

: પ્રાપ્તિસ્થાન :
શ્રી અ. લા. શ્વે. સ્થાનકવાસી
જૈન શાસ્ત્રોદ્ધાર સમિતિ
ગ્રીન લોજ પાસે, રાજકોટ.

Published by
Sree Akhil Bharat S S.
Jain Shastrioddhar Samiti
Garedha Kuva Road, RAJKOT.
(Saurashtra) W. Ry India.

*

ખીછ આવૃત્તિ : પ્રત ૧૦૦૦
વીર સવત : ૨૪૮૭
વિક્રમ સવત : ૨૦૧૭
ખ્રી સન્ : ૧૯૬૦

*

મુદ્રક : અને મુદ્રણસ્થાન :
જયંતિલાલ દેવચંદ મહેતા
જ ય લા ર ત પ્રે સ,
શાક માર્કેટ પાસે, રાજકોટ.

प्रस्तावना.

कषायलिप्त कर्मबन्ध से बन्धे हुए संसारी प्राणियों के हितार्थ जगत हितैषो भगवान् श्री वर्धमान स्वामीने श्रुतचारित्ररूप दो प्रकार का धर्म कहा है। इन दोनों धर्म की आराधना करने वाला मोक्षगति को प्राप्त कर सकता है इसलिये मुमुक्षु को दोनों धर्मों की आराधना अवश्य करनी चाहिये क्यों कि—“ज्ञानक्रियाभ्यां मोक्षः” ज्ञान और क्रिया इन दोनों से मोक्ष होता है। यदि ज्ञान को ही विशेषता देकर क्रिया को गौण कर दिया जाय तो वीतराग कथित श्रुतचारित्र धर्म की आराधना अपूर्ण और अपंग मानी जायगी, और अपूर्ण कार्य से मोक्ष प्राप्ति होना सर्वथा असंभव है, एतदर्थ वीतराग प्रणीत सरल और सुबोध मार्ग में निश्चय और व्यवहार दोनों नयों को मानना ही आवश्यक है। कहा भी है—

“व्यवहारं विना केचिद-भ्रष्टाः केवल निश्चयात्।

निश्चयेन विना केचित्, केवलं व्यवहार तः ॥१॥

ब्रह्म्यां दृग्भ्यां विना न स्यात्, सम्यग् द्रव्यावलोकनम्।

यथा तथा नयाभ्यां चे,त्युक्तं स्याद्वादवादिभिः ॥२॥

स्याद्वादके स्वरूप को निरूपण करने वाले भगवानने निश्चय और व्यवहार, इन दोनों नयों को यथास्थान आवश्यक माना है। जैसे दोनों नेत्रों के विना वस्तु का अवलोकन बराबर नहीं होता है वैसे ही दोनों के विना धर्म का स्वरूप यथार्थ नहीं जाना जा सकता। और इसी कारण व्यवहार नय के विना केवल निश्चयवादी मोक्ष मार्ग से पतित हो जाते हैं और कितनेक-व्यवहारवादी केवल व्यवहार को ही मानकर धर्म से च्युत हो जाते हैं।

आत्मा का ध्येय यही है कि सर्व कर्मसे मुक्त होकर मोक्ष प्राप्त करना परन्तु उसमें कर्मों से छुटकारा पानेके लिये व्यवहार रूप चारित्र क्रिया का आश्रय जरूर लेना पड़ता है, क्यों कि विना व्यवहार के कर्म क्षय की कार्यसिद्धि नहीं हो सकती। जो ज्ञान मात्रही को प्रधान मानकर व्यवहार क्रिया को उठाते हैं वे अपने जन्म को निष्फल करते हैं। जैसे पानी में पड़ा हुआ पुरुष तैरने का ज्ञान रखता हुआ भी अगर हाथ पैर हिलाने रूप क्रिया न करे तो

वह अवश्य दूब ही जाता है, इसी प्रकार नाइट्रोजन और ओक्सीजन के मिश्रण बिना विजली प्रगट नहीं होती उसी प्रकार ज्ञान के होने हुए भी क्रिया बिना मोक्ष की प्राप्ति नहीं होती, इसी लिए भगवानने इस दशवैकालिक सूत्र में मुनिको ज्ञान सहित अचार धर्म को पालन करने का निरूपण किया है।

जैनाचार्य जैनधर्मदिवाकर पूज्यश्री घासीलालजी महाराज साहेबने दशवैकालिक सूत्र की आचारमणिमञ्जूषा नाम की टीका तैयार करके सर्व साधारण एवं विद्वान् मुनियों के अध्ययन के लिये पूर्ण सरलता कर दी है, पूज्य श्री के द्वारा जेनागमों की लिखी हुई टीकाओं में श्री दशवैकालिक सूत्रका प्रथम स्थान है। इस के दश अध्ययन हैं—

(१) प्रथम अध्ययन में भगवानने धर्म का स्वरूप अहिंसा संयम और तप बतलाया है। इस की टीका में धर्म शब्द की व्युत्पत्ति और शब्दार्थ तथा अहिंसा संयम और तप का विवेचन विशदरूपसे किया है। वायुकाय संयमके प्रसंग में मुनि को सदोक्तमुग्धवस्त्रिका मुखपर बांधना चाहिये इस बात को भगवती सूत्र आदि अनेक शास्त्रों से तथा ग्रन्थों से सप्रमाण सिद्ध किया है। मुनि के लिए निरवय भिक्षा लेनेका विधान है। तथा भिक्षाके मधुकरी आदि छह भेदों का निरूपण किया है।

(२) दूसरे अध्ययन में संयम मार्ग में विचरते हुए नवदीक्षित का मन यदि संयम मार्ग से बहार निकल जाय तो उसको स्थिर करनेके लिये रथनेमि और राजीमती के संवाद का वर्णन है। एवं त्यागी अत्यागी कौन है वह भी समझाया है।

(३) तीसरे अध्ययन में संयमी मुनि को वाचन (५२) अनाचीर्णोंका निवारण बतलाया गया है, क्यों कि वाचन अनाचीर्ण संयम के घातक है। इन अनाचीर्णों का त्याग करने के लिये आज्ञा निर्देश है।

(४) चौथे अध्ययन में—‘जो वाचन अनाचीर्णों का निवारण करता है वही छह काया का रक्षक हों सकता है’ इसलिये छहकाय के स्वरूप का निरूपण तथा उनकी रक्षा का विवरण है। मुनि अघतना को त्यागे यतना को धारण करे यतना मार्ग वही जान

सकता है जिसे जीव अजीव का ज्ञान है जो जीवादि का ज्ञाता है वह क्रम से मोक्ष को प्राप्त करता है पीछली अवस्था में भी चारित्र ग्रहण करनेवाला मोक्ष का अधिकारी हो सकता है।

(५) पांचवें अध्ययन में छहकाया का रक्षण निरवद्य भिक्षा ग्रहण से होता है, अतः भिक्षा की विधि कही गई है।

(६) छठवें अध्ययनमें—‘निरवद्य भिक्षा लेनेसे अटारहस्थानोंका शास्त्रानुसार आराधन करता है, उन अटारहस्थानों का वर्णन है। उनमें सत्य और व्यवहार भाषा बोलनी चाहिये।

(७) सातवें अध्ययन में ‘अटारहस्थानों का आराधन करने वाले मुनिको कोनसी भाषा बोलनी चाहिये’ इस के लिये ४ भाषाओं का स्वरूप कहा गया है। उन में सत्य और व्यवहार भाषा बोलना चाहिये।

(८) आठवें अध्ययन में—‘निरवद्य भाषा बोलनेवाला पांच आचाररूप निधान को पाता है’ अतः उस आचाररूप निधान का वर्णन है।

(९) नववें अध्ययन में पांच आचार का पालन करने वाला ही विनयशील होता है’ अतः विनय के स्वरूप का निरूपण किया है।

(१०) दशवें अध्ययन में—‘पहले कहे हुए नवों अध्ययनों में कही हुई विधिका पालन करने वाला ही भिक्षु हो सकता है’ इस लिए भिक्षु के स्वरूप का वर्णन किया है ॥

निवेदक
समीर मुनि.

શાસ્ત્રોની સંપૂર્ણ માહિતી

છપાઈ પ્રસિદ્ધ થએલાં શાસ્ત્રો

*

- ૧ ઉપાગકદશાંગ (ત્રીજી આવૃત્તિ છપાય છે)
- ૨ દશવૈકલિક ભાગ બે [સંપૂર્ણ]
- ૩ આચારંગ ભાગ ત્રણ [સંપૂર્ણ]
- ૪ આવશ્યક
- ૫ થી ૯ નિર્યાવલિકા [એકજ અંધમાં પાંચ સૂત્રો સાથે]
- ૧૦ નંદીસૂત્ર
- ૧૧ કલ્પસૂત્ર ભાગ બે [સંપૂર્ણ]
- ૧૨ અન્તકૃત
- ૧૩ વિપાક
- ૧૪ અનુત્તરોપપાતિક
- ૧૫ દશાશ્રુતસ્કંધ
- ૧૬ ઔપપાતિક
- ૧૭ ઉત્તરાધ્યયન ભાગ ચાર [સંપૂર્ણ]

ભાગ ત્રીજો તથા ચોથો બાઈન્ડીંગમાં છે
ગ્રેસમાં છપાય છે.

- ૧૮ ભગવતી ભાગ પહેલો છપાય છે. કુલ ૧૨ ભાગ થશે
(બાકીનું સંશોધન ચાલુ છે.)

લખાંચેલાં તૈયાર શાસ્ત્રો

- ૧૯ સમવાયાગ ૨૨ અનુયોગદ્વાર [ગુજરાતી બાકી]
- ૨૦ પ્રશ્નવ્યાકરણ ૨૩ સ્થાનાગ [હિન્દી ગુજરાતી બાકી]
- ૨૧ જ્ઞાતા (ગુજરાતી બાકી) ૨૪ રાયપસેણી " "

લખવાનું કામ ચાલુ છે તેવાં શાસ્ત્રો

- ૨૫ સૂચકગાગ (સંશોધન ચાલુ છે) ૨૭ પત્રવણાજી (સંશોધન ચાલુ છે)
- ૨૬ છવાભિગમ (" ") ૨૮ જમ્બૂદ્વીપ પ્રસંગિત

લખવાનાં બાકી શાસ્ત્રો

- ૨૯ બૃહત્કલ્પ ૩૨ સૂર્ય પ્રસંગિત
- ૩૦ નિશીથ ૩૩ ચદ્ર પ્રસંગિત
- ૩૧ વ્યવહાર

રાજકોટ, તા. ૨૦-૧૦-૬૦ દિવોત્સવી

(સ્વ.) શેઠ હરભયંદ કાલીદાસ વાહીઆ
ભાણુવડ.

કોઠારી હરજોવિંદભાઈ જેથંદ
રાજકોટ.

(સ્વ.) શેઠ આત્મારામ ભાણેકલાલ
અમદાવાદ.

શેઠ શાંતિલાલ મંગળદાસભાઈ
અમદાવાદ.

(સ્વ.) શેઠ ધારશીભાઈ જીવણુભાઈ
સોલાપુર.

છગનલાલ શામળદાસ ભાવસાર
અમદાવાદ.

આદ્યસુરખીશ્રીઓ

(સ્વ.) શેઠશ્રી દિનેશભાઈ
કાંતિલાલ શાહ
અમદાવાદ.

(સ્વ.) શેઠશ્રી શામળ વેલજી વીરાણી
રાજકોટ.

શ્રી વિનોદકુમાર વીરાણી
રાજકોટ

(દીઠા લીધા પહેલા ગાસ્ત્રાખ્યાસ કરતા)

શેઠશ્રી નેસિંગભાઈ પંચાલાલભાઈ
અમદાવાદ.

(સ્વ.) શેઠ રંગજીભાઈ મોહનલાલ શાહ
અમદાવાદ.

અખિલ ભારત શ્વેતામ્બર સ્થાનકવાસી
જૈન શાસ્ત્રોદ્ધાર સમિતિ

ગરેડીયાકુવા રોડ - શ્રીન લોજ પાસે,
રા જ કે ટ.

દાનવીરોની નામાવલી

શરૂઆત તા. ૧૮-૧૦-૪૪ થી તા. ૨૦-૧૦-૬૦ સુધીમાં
દાખલ થયેલ મેમ્બરોનાં સુખારક નામો.

લાઈફ મેમ્બરોનું ગામવારી કેકાવારી લિસ્ટ.

(રૂ. ૨૫૦ થી ઓછી રકમ ભરનારનું
નામ આ યાદીમાં સામેલ કરેલ નથી.)

આદ્યમુરખીશ્રીઓ-૧૧

(ઓછામાં ઓછી રૂ. ૫૦૦૦ની રકમ આપનાર)

નંબર	નામ	ગામ	રૂપિયા
૧	શેઠ શાંતીલાલ મંગળદાસભાઈ જાણીતા મીલમાલીક અમદાવાદ		૧૦૦૦૦
૨	શેઠ હરખચંદ કાળીદાસભાઈ વારીયા હા. શેઠ લાલચંદભાઈ, જેચંદભાઈ, નગીનભાઈ વૃજલાલભાઈ તથા વલ્લભદાસભાઈ	ભાણુવડ	૬૦૦૦
૩	કોઠારી જેચંદ અજગમર હા. હરગોવિંદભાઈ જેચંદભાઈ રાજકોટ		૫૨૫૧
૪	શેઠ ધારશીભાઈ જીવનભાઈ	ખારસી	૫૦૧
૫	સ્વ. પિતાશ્રી છગનલાલ શામળદાસના સ્મરણાર્થે હા. શ્રી ભોગીલાલ છગનલાલભાઈ ભાવસાર	અમદાવાદ	૫૨૫૧
૬	સ્વ દિનેશભાઈના સ્મરણાર્થે હા. શેઠ કાંતિલાલ મણીલાલ જેશીંગભાઈ	અમદાવાદ	૫૦૦૦
૭	શેઠ આત્મારામ માણેકલાલ હ. શેઠ ચીમનલાલભાઈ શાંતીલાલભાઈ તથા પ્રમુખભાઈ	અમદાવાદ	૬૦૦૧
૮	શ્રી શામજી વેલજી વીરાણી અને શ્રી કડવીભાઈ વીરાણી સ્મારક ટ્રસ્ટ હા. શેઠ શામજી વેલજી વીરાણી	રાજકોટ	૫૦૦૦
૯	શ્રી શામજી વેલજી વીરાણી અને શ્રી કડવીભાઈ વીરાણી સ્મારક ટ્રસ્ટ હા. માતુશ્રી કડવીભાઈ વીરાણી	રાજકોટ	૫૦૦૦
૧૦	શેઠ પોચાલાલ પંતાખરદાસ	અમદાવાદ	૫૨૫૧
૧૧	શાહુ રંગજીભાઈ મોહનલાલ	અમદાવાદ	૫૦૦૧

નોટ :- ઘાટકોપરવાળા શેઠ માણેકલાલ એ. મહેતા તરફથી અમદાવાદમાં પાલડી ખસ સ્ટેન્ડ પાસે પ્લોટ નં. ૨૫૦ વળી ૬૯૮ એ. વાર જમીન સમિતિને ભેટ મળેલ છે. અને જેનું રજીસ્ટર તા. ૨૨-૩-૬૦ ના રોજ થઈ ગયેલ છે

મુરખીશ્રીઓ-૨૨

(ઓછામાં ઓછી રૂા ૧૦૦૦ ની રકમ આપનાર)

નંબર	નામ	ગામ	રૂપિયા
૧	વડીલ જીવરાજભાઈ વર્ધમાન કોઠારી હા કહાનદાસભાઈ તથા વેણીલાલ કોઠારી	જેતપુર	૩૬૦૫
૨	દોશી પ્રભુદાસ મુળજીભાઈ	રાજકોટ	૩૬૦૪
૩	મહેતા ગુલાબચંદ પાનાચંદ	રાજકોટ ૩૨૮૯૧૧-૧૧	
૪	મહેતા માણેકલાલ અમુલખરાવ	ઘાટકોપર	૩૨૫૦
૫	સઘવી પીતામ્બરદાસ ગુલાબચંદ	જામનગર	૩૧૦૧
૬	શેઠ લલ્લુભાઈ ગોવિંદદાસ ચેરીટેબલ ટ્રસ્ટ હ. શેઠ વાડીલાલ લલ્લુભાઈ	અમદાવાદ	૨૫૦૦
૭	નામદાર ઠાકોર સાહેબ લખધીરસિંહજી બહાદુર	મોરબી	૨૦૦૦
૮	શેઠ લહેરચંદ કુવરજી હા શેઠ ન્યાલચંદ લહેરચંદ	સિંધપુર	૨૦૦૦
૯	શાહ છગનલાલ હેમચંદ વસા હા. મોહનલાલભાઈ તથા મોતીલાલભાઈ	મુંબઈ	૨૦૦૦
૧૦	શ્રી સ્થાનકવાસી જૈન સઘ હા. શેઠ ચન્દ્રકાંત વીકમચંદ મોરબી		૧૯૬૩
૧૧	મહેતા સોમચંદ તુલસીદાસ તથા તેમનાં ધર્મપત્નિ અ. સૌ મણીગૌરી મગનલાલ	રતલામ	૨૦૦૦
૧૨	મહેતા પોપટલાલ માવજીભાઈ	જામજોધપુર	૧૫૦૨
૧૩	દોશી કપુરચંદ અમરશી હા દલપતરામભાઈ	જામજોધપુર	૧૦૦૨
૧૪	બગડીયા જગજીવનદાસ રતનશી	દામનગર	૧૦૦૨
૧૫	શેઠ માણેકલાલ ભાણુજીભાઈ	પોરબંદર	૧૦૦૧
૧૬	શ્રીમાન ચંદ્રસિંહજી સાહેબ મહેતા (રેલ્વે મેનેજર)	કલકત્તા	૧૦૦૧
૧૭	મહેતા સોમચંદ નેણસીભાઈ (કરાંચીવાળા)	મોરબી	૧૦૦૧
૧૮	શાહ હરિલાલ અનોપચંદ	ખભાત	૧૦૦૧
૧૯	મોદી કેશવલાલ હરીચંદ્ર	અમદાવાદ	૧૦૦૧
૨૦	કોઠારી છળીલદાસ હરખચંદ	મુંબઈ	૧૦૦૦
૨૧	કોઠારી રંગીલદાસ હરખચંદ	ભાવનગર	૧૦૦૦
૨૨	શાહ પ્રેમચંદ માણેકચંદ તથા અ. સૌ. સમરતળેન	અમદાવાદ	૧૦૦૩

સહાયક મેમ્બરો-૭૪

(ઓછામા ઓછી રૂ. ૫૦૦ ની રકમ આપનાર)

નંબર	નામ	ગામ	રૂપિયા
૧	શ્રી સ્થા. જૈન સંઘ હા. શેઠ જુંગાભાઈ વેલશીભાઈ	વઢવાણશહેર	૭૫૦
૨	શેઠ નરોત્તમદાસ ઓઘડભાઈ	શીવ	૭૦૦
૩	શેઠ રતનશી હીરજીભાઈ હા. ગોરધનદાસભાઈ	જામજેધપુર	૫૫૫
૪	ખાટવીયા ગીરધર પરમાણુંદ હા. અમીચદભાઈ	ખાખીજાળીયા	૫૨૭
૫	મોરખીવાળા સઘવી દેવચંદ નેણશીભાઈ તથા તેમનાં ધર્મપત્નિ અ. સો. મણીભાઈ તરફથી હા. મુળચંદ દેવચંદ સંઘવી	મલાડ	૫૧૧
૬	વોરા મણીલાલ પોપટલાલ	અમદાવાદ	૫૦૨
૭	ગોસલીયા હરીલાલ લાલચંદ તથા અંખાબેન ગોસલીયા	,,	૫૦૨
૮	શાહ મનહરલાલ પ્રાણજીવનદાસ	મુંબઈ	૫૦૨
૯	શેઠ ઇશ્વરલાલ પુરૂષોત્તમદાસ	,,	૫૦૧
૧૦	શેઠ ચંદુલાલ છગનલાલ	,,	૫૦૧
૧૧	શાહ શાંતિલાલ માણેકલાલ	,,	૫૦૧
૧૨	શેઠ શીવલાલ ડમરભાઈ (કરાંચીવાળા)	લીમડી	૫૦૧
૧૩	કામદાર તારાચંદ પોપટલાલ ધોરાજીવાળા	રાજકોટ	૫૦૧
૧૪	મહેતા મોહનલાલ કપુરચંદ	,,	૫૦૦
૧૫	શેઠ ગોવિંદજીભાઈ પોપટભાઈ	,,	૫૦૦
૧૬	શેઠ રામજી શામજી વીરાણી	,,	૫૦૧
૧૭	સ્વ. પિતાશ્રી નદાજીના સ્મરણાર્થે હા. વેણીચંદ શાંતિલાલ (જાણુઆવાળા)	મેઘનગર	૫૦૧
૧૮	શ્રી સ્થા. જૈનસંઘ હા. શેઠ ઠાકરશી કરશનજી	થાનગઢ	૫૦૦
૧૯	શેઠ તારાચંદ પુખરાજજી	ઔરંગાબાદ	૫૦૦
૨૦	શ્રી સ્થા. જૈન સંઘ	ઔરંગાબાદ	૫૦૦
૨૧	મહેતા મુળચંદ રાઘવજી હા. મગનલાલભાઈ તથા હર્લજીભાઈ દ્વારા	ધાંડા	૭૫૦
૨૨	શેઠ હરખચંદ પુરૂષોત્તમ હા. ઇન્દુકુમાર	ચોરવાડ	૫૦૦
૨૩	,, કેશરીમલજી વસ્તીમલજી શુગલીયા	મલાડ	૫૦૦
૨૪	શ્રી સ્થા. જૈન સંઘ હા. ખાટવીયા અમીચંદ ગીરધરભાઈ	ખાખીજાળીયા	૫૦૧
૨૫	શ્રી ખીમજીભાઈ ખાવાભાઈ હા. કૂલચંદભાઈ શુલાખચંદભાઈ, નાગરદાસભાઈ, જમનાદાસભાઈ	મુંબઈ	૫૦૧

- ૨૬ શેઠ મણીલાલ મોહનલાલ ડગલી હા. મુળજીભાઈ મણીલાલભાઈ મુંબઈ ૫૦૧
- ૨૭ સ્વ. કાંતીલાલભાઈના સ્મરણાર્થે હા. શેઠ બાલચંદ સાકરચંદ ,, ૫૦૧
- ૨૮ કામદાર રતીલાલ દુર્લભજી (જેતપુરવાળા) મુંબઈ ૫૦૧
- ૨૯ શાહ જયંતીલાલ અમૃતલાલ શીવ ૫૦૧
- ૩૦ વેરા મણીલાલ લક્ષ્મીચંદ શીવ ૫૦૧
- ૩૧ શેઠ ગુલાબચંદ બુદરભાઈ તથા કસ્તુરબેન હા.ભાઈઅનોપચંદ ખારરોડ ૫૦૧
- ૩૨ મહાન ત્યાગી બેન ધીરજકુંવર ચુનીલાલ મહેતા દ્રાક્ષા ૫૦૧
- ૩૩ શ્રી સ્થા. જૈન સંઘ દ્રાક્ષા ૫૦૧
- ૩૪ શ્રી મગનલાલ છગનલાલ શેઠ રાજકોટ ૫૦૧
- ૩૫ શેઠ ચતુરદાસ ઠાકરશી તથા અ. સૌ. નંદકુંવરબેન જામનગર ૫૦૩
- ૩૬ શેઠ દેવચંદ અમરશી (બેન ધીરજકુંવરની દીક્ષા પ્રસંગે લેટ) ભાણુવડ ૫૦૧
- ૩૭ શ્રી સ્થા. જૈન સંઘ (બેન ધીરજકુંવરની દીક્ષા પ્રસંગે લેટ) ભાણુવડ ૫૦૧
- ૩૮ વકીલ વાડીલાલ નેમચંદ શાહ વીરમગામ ૫૦૧
- ૩૯ મહેતા શાંતિલાલ મણીલાલ હા. કમળાબેન મહેતા અમદાવાદ ૫૫૬
- ૪૦ શ્રીચુત લાલચંદજી તથા અ. સૌ. ધીસાબેન ,, ૫૦૧
- ૪૧ મોહનલાલ મુકુટચંદ બાલીયા અમદાવાદ ૫૦૧
- ૪૨ સ્વ. શેઠ ઉકાભાઈ ત્રિલોચનદાસના સ્મરણાર્થે તેમના ધર્મપત્નિ લક્ષ્મીબાઈ ગીરધર તરફથી હા. મરઘાબેન તથા મંંગુબેન અમદાવાદ ૫૦૧
- ૪૩ પારેખ જયંતીલાલ મનસુખલાલ રાજકોટવાળા હા. વિનુભાઈ ,, ૫૦૧
- ૪૪ શ્રીચુત શેઠ લાલચંદજી મીશ્રીલાલજી ,, ૫૦૧
- ૪૫ શ્રી સ્થા જૈન સંઘ વાંકાનેર ૫૦૧
- ૪૬ શ્રી સ્થા જૈન સંઘ ખોટાદ ૫૦૧
- ૪૭ શેઠ ગુદડમલજી શેષમલજી બેવર (ખરાર) પીપળગાંવ ૫૦૧
- ૪૮ સ્વ. તુરખીયા લહેરચંદ માણેકચંદના સ્મરણાર્થે તેમનાં ધર્મપત્નિ જીવતીબાઈ તરફથી હા. ભાઈ જયંતીલાલ તથા પૂનમચંદભાઈ ડભાસ ૫૦૧
- ૪૯ શાહ અચળદાસ શુકનરાજજી હા. શેઠ શુકનરાજજી અમદાવાદ ૫૦૧
- ૫૦ ભાવસાર ખોડીદાસ ગણેશભાઈ ધંધુકા ૫૦૧
- ૫૧ અ. સૌ. હીરાબેન માણેકલાલ મહેતા ઘાટકોપર ૫૦૧
- ૫૨ મહેતા શાંતીલાલ મગનલાલ તથા અ. સૌ પદ્માવતી શાંતિલાલ મહેતા અમદાવાદ ૫૦૦
- ૫૩ શેઠ હીરાચંદજી વનેચંદજી કટારીયા હુબલી ૫૦૧
- ૫૪ શેઠ છોટુભાઈ હરગોવિંદદાસ કટોરીવાળા મુંબઈ ૫૦૧

- ૫૫ પારેખ રતિલાલ નાનચંદ મોરખીવાળા તરફથી તેમના
પિતાશ્રી નાનચંદ ગોવિંદજીના સ્મરણાર્થે તથા તેમનાં
ધર્મપત્નિ અ સૌ વસંત બહેનના અઠાઈ તપ નિમિત્તે
હા. ભુપતલાલ રતિલાલ અમદાવાદ ૫૧૧
- ૫૬ સ્વ શાહ ત્રીલોચનદાસ મગનલાલના સ્મરણાર્થે તેમનાં ધર્મપત્નિ
શીવકુંવરબાઈ તરફથી હા. રતીલાલ ત્રીલોચનદાસ શાહ અમદાવાદ ૫૧૧
- ૫૭ શ્રીમાન નાથાલાલ માણેકચંદ પારેખ મુંબઈ (માટુંંગા) ૫૦૧
- ૫૮ શ્રી લીંમડી સંપ્રદાયના ગચ્છાધીપતી. પૂ આચાર્ય મહારાજશ્રી
લાધાજી સ્વામીના સ્મરણાર્થે હા. શેઠ જેશીંગલાઈ પોચાલાલ
(મહારાજશ્રી છોટાલાલજી સદાનંદીના ઉપદેશથી) અમદાવાદ ૫૦૧
- ૫૯ સ્વ. શ્રી વિનયમૂર્તિ શ્રી લક્ષ્મીચંદજી મહારાજના સ્મરણાર્થે
હા. શેઠ જેશીંગલાઈ પોચાલાલ (મહારાજશ્રી છોટાલાલજી
સદાનંદીના ઉપદેશથી) અમદાવાદ ૫૦૧
- ૬૦ બા. બ્ર પ્રભાવતીબેન કેશવલાલ ઉજ્જવેનવાળા તરફથી તેમની
દીક્ષા પ્રસંગે વીરમગામ ૫૫૧
- ૬૧ શ્રીચુત હરજીવનદાસ રાયચંદ હા છળીલદાસ હરજીવન અમદાવાદ ૫૦૧
- ૬૨ શેઠ પોપટલાલ હ સરાજ તથા દિવાળીબેનના સ્મરણાર્થે
હા. શેઠ બાબુલાલ પોપટલાલ અમદાવાદ ૫૦૨
- ૬૩ અ. સૌ. લીલાવતીબેન ઇશ્વરલાલ અમદાવાદ ૫૦૨
- ૬૪ હેમાણી પ્રભુદાસ ભાણજી કલકત્તા ૫૫૧
- ૬૫ કેઠારી પોપટલાલ ચત્રભુજલાઈ સુરેન્દ્રનગર ૫૦૦
- ૬૬ શેઠ લક્ષ્મણદાસ સેજરામ અમદાવાદ ૫૦૧
- ૬૭ શ્રી સ્થા જૈન મોટા સઘ રાજકોટ ૫૦૧
- ૬૮ શેઠ ગ્રામદલ ખીરધીચંદ નાસિક સીટી ૫૦૧
- ૬૯ ઝવેરી માણેકચંદજી પત્તાલાલજી છજલાણી
હ ધનવતીબેન તથા કિરણબેન દિંદહી ૫૦૧
- ૭૦ શેઠ હંમરાજજી પૂર્ણમલજી કાંકરિયા ગોગોળાવ ૫૦૧
- ૭૧ શ્રી શ્રવે સ્થા જૈન સભા કલકત્તા ૫૦૧
- ૭૨ શેઠ તેજસિંહજી કુતેહલાલજી છાજેડ ઉદેપુર ૫૦૧
- ૭૩ શેઠ રતનચંદ લક્ષ્મીચંદ મુંબઈ ૫૦૦
- ૭૪ શાહ ઉમરશી લીમશીલાઈ (સ્વ. પિતાશ્રી લીમશીલાઈ
તથા માતૃશ્રી પાલાળાઈ તથા ધર્મપત્નિ પાનબાઈના સ્મરણાર્થે) મુંબઈ ૫૫૨

૫૮૩ લાઈફ મેમ્બરો

અમદાવાદ તથા પરાંઓ

૧ શેઠ ગીરધરલાલ કરમચંદ	૨૫૧
૨ શેઠ છોટાલાલ વખતચંદ હા ફકીરચંદલાઈ	૨૫૧
૩ શાહ કાતિલાલ ત્રીલોવનદાસ	૨૫૧
૪ શાહ પોપટલાલ મોહનલાલ	૨૫૧
૫ શેઠ પ્રેમચંદ સાકરચંદ	૨૫૦
૬ શાહ રતીલાલ વાડીલાલ	૨૫૧
૭ શેઠ લાલભાઈ મંગળદાસ	૨૫૧
૮ સ્વ અમૃતલાલ વર્ધમાનના સ્મરણાર્થે હા. કાનજીભાઈ અમૃતલાલ દેશાઈ	૨૫૧
૯ શાહ નટવરલાલ ચંદુલાલ	૨૫૧
૧૦ શાહ નરસિંહદાસ ત્રીલોવનદાસ	૨૫૧
૧૧ શાહ બીપીનચંદ્ર તથા ઉમાકાંત ચુનીલાલ ગોપાણી	૩૦૧
૧૨ શ્રી શાહપુર દરિયાપુરી આઠકોટી સ્થા. જૈન ઉપાશ્રય હા. વહીવટ કર્તા શેઠ ઇશ્વરલાલ પુરુષોત્તમદાસ	૨૫૧
૧૩ શ્રી છીપાપોળ દરીયાપુરી આઠકોટી સ્થા. જૈન સઘ હા. શેઠ ચંદુલાલ અચરતલાલ	૨૫૧
૧૪ શાહ ચીનુભાઈ બાલાભાઈ O/o. શાહ બાલાભાઈ મહાસુખલાલ	૨૫૧
૧૫ શાહ ભાઈલાલ ઉજમશી	૨૫૧
૧૬ શ્રી સુખલાલ ડી. શેઠ હા. ડૉ. કુ સરસ્વતીબેન શેઠ	૨૫૧
૧૭ શ્રી સૌરાષ્ટ્ર સ્થા. જૈન સંઘ હા. શેઠ કાતિલાલ જીવણલાલ	૨૫૧
૧૮ મોદી નાથાલાલ મહાદેવદાસ	૨૫૧
૧૯ શાહ મોહનલાલ ત્રીકમલાલ	૨૫૧
૨૦ શ્રી છકોટી સ્થા. જૈન સંઘ હા. શેઠ પોચાલાલ પિતામ્બરદાસ	૨૫૧
૨૧ દેશાઈ અમૃતલાલ વર્ધમાનના સ્મરણાર્થે હા. ભાઈલાલ અમૃતલાલ	૨૫૧
૨૨ શાહ નવનીતરાય અમુલખરાય	૨૫૧
૨૩ શાહ મણીલાલ આશારામ	૨૫૧
૨૪ શેઠ ચીનુભાઈ સાકરચંદ	૨૫૧
૨૫ શાહ વરજીવનદાસ ઉમેદચંદ	૨૫૧
૨૬ શાહ રજનીકાંત કસ્તુરચંદ	૨૫૧

૨૭ સંઘવી જીવણલાલ છગનલાલ	૨૫૧
૨૮ શાહ શાંતિલાલ મોહનલાલ ધાંગધાવાળા	૨૫૨
૨૯ અ. સૌ. બેન રતનબેન નાદેચા હા. શેઠ ધુલાજી ચંપાલાલજી	૨૫૧
૩૦ શાહ હરિલાલ જોઠાલાલ ભાડલાવાળા	૨૫૧
૩૧ શ્રી સરસપુર દરીયાપુરી આઠ કોટી સ્થા. જૈન ઉપાશ્રય હા. ભાવસાર ભોગીલાલ છગનલાલ	૨૫૧
૩૨ શેઠ પુખરાજજી સમતીરામજી પુનમિયા સાદડીવાળા	૨૫૧
૩૩ સ્વ. પિતાશ્રી જવાહીરલાલજી તથા પૂ. ચાચાજી હજારીમલજી બરડીયાના સ્મરણાર્થે હા. મુળચંદ જવાહીરલાલજી બરડીયા	૨૫૧
૩૪ સ્વ. ભાવસાર બબાભાઈ (મંગળદાસ) પાનાચંદના સ્મરણાર્થે હા. તેમનાં ધર્મપત્નિ પુરીબેન	૨૫૧
૩૫ સ્વ. પિતાશ્રી રવજીભાઈ તથા સ્વ. માતૃશ્રી મુળીબાઈના સ્મરણાર્થે હા. કકલભાઈ કોઠારી	૩૦૧
૩૬ ભાવસાર કેશવલાલ મગનલાલ	૨૫૧
૩૭ શાહ કેશવલાલ નાનચંદ બખડાવાળા હા. પાર્વતીબેન	૨૫૧
૩૮ શાહ જીતેન્દ્રકુમાર વાડીલાલ માણેકચંદ રાજસીતાપુરવાળા	૨૫૧
૩૯ શ્રી સાબરમતી સ્થા. જૈન સંઘ હા. શેઠ મણીલાલભાઈ	૨૫૦
૪૦ ભાવસાર છોટાલાલ છગનલાલ	૨૫૧
૪૧ ભાવસાર શકરાભાઈ છગનલાલ	૨૫૧
૪૨ અ. સૌ. બેન જીવીબેન રતિલાલ હા. ભાવસાર રતિલાલ હરગોવિંદદાસ	૨૫૧
૪૩ ભાવસાર ભોગીલાલ જમનાદાસ પાટણવાળા	૨૫૧
૪૪ સંઘવી બાલુભાઈ કમળશી તથા તેમનાં ધર્મપત્નિઓ અ. સૌ ચ પાબેન તથા વસંતબેન તરફથી	૨૫૧
૪૫ અ. સૌ. વિદ્યાબેન વનેચંદ દેશાઈ વર્ષીતપ તથા અઠાઈ પ્રસંગે હા. ભુપેન્દ્રકુમાર વનેચંદ દેશાઈ	૪૧૭
૪૬ શાહ નટવરલાલ ગોકળદાસ	૨૫૧
૪૭ શાહ શામળભાઈ અમરશીભાઈ	૨૫૧
૪૮ અ. સૌ. કંકુબેન (ભાવસાર ભોગીલાલ છગનલાલનાં ધર્મપત્નિ)	૩૦૯
૪૯ અ. સૌ. સવિતાબેન (જયંતીલાલ ભોગીલાલના ધર્મપત્નિ)	૨૫૧
૫૦ અ. સૌ. શાંતાબેન (દીનુભાઈ ભોગીલાલનાં ધર્મપત્નિ)	૨૫૧
૫૧ અ. સૌ. સુનંદાબેન (રમણુભાઈ ભોગીલાલનાં ધર્મપત્નિ)	૨૫૧

૫૨	શેઠ હીરાજી રૂગનાથજીના સ્મરણાર્થે હા. વાગમલજી રૂગનાથજી	૩૦૧
૫૩	શેઠ મણીલાલ બેઘાભાઈ	૨૫૧
૫૪	પટવા સુમેરમલજી અનોપચંદજી બેધપુરવાળા	૩૦૧
૫૫	સ્વ. માણેકલાલ વનમાળીદાસ શેઠના સ્મરણાર્થે હા. રમણલાલ માણેકલાલ	૨૫૧
૫૬	સ્વ. શાહ ધનરાજજી બેમરાજજીનાં સ્મરણાર્થે હા. કનૈયાલાલ ધનરાજજી	૩૦૧
૫૭	શ્રી સારંગપુર દ. આ. કે. સ્થા. જૈન સંઘ હા. શાહ રમણલાલ ભગુભાઈ	૨૫૧
૫૮	દોશી હરજીવનદાસ જીવરાજ તથા લક્ષ્મીબાઈ લહેરચંદના સ્મરણાર્થે હા. દોશી મનહરલાલ કરશનદાસ મુળીવાળા	૨૫૧
૫૯	શાહ પુનમચંદ કૃતેહચંદ	૨૫૧
૬૦	શ્રીચુત ચતુરભાઈ નંદલાલ	૨૫૧
૬૧	શ્રીચુત અમૃતલાલ ઇશ્વરલાલ મહેતા	૨૫૧
૬૨	શાહ જદવજી મોહનલાલ તથા શાહ ચીમનલાલ અમુલખભાઈ	૨૫૧
૬૩	અ. સૌ બેન લાલુબેન મગનલાલ હા. શાહ અમૃતલાલ ધનજીભાઈ વઢવાણુ શહેરવાળા	૩૦૧
૬૪	અ. સૌ. બેન કાતાબેન ગોરધનદાસ (ચાદમુનિના ઉપદેશથી)	૨૫૧
૬૫	દોશી કુલચંદ સુખલાલભાઈ બોટાદવાળાના સ્મરણાર્થે હા. દોશી છબીલદાસ કુલચંદભાઈ	૨૫૧
૬૬	લાલાજી રામકુંવરજી જન	૨૫૧
૬૭	શેઠ છોટાલાલ ગુલાબચંદ પાલનપુરવાળા	૨૫૧
૬૮	શાહ ધીરજલાલ મોતીલાલ	૨૫૧
૬૯	સંઘવી સૂર્યકાંત ચુનીલાલ સ્મરણાર્થે હા. સંઘવી જીવણલાલ ચુનીલાલ	૨૫૧
૭૦	ભાવસાર મોહનલાલ અમુલખરાય	૨૫૧
૭૧	મહેતા મૂળચંદ મગનલાલ	૨૫૧
૭૨	વઘ નરસિંહદાસ સાકરચંદનાં ધર્મપત્નિ દેવાભાઈના સ્મરણાર્થે હા. હરીલાલ નરસિંહદાસ	૨૫૧
૭૩	શાહ કુલચંદભાઈ મુલચંદભાઈ હા. હસમુખભાઈ કુલચંદભાઈ	૨૫૧
૭૪	શેઠશ્રી મિશ્રીલાલજી જવાહીરલાલજી ખરડીયા	૨૫૧
૭૫	શાહ લલ્લુભાઈ મગનભાઈ ચૂડાવાળા હા. જશવંતલાલ લલ્લુભાઈ	૩૦૧

- ૭૬ કુમારી પુષ્પાબેન હીરાલાલ (ચાંદ મુનિના ઉપદેશથી) ૨૫૧
- ૭૭ શાહ મણીલાલ ઠાકરશી હા. કમળાબેન મણીલાલ લખતરવાળા
(ચાંદ મુનિના ઉપદેશથી) ૨૫૧
- ૭૮ મીસ નલીનીબેન જયંતીલાલ ૨૫૧
- ૭૯ સ્વ. ઉમેદરામ ત્રીભુવનદાસનાં ધર્મપત્નિ કાશીબાઈના સ્મરણાર્થે
હા. શાંતિલાલ ઉમેદરામ (ચાંદ મુનિના ઉપદેશથી) ૨૫૧
- ૮૦ સ્વ. ભાવસાર મોહનલાલ છગનલાલના ધર્મપત્નિ દિવાળીબાઈના
સ્મરણાર્થે હા. રતીલાલ માલેકલાલ (ચાંદ મુનિના ઉપદેશથી) ૨૫૧
- ૮૧ મહેતા દેવીચંદળ ખૂખચંદળ ધોડા ગઢસીયાણાવાળાના સ્મરણાર્થે
હા. મહેતા ચુનીલાલ હરમાનચંદ ૨૫૨
- ૮૨ ઘાસીલાલજી મોહનલાલજી કેઠારી C/o લક્ષ્મી પુસ્તક ભંડાર ૨૫૧
- ૮૩ સ્વ. શેઠ નાથાલાલ રતનાબાઈ મારફતીયાના સ્મરણાર્થે
પુનાબેન તરફથી હા. કરશનભાઈ (ચાંદ મુનિના ઉપદેશથી) ૨૫૧
- ૮૪ શાહ મણીલાલ છગનલાલ ૨૫૧
- ૮૫ ભાવસાર જયતીલાલ ભોગીલાલ ૨૫૧
- ૮૬ ભાવસાર દિનુભાઈ ભોગીલાલ ૨૫૧
- ૮૭ ભાવસાર રમણલાલ ભોગીલાલ ૨૫૧
- ૮૮ ભાવસાર કનુભાઈ સાકરચંદ ૨૫૧
- ૮૯ શેઠ ભેરૂભલજી સાહેબ ભેધપુરવાળા ૨૫૧
- ૯૦ સ્વ. બેનાણી વર્ધમાન રામજીભાઈ કુંદણીવાળાના સ્મરણાર્થે
હા. શાંતિલાલ વર્ધમાન ૨૫૧
- ૯૧ સ્વ. શાહ કચરાભાઈ લહેરાભાઈના સ્મરણાર્થે
હા. શાંતિલાલ કચરાભાઈ ૨૫૧
- ૯૨ એક સ્વધર્મી બધુ હા. શાહ રીખભદ્રાસજી જયતિલાલજી ૨૫૧
- ૯૩ ચ. સૌ સરસ્વતીબેન મણીલાલ ચતુરભાઈ શાહ
(સદાનની છોટાલાલજી મહારાજશ્રીના ઉપદેશથી) ૨૫૧
- ૯૪ ચીમનલાલ મણીલાલ શાહ (દરિયાપુરી સપ્તદાયના પૂ. તપસ્વી -
મહારાજશ્રી માણેકચંદ્રજીના શિષ્ય મુનીશ્રી મગનલાલજી
મહારાજશ્રીના સ્મરણાર્થે) ૨૫૧
- ૯૫ બેન જેકુ વર વ્રજલાલ પારેખ ૨૫૧
- ૯૬ પુનમચંદજી જવાહીરલાલજી ખરડીયા ૨૫૧

- ૬૭ અ. સૌ. લીલાવતી ધીરજલાલ મહેતા
C/o. ડા. ધીરજલાલ ત્રીકમલાલ મહેતા ૩૦૧
- ૬૮ શેઠ રાજમલજી ઘાસીમલજી કેઠારી કેશીચડવાળા
તરફથી સ્થા. જૈન સંઘને ભેટ ૨૫૧
- ૬૯ શેઠ ચુનીલાલ ભગવાનજી C/o રતીલાલ ચુનીલાલ ૨૫૧
- ૧૦૦ ભાગ્યલતી અરવીંદકુમાર C/o. અરવીંદકુમાર સકરાભાઈ ભાવસાર ૨૫૧
- ૧૦૧ અ. સૌ. ચંચળબેન મનસુખલાલ
હા. મનસુખલાલ જેઠાલાલ રૂપેરા ૨૫૧
- ૧૦૨ સ્વ. આસીબાઈ તથા શેઠ વસ્તીમલજી ભોમાજીનાં સ્મરણાર્થે
હા. શેઠ મીશ્રીમલજી દેવીચંદજી ઓસવાલ કેરૂવાળા ૨૫૧
- ૧૦૩ સ્વ. શેઠ કીશનમલજી માંડોતના સ્મરણાર્થે
હા. શીરેમલજી કીશનમલજી સોજતવાલા ૨૫૧
- ૧૦૪ સ્વ. શેઠ વજ્રતાવરમલજીના સ્મરણાર્થે
હા. શેઠ ધીસાલાલજી મુકનરાજજી શીયારીયા (જેઘપુરવાલા) ૨૫૧
- ૧૦૫ શાહ મહાસુખલાલ ભાઈલાલ (સદાનદી પડિત મુનિશ્રી
છોટાલાલજી મહારાજના ઉપદેશથી) ૨૫૧
- ૧૦૬ અ. સૌ. કાંતાબેન કાળીદાસ C/o કુમાર યુક બાઈડીંગ વર્ક્સ ૨૫૧
- ૧૦૭ સ્વ. શેઠ હીંમતલાલ મગનલાલના સ્મરણાર્થે તેમના
સુપુત્રે મેસર્સ દ્વારકાદાસ એન્ડ બ્રધર્સ તરફથી ૩૫૧
- ૧૦૮ અ. સૌ. કાંતાબેનના સ્મરણાર્થે
હા. ભાવસાર નાગરદાસ હરજીવનદાસ ૨૫૧
- ૧૦૯ શ્રી ઉમેદચંદ ઠાકરશી C/o M/દ. યુ. ટી. ગોપાણી એન્ડ સન્સ ૩૫૧
- ૧૧૦ પૂ. માતુશ્રીના સ્મરણાર્થે હા. ભાવસાર ભોગીલાલ છગનલાલ ૨૫૧
- ૧૧૧ શાહ શાંતિલાલ મોહનલાલ ૨૫૧
- ૧૧૨ સરસ્વતી પુસ્તક બંડાર હા. પ્રભુદાસભાઈ મહેતા ૨૫૧
- ૧૧૩ સરસ્વતી પુસ્તક બંડાર હા. શાહ ભુરાલાલ કાળીદાસ ૨૫૧
- ૧૧૪ સ્વ. પિતાશ્રી મોતીલાલજીના સ્મરણાર્થે
હા. મહેતા રણજીતલાલજી મોતીલાલજી ઉદેપુરવાળા ૨૫૧
- ૧૧૫ શેઠ પરસોતમદાસ અમરશીનાં ધર્મપત્નિ સ્વ. કુસુમબેનના
સ્મરણાર્થે તથા અ. સૌ. સવિતાબેનના માસખણના નિમિત્ત
હા. સોમચંદ પરસોતમદાસ (પોર્ટ સુદાનવાળા) ૩૦૧

૧૧૬ શ્રીમાન જોરાવરમલજી ધર્મચંદ્રજી, ડુંગરવાલ	
રાજીજી કાકેરડાવાળા (મુનિશ્રી માંગીલાલજીના ઉપદેશથી)	૨૫૧
૧૧૭ ડો. ધનજીભાઈ પુરૂષોત્તમદાસ	૨૫૧
૧૧૮ સરસ્વતી પુસ્તકલંડાર	૩૫૧
૧૧૯ સરસ્વતી પુસ્તક લંડાર	૩૫૧
૧૨૦ સરસ્વતી પુસ્તક લંડાર	૩૫૧
૧૨૧ શેઠ ગેરિલાલજી સુગનલાલજી ઉદેપુરવાળા	૨૫૧
૧૨૨ શેઠ કનૈયાલાલજી સુરાણા પીપલોદાવાળા	૨૫૨
૧૨૩ કામદાર વાડીલાલ રતીલાલ (સાબરમતી)	૨૫૨
૧૨૪ કુમારી ચંપાબેન ભોગીલાલ ભાવસાર	૨૮૦
૧૨૫ કુમારી ઉષાબેન જયતીલાલ ભાવસાર	૨૫૧
૧૨૬ કુમારી ચંદ્રાબેન જયતીલાલ ભાવસાર	૨૫૧
૧૨૭ કુમારી જયશ્રી રમણલાલ ભાવસાર	૨૫૧
૧૨૮ શાહ અબાલાલ ડાહ્યાભાઈ	૩૫૧
૧૨૯ બોરડિયા ચાંદમલજી જવાહીરલાલજી	૨૫૧

અમલનેર

૧ શાહ નાગરદાસ વાઘજીભાઈ	૨૫૧
૨ શ્રી રથા જૈન સઘ હા. શાહ ગાડાલાલ ભીખાલાલ	૨૫૧

અજમેર

૧ શેઠ ભુરાલાલ મોહનલાલ ડુંગરવાલ	૨૫૧
--------------------------------	-----

અદવર

૧ શ્રીમતી ચપાદેવી C/o પુષ્કામલજી રતનમલજી સચેતી	૨૫૧
૨ ચાંદમલજી મહાવીરપ્રસાદ પાલાવત	૨૫૧
૩ શ્રીચુત રૂપભક્તમાર સુમતિકુમાર જૈન	૨૫૧

આસનસોલ

૧ બાવીશી મણીલાલ ચત્રભુજના સ્મરણાર્થે તેમના ધર્મપત્નિ મણીબાઈ તરફથી હા. ગમિકલાલ, અનિલકાત, તથા વિનોદરાય	૨૫૧
--	-----

આટકોટ

૧ મહેતા ચુનીલાલ નારણદાસ	૩૦૧
-------------------------	-----

આણંદ

૧ શેઠ રમણીકલાલ એ. કપાસી હા. મનસુખલાલભાઈ	૨૫૧
---	-----

આકોલા

શેઠ કંચનલાલભાઈ રાઘવજી અજમેરા C/o મેસર્સ અજમેરા

પ્રધર્સ એન્ડ કું. (પૂ. સદાનંદી મુનિશ્રી છોટાલાલજી મહારાજના ઉપદેશથી) ૨૫૧

ધગતપુરી

૧ શેઠ પન્નાલાલ લખીચંદ જૈન

૨૫૧

ઈન્દોર

૧ અ. સૌ. બેન દયાબેન મોહનલાલ દેશાઈ જેતપુરવાળા
(અ. સૌ. બેન વિદ્યાબેનના વર્ષીતપ નિમિતે)

હા. અરવિ દકુમાર તથા જીતેન્દ્રકુમાર

૨૫૧

૨ શ્રીચુત ભાઈલાલ છગનલાલ તુરખીયા

૩૫૧

૩ સ્વ. ગૌરીશંકર કાળીદાસ દેશાઈ જેતપુરવાળાના સ્મરણાર્થે

હા. ભૂપતલાલ ગૌરીશંકર દેશાઈ

૨૫૦

ઉદેપુર

૧ શેઠ મોતીલાલજી રણજીતલાલજી હીંગડ

૨૫૧

૨ શ્રીમતી સોહીનીબાઈ C/o મોતીલાલજી રણજીતલાલજી હીંગડ

૨૫૧

૩ અ. સૌ બેન ચન્દ્રાવતી તે શ્રીમાન બહોતલાલજી નાહરનાં
ધર્મપત્નિ, હા. શેઠ મોતીલાલજી રણજીતલાલજી હીંગડ

૨૫૧

૪ શેઠ છગનલાલજી બાગેચા

૨૫૧

૫ શેઠ મગનલાલજી બાગેચા

૨૫૧

૬ સ્વ. શેઠ કાળુલાલજી લોઢાના સ્મરણાર્થે

હા. શેઠ દોલતસિંહજી લોઢા

૨૫૧

૭ સ્વ શેઠ પ્રતાપમલજી સાખલાના સ્મરણાર્થે

હા પ્રાણુલાલ હિરાલાલ સાખલા

૨૫૧

૮ શેઠ ભીમરાજજી થાવચંદજી બાફળા

૨૫૧

૯ શ્રીચુત સાહેબલાલજી મહેતા

૩૦૧

૧૦ શેઠ પન્નાલાલજી ગણેશલાલજી હીંગડ

૨૫૧

૧૧ શેઠ દીપચંદજી પન્નાલાલજી લોઢા

૨૫૧

૧૨ શેઠ કસ્તુરચંદ નાડમલજી

૨૫૧

ઉપલોટા

૧ શેઠ જેઠાલાલ ગોરધનદાસ

૨૫૧

- ૨ સ્વ. બેન સતોકબેન કચરા હા. ઓતમચંદભાઈ, છોટાલાલભાઈ
તથા અમૃતલાલભાઈ વાલજી (કલ્યાણવાળા) ૨૫૧
- ૩ શેઠ ખુશાલચંદ કાનજીભાઈ હા. શેઠ પ્રતાપભાઈ ૨૫૧
- ૪ દોશી વીરૂંલજી હરખચંદ ૨૫૧
- ૫ સંઘાણી મુળશંકર હરજીવનભાઈના સ્મરણાર્થે હા. તેમના પુત્રો
જયંતીલાલ તથા રમણીકલાલ ૨૫૧

ઉમરગાંવ રોડ

- ૧ શાહ મોહનલાલ પોપટલાલ પાનેલીવાળા ૨૫૧

ઓડન કેમ્પ

- ૧ મહેતા પ્રેમચંદ માણેકચંદના સ્મરણાર્થે
હા. રાયચંદભાઈ, પોપટલાલભાઈ તથા રસીકલાલભાઈ ૨૫૧
- ૨ શાહ જગજીવનદાસ પુરૂષોત્તમદાસ ૨૫૧
- ૩ શાહ ગોકળદાસ શામજી ઉદાણી ૨૫૧

કલકત્તા

- ૧ શ્રી કલકત્તા જૈન ઝવે. સ્થા. (ગુજરાતી) સઘ
હા. શાહ જયસુખલાલ પ્રભુલાલ ૨૫૧

કલોલ

- ૧ શેઠ મોહનલાલ જેઠાભાઈના સ્મરણાર્થે
હા. શેઠ આત્મારામ મોહનલાલ ૨૫૧
- ૨ ડો. મયાચંદ મગનલાલ શેઠ હા. ડો. રતનચંદ મયાચંદ ૨૫૧
- ૩ સ્વ. નાથાલાલ ઉમેદચંદના સ્મરણાર્થે હા. શાહ રતીલાલ નાથાલાલ ૨૫૧
- ૪ શેઠ મણીલાલ તલકચંદના સ્મરણાર્થે
હા. મારફતીયા ચંદુલાલ મણીલાલ ૨૫૧
- ૫ સ્વ. શ્રીચુત વાડીલાલ પરશોતમદાસના સ્મરણાર્થે
હા. વેલાભાઈ તથા આત્મારામભાઈ ૨૫૧
- ૬ શાહ નાગરદાસ કેશવલાલ ૨૫૧
- ૭ શ્રી સ્થા જૈન સઘ હા. શેઠ આત્મારામભાઈ મોહનલાલભાઈ ૨૫૧

કડી

- ૧ શ્રી સ્થા દરિયાપુરી જૈન સંઘ
હા. ભાવસાર દામોદરદાસભાઈ ઇશ્વરલાલભાઈ ૨૫૧
- ૨ પાર્વતીબેન C/o જેસીંગભાઈ ઇશ્વરલાલભાઈ ૨૫૧

કંઠોર

૧. સ્થા. જૈન સંઘ હા શેઠ જેસીંગભાઈ પોચાલાલ
(માધવસિંહજી મહારાજશ્રીના ઉપદેશથી) ૨૫૧

કન્યાસગદ

- ૧ શ્રી શ્રવે. સ્થા. જૈન સંઘ હા. શેઠ દેવચંદ અમુલખભાઈ ૨૫૧

કદ્યાણુ

- ૧ સંઘવી ઠાકરશીભાઈ સંઘજીના સ્મરણાર્થે
હા. શાહ હીમતલાલ હરખચંદ ૨૫૧

કાનપુર

- ૧ શાહ રમણીકલાલ પ્રેમચંદ ૩૦૦

કુંદણી-(આટકોટ)

- ૧ દોશી રતીલાલ ટોકરશી ૨૫૧

કોલકી

- ૧ પટેલ ગોવિંદલાલ ભગવાનજી ૨૫૧
૨ પટેલ ખીમજી જેઠાભાઈ વાઘાણી
(તેમના સ્વ સુપુત્ર રામજીભાઈના સ્મરણાર્થે) ૩૦૨

કમ્પાલા

- ૧ સ્વ. શેઠ નાનચંદ મોતીચંદ ધાક્રાવાળાના સ્મરણાર્થે
હા. તેમના સુપુત્ર જમનાદાસ નાનચંદ શેઠ ૨૫૧
૨ શ્રીમતી હીરાબેન, રતીલાલ નાનચંદ શેઠ ધાક્રાવાળા ૨૫૧

કુશાળગદ

- ૧ શેઠ ચંપાલાલજી દેવીચંદજી ૨૫૧

ખાખીભળીયા

- ૧ ખાટવીયા ગુલાબચંદ લીલાધર ૨૫૧

ખારાથોડા

- ૧ સ્વ. પિતાશ્રી હરજીવનદાસ લાલચંદ શાહ તથા
સ્વ. અ. સૌ. બેન જમકુળાઇ તથા લીલાબાઈના સ્મરણાર્થે
હા. નરસિંહદાસ હરજીવનદાસ ૨૫૧
- ૨ સ્વ. શેઠ ઓઘડલાલ લક્ષ્મીચંદના સ્મરણાર્થે હા. ભાઈચંદ ઓઘડભાઈ ૨૫૧

ખીચન

- ૧ શેઠ કીશનલાલ પૃથ્વીરાજ ૩૫૨

ખુરદારોડ

- ૧ ગીરધારીલાલજી સીતારામજી ખેડપવાળા ૩૦૦
- ૨ શેઠ નરસિંહદામ શાતીલાલજી ભોરલાવાળા
(મુનિશ્રી ચાંદમલજીના ઉપદેશથી) ૨૫૧

અંબાત

- ૧ શેઠ માણેકલાલ ભગવાનદાસ ૨૫૧
- ૨ શેઠ ત્રિભોવનદાસ મંગળદાસ ૨૫૧
- ૩ શ્રી સ્થા. જૈન સંઘ હા. પટેલ કાંતીલાલ અંબાલાલ ૨૫૧
- ૪ શાહ ચંદુલાલ હરીલાલ ૨૫૧
- ૫ શાહ સાકરચંદ મોહનલાલ ૨૫૧
- ૬ શાહ સકરાભાઈ દેવચંદ ૨૫૧
- ૭ શાહ સુખલાલ દોલતચંદ ૨૫૧
- ૮ ગાંધી બાપુલાલ મોહનલાલ ૨૫૧
- ૯ બેન લલિતા માણેકલાલ ૨૫૧

ગાંધીધામ

- ૧ શાહ મોરારજી નાગજી એન્ડ કું. ૨૫૧

ગુંદાલા

- ૧ શાહ માલશી ઘેલાભાઈ ૨૫૧

ગુલાબપુરા

- ૧ શ્રી સ્થા. જૈન વર્ધમાન સંઘ
હા. માંગીલાલજી ઉકારમલજી ધનોપવાલા ૨૫૧
- ૨ શ્રી ઓસવાલ પચાયત હા. ગુલાબચંદજી ચોરડિયા ૩૫૧

ગોંડલ

- ૧ સ્વ. બાબડા વચ્છરાજ તુલસીદાસનાં ધર્મપત્નિ કમળબાઈ
તરફથી હા માણેકચંદભાઈ તથા કપુરચંદભાઈ ૨૫૧
- ૨ પીપળીયા લીલાધર દામોદર તરફથી તેમના ધર્મપત્નિ અ. સૌ.
લીલાવતી સાકરચંદ કોઠારીના બીજા વર્ષીતપની ખુશાલીમાં ૩૦૧
- ૩ કામદાર બુઠાલાલ કેશવજીના સ્મરણાર્થે હા.
હરીલાલ બુઠાલાલ કામદાર ૩૦૧
- ૪ સ્વ. કોઠારી કૃપાશંકર માણેકચંદના સ્મરણાર્થે
હા. તેમનાં ધર્મપત્નિ પ્રભાકુવરબેન ૨૫૧
- ૫ કોઠારી ગુલાબચંદ રાચચંદ રંગુનવાળા ૨૫૧
- ૬ જસાણી રૂગનાથભાઈ નાનજી હા. ચુનીલાલભાઈ ૨૫૧
- ૭ માસ્તર હંકમીચંદ દીપચંદ શેઠ ૨૫૧

ગોંદીયા

- ૧ સ્થા. જૈન સંઘ હા. શાહ પ્રેમચંદ છોટાલાલ (શેઠ પોપટલાલભાઈ તરફથી) ૨૫૦

ગોધરા

- ૧ શાહ ત્રીભોવનદાસ છગનલાલ ૩૦૧
- ૨ સ્વ. પ્રેમચંદ ઠાકરશીના સ્મરણાર્થે હા. શાહ ચુનીલાલ પ્રેમચંદ ૩૦૧

ઘટકેજી

- ૧ શાહ ચંદુલાલ કેશવલાલ ૨૫૧

ઘોલવડ (થાણા)

- ૧ મહેતા ગુલાબચંદજી ગંભીરભલજી ૩૦૦

ઘોડનદી

- ૧ શેઠ ચંદ્રભાણ શેભાચંદ ગાદીયા ૨૫૧

ચુડા

- ૧ શ્રી સ્થા. જૈન સંઘ હા. રતીલાલ મગનલાલ ગાધી ૨૫૧

ચોટીલા

- ૧ શાહ વનેચંદ જેઠાલાલ શ્રી સ્થા. જૈન સંઘને લેટ ૩૦૧

ચારભુજરોડ

- ૧ શેઠ માંગીલાલજી હીરાચંદજી બાબેલ ૩૦૧

જમશેદપુર

- ૧ દોશી ઝવેરચંદ વલ્લભજી ૨૫૧

જલેસર (બાલાસોર)

- ૧ સંઘવી નાનચંદ પોપટભાઈ થાનગઢવાળા ૨૫૧

જયપુર

- ૧ શ્રીમાન હિંમતસિંહજી સાહેબ ગલૂડિયા, એડિસનલ કમીશ્નર
અજમેર ડીવીઝનવાળાનાં ધર્મપત્નિ અ. સૌ. માણેકકુવરબેન
તરફથી હા. ખુશાલસિંહજી ગલૂડિયા ૩૫૧
- ૨ શ્રીમાન શેઠ શીરેમલજી નવલખાના ધર્મપત્નિ અ. સૌ. પ્રેમલતાદેવી ૨૫૧

જાવરા

- ૧ સ્વ. લ હારી સ્વરૂપચંદજી શાહના ધર્મપત્નિ મોતીબેનના
સ્મરણાર્થે હા શ્રીચુન લાલચંદજી રાજમલજી કીશનગઢવાળા
(ચાંદમુનિના ઉપદેશથી) ૨૫૧

જામખંભાળીયા

- ૧ શેઠ વસનજી નારણજી ૨૫૧
- ૨ શ્રી સ્થા જૈન સઘ હા મહેતા રણછોડદાસ પરમાણુદ ૨૫૧
- ૩ સઘવી પ્રાણુલાલ લવજીભાઈ ૨૫૧

જામનગર

- ૧ શાહ છોટાલાલ કેશવજી ૨૫૧
- ૨ વોરા ચીમનલાલ દેવજીભાઈ ૨૫૧
- ૩ ડા. સાહેબ પી. પી. શેઠ ૨૫૦

૪	શાહ રંગીલદાસ પોપટલાલ	૨૫૧
૫	વકીલ મણીલાલ ખેંગારભાઈ પુનાતર	૨૫૧

જુનારદેવ

૧	ઘેલાણી ત્રીકમજી લાધાભાઈ	૨૫૧
---	-------------------------	-----

જુનાગઢ

૧	શાહ મણીલાલ મીઠાભાઈ હા. હરિલાલભાઈ (હાટીનામાળીયાવાળા)	૨૫૧
---	---	-----

જામજેધપુર

૧	શ્રી સ્થા. જૈન સંઘ હા. મહેતા પોપટલાલ માવજીભાઈ	૩૮૭
૨	શાહ ત્રીભોવનદાસ ભગવાનજી પાનેડ્રીવાળા	૨૫૧
૩	દોશી માણેકચંદ ભવાન	૨૫૧
૪	પટેલ લાલજી જુઠાભાઈ	૨૫૧
૫	શેઠ બાવનજી જેઠાભાઈ	૨૫૧
૬	શેઠ મજલાલ ચુનીલાલ	૨૫૧

જેતપુર

૧	કોઠારી ડાલરકુમાર વેણીલાલ	૨૫૧
૨	અ. સૌ. બેન સુરજકુંવર વેણીલાલ કોઠારી	૨૫૧
૩	શેઠ અમૃતલાલ હીરજીભાઈ હા. નરભોરામભાઈ (જસાપુરવાળા)	૨૫૧
૪	દોશી છોટાલાલ વનેચંદ	૨૫૧

જેતલસર

૧	શાહ લક્ષ્મીચંદ કપૂરચંદ	૨૫૧
૨	કામદાર લીલાધર જીવરાજના સ્મરણાર્થે તેમનાં ધર્મપાત્ર જળકબેન તરફથી હા. શાંતીલાલભાઈ ગોંડલવાળા	૨૫૧

જેધપુર

૧	શેઠ નવરતમલજી ધનવતસિંહજી	૨૫૧
૨	શેઠ હસ્તીમલજી મનરૂપલજી સામસુખા	૨૫૧

૩	શેઠ પુખરાજી પદમરાજી ભાંડારી	૨૫૧
૪	શેઠ વસ્તીભલજી આનંદભલજી સામસુખા	૨૫૧

જોરાવરનગર

૧	શ્રી સ્થા. જૈન સંઘ હા. શેઠ ચંપકલાલ ધનજીભાઈ	૨૫૧
---	--	-----

ઝરીયા

૧	શ્રી સ્થા. જૈન સંઘ હા. શેઠ કનૈયાલાલ ખી મોદી	૨૫૧
---	---	-----

ડોંડાયયા

૧	શ્રી સ્થા. જૈન સંઘ	૨૫૦
---	--------------------	-----

ઢસા

૧	શ્રી ઢસાગામ સ્થા. જૈન સંઘ હા. એક સદ્ગ્રહસ્થ તરફથી	૨૫૧
૨	શ્રી સ્થા. જૈન સંઘ હા. બગડિયા નરભૈરામ જેઠાલાલ (ઢસા જ'કશન)	૨૫૦

તાસગાવ

૧	સ્વ. ચુનીલાલજી હુગડના સ્મરણાર્થે તેમના ધર્મપત્નિ ઢોંડુભાઈના તરફથી હા. શેઠ રામચંદ્રજી	૩૫૧
---	---	-----

થાનગઢ

૧	શાહ ઠાકરશીભાઈ કરસનજી	૨૫૧
૨	શેઠ જેઠાલાલ ત્રીલોચનદાસ	૨૫૧
૩	શાહ ધારશીભાઈ પાશવીરભાઈ હા. સુખલાલભાઈ	૨૫૧
૪	હસાબેન અરવીંદ હા. ભાઈ રવીચંદ માણેકચંદ	૩૦૧

દહાણુરોડ

૧	શાહ હરજીવનદાસ ઓઘડ ખ ધાર (કરાંચીવાળા)	૨૫૧
---	--------------------------------------	-----

દાહોદ

૧	શેઠ માણેકલાલભાઈ ખેંગારજી	૨૫૧
---	--------------------------	-----

દિલ્હી

- ૧ લાલાજી પૂર્ણચંદજી જૈન (સેન્ટ્રલ બેંકવાળા) ૩૫૧
- ૨ શ્રીચુત કીશનચંદજી મહેતાખચંદજી ચોરડીયા
હા. શ્રીમતી નગીનાદેવી તથા શ્રીચુત મહેતાખચંદ જૈન ૨૫૧
- ૩ અ. સૌ. સજ્જનબેન ઇંદરમલજી પારેખ ૨૫૧
- ૪ લાલાજી મીકનલાલજી જૈન એન્ડ સન્સ ૩૦૧
- ૫ લાલાજી શુશનલાલજી જૈન એન્ડ સન્સ ૩૦૧
- ૬ સ્વ. લક્ષ્મીચંદજીના સ્મરણાર્થે નગીનાદેવી સુબંતીના તરફથી
હા. સંઘવી હેમતકુમારજૈન
- ૭ બેન વિજયાકુમારી જૈન C/o મહેતાખચંદ જૈન
(વયોવૃદ્ધ સરલ સ્વભાવી કુલમતીજી મહાસતિજીની પ્રેરણાથી) ૨૫૧
- ૮ શ્રીમાન લાલાજી રતનચંદજી જૈન C/o. આઈ. સી. હોઝીયરી ૨૫૧
- ૯ સ્વ લાલાશ્રીચંદજી ડુંગરીયાના સ્મરણાર્થે રાજસ્થાન ન્યયાધિકારી
હુકમચંદજી જૈનના સુપુત્ર જીતેન્દ્રકુમાર વકીલના સુપુત્ર અનિલકુમાર
તરફથી ભેટ હ. વિનયકુમારી ૩૫૧
- ૧૦ સ્વ. લાલા ચંપાલાલજી ચોરડીયાના સ્મરણાર્થે લાલચંદજી તથા
હીરાલાલજી તરફથી હ. શાંતાદેવી ૩૫૧

પ્રાકા

- ૧ શેઠ મણીલાલ જ્યેષ્ઠભાઈ ૨૫૧

ધાર

- ૧ શેઠ સાગરમલજી પનાલાલજી ૨૫૧

પ્રાંગણ

- ૧ ભાવદીક્ષિત અ. સૌ. રૂપાળીબેન હીમતલાલ સંઘવીની તપશ્ચર્યાથે
સંઘવી ચીમનલાલ પરસોતમદાસ સંઘવી તરફથી ૩૦૫-
- ૨ સંઘવી નરસિંહદાસ વખતચંદ ૩૦૧
- ૩ શ્રી સ્થા. જૈન મોટા સંઘ હા. શેઠ મંગળજી જીવરાજ ૨૫૧
- ૪ ઠંઠકર નારણદાસ હરગોવિંદદાસ ૨૫૧
- ૫ ઠેઠારી કપુરચંદ મંગળજી ૨૫૧

ધોરાણ

૧	મહેતા પ્રભુદાસ મુળજીભાઈ	૩૫૧
૨	અ. સૌ. બચીબેન બાબુભાઈ	૨૫૧
૩	ધી નવસૌરાષ્ટ્ર ઓઈલ મીલ પ્રા. લીમીટેડ	૨૫૧
૪	સ્વ. રાયચંદ પાનાચંદના સ્મરણાર્થે હા. ચીમનલાલ રાયચંદ શાહ	૩૦૧
૫	ગાંધી પોપટલાલ જ્વેલર્સ	૨૫૦
૬	દેશાઈ છગનલાલ ડાહ્યાભાઈ લાઠવાળાનાં ધર્મપત્નિ દિવાળીબેન તરફથી હા. કુમારી હસુમતી	૨૫૧
૭	એક સદગ્રહસ્થ હા મહેતા પ્રભુદાસ મુળજીભાઈ	૨૫૧
૮	શેઠ દલપતરામ વસનજી મહેતા	૨૫૧
૯	સ્વ. પિતાશ્રી ભગવાનજી કચરાભાઈના તથા ચિ. હંસાના સ્મરણાર્થે હા પટેલ દલીચંદ ભગવાનજી	૩૦૧
૧૦	મહેતા હેમચંદ કાળીદાસ બ્રમખંભાળીયાવાળા	૨૫૧

ધંધુકા

૧	શેઠ પોપટલાલ ધારશીભાઈ	૨૫૧
૨	સ્વ. ગુલાબચંદભાઈના સ્મરણાર્થે હા. વેરા પોપટલાલ નાનચંદ	૨૫૧
૩	શ્રી ચત્રભુજ વાઘજીભાઈ વસાણી	૨૫૧

ધુલિયા

૧	શ્રી અમોલ જૈન જ્ઞાનાલય હા. શેઠ કનૈયાલાલજી છાજેડ	૨૫૧
---	---	-----

નડીયાદ

૧	શાહ મોહનલાલ ભુરાભાઈ	૨૫૧
---	---------------------	-----

નારાયણ ગામ

૧	શેઠ મોતીલાલજી હીરાચંદજી ચોરડીયા ભોરીવાળા	૨૫૧
---	--	-----

નંદુરબાર

૧	શ્રી સ્થા. જૈન સંઘ હા. શેઠ પ્રેમચંદ ભગવાનલાલ	૨૫૦
---	--	-----

નાગોર

- ૧ શ્રીપાલભાઈ એન્ડ કું. હા. સાગરમલ્લ હુંકડ ઠેરવાળા તરફથી ૨૫૧

પાલનપુર

- ૧ બેન લક્ષ્મીબાઈ હા. મહેતા હરિલાલ પિતાંબરદાસ ૨૫૧
૨ લોકાગચ્છ સ્થા. જૈન પુસ્તકાલય હા. કેશવલાલ જી. શાહ ૨૫૧

પાણસણા

- ૧ શ્રી સ્થા. જૈન સંઘ હા. શાહ છોટાલાલ પૂંજભાઈ ૨૫૧

પાલેજ

- ૧ સ્વ. મનસુખલાલ મોહનલાલ સંઘવીના સ્મરણાર્થે
હા. ભાઈ ધીરજલાલ મનસુખલાલ ૩૦૧

પ્રાંતીજ

- ૧ સ્થા. જૈન સંઘ હા. શ્રીચુત અબાલાલ મહાસુખરામ ૨૫૦

પૂના

- ૧ શેઠ ઉત્તમચંદ જીવણચંદ જોડા ૨૫૧

ફાલના

- ૧ મહેતા પુખરાજ જી હસ્તીમલ જી સાહીવવાલા ૩૦૧
૨ મહેતા કુ દનમલ જી અમરચંદ જી સાહીવવાલા ૨૫૧

બગસરા

- ૧ શેઠ પોપટલાલ રાઘવ જી રાઈડીવાળા
હા. નાનચંદ પ્રેમચંદ શાહ ૨૫૧

બરવાળા-ઘેલાશા

- ૧ સ્વ મોહનલાલ નર્સિંહદાસના સંમરણાર્થે
હા. તેમનાં ધર્મપત્નિ સુરજબેન મોરારજી ૨૫૧

બદનાવર

- ૧ શ્રી વર્ધમાન સ્થા. જૈન શ્રાવક સંઘ હા. મિશ્રીલાલ જૈન વકીલ ૨૫૧

બાલોતરા

- ૧ શાહ જેઠમલજી હસ્તીમલજી ભગવાનદાસજી ભણસારી ૨૫૧

બીદડા

- ૧ શાહ કાનજી શામજીભાઈ ૨૫૧

બિકાનેર

- ૧ શેઠ લેફ્ટનન્ટજી શેઠીયા ૨૫૪

બેરાળ

- ૧ શેઠ ગાંગજી કેશવજી (જ્ઞાનભંડાર માટે) ૨૫૧

બેલારી

- ૧ શ્રી સ્થા. જૈન સંઘ હા. શેઠ હજારીમલજી હસ્તીમલજી રાંકા ૨૫૧

બેરમો

- ૧ શ્રી બેરમો સ્થા. જૈન સંઘ હા. મહેતા નવલચંદ હાકેમચંદ ૨૫૧

બેંગલોર

- ૧ બાટવીયા વનેચંદ અમીચંદ, મહાવીર ટેક્ષટાઈલ સ્ટોર તરફથી
ભાઈ ચન્દ્રકાન્તના લગ્નની ખુશાલીમાં ૨૫૨
૨ શેઠ કિશનલાલજી કુલચંદજી સાહેબ ૨૫૧
૩ અજમેરા છોટાલાલ માનસિંગ ૩૫૧

ખોટાદ

- ૧ સ્વ. વસાણી હરગોવિંદદાસ છગનલાલના સ્મરણાર્થે
હા. તેમનાં ધર્મપત્નિ છબલબેન ૨૫૧

ખોડેલી

- ૧ શાહ પ્રવીણચંદ્ર નરસિંહદાસ સાણુંદવાળા ૨૫૧
૨ શાહ ગીરધરલાલ સાકરચંદ ૨૫૧

ખોરા

- ૧ સ્વરૂપચંદલ જવાહરમલલ ખોરડીયા, મનોખાઈ સુગનલાલજીના
સ્મરણાર્થે (ચાંદમુનિના ઉપદેશથી) ૨૫૧
૨ બેન રાધીખાઈ (પૂ આચાર્ય ધર્મદાસજી મહારાજના સંપ્રદાયના
મંત્રી કીશનલાલજી મહારાજના સુશિષ્ય શોભાગમલજી
મહારાજના શિષ્ય સ્વ કેવળચંદલ મહારાજના સ્મરણાર્થે
(ચાંદમુનિજીના ઉપદેશથી) ૨૫

ભાણુવડ

- ૧ શેઠ જ્યેષ્ઠભાઈ માણેકચંદભાઈ ૩૫૨
૨ સંઘવી માણેકચંદ માધવજી ૨૫૧
૩ શેઠ લાલજી માણેકચંદ લાલપુરવાળા ૨૫૧
૪ શેઠ રામજી જીણાભાઈ ૨૫૧
૫ શેઠ પદમશી ભીમજી ફેફરીયા ૨૫૧
૬ ફેફરીયા ગાંડાલાલ કાનજીભાઈ હા. અ. સૌ. શાતાબેન વસનજી ૨૫૧
૭ સ્વ. મહેતા પૂનમચંદ ભવાનના સ્મરણાર્થે હા. તેમના
ધર્મપત્નિ દિવાળીબેન લીલાધર (ચુંદાવાળા) ૨૫૧

ભાવનગર

- ૧ સ્વ. કુંવરજી બાવાભાઈના સ્મરણાર્થે હા. શાહ લહેરચંદ કુંવરજી ૩૦૧
૨ કોઠારી ઉદયલાલજી સાહેબ ૨૫૧

ભાદરજી

- ૧ શ્રી સ્થા. જૈન સંઘ હા. પટેલ ધુલાભાઈ ઝવેરભાઈ ૨૫૧

ભીલવાડા

- ૧ શ્રી શાંતિ જૈન પુસ્તકાલય હા. ચાદમલજી માનમલજી સંઘવી ૨૫૧
૨ શેઠ ભીમરાજજી મીશ્રીલાલજી ૩૦૧

ભીમ

- ૧ ચંપકલાલજી જૈન પુસ્તકાલય હા શેઠ છોગામલજી માંગીલાલજી ૨૫૧

ભુસાવલ

- ૧ શેઠ રાજમલજી નદલાલજી ચેરીટેબલટ્રસ્ટ ૨૫૧

ભોજાય

- ૧ જ્ઞાન મદિરના સેક્રેટરી શાહ કુંવરજી જીવરાજ ૨૫૧

મદ્રાસ

- ૧ શેઠ મેઘરાજજી દેવીચંદજી મહેતા ૨૫૧
૨ મહેતા મણીલાલ ભાઈચંદ ૨૫૧
૩ મહેતા સુરજમલ ભાઈચંદ ૨૫૧
૪ મહેતા બાપાલાલ ભાઈચંદ ૨૫૧

મનોર

- ૧ શાહ શેરમલજી દેવીચંદજી જશવંતગઢવાળા ૨૫૧
હા પૂનમચંદજી શેરમલજી બોદ્યા.

માનકુવા

- ૧ સ્વ મહેતા કુંવરજી નાથાલાલના સ્મરણાર્થે હા. તેમનાં ધર્મપત્નિ કુંવરબાઈ હરખચંદ (માનકુવા સ્થા. જૈન સંઘ માટે) ૨૫૧

માંડવી

- ૧ શ્રી સ્થા. છકોટી જૈન સંઘ હા. મહેતા ચુનીલાલ વેલજી ૨૭૭

માંડવા

- ૧ શ્રી માંડવા સ્થા. જૈન સંઘ
હા. અ. સૌ. કંચનગૌરી રતીલાલ ગોસલીયા (ગઢડાવાળા) ૨૫૧

માલેગાંવ

- ૧ શ્રી સ્થા. જૈન સંઘ હા. કુતેલાલ, માલુ જૈન ૨૫૧

માંગરોલ

- ૧ શાહ ત્રીભોવનદાસ નાનજી ૨૫૦
૨ દોશી ગીરધરલાલ જેઠાલાલ ૨૫૦

મુળંધ તથા પરંચો

- ૧ સ્વ. શ્રી પિતાશ્રી કુંદનમલજી મોતીલાલજી મુંથાના સ્મરણાર્થે
હા. શેઠ મોતીલાલજી જીખરમલજી (અહમદનગરવાળા) ૨૫૧
- ૨ શ્રી વર્ધમાન સ્થા. જૈન સંઘ હા. કામદાર રૂપચંદ શીવલાલ (અંધેરી) ૨૫૧
- ૩ અ. સૌ કમળાબેન કામદાર હા. કામદાર રૂપચંદ શીવલાલ (અંધેરી) ૨૫૧
- ૪ સ્વ. માતુશ્રી કડવીબાઈના સ્મરણાર્થે હા. તેમના પૌત્ર
હકમીચંદ તારાચંદ દોશી (અંધેરી) ૨૫૧
- ૫ શાહ હરજીવન કેશવજી ૨૫૧
- ૬ શાહ રમણીકલાલ કાળીદાસ તથા અ. સૌ. કાન્તાબેન રમણીકલાલ ૨૫૧
- ૭ સંઘવી હિંમતલાલ હરજીવનદાસ ૨૫૧
- ૮ વોરા પાનાચંદ સંઘજીના સ્મરણાર્થે
હા. ત્રણકલાલ પાનાચંદ એન્ડ બ્રધર્સ ૨૫૧
- ૯ શાહ રામજી કરશનજી થાનગઢવાળા ૨૫૧
- ૧૦ સ્વ. જટાશંકર દેવજીભાઈ દોશીના સ્મરણાર્થે
હા. રણછોડદાસ (બાબુલાલ) જટાશંકર દોશી ૩૦૧
- ૧૧ ઘેલાણી વલ્લભજી નરભેરામ હા. નરસીંહદાસ વલ્લભજી ૨૫૧
- ૧૨ કપાસી મોહનલાલ શીવલાલ ૨૫૧
- ૧૩ શાહ ત્રીભોવનદાસ માનસિંગભાઈ દોઢીવાળાના સ્મરણાર્થે
હા. શાહ હરખચંદ ત્રિભોવનદાસ ૨૫૧
- ૧૪ ખેતાણી મણીલાલ કેશવજી (વડીયાવાળા) ઘાટકોપર ૨૫૧
- ૧૫ સ્વ. પિતાશ્રી શામજી કલ્યાણજી ગોંડલવાળાના સ્મરણાર્થે
હા. વૃજલાલ શામજી બાવીસી ૩૦૧
- ૧૬ શાહ રવિચંદ મુખલાલભાઈ (દાદર) ૩૫૧

૧૭	સ્વ. આશારામ ગીરધરલાલના સ્મરણાર્થે હા. શાંતિલાલ આશારામ વતી જશવંતલાલ શાંતિલાલ	૨૫૧
૧૮	ગાંધી કાંતીલાલ માણેકચંદ	૨૫૧
૧૯	શાહ રવજીભાઈ તથા ભાઈલાલભાઈની કું. (કાદીવલી)	૨૫૧
૨૦	અ. સૌ. લાછુબેન હા. રવજીભાઈ શામજી	૨૫૧
૨૧	સ્વ. માતુશ્રી માણેકભાઈના સ્મરણાર્થે હા. શેઠ વલભદાસ નાનજી	૩૦૧
૨૨	એક સદ્ગ્રંથસ્થ હા. શેઠ સુન્દરલાલ માણેકલાલ	૨૫૧
૨૩	શેઠ ખુશાલભાઈ ખેંગારભાઈ	૨૫૦
૨૪	શેઠ ચુનીલાલ નરભેરામ વેકરીવાળા	૨૫૧
૨૫	સ્વ માતુશ્રી ગોમતીભાઈના સ્મરણાર્થે હા. શાહ પોપટલાલ પાનાચંદ	૨૫૧
૨૬	કોટેચા જયંતીલાલ રણછોડદાસ સૌભાગ્યચંદ જુનાગઢવાળા	૨૫૧
૨૭	વેરા ઠાકરશી જસરાજ	૨૫૧
૨૮	કોઠારી સુખલાલજી પુનમચંદજી (ખારડોડ)	૨૫૧
૨૯	અ. સૌ બેન કુંદનગૌરી મનહરલાલ સઘવી	૨૫૧
૩૦	કોઠારી રમણીકલાલ કસ્તુરચંદભાઈ	૨૫૧
૩૧	દેશાઈ અમૃતલાલ વર્ધમાનના સ્મરણાર્થે હા. દલીચંદ અમૃતલાલ દેશાઈ	૨૫૧
૩૨	સ્વ. ત્રીભોવનદાસ મજપાળ વીંછીયાવાળાના સ્મરણાર્થે હા. હરગોવિંદદાસ ત્રિભોવનદાસ અજમેરા	૨૫૧
૩૩	તેજાણી કુબેરદાસ પાનાચંદ	૨૫૧
૩૪	શેઠ સરદારમલજી દેવીચંદજી કાવેડીયા (સાદડીવાળા)	૨૫૧
૩૫	શેઠ નેમચંદ સ્વરૂપચંદ બલાતવાળા હા. ભાઈ જેઠાલાલ નેમચંદ	૨૫૧
૩૬	શાહ કેરશીભાઈ હીરજીભાઈ	૩૦૧
૩૭	શ્રીમતી મણીભાઈ મજલાલ પારેખ ચેરીટેબલ ટ્રસ્ટ ફંડ હા. વૃજલાલ ફૂલંભજી.	૨૫૧
૩૮	દડિયા અમૃતલાલ મોતીચંદ (ઘાટકોપર)	૨૫૧
૩૯	દોશી ચત્રબુજ સુન્દરજી	૨૫૧
૪૦	દોશી જીગલકિશોર ચત્રબુજ	૨૫૧
૪૧	દોશી પ્રવિણચંદ ચત્રબુજ	૨૫૧
૪૨	શેઠ મનુભાઈ માણેકચંદ હા. ઝાટકીયા નરભેરામ મોરારજી	૨૫૧
૪૩	શાહ કાંતીલાલ મગનલાલ	૨૫૧

૪૪	શેઠ મણીલાલ ગુલાબચંદ	વાટકેપર	૨૫૧
૪૫	શેઠ છગનલાલ નાનજીભાઈ		૨૫૧
૪૬	શાહ શીવજી માણેકભાઈ		૨૫૧
૪૭	મેસર્સ સવાણી ટ્રાન્સપોર્ટ કું. હા. શેઠ માણેકલાલ વાડીલાલ		૨૫૧
૪૮	શાહ નગીનદાસ કલ્યાણજી (વેરાવળવાળા)		૨૫૧
૪૯	મહેતા રતીલાલ ભાઈચંદ		૨૫૧
૫૦	શાહ પ્રેમજી હીરજી ગાલા		૨૫૧
૫૧	જેન કેશરભાઈ ચંદુલાલ જેસીંગભાઈ શાહ		૨૫૧
૫૨	પારેખ ચીમનલાલ લાલચંદ સાયલાવાળાના ધર્મપત્નિ અ. સૌ.		
	ચંચળભાઈના સ્મરણાર્થે હા. સારાભાઈ ચીમનલાલ		૨૫૧
૫૩	ધી મરીના મોર્ડન હાઈસ્કુલ ટ્રસ્ટ રૂ. ૩ હા. શાહ મણીલાલ ઠાકરશી		૨૫૧
૫૪	મહેતા મોટર સ્ટોર્સ હા. અનોપચંદ ડી. મહેતા		૨૫૧
૫૫	શેઠ રસીકલાલ પ્રભાશંકર મોરળીવાળા તરફથી તેમનાં		
	માતૃશ્રી મણીબેનના સ્મરણાર્થે		૩૦૧
૫૬	શ્રીચુત જશવંતલાલ ચુનીલાલ વોરા		૨૫૦
૫૭	શાહ કુવરજી હંસરાજ		૨૫૧
૫૮	દલીયા જેસીંગલાલ ત્રીકમજી		૨૫૧
૫૯	મોદી અભેયદ સુરચંદ રાજકોટવાળા હા. ડોસાલાલ અભેયદ		૨૫૧
૬૦	શાહ જેઠાલાલ ડામરશી ધાંગધ્રાવાળા હા. શાહ વાડીલાલ જેઠાલાલ		૨૫૦
૬૧	સ્વ. પિતાશ્રી ભગવાનજી હીરાચંદ જસાણીના સ્મરણાર્થે		
	હા. લક્ષ્મીચંદભાઈ તથા કેશવલાલભાઈ		૩૦૧
૬૨	સ્વ. પિતાશ્રી શાહ અંબાલાલ પુરુષોત્તમદાસના સ્મરણાર્થે		
	હા. શાહ બાપાલાલ અંબાલાલ		૨૫૧
૬૩	સ્વ. કસ્તુરચંદ અમરશીના સ્મરણાર્થે હા. તેમનાં ધર્મપત્નિ ઝવેરબેન		
	મગનલાલ ખતી જયતીલાલ કસ્તુરચંદ મફકારીયા (ચુડાવાળા)		૨૫૧
૬૪	શેઠ ડુંગરશી હંસરાજ વીસરીયા		૨૫૧
૬૫	શાહ રત્નશી મોણીશીની કું.		૨૫૬
૬૬	શેઠ શીવલાલ ગુલાબચંદ મેવાવાળા		૨૫૧
૬૭	શાહ ચંદુલાલ કેશવલાલ		૨૫૧
૬૮	સ્વ. પિતાશ્રી વિરચંદ જેસીંગ શેઠ લખતરવાળાના સ્મરણાર્થે		
	હા. કેશવલાલ વીરચંદ		૨૫૧
૬૯	ચંદુલાલ કાનજી મહેતા		૨૫૧

- ૭૦ શ્રી વર્ધમાન સ્થા. જૈન સંઘ
હા. કેશરીમલજી અનોપચંદજી ગુગલીયા (મલાડ) ૨૫૧
- ૭૧ સ્વ. પિતાશ્રી પતુભાઈ મોનાભાઈના સ્મરણાર્થે
હા. શાહ કાનજી પતુભાઈ ,, ૨૫૧
- ૭૨ અ. સૌ. પાનભાઈ હા. શેઠ પદ્મશી નરસિંહભાઈ ,, ૨૫૧
- ૭૩ સ્વ. નાગશીભાઈ સેજપાલના સ્મરણાર્થે રામજી નાગશી ,, ૩૦૧
- ૭૪ સ્વ. ગોડા વણારશી ત્રિભોવનદાસ સરસઈવાળાના સ્મરણાર્થે
હા. જગજીવન વણારશી ગોડા ,, ૨૫૧
- ૭૫ સ્વ. કાનજી મુળજીના સ્મરણાર્થે તથા માતૃશ્રી દિવાળીબાઈના
૧૬ ઉપવાસના પારણા પ્રસંગે હા. જયંતિલાલ કાનજી ,, ૨૫૧
- ૭૬ શાહ પ્રેમજી માલશી ગંગર ,, ૨૫૧
- ૭૭ શાહ વેલશી જેસી ગભાઈ છાસરાવાળા તરફથી તેમનાં ધર્મપત્નિ
સ્વ. નાનબાઈના સ્મરણાર્થે ૩૦૧
- ૭૮ સ્વ. પિતાશ્રી રાયશી વેલશીના સ્મરણાર્થે હા. ,, ૩૦૧
શાહ દામજી રાયશીભાઈ ,, ૩૦૧
- ૭૯ શાહ વરજંગભાઈ શીવજીભાઈ ,, ૨૫૧
- ૮૦ શાહ ખીમજી મુળજી પુંજા ,, ૨૫૧
- ૮૧ સ્વ. માતૃશ્રી જકલબાઈના સ્મરણાર્થે હા. દેશાઈ વૃજલાલ કાળીદાસ ,, ૨૫૧
- ૮૨ અ. સૌ. સમતાળેન શાંતિલાલ C/o શાંતિલાલ ઉજમશી શાહ ,, ૨૫૧
- ૮૩ સ્વ. કેશવલાલ વછરાજ કેઠારીના સ્મરણાર્થે સુરજળેન તરફથી
હા. તનમુખલાલભાઈ ,, ૨૫૧
- ૮૪ સ્વ. પિતાશ્રી હંસરાજ હીરાના સ્મરણાર્થે
હા. દેવશી હંસરાજ કચ્છ ખીદડાવાળા ૨૫૧
- ૮૫ ઘેલાણી પ્રભુલાલ ત્રીકમજી (ભોરીવલી) ૨૫૨
- ૮૬ શેઠ ત્રંબકલાલ કસ્તુરચંદલીંમડી અજરામર શાસ્ત્રભંડારને ભેટ (માટુંગા) ૨૫૧
- ૮૭ અ. સૌ. બેન રંજનગૌરી C/o. શાહ ચંદુલાલ લક્ષ્મીચંદ ,, ૨૫૧
- ૮૮ શાહ નટવરલાલ દીપચંદ તરફથી તેમના ધર્મપત્નિ અ. સૌ.
સુશીલાબેનના વર્ષીતપની ખુશાલીમા ,, ૨૫૧
- ૮૯ દોશી ભીખાલાલ વૃજલાલ ખાળીયાદવાળા ,, ૨૫૧
- ૯૦ શાહ ગોપાળજી માનસંગ ,, ૨૫૧

૯૧	દોશી કુલચંદ માણેકચંદ	”	૨૫૦
૯૨	શેઠ ચંપકલાલ ચુનીલાલ દાદલાવાળા	”	૨૫૧
૯૩	શ્રી વર્ધમાન સ્થા. જૈન શ્રાવક સંઘે હા. સંઘવી ચીમનલાલ અમરચંદ	(દાદર)	૨૫૧
૯૪	શાંતિલાલ કુંગરશી અદાણી	”	૨૫૧
૯૫	શાહ કરશન લધુલાઈ	”	૩૦૧
૯૬	કીશનલાલ સી. મહેતા	શીવ	૨૫૧
૯૭	માતૃશ્રી જીવીબાઈના સ્મરણાર્થે હા. શામજી શીવજી કચ્છ ગુંદાળાવાળા	ગોરેગાંવ	૨૫૧
૯૮	સ્વ. શાહ રાયશી કચરાલાઈના સ્મરણાર્થે તેમના ધર્મપત્નિ. નેણબાઈ વતી હા. જેઠાલાલ રાયશી	”	૨૫૧
૯૯	શુશ્રીલાબેન શકરાભાઈ C/o. નવીનચંદ્ર વસંતલાલ શાહ વિલેપાર્લે		૨૫૧
૧૦૦	બેન ચંદનબેન અમૃતલાલ વારિયા		૨૫૧
૧૦૧	સ્વ. કાળીદાસ જેઠાલાલ શાહના સ્મરણાર્થે હા. સુમનલાલ કાળીદાસ (કાનપુરવાળા)		૩૦૧
૧૦૨	શાહ ત્રીભોવન ગોપાલજી તથા અ. સૌ. બેન કમુંબા ત્રીભોવન (ધાનગઢવાળા)	શીવ	૨૫૧

મુળી

૧	શેઠ ઉજ્જમશી વીરપાળ હા. શેઠ દેશવલાલ ઉજ્જમશી	૩૦૧
---	--	-----

મોરબી

૧	દોશી માણેકચંદ સુંદરજી	૩૫૧
---	-----------------------	-----

મોખાસા

૧	શ્રીચુત નાથાલાલ હી મહેતા	૨૫૧
૨	શાહ દેવરાજ પેથરાજ	૨૫૦

યાદગીરી

૧	શેઠ બાદરમલજી સુરજમલજી બેંકર્સ	૨૫૦
---	-------------------------------	-----

રતલામ

- ૧ અનેક ભક્તજનો તરફથી હા. શ્રીમાન કેશરીમલજી ડક
(શ્રી કેવળચંદ મુનિશ્રીના ઉપદેશથી) ૨૫૧

રાણપુર

- ૧ શ્રીમતિ માતુશ્રી સમરતબાઈના સ્મરણાર્થે
હા. ડા. નરોત્તમદાસ ચુનીલાલ કાપડીયા ૨૫૧
- ૨ સ્વ. પિતાશ્રી લહેરાભાઈ ખીમજીના સ્મરણાર્થે
હા. શેઠ કાલીદાસ લહેરાભાઈ વસાણી ૩૦૧

રાણાવાસ

- ૧ શેઠ જવાનમલજી નેમીચંદજી હા. બાબુ રીખબચંદજી ૩૦૧

રાયચુર

- ૧ સ્વ. માતુશ્રી મોંઘીબાઈના સ્મરણાર્થે
હા. શાહ શીવલાલ ગુલાબચંદ વઢવાણવાળા ૨૫૧
- ૨ શેઠ કાળુરામજી ચાદમલજી સંચેતી ૨૫૧

રાજકોટ

- ૧ વાડીલાલ ડાઈંગ એન્ડ પ્રિન્ટીંગ વર્કસ ૪૦૦
- ૨ શેઠ રતીલાલ ન્યાલચંદ ચીતલીયા ૨૫૧
- ૩ બાબુ પરશુરામ છગનલાલ શેઠ ઉદેપુરવાળા ૨૫૦
- ૪ શેઠ મનુભાઈ મુળચંદ (એન્જનીયર સાહેબ) ૨૫૧
- ૫ શેઠ શાંતિલાલ ટ્રેમચંદ તેમનાં ધર્મપત્નિના વર્ષીતપ પ્રસંગે ૨૫૧
- ૬ શેઠ પ્રભુરામ વીઠ્ઠલજી ૨૫૧
- ૭ ઉદાણી ન્યાલચંદ હાકેમચંદ વઢીલ ૨૫૧
- ૮ બેન સચુબાળા નૌતમલાલ જસાણી (વર્ષીતપની ખુશાલી) ૨૫૧
- ૯ મોદી સૌભાગ્યચંદ મોતીચંદ ૨૫૧
- ૧૦ બદાણી સીમજી વેલજી તરફથી તેમનાં ધર્મપત્નિ અ. સૌ.
સમરતબેનના વર્ષીતપ નિમિત્તે ૨૫૧

૧૧ દોશી મોતીચંદ ધારશીભાઈ (રીટાયર્ડ એકઝીક્યુટીવ એન્જનીયર)	૨૫૧
૧૨ કામદાર ચંદુલાલ જીવરાજ (ધાંગધ્રાવાળા)	૨૫૦
૧૩ હેમાણી ઘેલાભાઈ સવચંદ	૨૫૧
૧૪ દફતરી પ્રભુલાલ ન્યાલચંદ	૨૫૧
૧૫ સ્વ. મહેતા દેવચંદ પુરૂષોત્તમના સ્મરણાર્થે તેમનાં ધર્મપત્નિ હિમકુંવરભાઈ તરફથી હા. જયતિલાલ દેવચંદ મહેતા.	૨૫૧
૧૬ પારેખ શીવલાલ જુગલાઈ મોમ્બાસાવાળા હા. અ સૌ. કંચનબેન	૨૫૨
૨૫૨	

૧ પૂજ્ય વાલજીભાઈ ન્યાલચંદભાઈ	૨૫૧
------------------------------	-----

રામપુરા

૧ શેઠ તેજમલજી મનોહરલાલજી બેંકર	૩૫૧
--------------------------------	-----

રાવટી

૧ શેઠ મિયાંચંદજી જીહારમલજી કટારિયા	૩૫૧
------------------------------------	-----

લખતર

૧ શાહ રાયચંદ ઠાકરશીના સ્મરણાર્થે હા. શાંતિલાલ રાયચંદ શાહ	૨૫૧
૨ ભાવસાર હરજીવનદાસના સ્મરણાર્થે હા. ત્રીલોવનદાસ હરજીવનદાસ	૨૫૧
૩ શાહ તલકશી હીરાચંદના સ્મરણાર્થે હા. ભાઈ અમૃતલાલ તલકશી	૨૫૧
૪ શાહ ચુનીલાલ માણેકચંદ	૨૫૧
૫ શાહ જહવજી ઓઘડભાઈના સ્મરણાર્થે હા. શાંતિલાલ જહવજી	૨૫૧
૬ દોશી ઠાકરશી ગુલાબચંદના સ્મરણાર્થે તેમના ધર્મપત્નિ સમરતબહેન તરફથી હા. જયંતિલાલ ઠાકરશી	૨૫૧

લાલપુર

૧ નેમચંદ સવજી મોદી હા. ભાઈ મગનલાલ	૨૫૧
૨ શેઠ મુલચંદ પોપટલાલ હા. મણીલાલભાઈ તથા જેસીંગભાઈ	૨૫૧

લાખેરી

૧ માસ્તર જેઠાલાલ મોનજીભાઈ હા. અમૃતલાલ જેઠાલાલ (સીવીલ એન્જનીયર સાહેબ)	૨૫૧
---	-----

લાકડીયા

૧ શ્રી લાકડીયા સ્થા. જૈન સંઘ હા. શાહ રતનશી કરમજી	૨૫૧
--	-----

લીંબડી (સોરાબટ્ટ)

૧ શાહ ચકુભાઈ ગુલાબચંદ

૨૫૧

લીંબડી (પંચમહાલ)

૧ શાહ કુંવરજી ગુલાબચંદ

૨૫૧

૨ છાજેઠ ઘાસીરામ ગુલાબચંદ

૨૫૧

શેઠ વીરચંદ પન્નાલાલજી કણ્ણાવટ

૨૫૧

૪ શ્રી સ્થા. જૈન સંઘ હ. શાહ શાંતીલાલ ગુલાબચંદ

૩૫૧

લોનાવાલા

૧ શેઠ ધનરાજજી મુલચંદજી મુથા

૨૫૧

ભુધિયાના

૧ બાબુ રાજેન્દ્રકુમાર જૈન દિલ્હીવાળા

૨૫૧

વઢવાણુ શહેર

૧ શેઠ દિલીપકુમાર સવાઈલાલ C/o શાહ સવાઈલાલ ત્રંબકલાલ

૨૫૧

૨ કામદાર મગનલાલ ગોકલદાસ હા. રતીલાલ મગનલાલ

૨૫૧

૩ સંઘવી મુળચંદ ખેચરભાઈ હા. જીવણલાલ ગફલદાસ

૨૫૧

૪ શેઠ કાતીલાલ નાગરદાસ

૨૫૧

૫ વોરા ચત્રભુજ મગનલાલ

૨૫૧

૬ સઘવી શીવલાલ હીમજીભાઈ

૨૫૧

૭ શાહ દેવશીભાઈ દેવકરજી

૨૫૧

૮ વોરા ડાસાભાઈ લાલચંદ સ્થા. જૈન સંઘ

હા. વોરા નાનચંદ શીવલાલ

૨૫૧

૯ વોરા ધનજીભાઈ લાલચંદ સ્થા. જૈન સંઘ

હા. વોરા પાનાચંદ ગોળરદાસ

૨૫૧

૧૦ દોશી વીરચંદ સુરચંદ હા. દોશી નાનચંદ ઉજ્જમશી

૨૫૧

૧૧ સ્વ. વોરા મણીલાલ મગનલાલ તથા વોરા ચત્રભુજ મણીલાલ

૨૫૧

૧૨ શાહ વાડીલાલ દેવજીભાઈ

૨૫૧

૧૩ કામદાર ગોરધનદાસ મગનલાલનાં ધર્મપત્નિ

અ. સૌ કમળાબેન રંગુનવાલા

૨૫૧

૧૪ શ્રી વ્રજલાલ સુખલાલ ૨૫૧

વડોદરા

- ૧ કામદાર કેશવલાલ હિંમતરામ પ્રોફેસર ૨૫૧
 ૨ વકીલ મણીલાલ કેશવલાલ શાહ ૨૫૧
 ૩ સ્વ. પિતાશ્રી ફકીરચંદ પુંબભાઈના સ્મરણાર્થે ૨૫૧
 હા. શાહ રમણલાલ ફકીરચંદ ૨૫૧

વડીયા

- ૧ શેઠ લવાનભાઈ કાળાભાઈ પંચમીયા ૨૫૧

વલસાડ

- ૧ શાહ ખીમચંદ સુળભાઈ ૨૫૧

વણી

- ૧ મહેતા નાનાલાલ છગનલાલના ધર્મપત્ની સ્વ. ચંચળબેન તથા
 પુરીબેનના સ્મરણાર્થે હા. મનહરલાલ નાનાલાલ મહેતા ૨૫૧

વટામણ

- ૧ શ્રી સ્થા. જૈન સંઘ હા. પટેલ ડાહ્યાભાઈ હલુભાઈ ૨૫૧

વડગાંવ

- ૧ શેઠ માણેકચંદ્ર રાજમલ્લ ણાફળા ૨૫૧

વાંકાનેર

- ૧ ખંડેરીયા કાંતીલાલ ત્રંબકલાલ ૨૫૧
 ૧ દફતરી ચુનીલાલ પોપટભાઈ મોરખીવાળા
 હા. પ્રાણલાલ ચુનીલાલ દફતરી ૨૫૧

વીંછીયા

- ૧ શ્રી સ્થા. જૈન સંઘ. હા. અજમેરા રાયચંદ વ્રજપાળ ૨૫૧

વિરમગામ

- ૧ માસ્તર વીઠલભાઈ મોદી ૨૫૧
 ૨ શાહ નાગરદાસ માણેકચંદ ૨૫૧

- ૩ શાહ મણીલાલ જીવણલાલ શાહપુરવાળા ૨૫૧
- ૪ શાહ અમુલખ નાગરદાસનાં ધર્મપત્નિ અ સૌ બેન લીલાવતીના
વર્ષીતપ નિમિત્તે હા. શાહ કાંતીલાલ નાગરદાસ ૩૦૦
- ૫ સ્વ. શેઠ ઉજ્જમશી નાનચંદના સ્મરણાર્થે હ. શાહ ચુનીલાલ નાનચંદ ૨૫૧
- ૬ સ્વ. શેઠ મણિલાલ લક્ષ્મીચંદ ખારાઘોડાવાળાના સ્મરણાર્થે
તેમના પુત્રો તરફથી હા ખીમચંદભાઈ ૨૫૧
- ૭ સ્વ શેઠ હરિલાલ પ્રભુદાસના સ્મરણાર્થે હા. અનુભાઈ ૨૫૧
- ૮ સંઘવી જ્યેષ્ઠભાઈ નારણદાસ ૨૫૧
- ૯ સ્વ. શાહ વેલશીભાઈ સાકરચંદ કત્રાસગઢવાળાના સ્મરણાર્થે
હા. ભાઈ ચીમનલાલભાઈ ૨૫૧
- ૧૦ પારેખ મણીલાલ ટોકરશી લાતીવાળા (મોટી બેનનાં સ્મરણાર્થે) ૨૫૧
- ૧૧ શાહ નારણદાસ નાનજીભાઈના પુત્ર વાડીલાલભાઈનાં ધર્મપત્નિ
અ. સૌ. નારંગીબેનના વર્ષીતપ નિમિત્તે હા. શાંતીલાલ નારણદાસ ૨૫૧
- ૧૨ સ્વ. છબીલદાસ ગોકળદાસના સ્મરણાર્થે તેમનાં
ધર્મપત્નિ કમળાબેન તરફથી હા. મળુલાકુમારી ૨૫૧
- ૧૩ શ્રી સ્થા. જૈન શ્રાવીકા સંઘ હા. રંભાબેન વાડીલાલ ૨૫૧
- ૧૪ સ્વ. ત્રિલોચનદાસ દેવચંદ તથા સ્વ. ચંચળબેનના સ્મરણાર્થે
હા. ડો. હિંમતલાલ સુખલાલ ૨૫૧
- ૧૫ શાહ સુળચંદ કાનજીભાઈ હા. શાહ નાગરદાસ ઓઘડભાઈ ૨૫૧
- ૧૬ શેઠ મોહનલાલ પિતામ્બરદાસ હા. ભાઈ કેશવલાલ તથા મનસુખલાલ ૨૫૧
- ૧૭ શ્રીમતી હીરાબેન નથુભાઈના વર્ષીતપ નિમિત્તે
હા. નથુભાઈ નાનચંદ શાહ ૩૦૧
- ૧૮ શેઠ મણીલાલ શીવલાલ ૨૫૧
- ૧૯ સ્વ. મણીયાર પરસોતમદાસ મુંદરજીના સ્મરણાર્થે
હા. સાકરચંદ પરસોતમદાસ શાહ ૨૫૧
- ૨૦ સ્વ. મોહનદાસ શુહાભાઈના સ્મરણાર્થે હ. તેમનાં ધર્મપત્નિ
નાથીબેનભાઈ તરફથી હા. શંકરલાલ તથા શાંતીલાલ ૨૫૧
- વિજયનગર**
- ૧ શ્રી વર્ધમાન સ્વે. સ્થા. જૈન શ્રાવક સંઘ
હ. શેઠ છોટુલાલ અજીતસિંહ ૩૫૫
- વેરાવળ**
- ૧ શાહ કેશવલાલ જ્યેષ્ઠભાઈ ૨૫૧

૨	શાહ ખીમચંદ સૌભાગ્યચંદ	૨૫૧
૩	સ્વ. શેઠ મદનજી જેયંદખાઈનાં સ્મરણાર્થે તેમનાં ધર્મપત્નિ લાડકુંવરબાઈ તરફથી હા. ધીરજલાલ મદનજી	૨૫૧
૪	શ્રી સ્થા. જૈન સંઘ હા. શાહ શોભેચંદ કરશનજી	૨૫૧
૫	શાહ હરકિશનદાસ કુલચંદ કાનપુરવાળા	૨૫૨

સતારા

સ્વ. કોઠારી મદનલાલજી કુંદનમલના સ્મરણાર્થે હા. તેમનાં ધર્મપત્નિ રાજકુંવરબાઈ	૨૫૧
---	-----

સરા

૧	શ્રી સરા સ્થા. જૈન સંઘ હા. દોશી પાનાચંદ સોમચંદ	૨૫૧
---	--	-----

સાણુંદ

૧	શાહ હીરાચંદ છગનલાલ હા. શાહ ચીમનલાલ હીરાચંદ	૩૦૧
૨	અ. સૌ. ચંપાબેન હા. દોશી જીવરાજ લાલચંદ	૨૫૧
૩	પટેલ મહાસુખલાલ ડોસાભાઈ	૨૫૧
૪	શાહ સાકરચંદ કાનજીભાઈ	૨૫૧
૫	પુરીબેન ચીમનલાલ કલ્યાણજી સંઘવી લીંબડીવાળાના સ્મરણાર્થે હા. વાડીલાલ મોહનલાલ કોઠારી	૨૫૧
૬	પારેખ નેમચંદ મોતીચંદ મુળીવાળાના સ્મરણાર્થે હા. પારેખ ભીખાલાલ નેમચંદ	૨૫૧
૭	સંઘવી નારણદાસ ધરમશીના સ્મરણાર્થે હા. જયંતીલાલ નારણદાસ	૨૫૧
૮	શાહ ઠસ્તુરચંદ હરજીવનદાસ હા. ડા. માણેકલાલ ઠસ્તુરચંદ શાહ	૨૭૧
૯	શેઠ મોહનલાલ માણેકચંદ ગાંધી ચુડાવાળા તરફથી તેમનાં ધર્મપત્નિ મંછાબેન લલ્લુભાઈના સ્મરણાર્થે	૩૦૧
૧૦	સંઘવી કાન્તિલાલ હરખચંદ	૩૦૧
૧૧	શાહ ભીખાલાલ નાગરદાસ	૨૫૧

સાલખની

૧	દોશી ચુનીલાલ કુલચંદ	૨૫૦
---	---------------------	-----

સાદડી

૧	શેઠ દેવરાજજી જીતમલજી પુનમીયા	૨૫૧
---	------------------------------	-----

સાસવડ

- ૧ ચંદનમલલ મુથાનાં ધર્મપત્નિ અ. સૌ. રંશુભાઈ મુથા તરફથી
હ. અમરચંદલ મુથા

૨૫૧

સિંગાપુર

- ૧ દોશી વનેચંદ વછરાજ

૨૫૧

સુરત

- ૧ શ્રી સ્થા. જૈન સંઘ હા. શાહ રતિલાલ લલ્લુભાઈ ૨૫૧
૨ શ્રીચુત કલ્યાણચંદ માણેકચંદ હડાલાવાળા ૨૫૧
૩ શ્રી હરીપુરા છકોટી સ્થા. જૈન સંઘ હા બાબુલાલ છોટાલાલ શાહ ૨૫૧

સુરેન્દ્રનગર

- ૧ શેઠ ચાંપશીભાઈ સુખલાલ ૨૫૧
૨ ભાવસાર ચુનીલાલ પ્રેમચંદ ૨૫૧
૩ સ્વ. કેશવલાલ મુળજીભાઈનાં ધર્મપત્નિ અમરતબાઈના
સ્મરણાર્થે હા. ભાઈલાલ કેશવલાલ શાહ ૨૫૧
૪ શાહ ન્યાલચંદ હરખચંદ ૨૫૧
૫ શાહ વાડીલાલ હરખચંદ ૨૫૧
૬ શ્રી સ્થા. જૈન સંઘ ૩૦૧

સુવર્ધ

- ૧ સાવળા શામજી હીરજી તરફથી સદાનંદી જૈન મુનિશ્રી છોટાલાલજી
મહારાજના ઉપદેશથી સુવર્ધ સ્થા. જૈન સંઘ જ્ઞાનભંડારને ભેટ ૨૫૧

સંજેલી

- ૧ શાહ લુણાજી ગુલાબચંદભાઈ ૨૫૧
૨ શ્રી સ્થા. જૈન સંઘ હા. શાહ પ્રેમચંદ ઠક્કીચંદ ૨૫૧

સોજત

- ૧ અ. સૌ. ધીસીજેન લાલચંદજી મહેતા (ફતેહનગર સથને ભેટ) ૩૫૧

હારીજ

- ૧ શાહ અમુલખ મુળજીભાઈ હા. પ્રકાશચંદ્ર અમુલખભાઈ ૩૦૧
૨ સ્વ. જૈન ચંદ્રકાતાના સ્મરણાર્થે હા. શાહ અમુલખ મુળજીભાઈ ૩૦૧

હાટીના માળીયા

- ૧ શેઠ ગોપાલજી મીઠાભાઈ ૨૫૦
૨ શ્રીમતી આનંદગૌરી ભગવાનદાસના સ્મરણાર્થે
હા. તેમના નાનાજેન અ. સૌ. મંજુલાબેન ભગવાનદાસ ગોંધી ૨૫૧

તા. ૨૦-૧૦-૬૦ સુધીના મેમ્બરોની સંખ્યા

- ૧૧ આઘ સુરજબીશ્રી
૨૨ સુરજબીશ્રી
૭૪ સહાયક મેમ્બરો
૫૮૩ લાઈફ મેમ્બર
૫૮ બીજા કલાસના જુના મેમ્બરો

૭૪૮

દરેક હાતાઓનો સમિતિ તરફથી આભાર માનુ છું.

લી. સેવક,

સાકેરચંદ બાઈચંદ શેઠ
મંત્રી,

રાજકોટ, તા. ૨૦-૧૦-૬૦
દીપોત્સવી

તા.કે. દિવાળી પછી અમદાવાદવાળા શાહુ શામળભાઈ અમરશી તરફથી રૂ. ૨૫૧ મળેલ છે (આગળના રૂ. ૨૫૧ માં ઉમેરવાના છે)
તેઓશ્રી હવે સહાયક મેમ્બરમાં દાખલ થાય છે.

*

નવ્ર વિનંતિ

જે જે મેમ્બરો રૂ. ૨૫૧ ભરીને દાખલ થયા છે તેમને વિનંતી કરવામાં આવે છે કે, આપ ધનવાન વર્ગના હોવાથી રૂ. ૨૫૦ વધારાના મોકલી આપી આપનું સુખારક નામ રૂ. ૫૦૧માં દાખલ કરાવશો, જેથી સમિતિને ઘણી રાહત મળશે.

રૂ. ૧૫૧ વાળા જુના મેમ્બરોને વધારાના રૂ. ૧૦૦ મોકલી આપવા અપીલ કરેલ છે તે સુજળ મોકલાવી આપવા ફરી યાદી આપીએ છીએ.

અસુદય તકે

હવે સમિતિએ કુલ ૬૦૦ મેમ્બર સુધી દાખલ કરવાનો નિર્ણય કર્યો છે તે સુજળ ૭૪૮ મેમ્બરમાં ફક્ત ૧૫૨ મેમ્બર દાખલ કરવાના રહે છે આપનું નામ જો ન લખાવ્યું હોય તો વહેલી તકે રૂ. ૫૦૧ મોકલી સમિતિના કાર્યમાં સહકાર આપી રૂ. ૮૦૦ના શાસ્ત્રો ભેટ તરીકે મેળવી શકો છો.

તા. ૩૧-૧૦-૬૦ સુધીમાં પ્રસિદ્ધ થયેલાં સુત્રો

શાસ્ત્રોનો નં.	શાસ્ત્રનું નામ	કિંમત
૧	ઉપાસકદશાંગ (ત્રીજી આવૃત્તિ છપાય છે)	
૨	દશવૈકાલિક ૧ લો ભાગ	૧૦-૦-૦
	દશવૈકાલિક ૨ નો ભાગ	૧૧-૦-૦
૩	આચારાંગ ૧ લો ભાગ	૧૨-૦-૦
	આચારાંગ ૨ નો ભાગ	૧૦-૦-૦
	આચારાંગ ૩ નો ભાગ	૧૦-૦-૦
૪	આવશ્યક	૭-૮-૦
૫ થી ૯	નિર્યાવલિકા (એકજ અંથમાં)	૧૧-૦-૦
૧૦	નંદી સૂત્ર	૧૨-૦-૦
૧૧	કલ્પ સૂત્ર ૧ લો ભાગ	૨૫-૦-૦
	કલ્પ સૂત્ર ૨ નો ભાગ	૨૦-૦-૦
૧૨	અન્તકૃત	૮-૮-૦
૧૩	વિપાક	૧૫-૦-૦
૧૪	અનુતરોપપાતિક	૭-૮-૦
૧૫	દશાશ્રુત	૧૧-૦-૦
૧૬	ઔપપાતિક	૧૨-૦-૦
૧૭	ઉતરાધ્યયન સૂત્ર ૧ લો ભાગ	૧૫-૦-૦
	" ૨ નો ભાગ	૧૫-૦-૦
	" ૩ નો ભાગ (બાઈડીંગમાં છે)	
	" ૪ થો ભાગ (")	
૧૮	ભગવતી સૂત્ર ૧ લો ભાગ (છપાય છે)	
	" ૨ નો ભાગ થોડા વખતમાં છપાશે.	

મંગાવનારના ખર્ચે રેલ્વે પારસલથી માલ મોકલાય છે. વી. પી. નો રીવાજ નથી. બુકસેલર્સને કમીશન ૧૦ ટકા મળે છે.

जैनाचार्य-जैनधर्मदिवाकर-पूज्य श्री घासीलालव्रतिविरचितया
आचारमणिमञ्जूषाख्यया व्याख्यया समलङ्कृतम् ।

श्रीदशवैकालिकसूत्रम्

अथ-षष्ठाध्ययनम् ।

पञ्चमाध्ययने निरवद्यभक्तपानाद्युपादानविधिर्दर्शितः, तादृशं भक्तपाना-
दिकं च शुद्धाचारवद्भिरेवोपादीयतेऽतोऽस्मिन् महाचारकथाभिधाने षष्ठाध्ययने-
ऽष्टादशस्थानाश्रिताचारविधिरभिधीयते, तत्र महाचारकथामवसातुमुत्कण्ठिता
राजादयः कदाचित् स्वभागधेयवशान्नगरप्रान्तोद्यानमागतं गणितमाकर्ण्य तदन्ति-
कमुपस्थिताः साधुसमुचिताचारं पृच्छन्तीत्याह—

हिन्दी भाषानुवाद ।

अब छठा अध्ययन कहते हैं ।

पांचवे अध्ययनमें निरवद्य भक्तपानकी विधि बताई है । निर-
वद्य भक्तपान शुद्ध आचारवान् मुनि ही ग्रहण करते हैं । इसलिए
महाचारकथा नामक छठे अध्ययनमें अष्टादश स्थानोंमें आश्रित
आचारकी विधि कहते हैं । महाचारकथाके जिज्ञासु राजा महाराजा
या अन्य प्रधान भव्य प्राणी सुनेकि-सौभाग्यसे नगर प्रान्त अथवा
उद्यानमें आचार्य महाराज पधारे हैं और यदि वह उनके समीप
पहुंच कर साधुओं के आचारके विषयमें पूछें, अथवा कोई मुनि

गुजराती भाषानुवाद.

अध्ययन છઠું.

પાંચમા અધ્યયનમાં નિરવધ ભક્તપાનની વિધિ બતાવી છે. નિરવધ ભક્ત-
પાન શુદ્ધ આચારવાન મુનિ જ ગ્રહણ કરે છે તેથી મહાચારકથા નામક છઠ્ઠા અધ્ય-
યનમાં અઠાર સ્થાનોમાં આશ્રિત આચારની વિધિ બતાવે છે. મહાચારકથાના જિજ્ઞાસુ
રાજા મહારાજા યા અન્ય પ્રધાન ભવ્ય પ્રાણીઓ સાંભળે કે-સુભાગ્યે નગરપ્રાંત અથવા
ઉદ્યાનમાં આચાર્ય મહારાજ પધાર્યા છે, અને તેઓ તેમની સમીપે જઈને સાધુઓના
આચાર વિષે પૂછે,

अथ—~~अथानेन मन्त्रेण सुतेन केनचिन्मन्त्रेण अथ एवो-~~
~~मन्त्रेण सुतेन केनचिन्मन्त्रेण अथ एवो-~~ विदितव्योत्तरा
~~अथानेन मन्त्रेण सुतेन केनचिन्मन्त्रेण अथ एवो-~~

अथ—~~अथानेन मन्त्रेण सुतेन केनचिन्मन्त्रेण अथ एवो-~~ तत्रैव ।

गणितानि सन्तस्तैः उज्जानि सन्तस्तैः ॥१॥

रश्मिपो रश्मिपो न, माहणा अथुव खत्तिया ।

अथ—~~अथानेन मन्त्रेण सुतेन केनचिन्मन्त्रेण अथ एवो-~~ ॥२॥

अथ—~~अथानेन मन्त्रेण सुतेन केनचिन्मन्त्रेण अथ एवो-~~ ॥१॥

रश्मिपो रश्मिपो न, माहणा अथुव खत्तिया । ॥२॥

अथ—~~अथानेन मन्त्रेण सुतेन केनचिन्मन्त्रेण अथ एवो-~~ इत्यादि—

उज्जाने—अथानि कृत्वा पुष्पफलसमृद्धतराजिविराजिते आरामविशेषे
 समृद्धते—समृद्धते ज्ञानदर्शनसंपन्नं—ज्ञानं च दर्शनं चेति ज्ञानदर्शने ताभ्यां संपन्नं
 तत्र ज्ञाने—अथानि कृत्वा पुष्पफलसमृद्धतराजिविराजिते आरामविशेषे

अथ—~~अथानेन मन्त्रेण सुतेन केनचिन्मन्त्रेण अथ एवो-~~ और कोई उनसे उनका आचार पूछे तो
 उत्तर है कि—यहाँसे पास ही उद्यानमें मेरे धर्माचार्य विराज-
 हैं वेहो विस्तारसे समझावेंगे। मुनिका कथन सुनकर राजा
 उद्यानमें महाराजके समीप जावे और उनसे मुनियोंका आचार
 पूछे। यही विषय आगे कहा जाता है। 'नाणदंसण' इत्यादि।

अथ—~~अथानेन मन्त्रेण सुतेन केनचिन्मन्त्रेण अथ एवो-~~ फलोंसे समृद्ध, तरुओंकी श्रेणीसे शोभित उद्यानमें
 पधारे हुए स्वपरस्वरूपको जाननेवाले अ तथा

अथ—~~अथानेन मन्त्रेण सुतेन केनचिन्मन्त्रेण अथ एवो-~~ अथानेन मन्त्रेण सुतेन केनचिन्मन्त्रेण अथ एवो-
 पूछे, तो मुनि उत्तर आये—अहाँथी नष्टकमा
 ज्ञानान्ने तेन विस्तारथी समलपथे मुनिवृ क
 महाराजनी समीपे ज्ञाने मुनिजाने
 कहेवाभां आवे छे. 'नाण
 ६. श्री शो
 स्वप्नने ज्ञानुवावाणा, मति
 तथा

यादिप्रादुर्भूतं जीवादिनवतत्त्वस्वरूपश्रद्धानात्मकम् । यद्यपि सम्यग्दर्शनादेव सम्यग्ज्ञानं भवति, तथापि संव्यवहारनयापेक्षया ज्ञानस्यैव प्राधान्यादादौ प्रयोगः । संयमे=सप्तदशविधे, तपसि=द्वादशभेदे च रतं=तत्परम्, आगमसंपन्नम्=आगमः=आ=सम्यग्ज्ञानादित्रयमोक्षमार्गरूपा मर्यादा गम्यते=ज्ञायते येन सः, आचाराद्यङ्गोपाङ्गलक्षणस्तेन संपन्नं=तद्विषयकज्ञानवन्तं, गणिनं=गणः=साधुसमुदायः, आज्ञाकारित्वेन सोऽस्यास्तीति गणी=आचार्यस्तम्, राजानः=चक्रवर्त्यादयः, राजामात्याश्च=अमा=सह समीपे वा वर्तन्ते ये ते-अमात्याः, राज्ञाममात्या राजामात्याः=राजमन्त्रिणश्च, ब्राह्मणाः=ब्रह्मचर्यं कुशलानुष्ठानं, तदेपामस्तीति ते, ब्राह्मणत्वजातिमन्तो वा, 'अदुव'-शब्दो देशीयस्तस्य 'अथवे'त्यर्थः । क्षत्रियाः=क्षतात्=उपघातात् त्रायन्ते इति ते, पीडयमानप्राणिसंरक्षका इत्यर्थः । निभृतात्मानः=निश्चलान्तः करणा दत्तावधाना इत्यर्थः । अथवा विनीताः कृताञ्जलिपुटा इत्यर्थः, तादृशाः सन्तः भे=भवताम् आचारगोचरम् कथं=किंविधम् इति-पृच्छन्ति प्रश्नं कुर्वन्ति । तत्राचारः ज्ञानादिपञ्चविधः, गोचरः=भिक्षाचर्यादिलक्षणः,

दर्शनमोहनीयके क्षय क्षयोपशम अथवा उपशमसे उत्पन्न होनेवाले नव तत्त्वोंकी श्रद्धारूप दर्शनसे सम्पन्न, सत्तरह प्रकारके संयम, और बारह प्रकारके तपमें तत्पर, रत्नत्रयकी मर्यादाका बोध कराने वाले आचाराङ्ग आदि अङ्ग तथा उपाङ्गोंके ज्ञाता, छत्तीस गुणधारी आचार्य महाराज के पास चक्रवर्ती आदि राजा, राजमन्त्री ब्राह्मण अर्थात् ब्रह्मचर्य आदि शुभ क्रियाओंका अनुष्ठान करनेवाले या वर्णोंकी अपेक्षा ब्राह्मण, तथा क्षत्रिय अर्थात् दीन दुर्बलोंकी रक्षा करनेवाले, सावधानीसे विनय युक्त होकर पूछे कि-हे भदन्त ! आपका आचार अर्थात् ज्ञानाचार आदि, तथा गोचर अर्थात् भिक्षाचर्य आदि, अथवा साधुका आचरणीय (कर्तव्य) यानी साधुका धर्म क्या है ?

अथवा उपशमशी उत्पन्न धनारा नव तत्त्वोंकी श्रद्धाऽपि दर्शनशी संपन्न, सत्तर प्रकारका संयम अने आर प्रकारका तपमा तत्पर, रत्नत्रयकी मर्यादाने बोध कराव-
नार, आचारार्ग आदि अंग तथा उपांगोंका ज्ञाता, छत्तीस गुण धारी आचार्य महाराजकी पासे अङ्गवर्ती राजा, राजमन्त्री, ब्राह्मण अर्थात् ब्रह्मचर्य आदि शुभ क्रियाओंका अनुष्ठान करनेवाले या वर्णोंकी अपेक्षा ब्राह्मण, तथा क्षत्रिय अर्थात् दीन-दुर्बलकी रक्षा करनेवाले, सावधानीशी विनययुक्त यद्यने पूछे के-हे भदन्त ! आपकी आचार अर्थात् ज्ञानाचार आदि तथा गोचर अर्थात् भिक्षाचर्या आदि अथवा साधुका आचरणीय (कर्तव्य) या तो साधुकी धर्म शा छे ?

યદ્વા-ભિક્ષાચર્યાગતેન સ્વાચારં પૃષ્ટેન કેનચિત્ સાધુના 'અદૂર ઇવો-
ધ્યાને ગુરવો મે વિરાજન્તે તુ એવ સચિસ્તરં કથયિષ્યન્તી' તિપ્પતિલબ્ધોત્તરા
રાજાદયસ્તત્રાગત્ય તમાચાર્યમાચારં પૃચ્છન્તીત્યાહ—

મૂલમ્—નાણદંસણસંપન્નં, સંજમે ય તવૈ રયં ।

ગણિમાગમસંપન્નં, ઉજ્જાણંમિ સમોસદં ॥૧॥

રાયાણો રાયમચ્ચા ય, માહુણા અદુવ ચત્તિયા ।

પુચ્છંતિ નિહુઅપ્પાણો, કહં મે આયારગોયરો ॥૨॥

છાયા—જ્ઞાનદર્શનસંપન્નં, સંયમે ચ તપસિ રતમ્ ।

ગણિનમાગમસંપન્નમ્, ઉદ્યાને સમવસુતમ્ ॥૧॥

રાજાનો રાજામાત્યાશ્ચ, બ્રાહ્મણા અથવા ક્ષત્રિયાઃ ।

પૃચ્છન્તિ નિમ્નતાત્માનઃ, કથં ભવતામ્ આચારગોચરમ્ ॥૨॥

ટીકા—‘નાણદંસણ’ इत्यादि—

ઉદ્યાને=નગરાન્તિકર્ત્તિનિ પુષ્પફલસમૃદ્ધતરુરાજિવિરાજિતે આરામવિશેષે
સમવસુતં=સમાગતં જ્ઞાનદર્શનસંપન્નં=જ્ઞાનં ચ દર્શનં ચેતિ જ્ઞાનદર્શને તાભ્યાં સંપન્નં
યુક્તં, તત્ર જ્ઞાનં=સ્વપરસ્વરૂપપરિચ્છેદકં મતિશ્રુતાદિકં, દર્શનં=દર્શનમોહનીયક્ષ-

ગોચરી કે લિે ગયે હોં ઓર કોઈ ડનસે ડનકા આચાર પૂછે તો
મુનિ ઉત્તર દે કિ-યહાંસે પાસ હી ઉદ્યાનમેં મેરે ધર્માચાર્ય વિરાજ-
માન હૈં વેહો વિસ્તારસે સમક્ષાવેંગે । મુનિકા કથન સુનકર રાજા
આદિ આચાર્ય મહારાજકે સમીપ જાવેં ઓર ડનસે મુનિયોંકા આચાર
પૂછેં । યહી વિષય આગે કહા જાતા હૈં । ‘નાણદંસણ’ इत्यादि ।

ફૂલોં ફલોંસે સમૃદ્ધ, તરુઓંકી શ્રેણીસે શોભિત ઉદ્યાનમેં
પધારે હુણ સ્વપરસ્વરૂપકો જાનનેવાલે મતિશ્રુત આદિ જ્ઞાન તથા

અથવા કોઈ મુનિ ગોચરીને માટે ગયો હોય અને કોઈ એને એને આચાર
પૂછે, તો મુનિ ઉત્તર આપે કે—અહીંથી નજીકમાં જ ઉદ્યાનમાં મારા ધર્માચાર્ય વિરા-
જમાન છે તેજ વિસ્તારથી સમજાવશે મુનિનુ કથન સાંભળીને રાજા આદિ આચાર્ય
મહારાજની સમીપે જાય, અને તેમને મુનિઓના આચાર પૂછે એ વિષય આગળ
કહેવામાં આવે છે. ‘નાણદંસણ’ इत्यादि

જ્ઞાન-ફૂલથી સમૃદ્ધ, તરુઓની શ્રેણીથી શોભિત ઉદ્યાનમાં પધારેલા, સ્વપર
સ્વરૂપને જાણવાવાળા, મતિ શ્રુત આદિ જ્ઞાન તથા દર્શનમોહનીયના ક્ષય-ક્ષયોપશમ

यादिप्रादुर्भूतं जीवादिनवतत्त्वस्वरूपश्रद्धानात्मकम् । यद्यपि सम्यग्दर्शनादेव सम्यग्ज्ञानं भवति, तथापि संव्यवहारनयापेक्षया ज्ञानस्यैव प्राधान्यादादौ प्रयोगः । संयमे=सप्तदशविधे, तपसि=द्वादशभेदे च रतं=तत्परम्, आगमसंपन्नम्=आगमः=आ=सम्यग्ज्ञानादित्रयमोक्षमार्गरूपा मर्यादा गम्यते=ज्ञायते येन सः, आचाराद्यङ्गोपाङ्गलक्षणस्तेन संपन्नं=तद्विषयकज्ञानवन्तं, गणिनं=गणः=साधुसमुदायः, आज्ञाकारित्वेन सोऽस्यास्तीति गणी=आचार्यस्तम्, राजानः=चक्रवर्त्यादयः, राजमात्याश्च=अमा=सह समीपे वा वर्तन्ते ये ते=अमात्याः, राज्ञाममात्या राजामात्याः=राजमन्त्रिणश्च, ब्राह्मणाः=ब्रह्मचर्यं कुशलानुष्ठानं, तदेषामस्तीति ते, ब्राह्मणत्वजातिमन्तो वा, 'अदुव'-शब्दो देशीयस्तस्य 'अथवे' त्यर्थः । क्षत्रियाः=क्षतात्=उपघातात् त्रायन्ते इति ते, पीड्यमानप्राणिसंरक्षका इत्यर्थः । निभृतात्मानः=निश्चलान्तः करणा दत्तावधाना इत्यर्थः । अथवा विनीताः कृताञ्जलिपुटा इत्यर्थः, तादृशाः सन्तः भे=भवताम् आचारगोचरम् कथं=किंविधम् इति पृच्छन्ति प्रश्नं कुर्वन्ति । तत्राचारः ज्ञानादिपञ्चविधः, गोचरः=भिक्षाचर्यादिलक्षणः,

दर्शनमोहनीयके क्षय क्षयोपशम अथवा उपशमसे उत्पन्न होनेवाले नव तत्त्वोंकी श्रद्धारूप दर्शनसे सम्पन्न, सत्तरह प्रकारके संयम, और बारह प्रकारके तपमें तत्पर, रत्नत्रयकी मर्यादाका बोध कराने वाले आचाराङ्ग आदि अङ्ग तथा उपाङ्गोंके ज्ञाता, छत्तीस गुणधारी आचार्य महाराज के पास चक्रवर्ती आदि राजा, राजमन्त्री ब्राह्मण अर्थात् ब्रह्मचर्य आदि शुभ क्रियाओंका अनुष्ठान करनेवाले या वर्णकी अपेक्षा ब्राह्मण, तथा क्षत्रिय अर्थात् दीन दुर्बलोंकी रक्षा करनेवाले, सावधानीसे विनय युक्त होकर पूछे कि-हे भदन्त ! आपका आचार अर्थात् ज्ञानाचार आदि, तथा गोचर अर्थात् भिक्षाचर्य आदि, अथवा साधुका आचरणीय (कर्तव्य) यानी साधुका धर्म क्या है ?

अथवा उपशमशी उत्पन्न यानारा नव तत्त्वोंकी श्रद्धादि दर्शनशी संपन्न, सत्तर प्रकारका संयम अने बार प्रकारका तपमा तत्पर, रत्नत्रयकी मर्यादाने बोध कराने-वा, आचारांग आदि अंग तथा उपांगोंका ज्ञाता, छत्तीस गुण धारी आचार्य भट्टारान्नी पासे चक्रवर्ती राजा, राजमन्त्री, ब्राह्मण अर्थात् ब्रह्मचर्य आदि शुभ क्रियाओंका अनुष्ठान करनेवा या वर्णकी अपेक्षाने ब्राह्मण; तथा क्षत्रिय अर्थात् दीन-दुर्गन्धी रक्षा करनेवा, सावधानीशी विनययुक्त यधने पूछे के-हे भदन्त ! आपका आचार अर्थात् ज्ञानाचार आदि तथा गोचर अर्थात् भिक्षाचर्य आदि अथवा साधुका आचरणीय (कर्तव्य) या तो साधुका धर्म शो छे ?

તયોઃ સમાહાર इति विग्रहः । यद्वा 'आचारगोचरः' इति छाया-आचारस्य साधुसमाचारस्य गोचरः=विषयः, आचारगोचरः साधुकर्तव्यो धर्मः व्रतषट्कादिरित्यर्थः ॥ १ ॥ २ ॥

एवं पृष्ठ आचार्यः किं कुर्यादित्याह—

मूलम्—तेसिं सो निहुओ दंतो, सब्बभूयसुहावओ ।

सिक्खाए सुसमाउत्तो, आयक्खइ वियक्खणो ॥३॥

छाया—तेभ्यः स निभृतो दान्तः सर्वभूतसुखावहः ।

शिक्षया सुसमायुक्तः आचण्टे विचक्षणः ॥ ३ ॥

टीका—‘तेसिं’ इत्यादि—

निभृतः=निश्चलः सावधान इत्यर्थः, दान्तः=वशीकृतेन्द्रियः सर्वभूत-
सुखावहः=सकलजीवोपकारपरायणः शिक्षया=ग्रहणासेवनारूपया, तत्र ग्रहणा
शिक्षा-यथाक्रमं सूत्रार्थतदुभयबोधनरूपा, आसेवना च सूत्रोक्तक्रियाकलाप-

गाથામેં જ્ઞાનદર્શનસંમન્ન વિશેષણ આયા હૈ । યહાં યહ સમ-
જ્ઞના ચાહિયે કિ યદ્યપિ સમ્પગ્દર્શનસે હી સમ્યગ્જ્ઞાન ઉત્પન્ન હોતા
હૈ તો મી વ્યવહારનયકી અપેક્ષાસે જ્ઞાન પ્રધાન હૈ ફસલિયે આદિસે
જ્ઞાનકા ગ્રહણ કિયા હૈ ॥ ૧ ॥ ૨ ॥

ऐसा पछनेपर उत्तर देनेकी विधि कहते हैं—‘तेसिं’ इत्यादि ।

आत्मा में सावधान, जितेन्द्रिय, समस्त प्राणियोंका कल्याण
करनेवाले, ग्रहण और आसेवनरूप शिक्षासे सुसंपन्न और धर्मोपदेश
देनेमें चतुर, आचार्य महाराज उन राजा आदिको धर्म की प्ररूपणा
करें । क्रमसे सूत्र और अर्थकी शिक्षा ग्रहणाशिक्षा कहलाती है और
पंच महाव्रत आदि सूत्रोक्त क्रियाओंमें प्रवृत्ति करना आसेवनशिक्षा है ।

गाથામા જ્ઞાનદર્શનસંમન્ન વિશેષણ આવ્યુ છે અહીં અમ સમજવુ કે જો
કે સમ્યગ્ દર્શનથી જ સમ્યગ્ જ્ઞાન ઉત્પન્ન થાય છે, તો પણ વ્યવહારનયની અપે-
ક્ષાએ જ્ઞાન પ્રધાન છે, તેથી ‘આદિ’થી જ્ઞાનનું ગ્રહણ કર્યું છે. (૧-૨)

એ પૂછતાં ઉત્તર આપવાની વિધિ કહે છે—તેસિં ૦ ઇત્યાદિ.

આત્મામા સાવધાન, જિતેન્દ્રિય, સમસ્ત પ્રાણીઓનું કલ્યાણ કરવાવાળા, ગ્રહણ
અને આસેવન રૂપ શિક્ષાથી સુસંપન્ન અને ધર્મોપદેશ આપવામા ચતુર, આચાર્ય
મહારાજ એ રાજા આદિને ધર્મની પ્રરૂપણા કરી સભાળાવે કર્મ કરીને સૂત્ર અને
અર્થની શિક્ષા ગ્રહણશિક્ષા કહેવાય છે, અને પંચ મહાવ્રત આદિ સૂત્રોક્ત ક્રિયાઓમાં
પ્રવૃત્તિ કરવી એ આસેવન શિક્ષા છે.

पालनं, सुसमायुक्तः=सुसपन्नः न्यूनाधिकभावरहित्येनोभयशिक्षादक्ष इत्यर्थः ।
विचक्षणः= धर्मोपदेशनिपुणः स गणी तेभ्यः=राजादिभ्य आचण्टे=कथयति ।

‘निहुओ’ इति पदेनासंभ्रान्तता, ‘दंतो’ इत्यनेन शब्दादिविषयोपरतिः,
‘सन्वभूयसुहावहो’ इत्यनेन सर्वभूताभयकारिता, ‘सिक्खाए सुसमाउत्तो’ इति
पदेन जिज्ञासुकर्तृकाचारगोचरविषयकयावत्प्रश्नसमाधानशक्तिमत्ता, ‘वियक्खणो’
इत्यनेन च द्रव्यक्षेत्रकालभावाभिज्ञता, उत्सर्गापवादविवेकवत्ता च समावेदिता ॥३॥

मूलम्—हंदि ! धम्मत्थकामाणं, निग्गंथाणं सुणोह मे ।

आचारगोचरं भीमं, सयलं दुरहिट्ठियं ॥४॥

छाया—हन्दि ! धर्मार्थकामानां, निर्ग्रन्थानां श्रुत मे ।

आचारगोचरं भीमं, सकलं दुरधिष्ठितम् ॥ ४ ॥

टीका—‘हंदि’ इत्यादि—

‘हन्दि’ इत्यव्ययं कोमलामन्त्रणे, तेन भो देवानुप्रियाः । धर्मार्थका-
मानां=धर्मः श्रुतचारित्रलक्षणः स एवार्थः प्रयोजनं धर्मार्थः, तं कामयन्ते=
वाञ्छन्तीति धर्मार्थकामाः=श्रुतचारित्रधर्माभिलाषिणस्तेषां, निर्ग्रन्थानां=साधूनां
भीमं=भयङ्करं कर्मशत्रून् प्रतीतिभावः, दुरधिष्ठितं=दुर्धार्यं कातरैर्दुराराध्यमित्यर्थः,

‘निहुओ’ पदसे संभ्रमको अभाव, ‘दंतो’ पदसे शब्द आदि
विषयोका त्याग, ‘सन्वभूयसुहावहो’ पदसे समस्त जीवोको अभय-
दान ‘सिक्खाए सुसमाउत्तो’ पदसे आचारके विषयमें जिज्ञासु द्वारा
किये जानेवाले सब प्रश्नोंका उत्तर देनेकी शक्ति, ‘वियक्खणो’
पदसे द्रव्य क्षेत्र काल भावका ज्ञान और उत्सर्ग अपवाद मार्गका
विवेक प्रगट किया है ॥ ३ ॥

आचार्य उत्तर देते हैं—‘हंदि’ इत्यादि ।

हे देवानुप्रिय ! श्रुत चारित्ररूप धर्मकी वाञ्छा करनेवाले

‘निहुओ’ शब्दही स भ्रमनो अभाव, दंतो शब्दही शब्दादि विषयनो त्याग,
सन्वभूयसुहावहो पदही समस्त जीवोने अभयदान, सिक्खाए सुसमाउत्तो पदही
आचारना विषयमां जिज्ञासु द्वारा पूछाता सर्व प्रश्नोने उत्तर आपवानी शक्ति,
वियक्खणो पदही द्रव्यक्षेत्र कालभावनुज्ञान अने उत्सर्ग अपवाद मार्गोने विवेक
प्रगट कर्थो छे (३)

आचार्य उत्तर आपे छे—‘हंदि’ इत्यादि.

हे देवानुप्रिय ! श्रुत चारित्र रूप धर्मनी वाञ्छना करनेवाले निर्ग्रन्थना कर्मशत्रु-

સકલં=નિરવશેષમ્ આચારગોચરં=જ્ઞાનક્રિયાલક્ષણં. મે=મમ સકાશાત્ શ્રુણુત= આકર્ણયત, (હંદિ) इति पदेन कोमलसंबोधनमुक्तं, तदन्तरेण श्रोतारो दत्ता-
वधाना न भवन्ति । ‘धम्मत्थकामाणं, निग्गंथाणं’ इति पदद्वयेन मोक्षाका-
ङ्क्षित्वेऽपि बाह्याभ्यन्तरपरिग्रहरहितानामेव आचारगोचरं परमश्रेयस्करं सकल-
जनसेवनीयं चेति सूच्यते ।

अथ च द्वितीयगाथायां भवच्छब्दोपादानपुरस्सरं प्रश्नसद्भावेऽत्रास्सच्छब्द-
मनुपादाय ‘धम्मत्थकामाणं निग्गन्थाणं’ इतिपदद्वयं पुरस्कुर्वतामाचार्याणां स्वा-
भिमानाभावश्च बोध्यते ।

‘आचारगोचरं’ इति पदेन प्रश्नानुरूपवाक्यप्रयोगेण स्वागमपरिभाषया
च जिज्ञासूनां श्रवणानुरागो विवर्धते इति ध्वनितम् । ‘भीमं’ इति पदेना-
निर्ग्रन्थ का कर्मशत्रुओंके लिए भयंकर अर्थात् कर्मनाशक और कायर
जिसकी आराधना नहीं कर सकते, ऐसे संपूर्ण आचार गोचर
(ज्ञानचारित्र) को मुझसे सुनो ।

‘हंदि’ यह कोमल आमंत्रण है इससे यह प्रकट किया है
कि मधुर संबोधन के बिना श्रोता उपदेश में मन नहीं लगाते ।
‘धम्मत्थकामाणं निग्गंथाणं’ इन दो पदोंसे यह व्यक्त किया है कि
मोक्षका इच्छुक होनेपर भी उन्हींका आचार गोचर परम कल्याणकारी
और आराधनीय होता है, जो बाह्याभ्यन्तर परिग्रहसे मुक्त होते हैं ।

दूसरी गाथामें भवत् (आप) शब्दका प्रयोग करके प्रश्न किया
था, किंतु उत्तरमें आचार्यने ‘हमारा’ ऐसे न कहकर ‘निर्ग्रन्थ साधु-
ओंका’ ऐसा कहा है, इससे स्वअभिमानका अभाव प्रगट होता है ।

એને માટે ભયંકર અર્થાત્ કર્મનાશક, અને કાયર જેની આરાધના કરી શકતા નથી,
એવા સંપૂર્ણ આચારગોચર (જ્ઞાનચારિત્ર) ને મારી પાસેથી સાંભળો.

‘હંદિ’ એ કોમળ આમંત્રણ છે, એથી એમ પ્રકટ કર્યું છે કે મધુર સંબોધન
વિના શ્રોતા ઉપદેશમાં મન લગાડતા નથી. ધમ્મત્થકામાણં નિગ્ગંથાણં એ બે પદોથી
એમ વ્યક્ત કર્યું છે કે મોક્ષના ઇચ્છુક હોય છતાં પણ તેમના આચારગોચર પરમ
કલ્યાણકારી અને આરાધનીય હોય છે, જે બાહ્યાભ્યંતર પરિગ્રહથી મુક્ત હોય છે.

બીજી ગાથામાં ભવત્ (આપ) શબ્દનો પ્રયોગ કરીને પ્રશ્ન કર્યો હતો, કિંતુ
ઉત્તરમાં આચાર્યે ‘અમારા એમ ન કહેતા નિર્ગ્રન્થ સાધુઓના’ એમ કહ્યું છે, એથી
સ્વાભિમાનનો અભાવ પ્રકટ થાય છે.

આચારગોચરં પદથી એમ ધ્વનિત થાય છે કે પ્રશ્નને અનુકૂળ

ચારગોચરવતાં સાધુસિંહાનાં સવિધે કર્મમૃગા ન સ્થાતું પ્રભવન્તીતિ દ્યોતિતમ્ ।

‘સયલં’ इत्यनेन संपूर्णकथनमन्तरेण तत्त्वनिर्णयो न सम्यग् भवतीत्या-
वेदितम् । ‘दुरहिद्वियं’ इति पदेन गुरुकर्मणामयोग्यानां च दुःसेव्यमेतत्, न
तु लघुकर्मणाम्, इति व्यक्तीकृतम् ॥ ४ ॥

આચારગોચરસ્ય ગૌરવં પ્રદર્શયતિ—

મૂલમ્—નન્નત્થ^૪ ઇરિસં^૩ વુત્ત^૫, જે^૬ લોણ^૭ પરમદુષ્ચરં ।

વિઝલટ્ટાણભાઈસસ, ન^૯ ભૂયં^{૧૦} ન^{૧૧} ભવિસસઈ^{૧૨} ॥૫॥

છાયા-નાન્યત્ર ईदृशम् उक्तं, यत् लोके परमदुश्चरं ।

विपुलस्थानभाजिनः, न भूतं न भविष्यति ॥ ५ ॥

ટીકા-‘નન્નત્થ’ इत्यादि-

विपुलस्थानभाजिनः=विपुलो महाफलमोक्षहेतुत्वात्संयमस्तस्य स्थानं

‘આચારગોચરં’ પદસે यह ध्वनित होता है कि प्रश्नके अनुकूल वाक्य
प्रयोगसे और आगमकी परिभाषासे श्रोताओंका सुनने में अनुराग
बढता है । ‘भीमं’ पदसे यह सूचित किया है कि आचार गोचर-
वाले साधु सिंहोंके सामने कर्मरूपी हिरन नहीं ठहर सकते । ‘सयलं’
पदसे पूरा कथन किये बिना तत्त्वका निर्णय नहीं हो सकता, यह
प्रगट किया है, तथा ‘दुरहिद्वियं’ पदसे यह सूचित किया गया है
कि आचारका पालन करना गुरुकर्मी (भारी कर्मवाले) जीवोंको
कठिन है और लघुकर्मी जीवोंको सुलभ है ॥४॥

अब आचार गोचरका गौरव (महत्त्व) बताते हैं—

‘नन्नत्थ’ इत्यादि ।

अखण्ड चारित्र पालनेवाले अथवा अनन्त सुखका स्थान

અને આગમની પરિભાષાથી શ્રોતાઓને અનુરાગ સાબળવામાં વધે છે
भीमं शब्दથી એમ સૂચિત કર્યું છે કે આચારગોચરવાળા સાધુ સિંહોની સામે કર્મરૂપી
હરણ બિના રહી શકતા નથી સયલં શબ્દથી એમ પ્રગટ કર્યું છે કે પૂરું કથન કર્યા
બિના તત્ત્વને નિર્ણય થઈ શકતો નથી. દુરહિદ્વિયં શબ્દથી એમ સૂચિત કર્યું છે કે
આચારનું પાલન કરવું ગુરુકર્મી (ભારેકર્મી) જીવોને માટે કઠિન છે, અને લઘુકર્મી
જીવોને માટે સુલભ છે (૪)

હવે આચારગોચરનું ગૌરવ (મહત્ત્વ) બતાવે છે—‘નન્નત્થ’ इत्यादि

અખંડ ચારિત્ર પાળનારા અથવા એન ત સુખનું સ્થાન હોવાથી વિપુલ સ્થાન

ભજતે इत्येवं शीलः विपुलस्थानभाजी तस्य=अखण्डचारित्रवत् इत्यर्थः । यद्वा-
अनन्तसुखास्पदत्वाद् विपुलस्थानं मोक्षः तं भजते इत्येवं शीलस्तस्य विपुल-
स्थानभाजिनः=मोक्षाभिलाषिणः साधोः ईदृशम्=एवंविधमाचारगोचरम् अन्यत्र
जिनशासनादन्यस्मिन् शासने नोक्तं=न प्रतिपादितं यत्=यस्मात्कारणात् लोके=
जगति परमदुश्चरं=अतिदुष्करम् अस्ति अतो जिनशासनादन्यत्र न भूतं नापि
भविष्यति, अन्यत्र रागद्वेषसम्बलितत्वादीदृशमाचारगोचरम्, अतीतानन्तकाले
कदापि न प्रादुर्भूतं, तथैवानागतकाले कदापि न प्रकटीभविष्यति, भूतमवि-
ष्यतोरुपादानेन तन्मध्यवर्तिनि वर्तमानकालेऽपि न विद्यतेऽन्यत्रेति भावः । जिन-
शासने तु रागद्वेषरहितत्वात्तत्प्रतिपादितमाचारगोचरमनुपममिति भावः ॥ ५ ॥

मूलम्-सखुङ्गवियत्ताणं, वाहियाणं च जे गुणा ।

अखण्ड^७फुडिया कायव्वा^८ तं सुणेह^९ जहा^{१०} तहा^{११} ॥६॥

छाया-सक्षुल्लकव्यक्तानां, व्याधितानां च ये गुणाः ।

अखण्डास्फुटिताः कर्तव्याः, तत् शृणुत यथा तथा ॥ ६ ॥

टीका-‘सखुङ्ग’ इत्यादि-

सक्षुल्लकव्यक्तानां=वालकसहितवृद्धानां बालानां वृद्धानां चेत्यर्थः, क्षुल्लका
द्रव्यभावभेदाद् द्विविधाः, तत्र द्रव्यक्षुल्लका अल्पवयस्काः, भावक्षुल्लकाः=अन-

होनेसे વિપુલ સ્થાન જો મોક્ષ ઉસકે અભિલાષી મુનિયોંકા એસા
આચાર જિન શાસનકે સિવાય અન્યત્ર નહીં કહા ગયા હૈ । ઇસ-
લિખે યહ આચાર સંસાર મેં અત્યંત દુષ્કર હૈ । અતઃ યહ આચાર-
ગોચર રાગદ્વેષરહિત જિન શાસનકે સિવાય અન્યત્ર ન કમી પ્રગટ
હુઆ હૈ, ન કમી હોગા ઔર ન વર્તમાન કાલમેં હૈ ॥ ૫ ॥

‘સખુઙ્ગ’ ઇત્યાદિ-

ક્ષુલ્લક (બાલક) દો પ્રકારકે હૈ-(૧) દ્રવ્યક્ષુલ્લક, ઔર (૨) ભાવ-

જે મોક્ષ તેના અભિલાષી મુનિઓનો એવો આચાર જિનશાસન સિવાય અન્યત્ર કહે-
વામાં આવ્યો નથી. તેથી એ આચાર સંસારમાં અત્યંત દુષ્કર છે. એટલે આ આચાર-
ગોચર રાગદ્વેષ રહિત જિનશાસન સિવાય અન્યત્ર કયાંય પ્રકટ થયો નથી, કદિ પ્રકટ-
થશે નહિ અને વર્તમાન કાળમાં પ્રકટ નથી. (૫)

સખુઙ્ગ. ઇત્યાદિ

ક્ષુલ્લક (બાળક) એ પ્રકારના છે. (૧) દ્રવ્યક્ષુલ્લક અને (૨) ભાવક્ષુલ્લક.

ધીતાગમાઃ, વ્યક્તાઃ=વૃદ્ધાસ્તેऽપિ દ્વિવિધાઃ, તત્ર દ્રવ્યવૃદ્ધાઃ=વયોવૃદ્ધાઃ, ભાવ-
વૃદ્ધાઃ=અસ્થિલાગમતત્ત્વવિજ્ઞાઃ; વ્યાધિતાનાં=શ્વાસકાસાદિરોગગ્રસ્તાનાં ચકારાદ-
વ્યાધિતાનાં ચ સાધુનાં યે ગુણા વક્ષ્યમાણલક્ષણા યથા=યેન પ્રકારેણ અસ્થ-
વૃદ્ધાઃસ્ફુટિતાઃ=અસ્થવૃદ્ધાઃસ્ફુટિતા ઇતિ વિગ્રહઃ । તત્રાસ્થવૃદ્ધાઃ દેશવિરાધના
રહિતાઃ, અસ્ફુટિતાઃ=સર્વવિરાધનાવિરહિતાઃ કર્તવ્યાઃ=આરાધનીયાઃ, તથા=તેન
પ્રકારેણ 'તત્' ઇત્યવ્યયમ્, અત્ર પ્રક્રાન્તપરામૃદ્ધાન ગુણાનિત્યર્થઃ । શ્રુણુત=આકર્ણયત,
બાલવૃદ્ધાદિભિઃ સર્વાવસ્થાસુ ગુણાનામસ્થવૃદ્ધત્વં સમારાધનીયમિતિ ભાવઃ ॥ ૬ ॥

મૂલમ્—^૩દસ ^૪અઢ ^૫ય ^૬ઠાણાં, ^૭જાઈ ^૮બાલોવરજ્ઞઈ ।

^૯તત્થ ^{૧૦}અન્નયરે ^{૧૧}ઠાણે, ^{૧૨}નિગ્ગંથત્તાઽ ^{૧૩}ભસ્સઈ ॥૭॥

ધુલુક । અલ્પવય (ઉમ્મ) બાલોંકો દ્રવ્યધુલુક ઓર શાસ્ત્રોંકા અધ્યયન
ન કરનેબાલોંકો ભાવધુલુક કહતે હૈં ।

વૃદ્ધ ભી દો પ્રકારકે હૈં— (૧) દ્રવ્યવૃદ્ધ ઓર (૨) ભાવવૃદ્ધ ।
વયોવૃદ્ધોંકો દ્રવ્યવૃદ્ધ તથા સમસ્ત શાસ્ત્રોં મેં નિષ્ણાતોંકો ભાવવૃદ્ધ
કહતે હૈં ।

એસે બાલક ઓર વૃદ્ધ સાધુઓંકે તથા શ્વાસ શ્વાંસી આદિ
રોગોંસે ગ્રસિત સાધુઓ તથા નીરોગ સાધુઓંકે અર્થાત્ સબકે જો
દેશવિરાધના રહિત તથા સર્વવિરાધના રહિત ગુણ હોતે હૈં—
આરાધનીય હૈં ઉન્હેં—સુનો, તાત્પર્ય યહ હૈ કિ—બાલક ઓર વૃદ્ધ
સાધુઓંકો સત્ર અવસ્થાઓં મેં અસ્થવૃદ્ધ ગુણોંકા હો પાલન કરના
ચાહિય ॥ ૬ ॥

અલ્પવયવાળાને દ્રવ્યધુલુક અને શાસ્ત્રોનુઅધ્યયન ન કરનારાઓને ભાવધુલુક કહે છે.

વૃદ્ધ પણ બે પ્રકારના છે (૧) દ્રવ્યવૃદ્ધ અને (૨) ભાવવૃદ્ધ. વયોવૃદ્ધને
દ્રવ્યવૃદ્ધ અને સમસ્ત શાસ્ત્રોમા નિષ્ણાત હોય તેમને ભાવવૃદ્ધ કહે છે

એવા બાળક અને વૃદ્ધ સાધુઓના તથા શ્વાસ ખાંસી આદિ રોગોથી ગ્રસિત
સાધુઓના તથા નીરોગી સાધુઓના અર્થાત્ સર્વના, જે દેશવિરાધના રહિત
તથા સર્વવિરાધના રહિત ગુણો હોય છે તે આરાધનીય છે, તે સાલણો તાત્પર્ય
એ છે કે-બાળક અને વૃદ્ધ સાધુઓએ સર્વ અવસ્થામા અર્થાંડ અને અસ્ફુટ
ગુણોનું જ પાલન કરવું જોઈએ. (૬)

છાયા-દશ અષ્ટૌ ચ સ્થાનાનિ યાનિ વાલોઽપરાધ્યતિ ।

તત્રાન્યતરસ્મિન્ સ્થાને નિર્ગ્રન્થત્વાદ્ ભ્રશ્યતિ ॥ ૭ ॥

ટીકા—‘દસ’ ઇત્યાદિ—

વાલઃ=વિવેકવિકલઃ યાનિ દશ અષ્ટૌચ=અષ્ટાદશ સ્થાનાનિ=વક્ષ્યમા-
નાનિ આશ્રિત્ય અપરાધ્યતિ=આગમોક્તવિધિનાઽનુતિષ્ઠન્ સંયમં વિરાધ્યતિ,
તત્ર=તેષ્વષ્ટાદશસુ સ્થાનેષુ મધ્યે, અન્યતરસ્મિન્ સ્થાને=એકસ્મિન્નપિ સ્થાને
પ્રમાદી સાધુઃ નિર્ગ્રન્થત્વાત્=ચારિત્રધર્માત્ ભ્રશ્યતિ=ભ્રષ્ટો ભવતિ, દ્રવ્યલિપ્ત-
વત્ત્વેઽપિ નિશ્ચયનયેનાસાધુત્વમાપદ્યતે ઇત્યર્થઃ ॥ ૭ ॥

સપ્તયષ્ટાદશસ્થાનાનિ નિર્દિશતિ—

મૂલમ્-^૧વયછક્રં ^૨કાયછક્રં ^૩અકલ્પો ^૪ગિહિભાયણં ।

પલિયંકનિસજ્જા ય ^૫સિણાણં ^૬સૌહવજ્જણં ॥૮॥

છાયા-વ્રતપટ્કં કાયપટ્કં અકલ્પો ગૃહિભાજનમ્ ।

પર્યહ્ણનિપદ્યા ચ સ્નાનં શોભા વર્જનમ્ ॥ ૮ ॥

ટીકા—‘વયછક્રં’ ઇત્યાદિ—

વ્રતપટ્કં=પ્રાણાતિપાતાદિરાત્રિભોજનાન્તવિરમણલક્ષણમ્ ૬, કાયપટ્કં=
પૃથિવ્યાદિકાયપટ્કસ્વરૂપમ્ ૬, અકલ્પઃ=સાધૂનામકલ્પનીયમ્ (૧), ગૃહિભા-

‘દસ અટ્ટય ઇત્યાદિ— જો વાલ (અજ્ઞાની) આગે કહે હુએ
અષ્ટાદશ સ્થાનોં મેં દોષ લગાકર સંયમકી વિરાધના કરતા હૈ,
અષ્ટાદશ સ્થાનોં મેં સે કિસી એક સ્થાનમેં ભી પ્રમાદકા સેવન કરતા
હૈ, વહ નિર્ગ્રન્થધર્મસે ભ્રષ્ટ હો જાતા હૈ । અર્થાત્ દ્રવ્યસે સાધુકા વેપ
રત્વનેપર ભી નિશ્ચયનયસે અસાધુતા આજાતી હૈ ॥ ૭ ॥

‘વયછક્રં’ ઇત્યાદિ । પ્રાણાતિપાત વિરમણસે લેકર રાત્રિ-
ભોજનવિરમણ તક છહ વ્રત (૬) તથા પૃથિવી આદિ છહ કાય (૬)

દસ અટ્ટય-ઇત્યાદિ ૭ે ગાળ (અજ્ઞાની) આગળ કહેલા અઠાર સ્થાનોમા
દોષ લગાડીને સંયમની વિગધના કરે છે, અઠારમાંથી કેઇ એક સ્થાનમા પણ
પ્રમાદનું સેવન કરે છે, તે નિર્ગ્રન્થ ધર્મથી ભ્રષ્ટ થઈ જાય છે અર્થાત્ દ્રવ્યથી
સાધુનો વેશ ગમવા છતાં પણ નિશ્ચય નયથી અસાધુતા આવી જાય છે (૭)

વયછક્રં, ઇત્યાદિ. પ્રાણાતિપાત વિરમણથી લઈને રાત્રિ ભોજન વિરમણ
સુધીનાં છ વ્રતો (૬), તથા પૃથિવી આદિ છ કાય (૬), સાધુઓને માટે અકલ્પનીય

जनम्=गृहस्थानां कांस्यादिमयभाजनम् (१), पर्यङ्कः=खट्वादिः (१), निषद्या=गृहस्थानामासनम् आसन्धादिकम् (१), स्नानं=देशतः सर्वतो वा (१), शोभा=वस्त्राभरणादिना शरीरमण्डनं च (१), वर्जनम् इत्यस्याकल्पादौ सर्वत्रान्वयः । एतानि अष्टादशस्थानानि तीर्थं करोक्तविधिनिषेधयोरनाचरणाऽऽचरणाभ्यां दूषितानि भवन्ति, यथाऽऽदेशमनुपालनेन तु एतानि समाराधितानि भवन्ति, यथा-व्रतपट्क, कायपट्कं च यथाविध्यनुपालनेन संयमस्थानानि, अकल्पादीन्यपि निषेधवाक्यानुपालनाय, तद्वर्जने संयमस्थानान्येव भवन्ति ॥ ८ ॥

मूलम्—तत्तिथि^१मं पद^२मं ठाणं^३ महावीरेण^४ देसियं^५ ।

अहिंसा^१ निउणा^२ दिट्ठा^३ सव्वभूए^४सु संजमो^५ ॥९॥

साधुओंके लिए अकल्पनीय (१), गृहस्थोंके कांसी आदिके बर्तन (१) खाट पर्यङ्क आदि (१) गृहस्थोंके आसन्दी (कुर्सी) आदि आसन (१) विभूषा आदिके लिए एक देश स्नान अर्थात् विनाकारण आंखके झू मात्र धोना या सर्व देशसे स्नान करना (१) वस्त्र अलंकारोंसे शरीरको शोभित करना (१) ये अष्टादश स्थान हैं ।

इनमें से तीर्थंकर भगवान् ने जिनका पालन करने का उपदेश दिया है उनका पालन न करने से तथा जिनका निषेध किया है उनका आचारण करने से दोष लगता है । सर्वज्ञ के वचनों के अनुसार पालन करने से इनकी आराधना होती है । जैसे छह व्रतों और छह कार्यों का विधि के अनुसार पालन करने से वे संयम के स्थान हो जाते हैं और अकल्प आदि का निषेधरूपसे पालन करने से अर्थात् उनका सेवन न करने से वे भी संयम के स्थान हो जाते हैं ॥८॥

(१), गृहस्थानां कासा आदिना वासणु (१), खाट पलंग आदि (१), गृहस्थानां पुरसी आदि आसन (१) विभूषा आदिने भाटे ओक देश स्नान अर्थात् विना कारणु आप्पनी भू मात्रनु धेवुं अथवा सर्व देशे करीने स्नान करवु (१) वस्त्रालंकारेथी शरीरने शोभित करवुं (१) ओ अटार स्थानो छे ओभाथी तीर्थंकर भगवाने जेनु पालन करवाने उपदेश आप्पे छे तेनु पालन न करवाथी तथा जेने निषेध कर्ये छे तेनु आचरणु करवाथी दोष लागे छे सर्वज्ञनां वचने अनुसार पालन करवाथी जेने आराधना थाय छे जेमके छ व्रतो अने छ कायनु विधि अनुसार पालन करवाथी ते संयमनां स्थान भनी जाय छे, अनेक अकल्प आदिनु निरवधये पालन करवाथी अर्थात् जेनु सेवन न करवाथी ते पणु संयमनां स्थान भने छे (८)

છાયા-તત્ત્વેદં પ્રથમં સ્થાનં મહાવીરેણ દેશિતમ્ ।

અહિંસા નિપુણા દૃષ્ટા સર્વભૂતેષુ સંયમઃ ॥ ૯ ॥

ટીકા-‘તત્ત્વિમં’ इत्यादि-

તત્ત્વ તેષુ અષ્ટાદશસુ સ્થાનેષુ અહિંસા=ન હિંસા=અહિંસા, સર્વભૂતેષુ=પૃથિવ્યાદિસકલપ્રાણિણુ સંયમઃ=પરદુઃસ્વપ્રહાણેચ્છા દયા તત્ત્વરૂપેત્યર્થઃ । અનેનાહિંસાયા લક્ષણં પ્રદર્શિતમ્, તેન પ્રાણવ્યપરોપણવર્જનં, પ્રાણસંકટાન્મોચનં ચેતિ ફલિતમ્ । इयं कीदृशीत्याह-निपुणेति । નિપુણા=સકલાર્થસાધિકા અનન્તસુખપ્રાપિકેત્યર્થઃ, મહાવીરેણ દૃષ્ટા=કેવલજ્ઞાનેન સાક્ષાત્કૃતા, અતएव इदम्=અહિંસાલક્ષણં પ્રથમં સ્થાનં દેશિતં=કથિતમ્ ।

यद्वा-तत्राहिंसा-सर्वभूतेषु संयमः=सर्वभूतविषयकः संयमोऽहिंसायामेव भवति, नान्यत्रेति हेतोर्महावीरेण भगवता निपुणा=सदोपाहारपरित्यागेन प्रभूतसामर्थ्यवती दृष्टा=धर्मसाधनत्वेन साक्षात्कृता, अतएवेदं गुणस्थानं प्रथमं देशितं=कथित-

‘તત્ત્વિમં’ इत्यादि । इन अठारह स्थानों में से पृथिवीकाय आदि के प्राणों का व्यपरोपणा न करने और प्राणियों का संकट दूर करने की इच्छारूप संयम को अहिंसा कहते हैं । वह अहिंसा अनन्त सुख को प्राप्त कराती है, ऐसा भगवान् महावीर स्वामीने केवलज्ञान द्वारा प्रत्यक्ष देखा है । अतएव अहिंसा को पहला स्थान कहा है । अथवा समस्त प्राणियों का संयम (रक्षण) अहिंसा में ही होता है । अहिंसा के सिवाय अन्यत्र नहीं होता, इसी से भगवान् महावीर ने साधुओं के द्वारा सदोष आहार का परिहार करने से विशेष सामर्थ्यवाली अहिंसा को केवलज्ञान द्वारा ऐसा देखा है कि यही धर्म का साधन है । इसलिए अहिंसा को पहले स्थान में कहा है ।

तत्त्विम-इत्यादि. એ અઠાર સ્થાનોમાંથી પૃથિવીકાય આદિના પ્રાણીનું વ્યપરોપણ ન કરવાની અને પ્રાણીઓનું સંકટ દૂર કરવાની ઇચ્છારૂપ સંયમને અહિંસા કહે છે એ અહિંસા અનન્ત સુખની પ્રાપ્તિ કરાવે છે એણે ભગવાન્ મહાવીર સ્વામીએ કેવળજ્ઞાન દ્વારા પ્રત્યક્ષ જોયું છે તેથી કરીને અહિંસાને પહેલું સ્થાન કહ્યું છે અથવા બધા પ્રાણીઓનો સંયમ (રક્ષણ) અહિંસામાં જ થાય છે, અહિંસા સિવાય અન્યત્ર થતા નથી તેથી ભગવાન્ મહાવીરે સાધુઓ દ્વારા સદોષ આહારનો પરિહાર કરવાથી વિશેષ સામર્થ્યવાળી અહિંસાને કેવળ જ્ઞાન દ્વારા

મિત્યર્થઃ । ‘નિઝણા’ ઇતિ વિશેષણપદમ્—અહિંસાયા મુખ્યત્વં પ્રથમસ્થાનયોગ્યતાં ચ બોધયતિ । ‘સવ્વભૂણ્ણુ સંજમો’ ઇત્યને ‘કથમેતે પ્રાણિનઃ પ્રાણસંકટા-
દુન્મુક્તા ભવેયુ’ રિતીચ્છા, તત્ફલભૂતં પ્રાણસંકટાન્મોચનં ચાહિંસાયામન્તર્ભૂત-
મિતિ સ્પષ્ટીકૃતમ્ ॥ ૯ ॥

મૂલ્મ—જાવંતિ લોણ પાળાં, તસા અદુવ થાવરા ।

તે જાળમજાળં વા, ન હળે ળો વિ ઘાયણ ॥૧૦॥

છાયા-યાવન્તો લોકે પ્રાણાસ્ત્રસા અથવા સ્થાવરાઃ ।

તાન્ જાનન્ અજાનન્ વા ન હન્યાત્ નોઽપિ ઘાતયેત્ ॥૧૦॥

ટીકા—‘જાવંતિ’ ઇત્યાદિ—

લોકે=ચતુર્દશરજ્જ્વાત્મકે યાવન્તઃ=યત્પરિમિતાઃ સકલા ઇત્યર્થઃ, ત્રસા:=
ત્રસનશીલા દ્વીન્દ્રિયાદયઃ, અદુવ=અથવા, સ્થાવરાઃ=સ્થિતિશીલાઃ પૃથિવ્યાદયઃ
પ્રાણાઃ=પ્રાણિનઃ, તાન્ જાનન્ ‘અયં ત્રસાદીઃપ્રાણી’ ઇત્યવબુધ્યમાનઃ રાગ-
દ્વેષાવેશેનેતિશેષઃ, વા=અથવા, અજાનન્=પ્રમાદવશતોઽજાનાનઃ ન હન્યાત્=રવયં

‘નિઝણા’ વિશેષણ સે અહિંસા કી મુખ્યતા ઔર પ્રથમસ્થાન
કી યોગ્યતા પ્રગટ કી હૈ । ‘સવ્વભૂણ્ણુ સંજમો’ વિશેષણ સે યહ
સ્પષ્ટ ક્રિયા હૈ કિ યહ પ્રાણી કિસ ઉપાયસે સંકટ સે છૂટે ઈસી
ઈચ્છા; ઔર ઉસ ઈચ્છા કે ફલસ્વરૂપ પ્રાણિયોં કા સંકટ દૂર કરના
અહિંસા કે હી અન્તર્ગત હૈ ॥ ૯ ॥

જાવંતિ ઇત્યાદિ । ચૌદહ રાજૂ પ્રમાણ લોક મેં જિતને મી
ત્રસ અથવા સ્થાવર પ્રાણી હૈં ઉન સબ કો જાનતા હુઆ રાગદ્વેષાદિ

એવી જોઈ છે કે આજ ધર્મનું સ્થાન છે તેથી અહિંસાને પહેલા સ્થાનમાં
કહી છે

નિઝણા વિશેષણથી અહિંસાની મુખ્યતા પ્રથમ સ્થાનની યોગ્યતા પ્રકટ કરી
છે. સવ્વભૂણ્ણુ સંજમો વિશેષણથી એમ સ્પષ્ટ કર્યું છે કે આ પ્રાણી કયા ઉપાયથી
સંકટમાંથી છૂટે, એવી ઇચ્છા અને એ ઇચ્છાના ફળસ્વરૂપ પ્રાણીઓનું કષ્ટ દૂર
કરવું એ અહિંસાની અદર સમાવિષ્ટ થાય છે. (૬)

જાવંતિ—ઈત્યાદિ ચૌદ રાજુ પ્રમાણ લોકમાં જોડલા ત્રસ અથવા સ્થાવર
પ્રાણીઓ છે, એ સર્વને જાણતાં, રાગદ્વેષાદિને વશ થઈને યા વિના જાણ્યે પ્રમાદને વશ

ન હિંસ્યાત્, નો અપિ=નાપિ ઘાતયેત્=અન્યદ્વારા નોપમર્દયેત્, ઘ્રન્તમપિ વા નાન્નુમોદયેદિતિભાવઃ ॥ ૧૦ ॥

મૂલમ્-સઙ્ગે ^૧જીવા ^૩વિ ^૫ઇચ્છંતિ ^૭જીવિતું ^૯ન મરિજ્જિતું

તમ્હા ^૮પાણિવહં ^{૧૧}ઘોરં ^{૧૨}નિર્ગંથા ^{૧૩}વર્જયંતિ ^{૧૦}ળં ॥૧૧॥

છાયા-સર્વે ^૮જીવા અપિ ^{૧૧}ઇચ્છન્તિ ^{૧૨}જીવિતું ^{૧૦}ન મર્તુમ્ ।

તસ્માત્ ^૮પાણિવધં ^{૧૧}ઘોરં ^{૧૨}નિર્ગંથા ^{૧૩}વર્જયન્તિ તમ્ ॥ ૧૧ ॥

ટીકા-‘સઙ્ગે’ ઇત્યાદિ—

સર્વેઽપિ=સમસ્તા અપિ જીવાઃ=ત્રસસ્થાવરલક્ષણા જન્મિનઃ, જીવિતું=દીર્ઘકાલં નિરુપદ્રવં પ્રાણાન્ ધારયિતું સ્વાયુષોઽસ્થિતત્ત્વમિતિભાવઃ, ઇચ્છન્તિ-અભિલપન્તિ, કિંતુ મર્તુ=પ્રાણાન્ પરિત્યક્તું નેચ્છન્તીતિ પૂર્વેણ સમ્બન્ધઃ, તસ્માદ્ હેતો ઘોરં=ઘોરનરકાદિદુઃસ્વકારણત્વાત્ દારુણં, ળં=તં પ્રાણિવધં=પૃથિવ્યાદિ-જીવજાતસ્ય સ્વસ્વકર્માનુસારેણ સંલબ્ધપ્રાણાનાં વિઘટનીકરણં જીવઘાતમિત્યર્થઃ, નિર્ગંથાઃ=સાધ્યઃ વર્જયન્તિ=પરિત્યજન્તિ સર્વપ્રાણાતિપાતાદુપરતા ભવન્તીત્યર્થઃ ॥

‘નિર્ગંથા’ ઇતિ પદેન પરિગ્રહરહિતા એવ અહિંસાં સર્વથાઽન્નુપાલયિતું પ્રભવન્તીતિ સૂચિતમ્ ॥ ૧૧ ॥

કે વશસે યા વિના જાને પ્રમાદ કે વશસે સ્વયં ન હને, દૂસરે સે ન હનાવે ઔર હનતે હુએ કી અનુમોદના ન કરે ॥ ૧૦ ॥

સઙ્ગે જીવા ઇત્યાદિ । સઙ્ગે જીવ જીવિત રહને કી અભિલાષા રખતે હૈં કોઈ જીવ મરના નહીં ચાહતા હસલિએ ડનકા વ્યપરોપણ (હિંસા) કરના ઘોર અર્થાત્ નરકાદિ કા દુઃસ્વ લાતા હોને સે ભયંકર હૈ । અતઃ નિર્ગંથ સાધુ ડસકા ત્યાગ કરતે હૈ-વે સર્વ-પ્રાણાતિપાત સે વિરત હોતે હૈ ।

‘નિર્ગંથા’ પદસે યહ સૂચિત કિયા હૈ કિ પરિગ્રહ સે રહિત હી અહિંસા કા સર્વથા પાલન કર સકતે હૈ ॥ ૧૧ ॥

થઈને સ્વયં ન હણે, ળીળા દ્વારા ન હણાવે અને હણનારાની ન અનુમોદના કરે. (૧૦)

સઙ્ગે જીવા-ઈત્યાદિ. અથા છવે છવિત રહેવાની અભિલાષા રાજે છે, કોઈ છવ મરવા ઇચ્છતો નથી, તેથી એનું વ્યપરોપણ (હિંસા) કરવું એ ઘોર છે અર્થાત્ નરકાદિકનું દુઃખ આપનાર હોઈને ભયંકર છે તેથી જે નિર્ગંથ સાધુ તેના ત્યાગ કરે છે, તે સર્વ-પ્રાણાતિપાતથી વિરત થાય છે. નિર્ગંથા શબ્દથી એમ સૂચિત થયું છે જે પરિગ્રહથી રહિત હોય તે જે અહિંસાનું સર્વથા પાલન કરી શકે છે. (૧૧)

અથદ્વિતીયસ્થાનમહ—

મૂલ્મ—અપ્પણટ્ટા પરટ્ટા વા, કોહા વા જહ વા મયા ।

હિંસગં ન મુસં બૂયા નો વિ અન્નં વયાવણ ॥૧૨॥

છાયા—આત્માર્થ વા પરાર્થ વા, ક્રોધાદ વા યદિ વા મયાત્
હિંસકં ન મૃષા બ્રૂયાત્, નો અપિ અન્યં વાદયેત્ ॥૧૨॥

ટીકા—‘અપ્પણટ્ટા’ इत्यादि—

આત્માર્થ=સ્વનિમિત્તં મૃષા=અસત્યં ન બ્રૂયાત્ યથા અગ્લાનત્વેડપિગ્લાનો-
ઝહમિત્યાદિ’ પરાર્થ વા=અન્યનિમિત્તં વા મૃષા ન બ્રૂયાત્ યથા અવસન્નપાર્શ્વસ્થાદિ-
સાધુસન્માનાર્થમ્ ‘અયં ક્રિયાપાત્રમિત્યાદિ’ । યદ્વા—યસ્ય કસ્ય ચ ન દુશ્ચરિત્રસ્ય
કૃતે ‘અયં સચ્ચરિત્ર इत्यादि’ ક્રોધાદ્વા=અપમાનાદિકારણવશાદ્વા યથા—
‘નીચસ્ત્વમિત્યાદિ । ઉપલક્ષણમેતન્માનાદીનામ્, માનાત્—અતપસ્વિત્વેડપિ ‘અહં
તપસ્વીત્યાદિ । માયાતઃ—મિહાટનાદિસામર્થ્યસત્ત્વેડપિ ‘નાહં સમર્થો’ડસ્મિ પ્રસ્થા-
તુમિત્યાદિ । લોભાત્—યથા પ્રશસ્તાન્નાદિલાભે સતિ શુદ્ધસ્યાપ્યન્તપ્રાન્તાહારસ્ય

અવ દૂસરા સ્થાન વતાતે હૈં—અપ્પણટ્ટા इत्यादि । बीमार न
होने पर भी ‘मै बीमार हूं’ इत्यादि अपने निमित्त असत्य भाषण
न करे । अवसन्न पार्श्वस्थ आदि साधुका सन्मान करने के लिए
‘यह क्रियापात्र है’ ऐसा, अथवा किसी दुश्चरित्र को सचरित्र कहना
आदि, परके निमित्त असत्य भाषण न करे । ‘तूं नीच है’ इत्यादि
क्रोध वश असत्य न बोले । उपलक्षण से—‘मैं तपस्वी हूं’ इस प्रकार
मानकषायसे असत्य वचन न कहे । गोचरी आदि जाने को सामर्थ्य
होने पर भी ‘मुझमें चलनेका सामर्थ्य नहीं है’ इस प्रकार माया
से मृषाभाषाका प्रयोग न करे । अन्त प्रान्त आहार को अशुद्ध

હવે બીજી સ્થાન બતાવે છે : અપ્પણટ્ટા—ઇત્યાદિ બિમાન ન હોવા છતાં
પણ ‘હું બિમાર છું’ ઇત્યાદિ પોતાને નિમિત્તે અસત્ય ભાષણ ન કરે અવસન્ન
પાર્શ્વસ્થ આદિ સાધુનું સન્માન કરવાને માટે ‘આ ક્રિયાપાત્ર છે’ એવું, અથવા
કોઈ દુશ્ચરિત્રને સચ્ચરિત્ર કહેવો આદિ પરને નિમિત્તે અસત્ય ભાષણ ન કરે ‘તું
નીચ છે’ ઇત્યાદિ ક્રોધવશ અસત્ય ન બોલે ઉપલક્ષણથી ‘હું તપસ્વી છું’ એ
પ્રકારે માનકષાયથી અસત્ય વચન ન કહે ગોચરી આદિ માટે જવાનું સામર્થ્ય
હોવા છતાં પણ ‘મારામાં ચાલવાનું સામર્થ્ય નથી’ એ પ્રમાણે મૃષા

ન હિસ્યાત્, નો અપિ=નાપિ ઘાતયેત્=અન્યદ્વારા નોપમર્દયેત્, ઘનંતમપિ વા નાનુમોદયેદિતિભાવઃ ॥ ૧૦ ॥

મૂલમ્-સઽવે^૧ જીવા^૩ વિ^૨ ઇચ્છંતિ^૪ જીવિતું^૫ ન મરિજ્જિતું^૬

તમ્હા^૮ પાણિવહં^{૧૧} ધોરં^{૧૨} નિર્ગંથા^{૧૩} વજ્જયંતિ^{૧૦} ણં ॥૧૧॥

છાયા-સર્વે^{૧૧} જીવા અપિ ઇચ્છન્તિ જીવિતું ન મર્તુમ્ ।

તસ્માત્ પ્રાણિવધં ધોરં નિર્ગંથા વર્જયન્તિ તમ્ ॥ ૧૧ ॥

ટીકા-‘સઽવે^૧ इत्यादि—

સર્વેऽપિ=સમસ્તા અપિ જીવાઃ=ત્રસસ્થાવરલક્ષણા જન્મિનઃ, જીવિતું=દીર્ઘકાલં નિરુપદ્રવં પ્રાણાન્ ધારયિતું સ્વાયુપોઽઽવઙ્ગિતત્વમિતિભાવઃ, ઇચ્છન્તિ-અમિલપન્તિ, કિંતુ મર્તુ=પ્રાણાન્ પરિત્યક્તું નેચ્છન્તીતિ પૂર્વેણ સમ્બન્ધઃ, તસ્માદ્ હેતો ધોરં=ધોરનરકાદિદુઃસ્વકારણત્વાત્ દારુણં, ણં=તં પ્રાણિવધં=પૃથિવ્યાદિ-જીવજાતસ્ય સ્વસ્વકર્માનુસારેણ સંલબ્ધપ્રાણાનાં વિષટનીકરણં જીવઘાતમિત્યર્થઃ, નિર્ગંથાઃ=સાધવઃ વર્જયન્તિ=પરિત્યજન્તિ સર્વપ્રાણાતિપાતાદુપરતા ભવન્તીત્યર્થઃ ॥

‘નિર્ગંથા’ इति पदेन परिग्रहरहिता एव अहिंसां सर्वथाऽनुपालयितुं प्रभवन्तीति सूचितम् ॥ ११ ॥

કે વશાસે યા વિના જાને પ્રમાદ કે વશાસે સ્વયં ન હને, દુસરે સે ન હનાવે ઔર હનતે હુए की अनुमोदना न करे ॥ ૧૦ ॥

સઽવે જીવા इत्यादि । सव जीव जीवित रहने की अभिलाषा रखते हैं कोई जीव मरना नहीं चाहता इसलिए उनका व्यपरोपण (हिंसा) करना घोर अर्थात् नरकादि का दुःख दाता होने से भयंकर है । अतः निर्गन्थ साधु उसका त्याग करते हैं—वे सर्व-प्राणातिपात से विरत होते हैं ।

‘નિર્ગંથા’ पदसे यह सूचित किया है कि परिग्रह से रहित ही अहिंसा का सर्वथा पालन कर सकते हैं ॥ ११ ॥

થઈને સ્વય ન હણે, ખીજા દ્વારા ન હણાવે અને હણનારાની ન અનુમોદના કરે. (૧૦)

સઽવે જીવા-ઈત્યાદિ. બધા જીવો જીવિત રહેવાની અભિલાષા રાખે છે, કોઈ જીવ મરવા ઇચ્છતો નથી, તેથી એનું વ્યપરોપણ (હિંસા) કરવું એ ધોર છે અર્થાત્ નરકાદિકત્વ દુઃખ આપનાર હોઈને ભયકર છે તેથી જે નિર્ગંથ સાધુ તેનો ત્યાગ કરે છે, તે સર્વ-પ્રાણાતિપાતથી વિરત થાય છે નિર્ગંથા શબ્દથી એમ સૂચિત થયું છે કે પદિગ્રહથી રહિત હોય તે જ અહિંસાનું સર્વથા પાલન કરી શકે છે. (૧૧)

भवन्तीति साधवः, सर्वसर्वशब्दयोः, प्राकृते 'सर्व' इति रूपसत्त्वात् सार्वाः= सर्वज्ञास्तेच ते साधवः, सर्वसाधवः, न्यायस्य समानत्वात्तीर्थकरा अपि साधु-
पदेन व्यवहियन्ते, यद्वा-सर्वे च ते साधवः सर्वसाधवः=गणधरादयः यदिव
सार्वाः सर्वज्ञाः साधवः=मुनयस्तैर्गर्हितः=लोकलोकोत्तरोभयविधानर्थपरंपराजन-
कत्वान्निन्दितः, भूतानां=जीवानाम् अविश्वासः-अश्रद्धेयः तस्मद्धेतोः मृषा=मृषा-
वादं विवर्जयेत्=परित्यजेत् । अयं मृषावादो हि निखिलमहापुरुषैर्निन्दितत्वान्नाच-
रणीय इति भावः ॥१३॥

मूलम्—चित्तमंतमचित्तं वा अप्पं वा जइ वा बहुं ।

दंतसोहणामित्तं वि, उग्गहं से अजाइया ॥ १४ ॥

छाया- चित्तवद् अचित्तवद् वा अल्पं वा यदि वा बहु ।

दन्तशोधनमात्रमपि अवग्रहं तस्य अयाचित्वा ॥१४॥

टीका- 'चित्तमंत' इत्यादि-

चित्तवत्=सचित्तं शिष्यादिकम् अचित्तवत्=अचिन्तं वस्त्रपात्रादिकम् अल्पम्=

प्राणियों के सहायक को साधु कहते हैं । तथा सर्वज्ञ भगवान् को
अथवा गणधरों को तथा सामान्य साधुओं को सर्वसाधु कहते हैं ।
मृषावाद समस्त संसार में सर्व साधुओं (गणधरों) द्वारा अथवा
सर्वज्ञ द्वारा तथा साधुओं द्वारा गर्हित है अर्थात् लौकिक और
लोकोत्तर में विविध अनर्थों का कारण होने से निन्दित है । मृषावादी
पर किसीका विश्वास नहीं रहता, अतः उसका परित्याग करना
चाहिए । आशय यह है कि यह मृषावाद समस्त महापुरुषों द्वारा
निन्दित है । अतः उसका आचरण करना नहीं चाहिए ॥१३॥

चित्तमंत इत्यादि । तं अप्पणा इत्यादि । शिष्यादि सचित्त,

भगवानने अथवा गणधरने तथा सामान्य साधुओंने सर्वसाधु कहे छे मृषावाद
समस्त संसारमा सर्व साधुओं (गणधरों) द्वारा अथवा सर्वज्ञद्वारा तथा साधुओंद्वारा,
गर्हित छे, अर्थात् लौकिक अने लोकोत्तरमा विविध अनर्थोंनु कारण होवाथी निन्दित
छे मृषावादी पर छेधुना विश्वास न्हेतो नथी अटले ओना परित्याग करवो जेधुओ
आशय ओ छे छे ओ मृषावाद 'सर्व' महापुरुषोंद्वारा निन्दित छे, अटले ओवु आचरण
करवु न. जेधुओ. (१३)

चित्तमंत- इत्यादि तथा तं अप्पणा- इत्यादि- शिष्यादि सचित्त, १५५५

मूल्यप्रमाणाभ्यां स्वल्पम्, तत्र मूल्यतोऽल्पम्-एरण्डकाष्ठादिकं, प्रमाणतोऽर्कतु-
लादिकं, यदिवा बहु=मूल्यतः प्रमाणतश्च, तत्र मूल्यतो बहु हीरकभस्मादिकं,
प्रमाणतो बहु मृत्पिण्डपाषाणादिकं, किं बहुना दन्तशोधनमात्रमपि=दन्तशोध-
नोपयोगि तृणमपि से=तस्य वस्तुस्वामिन इत्यर्थः, अवग्रहम् अनुज्ञाम् आज्ञा-
मित्यर्थः अयाचित्वा=अगृहीत्वा, अस्योत्तरगाधया सम्बन्धः ॥१४॥

मूलम्-तं^१ अप्पणा^२ न^३ गिण्हंति^४ नो^५ वि^६ गिण्हावए^७ परं^८ !

अन्नं^{११} वा^{१३} गिण्हमाणं^{१०} पि^{१२} नाणुजाणंति^{१४} संजया^{१५} ॥ १५ ॥

छाया- तत् आत्मना न गृह्णन्ति नो अपि ग्राहयेत् परम् ।

अन्यं वा गृह्णन्तमपि नानुजानन्ति संजयाः ॥१५॥

टीका- 'तं' इत्यादि-

तत्=पूर्वोक्तं वस्तु संजयाः=साधवः आत्मना स्वयं न गृह्णन्ति नोपाददते,
नापि परेण=अन्येन ग्राहयन्ति, गृह्णन्तमन्यमपि वा नानुजानन्ति=नानुमोदयन्ति ॥१५॥
चतुर्थं स्थानमाह-

मूलम्-अवंभचरियं^७ घोरं^८ पमायं^५ दुरहिट्ठियं^६ ।

नायरंति मुणी लोए भेयाययणवज्जिणो ॥ १६ ॥

छाया-अब्रह्मचर्यं घोरं प्रमादं दुरधिष्ठितम् ।

नाचरन्ति मुनयो लोके भेदायतनवर्जिनः १६ ॥

वस्त्रपात्र आदि अचित्त, एरण्ड काष्ठ आदि-मूल्यसे अल्प, आककी
रुई आदि प्रमाणसे अल्प, हीरे की भस्म आदि मूल्यसे बहु, डेला,
पत्थर, आदि प्रमाणसे बहु, अधिक क्या-दांत शोधनका तृण भी
स्वामीकी आज्ञा लिये विना संजमी न स्वयं ग्रहण करते हैं, न दूसरे
से ग्रहण कराते हैं, न ग्रहण करते हुए की अनुमोदना करते हैं
॥१४॥१५॥

पात्रादि अचित्त, अरण्डानुं लाठडु आदि मूल्यमा णडु, पत्थर-डेकु आदि प्रमाणमां
णडु, वधादे-थुं । दांत ओतस्वानुं तथुण्डु पथु तेना स्वामीनी आज्ञा दीधा
विना संजमीको संजयं अडुथु करता नथी अने अडुथु करनारनी अनुमोदना करता
नथी. (१४-१५)

टीका—‘अवंभचरियं’ इत्यादि—

भेदायतनवर्जिनः=भेदः=चारित्र्यभङ्गः तस्यायतनम्=आश्रयः प्राणातिपातनादि, सर्वथा चारित्र्योन्मूलनहेतुत्वात् तद्वर्जिनः चारित्र्यभङ्गभीरवः मुनयः=जैनाज्ञाप्रमाणकाः लोके=जगति घोरं=घोरदुःखोत्पादकत्वात् प्रमादं=प्रमादजनकम् अनवधानतोत्पादकम् चित्तव्यामोहकत्वेन सदसद्विवेकापहारकत्वात् दुरधिष्ठितम् दुष्परिणाममित्यर्थः, जन्मजरामरणसंकुलानन्तसंसारपरिभ्रमणहेतुत्वात् । अब्रह्मचर्यम् अकुशलानुष्ठानरूपं मैथुनमित्यर्थः, नाऽऽचरन्ति=न सेवन्ते । ‘घोरं’ इति पदेन हिंसादिदारुणकर्मकारणता सूचिता । ‘पमायं’ इति पदेन तत्सेवकमाणिव्यामोहकत्वप्रदर्शितम् । ‘दुरहिद्वियं’ इत्यनेन कटुविपाकता प्रकटीकृता ॥१६॥

मूलम्—मूलमेयमहमस्स महादोससमुस्सयं ।

तम्हा मेहुणसंसग्गं निग्गंथा वज्जयंति णं ॥१७॥

चौथा स्थान कहते हैं—‘अवंभचरियं’ इत्यादि ।

चारित्र्यका सर्वथा विराधक प्राणातिपात प्रभृति से भीत भिक्षु संसार में घोर दुःखोंके जनक, सत् असत् के विवेक से विकल बनाकर असावधानता रूप प्रमादको पैदा करनेवाले जन्म जरा मरणकी पीडा (दुःख) से भरे हुए अपारसंसारमें बार बार परिभ्रमण करानेके कारण—दुष्फलदाता, अब्रह्मचर्यको कदापि सेवन नहीं करते, ‘घोरं’ पदसे यह सूचित किया है कि ब्रह्मचर्य हिंसा आदि अनेक दारुण (भयंकर) कर्मोंका कारण है । ‘पमायं’ पदसे यह प्रदर्शित किया है कि—उसका सेवन करने वाला प्राणी मूढ (विवेक विकल) बन जाता है । ‘दुरहिद्वियं’ पदसे अब्रह्मचर्य को नारकादि कटु फलका दाता बताया है ॥१६॥

थोथु स्थान ठडे छे—अवंभचरियं— इत्यादि—

आचरित्रनी सर्वथा विराधना करनारा प्राणातिपात आदिथी ष्ठीतो भिक्षु, संसारमा घोर दुःखोना जनक, सत् असत्ता विवेकथी विकल बनावीने अनवधानतारूप प्रमादने पैदा करनारा जन्म जरा मरणनी पीडाथी भरेला अपार संसारमा बार बार परिभ्रमण कराववाना कारणरूप, दुष्फलदाता अथवा अब्रह्मचर्यनुं सेवन कदापि करतो नथी घोर शण्दथी अथ सूचित कथुं छे के अब्रह्मचर्य हिंसा आदि अनेक दारुण कर्मोनुं कारण छे ‘पमायं’ शण्दथी अथ प्रदर्शित कथुं छे के अथ सेवक करनार प्राणी मूढ (विवेकविकल) बानी बन्य छे दुरहिद्वियं शण्दथी अब्रह्मचर्यने नारकादि कटुफलनुं दाता जातायु छे (१६)

હાયા-મૂલમેતદધર્મસ્ય મહાદોષસમુચ્છયમ્ ।

તસ્માત્મૈથુનસંસર્ગે નિર્ગન્થા વર્જયન્તિ તં ॥૧૭॥

ટીકા-‘મૂલમેય’ इत्यादि-

एतद्=अब्रह्मचर्यम् अधर्मस्य=सावद्यानुष्ठानस्य मूलं=बीजं, महादोष-समुच्छ्रयं=महादोषाणां वधवन्धनादिरूपाणां समुच्छ्रयः पुञ्जो यत्र तत् तथोक्तम्=सकलमहादोषराशिरूपं, तस्मात्कारणात् निर्गन्थाः=साधवः णं=तं प्राणातिपातादि-पापकलापकारणतया मैथुनसंसर्गं=वनितालापतत्कथातदङ्गप्रत्यङ्गनिरीक्षणादिकं वर्ज-यन्ति=परित्यजन्ति । ‘अहम्मस्स मूलम्’ इत्यनेनाव्रह्मसेविनः पापपक्षयो न भवति मुहुर्मुहुरभभावनाङ्कुरोत्पत्तेरवश्यंभावित्वादिति सूचितम् । ‘महादोससमुस्तयं’ इति पदेन सकलव्रतमङ्गप्रसङ्गः प्रकटितः । ‘मेहुणसंसर्गं’ इत्यनेनैकस्या अपि कस्याश्चिद् वृत्तेर्भङ्गे व्रतमालिन्यमावेदितम्, ‘निग्गथा’ इति पदेन अवह्मचर्यवर्जका एव निर्गन्था भवितुमर्हन्तीत्यावेदितम्, ॥१७॥

‘મૂલમેય’ इत्यादि । यह अब्रह्मचर्य अधर्मका मूल है, तथा वधवन्धनादि महादोषों की खान है । इस कारण श्रमण उस प्राणा-तिपात आदि पापोंको पैदा करने वाला मैथुन संसर्ग-अर्थात् स्त्रियों के साथ बैठकर वार्तालाप कथा अङ्गोपाङ्गो का देखना आदि का परित्याग करते हैं । ‘अहम्मस्स मूलं’ पदसे यह प्रकट किया है कि-अब्रह्मसेवीके पापों का अन्त नहीं हो सकता, क्योंकि बार बार अशुभ भावना रूपि अङ्कुरोंकी उत्पत्ति अवश्य होती है । ‘महादोससमुस्तयं’ पदसे सकल व्रतों का भङ्ग प्रदर्शित किया है । ‘मेहुणसंसर्गं’ से ब्रह्मचर्य की किसी भी बाड़ का भंगकरने से व्रतों में मलिनता प्रगट की है । ‘निग्गन्थं’ पदसे यह व्यक्त किया है कि-अब्रह्मचर्यका त्यागी ही निर्गन्थ हो सकता है ॥१७॥

મૂલમેય. ઇત્યાદિ એ અબ્રહ્મચર્ય અધર્મનું મૂળ છે, તથા વધવંધનાદિ મહાદોષોની ખાણ છે એ કારણે શ્રમણ એ પ્રાણાતિપાત આદિ પાપોને પેદા કરનાર મૈથુન સંસર્ગ-આર્થાત્ સ્ત્રીઓની સાથે ઘેસીને વાર્તાલાપ કથા અંગોપાંગોને જોવા-આદિને પરિત્યાગ કરે છે અહમ્મસ્સ મૂલં એ પદથી એમ પ્રકટ કર્યું છે કે-અબ્રહ્મચર્યનાં પાપોનો અંત આવી શકે નથી, કારણકે વાર વાર અશુભ ભાવનારૂપી અંકુરોની ઉત્પત્તિ અવશ્ય થાય છે મહાદોસસમુસ્તયં પદથી સર્વવ્રતોનાં ભંગ પ્રદર્શન કર્યા છે. મેહુણસંસર્ગં થી બ્રહ્મચર્યની કોઈ પણ વાડને ભંગ કરવાથી વ્રતોમાં મલિનતા પ્રકટ કરી છે. નિગ્ગન્થં શબ્દથી એમ વ્યક્ત કર્યું છે કે- અબ્રહ્મચર્યનો ત્યાગીજ નિર્ગન્થ થઈ શકે છે. (૧૭)

પञ્ચમસ્થાનમાહ—

મૂલમ્—વિંડ^૩મુઘ્મ^૪મ્^૫ લોણં^૬ તિહ્લં^૭ સર્પિં^૮ ચ^૯ ફાણિયં^૮ ।

ન^{૧૧} તે^૨ સંનિહિમિચ્છંતિ^{૧૦} નાયપુત્રવઓરયા^{૧૩} ॥ ૧૮ ॥

છાયા-વિંડમુઘ્મેયં લવણં તૈલં સર્પિશ્ચ ફાણિતમ્ ।

ન તે સંનિધિમિચ્છન્તિ જ્ઞાતપુત્રવચોરતાઃ ॥ ૧૮ ॥

ટીકા-‘વિંડ’ ઇત્યાદિ-

જ્ઞાતપુત્રવચો રતાઃ=જ્ઞાતઃ સિદ્ધાર્થભૂપસ્તસ્ય પુત્રઃ જ્ઞાતપુત્રઃ=વર્ધમાનસ્વામી તસ્ય વચસિ=વચને રતાઃ=તત્પરાઃ પ્રવચનારાધકા-ઇત્યર્થઃ તે=નિર્ગ્રન્થત્વેન પ્રસિદ્ધાઃ સાધવઃ વિંડમ્=ગોમૂત્રાદિપક્કલવળવિશેષઃ, ‘વિંદલવળ’ ઇતિ ભાપાયામ્, ઉદ્ભેદ્ય=સમુદ્રલવળમ્, લવણં=સામાન્યલવળમ્, અત્ર સર્વં લવળમચિત્તમેવ નિષિ-ધ્યતે, સચિત્તસ્ય તુ સાધૂનામગ્રાહ્યત્વેન સર્વથા તદપ્રાપ્તેઃ । તૈલમ્=તિલાદિસમુ-ત્પન્નં, સર્પિઃ=ઘૃતં, ફાણિતં=દ્રવગુડઃ, ઉપલક્ષણમેતદશનાદીનામ્, એતેષાં પૂર્વોક્ત-વસ્તુનાં સંનિધિમ્ સમ્=સમ્યક્ પ્રકારેણ નિધીયતે આત્મા અનેન દુર્ગતાવિતિ સંનિધિઃ । આત્મદુર્ગતિસાધનસંગ્રહઃ; સ દ્રવ્યભાવભેદાદ્વિધા, તત્ર દ્રવ્યસંનિધિઃ

પાંચવે સ્થાનકા પ્રતિપાદન કરતે હૈં :—

‘વિંડ’ ઇત્યાદિ । જ્ઞાતપુત્ર ભગવાન વર્ધમાન સ્વામી કે વચન કી આરાધનાકરનેમેં તત્પર નિર્ગ્રન્થ મુનિરાજ-વિંદ લવણ, સમુદ્રી લવણ, તથા સામાન્ય લવણ કી સંનિધિ કરનેકી ઇચ્છા મી નહીં કરતે । યહુ સબ અચિત્ત નમક કી સંનિધિકા ત્યાગ સમજ્ઞના ચાહિયે । કયોં કિ સચિત્ત નમક સાધુઓં કો સર્વથા ત્યાજ્ય હૈ, તથા તેલ, ઘી, ગીલાગુડ, ઔર ગુડ માત્ર, ઉપલક્ષણસે સમસ્ત અશનાદિ વસ્તુઓં કી સંનિધિ કા ત્યાગ કરતે હૈં । આત્મા જિસસે નરક આદિ દુર્ગતિ કો

પાત્રમા સ્થાનનુ પ્રતિપાદન કરે છે.—

વિંડ- ઇત્યાદિ- જ્ઞાતપુત્ર ભગવાન વર્ધમાન સ્વામીના વચનોની આરાધના કરવામા તત્પર નિર્ગ્રન્થ મુનિરાજ વિંદ લવણ, સમુદ્રનુ લવણ (મીઠું) તથા સામાન્ય લવણથી સંનિધિ કરવાની પણ ઇચ્છા કરે નહીં. એ બધી વસ્તુનાં અચિત્ત લવણની સંનિધિને ત્યાગ સમજવો સચિત્ત લવણ તો સાધુએને સર્વથા ત્યાજ્ય હોય છે એજ રીતે તેલ, ઘી, નરમ ગોળ અને ગોળ માત્ર, ઉપલક્ષણથી બધી અશનાદિ વસ્તુ-ઓની સંનિધિને ત્યાગ સાધુઓ કરે છે આત્મા જેથી નરક આદિ દુર્ગતિને પ્રાપ્ત

રાત્રાવશનાદીનાં સંસ્થાપનમ્, ભાવસંનિધિસ્તુ-ક્રોધાદિસંગ્રહસ્તમુખ્યમપિ સંનિધિ
નેચ્છન્તિ=નામિલ્ષન્તિ । સંનિધેરિચ્છામાત્રમપિ ન કુર્વન્તીત્યર્થઃ । સિવથમા-
ત્રમપિ રાત્રૌ ન સ્થાપયેદિતિ ભાવઃ । ‘નાયપુત્તવઓરયા’ इति पदेन जिनाज्ञा-
समाराधका एव संनिधिर्वर्जका भवन्तीति व्यज्यते ॥१८॥

સંનિધિદોષમાહ—

મૂલ્મ—^૨લોહસ્સે^૧સણુ^૩ફાસે^{૧૪} મન્ને^૬ અન્નયરામવિ^૭ ।

જે^૧ સિયા^૨ સંનિહિકામે^૩ ગિહી^{૧૩} પવ્વણ^{૧૨} ન સે^{૧૦} ॥૧૯॥

છાયા-લોભસ્યૈષઃ અનુસ્પર્શઃ મન્યે અન્યસ્તરમપિ ।

યઃ સ્યાત્ સંનિધિં કામયતે ગૃહી પ્રવ્રજિતો ન સઃ ॥૧૯॥

ટીકા-‘લોહસ્સ’ इत्यादि—

एषः=संनिधिः लोभस्य=असन्तोपात्मकाऽऽत्मविभावपरिणामस्य अनु-
स्पर्शः=प्रभावः, अतः यः स्यात्=कदाचित् अन्यतरमपि=एकमपि संनिधिं काम-
यते इच्छति स गृही=गृहस्थः न तु प्रव्रजितः न तु साधुः इत्यहं मन्ये=निश्चि-

પ્રાસ હોતા હૈ ઉસે સંનિધિ કહતે હૈ । સંનિધિ દો પ્રકાર કી હૈ (૧)
દ્રવ્ય સંનિધિ, ઓર (૨) ભાવ સંનિધિ । રાત્રિમેં લવણ આદિકા
સંગ્રહ કરના ભાવસંનિધિ હૈ । તાત્પર્ય યહ હૈ કિ સીધમાત્ર ભી રાત્રિ
મેં નહીં રચના ચાહિયે । (નાયપુત્તવઓરયા) પદસે યહ સૂચિત કિયા
હૈ કિ-અર્હન્ત ભગવાન્ કી આજ્ઞાકે આરાધક અનગાર હી સંનિધિકા
પગિહાર કર સકતે હૈ ॥ ૧૮ ॥

સંનિધિ કે દોષ કહતે હૈ—‘લોહસ્સે’ इत्यादि ।

યહ-સંનિધિ લોભકા પ્રભાવ હૈ ઇસલિયે જો કિસીભી સમય
કિસી તરહ કી સંનિધિકી અભિલાષા કરતા હૈ વહ ગૃહસ્થ હૈ સાધુ

થાય છે તેને સંનિધિ કહે છે સંનિધિ એ પ્રકારની છે (૧) દ્રવ્ય સંનિધિ (૨) લાવ
સંનિધિ રાત્રે લવણ આદિનો સંગ્રહ કરવો એ દ્રવ્ય સંનિધિ છે ક્રોધ આદિનો સંગ્રહ
કરવો એ લાવસંનિધિ છે તાત્પર્ય એ છે કે જરા જેટલું લવણ પણ રાત્રે ગાખવું ન
જોઈએ નાયપુત્તવઓરયા પદથી એમ સૂચિત કર્યું છે કે- અર્હન્ત ભગવાન્ની
અજ્ઞાના આરાધક અનગારોજ સંનિધિનો પરિહાર કરી શકે છે (૧૮)

સંનિધિના દોષો કહે છે— લોહસ્સે इत्यादि—

આ સંનિધિ લોભનો પ્રભાવ છે. તેથી જે કોઈ પણ સમયે કોઈ તરેહની સંનિ-
ધિની અભિલાષા કરે છે તે ગૃહસ્થ છે, સાધુ નથી, એમ હું માનું છું. તાત્પર્ય એ

નોમિ, લોભસ્ય ચારિત્રિષિફલકારિતયા તત્પ્રભાવસમુદ્ધાવિતસંનિધિસેવનપરસ્ય સાધોર્ગૃહસ્થસમવૃત્તિત્વેના સાધુત્વમાપતતીતિ તીર્થકરૈસ્તથા સંમતત્વાદિતિ ભાવઃ ॥૧૯॥

નનુ સંનિધેઃ પરિવર્જનીયત્વે સાધુનાં વસ્ત્રાદિધારણમપિ સંનિધિદોષા-
ક્રાન્તત્વેન પરિવર્જનીયં સ્યાદત આહ- 'જંપિ' ત્યાદિ ।

મૂલમ્—જંપિ^૧ વત્થં^૨ ચ^૩ પાયં^૪ વા^૫ કંવલં^૬ પાયપુંછણં^૭ ।

તંપિ^૮ સંજમલજ્જટ્ટા^૯, ધારંતિ^{૧૦} પરિહરંતિ^{૧૧} ચ^{૧૨} ॥૨૦॥

છાયા—યદપિ વસ્ત્રં ચ પાત્રં વા કમ્બલં પાદપ્રોઢછનમ્ ।

તદપિ સંયમલજ્જાર્થં ધારયન્તિ પરિહરન્તિ ચ ॥ ૨૦ ॥

ટીકા—'જંપિ' इत्यादि—

યદપિ વસ્ત્રં ચ પાત્રં વા કમ્બલં પાદપ્રોઢછનં=રજોહરણં વા ધારયન્તિ=
સ્વીકૃર્વન્તિ, પરિહરન્તિ=સંયમનિર્વાહકત્વેન સેવન્તે ધાતૂનામનેકાર્થત્વાત્ તદુપભોગં
કુર્વન્તીત્યર્થઃ, સાધવ્વૈતિ શેષઃ । તદપિ સંયમલજ્જાર્થં=સંયમશ્ચ લજ્જા ચ સંયમ-
લજ્જે, તદર્થ=તયોરનુપાલનાર્થમ્ । સંયમઃ=ચારિત્રં તન્નિર્વાહાર્થં પાત્રાદિ, ગૃહસ્થ-

નહીં હૈ । એસામૈં માનતા હૂં । તાત્પર્ય યહ હૈ કિ લોભ ચારિત્રકા
વિનાશ કરને વાલા હૈ, અતઃ લોભકે પ્રભાવ સે ઉત્પન્ન હોને વાલી
સંનિધિકા સેવન કરને વાલા સાધુ ગૃહસ્થકે સમાન વૃત્તિમાન હોને સે
અસાધુ હો જાતા હૈ । હસલિયે સંનિધિકા ત્યાગ કરના ચાહિયે ॥૧૯॥

સંનિધિ યદિ ત્યાજ્ય હૈ તો સંનિધિમેં સંમિલિતહોને સે વસ્ત્ર આદિ
કા ધારના ભી ત્યાજ્ય ઠહરેગા સો કહતે હૈં—જંપિ इत्यादि ।

જો વસ્ત્ર પાત્ર કંબલ ઓર રજોહરણ ધારણ કરતે હૈં યા સેવન
કરતે હૈં ડનકા સંયમ ઓર લજ્જાકે લિયે હી ઉપભોગ કરતે હૈં અર્થાત્ પાત્ર
આદિ સંયમ કે નિર્વાહ કે લિયે હૈ । ક્યોંકિ ગૃહસ્થ કે ભાજન આદિમેં ભોજન

છે કે લોભ ચારિત્રનો વિનાશ કરનાર છે, તેથી લોભના પ્રભાવથી ઉત્પન્ન થનારી સંનિ-
ધિનુ સેવન કરનારો સાધુ ગૃહસ્થની સમાનવૃત્તિવાળો હોવાથી અસાધુ બની જાય છે
તેથી સંનિધિનો ત્યાગ કરવો જોઈએ (૧૯)

જો સંનિધિ ત્યાજ્ય છે તો સંનિધિમા સંમિલિત હોવાથી વસ્ત્ર આદિને ધારણ
કરવાં એ પણ ત્યાજ્ય કરે, તેથી કહે છે— જંપિ० इत्यादि જે વસ્ત્ર પાત્ર કંબલ અને
રજોહરણ ધારણ કરે છે યા સેવન કરે છે તે સંયમ અને લજ્જાને માટે જ ઉપભોગ
કરે છે અર્થાત્ પાત્ર આદિ સંયમના નિર્વાહને માટે છે. કારણ કે ગૃહસ્થના વાસણ

ભાજનાદૌ ભોજનાદિવર્જનાત્, સ્વનિશ્ચિતપાત્રાદ્યન્તરેણ સંયમપાલનં કર્તુમશ્ક્યમ્,
સ્ત્ર્યાદિદર્શને વસ્ત્રરહિતસ્ય સાધોર્ગર્હનીયતાપત્તિસ્તેન ચ નિર્લજ્જતાપ્રવચનલઘુતા-
દયો દોષા આપતન્તીતિ લજ્જાનુપાલનાર્થં વસ્ત્રધારણમિતિસૂત્રાર્થઃ । અથવા સંયમ એવ
લજ્જા, સંયમલજ્જા, સંયમવ્રતાં શાસ્ત્રવિરુદ્ધાચરણે લજ્જાદર્શનાત્સંયમે લજ્જાત્વો-
પચારઃ । તદર્થં સર્વમેવ વસ્ત્રાદિ ધારયન્તીત્યાદિ ॥૨૦॥

નનુ સાધૂનાં વસ્ત્રપાત્રાદિગ્રણોપભોગકરણે કથં ન પરિગ્રહદોષાપત્તિઃ ?
इत्याशङ्कयामाह—

મૂલમ્—ન સો પરિગ્રહો વુત્તો નાયપુત્તેણ તાઙ્ણા ।

मुच्छा परिग्राहो वुत्तो इय वुत्तं महेसिणा ॥२१॥

छाया-न स परिग्रह उक्तः ज्ञातपुत्रेण त्रायिणा ।

मूर्च्छा परिग्रह उक्तः इत्युक्तं महर्षिणा ॥२१॥

ટીકા-‘નસો’ इत्यादि—

त्रायिणा=भवभ्रमणभयात्स्वपररक्षकेण ज्ञातपुत्रेण श्रीमहावीरस्वामिना

करने का निषेध है । अपनी नेसराय के पात्र बिना संयम का पालन
होना असंभव है । तथा स्त्रियों के देखने पर वस्त्र रहित गर्हणीय होता
है और इस कारण से निर्लज्जता प्रवचन-लघुता आदि दोष आ-
जाते हैं । इसलिए लज्जा का पालन करने के लिए वस्त्र धारण किये
जाते हैं । अथवा संयमी यदि शास्त्र विरुद्ध आचरण करते हैं तो
उनमें लज्जा देखी जाती है, इससे संयममें लज्जाका उपचार होता
है । ऐसा उपचार करने से यह अर्थ निकलता है कि-संयम रूपी
लज्जा के लिये वस्त्र आदि धारण करते हैं ॥२०॥

વસ્ત્ર પાત્ર આદિકા ગ્રહણ ઔર ઉપભોગ કરને સે સાધુઓં કો

આદિમા ભોજન કરવાનો નિષેધ છે પોતાની નેસરાયના પાત્ર બિના સયમનુ પાલન
થવુ અસંભવિત છે તેમજ સ્ત્રીઓના દેખતા વસ્ત્રરહિત રહેવુ ગર્હણીય બને છે, અને
એ કારણથી નિર્લજ્જતા પ્રવચન-લઘુતા આદિ દોષ લાગે છે એથી લજ્જાનુ પાલન
કરવા માટે વસ્ત્ર ધારણ કરવામા આવે છે અથવા ને સંયમી શાસ્ત્ર વિરુદ્ધ આચરણ
કરે છે તો તેનામા લજ્જા ભેવામા આવે છે, તેથી સયમમા લજ્જાનો ઉપચાર થાય
છે એવો ઉપચાર કરવાથી એવો અર્થ નીકળે છે કે—સંયમરૂપી લજ્જાને માટે તેઓ
વસ્ત્રાદિ ધારણ કરે છે (૨૦)

વસ્ત્ર પાત્ર આદિકા ગ્રહણ અને ઉપભોગ કરવાથી સાધુઓને પરિગ્રહનો દોષ

सः=निर्मलवस्त्रादिग्रहणोपभोगः रिग्रहः- नोक्तः=परिग्रहत्वेन न प्रतिपादितः, वस्त्रादेश्चरित्रपुष्टालम्बनत्वात्, किंतु मूर्च्छा=वस्त्रपात्राद्यासक्तिः सैव परिग्रहः उक्तः=परिग्रहत्वेन कथितः, इति=एवं महर्षिणा=ऋषिराजेन श्री सुधर्मस्वामिना जम्बू-स्वामिनं प्रति उक्तम्=अभिहितम् ॥२१॥

ननु अकिंचनानां वस्त्रादिमुखलोभेन तदवाप्तये तदासक्तिर्दृश्यत एव, तर्हि वस्त्रादिमतामनुभूततज्जनितसुखानां तद्विरहमनिच्छतां तत्रासक्तिरनिवार्येति साधूनां वस्त्रादिधारणेऽपि कुतो न मूर्च्छावत्त्वम् ?

परिग्रह का दोष क्यों नहीं लगता ? इस प्रश्न का समाधान करते हैं (नसो) इत्यादि ।

संसारभ्रमण के भयसे स्वपर की रक्षा करने वाले ज्ञातपुत्र श्री महावीर भगवान ने निर्दोष वस्त्र आदिका ग्रहण करना परिग्रह नहीं बताया है । क्योंकि वस्त्र आदि चारित्र के पुष्टालम्बन हैं किंतु वस्त्र पात्र आदि में आसक्तिरूप मूर्च्छाको परिग्रह कहा है । ऐसा कथन श्रीसुधर्मास्वामीके प्रति किया है ॥ २१ ॥

हे गुरुमहाराज ! अकिंचनोंको (जिनके पास कुछ भी नहीं है ऐसे दीन हीन जनोको) वस्त्रादि जन्य सुखको प्राप्तिके लोभसे वस्त्रादि में आसक्ति देखी जाती है । तो वस्त्रादि के धारी-वस्त्रादि जन्य सुखको भोगने वालों को तथा उनका त्याग करनेकी इच्छा न रखने वालों को उन (वस्त्रादिमें) आसक्ति होना अनिवार्य है । अतएव वस्त्रादि रखने पर भी साधु मूर्च्छावान क्यों नहीं होते ? इस

डेम नथी लागतो ? એ પ્રશ્નનું સમાધાન કરે છે- નાસોઁ ઇત્યાદિ—

સંસાર ભ્રમણના ભયથી સ્વપરની રક્ષા કરનારા જ્ઞાતપુત્ર શ્રી મહાવીર ભગવાને નિર્દોષ વસ્ત્રાદિનું ગ્રહણ કરવું એને પરિગ્રહ કહ્યો નથી કારણ કે વસ્ત્રાદિ ચારિત્રના પુષ્ટાલબનો છે, કિંતુ વસ્ત્રાપાત્રાદિમા આસક્તિરૂપ મૂર્છાને પરિગ્રહ કહ્યો છે એવું કથન શ્રી સુધર્મા સ્વામીએ જખૂ સ્વામીની પ્રતિ કર્યું છે (૨૧)

હે શુરમહારાજ ! અકિંચનોમાં (જેમની પાસે કંઈ પણ નથી એવા દીન-હીન જનોમાં) વસ્ત્રાદિજન્ય સુખની પ્રાપ્તિના લોભથી વસ્ત્રાદિમા આસક્તિ જોવામાં આવે છે તો વસ્ત્રાદિને ધારણ કરનારાઓને-વસ્ત્રાદિ જન્ય સુખને ભોગવનારાઓને તથા તેનો ત્યાગ કરવાની ઇચ્છા ન રાખનારાઓને એ વસ્ત્રાદિમા આસક્તિ થવી એ અનિવાર્ય છે. એટલે વસ્ત્રાદિ રાખવા છતાં પણ સાધુ મૂર્છાવાન કેમ નથી થતા ? એ

इत्याशङ्कयामाह—

मूलम्--सर्वत्थुवहिणां बुद्धा संरक्षणपरिग्रहे ।

अवि अप्पणो वि देहम्मि नायरंति ममाइयं ॥२१॥

छाया-सर्वत्रोपधिना बुद्धाः संरक्षणपरिग्रहे ।

अपि आत्मनोऽपि देहे नाचरन्ति ममत्वम् ॥२२॥

टीका-‘सर्वत्थु’ इत्यादि—

सर्वत्र=सर्वस्मिन् क्षेत्रकालादिके उपधिना=यथाकल्प्यवस्त्रादिना सहिता
अपि बुद्धाः=सम्यग्ज्ञानवन्तः अश्रुताचारगोचरा मुनय इत्यर्थः, आत्मनः=स्वस्य
देहेऽपि=परमप्रेमास्पदे शरीरेऽपि ममत्वं=मूर्च्छां नाचरन्ति=न कुर्वन्ति । किं पुनः
संरक्षणपरिग्रहे=संरक्षणार्थं=परमकरुणाविष्कारपूर्वकपट्टजीवनिकायरक्षामात्रप्रयोज-
नके परिग्रहे=वस्त्राद्यङ्गीकारलक्षणे किं पुनर्ममत्वशङ्का, अपितुनेत्यर्थः ।

‘बुद्धा’ इति पदेन प्रायो मूर्च्छानિदानं चારિત્રમોહનીયતિમિરम् उदित-
सम्यग्ज्ञानभास्करकिरणविद्योतितान्तःकरणगगनाना मुनीनां समीपे नावस्थातु-
मीष्टे, किं पुनस्तत्कार्यभूतमूर्च्छास्थानशङ्का, अपितु नेति ध्वन्यते ॥ २२ ॥

प्रश्नका समाधान करते हैं—‘सर्वत्थुवहिणा इत्यादि ।

सब क्षेत्र और सब काल में कल्पके अनुसार प्राप्त वस्त्र
आदिसे युक्तभी आचारगोचर के ज्ञानी मुनि अपने शरीर पर भी
ममता नहीं करते तो परमकरुणापूर्वक केवल पट्टजीवनिकाय की
रक्षाके लिए धारण किये जाने वाले वस्त्रादि पर ममता की आशङ्का
ही कैसे की जा सकती है ।

‘बुद्धा’ पदसे ये ध्वनित होता है कि—सम्यग्ज्ञान रूपी सूर्य
की किरणोंसे प्रकाशमान अन्तःकरण रूपी आकाशवाले मुनियोंके
समीप मूर्च्छा का सुल चारित्र मोहनीय रूपी तिमिर नहीं टहर

પ્રશ્નનું સમાધાન કરે છે — સર્વત્થુવહિણા— ઇત્યાદિ—

સર્વ ક્ષેત્ર અને સર્વ કાળમાં કલ્પને અનુસારે પ્રાપ્ત વસ્ત્રાદિથી યુક્ત પણ
આચાર-ગોચરતા જ્ઞાની મુનિ પોતાના શરીર પર પણ મમતા કરતા નથી, તે
પદમ કંઈપણ પૂર્વક કેવળ પટ્ટજીવનિકાયની રક્ષાને માટે ધારણ કરવામાં આવનારાં
વસ્ત્રાદિ પર મમતાની આશંકા કેવી રીતે કરી શકાય ? બુદ્ધા શબ્દથી એમ
ધ્વનિત થાય છે કે—સમ્યગ્ જ્ઞાનરૂપી સૂર્યનાં કિરણોથી પ્રકાશમાન અંતઃકરણરૂપી
આકાશવાળા મુનિઓની સમીપે મૂર્છાના મૂળરૂપ ચારિત્ર મોહનીયરૂપી તિમિર

અથ પઠ્ઠસ્થાનમાહ—

મૂલમ્--અહો નિચ્ચં તવો કમ્મં સવ્વબુદ્ધેહિ વન્નિયં ।

જા ય લજ્જાસમાવિત્તી ઇગ્ગમત્તં ચ ભોયણં ॥૨૩॥

છાયા-અહો નિત્યં તપઃ કર્મ સર્વબુદ્ધૈઃ વર્ણિતમ્ ।

યા ચ લજ્જાસમાવૃત્તિઃ એકમક્તં ચ ભોજનમ્ ॥૨૩॥

ટીકા—‘અહો’ इत्यादि—

યા ચ લજ્જાસમાવૃત્તિઃ=લજ્જા=સંયમઃ તસ્યાઃ સમાવૃત્તિઃ=સમ્યગાવર્તનં પુનઃપુનરનુસન્ધાનં તત્સંપાદકત્વેનૈકમક્તમપિ સંયમાનુસન્ધાનપૂર્વકમિતિ બોધ્યમ્ । એકમક્તમ્ એકમક્તાખ્યભોજનં રાત્રિભોજનાભાવવિશિષ્ટં દિવાભોજનમ્ । એકાશનં વા, એકવારભોજનમિત્યર્થઃ । યદ્વા-લજ્જાસમા સંયમાનુરૂપા સંયમાવિરોધિની વૃત્તિઃ=જિવિકા તત્સ્વરૂપમ્ એકમક્તં ભોજનમિત્યન્વયઃ । અથવા ચકારદ્વયેન દ્વયં ન વિશેષ્યવિશેષણભાવાપન્નં, કિંતુ પૃથગર્થબોધકં, તથાચ યા ચ લજ્જાસમાવૃત્તિઃ=સંયમાનુરૂપો વ્યવહારઃ ભિક્ષાચર્યાદિઃ ચ=અપિચ એકમક્તમ્=એકમક્તાખ્યં ભોજનમ્, એતદ્દ્વયં સાધોર્નિત્યં કર્મ=પ્રાત્યહિકી ક્રિયા સર્વબુદ્ધૈઃ

સકતા, તો उसका कार्य मूर्छा कैसे ठहर सकती है, किंतु नहीं ठहर सकती ॥२२॥

છઠા સ્થાન કહતે હૈં—‘અહોનિચ્ચં’ इत्यादि ।

અહો ! જિન શાસન કી મહિમા; કિ એક ભક્ત અર્થાત્ સદા સંયમ કા અનુસન્ધાન રાખના ઓર દિનમેં એક વાર ભોજન કરના, અથવા દિનહી મેં ભોજન કરના, इस प्रति दिन होने वाले कर्म (क्रिया) को भी भगवानने तपश्चर्या कहा है । अथवा संयमसे अविरुद्ध एक भक्त करनेको अथवा संयमसे अविरुद्ध भिक्षाचर्यादि

રહી શકતુ નથી, તો તેનુ કાર્ય મૂર્છા કેવી રીતે રહી શકે ? અર્થાત્ રહી શકેજ નહિ. (૨૨)

છઠ્ઠુ સ્થાન કહે છે— અહો નિચ્ચં ० ઇત્યાદિ—

અહો ! જિનશાસનનો કેવો મહિમા છે, કે— એક ભક્ત અર્થાત્ સદા સંયમનું અનુસંધાન રાખવું અને દિવસમાં એકવાર ભોજન કરવું, અથવા દિવસમાંજ ભોજન કરવું, એ પ્રતિદિન થનારાં કર્મ (ક્રિયા)ને પણ ભગવાને તપશ્ચર્યા કહી છે. અથવા સંયમથી અવિરુદ્ધ એક ભક્તને અથવા સંયમથી અવિરુદ્ધ ભિક્ષા-

સકલતીર્થકરૈઃ તપઃ વર્ણિતં=કથિતમ્ । યદ્વા-एतद्द्वयं सर्वबुद्धैः सर्वतीर्थकरैः
साधोर्नित्यं=प्रतिसमयसंपद्यमानं तपः वर्णितम् । अहो ? इदमाश्चर्यं यद्-एक-
भक्ततदर्थभिक्षाचर्यादिसकलक्रियाकलापोऽपि साधोस्तपश्चर्यैव सिध्यतीति
भावः ॥ २३ ॥

રાત્રિભોજનૈપણાદોષમાહ-

सूक्ष्म-संतिमे सुहृमा पाणा तसा अदुव थावरा ।

जाइं राओ अपासंतो कहमेसणियं चरे ॥२४॥

छाया-सन्ति इमे सूक्ष्माः प्राणा तसा अथवा स्थावराः ।

यान् रात्रौ अपश्यन् कथमेपणीयं चरेत् ॥ २४ ॥

ટીકા-‘ સંતિમે ’ ઇત્યાદિ-

इमे=प्रत्यक्षं दृश्यमानाः सूक्ष्माः=अतिबलघुतनवः तसाः=द्वीन्द्रियादयः
अथवा स्थावराः ॥ २४ ॥ इति व्यादयः प्राणाः प्राणिनः सन्ति=विद्यन्ते ‘जाइं’ इति प्राकृत-
त्वान्नपुंसकम् । यान् प्राणिनः रात्रौ=रजन्याम् अपश्यन्=चक्षुर्गोचरत्वाभावा दन-
वलोकयन् साधुः कथं=केन विधिना एपणीयम् आधाकर्मादिदोषविशुद्धमप्यन्ना-
दिकं चरेत्=शुद्धीत । रात्रौ विशुद्धेऽप्यन्नादिके जीवपातादिना सत्त्वानामवश्य-

પ્રત્યેક ક્રિયાકો તથા એકભક્ત ભોજનરૂપ પ્રતિદિન હોનેવાલી ક્રિયાકો
भी भगवानने तप कहा है ॥२३॥

રાત્રિ ભોજનકે દોષ બતાવે હું—સંતિમે ઇત્યાદિ ।

ये प्रत्यक्षसे दिखाई देने वाले सूक्ष्म त्रस और स्थावर प्राणी
विद्यमान हैं ये प्राणी रात्रिमें चक्षुरिन्द्रिय के विषय नहीं होते फिर
साधु रात्रिमें आधाकर्मादि दोषों से रहित आहार को कैसे भोग
सकते हैं किंतु नहीं भोग सकते । क्यों कि रात्रिमें प्राणीका उप-

અર્થાદિ પ્રત્યેક ક્રિયાને તથા એક ભક્ત ભોજનરૂપ પ્રતિદિન થનારી ક્રિયાને પણ
લગાવને તપ કહ્યું છે. (૨૩)

રાત્રિ ભોજનના દોષો બતાવે છે—સંતિમે૦ ઇત્યાદિ—

ये प्रत्यक्ष देखाता सूक्ष्म त्रस अने स्थावर प्राणीया विद्यमान છે તે प्राणीઓ
રાત્રે ચક્ષુષ્ઠ દ્રિયનો વિષય થતા નથી (દેખાતા નથી) તો પછી સાધુ રાત્રે આધાકર્માદિ
દોષોથી રહિત આહારને કેવી રીતે ભોગવી શકે, અર્થાત્ ન ભોગવી શકે, કાળુ કે
રાત્રે પ્રાણીનું ઉપમર્દન જરૂર થાય છે. આહાર બંધે વિશુદ્ધ હોય, પરંતુ તેમા છવે

मुपघाताद्, तेषां चक्षुःपथानतीर्णतया तद्विराधनाया दुर्वारत्वात् । सौरे प्रकाशे यथा जीवाः सहजतो लक्ष्यन्ते, न तथा रात्रौ चान्द्रे सत्यपि प्रकाशे प्रयत्नेनापि लक्षिता भवन्तीति भावः ॥२४॥

रात्रौ भोजनैषणादूषणान्यभिधाय रात्रौ भक्तपानादिग्रहणदूषणान्याह—

मूलम्—उदउल्लं बीजसंसक्तं पाणा निवडिया महिं ।

दिया ताइं विवज्जिजा राओ तत्थ कहं चरे ॥२५॥

छाया—उदकाद्रौ बीजसंसक्तां प्राणा निपतिता महीम् ।

दिवा तान् विवर्जयेत् रात्रौ तत्र कथं चरेत् ॥२५॥

टीका—‘उदउल्लं’ इत्यादि—

उदकाद्रौ=सचित्तजलसंसिक्तां सचित्तजलप्रक्षेपेण वृष्ट्या वेतिभावः । बीजसंसक्तां=शाल्यादियुक्ताम् । उपलक्षणमेतद्—हरितकायपुष्पादीनामपि । महीं=भूमिं निपतिताः तदाश्रिताः प्राणाः प्राणिनः द्वीन्द्रियादयस्तिष्ठन्ति । ‘ताइं’ प्राकृतत्वान्नपुंसकत्वम् । तान् प्राणिन इत्यर्थः । दिवा=दिवसे विवर्जयेत् तद्विराधनां

मर्दन अवश्य होता है । आहार भले ही विशुद्ध हो परंतु उसमें जीव गिर जाते हैं । तो उनकी विराधना अवश्य होती है जैसे सूर्य के प्रकाश में जीव सहज दिखाई देते हैं वैसे चन्द्रमा के प्रकाशमें आंखे गडा गडा कर देखने से भी नहीं दीखते ॥२४॥

रात्रिमें भोजन करनेका निषेध कहकर रात्रिमें अन्नपानादिक ग्रहण करनेके दोष कहते हैं—‘उदउल्लं’ इत्यादि ।

छांटे हुए जल या बरसा के जल से युक्त, शालि आदिके बीज, तथा अन्य हरित काय से युक्त पृथिवीपर अनेक प्राणी होते हैं, अथवा सचित्त जलसे तथा बीजसे संसृष्ट (मिश्रित) अन्नादि होते

पडे छे, तो तेमनी विराधना जरूर थाय छे जेम सूर्यना प्रकाशमा एव सडेने जेवामा आवे छे, तेम चन्द्रमाना प्रकाशमा आपो जोडी राखवथी पणु जेवामा आवता नथी (२४)

रात्रे भोजन करवाने निषेध कहीने हुवे रात्रिमा अन्नपानादि ग्रहण करवाना दोषो कडे छे : उदउल्लं, इत्यादि—

छाटेला जलथी या बरसाहना पाणीथी युक्त, रागर आदिना भीज तथा भील दीक्षातरीथी युक्त, पृथ्वीपर अनेक प्राणीओ छाय छे अथवा सचित्त जलथी तथा

પરિહર્તુ શક્નુયાત્, કિંતુ તત્ર મહાં રાત્રૌ કથં=કેન વિધિના ચરેદ્=ગચ્છેત્ । તદા પ્રાણિવિરાધનાપરિહારસ્ય કર્તુમશક્યત્વાદિતિભાવઃ । યદ્વા-

છાયા-ઉદકાર્દ્ર વીજસંસક્ત પ્રાણા નિપતિતા મહ્યામ્ ।

દિવા તાનિ વિવર્જયેત્ રાત્રૌ તત્ર કથં ચારેત્ ॥૨૫॥

ટીકા-ઉદકાર્દ્ર=સચિત્તજલસંસૃષ્ટં, તથા વીજસંસક્તમ્=વીજેન સંસક્તમો-
દનાદિકં તથા પ્રાણાઃ=પ્રાણિનઃ મહાં=પૃથિવ્યાં, નિપતિતાઃ તત્ર વર્તમાનાઃ તિષ્ઠન્તિ।
તાનિ=ઉદકાર્દ્રાદીનિ દિવા=દિવસે વિવર્જયેત્=પ્રાણ્યુપમર્દનભિયા પરિહર્તુ શક્નુયાત્,
તાનિ પરિત્યજ્યાન્યન્નિરવચમશનાદિકં ગૃહ્ણીયાત્, અન્યેન પથા વા ગચ્છેદિતિ
ભાવઃ । રાત્રૌ=નિશિ તુ તત્ર=ઉદકાર્દ્રાદિપુ કથં ચરેત્ અલક્ષ્યતયા પ્રાણ્યુપમર્દન-
વારણાગક્યત્વેન=કેન વિધિના વ્યવહરેદિત્યર્થઃ, કથમુદકાર્દ્રાદીનિ ગૃહ્ણીયાત્,
કથં વા પથિ ગચ્છેદિતિભાવઃ ॥૨૫॥

ઉપસંહરતિ-

મૂલમ્--^૧અયં^૨ ચ^૩ દોષં^૪ દટ્ઠૂણં^૫ નાયપુત્તેણ^૬ ભાસિયં ।

સર્વાહારં^૭ ન^૮ મુંજંતિ^૯ નિર્ગન્થા^{૧૦} રાઙ્ગભોયણં^{૧૧} ॥૨૬॥

છાયા-એતં ચ દોષં દટ્ઠા જ્ઞાતપુત્રેણ ભાપિતમ્ ।

સર્વાહારં ન મુજ્જતે નિર્ગન્થા રાત્રિભોજનમ્ ॥ ૨૬ ॥

ટીકા-'અયંચ' इत्यादि-

નિર્ગન્થાઃ સાધવઃ જ્ઞાતપુત્રેણ=મહાવીરેણ ભાપિતમ્=અભિહિતમ્ એતં=

હૈં, ઔર પૃથિવી કે આશ્રિત પ્રાણી રહતે હૈં । 'દિનમેં ઉદક આદિ સે
યુક્ત આહાર કા તથા પ્રાણિયોં કી વિરાધના કા ત્યાગ કિયા જા
સકતા હૈ, કિંતુ રાત્રિમેં નહીં, ઇસ લિએ સાધુ રાત્રિમેં ભિક્ષાકે લિએ
કૈસે ગમન કર સકતે હૈં કિંતુ નહીં કર સકતે ॥૨૬॥

અવ ઉપસંહાર કારતે હૈ-'અયં ચ' इत्यादि ।

પહલે કહે હુએ પ્રાણિયોં કે ઉપમર્દન સે તથા માર્ગમેં સાંપ

ખીજથી મિશ્રિત અન્નાદિ હોય છે અને પૃથ્વીના આશ્રિત પ્રાણીઓ રહે છે. દિવસમાં
પ્રાણી આદિથી યુક્ત આહારનો તથા પ્રાણીઓની વિરાધનાનો ત્યાગ કરી શકાય છે,
પરંતુ રાત્રિમાં કરી શકાતો નથી, તેથી સાધુ રાત્રે ભિક્ષાને માટે ઠેવી રીતે જઈ શકે ?
અર્થાત્ નજ જઈ શકે. (૨૫)

હવે ઉપસંહાર કરે છે : અયંચ. ઇત્યાદિ—

પ્રાગુક્તં પ્રાણ્યુપમર્દનલક્ષણં ચ શબ્દેન આત્મવિરાધનારૂપં માર્ગે વ્યાલટ્થિકાદિ-
દંશેન, ભોજને લૂતાદિ (મકડી) વિષજન્તુભક્ષણેન ચેતિ ભાવઃ, દોષં=પાપં
દૃષ્ટ્વા જ્ઞાનદૃષ્ટ્વ્યા વિલોક્ય સર્વાહારં=અશનપાનાદિકં રાત્રિભોજનં ન ભુજ્જતે ન
કુર્વન્તીત્યર્થઃ, ધાતૂનામનેકાર્થત્વાત્ યદ્વા 'જ્ઞાતપુત્રેણ એતં ચ દોષં દૃષ્ટ્વા ભાષિતં
=(પરિહાર્યત્વેનકથિતં) સર્વાહારં રાત્રિભોજનં નિર્ગ્રન્થા ન ભુજ્જતે' इत्यन्वयः ।
જ્ઞાતપુત્રેણેતિ પદં તીર્થંકરનિષિદ્ધતયા રાત્રિભોજનસ્ય સર્વથા વર્જનીયતાં પ્રતિ-
પાદયતિ । 'સન્વાહારં' इति विशेषणेनान्नपानादेः स्वल्पमप्यंगमौषधरूपेणापि
રાત્રૌ નાશ્યવહરેદિતિ સૂચિતમ્ ॥ ૨૬ ॥

વિચ્છૂ કે કાટને સે અથવા આહાર કે સાથ મકડી આદિ કા ભક્ષણ
હો જાને સે સંયમ તથા આત્મા કી વિરાધના હોતી હૈ । ચે ભગવાન્
મહાવીર સ્વામી દ્વારા પ્રતિપાદિત દોષ જાનકર અર્થાત્ ભગવાનને રાત્રિ-
ભોજન મેં મહાદોષ કહા હૈ એસા વિચાર કર સાધુ અશન આદિ
સવ પ્રકારકે આહાર કા રાત્રિ મેં ત્યાગ કરતે હૈ—રાત્રિભોજન નહીં
કરતે । અથવા જ્ઞાતપુત્ર મહાવીરને इन दोषों को जान कर रात्रिभोजन
को त्यागने योग्य बताया है इसलिए साधु रात्रिभोजन नहीं करते ।

‘નાયપુત્તેણ’ પદસે યહ પ્રગટ હોતા હૈ કિ રાત્રિભોજન કા
ત્યાગ સ્વયં તીર્થંકર ભગવાનને કિયા હૈ અતઃ વહ સર્વથા નિઃસન્દેહ
ત્યાજ્ય હૈ । ‘સન્વાહારં’ પદસે યહ પ્રદર્શિત કિયા હૈ કિ ઔષધરૂપ
સે ભી અન્નપાન આદિ કા અંશમાત્ર ભી રાત્રિમેં ન ભોગે ॥૨૬॥

પહેલા કહેવામા આગ્યુ છે તેમ પ્રાણીઓના ઉપમર્દનથી તથા માર્ગમા સાપ
વીંછી કરડવાથી અથવા આહારની સાથે કીડી આદિનુ ભક્ષણ થઇ જવાથી સંયમ તથા
આત્માની વિરાધના થાય છે. ભગવાન્ મહાવીર સ્વામીએ પ્રતિપાદિત કરેલા એ દોષો
જાણીને અર્થાત્ ભગવાને રાત્રિભોજનમા મહાદોષ કહેલો છે એવો વિચાર કરીને
સાધુઓ અશનાદિ સર્વ પ્રકારના આહારનો રાત્રિમા ત્યાગ કરે છે— રાત્રિભોજન કરતા
નથી અથવા જ્ઞાતપુત્ર મહાવીરે એ દોષોને જાણીને રાત્રિભોજનને ત્યાગવા યોગ્ય કહ્યું છે,
તેથી સાધુઓ રાત્રિભોજન કરતા નથી

નાયપુત્તેણ શબ્દથી એમ પ્રકટ થાય છે કે રાત્રિભોજનનો ત્યાગ સ્વયં તીર્થંકર
ભગવાને કર્યો છે તેથી એ સર્વથા નિઃસન્દેહ ત્યાજ્ય છે,

સન્વાહારં શબ્દથી એમ પ્રદર્શિત કર્યું છે કે ઔષધરૂપે પણ અન્નપાનાદિનો
અશ માત્ર પણ રાત્રિમા સાધુ ભોગવે નહિ. (૨૬)

व्रतपट्टकानन्तरं कायपट्टके वक्तव्ये तावत् पृथिवीकायरूपं सप्तमस्थानमाह-
मूलम्-पुढवीकायं न हिंसंति^१ मणसा वयसा कायसा ।

तिविहेण^२ करणजोगेण^३ संजया सुसमाहिया ॥२७॥

छाया-पृथिवीकायं न हिंसंति मनसा वचसा कायेन ।

त्रिविधेन करणयोगेन संयताः सुसमाहिताः ॥ २७ ॥

टीका-‘पुढवीकायं’ इत्यादि-

सुसमाहिताः=सम्यक्प्रमाथिमन्तः संयमरक्षणतत्परा इत्यर्थः । संयताः=साधवः मनसा वचसा कायेन त्रिविधेन=मनोवाक्कायैतद्गतत्रित्वसख्याकृतभेद-त्रयविशिष्टेन, करणयोगेन=करणं=चरणकरणाऽनुमोदनलक्षणस्त्रिविधो व्यापार-स्तस्य योगः=मनोवाक्कायेन प्रत्येकं सम्बन्धः तेन तथोक्तेन पृथिवीकायं न हिंसन्ति=नो विराधयन्ति ॥२७॥

पृथिवीकायहिंसादोषानाह-

मूलम्-पुढवीकायं विहिंसंतो^१ हिंसई^२ उ तयस्सिए^३ ।

तसे यं विविहे पाणे चक्खुसे^४ यं अचक्खुसे^५ ॥२८॥

छाया-पृथिवीकायं विहिंसन् द्विस्ति तु तदाश्रितान् ।

त्रसांश्च विविजान् प्राणान् चक्षुषा च अचक्षुषा ॥२८॥

टीका-‘पुढवीकायं’ इत्यादि-

‘पृथिवीकायं’ विहिंसन्=नखतृणखनित्रादिना विराध्यन् तदाश्रितान्

छहों व्रतों का कथन करने के अनन्तर छहकायों के व्याख्यान में पहले पृथिवीकाय रूप सातवां स्थान कहते हैं-‘पुढवीकायं’ इत्यादि ।

संयम की रक्षा करने में सावधान साधु मन वचन कायसे तथा कृत कारित अनुमोदना से पृथिवीकाय की विराधना नहीं करते ॥२७॥

पृथिवीकाय की हिंसा के दोष बताते हैं-पुढवीकायं इत्यादि । नख, तृण, तथा खनित्र आदि के द्वारा पृथिवीकाय की विरा-

छथ व्रतानु कथन कर्त्ता पछी छ शायना व्याख्यानभां पडैला पृथ्वीकायइय सातमं स्थान कडे छे - पुढवीकायं. इत्यादि

संयमनी रक्षा करवाभा सावधान साधु मन वचन शायथी तथा कृतकारित अनुमोदनाथी पृथ्वीकायनी विराधना करना नथी (२७)

पृथ्वीकायनी हिंसाना दोषो बतावे छे - पुढवीकायं. इत्यादि.

વહિરન્તઃસ્થાન, ચાક્ષુષાન=ચક્ષુરિન્દ્રિયજન્યપ્રત્યક્ષવિષયાન અચાક્ષુષાન-લઘુ-
શરીરત્વાદ્ દૃષ્ટિપથાનારૂઢાન વિવિધાન=નૈકમકારાન ત્રસાન=દ્વીન્દ્રિયાદીન, ચ
શબ્દાત્ સ્થાવરાંશ્ચ દિનસ્ત્યેવ, તુશબ્દોઽત્રાવધારણાર્થઃ । પૃથિવીકાયર્હિસકાનાં
દૃશ્યાદૃશ્યબહુવિધજીવિરાધના જાયતે इति भावः ॥ ૨૮ ॥
उपसंहरति-

મૂલમ્--તમ્હા ^૧એયં ^૩વિયાણિત્તા, ^૫દોસં ^૨દુગ્ગઈવડ્ઢળં ।

પૃથ્વીકાયસમારમ્ભં ^૬જાવજીવઈ ^૭વજ્જણ ॥ ૨૯ ॥

છાયા—તસ્માદ્ એતં વિજ્ઞાય દોષં દુર્ગતિવર્ધનમ્ ।

પૃથિવીકાયસમારમ્ભં યાવજ્જીવતયા વર્જયેત્ ॥ ૨૯ ॥

ટીકા—‘તમ્હા’ इत्यादि—

તસ્માત્=પૃથિવીકાયર્હિસનેન -વહુવિધપ્રાણ્યુપમર્દનહેતોઃ દુર્ગતિવર્ધન=નરકાદિદુઃસ્વકારકમ્ એતમ્=અનુપદમુક્તં દોષં=પૃથિવીકાયાશ્રિતપ્રાણિવિરાધના-લક્ષણં કર્મવન્ધં વિજ્ઞાય=આગમોક્તવિધિના જ્ઞાત્વા યાવજ્જીવતયા=યાવજ્જીવમ્ આમરણકાલમિત્યર્થઃ પૃથિવીકાયસમારમ્ભં=પૃથિવીવિલેખનાદિરૂપં વર્જયેત્ ।

ધના કરને ચાલા પૃથિવીકાય કે આશ્રય મેં રહને ચાલે દિશ્વાઈ દેને યોગ્ય અથવા સૂક્ષ્મ શરીરવાન હોને સે ન દિશ્વાઈ દેને યોગ્ય વિવિધ પ્રકાર કે ત્રસ ઓર સ્થાવર જીવોં કી વિરાધના કરતા હૈ । અર્થાત્ અવશ્ય ઉન્હે પીડા પહુંચાતા હૈ । તાત્પર્ય યહ હૈ કિ પૃથિવીકાય કી વિરાધના કરને ચાલોં કો દૃશ્ય અદૃશ્ય વિવિધ પ્રકાર કે જીવોં કી વિરાધના કા દોષ લગતા હૈ ॥ ૨૮ ॥

उपसंहार— ‘तमहा’ इत्यादि ।

પૃથિવીકાય કી ઉપમર્દના સે વિવિધ પ્રાણિયોં કી હિંસા હોતી હૈ । ઇસ કારણ નરક આદિ દુર્ગતિયોં મેં લેજાને ‘ચાલે કર્મવન્ધ’ આદિ

નખ, તૃણ તથા ખનિત્ર (ખેઠવાનું ઝોળાર) આદિ દ્વાગ પૃથ્વી કાયની વિરાધના કરનાર, પૃથ્વી કાયના આશ્રયમાં રહેવાવાળા દેખાતા અથવા સૂક્ષ્મ શરીરવાળા હોય તે ન દેખાતા એવા વિવિધ પ્રકારના ત્રસ અને સ્થાવર જીવોની વિરાધના કરે છે. અર્થાત્ એમને અવશ્ય પીડા ઉપજાવે છે. તાત્પર્ય એ છે કે પૃથ્વીકાયની વિરાધના કરનારાએને દૃશ્ય-અદૃશ્ય વિવિધ પ્રકારના જીવોની વિરાધનાનો દોષ લાગે છે ॥ ૨૮ ॥

उपसंहार—तमहा. इत्यादि—पृथिवीकાયनी उपमर्दनाथी विविध प्राणीઓની હિંસા થાય છે. એ કારણે નરક આદિ દુર્ગતિઓમાં । લઘુ-જનારા કર્મ-ખ-આદિ

‘દુર્ગાઇવદ્ઢળં’ ઇતિ પદેન એકસ્ય પૃથિવીકાયસ્ય હિંસને તદ્વતત્રિવિધ-
ત્રસસ્યાવરપાણ્યુપમર્દનાવશ્યંભાવેન પુનઃપુનઃદુર્ગતિગમનપરમ્પરામુદ્ધાવયતીતિ સુચિ-
તમ્ ॥ ૨૯ ॥

અષ્ટમસ્થાનમાહ—

મૂલમ્--આ^૮અકા^૯યં ન હિંસં^{૧૦}તિ મંણસા^૩ વચસા^૪ કાયસા^૫ ।

તિવિ^૬હે^૭ણ કરણજોગે^૮ણ સંજયા^૯ સુસમા^{૧૦}હિયા^{૧૧} ॥૩૦॥

છાયા-અપ્કાયં ન હિંસન્તિ, મનસા વચસા કાયેન ।

ત્રિવિધેન કરણયોગેન, સંયતાઃ સુસમાહિતાઃ ॥ ૩૦ ॥

ટીકા-‘આઅકાયં’ ઇત્યાદિ-

અપ્કાયમ્=અદકં, શેષં પૃથિવીકાયમૂત્રવત્ ॥ ૩૦ ॥

મૂલમ્--આ^૮અકા^૯યં વિહિંસં^{૧૦}તો હિંસૈ^{૧૧} ઉ^{૧૨} તયસ્સિ^{૧૩}ણ ।

તસે^{૧૪} ય વિવિ^{૧૫}હે^{૧૬} પાણે^{૧૭} ચક્ષુસે^{૧૮} ય અચક્ષુસે^{૧૯} ॥૩૧॥

અનેક દોષ જાનકર યાવજ્જીવ પૃથિવીકો સ્વોદના આદિ રૂપ પૃથિવી-
કાય કે આરમ્ભ કા સાધુ ત્યાગ કરે । ‘દુર્ગાઇવદ્ઢળં’ પદસે યહ-
સૂચિત કિયા હૈ કિ એક પૃથિવીકાય કી વિરાધના કરને સે પૃથિવી
પર આશ્રિત અનેક પ્રકાર કે ત્રસ સ્થાવર પ્રાણિયોં કી હિંસા હોને
સે ચારમ્યાર દુર્ગતિયોં કા પ્રાપ્તિ અવશ્ય હોતી હૈ ॥ ૨૯ ॥

આઠવાં સ્થાન કહેતે હૈ—આઅકાયં ઇત્યાદિ ।

સંયમ મેં સાવધાન સાધુ મન વચન કાય તથા કૃત કારિત
અનુમોદન સે-અર્થાત્ ત્રિન કરણ ત્રિન યોગ સે અપ્કાય કો હિંસા
નહીં કરતે ॥ ૩૦ ॥

અનેક દોષને જાણીને યાવજજીવ પૃથિવીને જોદવી આદિ રૂપ પૃથ્વીકાયના આરંભને
સાધુ ત્યાગ કરે. દુર્ગાઇવદ્ઢળં પદથી જોમ સૂચિત કર્યું છે કે એક પૃથિવીકાયની
વિરાધના કરવાથી પૃથિવીપર આશ્રિત અનેક પ્રકારના ત્રસ-સ્થાવર પ્રાણીઓની હિંસા
થવાથી વારંવાર દુર્ગતિઓની પ્રાપ્તિ અવશ્ય થાય છે. ॥ ૨૯ ॥

આઠમું સ્થાન કહે છે—આઅકાયં ઇત્યાદિ- સંયમમાં સાવધાન સાધુ મન
વચન કાય તથા કૃત કારિત અનુમોદનાથી અર્થાત્ ત્રણ કરણ-અને ત્રણ યોગથી
અપ્કાયની હિંસા કરતા નથી. ॥ ૩૦ ॥

छाया-अपकायं विहिंसन् हिनस्ति तु तदाश्रितान् ।

त्रसांश्च विविधान् प्राणान् चाक्षुषांश्च अचाक्षुषान् ॥ ३१ ॥

टीका-‘आउकायं’ इत्यादि-

अपकायम्=उदकम् । शेषमष्टाविंशगाथावद् बोध्यम् ॥ ३१ ॥

मूलम्--तम्हा एणं वियाणित्ता दोसं दुग्गइवड्ढणं ।

आउकायसमारंभं जावजीवाइ वज्जए ॥ ३२ ॥

छाया-तस्माद् एनं विज्ञाय दोषं दुर्गतिवर्धनम् ।

अपकायसमारम्भं यावज्जीवतया वर्जयेत् ॥ ३२ ॥

टीका-‘तम्हा’ इत्यादि । ॥ सुगमा ३२ ॥

नवमस्थानमाह-‘जायतेयं’ इत्यादि ।

मूलम्-जायतेयं न इच्छंति पावगं जलिइत्तए ।

तिक्खमन्नयरं सत्थं सव्वओवि दरासयं ॥ ३३ ॥

छाया-जाततेजसं नेच्छन्ति पापकं ज्वलयितुम् ।

तीक्ष्णमन्यतरत् शस्त्रं सर्वतोऽपि दुराश्रयम् ॥ ३३ ॥

टीका-‘जायतेयं’ इत्यादि-

पापकं=पापरूपं बहुतरजीवविराधनाकारित्वादितिभावः, अन्यतरत् तीक्ष्णम्

‘आउकाय’ इत्यादि । अपकाय की विराधना करने वाला अपकायाश्रित दृश्य अदृश्य विविध त्रस स्थावर जीवों की हिंसा करता है । शेष अष्टादशवीं गाथा के अनुसार समञ्जना ॥ ३१ ॥

‘तम्हा’ इत्यादि । इस लिए मुनि दुर्गति को बढ़ाने वाले दोष जान कर अपकायके आरम्भका तीन योग से त्याग करते हैं ॥ ३२ ॥

नववाँ स्थान कहते हैं-‘जायतेयं’ इत्यादि ।

साधु तेजस्काय को प्रज्वलित करने की इच्छा भी नहीं करते,

आउकायं० इत्यादि अपकायनी विराधना करवावाणा अपकायाश्रित दृश्य-अदृश्य विविध त्रस स्थावर एवेनी हिंसा करे छे. णाडीने भाग अठावीसमी गाथा सुवण समजवे। ॥ ३१ ॥

तम्हा० इत्यादि तेथी मुनि दुर्गति वधारनारा दोषोने जालीने अपकायना आरंभने। त्रस करणु त्रस येगे करीने त्याग करे ॥ ३२ ॥

नवमु स्थान कहे छे-जायतेयं० इत्यादि.

साधु तेजस्कायने प्रज्वलित करवानी पणु इच्छा करता नथी, करणु कहे

=ઉભયતોધારં શસ્ત્રમિવ શસ્ત્રં શસ્ત્રધર્મત્વાત્, ઉભયતોધારશસ્ત્રસદૃશમિત્યર્થઃ, અત-
 એવ સર્વતોડપિદુરાશ્રયં=સમન્તાદાશ્રયિતુમશક્યં સમન્તતોડશક્યસેવમ્ અશક્યસ્પર્શ-
 મિત્યર્થઃ, જાતતેજસમ્ અગ્નિં પ્રજ્વલયિતુમ્=ઉદીપયિતું નેચ્છન્તિ। સ્ફુલિન્નસ્યાપિ
 પ્રજ્વાલનમસંખ્યજીવવિરાધનાજનકત્વાત્સંયમદાનિકરં મુનીનામિતિ ભાવઃ ॥૩૩॥

મૂલમ્--પાઈણં પહીણં વાવિ ઉહ્ઠં અણુદિસામવિ ।

અહે દાહિણઓ વાવિ દહે ઉત્તરઓ વિય ॥૩૪॥

છાયા-પ્રાચ્યાં પ્રતીચ્યાં વાડપિ ઊર્ધ્વમ્ અણુદિશામપિ ।

અથઃ દક્ષિણતો વાડપિ દહેત્ ઉત્તરતોડપિ ચ ॥૩૪॥

ટીકા-‘પાઈણં’ इत्यादि । प्राच्यां=पूर्वस्यां दिशि अपि वा प्रतीच्यां=
 पश्चिमायां दिशि अपिवा दक्षिणतः=दक्षिणस्याम्, अपिवा उत्तरतः=उत्तरस्यां
 दिशि अनुदिशं=दिशावनुगता अनुदिक्, तासां चतसृणामेकशेषः अनुदिशस्तासाम्,
 सप्तम्यर्थे षष्ठी; विदिक्षु इत्यर्थः । उर्ध्वं च अधश्च अग्निर्दहति=प्राणिनो भस्मसात्करो-
 तीत्यर्थः । बहेर्दाहकता दशस्वपि दिक्षु जन्तुसमूहान् विराधयतीति भावः ॥३४॥

કયોં કી અગ્નિ કા ઉદીપન કરના વહુતેરે જીવોંકી વિરાધનાકા કારણ
 હોનેસે પાપ હૈ । વહુ એસે શસ્ત્ર કે સમાન હૈ જિસમેં દોનોં ઓર ધાર
 હો । અતએવ કિસીં મી ઓરસે ઉસકા સ્પર્શ હોના અશક્ય હૈ ।
 તાત્પર્યં યહ હૈ કિ એક ચિનગારી કો મી પ્રજ્વલિત કરનેસે અસં-
 ક્યાત જીવોંકી વિરાધના હોતી હૈ, ઇસલિએ વહુ સંયમિયોં કે સંયમ
 કો અત્યન્ત હાનિ પહુચાતી હૈ ॥ ૩૩ ॥

‘પાઈણં’ इत्यादि । अग्निं पूर्व, पश्चिम, उत्तर, दक्षिण इन चारो
 दिशाओंमें तथा चारो विदिशाओं में और ऊपर नीचे अर्थात् दसों
 दिशाओं में रहे हुए प्राणियोंको जलाती है ॥ ३४ ॥

અગ્નિનુ ઉદીપન કરવું એ અનેક છવોની વિરાધનાનુ કારણ હોવાથી પાપ છે એ
 એવા શસ્ત્ર સમાન છે કે— જેને જેઉ બાલુએ ધાર હોય એટલે કોઈ પણ બાલુએ
 એનો સ્પર્શ થવો અશકત છે તાત્પર્યં એ છે કે— એક ચિનગારીને પણ પ્રજ્વલિત
 કરવાથી અસંખ્યાત છવોની વિરાધના થાય છે, તેથી એ સંયમીઓના સંયમને
 અત્યંત હાનિ પહોંચાડે છે ॥ ૩૩ ॥

પાઈણં० इत्यादि. अग्निं, पूर्व पश्चिम उत्तर दक्षिणमां ओम् आदि दिशा-
 ओमां तथा आदि विदिशाओमां अने ऊपर नीचे अर्थात् दसो दिशाओमां रहेसु
 प्राणीओने आगे छ. ॥ ३४ ॥

મૂલમ્-ભૂયાણમેસમાઘાઓ હવર્વાહો ન સંસઓ ।

તં પર્દવર્પયાવટ્ટા સંજયાં કિંચિં નારમે ॥૩૫॥

છાયા-ભૂતાનામેવ આઘાતઃ હવ્યવાદ્ ન સંશયઃ ।

તં પ્રદીપપ્રતાપનાર્થ સંયતાઃ કિંચિત્ નારમન્તે ॥૩૫॥

ટીકા-‘ભૂયાણં’ इत्यादि ।

एषोऽग्निः भूतानां=प्राणिनामाघातजनकत्वादाघातः=हिंसकः हव्यवाद्=हव्यं वहति=क्षिप्तं तृणकाष्ठादिकं हव्यं प्रक्षपयति विनाशयतीत्यर्थः, न संशयः=अस्मिन् विषये संशयो नास्ति आपामरसकललोकप्रत्यक्षसिद्धत्वादिति भावः । अतः संयता=साधवः तं वह्निं प्रदीपप्रतापनार्थम्=अन्धकारे प्रदीपार्थं शैत्यागमे प्रतापनार्थं च किञ्चिदपि=संघट्टनमात्ररूपेणापि नारमन्ते=न तदारम्भं कुर्वन्तीत्यर्थः । अग्रेरारम्भश्चारित्रविघातकत्वात्साधूनामनासेव्य इति भावः ॥३५॥

મૂલમ્-તસ્મા એયં વિયાણિત્તા દોસં દુગ્ગઙ્ગવદ્દળં ।

તેઁકાયસમારંભં જાવજીવાદ્ વર્જણ ॥ ૩૬ ॥

છાયા-તસ્માદ્ एतद् विज्ञाय दोषं दुर्गतिवर्द्धनम् ।

तेजस्कायसमारम्भं यावज्जीवतया वर्जयेत् ॥३६॥

‘ભૂયાણ’ इत्यादि । यह अग्नि प्राणियों का घात करने वाली है । इसमें डाले हुए तिनका काष्ठ आदिको भस्म कर डालता है, यह बात सब लोकमें प्रत्यक्ष सिद्ध है, इसमें जरा भी संशय नहीं है । इसलिए साधु अंधकारमें दीपक के प्रकाश के लिए, अथवा शीत आने पर तापने के लिए, अथवा अन्य किसी प्रयोजन से अग्निका बिलकुल आरम्भ नहीं करते-यहां तक कि उसके संघट्टे का भी त्याग करते हैं । आशय यह है कि अग्निका आरम्भ चारित्र का विघात करने वाला है, इसलिए वह साधुओं को आचरणीय नहीं है ॥३५॥

ભૂયાણં० ઇત્યાદિ. એ અગ્નિ પ્રાણીઓના ઘાત કરે છે, એમાં નાંખેલા તણખલાં કાષ્ઠ આદિને અગ્નિ ભસ્મ કરી નાખે છે, એ વાત બધા લોકોમાં પ્રત્યક્ષ સિદ્ધ છે એમાં જરાએ સંશય નથી. જેથી સાધુ અંધકારમાં દીવાના પ્રકાશને માટે, અથવા ટાંઢ સાગવાથી તાપવાને માટે, અથવા અન્ય કોઈ પ્રયોજનથી અગ્નિને બિલકુલ આરંભ કરતા નથી-એટલે સુધી કે એના સંઘટનાનો પણ ત્યાગ કરે છે આશય એ છે કે અગ્નિને આરંભ ચારિત્રનો વિઘાત કરનારો છે, તેથી તે સાધુઓને આચરણીય નથી. ॥ ૩૫ ॥

ટીકા-‘તમ્હા’ इत्यादि ।

तेजस्कायसमारम्भवर्जिकेयं गाथा निगदसिद्धा ॥३६॥

દશમસ્થાનમાહ-‘અનિલસ્સ’ इत्यादि ।

मूलम्-अणिलस्स समारंभं बुद्धा मन्त्रति तारिसं ।

‘सावज्जवहुलं’ चैयं नैयं ताइहिं सेवियं ॥३७॥

છાયા=અનિલસ્ય સમારમ્મ બુદ્ધા મન્યન્તે તાદશમ્ ।

સાવઘવહુલ ચૈતત્ નૈતત્ ત્રાયિભિઃ સેવિતમ્ ॥૩૭॥

ટીકા-‘અણિલસ્સ’ इत्यादि-

बुद्धाः=तीर्थकराः अनिलस्य=वायुकायस्य समारम्भम्=उपमर्दनं तादशं=तेजस्कायवत् सावघवहुलं=जीवजातविराधनाऽतिशयसहितं मन्यन्ते=केवलालोकेन जानन्ति । एवं च=एतेन हेतुना एतम्=वायुकायमाश्रित्य संपद्यमानं विराधनं त्रायिभिः=पट्कायरक्षणपरायणैः साधुभिः न सेवितं=न कृतमित्यर्थः । वायुकायविराधनमनर्थमूलं चारित्रभञ्जकं च, अतएव पट्जीवनिकायरक्षणदत्तावधाना

‘તમ્હા’ इत्यादि । इसलिए साधु, दुर्गतिमें पहुँचाने वाले अनेक दोष जानकर तेजस्काय के समारम्भ का यावज्जीव त्याग करें ॥३६॥

દશમા સ્થાન કહેતે હૈં-‘અણિલસ્સ’ इत्यादि ।

बुद्ध (तीर्थकर) भगवान् अपने केवल ज्ञान द्वारा तेजस्काय की तरह वायुकाय के समारंभको भी अत्यन्त सावध बहुल जानते हैं । इसीकारण पट्काय के रक्षक साधुओं ने वायुकाय का समारंभ नहीं किया है । ‘ताइहिं’ पदसे यह बोधित किया है कि-वायुकाय की विराधना अनर्थों का मूल, और चारित्र का घात करने वाली है, इसीसे पट्काय की रक्षामें सदा सावधान रहने वाले मुनि मुखपर डोरा सहित मुखवस्त्रिका बाँधते हैं, क्योंकि वे ऐसा विचार

તમ્હાં ઇત્યાદિ તેથી સાધુ દુર્ગતિમાં પહોચાડનાર અનેક દોષ જાણીને તેજસ્કાયના સમારંભનો યાવજીવ ત્યાગ કરે ॥ ૩૬ ॥

દશમું સ્થાન કહે છે-અણિલસ્સં ઇત્યાદિ.

બુદ્ધ તીર્થ કર ભગવાન પોતાના કેવળજ્ઞાનથી તેજસ્કાયની પેઠે વાયુકાયના સમારંભને પણ અત્યંત સાવધાનહુલ જાણે છે. તે કારણે પટ્કાયના રક્ષક સાધુઓએ વાયુકાયનો સમારંભ કર્યો નથી. તાઈહિં એ શબ્દથી એમ બોધિત કર્યું છે કે-વાયુકાયની વિરાધના અનર્થોનું મૂળ અને ચારિત્રનો ઘાત કરનારી છે, તેથી પટ્કાયની

मुनयो मुखोष्णवायुनिर्गमस्य निरोद्धुमशक्यतया सूक्ष्मतयापि संपातिमवायु-
कायोर्विराधनं सावद्यभाषाभाषित्वं च समालोच्य मुखोपरि सदोरकमुखवस्त्रिकां
बन्धन्ति । करतलगतया तु मुखवस्त्रिकया नहि यावद्वायुकायादिविराधनं सम्यक्
परिहर्तुं शक्यत इति 'ताडि' पदेन बोध्यते ॥३७॥

एकादशं स्थानमाह—'तालियंटेण' इत्यादि ।

मूलम्—तालियंटेण पत्तेण साहुविहुयणेण वा ।

न ते वीडुमिच्छन्ति वेयावेऊण वा परं ॥३८॥

छाया—तालवृन्तेन पत्रेण शाखाविधूनेन वा ।

न ते वीजितुमिच्छन्ति वीजयितुं वा परम् ॥३८॥

टीका—'तालियंटेण' इत्यादि—

ते=साधवः तालवृन्तेन=व्यजनेन पत्रेण=कमलादिदलेन वा=अथवा
शाखाविधूननेन=लताद्रुमादिविटपाऽऽन्दोलनेन स्वयं वीजितुं=समीरमुत्पादयितुं
वा=अथवा परं=परेण वीजयितुं वीजयन्तं परमनुमन्तुं वा नेच्छन्ति=नाभिका-
ङ्क्षन्ति मनसाऽपीन्यर्थः ॥३८॥

कहते हैं कि—यदि मुखवस्त्रिका न बाँधें तो मुखकी गर्म सांस आदि
द्वारा सूक्ष्म व्यापी संपातिम और वायुकाय जीवों की विराधना तथा
सावद्यभाषाभाषित्व आदि दोष लगते हैं । किन्तु हाथमें मुखवस्त्रिका
रखने से वायुकाय की यतना सम्यक्प्रकार से नहीं हो सकती ॥३७॥

'तालियंटेण' इत्यादि ।

साधु पंखे से, कमल आदि के पत्ते से, अथवा वृक्ष की शाखा
आदिसे वायुकाय की स्वयं उदीरणा नहीं करते, दूसरे से उदीरणा

रक्षामा सदा सावधान रहेंनारा मुनिज्यो मुण पर होरा सखित मुणवस्त्रिका बाधे छे,
कारणु के ते जेवे विचार करे छे के— जे मुणवस्त्रिका न बाधे तो मुणतो गरम श्वास
आदि द्वारा सूक्ष्मव्यापी संपातिम जेने वायुकाय लोवोनी विराधना तथा सावद्यभा-
षाभाषित्व आदि दोष लागे छे. परन्तु हाथमा मुणवस्त्रिका राखवाथी वायुकायनी यतना
सम्यक् प्रकारे यछ शकती नथी ॥ ३७ ॥

'तालियंटेण' इत्यादि.

साधु पंखाथी, कमल आदिना पाँदहाथी, अथवा वृक्षनी शाखा आदिथी
वायुकायनी उदीरणा स्वयं करता नथी, जीन द्वारा उदीरणा करावता नथी तथा

મૂલમ્—જંપિ વત્યં વં પાયં વા કંચલં પાયપુંછણં ।

ન તે વાયમુર્દરંતિ જયં પરિહરંતિ ચ ॥૩૯॥

છાયા—યદપિ વસ્ત્રં વા પાત્રં વા કમ્ચલં પાદમોચ્છનમ્ ।

ન તે વાતમુદીરયન્તિ યતં પરિધરન્તિ ચ ॥૩૯॥

ટીકા—‘જંપિ’ इत्यादि ।

યચ્ચ વસ્ત્રં પાત્રં કમ્ચલં પાદમોચ્છનં=રજોદ્ધરણમસ્તિ, તેનાડપિ તે= સાધવઃવાતં=સમીરં નોદીરયન્તિ=નાવિર્ભાવયન્તિ કિન્તુ યતં=સયતનં પરિધરન્તિ= ધારયન્તિ, ઉપભોગં ધારણં ચ યતનયા કુર્વન્તીત્યર્થઃ । વદ્ધાદીનામુપભોગાદિ તથાવિધેયં યથા વાયુકાયવિરાધના ન ભવેદિતિભાવઃ ॥૩૯॥

મૂલમ્—તમ્હા ઇયં વિયાણિત્તા દોસં દુગ્ગઙ્ગવહ્ણં ।

વાયુકાયસમારંભં જાવજીવાઈ વજ્જણ ॥૪૦॥

છાયા—તસ્માદ્ એતં વિજ્ઞાય દોષં દુર્ગતિવર્દનમ્ ।

વાયુકાયસમારંભં યાવજ્જીવતયા વર્જયેત્ ॥૪૦॥

ટીકા—‘તમ્હા’ इत्यादि ।

વાયુકાયસમારંભં=વાયુકાયોપમર્દનમ્ । શેષં સપ્તવિંશત્યાથાવદ્ વ્યા-
ખ્યેયમ્ ॥૪૦॥

एकादशं स्थानमाह—‘वणस्सडं न’ ‘वणुस्सडं’ ‘तम्हा’ इत्यादि गाथात्रयम् ।

મૂલમ્—વણસ્સડં ન હિંસંતિ મણસા વયસા કાયસા ।

તિવિહેણ કરણજોણં સંજયા સુસમાહિયા ॥૪૧॥

नहीं कराते तथा उदीरणा करते हुए की अनुमोदना नहीं करते ॥३८॥

‘जपि’ इत्यादि । जो चत्त्र पात्र कम्चल रजोद्धरण रहता है उससे भी वायुकाय की उदीरणा नहीं करते किन्तु यतनापूर्वक उन्हें धारण करते हैं अर्थात् वस्त्र आदि को इस प्रकार धारण करना चाहिए जिससे कि वायुकाय की विराधना न होवे ॥३९॥

ઉદીરણા કરવાની અનુમોદના કરતા નથી. (૩૮)

‘જંપિ’ इत्यादि જે વસ્ત્ર પાત્ર કમ્ચલ રજોદ્ધરણ રહતા છે તેથી પણ વાયુ-
કાયની ઉદીરણા કરતા નથી, કિન્તુ યતનાપૂર્વક તેમને ધારણ કરે છે અર્થાત્ વસ્ત્રાદિને
સેવી રીતે ધારણ કરવા ભેદજો કે ભેદથી વાયુકાયની વિરાધના ન થાય. (૩૯)

વળસ્સઈં વિહિંસંતો હિંસઈં ઉ તયસ્સિણ્ણ ।

તસે ય વિવિહે પાણે ચક્ખુસે ય અચક્ખુસે ॥૪૨॥

તમ્હાં એયં વિયાણિત્તાં દોસં દુગ્ગઈવટ્ઠુણં ।

વળસ્સઈસમારંભં જાવજીવાઈ વજ્જણ ॥૪૩॥

છાયા-વનસ્પતિ ન હિંસન્તિ મનસા રચસા કાયેન ।

ત્રિવિધેન કરણયોગેન સંયતાઃ સુસમાહિતાઃ ॥૪૧॥

વનસ્પતિ વિહિંસન્ દિનસ્તિ તુ તદાશ્રિતાન્ ।

ત્રસાંશ્ચ ત્રિવિધાન્ પ્રાણાન્ ચાક્ષુષાંશ્ચ અચાક્ષુષાન્ ॥૪૨॥

તસ્માદ્ એતં વિજ્ઞાય દોષં દુર્ગતિવર્દનમ્ ।

વનસ્પતિસમારંભં યાવજ્જીવતયા વર્જયેત્ ॥૪૩॥

ટીકા-‘વળસ્સઈં’ इत्यादि—

આસાં તિસ્ટુણાં ગાથાનાં વ્યાખ્યા પૃથિવીકાયમૂત્રવદ્વોધ્યા । વનસ્પતિ-
શબ્દમાત્રતોડત્ર ભેદઃ ॥૪૧॥૪૨॥૪૩॥

દ્વાદશં સ્થાનમાહ-‘તસકાયં ન’ ‘તસકાય’ ‘તમ્હા’ इत्यादि गाथात्रयम् ॥

મૂલમ્-તસકાયં ન હિંસંતિ મણસા વયસા કાયસા ।

તિવિહેણ કરણજોણં સંજયા સુસમાહિયા ॥૪૪॥

તસકાયં વિહિંસંતો હિંસઈં ઉ તયસ્સિણ્ણ ।

તસે ય વિવિહે પાણે ચક્ખુસે ય અચક્ખુસે ॥૪૫॥

‘તમ્હા’ इत्यादि । इसलिए साधु दुर्गति के बढ़ाने वाले इन दोषों को जानकर यावज्जीवन वायुकाय के समारंभका त्याग करते हैं ॥४०॥

‘વળસ્સઈં ન’ ‘વળસ્સઈં વિ’ ‘તમ્હા’ इत्यादि तीन गाथाएँ हैं । इनका व्याख्यान पृथिवीकाय की गाथाओं के समान है, भेद केवल यही है कि पृथिवीकाय को जगह ‘वनस्पति’ शब्द कहना ॥४१॥४२॥४३॥

તમ્હાં ઇત્યાદિ એથી કરીને સાધુ દુર્ગતિને વધારનારા એ દોષોને બાણીને યાવજ્જીવન વાયુકાયના સમારંભનો ત્યાગ કરે છે. (૪૦)

વળસ્સઈં નં, વળસ્સઈં વિં, તમ્હાં ઇત્યાદિ ત્રણ ગાથાઓ છે એનું વ્યાખ્યાન પૃથિવીકાયની ગાથાઓની પેઠે છે એટલે કે વળ એટલે બળ છે કે પૃથિવીકાયની ગાથાઓ વનસ્પતિ શબ્દ ઠહેવો (૪૧ ૪૨ ૪૩)

તમ્હાં એયં વિયાણિત્તા દોસં દુગ્ગઙ્ગવદ્દહણં ।

તસકાયસમારમ્ભં જાવજીવાઈ વજ્જણ ॥ ૪૬ ॥

છાયા-ત્રસકાયં ન ઠિંસન્તિ મનસા વચસા કાયેન ।

ત્રિવિધેન કરણયોગેન સંયતાઃ સુસમાહિતાઃ ॥૪૪।

ત્રસકાયં ત્રિઠિંસન્ ઠિન્સિત્તિ તુ તદાશ્રિતાન્ ।

ત્રસાંશ્વ ત્રિવિધાન્ પ્રાણાન્ ચાક્ષુષાંશ્વ અચાક્ષુષાન્ ॥૪૫॥

તસ્માદ્ એતં ત્રિજ્ઞાય દોષં દુર્ગતિવર્દનમ્ ।

ત્રસકાયસમારમ્ભં યાવજ્જીવતયા વર્જયેત્ ॥૪૬॥

ટીકા--‘તસકાયં’ इत्यादि-

ત્રસકાયં=દ્વીન્દ્રિયાદિયાવત્પન્થેન્દ્રિયમ્ । શેષ પૃથિવીકાયસૂત્રવત્ ॥ ૪૪॥૪૫॥૪૬॥

ત્રયોદશં સ્થાનમાહ-તત્ર યથા સલિલસેચનાદિકમન્તરેણ યથાવિધિ-
સમારોપિતસ્યાપિ વૃક્ષસ્ય મનોહરહરિતપલ્લવકુસુમાદિસમુદ્ભવો ન લક્ષ્યતે તથા
વ્રતપટ્કાયપટ્કરક્ષણમૂલગુણાનાં યથાવિધિસંરક્ષણે કૃતેऽપિ અરુણપાદિપટ્કસ્ય

વારહૃવા સ્થાન કહતે હૈં-‘તસકાય ન’ ‘તસકાયં’ ‘તમ્હાં’
इत्यादि तीन गाथाएं। इनका व्याख्यान भी पृथिवीकायके समान
समझ लेना, यहां पृथिवीकायके स्थान पर ‘तसकायं’ कहना चाहिए।
द्विन्द्रिय से लेकर पंचेन्द्रिय तकके जीव त्रस कहलाते हैं ॥४४॥४५॥४६॥

તેરહવા સ્થાન કહતે હૈં-જેસે જલ સીંચને કે વિના વિધિપૂર્વક
रोपे हुए भी वृक्षमें मनोहर फूल-फल आदि नहीं लग सकते, इसी-
प्रकार छह व्रत और छह काय की रक्षारूप मूलगुणों का विधि
अनुसार पालन करने पर भी छह अकल्प्यों का त्याग किये बिना

ગારમુ સ્થાન કહે છે-તસકાયં ન૦, તસકાયં૦, તમ્હાં૦ इत्यादि गण
गाथाओं છે, એનું વ્યાખ્યાન પણ પૃથિવીકાયની પેઠે સમજવું. એમાં પૃથિવીકાયની
વગ્યાએ ત્રસકાયં૦ કહેવું દ્વિન્દ્રિયથી માંડીને પંચેન્દ્રિય સુધીના છવે ત્રસ
કહેવાય છે (૪૪-૪૫-૪૬)

તેરમું સ્થાન કહે છે-તેમ જળ સિંચ્યા વિના વિધિપૂર્વક રોપેલાં વૃક્ષ
ને પણ મનોહર ફૂલ-ફળ આદિ આવી શકતાં નથી, તેમ છ વ્રત અને છકાયની
રક્ષણી મૂળે શુભોર્તુ વિધિ અનુસાર પાલન કરવા છતાં પણ છ અકલ્પોનો

यथाविधिवर्जनं विना स्वर्गाऽपवर्गसुखादिमनोहरफलाविर्भावरूपप्रभावो न प्रादु-
र्भवितुमर्हति, अतो मूलगुणप्रतिपादनाऽनन्तरमकल्पादिषट्कवर्जनरूपानुत्तरगुणा-
नाह—‘जाइं’ इत्यादि ।

मूलम्—जाइं^१ चत्तारि^३ भुज्जाइं^४ इसीणाऽऽहारमाईणि^३ ।

ताइं^६ तु^{१०} विवर्जतो संजमं^९ अणुपालए^{१०} ॥४७॥

छाया—यानि चत्वारि अभोज्यानि ऋषीणामाहारादीनि ।

तानि तु विवर्जयन् संयमम् अनुपालयेत् ॥४७॥

टीका—‘जाइं’ इत्यादि—

यानि चत्वारि आहारादीनि=आहार-शय्या-वस्त्र-पात्राणि ऋषीणां=साधूनाम् अभोज्यानि=आगमोक्तविधिना अकल्प्यानि सन्ति ‘भुज्जाइं’ इत्यत्र प्राकृतत्वादकारलोपः, तानि तु=अवश्यं विवर्जयन्=परिहरन् अगृह्णित्वित्यर्थः; साधुः संयमः=चारित्र्यम् अनुपालयेत्=प्रतिपालयेत् । अकल्प्यं गृह्यतां साधूनां चारित्र्य-भङ्गो भवतीति भावः ॥४७॥

एतदेव स्पष्टीकरोति—‘पिंड’ इत्यादि ।

मूलम्—पिंडं^१ सिजं^२ च वत्थं^३ च चउत्थं^४ पायमेव^५ य ।

अकल्पियं^९ न इच्छिज्जा^{१०} पडिगाहिज्ज^{११} कप्पियं^{१२} ॥४८॥

छाया—पिंडं शय्यां च वस्त्रं च चतुर्थं पात्रमेव च ।

अकल्पिकं नेच्छेत् प्रतिगृहणीयात् कल्पिकम् ॥४८॥

स्वर्ग-अपवर्ग के सुख स्वरूप स्वादिष्ट फलोंका लाभ संभव नहीं है, इसलिए मूलगुण बताने के बाद अकल्प्यादि छह के त्याग रूप उत्तर गुण बताते हैं—‘जाइं चत्तारि’ इत्यादि । जो आहार शय्या वस्त्र और पात्र, ये चार आगमानुसार अकल्प्य हैं । उनका अवश्य परित्याग करते हुए मुनि संयम का पालन करते हैं । आशय यह है कि अकल्प्य का ग्रहण करने से साधुओंका चारित्र्य दूषित होता है ॥४७॥

त्याग कर्त्ता विना स्वर्ग-अपवर्गना सुखस्वरूप स्वादिष्ट फलोंका लाभ संभवित नहीं. तेथी भूषण गुणु भताव्या भाद अकल्प्यादि छ ना त्याग रूप उत्तर गुणु भतावे छे—जाइं चत्तारि० इत्यादि ने आहार शय्या वस्त्र अने पात्र अने आर आगमानु-सार अकल्प्य छे, अने अवश्य परित्याग करनार मुनि संयमनु पालन करे छे, आशय अने छे के अकल्प्यने अकल्प्य करवाथी साधुओंनु चारित्र्य दूषित थाय छे. (४७)

टीका-‘पिंडं’ इत्यादि-

साधुः पिण्डं=भोज्यसमुदायरूपं शय्याम्=उपाश्रयं, वस्त्रं, तच्च त्रिविधम्-
एकेन्द्रियनिष्पन्नं=कार्पासिकं, विकलेन्द्रियनिष्पन्नं चीनांशुकादि, पञ्चेन्द्रिय-
निष्पन्नं-रत्नकम्बलादिकम्, चतुर्थं च पात्रं तच्च दारुमयम्, अलावूमयं, मृन्मयं
चेत्यनेकविधम्, अकल्पिकम्=अग्राह्यं नेच्छेत् ग्रहीतुं न समीहेत्, कल्पिकं=यथो-
चितं ग्रहणादौ प्रतिगृहणीयात् ॥४८॥

अग्राह्याऽऽहारदिग्रहणे दोषमाह-‘जे नियागं’ इत्यादि ।

मूलम्-जै नियागं ममायन्ति कीयमुद्देसि आहडं ।

वहं ते समणुजाणंति इइ उच्चं महेसिणा ॥४९॥

छाया-ये नियागं-ममायन्ते क्रीतमोद्देशिकमाहृतम् ।

वधं ते समनुजानन्ति इति उक्तं महर्षिणा ॥४९॥

टीका-‘जे नियागं’ इत्यादि-

ये साधवः नियागं=नित्यं नित्यपिण्डम् आमन्त्रितपिण्डं वा तथा क्रीतम्

इसीका स्पष्टीकरण करते हैं-‘पिंडं’ इत्यादि ।

साधु, (१) पिंड, (२) शय्या (उपाश्रय), (३) एकेन्द्रिय से बने हुए सूती, विकलेन्द्रिय से बने हुए चीनांशुक (चीनी सिक्क आदि), पञ्चेन्द्रिय से बने हुए रत्नकम्बल आदि, ये तीन प्रकार के वस्त्र और (४) काठ तुम्बी या मिट्टी के पात्र ये अकल्पनीय हों तो ग्रहण करने की इच्छा भी न करें; जो कल्पता हो उसे आगमकी विधिके अनुसार ग्रहण करें ॥ ४८ ॥

अग्राह्य आहार को ग्रहण करने के दोष कहते हैं-‘जे नियागं’ इत्यादि ।

जो साधु नियाग (नित्य या आमन्त्रित) पिंड, क्रीतपिंड

अनु स्पष्टीकरण करे छे-पिंडं० इत्यादि

(१) पिंड, (२) शय्या (उपाश्रय), (३) एकेन्द्रियथी गनेछुं सूतरतुं वस्त्र, विकलेन्द्रियथी गनेछुं चीनांशुक (चीनांशु देशमआदितुं वस्त्र), पञ्चेन्द्रियथी गनेछी रत्नकम्बल आदि, ये त्रय प्रकारनां वस्त्रो, अने (४) लाकडानुं तुण्डानुं या भाटीतुं पात्र, ये अकल्पनीय छे तो ते अक्षय कल्पानी इच्छा पण साधु न करे. ने कल्पे ते आगमनी विधिने अनुसारि अक्षय करे (४८)

अग्राह्य आहारने अक्षय कल्पाना देयो गतावे छे-जे नियागं० इत्यादि

औद्देशिकम् आहृतं च पिण्डं ममायन्ते=ममइवाऽऽचरन्ति दीयमानपिण्डे ममत्वं कुर्वन्ति प्रतिगृह्णन्तीत्यर्थः, यद्वा ममायं (पिण्डः कल्पते) इति=इत्येवं समनु-
जानन्ति=मनसाऽनुमोदयन्ति तै वधम्=पद्मजीवनिकायोपघातं समनुजानन्ति=
दातुर्नियोगादिपिण्डदानप्रवृत्तिमनुमोदयन्तः पद्मजीवनिकायोपघातानुमोदनं कुर्वन्ति,
तथाविधाऽऽहारग्रहणे गृहस्थकृताऽऽरम्भसमारम्भजन्यपापभाजो भवन्तीति भावः ।
इति=इदं महर्षिणा=तीर्थकरादिना उक्तं=कथितम् ॥४९॥

मूलम्--तम्हा असणपाणा कीयमुदेसि आहणं ।

वज्जयंति ठियप्पाणो निर्गन्था धम्मजीविणो ॥५०॥

छाया-तस्माद् अशन-पानादि क्रीतमौद्देशिकमाहृतम् ।

वर्जयन्ति स्थितात्मनः निर्ग्रन्था धर्मजीविनः ॥५०॥

टीका-‘तम्हा’ इत्यादि ।

तस्माद्धेतोः स्थितात्मानः=समाहितचित्ताः धर्मजीविनः=चारित्रजीविनः=
चारित्रार्थमेव जीवितधारिण इत्यर्थः; निर्ग्रन्था=मुनयः क्रीतमौद्देशिकमाहृतं चा-
ऽन्नपानादिसर्वमपि वर्जयन्ति=न गृह्णन्तीत्यर्थः । उपलक्षणमेतदाधाकर्मादीना-

औद्देशिक पिंड और आहृत पिंड को अपनाते-ग्रहण करते हैं वे
एकेन्द्रिय आदि प्राणियों के उपघात की अनुमोदना करते हैं, अर्थात्
ऐसे पिंड (आहार) को ग्रहण करने वाले साधु गृहस्थ द्वारा लिए
हुए आरंभ-समारंभ से होने वाले पापके भागी होते हैं । ऐसा
श्री तीर्थकर आदि महर्षियों ने कहा है ॥ ४९ ॥

‘तम्हा असणं’ इत्यादि । अतएव संयम में मनको सावधान
रखनेवाले, चारित्र रूप जीवन के धारण करने वाले निर्ग्रन्थ, क्रीत
औद्देशिक तथा आहृत (सामने लायाहुआ) अशन पान आदि को
ग्रहण नहीं करते । उपलक्षणसे आधाकर्म आदि दोष युक्त आहार

वे साधु नियोग (नित्य या आभित्रित) पिंड क्रीत पिंड, औद्देशिक पिंड अने
आहृत पिंडने ग्रहण करे छे ते ओकेन्द्रियादि प्राणीजोना उपघातनी अनुमोदना करे छे,
अर्थात् ओवा पिंड (आहार)ने ग्रहण करनार साधु, गृहस्थ द्वारा थओला आरंभ-
समारंभकी थओला पापना लागी अने छे; ओवुं श्री तीर्थकरादि महर्षिओओ छे छे (४९)

तम्हा असणं० इत्यादि ओटले संयमभां मनने सावधान राखनार,
चारित्ररूप एवने धारण करवावाणा निर्ग्रन्थ, क्रीत, औद्देशिक तथा आहृत
(सामने लाववाभां आपता) अशनपान आदिने ग्रहण करता न्धी. उपलक्षणी

માપ । ‘ઠિયપ્પાણો’ ઇતિપદેન રસનેન્દ્રિયવશિત્વં, ‘ધમ્મજીવિણો’ ઇતિપદેન ચારિત્રભદ્રભીરુત્વં ચ સૂચિતમ્ ॥૫૦॥

ચતુર્દશસ્થાનવાચકં ‘ગિહિમાયણં’ ઇતિ પદં વ્યાચખ્ણે ‘કંસેસુ’ ઇત્યાદિ ।

મૂલ્ય-કંસેસુ કંસપાણસુ કુંડમોણસુ વા પુણો ।

મુંજંતો અસળપાણાઈ આયારો પરિભસ્સઈ ॥૫૧॥

છાયા-કંસેસુ કંસપાત્રેષુ કુંડમોદેષુ વા પુનઃ ।

મુજ્જાનઃ અશનપાનાદિ આચારાત્ પરિભ્રશ્યતિ ॥૫૧॥

ટીકા-‘કંસેસુ’ ઇત્યાદિ-

કંસેસુ=પાનપાત્રેષુ કટોરિકાદિષુ, વા=અથવા કંસપાત્રેષુ=કાંસ્યનિર્મિત-
ભાજનમાત્રેષુ, ‘કંસે’ ત્યુપલક્ષણં સ્વર્ણરજતાદિધાતુનિર્મિતપાત્રસ્ય, પુનઃ કુંડ-
મોદેષુ=મૃન્મયપાત્રેષુ અશનપાનાદિ મુજ્જાનઃ સાધુઃ આચારાત્=ચારિત્રધર્માત્, મૂલે
‘આયારો’ ઇતિ પશ્ચમ્યર્થે પ્રથમાઃ પરિભ્રશ્યતિ=પરિભ્રષ્ટો ભવતિ ચારિત્રપરિચ્યુતો
ભવતીત્યર્થઃ । ‘મુંજંતો’ ઇત્યુપલક્ષણં, તેન ગૃહસ્થસમ્બન્ધિભાજને વસ્ત્રધાવનસ્ય,
ઉપ્પાસલિલક્રીડાકરણસ્ય ચ સંગ્રહઃ ॥૫૧॥

કાંસી ત્યાગ સમજનાં હાઈએ । ‘ઠિયપ્પાણો’ પદસે રસનાં ઇન્દ્રિય
કો વશમેં કરના, તથા ‘ધમ્મજીવિણો’ પદસે ચારિત્રભંગ સે મય-
મીત રહના સૂચિત કિયા હૈ ॥ ૫૦ ॥

‘ગિહિમાયણં’ હસપદ રૂપ ચૌદહેવેં સ્થાન કા વ્યાખ્યાન હૈ-
‘કંસેસુ’ ઇત્યાદિ ।

ગૃહસ્થ કે કટોરી આદિ તથા કાંસ કે, ઉપલક્ષણ સે સોને
ચાંદી પીતલ આદિકે ઓર મિટ્ટી કે ચરતન મેં ભોજન કરતા કુઆ
સાધુ ચારિત્ર સે ચ્યુત હો જાતા હૈ । યહાં ‘મુંજંતો’ યહ ઉપલક્ષણ
હૈ, હસસે-ગૃહસ્થ સંબંધી ચરતન મેં વસ્ત્ર ધોના, પાની ટંકા કરના
મી સાધુકો નહી કલ્પતા હૈ ॥ ૫૧ ॥

આધાકર્મ આદિ દોષધી યુક્ત આહારને ત્યાગ સમજવો ઠિયપ્પાણો શબ્દથી રસના
ઇન્દ્રિયને વશ કરવી તથા ધમ્મજીવિણો શબ્દથી ચારિત્રભંગથી મયમીત બહેવું સૂચિત
કર્તું છે (૫૦)

ગિહિમાયણં એ પદરૂપ ચૌદમ સ્થાનનું વ્યાખ્યાન કરે છે. કંસેસુ ઇત્યાદિ.
ગૃહસ્થનાં વાડકી આદિ એટલે કાંસાના, ઉપલક્ષણથી સોના આદી પીત્તળ
આદિનાં અને માટીના વાસણમાં ભોજન કરનાર સાધુ ચારિત્રથી ચ્યુત થાય છે
અહીં મુંજંતો એ ઉપલક્ષણ છે, તેથી ગૃહસ્થ સંબંધી વાસણમાં વસ્ત્ર ધોવાં, પાણી
ઠડું કરવું એ પણ સાધુને કરવું નથી (૫૧)

ગૃહસ્થભાજને ભુજ્ઞાનઃ સાધુઃ કથં ચારિત્રવિચ્યુતો ભવેત્ ? इत्याह—
'सीओदग' इत्वादि ।

મૂલ—સીઓદગસમારંભે મત્તધોવર્ણછટ્ટુળે ।

जाइ छणंति भूयाइं, दिट्ठो तत्थं असंजमो ॥५२॥

છાયા—શીતોદકસમારંભે માત્રકધાવનછર્દને ।

यानि छिद्यन्ते भूतानि दृष्टस्तत्र असंयमः ॥५२॥

ટીકા—'સીઓદગ' इत्यादि—

શીતોદકસમારંભે=સાધૂનાં ભોજનાર્થે સાધૌ ભુક્તવતિ અન્યભોજનાર્થે ચ સચિત્તજલેન કસ-કાંસ્યાદિપાત્રાણાં ગૃહસ્થકર્તૃકપ્રક્ષાલનરૂપે, માત્રકધાવનછર્દને= ભોજનપાત્રાદિપ્રક્ષાલનજલસ્ય નાલિકાદૌ પ્રક્ષેપે ચ યાનિ ભૂતાનિ=એકેન્દ્રિયા-દીનિ છિદ્યન્તે=હન્યન્તે, તત્ર=છિદ્યમાનેષુ ભૂતેષુ અસંયમઃ=ચારિત્રભંગઃ દૃષ્ટઃ= કેવલાડલોકેન કેવલિનાડવલોકિતઃ ॥૫૨॥

ગૃહસ્થ કે ભાજન મેં ભોજન કરને સે ભિક્ષુ સંયમ સે બ્રષ્ટ કૈસે હો જાતા હૈ ? સો કરતે હૈ—'સીઓદગ' इत्यादि ।

સાધુ યદિ ગૃહસ્થ કે પાત્ર મેં આહાર કરે તો ઉસકે આહાર કરને કે લિએ તથા વહ ભોજન કરતા હૈ ઉસ વક્ત કિસી દૂસરે કે ભોજન કરને કે લિએ ગૃહસ્થ દ્વારા સચિત્ત જલસે ઉન કાંસે આદિ કે વરતનોં કે ધોએ જાને સે તથા થાલી આદિ કે ધોએ હુએ પાનીકે મોરી આદિ મેં જાને સે એકેન્દ્રિય આદિ અનેક પ્રાણિયોં કી હિંસા હોતી હૈ એસા હોને સે વહાં કેવલી ભગવાનને કેવલજ્ઞાનભાનુ (સૂર્ય) સે અસંયમ (સંયમ કા ભંગ) દેખા હૈ ॥ ૫૨ ॥

ગૃહસ્થના વાસણમાં ભોજન કરવાથી ભિક્ષુ સંયમથી બ્રષ્ટ થેવી રીતે થઈ જાય છે, તે કહે છે—સીઓદગં इत्यादि

સાધુ જો ગૃહસ્થના પાત્રમાં આહાર કરે તો તેને આહાર કરવા માટે તથા જો ભોજન કરતો હોય તે વખતે કદિ બીજાને ભોજન કરાવવા માટે ગૃહસ્થદ્વારા સચિત્ત જળથી એ કાસા આદિનાં વાસણોને ધોવામાં આવે છે તેથી તથા થાળી આદિને ધોવાથી બાળમાં પાણી જવાથી, એકેન્દ્રિય આદિ અનેક પ્રાણીઓની હિંસા થાય છે. એમ થવાથી તેમાં કેવળી ભગવાને કેવલજ્ઞાન ભાનુથી (સૂર્યથી) અસંયમ (સંયમનો ભંગ) જોયો છે (૫૨)

मूलम्-पच्छाकम्मं पुरेकम्मं सियौ तत्थ न कप्पइ ।

एयंमटुं न भुजंति^१ निर्गंगथा गिहिभांयणे ॥५३॥

छाया-पश्चात्कर्म पुरःकर्म स्यात्तत्र न कल्पते ।

एतदर्थं न भुज्यते निर्ग्रन्था गृहिभाजने ॥५३॥

टीका-‘पच्छाकम्मं’ इत्यादि ।

पश्चात्कर्म=पश्चात् = भोजनानन्तरं कर्म=सचित्तजलेन धावनादिकं यत्र तत्तथोक्तं, पश्चात्कर्मनामकदोषविशेष इत्यर्थः । तथा पुरःकर्म=पुरः=साधुभोजनात्पूर्वं कर्म = सचित्तजलेन पात्रधावनादि, यत्र तत् तथोक्तं पुरःकर्मसंज्ञको दोषविशेष इत्यर्थः, स्यात्=भवेत् अतः तत्र=गृहिभाजने भोक्तृमितिशेषः न कल्पते । एतदर्थं=चारित्रभङ्गो माभूदितिहेतोः निर्ग्रन्थाः=साधवःगृहिभाजने न भुज्यत इति सुगमम् ॥५३॥

पञ्चदशं स्थानमाह-‘आसंदी’ इत्यादि ।

मूलम्-आसंदीपलियंकेसु मंचमांसालएसु वा ।

अर्णायरियमज्जाणं आसइत्तु सइत्तु वा ॥५४॥

छाया-आसन्दीपर्यङ्कयोः मञ्चाऽऽशालकयोर्वा ।

अनाचरितमार्याणाम्, आसितुं स्वपितुं वा ॥५४॥

‘पच्छाकम्मं’ इत्यादि । गृहस्थ के भाजन में आहार करने से साधुको पश्चात्कर्म दोष भी लगता है, क्योंकि आहार करने के अनन्तर गृहस्थ सचित्त जल से थाली आदि को धोता है । तथा पुरःकर्म=साधु के आगमन से पूर्व साधु के लिए किया हुआ धोना आदि कर्म=दोष भी लगता है । इसलिए गृहस्थ के पात्र में आहार करना मुनियों को नहीं कल्पता है । अतएव चारित्रभग से बचने के लिए साधु गृहस्थ के पात्र में आहार नहीं करते हैं ॥ ५३ ॥

पच्छाकम्मं० इत्यादि गृहस्थना वासणुमा आहारं करवाथी साधुने पश्चात्कर्म दोष पलु लागे छे, क्षण्ड के आहार कर्या पछी गृहस्थ सचित्त जलथी थाणी आदिने धुये छे. तेवीजरीते पुरःकर्म-साधुना आगमनथी पूर्वे साधुने भाटे करेखुं धोना आदिनु कर्म-दोष पलु लागे छे आथी करीने गृहस्थना पात्रभां आहार करवानुं मुनिओने कइएतुं नथी तेदखा भाटे चारित्रभंगथी जयवाने भाटे साधु गृहस्थना पात्रभां आहार करता नथी (५३) ।

ટીકા-આસન્દીપર્યટ્કયોઃ=આસન્દ્યાં=ત્રેત્રાસને પર્યટ્કે=પાવાર (નિવાર)
પરિષ્કૃતવિશિષ્ટસ્વદ્વાયાં વા=અથવા મશ્ચાઽઽશાલકયોઃ=મશ્ચે સાધારણસ્વદ્વાયામ્
આશાલકે=શયનોપવેશનોપયોગિનિ પાદપૃષ્ઠાવલમ્બનસહિતે આસનવિશેષે 'આરામ-
કુર્સી' इति भाषाप्रसिद्धे, -उपलक्षणमन्यत्रिधाऽऽसनशयनादीनाम्, आसितुम्=उप-
वेष्टु वा=अथवा स्वपितुं = शयितुम् आर्याणाम् = इर्यति=गच्छति- (प्राप्नोति)
મોક્ષોપદેશશ્રવણાય મોક્ષાય વા મવ્યો યાન પ્રતિ તે-આર્યાઃ=તીર્થકરગણધરા-
દયસ્તેપામ્ અનાચરિતં તૈરનાસેવિતમિત્યર્થઃ ॥૫૪॥

આસન્દ્યાદ્યનુપવેશનાદિહેતું દુષ્પ્રતિલેખનીયતાં પ્રદર્શયિતું તાવત્પ્રતિ-
લેખિતં વિના ન કુત્રાપ્યાસિતવ્યં નવા શયિતવ્યમિત્યાહ- 'નાસન્દી' इत्यादि ।

मूलम्-नासन्दीपलियंकेसु न निसिज्जा न पीठेण ।

निर्गन्थाऽपडिलेहणं बुद्धवुत्तमंहिट्ठगा ॥५५॥

छाया-नासन्दीपर्यट्केषु न निषद्यायां न पीठके ।

निर्ग्रन्था अप्रतिलेख्य बुद्धोक्ताधिष्ठातारः ॥५५॥

પન્દ્રહવાં સ્થાન કહતે હિં- 'આસન્દી' इत्यादि ।

વેત કી કુર્સી, પલંગ, માચા, (પીઠી) આરામ કુરસી, તથા
ઉપલક્ષણ સે અન્ય સર્વ પ્રકાર કે શયન આસન પર ચૈઠના યા સોના
તીર્થકર ગણધર આદિ દ્વારા અનાચરિત હૈ અર્થાત્ તીર્થકર ગણધર
આદિ આર્યમહાપુરુષો ને કુરસી પલંગ આદિ કા સેવન નહીં ક્રિયા,
અંતઃ સાધુકો ભી નહી કલ્પતા હૈ ॥ ૫૪ ॥

આસન્દી આદિ પર નહીં બેઠને ઓર નહીં સોને મેં કારણ
યહીં હૈ કિ ઉનમેં પ્રાણિયોં કા પ્રતિલેખન કરના દુષ્કર હોતા હૈ,
इस्वात्ત को दिखलाने के लिए पहले प्रतिलेखन किये बिना साधुको

પદરમુ સ્થાન કહે છે-આસન્દિં ઇત્યાદિ

નેતરથી ભરેલી ખુરશી, પલંગ, ખાટલો, આરામ ખુરશી તથા ઉપલક્ષણથી
અન્ય સર્વ પ્રકારનાં શયન આસન પર બેસવું યા સૂવું એ તીર્થકર ગણધરદ્વારા
અનાચરિત છે અર્થાત્ તીર્થકર ગણધર આદિ આર્યમહાપુરુષોએ ખુરશી પલંગ
આદિનું સેવન કર્યું નથી, તેથી સાધુને તે કલ્પવું નથી, (૫૪)

ખુરશી આદિ પર ન બેસવાનું કે નહિ સૂવાનું કારણ એ છે કે તેમાં
પ્રાણીઓનું પ્રતિલેખન કરવું દુષ્કર હોય છે, એવાત દર્શાવવાને માટે પહેલાં

टीका—बुद्धोक्ताधिष्ठातारः=तीर्थकरगणधरोक्तवचनानुष्ठाननिष्ठाः निर्ग्रन्थाः—
 साधवःअप्रतिलेख्य=अनिरीक्ष्य प्रत्युपेक्षणमकृत्वैत्यर्थः आसन्दीपर्यङ्कयोः न,
 निषद्यायाम्=आसनसामान्ये न, पीठके=दारुमयाऽऽसने न, अत्राऽऽसन्यादिक-
 मुपलक्षणं, तेनाऽन्यत्रापि यत्रकुत्रचिन्निपतुं स्वपितुं वा ऽभिलषेयुस्तत्रापि च,
 अप्रतिलेख्य न निषीदेयुर्नापि शयीरन्निति क्रियापदाध्याहारः। 'बुद्धवृत्तमहिद्वगा'
 इत्यनेन तीर्थकराज्ञाभङ्गभीरुत्वमावेदितम् ॥५५॥

आसन्यामुपवेशने दोषमाह—'गंभीर' इत्यादि ।

मूलम्—गंभीरं-विजया एण पाणां दुप्पडिलेहंगा

आसंदी पल्लियंको यं एयमंठुं विवज्जिर्या ॥५६॥

छाया—गम्भीरविचया एते प्राणा दुप्पतिलेख्याः ।

आसन्दी पर्यङ्कश्च एतर्थं विवर्जिताः ॥५६॥

कहीं भी न बैठना चाहिए और न सोना चाहिए सो कहते हैं—
 'नासंदी' इत्यादि ।

तीर्थकर भगवान् के वचनों के अनुसार अनुष्ठान करने वाले
 मुनि प्रतिलेखन किये बिना आसन्दी पर्यंक आदि पर न बैठें और
 न सोवें, सामान्य आसन तथा काष्ठ के आसन (पाट) पर भी
 बिना प्रतिलेखना किये नहीं बैठना और न सोना चाहिए । यहाँ
 पर आसन्दी आदि पद उपलक्षण हैं, इससे और जगह भी जही
 कही बैठना और सोना चाहे वहाँ भी—बिना प्रतिलेखन किये न बैठें
 और न सोवें अर्थात् साधुको सर्वत्र प्रतिलेखन करके ही बैठना
 और सोना चाहिए ॥ ५५ ॥

'प्रतिवेपनं कर्था विना साधुं कथांयं पथु न भेषुं लेपये अने न सूवुं लेपये'
 ये वात ठडे छे—नासंदि० धत्तादि.

तीर्थ कर भगवान्‌ता वचनोने अनुसार अनुष्ठान करनारा मुनि प्रतिवेपन
 कर्था विना भुरशी पत्रंग आदि पर न भेसे के न भूये. सामान्य आसन तथा
 काष्ठेना आसन (पाट) पर पथु प्रतिवेपन कर्था विना भेषुं के सूवुं न लेपये.
 अर्थात् आसन्दी आदि पद उपलक्षण छे, तेथी जीउ ने जग्याये पथु भेषुं के
 सूवुं लेपये त्यां पथु साधु प्रतिवेपन कर्था विना भेसे के सूये नहि; अर्थात् साधु
 सर्वत्र प्रतिवेपन करीने न भेषुं के सूवुं लेपये. (५५)

ટીકા--‘ગંભીર’ इत्यादि ।

एते आसन्धादिस्थाः प्राणाः प्राणिनः गम्भीरविचयाः=गम्भीरो=दुर-
वगमो विचयो=निश्चयो येषां ते तथोक्ताः, सूक्ष्मत्वादव्यवहितत्वाच्च तत्र निश्चेतु-
मशक्य इति भावः, अथवा ‘गम्भीरविजयाः’ इति छाया गम्भीरः=दुरवगाहो-
विजयः=आश्रयो येषां ते तथोक्ताः दुरवगाहस्थानवासिन इत्यर्थः; प्राणाः=प्राणिनः
अतएव दुष्प्रतिलेख्याः=दुर्निरीक्ष्या भवन्ति, यद्वा एते आसन्धादयः गम्भीर-
विजयाः=गम्भीराः=प्रकाशरहिता विजयाः=आश्रयाः जीवानां विचारादीनि
स्थानानि येषु ते तथोक्ताः, अतएव तत्र प्राणाः (प्राणिनः) दुष्प्रतिलेख्या भवन्ति।
एतदर्थम्=एतन्निमित्तम् आसन्दी पर्यङ्कः च शब्दात् मञ्चकाऽऽशालकौ च विव-
र्जिताः=निषिद्धास्तीर्थङ्करादिभिरितिशेषः। निषद्यापीठकयोस्तु प्रतिलेखनं कर्तुं
शक्यते इति न तत्र प्रतिषेधः कृत इति भावः ॥५६॥

આસન્દી આદિ પર બેઠને મેં દોષ બતાવે છે--‘ગંભીર’ इत्यादि ।

આસન્દી આદિ મેં રહને વાલે પ્રાણિયોં કા નિશ્ચય હોના
બહુત હી કઠિન હૈ । અથવા વે એસે દુરવગાહ સ્થાન મેં રહતે હૈં કિ
उनकी प्रतिलेखना दुष्कर है । अथवा आसन्दी आदि के छिद्र प्रकाश
शून्य होते हैं इसलिए उनमें रहनेवाले खटमल आदि प्राणियों की
प्रतिलेखना नहीं हो सकती । इस कारण तीर्थंकर भगवान ने आसन्दी
पलंग और ‘च’ शब्द से मांचा और आशालक (आराम कुरसी)
पर बैठने सोनेका निषेध किया है । निषद्या और पीठक की तो
प्रतिलेखना हो सकती है इसलिए भगवानने उनका निषेध नहीं किया ॥५६॥

પુરશી આદિ પર બેસવામાં દોષ બતાવે છે--ગંભીર० इत्यादि.

પુરશી આદિમાં રહેનારાં પ્રાણીઓનો નિશ્ચય થવો બહુજ કઠીન છે
અથવા તેઓ એવા દુરવગાહ (ન જોઈ શકાય તેવા) સ્થાનમાં રહે છે કે તેમની
પ્રતિલેખના દુષ્કર છે. અથવા પુરશી આદિનાં છિદ્રો - પ્રકાશરહિત હોય છે તેથી
તેમાં રહેનારાં માંકડે આદિ પ્રાણીઓની પ્રતિલેખના થઈ શકેતી નથી એ કારણે
તીર્થંકર ભગવાને પુરશી પલંગ અને ‘ચ’ શબ્દથી ખાટલો અને આરામ પુરશી
પર બેસવા-સૂવાનો નિષેધ કર્યો છે નિષદ્યા અને પીઠકની પ્રતિલેખના થઈ શકે
છે, તેથી ભગવાને તેનો નિષેધ કર્યો નથી (૫૬)

નિપદ્યાનામકં પોહપસ્થાનમાદ-‘ગોયરગ્ગ’ इत्यादि ।

મૂલમ્-ગોયરગ્ગપંવિટ્ટસ્સ નિસિજ્ઞાં જસ્સ કંપ્પડ્ડ ।

इमेरिं समणायारं आर्वज्जइ अवोहिंयं ॥५७॥

છાયા-ગોચરાગ્રપ્રવિષ્ટસ્ય નિપદ્યા यस્ય કલ્પતે ।

एतादृशमनाचारम् आपद्यते अवोधिकम् ॥५७॥

ટીકા-‘ગોયરગ્ગ’ इत्यादि ।

ગોચરાગ્રપ્રવિષ્ટસ્ય=મિત્તાચર્યા ગતસ્ય यस્ય સાથોઃ નિપદ્યા=નિપદનં કલ્પતે અર્થાદ્ મિત્તાચર્યા ગતો યઃ સાધુર્ગૃહિભવને ઉપવિશતીતિ ભાવઃ, સઃ અવોધકમ્=અવોધિફલકમિત્યર્થઃ મિથ્યાત્વફલકમિત્યર્થ એતાદૃશં=વૃક્ષ્યમાણસ્વરૂપમ્ અનાચારમ્ આપદ્યતે=પ્રાપ્નોતિ ॥૫૭॥

નિપદ્યાસેવિનો દોપાન્ પ્રદર્શયતિ-‘વિવત્તી’ इत्यादि ।

મૂલમ્-વિવત્તી વંભેચેરસ્સ પાણાણં ચં વંહે વંહો ।

वणीमगैपडिग्घाओ पडिक्कोहो अगारिणं ॥५८॥

છાયા-વિપત્તિર્બ્રહ્મચર્યસ્ય પ્રાણાનાં ચ વંહે વંધઃ ।

वनीपक-प्रतिघातः प्रतिकोधः अगारिणाम् ॥५८॥

ટીકા-‘વિવત્તી’ इत्यादि

ગૃહસ્થગૃહોપવેશને બ્રહ્મચર્યસ્ય=કુશલાનુષ્ઠાનલક્ષણચતુર્થ-વ્રતમ્ય વિપત્તિઃ વિનાશો ભવતીતિ શેષઃ, સર્વત્ર યોજ્યઃ । તથા પ્રાણાનાં=પ્રાણિનાં વંધે=દિમાયાં

નિપદ્યા નામક સોલહવાં સ્થાન કહતે હૈ-‘ગોયરગ્ગ’ इत्यादि ।

મિત્તાચરી કે લિપ ગયા હુઆ જો સાધુ ગૃહસ્થ કે ઘરમેં વૈઠતા હૈ-વદ્ મિથ્યાત્વરૂપ ફલ દેને વાલે અનાચાર કો પ્રાપ્ત હોતા હૈ-જિસ કા કથન આગે કરતે હૈ ॥ ૫૭ ॥

ગૃહસ્થ કે ઘરમેં વૈઠને વાલે સાધુ કે દોષ પતાવે હૈ-‘વિવત્તી’ इत्यादि ।

ગૃહસ્થ કે ઘરમેં વૈઠને સે ચતુર્થ-બ્રહ્મચર્ય-મહાવ્રત કા વિનાશ

નિપદ્યા નામક સોળમું સ્થાન કહે છે-ગોયરગ્ગ૦ इत्यादि.

મિત્તાચરીને માટે ગયેલો સાધુ ગૃહસ્થના ઘરમાં બે બેસે છે તે મિથ્યાત્વરૂપ ફળ પ્રાપ્તિના અનાચારને પ્રાપ્ત થાય છે, જેનું કથન આગળ કરવામાં આવે છે. (૫૭)

ગૃહસ્થના ઘરમાં બેસનારા સાધુના કોષો ભૂતાવે છે-વિવત્તી૦ इत्यादि.

ગૃહસ્થના ઘરમાં બેસવાથી ચોથા વ્રતચર્ય મહાવ્રતનો વિનાશ થાય છે,

સંત્યાં વધઃ=સંયમોપધાતો ભવતિ, ભિક્ષાર્થ સમુપવિષ્ટસાષ્ટસાધ્વર્થ પાકાદિકરણે આધાકર્મિકાદ્યાહારગ્રહણેન તત્રત્યજીવચિરાધનાયાઃ સાધુસમ્બન્ધાદિતિભાવઃ । તથા વનીપકપ્રતિધાતઃ=વનીપકાનાં=ભિક્ષાર્થમાગતાનાં દુર્ગતાનાં પ્રતિધાતઃ=ભિક્ષાન્તરાયો ભવતિ તથા અગારિણાં=ગૃહસ્વામિનાં પ્રતિક્રોધઃ=સ્ત્રીસાન્નિધ્યાત્સાધું પ્રતિ સાધુસાન્નિધ્યાત્ સ્ત્રિય પ્રતિ ચ ક્રોધો ભવતીત્યર્થઃ ॥૫૮॥
અન્યદપિ દૂષણમાહ-‘અગુત્તી’ इत्यादि ।

મૂલમ્-અંગુત્તી વંભચેરસ્ય इत्थीओ वावि संकणं ।

कुशीलवर्द्धणं ठाणं दूरओ परिवर्ज्ण ॥५९॥

છાયા-અગુત્તિઃ વ્રહ્મચર્યસ્ય સ્ત્રીતો વાઽપિ શઙ્કનમ્ ।

कुशीलवर्द्धनं स्थानं दूरतः परिवर्जयेत् ॥५९॥

ટીકા-‘અગુત્તી’ इत्यादि ।

व्रह्मचर्यस्य अगुत्तिः=अरक्षणं तत्र स्त्रिया, सह संभाषणसानुरागाऽव-

હો જાતા હૈ પ્રાણિયોં કી હિંસા હોને સે સંયમ કા ઘાત હોતા હૈ, અર્થાત્ ભિક્ષાર્થ વૈઠે હુએ સાધુ કે લિએ આહાર બનાને સે વહ આહાર આધાકર્મિક આદિ દોષોં સે દૂષિત હોતા હૈ ઓર ઉસકે ગ્રહણ કરને સે ષટ્કાયં કે જીવોં કી ચિરાધના કા દોષ સાધુ કો લગતા હૈ । તથા ભિક્ષાકે લિએ આયે હુએ વનીપક (ભિખારી) આદિ કો ભિક્ષા મેં અન્તરાય (વિઘ્ન) પડતા હૈ । ઓર સ્ત્રીકે સાંનિધ્ય સે સાધુ કે પ્રતિ ઓર સાધુ કે સાંનિધ્ય સે સ્ત્રી કે પ્રતિ ગૃહસ્વામી કો ક્રોધ હોતા હૈ ॥ ૫૮ ॥

ઓર ભી દોષ કહતે હૈ-‘અંગુત્તી’ इत्यादि ।

સ્ત્રીકે સાથ ભાષણ કરને સે તથા સાનુરાગ અવલોકન કરને

પ્રાણીઓની હિંસા થવાથી સંયમનો ઘાત થાય છે, અર્થાત્ ભિક્ષાર્થે બેઠેલા સાધુને માટે આહાર બનાવવાથી તે આહાર આધાકર્મિક આદિ દોષોથી દૂષિત થાય છે, અને તેને ગ્રહણ કરવાથી ષટ્કાયના છવોની વિરાધનાનો દોષ સાધુને લાગે છે તેમજ ભિક્ષાને માટે આવેલા વનીપક (ભિખારી) આદિને ભિક્ષામા અન્તરાય (વિઘ્ન) પાડે છે અને સ્ત્રીના સાંનિધ્યથી સાધુની પ્રત્યે અને સાધુના સાંનિધ્યથી સ્ત્રીની પ્રત્યે ગૃહસ્વામીને ક્રોધ આવે છે. (૫૮)

બીજા પણ દોષો કહે છે-અગુત્તી० इत्यादि
સ્ત્રીની સાથે ભાષણ કરવાથી તથા સાનુરાગ અવલોકન કરવાની પ્રત્યયવ્રતમા

લોકનાદિતો વ્રહ્મચર્યવ્રતસ્ય માલિન્યપસદ્ધાદિતિ ભાવઃ, અપિવા સ્ત્રીતઃ=સ્ત્રીસંસ-
ર્ગતઃ ગદ્ગનમ્=વ્રહ્મચર્યવ્રતે શઙ્કાદ્યુત્પત્તિઃ; યથા તત્રોપવેશને સ્ત્રિયા હાવભાવાદિ-
દર્શનમમુદીપિતમદનવિકારાક્રાન્તમાનસસ્ય ત્રિસ્મૃતસંયમાનુપાલનતત્ત્મહત્તત્ત્કલ-
પરમપદલાભાદિકસ્ય પુરોવર્તિનીં સ્ત્રિયમેવ સર્વસુખમૂલભૂતાં મન્યમાનસ્ય સાધોઃ
'અલમ્નેન ભવાન્તરલભ્યફલદેન મહાપયાસસાધ્યેન વ્રહ્મચર્યપાલનેન' इत्यादि
કુતર્કજાલસમુદ્ભવને વ્રહ્મચર્યવ્રતે શઙ્કાકાંક્ષાદિદોષોદયો ભવતિ, ઉક્તશ્ચાગમે-

“નિગંથસ્સ સ્વલુ ઇત્થીણં ઇંદિયાઈ મળોઠરાઈ મળોરમાઈ આલોય-
માળમ્સ નિઝ્ઞાયમાણાસ્ય વંભયારિસ્સ વંભચેરે સંકા વા કંઘા વા વિતિગિચ્છા વા
સમુપ્પજિજ્ઞા મેયં વા લભિજ્ઞા ઉમ્માયં વા પાડણિજ્ઞા દીઠ્ઠાલિયં વા રોગાયંકં
હવિજ્ઞા કેવલિપ્પન્નાઓ ધમ્માઓ મંસિજ્ઞા” इत्यादि । અતઃ કુશીલવર્દનં સ્થાનં=
નિપદ્યાલક્ષણં દૂરતઃ પરિવર્જયેત્ નોપસેવેતેતિ ભાવઃ ॥૫૯॥

સે વ્રહ્મચર્ય વ્રત મેં મલીનતા આતી હૈ । ઓર સ્ત્રીકા સમ્પર્ક રહને સે
વ્રહ્મચર્ય વ્રત મેં શઙ્કા હોતી હૈ । તથા સ્ત્રી કે હાવભાવ આદિ કે
દિશાવ સે સાધુ કે ભાવ (પરિણામ) કામવાસનાવાસિત હો જાતે
હે । સ્ત્રી કો હી સવ સુખોં કા મૂલ સમજકર વહ એસી કુતર્કળાયે
કરને લગતા હૈ કિ-‘અગલે જન્મ મેં ફલ દેને વાલે તથા કઠિનાઈ
સે પલને યોગ્ય હસ વ્રહ્મચર્ય મેં ક્યા રક્ષા હૈ?’ એસી કુતર્કળાયે
ઉત્પન્ન હોને સે વ્રહ્મચર્ય મેં શંકા કાંક્ષા આદિ દોષ ઉત્પન્ન હોતે હે ।
આગમ મેં કહા હૈ-

“વ્રહ્મચર્ય મહાવ્રત પાલને વાલે નિર્ઘન્ય યદિ સ્ત્રી કી મનોહર
મનોરમ ઇન્દ્રિયોં કા અવલોકન કરે, વિચાર કરે તો વ્રાહ્મચર્ય મેં
શંકા કાંક્ષા વિચિકિત્સા ઉત્પન્ન હોતી હૈ, તથા સંયમ કા ભંગ,

મલીનતા આવે છે સ્ત્રીના સંપર્ક રહેવાથી બ્રહ્મચર્યવ્રતમા શંકા થાય છે સ્ત્રીના
હાવભાવ આદિના દેખાવથી સાધુના ભાવ (પરિણામ) કામવાસના-વાસિત થઈ
જાય છે સ્ત્રીને જ સર્વ સુખોનુ મૂળ સમજીને તે એવી કુતર્કળાઓ કરવા લાગે છે
દે-આગલા જન્મમાં ફળ આપનારા તથા સુફલેશીથી પાળવા યોગ્ય આ બ્રહ્મચર્યમાં
શું બળ્યું છે? એવા કુતર્કો ઉત્પન્ન થવાથી બ્રહ્મચર્યમાં શંકા કાંક્ષા આદિ દોષો
ઉત્પન્ન થાય છે આગળમાં કહ્યું છે દે-“બ્રહ્મચર્ય મહાવ્રત પાળવા માટે નિર્ઘન્ય
જે સ્ત્રીની મનોહર-મનોરમ ઇન્દ્રિયોનું અવલોકન કરે, વિચાર કરે, તો બ્રહ્મચર્યમાં
શંકા-કાંક્ષા-વિચિકિત્સા ઉત્પન્ન થાય છે, તથા સંયમનો ભંગ, ઉન્માદ, દીર્ઘકાલીન

એત્રૈવાપવાદમૂત્રમાહ—‘તિળ્હ’ इत्यादि ।

મૂલમ્-તિળ્હમન્નયરાગ્સસ નિસિર્જા જસસં કંપ્પઇ ।

જરાણ અભિંભૂયસ્સ વાહિયંસ્સ તવસ્સિણો ॥૬૦॥

છાયા-ત્રયાણામન્યતમસ્ય નિપદ્યા यस્ય કલ્પતે ।

જસ્યાઽભિભૂતસ્ય વ્યાધિતસ્ય તપસ્વિનઃ ॥૬૦॥

ટીકા-‘તિળ્હ’ इत्यादि ।

જરયાઽભિભૂતસ્ય=વૃદ્ધસ્ય, વ્યાધિતસ્ય=રોગિણઃ તપસ્વિનઃ=તપશ્ચર્યાપરાય-

ણસ્ય ત્રયાણામેષાં વૃદ્ધાદીનામ્ અન્નયરાગસ્ય ‘સૌત્રત્વાદ્વહુનિદ્ધારિણે તરપ્’=અન્યત-
મસ્ય, એકસ્ય અન્યતમત્વલક્ષણસ્ય પ્રત્યેકં સમન્વયાત્ કસ્યચિદિત્યર્થઃ, यस્ય સાધોઃ
નિપદ્યા=ગૃહસ્થગૃહોપવેશનં કલ્પતે તસ્ય તત્રોપવેશનતો ન દોષ इति સવ્વન્ધઃ ॥૬૦॥

અથ સ્નાનારૂપ્યં સપ્તદશં સ્થાનમાઠ-‘વાહિઓ’ इत्यादि ।

મૂલમ્-વાહિઓ વા અરોગી વા સિણાણં જો ઉં પર્થ્થણ ।

બુક્કંતો હોઈ આર્યારો જંદો હવંઈ સંજમો ॥૬૧॥

છાયા-વ્યાધિતો વા અરોગી વા સ્નાનં યસ્તુ પ્રાર્થયતે ।

વ્યુત્ક્રાન્તો ભવતિ આચારઃ ત્યક્તો ભવતિ સંયમઃ ॥૬૧॥

ઉન્માદ, દીર્ઘકાલીન રોગ ઓર અત્તંક ઉત્પન્ન હોતે હૈં તથા કેવલી
ભગવાન દ્વારા પ્રરૂપિત ધર્મ સે અષ્ટ હો જાતા હૈં” इत्यादि ।

इसलिए कुशील को बढाने वाला, गृहस्थ के घरमें बैठना
साधुको नहीं कल्पता है ॥ ५९ ॥

यहां अपवाद बताते हैं—‘ तिल्ह ’ इत्यादि ।

वृद्ध, व्याधिग्रस्त (रोगी) और तपस्वी, इन तीनोंमें से प्रत्येक को
गृहस्थके घरमें बैठना कल्पता है। इसलिए उनके बैठनेमें दोष नहीं है ॥६०॥

રોગ અને પીડા ઉત્પન્ન થાય છે તથા કેવલી ભગવાને પ્રરૂપેલા ધર્મથી અષ્ટતા,
એ દોષો ઉત્પન્ન થાય છે” इत्यादि. એથી કરીને કુશીલને વધારનાર એવું ગૃહસ્થના
ઘરમાં બેસવું સાધુને કલ્પતું નથી. (૫૯)

એમાં અપવાદ બતાવે છે; તિળ્હં ઇત્યાદિ.

વૃદ્ધ, વ્યાધિગ્રસ્ત (રોગી) અને તપસ્વી, ત્રણેમાંના પ્રત્યેકને જે ગૃહસ્થના
ઘરમાં બેસવું કલ્પે છે, તેથી એના બેસવામાં દોષ નથી (૬૦)

ટીકા-‘વાહિઓ’ इत्यादि ।

व्याधितः=रोगी वा=अथवा अरोगी=व्याधिरहितो वा यस्तु=साधुः स्नानं देशतः सर्वतो वा प्रार्थयते कुरुते तेन साधुना आचारः=वाहनपोलक्षणः साधुसमाचारः व्युत्क्रान्तः=उल्लङ्घितो भवति जलपरीपहसहनाभावात् संयमः=दयालक्षणः त्यक्तो भवति अप्कायविराधनात् ॥६१॥

अचित्तजलेन स्नाने साधोः को दोषः? इत्याह-‘संतिमे’ इत्यादि ।

मूलम्-‘संतिमे सुहुमां पाणी घसांसु मिलंगासु यं ।

जे यं भिक्खू सिणांयंतो त्रियडेणुप्पिलावण ॥६२॥

छाया-सन्ति इमे सूक्ष्माः प्राणाः घसासु मिलंगासु च ।

ये च भिक्षुः स्नान् विकृतेन उत्प्लवयति ॥६२॥

ટીકા-‘સંતિ મે’ इत्यादि ।

विकृतेन=अचित्तजलेन स्नानं=देशतः सर्वतो वा स्नानं कुर्वाणः भिक्षुः=साधुः घसासु=‘देशीयशब्दः’ क्षारभूमिषु सत्त्विभूमिषु वा, च=पुनः मिलंगासु=

स्नान नामक सत्तरहवां स्थान दरसाते हैं—‘वाहिओ’ इत्यादि ।

रोगी या नीरोगी जो कोई भी साधु एक देश से या सर्व-देश से स्नान करता है वह आचार से च्युत होता है, क्योंकि वह मलपरीपह को सहन नहीं करता, तथा दयारूप संयम से रहित होता है, क्योंकि स्नान करने से अप्काय की विराधना होती है ॥६१॥

अचित्त जलसे भी स्नान करने में दोष लगता है सो कहते हैं-‘संतिमे’ इत्यादि ।

अचित्त जलसे भी एक देश से या सर्वदेश से स्नान करने वाला साधु क्षारभूमि में अथवा त्रिल छिद्र वाली भूमि में अथवा

સ્નાન નામક સત્તરમું સ્થાન હવે દર્શાવે છે—વાહિઓં ઇત્યાદિ રોગી યા નીરોગી જે કોઈ પણ સાધુ એક દેશે યા અર્થ દેશે સ્નાન કરે છે તે આચારથી ચ્યુત થાય છે, કારણ કે તે પણ પરીપહને સહન કરતો નથી, તથા દયારૂપ સંયમથી રહિત થાય છે, કારણ કે સ્નાન કરવાથી અપ્કાયની વિરાધના થાય છે, (૬૧)

અચિત્ત જળથી પણ સ્નાન કરવાથી દોષ લાગે છે, તે કહે છે—સંતિમેં ઇત્યાદિ,

અચિત્ત જળથી પણ એક દેશે યા સર્વદેશે સ્નાન કરનાર સાધુ ક્ષારભૂમિમાં

‘અયમપિ દેશીયશ્લોકઃ’ વીદીર્ણભૂમિષુ શ્લક્ષણભૂમિષુ ‘ચિકની’-ઈતિ ભાષા-પ્રસિદ્ધાસુ ભૂમિષુ ચ યે ઇમે=લોકપ્રસિદ્ધાઃ સૂક્ષ્માઃ=લઘુતનવઃ પ્રાણાઃ=પ્રાણિનઃ દ્વીન્દ્રિયાદયઃ સન્તિ ભૂમૌ કૃતાવાસાઃ આહારાદ્યર્થે સંચરમાણા વા વિદ્યન્તે ગમ્ય-માનત્વાત્ તાન્=શતશતાવ્ડશિશુસમૂહસહિતાવાસસમેતાન્ ભૂમૌ કૃતાવાસાન્; ઇષ્ટાહારપ્રાપ્તેઃ પ્રાકૃતદાહારસહિતાન્ વા અનવાપ્તાવાસાન્ સંચરમાણાન્ વિવિધાન્ જીવસંઘાતાન્ વા ઉત્પ્લાવયતિ=જલોર્ધ્વભાગે નયતિ જલોપરિતનભાગે પ્રાપયન્ પ્રવાહયતિ, આવાસાદિતો વિયોજયન્ અનિષ્ટદેશં પ્રાપયન્ જલવેગેન વ્યાકુલી-કુર્વન્ તદીયપ્રાણાત્યયમપિ સાધયતીત્યર્થઃ । સ્નાનીયસલિલસ્ય ભૂવિવરાદિષુ પ્રવેશે તત્રત્યાનાં જીવાનાં સ્વસ્વસ્થાનવિનાશાત્ તત્રૈવ બહિર્નિઃસરણાદિના વા વિરાધનાઽવશ્યમ્ભાવિનીત્યાશયઃ ॥૬૨॥

ચિકની ભૂમિ મેં રહે હુએ સૂક્ષ્મ શરીર વાલે દ્વીન્દ્રિય આદિ પ્રાણી, જો કિ આહાર આદિ કે લિએ સંચાર કરતે હૈં, ઁનકો આહાર પ્રાપ્તિકે પહેલે અથવા આહાર કે સાથ સ્નાનજલ વહા દેતા હૈ । અર્થાત્ અપને અભીષ્ટ સ્થાન પર પહુંચને સે પહેલે હી વે પાની મેં વહકર અપને નિવાસસ્થાન સે વિયુક્ત હોતે હુએ, અનિષ્ટ સ્થાન પર પહુંચ જાતે હૈં, યહા તક કિ-ઁનકે પ્રાણોં કા ભી અન્ત હો જાતા હૈ । તથા જવ સ્નાનકા જલ બિલ મેં ઘુસ જાતા હૈ તો વહાં કે પ્રાણિયોં કો સ્થાન ંષ્ટ હોને સે વહોં અથવા વહકર વાહર આજાને સે કષ્ટ પહુંચતા હૈ અતઃ ઁનકી વિરાધના અવશ્ય હોતી હૈ, ઁસ-લિએ સાધુ કો સ્નાન કા ત્યાગ કરના ઁાહિએ ॥ ૬૨ ॥

અથવા ઠર-છિદ્રવાળી ભૂમિમાં, સ્ત્રીરાવાળી ભૂમિમાં અથવા ચીકણી ભૂમિમાં રહેલા સૂક્ષ્મ શરીરવાળા દ્વીન્દ્રિય આદિ પ્રાણીઓ જે આહાર આદિને માટે સંચાર કરતાં હોય છે તેમને આહાર પ્રાપ્તિની પહેલા અથવા આહારની સાથે સ્નાનનું જળ વહાવી દે છે-ઘસડી બાય છે અર્થાત્ પોતાના અભીષ્ટ સ્થાન પર પહોંચ્યા પહેલાં જ તેઓ પ્રાણીમાં જેવાં જઈને પોતાના નિવાસ સ્થાનથી વિયુક્ત થઈ જઈને અનિષ્ટ સ્થળ પર પહોંચી બાય છે. તે એટલે સુધી કે તેમના પ્રાણોના પણ અંત થઈ બાય છે, વળી સ્નાનનું જળ ઠરમાં પેસી બાય છે તો ત્યાંના પ્રાણીઓને સ્થાનંષ્ટ થવાથી ત્યાં અથવા જેવાં જઈને આહાર આવી જવાથી કષ્ટ પહોંચે છે. એટલે તેમની વિરાધના અવશ્ય થાય છે, તેથી સાધુએ સ્નાનનો ત્યાગ કરવો જોઈએ. (૬૨)

मूलम्-तस्मात् ते० णीं सिर्णायन्ति सीर्णं उंसिणेण वां ।

जावज्जीवं वयं घोरं असिर्णाणमहिदुर्गा ॥६३॥

छाया-तस्मात् ते न स्नान्ति शीतेन उष्णेन वा ।

यावज्जीवं व्रतं योरम् अस्नानमधिष्ठातारः ॥६३॥

टीका-‘तस्मा’ इत्यादि ।

तस्मात्=उक्तदोषप्रसङ्गात् अस्नानं=स्नानवर्जनलक्षणं घोरं=दुष्करं व्रतं
यावज्जीवं=मरणायधि अधिष्ठातारः=पालयितारः ते=निर्ग्रन्थत्वेन प्रसिद्धाः
साधवः शीतेन उष्णेन वा उदकेन न स्नान्ति=स्नानं न कुर्वन्तीत्यर्थः ॥६३॥

मूलम्-सिर्णाणं अँदुवा कर्कं लुद्धं पउमगाणि यं ।

गायस्सुवण्णहाए नायंरन्ति कयाइवि ॥६४॥

छाया-स्नानम् अथवा कल्कं लोघ्रं पद्मकानि च ।

गात्रम्योद्वर्त्तनार्थाय नाचरन्ति कदाचिदपि ॥६४॥

टीका-‘सिर्णाणं’ इत्यादि ।

साधवः गात्रस्योद्वर्त्तनार्थाय=भङ्गपरिष्काराय शरीरमलापनयनपुरस्सर-
कान्तिविशेषाऽऽधानायेत्यर्थः स्नानं=स्नानोपकरणद्रव्यम्, अथवा कल्कं=सर्पपादि-
खलं, लोघ्रं=गन्धद्रव्यं; पद्मकानि=पद्मकाष्ठानि तत्साधिततैलानीत्यर्थः, च शब्दा-
दन्यदपि स्नानोपयोगिद्रव्यं ‘सावुन’ इत्यादि भाषाप्रमिद्धं कदाचिदपि नाचरन्ति=
न सेवन्ते ॥६४॥

‘तस्मा’ इत्यादि । इसलिय उक्त दोषों का प्रसंग होने से स्नान त्याग करने का दुष्कर तप यावज्जीव पालने वाले निर्ग्रन्थ साधु ठंढे या गर्म किसी प्रकार के पानी से स्नान नहीं करते ॥६३॥

‘सिर्णाणं’ इत्यादि । शरीर का मैल उतार कर शोभायमान करने के लिए साधु स्नान योग्य सावरी का, सरसों आदि की खल का, लोघ्र का तथा पद्मकाष्ठ अर्थात् उसके तैल का और ‘च’ शब्द से अन्य सावुन आदि स्नानोपयोगी द्रव्य का कदापि सेवन नहीं करते ॥६४॥

तस्मा० इत्यादि । तेथी उक्त दोषोना प्रसंग उत्पन्न थवाथी स्नानतो त्याग करवानुं, दुष्कर तप यावज्जीव पालनासि निर्ग्रन्थ साधु ठंडा या गरम केस प्रशरना पाणीथी स्नान करता नथी (६३)

सिर्णाणं० इत्यादि शरीरोंनो मैल उतारने शोभायमान करवाने मोटे साधु स्नान योग्य सावरीनुं, सरसव आदिनां जोणनुं, लोघ्रनुं तथा पद्मकाष्ठ अर्थात् तेना

अथाष्टदशं स्थानमाह—

मूलम्--नगिणस्स वैवि मुण्डस्स दीहरोमनहंसिणो ।

मेहुणा उवसंतस्स किंविभूसाइ कारियं ॥६५॥

छाया-नग्नस्य-वाऽपि मुण्डस्य दीर्घरोमनखवतः ।

मैथुनाद् उपशान्तस्य किं विभूषया कार्यम् ॥६५॥

टीका-‘नगिणस्स’ इत्यादि ।

नग्नस्य=वस्त्रमूर्च्छारहितस्य गच्छनिवासिनः स्थविरकल्पिकस्य गच्छ-
निर्गतस्य जिनकल्पिकस्य वेत्यर्थः । अपिवा मुण्डस्य=द्रव्यतो लुञ्चितकेशस्य, भावतो
विषयविरतस्य दीर्घरोमनखवतः=प्रवृद्धकेशनखवतः एतद् विशेषणं जिनकल्पिका-
पेक्षया, स्थविरकल्पिनस्तु प्रमाणोपेतमेव केशनखादिकं धारयन्ति । मैथुनादुप-
शान्तस्य=मैथुनोपरतस्य च विभूषया=अङ्गपरिष्कारेण किं कार्यं=किं प्रयोजनं,
न किञ्चिदित्यर्थः ॥६५॥

अब अठारहवाँ स्थान कहते हैं-‘नगिणस्स’ इत्यादि । वस्त्र
विषयक मूर्च्छारहित (गच्छवास) स्थविर कल्पी अथवा गच्छनिर्गत
जिनकल्पी द्रव्यसे-लुञ्चित केश वाले तथा भावसे-विषयों के त्यागी
मुंडित, जिनके केश, तथा नख आदि बड़े हुए हैं ऐसे मैथुन से
उपरत साधुओं को शरीर विभूषा का क्या प्रयोजन है ? । अर्थात्
कुछ भी प्रयोजन नहीं ।

यहां ‘ दीर्घ केश नख वाले ’ यह विशेषण जिनकल्पी सा-
धुकी अपेक्षासे कहा गया है क्योंकि स्थविरकल्पी साधु प्रमाणोपेत
केश और नख रखते हैं ॥ ६५ ॥

तेलनुं अने च शण्दथी अन्य साधु आदि स्नानोपयोगी द्रव्योनुं सेवन कदापि
करता नथी. (६४)

डवे अठारहवें स्थान कहे छे-‘नगिणस्स’ इत्यादि वस्त्र विषयक मूर्च्छारहित
(गच्छवास) स्थविरकल्पी, अथवा गच्छनिर्गत जिनकल्पी द्रव्यथी लुञ्चितकेशवाणा तथा
भावथी विषयानात्यागी, मुंडित, जेना केश तथा नख आदि बड़े छे, ओवा, मैथुनथी
उपरत साधुओने शरीरनी विभूषातु शु प्रयोजन छे ? अर्थात् कथं प्रयोजन नथी
अहो ‘ दीर्घ केशनखवाणा ’ ओ विशेषण जिनकल्पी साधुनी अपेक्षाथी कहेवाभा-
आयुं छे शरणा डे स्थविर कल्पी साधु प्रमाणोपेत केश अने नख राखे छे. (६५)

निष्प्रयोजनत्वप्रदर्शनेन निषिद्धस्य विभूषाकरणस्य कदाचित् साधुनां दोषाभावदर्शनाद् विभूषाकरणमसङ्गः स्यादतस्तद्धारणाय तदोपानपि प्रदर्शयति-
'विभूषा' इत्यादि ।

॥ मूलम्-विभूसावत्तियं भिक्खू कम्मं वंधेइ चिक्कणं ।

संसारसागरे घोरे^१ जेणं^२ पडंइ दुरुत्तरे ॥६६॥

छाया-विभूषापत्ययं भिक्षुः, कर्म वध्नाति चिक्कणम् ।

संसारसागरे घोरे, येन पतति दुरुत्तरे ॥६६॥

टीका-'विभूसा' इत्यादि ।

येन कर्मणा जीवः घोरे=भयंकरे जन्मजरामरणादिभयाकुले इत्यर्थः ।

अतएव दुरुत्तरे=उत्तरीतुमशक्ये संसारसागरे=भवसमुद्रे पतति तत्=तथाविधं=विभूषापत्ययं=शरीरपरिष्कारहेतुकं चिक्कणं=दुःखेदं कर्म ज्ञानावरणीयादिलक्षणं भिक्षुः=साधुः वध्नाति=संगृह्णातीत्यर्थः ॥६६॥

बाह्यविभूषादोषकथनानन्तरं विभूषासंकल्पदोषमाह-

मूलम्-विभूसावत्तियं चेयं वुध्धा मनंति^३ तारिसं ।

सावर्जवहूलं^४ चेयं, नेयं^५ तांइहि सेवियं^६ ॥६७॥

निष्प्रयोजन कहकर निषेध किये हुए विभूषाकरण को कदाचित् कोई निर्दोष समझकर आचरण करने लगे अतः अयं उसके दोष बताते हैं-'विभूसावत्तियं' इत्यादि ।

जिस क्रियासे जीव, जन्म मरण के दुःखों से व्याकुल दुस्तर संसारसागर में गिरता है, ऐसी शरीरविभूषा से उत्पन्न होने वाले ज्ञानावरणीय आदि चिकने कर्मों को साधु वाधता है । अर्थात् शरीर की विभूषा से चिकने कर्मों का बन्ध होता है ॥ ६६ ॥

निष्प्रयोजन कहीने निषेध कइला विभूषाकरणे कइयित् ठोइ निर्दोष समझने आचार्य कइला लागे, तेथी इहे जेना दोष बतावे छे: विभूसावत्तियं० इत्यादि.

जे क्रियाथी छव जन्ममरणतां दुःखेथी व्याकुल दुस्तर संसारसागरमां पडे छे, जेथी शरीरविभूषाथी उत्पन्न धनारा ज्ञानावरणीय आदि बीकषां कर्मोने साधु वाधे छे. अर्थात् शरीरनी विभूषाथी बीकषां कर्मोना बन्ध उत्पन्न थाय छे. (६६)।

છાયા-વિભૂષાપ્રત્યયં ચેતઃ બુદ્ધા મન્યન્તે તાદૃશમ્ ।

સાવચ્ચવહુલં ચૈવં નૈતત્ ત્રાયિભિઃ સેવિતમ્ ॥૬૭॥

ટીકા-‘વિભૂષા’ इत्यादि-

બુદ્ધાઃસર્વજ્ઞાઃ તીર્થકરાદયઃ વિભૂષાપ્રત્યયં=પ્રત્યેતિ=પ્રતિગચ્છતિ સ્મરતીતિ યાવત્ પ્રત્યયઃ, વિભૂષાયાઃ=શરીરમण्डनस्य પ્રત્યયઃ સ્મરણકર્તૃ, તમ્-વિભૂષા-પ્રત્યયં શરીરમण्डनाभिलाषीत्यर्थः, પ્રત્યયશબ્દસ્ય નિત્યપુલ્લિङ्गतया न लिङ्गव्य-
ત્યयः । યદ્વા-વિભૂષાયાઃ પ્રત્યયો હેતુઃ વિભૂષાપ્રત્યયઃ તમ્, વિભૂષાકરણપ્રવૃત્તૌ
કારણીભૂતમિત્યર્થઃ, લોકે હિ પ્રાયો મનસિ પ્રથમં સંકલ્પ્ય (કર્તવ્યાર્થાન્નિશ્ચિત્ય)
ક્રિયામાત્રે પ્રવૃત્તિદૃશ્યતે इति चित्तस्य प्रवृत्तिकारणत्वमिति भावः । ચેતઃ=ચિત્તં
તાદૃશં=વાહ્યવિભૂષાતુલ્યં, સંસારસાગરાન્તઃપતનકારણત્વેન ચિક્ષણંકર્મબન્ધ
હેતુત્વસામ્યાદિતિ ભાવઃ, મન્યન્તે=કેવલાલોકેન જાનન્તિ, એવંચ=વાહ્યવિભૂષા-
તુલ્યત્વે સતિ ચ એતત્=વિભૂષાનુચિન્તનં સાવચ્ચવહુલમ્=પાપપ્રચુરં વિવિધપાપજનક-
મિત્યર્થઃ । અતઃ ત્રાયિભિઃ=સ્વપરરક્ષાપરાયણૈઃ (મોક્ષાભિલાષિભિરિત્યર્થઃ) ન
સેવિતં=ન કૃતમિત્યર્થઃ ॥૬૭॥

વાહ્ય વિભૂષા કે દોષ દિશ્વાકર અથ વિભૂષાકે સંકલ્પ કે દોષ દિશ્વલાતે હૈ-‘વિભૂસાવત્તિયં’ इत्यादि ।

જિસ ચિત્તમેં શરીર કી વિભૂષા કી અભિલાષા હોતી હૈ
ઉસ ચિત્ત કો બી તીર્થકર ભગવાન ને વૈસા હી અર્થાત્ અપાર
સંસારસાગર મેં ગિરાને વાલા તથા વાહ્ય વિભૂષા કરને વાલે કે
સમાન ચિક્ષન કર્મબન્ધકા કારણ માના હૈ અર્થાત્ વિભૂષાકા અનુ-
ચિન્તન (અભિલાષ) કરને સે બી પાપોં કી ઉત્પત્તિ હોતી હૈ । એસી
વિભૂષા કે સંકલ્પ કો સ્વપરરક્ષા (હિત) ચાહને વાલે મહાપુરુષોં ને
સેવન નહીં ક્રિયા હૈ । ॥ ૬૭ ॥

બાહ્ય વિભૂષાતા દોષો બળતાવીને હવે વિભૂષાના સંકલ્પના દોષો બળતાવે છે-
વિભૂસાવત્તિયં ० इत्यादि.

જે ચિત્તમાં શરીરની વિભૂષાની અભિલાષા હોય છે, તે ચિત્તને પણ તીર્થકર
ભગવાન એવું જ અર્થાત્ અપાર સંસાર સાગરમાં પાડનારું તથા બાહ્ય વિભૂષા કરનારની
સમાન ચીકણાં કર્મબંધેનું કારણ બાન્યું છે, અર્થાત્ વિભૂષાનું અનુચિન્તન (અભિલાષા)
કરવાથી પણ પાપોની ઉત્પત્તિ થાય છે એવી વિભૂષાના સંકલ્પનું સ્વપર રક્ષા (હિત)
આહવાન મંહિરિયોએ સેવન કર્યું નથી. (૬૭)

मूलम्-खवंति अप्पाणममोहंदसिणो, तंवे रया संजसेअज्जवे गुणे ।

धुणंति पावाइं, पुरेकंडाइं, नवाइं पावाइं ने ते करंति ॥६८॥

छाया-क्षपयन्ति आत्मानममोह (य) दर्शिनः, तपसि रताः संयमार्जवे गुणे । धुन्वन्ति पापानि पुराकृतानि, नवानि पापानि न ते कुर्वन्ति ॥६८॥

टीका-‘ खवंति ’ इत्यादि—

संयमार्जवे=संयमः सप्तदशप्रकारकः, आर्जवं=सरलता निष्कपटभावः ते यस्य तत् संयमार्जवं तस्मिन् देवमायाविरहिते इत्यर्थः; तपसि=चतुर्भक्ताः दिलक्षणे गुणे च रताः=तत्पराः, यद्वा— ‘तपसि, संयमे, आर्जवे, गुणे च रताः’ इत्यन्वयः । तत्र गुणे=गुणपदप्रतिपाद्ये पञ्चमहाव्रतलक्षणे मूलगुणे, नानाविद्याभि-
ग्रहादिम्बरूपे उत्तरगुणे चेत्यर्थः, अन्यतरत्-प्राग्व्याख्यातम् । अमोहदर्शिनः= अविनश्यदार्थदर्शिनः आचारगोचरविवेकवन्त इत्यर्थः । अथवा=अमोघदर्शिनः इति-छाया, अयोधं=स्वकार्य परमपदसाधनान्यभिचारित्वेन सर्वथा सर्वदाऽवश्यं फलदातृत्वाद् अन्यर्थं सम्यग्ज्ञानादिरत्नत्रयमित्यर्थः तत् पश्यन्ति तच्छीला

उत्तर गुणों के कथन के प्रसंगमें शरीर की शोभा का परित्याग रूप अठारहवाँ स्थान कहने से अठारहों स्थानों का कथन हो चुका । अब उनका यथाविधि आराधन करना बताते हुए उपसंहार करते हैं—‘ खवंति ’ इत्यादि ।

सत्तरह प्रकार के संयम में, सरलता (निष्कपटता) रूप गुण में तथा चतुर्भक्त आदि तपो में तत्पर, अथवा गुण अर्थात् पंच महाव्रत रूप मूल गुण तथा नाना प्रकार के अभिग्रह आदि रूप उत्तर गुणों में अनुरक्त, आचार गोचर के विवेकी अथवा मोक्ष के निश्चय के साधक सम्यग्ज्ञान आदि रत्नत्रयको ही मोक्षफलदाता

उत्तर गुणों का कथन का प्रसंगमां शरीर की शोभा का परित्याग रूप अठारहवाँ स्थान कहने से अठारहों स्थानों का कथन हो चुका । अब उनका यथाविधि आराधन करना बताते हुए उपसंहार करते हैं—‘ खवंति ’ इत्यादि ।

सत्तर प्रकार का संयममां, सरलता (निष्कपटता), रूप गुणमां, तथा चतुर्भक्त आदि तपोमां तत्पर अथवा गुण अर्थात् पंच महाव्रत रूप मूल गुणों तथा नाना प्रकार का अभिग्रह आदि रूप उत्तर गुणोंमां अनुरक्त, आचार-गोचर का विवेकी, अथवा मोक्ष का निश्चय साधक सम्यग्ज्ञान आदि रत्नत्रयको ही मोक्ष फलदाता

અમોઘદર્શિનઃ મોક્ષમાર્ગેકલક્ષ્યા इत्यर्थः, ते=साधवः, आत्मानम्=आत्मनः कषा-
यादिमलं क्षपयन्ति=विनाशयन्ति कषायमलापहारेणात्मानं शोधयन्तीत्यर्थः ।
यद्वा-आत्मानं क्षपयन्ति=अनुपशान्तमात्मानं शमयन्ति शमेन योजयन्तीत्यर्थः,
तथा पुराकृतानि=अनन्तभवोपार्जितानि पापानि=ज्ञानावरणीयादीनि कर्माणि
धुन्वन्ति=नाशयन्ति, नवानि=नूतनानि पापानि न कुर्वन्ति=नोत्पादयन्ति ॥

‘અમોહદંસિણો’ इत्यस्य ‘अमोहदर्शिनः’ ‘अमोघदर्शिनः’ इति-
च्छायाद्वयं, तत्र ‘अमोहदर्शिनः’ इति पदे मोहरहितानामेव मोक्षमार्गाऽऽ-
राधना भवतीति, आचारगोचरविवेकवतामेव आत्मशुद्धिर्जायत इति च सूचितम् ।
‘अमोघदर्शिनः’ इति पक्षे तु अमोघदर्शिनां सविधे सर्वे कामगुणा मोघा (निष्फला)
भवन्तीत्यावेदितम् । ‘संजमअज्जवे गुणे’ इत्यत्रत्येन ‘संजम’ पदेन तपसः
सर्वभूतोपघातानुत्पादकत्वम्, ‘अज्जवे’ इति पदेन तपसो निदानराहित्य च
सूचितम् ॥ ६८ ॥

સમજ્ઞાને વાળે અર્થાત્ મોક્ષમાર્ગ મેં હી ઉપયોગ લગાને વાળે વે સાધુ
અપની આત્મા કો શાન્તિયુક્ત બનાવે હૈં, તથા પૂર્વ કે અનન્ત ભવો
મેં ઉપાર્જન કિયે-હુએ જ્ઞાનાવરણ આદિ પાપ કર્મો કો નાશ કરતે
હૈં ઔર નવીન કર્મો કો નહીં વાંધતે ।

‘અમોહદંસિણો’ પદસે યહ સૂચિત કિયા હૈં કિ મોહરહિત
મુનિ હી મોક્ષ માર્ગ કી આરાધના કર સકતે હૈં, ઔર આચાર ગોચર
કે જ્ઞાતા કી હી આત્મા શુદ્ધ હોતી હૈં જવ હસ પદ કી ‘અમોઘદર્શિનઃ’
છાયા કરતે હૈં । તો એસા તાત્પર્ય ધ્વનિત હોના હૈં કિ અમોઘદર્શિયો
કે સામને શબ્દ આદિ કામગુણ નિષ્ફલ હો જાતે હૈં, ‘સંજમઅજ્જવે ગુણે’
હસમેં રહે હુએ ‘સંજમ’ પદસે તપકી નિદાનરહિતતા સૂચિત કી હૈં ॥૬૮॥

સમજનારા અર્થાત્ મોક્ષમાર્ગમાજ ઉપયોગ લગાડનારા એ સાધુઓ પોતાના આત્માને
શાન્તિયુક્ત બનાવે છે તથા પૂર્વના અનન્ત ભવોમાં ઉપાર્જન કરેલાં જ્ઞાનાવરણ આદિ
પાપકર્મોનો નાશ કરે છે અને નવીન કર્મોને બાંધતા નથી

અમોહદંસિણો પદથી એમ સૂચિત કર્યું છે કે મોહરહિત મુનિ-મોક્ષમાર્ગની
આરાધના કરી શકે છે, અને આચાર-ગોચરના જ્ઞાતાનીજ આત્મશુદ્ધિ થાય છે બ્યારે
આ પદની અમોઘદર્શિનઃ છાયા થાય છે, ત્યારે એવું તાત્પર્ય ધ્વનિત થાય છે કે
અમોઘદર્શિઓની સામે શબ્દ આદિ કામગુણ નિષ્ફળ બાય છે. સંજમઅજ્જવે ગુણે
એમાં રહેલા સંયમ-શુદ્ધતા તપની નિદાનરહિતતા સૂચિત કરી છે. (૬૮)

મૂલમ્--સઓવસંતા અમમા અર્કિચંણા, સવિર્જિવિજ્ઞાણુગયા જૈસંસિણો ।

ઉડપ્પસન્ને વિર્મલે વં ચંદિમા, સિદ્ધિં વિમાણોઽં ઉવંતિ તાઈણો
ત્તિવેમિ ॥૬૧॥

છાયા-મદોપશાન્તા અમમા અર્કિચ્ચના, સ્વવિદ્યવિદ્યાનુગતા યશસ્વિનઃ ।

ઋતુપ્રસન્નઃ વિમલ ઇવ ચન્દ્રમા સિદ્ધિં વિમાનાનિ (ચ) ઉપયન્તિ-

ત્રાયિણ ઇતિ વ્રવીમિ ॥૬૧॥

ટીકા-'સઓવસંતા' ઇત્યાદિ ।

સદોપશાન્તાઃ=સર્વદા નિશ્ચલાત્મનઃ અનુદ્વિગ્ધમાનસા ઇત્યર્થઃ, અમમાઃ=દ્રવ્યતઃ શરીરવસ્ત્રપાત્રાદિધર્મોપકરણેઽપિ, ભાવતઃ ક્રોધાદિક્ષણાયે મમત્વરહિતાઃ અતएव અર્કિચ્ચનાઃ=પરિગ્રહશૂન્યાઃ, સ્વવિદ્યવિદ્યાનુગતાઃ=(સ્વસ્ય=આત્મનો વિદ્યા સ્વવિદ્યા સા ચાસૌ વિદ્યા ચ સ્વવિદ્યવિદ્યા (સામાન્યવિશેષયોરભેદાન્વયસિદ્ધાન્તાત્વકર્મધારયઃ) આત્મહિતસાધકજ્ઞાનરૂપં જ્ઞાતં પ્રવચનમિત્યર્થઃ, તથા અનુગતાઃ=યુક્તાઃ યશસ્વિનઃ=સંયમિનઃ ત્રાયિણઃ=જન્તુજાતાવનસાવધાનાઃ, ઋતુપ્રસન્નઃ=ઋતૌ=શરદિ પ્રસન્નઃ=જલધરાન્નાવરણાપસરણેન લઘ્વમુપમઃ વિમલઃ ચન્દ્રમા ઇવ નિર્મલ ચન્દ્રસદૃશઃ કર્મમલરહિતા ઇત્યર્થઃ, સિદ્ધિં=શિવગતિં કેચિદવશિષ્ટકર્માણસ્તુ વિમાનાનિ=સૌધર્માવતંસકાદીનિ ઉપયન્તિ=પ્રાપ્નુવન્તિ । ઇતિ વ્રવીમીતિ પૂર્વવત્ "

'સઓવસંતા' ઇત્યાદિ । ચિત્તકો કમી ઉદ્ધિગ્ન ન કરને વાલે, દ્રવ્યસે શરીર વસ્ત્ર પાત્ર આદિ ધર્મોપકરણોમેં, ભાવસે ક્રોધ આદિ કષાયોં મેં મમતા ત્યાગી, અતएव પરિગ્રહરહિત, આત્મરહિત કે સાધક, પ્રવચન સે યુક્ત, યશસ્વી, પ્રાણિયાં કી રક્ષામેં સાવધાન. શરદ ઋતુ મેં વાદલ આદિ આવરણ કે અભાવસે નિર્મલ ચન્દ્રમા કી તરહ કર્મમલ રહિત સાધુ મિદ્ધિગતિ કો પ્રાપ્ત કરતે હેં । ઓર જિનકે કર્મ કુલ અવશિષ્ટ રહજાતે હેં વે સૌધર્માદિ દેવલોકમેં ઉત્પન્ન હોતે હેં ।

'સઓવસંતા' ઇત્યાદિ. ચિત્તને કદાપિ ઉદ્ધિગ્ન ન કરનારા, દ્રવ્યથી શરીર વસ્ત્ર પાત્ર આદિ ધર્મોપકરણમાં, ભાવથી ક્રોધાદિ કષાય ના ના ત્યાગી એટલે પરિગ્રહ રહિત, આત્મરહિતના સાધક, પ્રવચનથી યુક્ત પ્રાણીઓની રક્ષામાં સાવધન, શરદઋતુમાં વાદળ આદિ આવરણના અભાવથી અત્થાત્માની પેઠે કર્મમલ રહિત, સાધુ મિદ્ધિગતિને પ્રાપ્ત કરે છે. અને એમાં અવશિષ્ટ રહી છે તેથી સૌધર્માદિ દેવલોકમાં ઉત્પન્ન થાય છે । નમ્યકત કષ્ટ

‘સઓવસંતા’ ઇતિપદેનાઽષ્ટાદશસ્થાનયથાવિધિસમારાધનતત્પરાણાં સાધૂનાં સિદ્ધિલાભાવધિ કદાઽપ્યુન્મનીભાવો ન વિધેય ઇતિ ધ્વનિતમ્ । ‘અમમા’ ઇતિપદેન નિઃસ્પૃહત્વમનભિમાનિત્વં ચ સૂચિતમ્ । ‘અર્કિચ્છના’ ઇત્યનેન સન્નિધિ- કરણાભાવો ઘોતિતઃ । ‘સવિજ્ઞવિજ્ઞાણુગયા’ અનેનાઽઽત્મહિતકામુકાનાં કલ્યા- નાય પ્રવચનવિદ્યૈવ સાધીયસી નતુ લૌકિકીતિ સૂચિતમ્ । ‘જસંસિણો’ ઇત્યનેન

‘સઓવસંતા’ પદસે यह व्यक्त किया है कि यथाविधि अठारह स्थानोंकी साधना में तत्पर साधुओं को मोक्ष प्राप्ति तक कदापि अनमना न होना चाहिए ।

‘અમમા’ પદસે નિઃસ્પૃહતા ઓર અભિમાનરહિતતા સૂચિત કી હૈ ।

‘અર્કિચ્છના’ પદસે સન્નિધિ કરને કા અભાવ ઓર ‘સવિજ્ઞ- વિજ્ઞાણુગયા’ સે આત્મહિત કે આરાધકોં કે લિષ્ઠ લૌકિકવિદ્યા નહીં કિન્તુ પ્રવચનવિદ્યા હી હિતકર હૈ, यह सूचित किया है । ‘जसंसिणो’ पदसे संयमभीरुता तथा प्रवचन की लघुता से भीरुता सूचित की है। ‘ताइणो’ पदसे महाव्रतों की रक्षामें दक्षता प्रगट की है ॥

કે યથાવિધિ અઠાર સ્થાનોની સાધનામાં તત્પર સાધુઓને મોક્ષ પ્રાપ્તિ સુધી કદાપિ નારાજ ન થવી જોઈએ.

‘અમમા’ શબ્દથી નિઃસ્પૃહતા અને અભિમાન રહિતતા સૂચિત કરી છે. અર્કિચ્છના શબ્દથી સન્નિધિ કરવાનો અભાવ અને સવિજ્ઞવિજ્ઞાણુગયા થી આત્મહિતના આરાધકોને માટે લૌકિક વિદ્યા નહિ પરંતુ પ્રવચન વિદ્યા જ હિતકર છે એમ સૂચિત કરવામાં આવ્યું છે. જસંસિણો શબ્દથી સંયમભીરુતા તથા પ્રવચનની લઘુતાથી ભીરુતા સૂચિત કરી છે. તાઈણો શબ્દથી મહાવ્રતોની રક્ષામાં દક્ષતા પ્રગટ કરી છે.

संयमभद्रभीरुत्वं प्रवचनलघुताभीरुत्वं च ज्ञापितम् । 'ताड़णो' इतिपदेन महाव्रत-
रक्षणदभत्वं व्यञ्जितम् ॥६९॥

इति श्री विश्वविख्यात-जगदवलम्ब-प्रसिद्धवाचक-पञ्चदशभाषाकलितललित-
कलापालापक-प्रविशुद्धगद्यपद्यनैकग्रन्थनिर्मायक-वादिमानमर्दक-श्री शाहूछत्र-
पति कोल्हापुर राजप्रदत्त-'जैनशास्त्राचार्य'-कोल्हापुरराजगुरुपदभूषित
-बालब्रह्मचारि-जैनाचार्य जैनधर्म दिवाकर-पूज्यश्री-घासीलाल
व्रतिविरचिता श्रीदशवैकालिकसूत्रस्याऽऽचारमणिज्जूपाख्यायां
व्याख्यायां षष्ठं धर्मार्थं कामाख्यमभ्ययनं समाप्तम् ॥६॥

श्रीसुधर्मा स्वामी जम्बूस्वामी से कहते हैं-हे जम्बू ! भगवान्
महावीर स्वामी से मैंने जैसा सुना है वैसाही तुझे कहा है ॥६९॥

श्री दशवैकालिक सूत्र की अचारमणिमंजूपा नाम की व्याख्या के
हिन्दी भाषानुवाद का छठा अध्ययन समाप्त हुआ॥

श्रीरस्तु,

शुधर्मा स्वामी जम्बूस्वामीने કહે છે કે-હે જામ્બૂ ! ભગવાન મહાવીર સ્વામી
પાસેથી મેં જેવું સાંભળ્યું છે તેવું-તને કહું છે. (૬૯)

છઠું અધ્યયન સંપન્ન.

॥ સપ્તમમધ્યયનમ્ ॥

અથ વાક્યશુદ્ધિચાલ્યં સપ્તમમધ્યયનમારમ્ભ્યતે, પૂર્વાધ્યયને ધર્મકથા વર્ણિતા, સા ચ નિરવદ્યભાષયા નિરૂપણૌચિત્યચારુતામશ્ચતિ, અતો વાક્યશુદ્ધિમાહ-
યદ્વા-નિરવદ્યભાષામન્તરેણ ધર્મકથા ન સંભવતીત્યતોઽસ્મિન્નધ્યયને ભાષા-
શુદ્ધિ પ્રદર્શયતિ-

મૂલમ્--ચઉણ્ઠં ધ્વલુ ભાસાણં પરિસંખાય પન્નંવં ।

દુણ્ઠં તુ વિર્ણયં સિર્વંચ દો^{૧૦} નં માસિર્જ્ઞં સર્વંસો ॥૧॥

છાયા-ચત્તણાં ધ્વલુ ભાપાણાં, પરિસંખયાય પ્રજ્ઞાવાન્ ।

દ્વયોસ્તુ વિનયં શિક્ષેત, દ્વે સર્વશઃ ન ભાષેત ॥૧॥

ટીકા-' ચઉણ્ઠં ' इत्यादि-

પ્રજ્ઞવાન્=હેયોપાદેયવિવેકવાન ચત્તણાં=સત્યાઽસત્યમિશ્રવ્યવહારરૂપાણાં
વાચાં ધ્વલુ=નિશ્ચયેન સ્વરૂપમિતિ શેષઃ, પરિસંખયાય=વિજ્ઞાય દ્વયોઃ ભાપયોઃ-
સત્યવ્યવહારરૂપયોસ્તુ વિનયં=નિરવદ્યપ્રયોગં શિક્ષેત=આચાર્યાદિતો વિજાનીયાત્
દ્વે ભાષે=અસત્યમિશ્રરૂપે સર્વશઃ=સર્વથા ન ભાષેત=ન વદેત્ ॥૧॥

સાતત્વાં અધ્યયન

છઠ્ઠે અધ્યયનમેં ધર્મકથા કા વર્ણન કિયા ગયા હૈ । ધર્મકથાં નિરવદ્યભાષાકે દ્વારા હોતી હૈ, અતઃ હસ અધ્યયનમેં વાક્યશુદ્ધિ કા નિરૂપણ કિયા જાતા હૈ-

અથવા ભાષાશુદ્ધિ કે વિના ધર્મકથા નહીં હો સકતી હસ લિખ હસ અધ્યયન મેં વાક્યશુદ્ધિ કા વર્ણન કિયા જાતા હૈ-' ચઉણ્ઠં ' इत्यादि ।

હેય ઓર ઉપાદેય કા વિવેકો સાધુ સત્ય અસત્ય મિશ્ર ઓર વ્યવહાર, હન ચાર પ્રકાર કી ભાષાઓં કા સ્વરૂપ સમજકર સત્ય

અધ્યયન સાતત્ત્વં

છઠ્ઠા અધ્યયનમાં ધર્મકથાનું વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે ધર્મકથા નિરવદ્ય ભાષા દ્વારા થાય છે, તેથી આ અધ્યયનમાં વાક્યશુદ્ધિનું નિરૂપણ કરવામાં આવે છે

અથવા ભાષાશુદ્ધિ વિના ધર્મકથા થઈ શકતી નથી, તેથી આ અધ્યયનમાં વાક્યશુદ્ધિનું વર્ણન કરવામાં આવે છે. ચઉણ્ઠં ઇત્યાદિ.

હેય અને ઉપાદેયનો વિવેકો સાધુ સત્ય અસત્ય મિશ્ર અને વ્યવહાર એ ચાર પ્રકારની ભાષાઓનું સ્વરૂપ સમજીને સત્ય અને વ્યવહાર ભાષાનો નિરવદ્ય પ્રયોગ

आस्वपि विवेकमाह—‘जा य सच्चा’ इत्यादि ।

मूलम्—जा यं सच्चा अवत्तवा, सच्चांमोसा यं जां मुसा ।

जां यं बुद्धेहि नाइन्ना, न तं भासिज्जं पन्नं ॥२॥

छाया—या च सत्या अवक्तव्या सत्यामृषा च या मृषा ।

या च बुद्धैः नाचीर्णा न तां भाषेत प्रज्ञावान् ॥२॥

टीका—‘जाय’ इत्यादि ।

या च भाषा सत्या=चाक्षमनसयोर्यथार्थरूपा किन्तु सा अवक्तव्या=वक्तुमयोग्या चेत् अप्रियत्वादहितत्वाच्चेति भावः, तां=तादृशीं भाषां प्रज्ञावान् न भाषेत=न वदेदिति सर्वत्र सम्बन्धः (१) तथा सत्यामृषा=सत्यरूपा मृषारूपा च मिश्रत्यर्थः (२) या च भाषा मृषा=अमत्यरूपा क्रोधादिहेतुका (३) या च भाषा असत्यामृषा न सत्या नापि मृषा व्यवहाररूपा किन्तु सा बुद्धैः=तीर्थङ्करादिभिः नाचीर्णा=न व्यवहृता चेत् यत्रा आमन्त्रण्यादिका-असंगतं प्रति ‘एहि’ ‘एवंकुरु’ इत्यादिरूपाः, (४) तां प्रज्ञावान् न भाषेतेत्यर्थः ॥२॥

और व्यवहार भाषा का निरवयव प्रयोग करना शुरु महाराज आदिसे सीखे-जाने, असत्य और मिश्र (सत्यासत्य) भाषा का कदापि उच्चारण न करे ॥ १ ॥

इनमें भी विशेषता दिखलाते हैं—‘जायसच्चा’ इत्यादि ।

जो भाषा सत्य हो किन्तु यदि वह अप्रिय या स्वपर का अहित करने वाली होने से बोलने योग्य न हो उस भाषा को विवेकी मुनि न बोलें (१) जो सत्यामत्य अर्थात् मिश्र हो (२) तथा क्रोध आदि कारण वश निकली हुई होने से असत्य हो (३) तथा जो न सत्य हो न असत्य हो अर्थात् व्यवहारभाषा हो किन्तु भगवान् तीर्थङ्कर

हत्यानुं शुभ भद्राणां आदि पासेही शीघ्र-जल्द असत्य अने मिश्र (सत्यासत्य) भाषां न कदापि उच्यन्ते न हरे. (१)

जो भाषा सत्य होय किन्तु ते अप्रिय या स्वपर-अहित करनेवाली होवाही

जो भाषा सत्य होय किन्तु ते अप्रिय या स्वपर-अहित करनेवाली होवाही जो भाषा सत्यामत्य अर्थात् मिश्र होय (२) तथा क्रोध आदि कारण वश भुभभाषी नीकणी होवाने सीधे असत्य होय (३) तथा जो न सत्य होय न असत्य होय अर्थात् व्यवहार भाषा होय

वक्तुमनुज्ञातयोर्व्यहारसत्ययोरपि भाषयोः संभाषणविशेषविधिमाह—
मूलम्—असच्चमोसं सच्चं च अणवैज्जमकर्कसं ।

समुत्पेहमसदिद्धं गिरं भासिज्जं पन्नवं ॥३॥

छाया-असत्यामृषां सत्यां च अनवद्याम् अकर्कशाम्

समुत्पेक्ष्याम् असन्दिग्धां गिरं भाषेत प्रज्ञावान् ॥३॥

टीका—‘असच्चमोसं’ इत्यादि ।

प्रज्ञावान्=भाषागुणदोषज्ञः असत्यामृषां=न सत्या न मृषा व्यवहाररूपेत्यर्थः,
ताम्, तथा सत्यां=वाङ्मनसयोर्यथारूपां, चतसृषु भाषासु इमां द्वयीमपि गिरं=
भाषां समुत्पेक्ष्यां=सम्यगुत्पेक्षितुं योग्यां व्यवहरणीयामिति यावत्, यद्वा इमां द्वयीं
गिरं समुत्पेक्ष्य=भाषागुणदोषान् विचार्येत्यर्थः, अनवद्यां=परदुःखानुत्पादिकां
हितकरीमित्यर्थः; अकर्कशाम्=अकठिनां प्रियामित्यर्थः; असन्दिग्धां=अत्राच्यभाषा-

और गणधरों ने जिसका प्रयोग न किया हो उस भाषा को भी
साधु न बोलें (४) जैसे असंयतीसे कहना कि ‘आओ’ ‘ऐसा करो’
इत्यादि प्रकार की आमन्त्रणी आदि व्यवहार भाषा भी साधु को
नहीं बोलना चाहिए ॥ २ ॥

व्यवहारभाषा तथा सत्यभाषा की शास्त्र में आज्ञा है किन्तु उन्हें
किस प्रकार बोलना चाहिए सो विधि कहते हैं—‘असच्चमोसं इत्यादि ।

प्रज्ञावान् अर्थात् भाषा के गुण दोष का ज्ञाता मुनि व्यव-
हार भाषा तथा सत्य भाषा को भी इस प्रकार बोले कि जो भली
भाँति बोलने योग्य हो । अथवा इन दोनों भाषाओं के गुण-अवगुण
को विचार कर बोले । तथा जिस भाषा से किसी प्राणी को कष्ट

परन्तु सगवान् तीर्थं कर अने गणधरेअे अेने प्रयोग न कर्यो होय, ते भाषा पणु
साधु भोले नहि (४) जेभके असंयतीने कहेपुं के ‘आवो’ ‘आम करे’ इत्यादि
प्रकारनी आमन्त्रणी आदि व्यवहारभाषा पणु साधुअे भोलेवी न लेधअे (२)

व्यवहारभाषा तथा सत्यभाषा भोलेवानी शास्त्रमां आज्ञा छे, परतु ते केवे प्रकारे
भोलेवी लेधअे ते विधि णतावे छे—असच्चमोसं० इत्यादि.

प्रज्ञावान् अर्थात् भाषाणां गुण दोषानां ज्ञाता मुनि व्यवहारभाषा तथा सत्यभाषा
पणु अेवी रीते भोले के जे सारी पेटे भोलेवा योग्य होय. अथवा अे भेठ भाषाअेना
गुण-अवगुणानां विचार करीने भोले. तथा जे भाषाथी कष्ट प्राणीने कष्ट न उपनरे,

દ્વયસન્દેહરહિતાં સ્પષ્ટવર્ણાં સકલસંશયદોષરહિતામિતિ યાવત્ ભાષેત=વદેત્ ।
સન્યવ્યવહારરૂપે અપિ ભાષે અહિતાઽપ્રિયસંગયિત્વે સતિ મૃપાવચારિત્રમદ્ભાય ભવત
ઇતિ ભાવઃ ॥૩॥

સત્યામૃપાનિષેધમાહ-‘એયં ચ’ ઇત્યાદિ ।

મૂલમ્-‘એયં ચં ઐટ્ઠમંત્રં વાં જં તું નાંમેઙ્ઠ સાંસયં ।

સ ભાસં સચ્ચમોસં ચ તંપિ ધીરો વિવજ્જણ ॥૪॥

જાયા-‘એતં ચ અર્થમન્યં વા યસ્તુ નામયતિ શાશ્વતમ્ ।

સ ભાષાં સત્યામૃપાં ચ તામપિ ધીરો વિવર્જયેત્ ॥૪॥

ટીકા-‘એયં ચ’ ઇત્યાદિ ।

‘એતં=પૂર્વગાથામતિપિઢમ્ , અર્થમ્=સાવચકર્કગસંશયિતરૂપમન્યં વા તત્ત-
જાતીયમ્ અન્તરેતિશેષઃ સાવચાદિદોષરૂપસ્યાર્થસ્યાન્યસ્ય વા મધ્યે ઇત્યર્થઃ, યસ્તુ=
સ્વલ્પોઽપિ સાવચરૂપઃ કર્કગરૂપશ્ચ અર્થઃ શાશ્વતં=નિત્યમવિનાગિ મોક્ષમિતિ યાવત્,
નામયતિ=અગ્રેમુલ્લીકરોતિ પ્રતિકૂલયતિ વિનાશયતીત્યર્થઃ; તમર્થ સાવચાદિષુ

ન પહ્નંચતા હો જો હિત કરને ચાલી હો, કઠોર ન હો-પ્રિય હો,
ઔર જિમકે પ્રયોગ કરને મેં અસત્ય ઔર મિશ્ર ભાષા હોને કા સન્દેહ ન
હો, સમસ્ત સંજયો સે રહિત સ્પષ્ટ હો, ડસી ભાષાકા પ્રયોગ કરે ।
નાત્પર્ય યદ્દ હૈ કિ ચોલને યોગ્ય સત્ય ઔર વ્યવહાર ભાષા મેં મી
યદ્દિ અહિતકારિતા અપ્રિયતા ઔર સન્દેહઉત્પાદકતા રૂપ પૂર્વોક્તિ
દોષહોંતાં વે મી અસત્યકી તરહ ચારિત્રકા નાજ કરને ચાલી હૈં ॥૩॥

મિશ્રભાષા કા નિષેધ કરતે હૈ-‘એયંચ’ ઇત્યાદિ ।

જિમ ભાષા મેં પૂર્વોક્ત સાવચતા કર્કગતા સંદિગ્ધતા અથવા
અન્ય ટ્ઠમી પ્રકાર કા કોઈ જગા મી દોષ હો તો ચદ્ ભાષા શાશ્વત
મિદ્ધિકો પ્રતિકૂલ કર દેતી હૈ અર્થાન્ મોક્ષમાર્ગ સે નીચે ગિરા દેતી

તે હિત ટ્ઠનારી હોય, ક્કોઃ ન હોય-પ્રિય હોય, અને નેનો પ્રયોગ કરવામાં અમન્ય
અને મિશ્ર ભાષ હોવાનો સદેહ ન હોય, અંશથેથી રહિત-સ્પષ્ટ હોય; એવી ભાષાનો
પ્રયોગ કરે તાત્પર્ય એ છે કે બોલવાને યોગ્ય સત્ય અને વ્યવહાર ભાષામાં પણ તે
અહિતકારિતા અપ્રિયતા અને સંદેહઉત્પાદકતા રૂપ પૂર્વોક્તિ દોષ હોય તો તે પણ અસત્યની
પેઠે જ શરિયનો નાશ કરનારી છે. (૩)

મિશ્રભાષાનો નિષેધ કરે છે-‘એયંચ’ ઇત્યાદિ

તે ભાષામાં પૂર્વોક્ત સાવચતા કર્કગતા સંદિગ્ધતા અથવા એ પ્રકારનો ખીન્ને
કેશ પણ દેવ હોય તે, તે ભાષા શાશ્વત મિદ્ધિને પ્રતિકૂલ કરી નાંખે છે, અર્થાત

कथञ्चिदाश्रित्य धीरः=भाषादोषवर्जनसावधानः स साधुः तां सत्यामृषामपि=मिश्रामपि भाषां=वाचं विवर्जयेत्=न वदेदित्यर्थः । सत्यसंमिश्राऽपि भाषा अहित-कर्कशत्वादिदोषलेशसम्पर्कान्मोक्षं प्रतिवध्नातीति भावः । यद्वा यस्तु शाश्वतं नाम-यति तमेतमर्थम् अन्यं वा तत्सजातीयमर्थम् अपि च सत्यामृषां भाषां स धीरः-साधुर्विवर्जयेदित्यन्वयः ॥४॥

अथ मृषाभाषादोषमाह—‘वितर्हंषि’ इत्यादि ।

मूलम्—वितर्हंषि^३ तर्हामुत्तिं जं^४ गिरं^५ भासंए नरो^{१०} ।

तर्ह्मा सो^१ पुटो^{११} पावेणं^{१२} किं पुणं^{१३} जो^{१४} मुसं^{१५} वए^{१६} ॥५॥

छाया—वितथामपि तथामूर्तिं, यां गिरं भाषते नरः ।

तस्मात्स स्पष्टः पापेन, किं पुनर्यो मृषा वदेत् ॥५॥

टीका—‘वितर्हंषि’ इत्यादि ।

यो नरः तथामूर्तिमपि=कल्पिताऽऽकृत्यनुसारिणीमपि यां स्त्रीवेषधारिणं पुमांसमनुसृत्य प्रवृत्ताम् ‘इयं नारी’—त्यादिरूपां, पुरुषवेषधारिणीं स्त्रियमनुसृत्य

है । इसलिए भाषाके दोष का परित्याग करने में सावधान धीर साधु उस मिश्रभाषा का त्याग करे । यह भाषा सत्य से मिली हुई होने पर भी कर्कशता आदि किसी दोष का लेश मात्र विद्यमान होने से मोक्ष प्राप्ति में बाधा पहुँचाती है । अथवा जो कर्कशता आदि दोष सदा चारित्र्य से गिराते रहते हैं उनका और उनके जैसे अन्य दोषों का साधु को परित्याग करना चाहिए ॥ ४ ॥

मृषाभाषा के दोष दिखलाते हैं—‘वितर्हंषि’ इत्यादि ।

यदि किसी पुरुषने स्त्री का रूप धारण कर लिया हो या किसी स्त्रीने पुरुष का वेष पहन लिया हो और उस स्त्रीरूपधारी पुरुष को

भोक्षभार्गथी नीचे पाडी दे छे तेथी बाषाना दोषोनो परित्याग करवाभां सावधान धीर साधु जेवी मिश्रभाषानो त्याग करे जे भाषा सत्यथी मिश्रित थजेवी होवा छतां पणु कर्कशता आदि केछ दोष लेशमात्र विद्यमान होवाथी भोक्षप्राप्तिमा बाधा उपजवे छे. अथवा कर्कशता आदि दोषो महा चारित्र्यथी नीचे पाडे छे तेनो अने तेना जेवा भील दोषोनो साधुजे परित्याग करवे जेधजे. (४)

मृषाभाषाना दोष अणवे छे वितर्हंषि० इत्यादि ।

जे केछ पुरुषे स्त्रीनु रूप धारण करी लीधुं होय या केछ स्त्रीजे पुरुषनो वेश पडरी लीधो होय, अने जे स्त्रीरूपधारी पुरुषने केछ स्त्री केछ अथवा पुरुषवेश

પ્રવૃત્તામ્ 'અયં પુરુષઃ' इत्यादि रूपां वेत्यर्थः वितथाम्=असत्यां गिरं=भाषां भाषते तस्मात्=तथाविधभाषणात् स नरः पापेन=अभुभक्तर्मणा स्पृष्टः=वद्धो भवति किं पुनः यो मृषा=साक्षादसत्यं वदेत् ? स पापकर्मणा वद्धो भवेत्तत्र किमाश्चर्य-मित्यर्थः । स्त्रीवेषधारिणु पुरुषेषु 'इयं नारी' पुरुषवेषधारिणीषु स्त्रीषु च 'अयं पुरुषः' इत्यादि वाक्यानां कल्पितवेषानुसारेण सत्यत्वेऽपि वस्तुतोऽ-सत्यरूपतया पापोत्पादकत्वकथनेन साक्षान्मृषाभाषिणां महादोषभागित्वं प्रतीयते इत्याशयः ॥५॥

મૂલમ્—તમ્હાં ગચ્છામો વચ્ચામો અમુંગં વાં જે^૯ ભવિસ્સંહ^{૧૦} ।

અહં^૯ વા^{૧૦} ણં^{૧૧} કરિસ્સામિ^{૧૨} એસો^{૧૩} વા^{૧૪} ણં^{૧૫} કરિસ્સંહ^{૧૬} ॥૬॥

છાયા—તસ્માદ્ ગમિષ્યામઃ વક્ષ્યામઃ અમુકં વા ન ભવિષ્યતિ ।

અહં વા તત્ કરિષ્યામિ એવ વા તત્ કરિષ્યતિ ॥૬॥

ટીકા—‘તમ્હા’ इत्यादि ।

તસ્માદ્=વેપાનુસારિભાષણસ્યાપિ અસત્યસ્વરૂપત્વેન પાપોત્પાદકત્વાત્,

કોઈ સ્ત્રી કહે અથવા પુરુષવેષધારણ કરને વાલી સ્ત્રી કો પુરુષ કહે તો એસા મી અસત્ય કહને વાલા મનુષ્ય પાપ કા બન્ધ કરતા હૈ, ફિર જો સાક્ષાત્ મિથ્યા બોલતા હૈ ઉસકા તો કહના હી ક્યા હૈ ? અર્થાત્ ઉસે પાપકર્મ કા બન્ધ હો ઇસમેં આશ્ચર્ય કી કોઈ વાત નહીં હૈ ?

સ્ત્રી કે વેષ ધારણ કરને વાલે પુરુષ કો સ્ત્રી કહના ઔર પુરુષવેષધારી સ્ત્રી કો પુરુષ કહના યદ્યપિ બનાવટી વેષ કે કારણ ડપરી સત્ય હૈ તથાપિ વાસ્તવ મેં અસત્ય હોને કે કારણ પાપ કા જનક કહા ગયા હૈ, ઇસસે યહ આશય નિકલતા હૈ કિ સાક્ષાત્ મિથ્યા બોલને વાલે તો મહાન્ પાપ કે ભાગી હોતે હૈ ॥ ૫ ॥

ધારણ કરનારી સ્ત્રીને પુરુષ કહે તો એવું પણ અસત્ય બોલનારા મનુષ્ય પાપને બંધ ઉત્પન્ન કરે છે; પણ જે સાક્ષાત્ મિથ્યા બોલે છે એનું તો કહેવું જ શું ? અર્થાત્ તેને પાપકર્મને બંધ પડે એમા કોઈ આશ્ચર્યની વાત જ નથી

સ્ત્રીને વેષ ધારણ કરનારા પુરુષને સ્ત્રી કહેવી અને પુરુષવેષધારી સ્ત્રીને પુરુષ કહેવો એ જો કે બનાવટી વેષને કારણે ઉપલક્ષ્ય સત્ય છે, તો પણ વાસ્તવમાં અસત્ય હોવાને કારણે પાપનું જનક બતાવ્યું છે, તેથી એવો આશય નીકળે છે કે સાક્ષાત્ મિથ્યા બોલનારા તો મહાન્ પાપના ભાગી બને છે. (૫)

गमिष्यामः=आचार्यदर्शनाद्यर्थमितो ब्रजिष्यामः, वक्ष्यामः=तस्मै हितोपदेशादि कथयिष्यामः, नः=अस्माकम् अमुकम्=अदःकार्यं भविष्यति=संपत्स्यते, अहं वा तत्=भिक्षाचर्यादिकार्यं करिष्यामि, एष वा साधुः तत्=वैयावृत्यादिकं कार्यं करिष्यति ॥६॥

मूलम्—एवमाइ उं जा भासां एसकालंमि संकिंया ।

पैया इर्यमट्टे वा तं^{१०} पि^{११} धीरो^{१२} विवज्जए^{१३} ॥७॥

छाया—एवमाद्या तु या भाषा एष्यत्काले शङ्किता ।

साम्प्रताऽतीतार्थयोर्वा तामपि धीरो विवर्जयेत् ॥७॥

टीका—‘एवमाइ उ’ इत्यादि ।

एवमाद्या=इत्यादिका पूर्वगाथाप्रतिपादिता भाषा, या तु एष्यत्काले=अनागते काले वा=अथवा साम्प्रताऽतीतार्थयोः, तत्र साम्प्रतार्थे=वर्तमानकालार्थे, अतीतार्थे=भूतकालार्थे वा शङ्किता=संशययुक्ता भाषा तामपि धीरः=विवेकी साधुः विवर्जयेत्=परित्यजेन् न वदेदित्यर्थः । तत्र एष्यत्काले शङ्किता-भाषितार्थस्य प्रतिसमयं बहुविघ्नबाधितत्वात्, वर्तमानार्थे शङ्किता यथा-स्त्री-पुरुष-

‘तम्हा’ इत्यादि । वेष के अनुसार कथन करना भी असत्य होने से पाप का उत्पादक है अतः—मैं आचार्य महाराज के दर्शन आदि के लिए जाऊंगा, उसे हित का उपदेश दूंगा, अमुक कार्य हो जायगा, मैं भिक्षाचरी आदि कार्य करूंगा, अथवा यह साधु वैयावृत्य आदि कार्य करेगा ॥ ६ ॥

‘एवमाइ उ’ इत्यादि । पूर्वगाथा में प्रतिपादित सन्देहयुक्त भाषा का तथा भविष्य काल सम्बन्धी या भूतकाल सम्बन्धी शङ्कित भाषा का भी बुद्धिमान् साधु त्याग करे । समय-समयपर बहुत विघ्नो की संभावना रहती है इसलिए भविष्य काल में सन्देह रहता

तम्हा० धत्यादि वेशने अनुसरीने कथन करुं ओ पणु असत्य होवाथी पापनु उत्पादक छे. तेथी-हु आचार्य महाराजना दर्शनादिने माटे जधश, तेमने उपदेश आपीश, अमुक कार्य थध जशे, हु लिक्षाचारी आदि कर्म करीश, अथवा आ साधु वैयावृत्य आदि कार्य करशे (६)

एवमाइ उ० धत्यादि पूर्व गाथाभां प्रतिपादित सन्देहयुक्त भाषानो, तथा भविष्य काल सम्बन्धी वर्तमान काल सम्बन्धी या भूतकाल सम्बन्धी शङ्कित भाषानो पणु बुद्धिमान् साधु त्याग करे. समये-समये जहु विघ्नोनी संभावना रहे छे, तेथी

નિશ્ચયાભાવે 'અયં પુરુષઃ' 'ઇયં સ્ત્રી' इत्यादिरूपा । अतीतार्थे शङ्किता काल-
बाहुल्यात्कदाचिद्विस्मरणादिकारणवशाद्भवतीति भावः ॥७॥

મૂલમ્-અઈયમ્મિ યં કાલમ્મિ, પચ્ચુપ્પણ્ણમણાગમ્ ।

जर्मटं तु न जाणिज्जा, एवमेयंति^{१०} नो^{११} वए^{१२} ॥८॥

છાયા-અતીતે ચ કાલે પ્રત્યુત્પન્ને અનાગતે ।

यमर्थं तु न जानीयात् एवमेतदिति वदेत् ॥८॥

टीका-‘अइयम्मि’ इत्यादि ।

अतीते=भूते प्रत्युत्पन्ने=वर्त्तमाने अनागते=भविष्यति च काले, यमर्थं=
यद्वस्तु न जानीयात् तस्मिन्नर्थे एवमेतत्=ईदृशमेतद्वस्तु न वदेत्=न कथयेत्,
अविदितवस्तुविषयेऽवधारणार्थकं वाक्यं न त्रयादिति भावः ॥८॥

મૂલમ્-અઈયમ્મિ યં કાલમ્મિ પચ્ચુપ્પણ્ણમણાગમ્ ।

जर्थ संकां भवे तं तु एवमेयंति^१ नो^१ वए^१ ॥९॥

છાયા-અતીતે ચ કાલે પ્રત્યુત્પન્ને અનાગતે ।

यत्र शङ्का भवेत् तं तु एवमेतदिति नो वदेत् ॥९॥

है । दूर आदि के कारण 'यह स्त्री है या पुरुष' इस प्रकार का
निश्चय न होना वर्त्तमान कालीन संशय है । अधिक समय बीत
जाने के कारण कभी विस्मरण हो जाता है इसलिए अतीत कालीन
संशय हो जाता है ॥ ७ ॥

‘अइयम्मि’ इत्यादि । अतीत वर्त्तमान और भविष्य काल
सम्बन्धी जिस बात को न जानता हो, उस के विषय में यह नहीं
कहना चाहिए कि यह बात ऐसी है, अर्थात् अनजान चीजमें
निश्चयघोटक वाक्य न कहे ॥ ८ ॥

ભવિષ્યમા કાળમાં સદેહ નહે છે દૂર આદિને કારણે ‘આ સ્ત્રી છે કે પુરુષ’ એ પ્રકારનો
નિશ્ચય ન થયો એ વર્તમાન કાલીન સંશય છે વધારે સમય વીતી જવાને કારણે
કેઈ વાર વિસ્મરણ થઈ જાય છે, તેથી અતીતકાલીન સંશય થઈ જાય છે. (૭)

અઈયમ્મિં ઇત્યાદિ અતીત વર્તમાન તથા ભવિષ્ય કાળ સંબંધી જે
વાત ન જાણતા હોય તેની બાબતમાં એમ ન કહેવું જોઈએ કે એ વાત આવી
છે, અર્થાત્ અજાણી ચીજમાં નિશ્ચયઘોતક વાક્ય કહેવું નહિ (૮)

टीक—‘अईयम्मि’ इत्यादि ।

अतीते प्रत्युत्पन्ने अनागते च काले कालत्रये इत्यर्थः, यत्र=यस्मिन्नार्थे शङ्का ‘अयमेवं न वा’ इत्यादिलक्षणः संशयो भवेत् तं=शङ्कितार्थमभिप्रेत्य ‘एवमेत’ दिति निश्चयबोधकं वाक्यं नो वदेत्=न भाषेत संशयितार्थविषये निश्चयार्थकं वाक्यं न भाषणीयमिति भावः ॥९॥

‘एवमेत’ दिति कदा वदेत् ? इत्याह—

मूलम्—अईयम्मि यं कालम्मि, पच्चुप्पणमणागं ।

निस्संकियं भवे जं तु एवमेयं तु निदिसे ॥१०॥

छाया—अतीते च काले प्रत्युत्पन्ने अनागते ।

निश्शङ्कितं भवेद् यत्तु एवमेतत्तु निर्दिशेत् ॥१०॥

टीका—‘अईयम्मि’ इत्यादि ।

अतीतादिकालत्रये यद्वस्तु निश्शङ्कितं=संशयविषयत्वरहितं निश्चितं निरवयमित्यर्थः, भवेत् तदभिप्रेत्य ‘एवमेतत्’ इति निर्दिशेत्=उचरेत् । भाषा-
गुणदोषौ सम्यग् विचार्य संशोधितमेव वाक्यं वदेदिति भावः ॥१०॥

‘अईयम्मि’ इत्यादि । अतीत वर्तमान और भविष्य काल सम्बन्धी जिस वस्तु में सन्देह हो उसके विषय में ‘यह ऐसी ही है’ इस प्रकार निश्चयकारी भाषा न बोले अर्थात् संदिग्ध विषय में निश्चित वाक्य न बोलना चाहिए ॥ ९ ॥

‘यह ऐसा ही है’ ऐसा कब कहे ? सो कहते हैं—‘अईयम्मि’ इत्यादि ।

अतीत आदि तीनों कालों में जो वस्तु बिल्कुल शंकारहित हो अर्थात् जिसके विषय में जरा भी सन्देह न हो उसी के विषय में यह कहे कि “यह ऐसा है” तात्पर्य यह है कि भाषा के गुण दोषों का सम्यक् प्रकार विचार करके निरवय भाषा बोलना चाहिए ॥१०॥

अईयम्मि० इत्यादि अतीत वर्तमान तथा भविष्य काल सम्बन्धी वे वस्तुभा सदेह होय जेवी भाणतभा ‘जे आवी न छे’ जे प्रकारनी निश्चयकारी भाषा बोलवी नहि, अर्थात् संदिग्ध विषयभा निश्चित वाक्य बोलवुं न लेधजे (६)

‘जे आभन छे’ जेभ क्यारे छे ? ते जतावे छे—अईयम्मि० इत्यादि

अतीत आदि त्रये कालभा जे वस्तु बिल्कुल शंका रहित होय अर्थात् जेनी भाणतभा नरा पण सदेह न होय तेना संशयभा न जेभ छे छे ‘जे जेभ छे’ तात्पर्य जे छे के भाषाभा शुण होषोना सम्यक् प्रकारे विचार करीने निरवय भाषा बोलवी लेधजे. (१०)

‘દોસન્ન’^૧’ ઇત્યત્રાચારશબ્દેન અભાષણીયમાપાડનુસન્ધાનવચ્ચં ભાવશબ્દેન કષાય-
પરવશતયા ભાષણં ન કદાચિદ્વિધેયમિતિ ચ ધ્વનિતમ્ ॥ ૧૩ ॥

મૂલમ્-તંહેવ હોલે^૨ તોલિત્તિ^૩ સાંળે વા^૪ વસુલિત્તિ ય^૫ ।

દર્મ્મ^૬ દુહુ^૭ વાવિ^૮ ને^૯ વં^{૧૦} માસિજ્જં પન્નં^{૧૧} ॥૧૪॥

છાયા-તથૈવ હોલઃ ગોલ ઇતિ શ્વા^{૧૨} વા વસુલ ઇતિ ચ ।

દ્રમકઃ દુર્હતઃ વાડપિ મૈવં ભાષેત પ્રજ્ઞવાન્ ॥ ૧૪ ॥

ટીકા-‘તહેવ’ ઇત્યાદિ ।

તથૈવ=તદ્વત્ હોલઃ અવજ્ઞાર્થકો દેશીયોડયં શબ્દઃ, તથાચ-અરે હોલ?=
દુઃશીલ ? ઇત્યાદિ, તથા ગોલઃ=જારજઃ ‘અરે જારજ ?’ ઇત્યાદિ, શ્વા=શ્વન્-
શબ્દેન સમ્બોધનમ્-‘રે શ્વન્ ? શ્વાડયં’ મિત્યાદિ, વસુલ ઇતિ ચ, અયમપિ દેશીયઃ
શબ્દો નિષ્ઠુરતાવોધક આમન્વણાડયે કુતસાર્થે ચ, તેન રે વસુલ ? નિષ્ઠુર ?, યદ્વા
રેટ્પલ ? ઇત્યાદિ, તથા દ્રમકઃ=રઙ્કઃ ‘રેરઙ્ક’ ઇત્યાદિ, અપિ વા દુર્હતઃ=દુર્મા-
ન્યશાલી ‘અરે દુર્માન્યશાલિન્ ?’ ઇત્યાદિ, એવમ્=અનયા રીત્યા પરદુઃસ્વોત્પાદિનીં
ભાષામિત્યર્થઃ પ્રજ્ઞાવાત્ ન વદેત્, સમ્બોધનાવાક્યેડપિ નૈવં ભાષણીયમિતિ
ભાવઃ ॥૧૪॥

‘આચારભાવદોસન્ન’ પદ મેં આચાર શબ્દ સે યહ સૂચિત
કિયા હૈ કિ સાધુ કો અવાચ્ય ભાષા કા સદા ઉપયોગ રચના
ચાહિયે । તથા ‘ભાવ’ પદસે યહ વ્યક્ત કિયા ગયા હૈ કિ કષાય-
વશ હોકર કહીં નહીં બોલના ચાહિયે ॥ ૧૩ ॥

‘તહેવ’ ઇત્યાદિ । પ્રજ્ઞવાન્ સાધુ કો એસા પર કો પીડા પહું-
ચાને વાલા ભાષણ નહીં કરના ચાહિયે કિ—“ અરે દુરાચારી ?,
અરે જારજ ?, યહ તો કુત્તો હૈ, એ નિષ્ઠુર ?, અરે નીચ ?, અરે દરિદ્રી,
ઓ અભાગે ?, ” એસા બોલને સે દૂસરે કો અત્યન્ત દુઃખ હોતા હૈ ॥૧૪॥

આચારભાવદોસન્ન પદમાં આચાર શબ્દથી એમ સૂચિત કર્યું છે કે સાધુએ
અવાચ્ય ભાષાનો સદા ઉપયોગ રાખવો જોઈએ તથા ભાવ શબ્દથી એમ વ્યક્ત
કરવામાં આવ્યું છે કે કષાય વશ થઈને કાંઈ પણ બોલવું જોઈએ નહિ. (૧૩)

તહેવં ઇત્યાદિ પ્રજ્ઞવાન્ સાધુએ એવું પરને પીડા પહોંચાડનાર ભાષણ ન
કરવું જોઈએ કે—‘ અરે દુરાચારી ! અરે જારજ ! એ તો કુતરો છે ! ઓ નિષ્ઠુર !
અરે નીચ ! અરે દરિદ્રી ! ઓ અભાગિયા ! એવું બોલવાથી બીજાને અત્યંત દુઃખ
થાય છે (૧૪)

एतद्वाथापर्यन्तं स्त्रीपुरुषावधिकृत्य भाषादोषो विचारितः, साम्प्रतं
स्त्रियमेवाऽऽश्रित्य भाषाप्रतिषेधमाह— ‘अज्जिए’ इत्यादि ।

मूलम्—अज्जिए पज्जिए वाँवि अम्मो माउसिर्यत्ति यँ ।

विउस्सिए भायणिज्जत्ति धुँए णत्तणिर्यत्ति यँ ॥१५॥

छाया-आर्यिका प्रार्थिका वाऽपि अम्बा मातृष्वसेति च ।

पितृष्वसा भगिनेयी इति दुहिता नप्त्री च ॥१५॥

टीका-‘अज्जिए’ इत्यादि ।

‘काञ्चित् स्त्रियं प्रति साधुरेवं न वदेत्’ इत्युत्तरगाथया सम्बन्धः ।

यथा-आर्यिका=मातामही अथवा पितामही, ‘हे आर्यिके !’ ‘इयं मे आर्यिका’
इत्यादि, प्रार्थिका=मातृमातामही यद्वा पितृमातामही, यथा ‘हे प्रार्थिके !’
यद्वा ‘इयं मे प्रार्थिका’ इत्यादि । तथा मातृष्वसा=मातृभगिनी, यथा
‘हे मातृष्वसः ! इयं मे मातृष्वसा’ इत्यादि, पितृष्वसा=पितृभगिनी, यथा-
‘हे पितृष्वસઃ ! इયં મે પિતૃષ્વસા, इत्यादि, तथा भगिनेयी=भगिनीपुत्री, यथा
‘हे भगिनीपुत्रि ! इयं मे भगिनीपुत्री’ इत्यादि, च पुनः नप्त्री=दौहित्री
यद्वा पौत्री यथा-‘हे नप्त्री ! इयं मे नप्त्री’ इत्यादि सम्बन्धबोधिका भाषा
साधुभिः कदाऽपि न वान्येति भावः ॥१५॥

यहां तक स्त्री-पुरुष दोनों को लक्ष्य करके सामान्य रूप से
भाषा के दोष बताये हैं, अब स्त्री विषयक भाषा का निषेध करते
हैं— ‘अज्जिए’ इत्यादि ।

કિસી સ્ત્રી કો ઉદ્દેશ્ય કરકે-હે દાદી, હે પરદાદી, હે પરનાની,
હે માં, હે મૌસી, હે ફૂવા, હે ખાનજી, હે બેટી, હે દુહતી, હે પોતી
આદિ ભાષા ન બોલે અથવા યહ મેરી દાદી હૈ, યહ મેરી નાની હૈ,
इत्यादि गृहस्थसम्बन्धी भाषा साधु को बोलना नहीं कल्पता है ॥ १५ ॥

અહીં સુધી સ્ત્રી-પુરુષ બેઉને લક્ષ્ય કરીને સામાન્ય રૂપે ભાષાના દોષો
ખતાવ્યા છે હવે સ્ત્રીવિષયક ભાષાના નિષેધ કરે છે-અજ્જિણં ઇત્યાદિ.

કેમ સ્ત્રીને ઉદ્દેશીને છે દાદી, છે નાની છે વડદાદી, છે વડનાની, છે મા,
છે માસી, છે ફુવા, છે ભાણેજી, છે પુત્રી, છે દીકિત્રી, છે પોત્રી, આદિ ભાષા ન
બોલવી; અથવા આ મારી દાદી છે, આ મારી નાની છે, ઇત્યાદિ ગૃહસ્થ સંબંધી
ભાષા સાધુએ બોલવી કલ્પતી નથી. (૧૫)

કિન્ન-‘હલે’ ઇત્યાદિ ।

મૂલમ્-હૌલે હલિન્તિ અન્નિન્તિ મદે સામિણિ ગોમિનિ ।

હૌલે ગૌલે વસુલિન્તિ ઇત્થિયં નૈવમાલવે ॥૧૬॥

છાયા-હલે હલે ઇતિ અન્ને ઇતિ મદે સ્વામિનિ ગોમિનિ ।

હૌલે ગૌલે વસુલિ ઇતિ સ્થિયં નૈવમાલપેત્ ॥૧૬॥

ટીકા-‘હલે હલે’ ઇતિ ।

સર્વો પ્રત્યામન્ત્રણે તેન-હે સર્વ ? હે અન્ને ! હે મદે ! હે સ્વામિનિ ! હે ગોમિનિ !’ એતે શબ્દાઃ પૂજ્યાઽઽમન્ત્રણવાચકાઃ । ‘હે હૌલે ! હે ગૌલે ! હે વસુલિ !’ ઇતિ એતે શબ્દા દેશવિશેષાપેક્ષયા ઢીનસ્ત્રીણામામન્ત્રણવાચકાઃ । એવમ્=ઉક્તરીત્યા સ્થિયં=કાશ્ચિદપિ નારીં પ્રતિ નાપલપેત્=ન વદેત્ । એવમાલપતઃ સાધોઃ સ્વકીયનિન્દા સ્ત્રીમદ્વેપ્રવચનલાઘવાદયો દોષાઃ સમુત્પદ્યન્તે ઇતિ ભાવઃ ॥૧૭॥

તર્હિ સ્થિયં પ્રતિ કીદૃશં વ્રૂયાત્ ? ઇત્યાહ-‘નામધિજ્ઞેણ’ ઇત્યાદિ ।

મૂલમ્--નામધિજ્ઞેણ ણં વ્રૂયા ઇત્થીગુત્તેણ વાં પુણો ।

જહારિહમભિગિર્જ્ઞ આલવિજ્ઞં લવિજ્ઞં વાં ॥૧૭॥

છાયા-નામધેયેન તાં વ્રૂયાત્ સ્ત્રીગોત્રેય વા પુનઃ ।

યથાર્હમ્ અભિગૃહ્ય આલપેત્ લપેત્ વા ॥૧૭॥

ફિર મી કહતે હૈ— ‘હલે હલે’ ઇત્યાદિ । હે સર્વો તથા હે અન્ને, હે મદે ! હે સ્વામિની, હે ગોમિની, ઇત્યાદિ પૂજ્યોં કે સમ્બોધન કા, તથા હે હૌલે, હે વસુલિ, ઇત્યાદિ સ્ત્રીયોં કે લિપ્ પ્રયુક્ત હોને વાલે સમ્બોધન કા પ્રયોગ કિસી મી સ્ત્રી કે પ્રતિ સાધુ ન કરે । હિસ પ્રકાર વોલને સે સાધુ કી નિન્દા હોતી હૈ, સ્ત્રીયોં કો દ્વેષ હોતા હૈ, પ્રવચન કી લઘુતા પ્રગટ હોતિ હૈ ઓર ચારિત્ર મલિન હોતા હૈ ॥ ૧૬ ॥

વળી પણ કહે છે-હલે હલે ઇત્યાદિ હે સર્વ, તથા હે અન્ને, હે મદે હે સ્વામિનિ, હે ગોમિનિ, ઇત્યાદિ પૂજ્યોનાં સંબોધનોના તથા હે હૌલે હે ગૌલે હે વસુલિ, ઇત્યાદિ ખરાબ સ્ત્રીઓને માટે ઉપયોગમાં આવતા સંબોધનોના પ્રયોગ કોઈ પણ સ્ત્રીની પ્રત્યે સાધુ ન કરે. એ પ્રકારે બોલવાથી સાધુની નિન્દા થાય છે, સ્ત્રીઓને દ્વેષ થાય છે, પ્રવચનની લઘુતા પ્રકટ થાય છે અને ચારિત્ર મલિન થાય છે. (૧૬)

टीका—‘नामधिज्जेण’ इत्यादि ।

तां=स्त्रियं प्रति नामधेयेन=तन्नाम्ना वा पुनः=अथवा स्त्रीगोत्रेण=स्त्रियाः काश्यपादिगोत्रं निर्दिश्य ब्रूयात्=सम्बोधयेत्, तथा यथार्हं=यथायोग्यं गुणाऽवस्थैश्वर्यादियोग्यतानुसारेण अभिगृह्य=योग्यतापदं निर्दिश्य यथा—‘वाले? वृद्धे? धर्मशीले? श्रेष्ठिनि?’ इत्यादि, आलपेत्=सकृद् भाषेत वा=अथवा लपेत्=आवश्यकताऽनुसारेण असकृद्वा भाषेत ॥ १७ ॥

पुरुषमधिकृत्य भाषणनिषेधमाह—‘अज्जए’ इत्यादि

मूलम्—अज्जए पज्जए वाँ वि० वप्पो चुल्लपिउत्ति वाँ ।

माँउला भाइणिंजति पुत्ते० णत्तुणियत्तिथं ॥१८॥

छाया-आर्यक! प्रार्यक! वाऽपि वप्र! क्षुल्लकपितः! इति वा ।

मातुल! भाग्निनेय! इति पुत्र! नप्तृक! इति च ॥ १८ ॥

टीका—‘अज्जए’ इत्यादि ।

हे आर्यक! = हे पितामह! अथवा हे मातामह! हे प्रार्यक! = हे पितृ-

स्त्रियों से किस प्रकार की भाषा बोले सो कहते हैं—‘नामधिज्जेण इत्यादि ।

स्त्री का नाम लेकर अथवा उसके गोत्र का उच्चार करके बोले । तथा गुण, अवस्था, ऐश्वर्य आदि की योग्यता के अनुसार बोले, जैसे वाई, वृद्धा, धर्मशीला, सेठानी आदि ऐसे शब्द एक बार बोले या आवश्यकता हो तो कई बार बोले किन्तु पूर्वोक्त निषिद्ध भाषा न बोले ॥ १७ ॥

अब पुरुष को अधिकृत करके भाषण का निषेध करते हैं—‘अज्जए’ इत्यादि ।

हे दादीजी, हे नानाजी, हे परदादाजी, हे परनानाजी, हे

स्त्रीओं ने देवा प्रभारनी बापाथी भोलाववी ते छडे छे-नामधिज्जेण० इत्यादि स्त्रीनु नाम लधने अथवा तेना गोत्रनु उच्यारणु करीने तेने भोलाववी तथा गुण अवस्था, ऐश्वर्य आदिनी योग्यताने अनुसारे भोलाववी, जेमके भाध, वृद्धा, धर्मशीला शेठ.णी, इत्यादि जेवा शब्दे जेकवार भोलवा अने जर पडे तो अनेक बार भोलवा, परन्तु पूर्वोक्त निषिद्ध भाषा न भोलवी. (१७)

इवे पुंश्वने अधिकृत करीने भाषणुने निषेध करे छे: अज्जए० इत्यादि.

हे दादाए, हे नानाए, हे परदादाए, हे परनानाए, हे पिताए, हे दाकाए,

मातामह ! अथवा हे मातृमातामह ! हे वप ! = हे पितः ! हे छुल्लकपितः ! = हे षट्पत्न्य ! इति, हे मातुल !, हे भागिनेय ! इति, हे पुत्र ! हे नप्तः ! हे पौत्र ! हे दौहित्र ! इति च पुरुषं प्रति नैवमालपेत्, इत्युत्तरगाथया सम्बन्धः ॥ १८ ॥
किञ्चि-‘हे भो’ इत्यादि ।

मूलम्-हे भो हलित्ति अन्नित्ति भट्टे सामिय गोमिय ।

होल गोल वसुलित्ति पुरिसं नैवमालवे ॥ १९ ॥

छाया-हे भो हल ! इति अन्न ! इति भट्ट स्वामिन् ! गोमिक !
होल ! गोल ! वसुल ! इति पुरुषं नैवमालपेत् ॥ १९ ॥

टीका-‘हे भो’ इत्यादि ।

‘हे’ अथवा ‘भो’ इति सम्बोधनद्योतकं पदं सर्वत्र योज्यम् । यथा हे हल ! भो हल इत्यादि, हे अन्न ! इति, हे भट्ट ! हे स्वामिन् ! हे गोमिक ! हे होल ! हे गोल ! हे वसुल !, इत्येवम् = अनया रीत्या पुरुषं प्रति नालपेत् = न व्रयात् । एवमालपतः साधोरात्मनिन्दा-तद्द्वेषप्रवचनलघुतादयो दोषाः संभवन्तीति भावः ॥ १९ ॥

पुरुषमधिकृत्य भाषणविधिमाह-‘नामधिज्जेण’ इत्यादि ।

मूलम्-नामधिज्जेण णं बूयां पुरिसगुत्तेणं वा पुँणो ।

जह्मारिहमभिगिज्जं आलविज्जं लंविज्जं वा ॥ २० ॥

पिताजी, हे काकाजी, हे मामाजी, हे भानेज, हे पुत्र, हे पोता, हे बुहिता, इत्यादि गृहस्थ सम्बन्धी वाक्य किसी पुरुष से न कहे ॥ १८ ॥

तथा ‘हेभो’ इत्यादि । हे हल, हे अन्न, हे भट्ट, हे स्वामी, हे गोमिक, हे होल, हे गोल (गोला), हे वसुल, इत्यादि वाक्य भी पुरुष से न कहे । ऐसा कहने वाले साधुको स्वनिन्दा, द्वेष, प्रवचनलघुता, ममता आदि दोष लगता है ॥ १९ ॥

हे मामाल, हे भाषेज, हे पुत्र, हे पोत्र, हे दौहित्र इत्यादि गृहस्थ सम्बन्धी वाक्य कति पुरुषने न कहे (१८)

तथा हेभो० इत्यादि हे हल, हे अन्न, हे भट्ट, हे स्वामी, हे गोमिक, हे होल, हे गोल (गोला), हे वसुल, इत्यादि वाक्य पुरुष पुरुषने न कहेवां भेभ कहेनार साधुने स्वनिन्दा, द्वेष, प्रवचन लघुता, ममता आदि दोष लागे छे (१९)

छाया-नामधेयेन तं ब्रूयात् पुरुषगोत्रेण वा पुनः ।

यथाऽहमभिगृह्य आलपेत् लपेद् वा ॥ २० ॥

टीका-‘नामधिज्जेण’ इत्यादि ।

तं पुरुषं प्रति नामधेयेन=तन्नाम्ना वा पुनः=अथवा पुरुषगोत्रेण=पुरुषस्य काश्यपादि गोत्रं निर्दिश्य ब्रूयात् तथा यथाहम्=योग्यतानुसारेण अभिगृह्य=योग्यताबोधकं पदं निर्दिश्य, यथा ‘बाल’ ‘वृद्ध’ ! धार्मिक ! श्रेष्ठिन इत्यादि आलपेत् लपेद्वेति प्रकृताध्ययनस्थसप्तदशगाथावत् ॥ २० ॥

तिर्यक्पञ्चेन्द्रियप्राणिविषये भाषणविधिमाह-‘पंचिंदियाण’ इत्यादि ।

मूलम्-पंचिंदियाणं पाणानं एसं ईत्थी अयं पुमं ।

जावं णं नं विजाणिज्जां तावं जाइति आल्लवे ॥ २१ ॥

छाया-पञ्चेन्द्रियाणां प्राणिनां एषा स्त्री अयं पुमान् ।

भावत्तं न विजानीयात् तावत् ‘जाति’ इत्यालपेत् ॥ २१ ॥

टीका-‘पंचिंदियाण’ इत्यादि ।

पञ्चेन्द्रियाणां प्राणिनां=गवादीनां मध्ये एषा स्त्री=‘एषा घेनुः, एष

पुरुषक्रो अधिकृत करके बोलने की विधि बताते हैं—‘नामधिज्जेण इत्यादि ।

कोई प्रयोजन हो तो पुरुष का नाम लेकर, अथवा उसका कश्यप आदि जो गोत्र हो उसका निर्देश करके योग्यता के अनुसार बालक, वृद्ध, धार्मिक, सेठ आदि पद का एकवार प्रयोग करे और आवश्यकता हो तो बारम्बार प्रयोग करे ॥ २० ॥

अब तिर्यक् पञ्चेन्द्रिय प्राणियों के विषय में बोलने की विधि बताते हैं—‘पंचिंदियाण’ इत्यादि ।

गाय आदि पञ्चेन्द्रिय प्राणियों में जब तक यह निश्चय न हो जा

पुरुषने अधिकृत करीने बोलवानी विधि बतावे छे-नामधिज्जेण० इत्यादि

कहि प्रयोजन होय तो पुरुषनु नाम लधने अथवा ओनु कश्यप आदि गोत्र होय तेना निर्देश करीने योग्यता अनुसार भाणक, वृद्ध, धार्मिक, सेठ आदि पदना ओकवार प्रयोग करे अने आवश्यकता होय तो बारबार प्रयोग करे (२०)

हुवे तिर्यक् पञ्चेन्द्रिय प्राणीओना विषयमां बोलवानी विधि बतावे पंचिंदियाण० इत्यादि ।

गाय आदि पञ्चेन्द्रिय प्राणीओनां न्यां सुधी ओम निश्चय न यई नय

મહિષી, एषा वडवा' इत्यादि रूपेण, अयं पुमान्=‘अयं वृद्धः, अयं महिषः, अयमश्वः’ इत्यादिरूपेण, तं प्राणिनं यावत्=यदवधि न विजानीयात्=न विनिश्चिन्यात् तावत्=तदवधि ‘जाति’-रिति=जाति शब्दं निर्दिश्य यथा-‘अयं गोजतीयोऽस्ति गच्छति वा’ इत्यादि आलपेत्=वदेत् ! दूरस्थत्वादिकारणवशेन पञ्चेन्द्रियाणां स्त्रीत्वपुंस्त्वाद्यनिश्चये तां जाति निर्दिश्य भाषणं विधेयमिति भावः॥

नन्वेवमेकेन्द्रियविकलेन्द्रिय-नारकाणां प्राणिनां शास्त्रसंमते क्लीवत्वे “इयं मृत्तिका, अयं प्रस्तरः, इमा आपः, अयमग्निः अयं वायुः, इयं लता, अयं शङ्खः, इयं शुक्तिका, इयं पिपीलिका, अयं मत्कोटकः, अयं भृङ्गः, इयं मक्षिका, अयं नारकः” इत्यादिस्त्रीत्वपुंस्त्वनिर्देशपूर्वकभाषणे मुनीनां मृपावादाऽऽपत्तिः !

કિ-‘યહ ગાય હૈ, યહ ભૈસ હૈ, યહ ઘોડી હૈ, યા યહ વૈલ હૈ’ યા ભૈસ હૈ યા ઘોડા હૈ’ ઇત્યાદિ, તથ તક ગાય અથવા વૈલ ન કહકર ઉસ કી જાતિ કા હી નિર્દેશ કરે કિ યહ ‘ગો જાતિ કા હૈ’ ઇત્યાદિ, તાત્પર્ય યહ હૈ કિ દૂર કે કારણ પંચેન્દ્રિય પ્રાણિયોં મેં સ્ત્રી-પુરુષ (નર-માદા) કા નિશ્ચય ન હોને પર ઉસ કી જાતિ કા હી કથન કરે ॥

પ્રશ્ન- હે ગુરુમહારાજ ! શાસ્ત્રો મેં એસા માના ગયા હૈ કિ સમસ્ત એકેન્દ્રિય વિકલેન્દ્રિય તથા નારકી પ્રાણી નપુંસક હી હોતે હૈ, તો “યહ મિટ્ટી હૈ, યહ પથ્થર હૈ, યહ જલ હૈ, યહ અગ્નિ હૈ, યહ વાયુ હૈ, યહ વેલ (લતા) હૈ, યહ શંખ હૈ, યહ સીપ હૈ, યહ યહ ચિઝંટી હૈ, યહ મકોડા હૈ, યહ મક્છી હૈ, યહ નારક હૈ” એસા સ્ત્રીલિંગ યા પુલિંગ કા કથન કરને સે સાધુ કો અસત્ય કા દોષ લગેગા ? !

એ ગાય છે, એ બેશ છે, એ ઘોડી છે, યા એ ગળદ છે, એ પાડા છે. યા એ ઘોડા છે’ ઇત્યાદિ, ત્યા સુધી ગાય અથવા ગળદ ન બોલતા એની જાતિનો નિર્દેશ કરે કે આ ‘ગોજાતિનો’ છે, ઇત્યાદિ તાત્પર્ય એ છે કે હૃત્વ ને કારણે પંચેન્દ્રિય પ્રાણીઓમા સ્ત્રી-પુરુષ (નર માદા) નો નિશ્ચય ન થાય તો એની જાતિનું જ કથન કરે.

પ્રશ્ન-હે ગુરુ મહારાજ ! શાસ્ત્રમા એમ માન્યુ છે કે સમસ્ત એકેન્દ્રિય વિકલેન્દ્રિય તથા નારકી પ્રાણી નપુંસક જ હોય છે, તો ‘આ માટી છે, આ પથ્થર છે, આ જળ છે, અગ્નિ છે, આ વાયુ છે, આ વેલ (લતા) છે, આ શંખ છે, સીપ છે, આ કીડી છે, આ મકોડા છે, આ માખી છે, આ નારક છે’ એમ સ્ત્રીલિંગ યા પુરિલિંગનું કથન કરવાથી સાધુને અસત્ય કોષ લાગે ?

इति चेच्छृणु असत्यामृषाख्यव्यवहारभाषायाः तीर्थङ्करादीष्टत्वादेतेषां वाक्यानां तद्भाषाविषयतया न मुनीनां मृषावाददोष इत्यवधेहि—किञ्चि—तत्त्वस्वरूपापलापपरं प्राणिपीडाकरं च वचनं मृषावाद इति नात्र तादृशदोषावकाशः ॥२१॥ मनुष्यादित्रिषये भाषणनिषेधमाह—‘तद्देव’ इत्यादि ।

मूलम्—तद्देवं माणुसं पशुं पक्षिं वा वि सरीसिपं ।

स्थूले प्रमेइले बंज्जे पायमिन्ति यं नो वं ॥२२॥

छाया—तथैव मनुष्यं पशुं पक्षिणं वाऽपि सरीसृपम् ।

स्थूलः प्रमेदुर वध्यः पाक्य इति च नो वदेत् ॥ २२ ॥

टीका—‘तद्देव’ इत्यादि ।

तथैव=तद्वत् मनुष्य=नरनार्यादिलक्षणं पशुम्=अजादिकं, पक्षिणं=तित्तिरादिकम्, अपिवा सरीसृपम्=अजगरादिकं प्रति, अयं मनुष्यादिः स्थूलः=

उत्तर—हे शिष्य ? सुनो । व्यवहार भाषा से ऐसा बोलने के कारण मुनियों को असत्य दोष नहीं लगता, क्योंकि यह सब वाक्य उसी भाषा की अपेक्षा रखकर बोले जाते हैं । इस प्रकार व्यवहारभाषा का भाषण करने की आज्ञा तीर्थंकर भगवान् ने दी है ! और साथ ही यह बात है कि—जिस भाषासे तत्त्वों का अपलाप या प्राणियों को दुःख हो, वही मृषावाद कहलाता है, अतएव पूर्वोक्तभाषा दोष में मृषावाद नहीं है ॥ २१ ॥

मनुष्य आदि के विषय में आवाच्य भाषा का निषेध कहते हैं ‘तद्देव’ इत्यादि ।

इसी प्रकार साधुको मनुष्य, पशु, पक्षी अजगर आदि के

उत्तर—हे शिष्य ! साधुजो व्यवहारभाषाथी ओम मोलवाने कारणे मुनिओने असत्य दोष लगने नथी, कारणे के ओ गधा वाक्यो ओ लाषानी अपेक्षा राभीने मोलवामां आवे छे ओ प्रकारे व्यवहार भाषानु लाषणु करवानी आज्ञा तीर्थंकर भगवाने आपी छे ते साथे ओ बात पणु छे के—जे लाषाथी तत्त्वोने अपलाप या प्राणीओने दुःख थाय ते मृषावाद कहवाय छे, ओटवे पूर्वोक्त लाषामा मृषावाददोष नथी (२१)

मनुष्य आदिनां विषयमां अवाच्य लाषानो निषेध कहे छे— तद्देव० इत्यादि ओ प्रकारे साधुओ मनुष्य, पशु, पक्षी, अजगर, आदिना विषयमां ओवुं

પરિપુષ્ટદેહઃ પ્રમેદુરઃ=મેદાઽતિશયયુક્તઃ, વધ્વઃ=શસ્ત્રેણ હન્તવ્યઃ પાક્યઃ=પક્ત-
મર્દશ્ચ, इति नो वदेत् । एवं भाषणेन हिंसकानां वधादौ-પ્રવૃત્તિસંભાવનયા
તત્પ્રદ્વેષેણ ચ ચારિત્રભક્તો ભવતીતિ ભાવઃ ॥ ૨૨ ॥
તર્हि कथं ब्रूयादित्याह-‘परिवृद्धत्ति’ इत्यादि ।

મૂલમ્-પરિવૃદ્ધત્તિ ણં બ્રૂયા, બ્રૂયા ઉવ્ચિયત્તિ ચં ।

संजाए पीणिण वां विं, महाकाय त्ति^३ आलंवे ॥२३॥

છાયા-પરિવૃદ્ધ इति तं ब्रूयात्, ब्रूयात् उपचित इति च ।

संजातः प्रीणितो वाऽपि महाकाय इत्यालपेत् ॥ २३ ॥

ટીકા-‘પરિવૃદ્ધત્તિ’ इत्यादि ।

तं=मनुष्यादिकं, ‘परिवृद्धः=सामर्थ्यवान्’ इति ब्रूयात्, ‘उपचितः=
परिपुष्टावयवः’ इति च ब्रूयात्, संजातः=संजात इव अभूतपूर्व इव परिचितोऽप्य
परिचित इवेति यावत् प्रीणितः=प्रसन्न; दुःखवाधारहित इत्यर्थः, अपिवा
महाकायः वृद्धकाय इत्यालपेत् ॥ २३ ॥

વિષય મેં એસા ભાષણ ન કરના ચાહિજે કિ-યહ મનુષ્ય પશુ પક્ષી
આદિ કેસા મોટા તાજા હૈ, હસ કો તોંદ નિકલી હુઈ હૈ, યહ શસ્ત્ર
સે માર ઢાલને યોગ્ય હૈ, અગ્નિ આદિ મેં પકાને લાયક હૈ । એસા
ભાષણ કરને સે હિંસક લોગ ડન પશુ પક્ષિ આદિ કો મારને મેં
પ્રવૃત્તિ કરેંગે, હસસે તથા તત્સંબંધી પ્રદ્વેષ સે ચારિત્ર ભંગ હો જાયગા ॥૨૨॥

પ્રસંગ ઉપસ્થિત હો જાય તો કયા કહે ? સો કહેતે હૈ—
‘પરિવૃદ્ધત્તિ’ इत्यादि ।

ડન મનુષ્ય આદિ કો વલવાન, અથવા પુષ્ટ અવયવ વાલા
તથા પરિપૂર્ણ અંગ ઉપાંગ વાલા કહે । અથવા પ્રસન્ન (દુઃખવાધારહિત)
યા મહાકાય કહે ॥ ૨૩ ॥

ભાષણ ન કરવું જોઈએ કે-આ મનુષ્ય, પશુ પક્ષી આદિ કેવા મોટો-તાજો-જાડો
છે, તેની કાંઈ નીકળી છે, એ શસ્ત્રથી મારી નાખવા યોગ્ય છે, અગ્નિ આદિમાં
પકાવવા લાયક છે. એવું ભાષણ કરવાથી હિંસક લોકો એ પશુ પક્ષી આદિને મારવામાં
પ્રવૃત્તિ કરશે, તેથી તથા તત્સંબંધી પ્રદ્વેષથી ચારિત્ર ભંગ થશે. (૨૨)

પ્રસંગ ઉપસ્થિત થાય તો શું કહે ? તે જતાવે છે-પરિવૃદ્ધત્તિ^૦ इत्यादि
એ મનુષ્ય આદિને જાળવાન અથવા- પુષ્ટ અવયવવાળો તથા પરિપૂર્ણ
અંગોપાંગવાળો કહે, અથવા પ્રસન્ન (દુઃખ વાધા રહિત)યા મહાકાય કહે. (૨૩)

પુનરપિ તિર્યગ્વિષયે ભાષાપ્રતિષેધમાહ—‘તહેવ ગાઓ’ ‘ઇત્યાદિ ।

મૂલમ્—તહેવ ગાઓ દુજ્ઞાઓ દર્મ્મા ગોરહગત્તિ ચ ।

વાહિમા રહજોગિત્તિ ને^{૧૨} વં^{૧૦} ભાસિજ્ઞ પન્નંવં ॥૨૪॥

છાયા—તથૈવ ગાવઃ દોહ્યાઃ દમ્યા ગોરથકા ઇતિ ચ ।

વાહ્યા રથયોગ્યા ઇતિ નૈવં ભાષેત પ્રજ્ઞાવાન્ ॥ ૨૪ ॥

ટીકા—‘તહેવ’ ઇત્યાદિ ।

તથૈવ=તદ્વત્ એતા ગાવો દોહ્યાઃ=દોગ્ધુમર્હાઃ, ઇદાનીમાસાં ગવાં દોહન-કાલો વ્યત્યેતીત્યર્થઃ । ચ=પુનઃ ઇમે ગોરથકાઃ=વત્સા દમ્યા નિગ્રહાર્હાઃ, તથા વાહ્યાઃ=હલાદિવહનયોગ્યાઃ, રથયોગ્યાઃ=શકટયોજનાર્હાઃ, ઇત્યેવં પ્રજ્ઞાવાન્ ન ભાષેત । ગવાદીનાં દોહનાદૌ હિ વન્ધનાદિવહુવિધવલેશસંભાવના લોકનિન્દયા ચ સાધોચારિત્રમાલિન્યં પ્રવચનલઘુતા ચ સમાપદ્યતે ઇતિ ભાવઃ ॥ ૨૪ ॥

ફિર મી તિર્યચ્ચો કે વિષય મેં ભાષા કા નિષેધ કહંતે હૈં—

‘તહેવ’ ઇત્યાદિ ।

યે ગાયેં દુહને યોગ્ય હૈં—હનકે દુહને કા સમય હો ગયા હૈં, યે વછડે દમન કરને યોગ્ય હૈ, યે હલ આદિ મેં જુતને યોગ્ય હો ગયે હૈં, યા રથ અથવા ગાડી મેં જુતને લાયક હૈં; એસા કથન, પ્રજ્ઞાવાન્ સાધુ ન કરે ।

તાત્પર્ય યહ કિ ગાયો કો દુહને; વછડો કો દમન કરને આદિ સે અનેક પ્રકાર કા કષ્ટ હોતા હૈ, હસલિષ્ઠ ઓર લોકનિન્દા કે કારણ સાધુ કે ચારિત્ર મેં મલિનતા આતી હૈ ઓર પ્રવચન કી લઘુતા હોતી હૈ ॥ ૨૪ ॥

૧૧ી પશુ તિર્યચોના વિષયમાં ભાષાનો નિષેધ કરે છે—તહેવં ઇત્યાદિ

આ ગાયો દોહવા યોગ્ય છે, તેમને દોહવાનો વખત થઈ ગયો છે, આ વાછડા દમન કરવા યોગ્ય છે, એ હુળ આદિને જોડવા યોગ્ય થઈ ગયા છે, યા રથ કે ગાડીમાં જોડવા લાયક છે, એવું કથન પ્રજ્ઞાવાન સાધુ ન કરે તાત્પર્ય એ છે કે ગાયો ને દોહવી, વાછડા ને દમવ, આદિથી તેમને અનેક પ્રશરનું કષ્ટ થાય છે, તેથી અને લોકનિન્દાને કારણે સાધુના ચારિત્રમાં મલિનતા આવે છે અને પ્રવચનની લઘુતા થાય છે. (૨૪)

ગવાદિવિષયે ભાષણાવશ્યકતાયાં તત્પ્રકારમાહ—‘જુવં’ इत्यादि ।
 मूलम्-जुवं गविति गं ब्रूया, धेनुं रसदयति यं ।

રહસે મહંલ્લ વાંવિ, વૈં સંવહંણિત્તિ યં ॥૨૫॥

છાયા-યુવા ગૌરિતિ તં બ્રૂયાત્ ધેનુ રસદા इति च ।

ह्रस्वो वा महान् वाऽपि वदेत् संवहनमिति च ॥ २५ ॥

ટીકા-‘જુવં’ इत्यादि ।

તં=ગવાદિકં પ્રતિ યુવા ગૌરિતિ=તરુણોઽયં વલીવર્દ इति, च=પુનઃ ધેનું પ્રતિ રસદા इति=इयं दुग्धदायिनीति ब्रूयात् । तथा ह्रस्वः=तनुकायः अपिवा=अथवा महान्=महाकायः, च=पुनः संवहनमिति=धुर्यं-इति वदेत् । अल्पवयस्कं वत्सं प्रति ह्रस्व इति, हलादिवहनयोग्यं प्रति महाकाय इति, युवा इति च, रथयोजनयोग्यं प्रति संवहनमिति शब्दं प्रयुज्जीत, येन वत्सादिवलेशयोगानुचिन्तनं साधोर्न भवेदिति भावः ॥ २५ ॥

मूलम्-तंहेव गंतुमुज्जाणं, पर्वयाणि वणाणि यं ।

રૂંસ્વા મહંલ્લ પેહાણ, ‘ને વં’ મૌસિજ પર્વં ॥૨૬॥

છાયા-તથૈવ ગત્વોદ્ધાનં પર્વતાન્ વનાનિ ચ ।

वृक्षान् महतः प्रेक्ष्य नैवं भाषेत प्रज्ञवान् ॥ २६ ॥

ગવાદિ કે વિષય મેં ઘોલને કી આવશ્યકતા હોને પર ઉસકા પ્રકાર કહતે હૈ—‘જુવં’ इत्यादि ।

यह बैल जवान है, यह गाय दूध देने वाली है तथा यह बैल छोटा है, यह बड़ा है, धुर्य है, ऐसा कहे । तात्पर्य यह है कि छोटे बछड़े को छोटा कहे; हल आदिमें जुतने योग्य को बड़ा या युवा कहे; रथमें जोड़ने योग्य को संवहन आदि कहे जिससे कि बछड़े आदि को कण्ट देने की भावना न हो ॥ २५ ॥

ગાય ઇત્યાદિના વિષયમા બોલવાની આવશ્યકતા જણાતા તેનો પ્રકાર કહે છે-જુવં० इत्यादि.

આ બળદ જવાન છે, આ ગાય દૂધ આપે તેવી છે, તથા આ બળદ નાનો છે, આ યોગ્ય છે, ધુર્ય છે, એમ કહે તાત્પર્ય એ છે કે નાના વાછડાને નાનો કહે, હળ આદિમા જોડવા યોગ્યને મોટો યા જુવાન કહે, રથમાં જોડવા યોગ્ય ને સંવહન આદિ કહે કે ભેટી વાછડા આદિને કંઈ આપવાની ભાવના ન થાય. (૨૫)

ટીકા-‘તહેવ’ इत्यादि ।

તથૈવ=તદ્વત્ ઉદ્યાન=પ્રસિદ્ધં તથા પર્વતાન=પ્રતીતાન ચ પુનઃ વનાનિ=કાનનાનિ ગત્વા=વિહારકર્મણોપેત્ય, મહતઃ=વિશાલાન વૃક્ષાન્=તસ્મિન્ ઉદ્યાના-દિસ્થિતાનિતિ ભાવઃ; પ્રેક્ષ્ય=દૃષ્ટ્વા પ્રજ્ઞાવાન્ સાધુઃ વક્ષ્યમાણપ્રકારેણ ન ભાષેત ॥ ૨૬ ॥

વૃક્ષવિષયે ભાષાનિષેધમાહ-‘અલં’ इत्यादि

મૂલમ્--અલં પાસાયભાણં, તોરણાણિ ગિહાણિ ચ ।

ફલિહર્ગલનાવાણં, અલં ઉદગદ્ગોણિણં ॥૨૭॥

છાયા-અલ પાસાદસ્તમ્ભેભ્યઃ, તોરણેભ્યઃ ગૃહેભ્યઃ ચ ।

પરિઘાડર્ગલનૌભ્યઃ, અલમ્ ઉદકદ્રોણીભ્યઃ ॥ ૨૭ ॥

ટીકા-‘અલં’ इत्यादि ।

इमे महावृक्षाः प्रासादस्तम्भेभ्यः=प्रासादानां स्तम्भेभ्यः, अलं=पर्याप्ताः=समर्थाः स्तम्भयोग्या इत्यर्थः । तथा तोरणेभ्यः=वह्निद्वारेभ्यः वह्निद्वारोपयोगिस्तम्भेभ्य इत्यर्थः, अलम्, च=पुनः गृहेभ्यः=भवनेभ्यः अलम् भवनसाधनपर्याप्ता इत्यर्थः; परिघाडर्गलनौभ्यः=परिघश्च अर्गला च नौश्चेति परिघाडर्गलानावस्ताभ्यः अलम्, तत्र परिघः=नगरद्वारार्गला, अर्गला=गृहद्वारार्गला, नौः=नौका

‘તહેવ’ इत्यादि । प्रज्ञावान् साधु, विचरता हुआ उद्यान, पर्वतो, और वनों में जाकर वहां बड़े बड़े वृक्ष देखकर इस प्रकार (आगे कहे जाने के अनुसार) न बोले ॥ २६ ॥

વૃક્ષોં કે વિષય મેં ભાષા કા નિષેધ કહતે હૈં—‘અલં’ इत्यादि ।

ये वृक्ष महल के खंभे बनाने योग्य हैं, फाटक बनाने योग्य हैं, मकान बनाने योग्य हैं शहर के दरवाजे की भोगल (वेडा) घर के दरवाजे की भोगल या नौका बनाने योग्य हैं, काठ के

तहेव० इत्यादि प्रज्ञावान् साधु विचरतां उद्यान, पर्वतो અને વનોમાં જઇને ત્યાં મોટાં મોટા વૃક્ષો જોઇને એમ (આગળ કહેવામાં આવે છે તે પ્રમાણે) ન બોલે. (૨૬)

વૃક્ષોના વિષયમાં ભાષાનો નિષેધ કહે છે—અલં० इत्यादि

આ વૃક્ષ મહેલનાં યાંજલા બનાવવા યોગ્ય છે, ફાટક બનાવવા યોગ્ય છે, મકાન બનાવવા યોગ્ય છે, શહેરના દરવાજાની ભોગળ, ઘરના દરવાજાની ભોગળ યા નૌકા

તથા ઉદકદ્રોણીભ્યઃ=કાષ્ઠનિર્મિતોદકપાત્રવિશેષેભ્યઃ અલમ્=પર્યાપ્તાઃ પાત્રનિર્મા-
ણોપયોગિનિત્યર્થઃ; નૈવં ભાષેત પ્રજ્ઞાવાનિતિ, ઇતોઽગ્રિમત્તૃતીયગાથયા સમન્વયઃ ॥૨૭॥

મૂલમ્--પીઠં ઇ ચંગવેરે ચ નંગલે મઠ્યં સિયાં ।

જંતલટ્ટી વં નાંભી વં ગઢિયં વં અલં સિયાં ॥૨૮॥

છાયા-પીઠકં ચંગવેરશ્ચ, લાઢ્ઢલઃ મતિકં સ્યાત્ ।

ચન્નયષ્ટિર્વં નામિર્વા ગણ્ડિકા વ અલં સ્યાત્ ॥ ૨૮ ॥

ટીકા-‘પીઠં’ ઇત્યાદિ ।

અયં વૃક્ષઃ પીઠકાય=દારુમયાઽઽસનવિશેષાય અલં સ્યાત્ તથા ચંગવે-
રાય=કાષ્ઠાનિર્મિતલઘુપાત્રાય તથા લાઢ્ઢલાય=હલાય તથા મતિકાય=મતિકં=કૃષ્ણ-
ક્ષેત્રસ્ય સમીકરણાર્થં કાષ્ઠવિશેષઃ તસ્મૈ, વા=અથવા ચન્નયષ્ટયૈ=ઇષ્ટુરસતૈલાદિ-
નિસ્સારણચન્નાધિષ્ઠિતકાષ્ઠવિશેષાય, વા=અથવા નામયે=રથચક્રમધ્યાવ્યવવિશેષાય
વ=અથવા ગણ્ડિકાયૈ=સ્વર્ણકારોપકારકકાષ્ઠોપકરણવિશેષાય અલં સ્યાત્=સમર્થો
ભવેત્ ; ગાથાયાં ચતુર્થ્યર્થે પ્રથમા ॥૨૮॥

મૂલમ્--આસંઘં સંયંઘં જાંઘં હુજાં વાં કિંચુવસ્સં ॥

મૂઠોવઘાઈણિં માંસં ને^{૧૨} વં માસિજ્જં પન્નંવં ॥૨૯॥

વર્તન બનાવે યોગ્ય હૈં, ‘એસા ભાષણ ન કરે’ હસકા અગ્રિમ તીસરી
ગાથા સે સમ્બન્ધ હૈ ॥ ૨૭ ॥

‘પીઠં’ ઇત્યાદિ । યહ વૃક્ષ પીઠ, (ઘાજોટ) બનાવે યોગ્ય
હૈ, ચંગવેર (પાયલી) બનાવે યોગ્ય હૈ, હલ બનાવે યોગ્ય હૈ, મતિક
(જોતેહુણે સેત કો વરાચર કરવે કા કાઠ “ચોકી”) બનાવે યોગ્ય
હૈ, કોલ્હ (ઘાની) બનાવે યોગ્ય હૈ, પહિયે કા મધ્ય ભાગ બનાવે
યોગ્ય હૈ, અથવા સુનાર કે કામ આવે વાલે કાઠ કે ઉપકરણ કે
યોગ્ય હૈ ॥ ૨૮ ॥

ખનાવવા યોગ્ય છે, લાકડાંના વાસણ ખનાવવા યોગ્ય છે, (એવું સાધણ ન કરે) એનો
આગળ ત્રીજી ગાથા સાથે સંબંધ છે (૨૭)

પીઠં ૦ ઇત્યાદિ આ વૃક્ષ ખાલેઠ ખનાવવાને યોગ્ય છે, પાયલી ખનાવવા
યોગ્ય છે, હળ ખનાવવા યોગ્ય છે, મતિક (ખેતરને ખરાબર કરવાની લાકડાંની ચોટી)
ખનાવવા યોગ્ય છે, ઘાણી ખનાવવા યોગ્ય છે, પાયાનો મધ્ય ભાગ ખનાવવા યોગ્ય છે,
અથવા સોનીના કામ આવે તેવા લાકડાંનાં ઉપકરણ (ખોળર)ને યોગ્ય છે. (૨૮)

છાયા-આસનં શયનં યાનં ભેદદ્વા કિશ્ચોપાશ્રયઃ ।

ભૂતોપઘાતિનીં ભાષાં નૈવં ભાષેત પ્રજ્ઞાવાન્ ॥૨૯॥

ટીકા-‘ આસનં ’ इत्यादि ।

अस्य वृक्षस्य आसनम्=आसन्धादिकं, शयनं=शय्या खट्वादिकं, वा=अथवा यानं=वाहनं शिविकादिकं, किञ्च उपाश्रयः=साधोरावासः तदुपकरण-विशेष इत्यर्थः, भवेत् ; एवम्=उक्तप्रकारां भूतोपघातिनीम्=एकेन्द्रियादिप्राण्युपमर्दनफलां भाषां प्रज्ञावान् साधुः न भाषेत्=न ब्रूयादित्यर्थः । यद्वाऽत्रापि गाथायाम् ‘अल’-मित्यनुवृत्त्या चतुर्थी समानार्थिका प्रथमा, तथा च अयं वृक्षः आसनादिभ्योऽलं=समर्थः, इत्यपि समन्वयः ॥२९॥

वृक्षविषये भाषाविधिमाह-‘तहेव’ इत्यादि ।

મૂલમ્--તહેવૈ ગંતુમુજ્ઞાણં પઢ્યાણિ વળાણિ ચ ।

સ્વસ્વા મહંલ પેહાણ એવં’ ભાસિજ્ઞ પઢવં ॥૩૦॥

છાયા-તથૈવ ગત્વોદ્યાનં પર્વતાન્ વનानि च ।

વૃક્ષાન્ મહતઃ પ્રેક્ષ્ય એવં ભાષેત પ્રજ્ઞાવાન્ ॥૩૦॥

ટીકા- ‘તહેવ’ इत्यादि ।

तथैव उद्यानादिकं गत्वा तत्र महावृक्षान् विलोक्य प्रज्ञावान् साधुः एवं=

‘આસનં ’ इत्यादि । इस वृक्ष से आसन्दी आदिक आसन, पलंग आदि शय्या, पालकी आदि यान, अथवा उपाश्रय के उपकरण आदि बनाना ठीक है । प्रज्ञावान् साधु एकेन्द्रिय आदि प्राणियों की हिंसा करने वाली इस प्रकार की भाषा न बोले । अथवा ऐसा न कहे कि यह वृक्ष आसन, शयन, यान आदि बनाने योग्य है ॥ २९ ॥

वृक्ष के विषय में भाषण करने की विधि कहते हैं—‘ तहेव ’ इत्यादि ।

साधु विहार करता हुआ उद्यान पर्वत और वनों में वृक्षो

आसणं० इत्यादि आ वृक्षમાંથી ખુરશી આદિ આસન, પલંગ આદિ શય્યા, પાલખી આદિ વાહન, અથવા ઉપાશ્રયનાં ઉપકરણો આદિ બનાવવા એ ઠીક છે પ્રજ્ઞાવાન્ સાધુ એકેન્દ્રિય આદિ પ્રાણીઓની હિંસા કરનારા એ પ્રકારની ભાષા ન બોલે, અથવા એમ ન કહે કે આ વૃક્ષ આસન, શયન, યાન આદિ બનાવવાં યોગ્ય છે (૨૯)

વૃક્ષના વિષયમાં ભાષણ કરવાની વિધિ કહે છે: તહેવં० ઇત્યાદિ

સાધુ વિહાર કરતા ઉદ્યાન પર્વત અને વનોમાં વૃક્ષોને જોઇને આવશ્યકતા

વૃક્ષમાણપ્રકારેણ ભાષેતેતિ ભાવાર્થઃ, વ્યાख्या તુ સુગમા ॥૩૦॥
તદેવ ભાષણપ્રકારં દર્શયતિ—‘જાઈમંતા’ इत्यादि ।

મૂલમ્--જાઈમંતા ઈમે સ્વંસ્વા દીર્ઘવૃત્તા મહાલયા ।

પર્યાયસાલા વડિમાં વૈં દરિસંણિત્તિ ચ ॥૩૧॥

છાયા-જાતિમન્ત ઈમે વૃક્ષાઃ દીર્ઘવૃત્તા મહાલયાઃ ।

પ્રજાતશાસ્વા વિડિમાઃ વદેદ્ દર્શનીયા इति च ॥૩૨॥

ટીકા-‘જાઈમંતા’ इत्यादि ।

ઈમે વૃક્ષાઃ, અસ્ય પ્રતિપદં સમ્બન્ધઃ, જાતિમન્તઃ=ઉચ્ચજાતીયા અશોકાદયઃ, તથા દીર્ઘવૃત્તાઃ દીર્ઘાશ્ચ તે વૃત્તાશ્ચેતિ દીર્ઘવૃત્તાઃ=આયતવર્તુલાઃ શિંશપા નારિકેલ-તાલ-પૂગાદયઃ, તથા મહાલયાઃ=વિસ્તીર્ણાઃ વૃટાદયઃ, પ્રજાતશાસ્વઃ=શાસ્વા-સમૃદ્ધા આમ્રાદયઃ, તથા વિટપિનઃ=પ્રતિશાસ્વાવન્તઃ શાસ્વાસમુદ્ભૂતશાસ્વાવન્ત इत्यर्थः । યદ્વા ‘પ્રજાતશાસ્વાવિડિમાઃ, इत्येकं पदम्, प्रजाताः=समुत्पन्नाः शास्वाः प्रशास्वाश्च येषु ते तथाभूता इति पर्कटीवृक्षादयः च=अथवा दर्शनीयाः=सर्वस्मिन् वृक्षादौ द्रष्टुं योग्याः शोभना इति वदेत् ॥૩૧॥

ફલવિપયે ભાષાપ્રતિષેધમાદ-‘તદા ફલાઈં’ इत्यादि ।

મૂલમ્--તદા ફલાઈં પક્કાઈં પાયર્સજાઈં નો વૈં ।

વેલોઈંયાઈં ટાલાઈં વેહિમાં ઈંત્તિ નો વૈં ॥૩૨॥

છાયા-તથા ફલાનિ પક્કનિ, પક્ષાદ્યાનિ નો વદેત્ ।

વેલોચિતાનિ ટાલાનિ દ્વૈધિકાનિ इति नो वदेत् ॥૩૨॥

કો દેશકર આવશ્યતા હો તો હસ પ્રકાર ચોલે ॥ ૩૦ ॥

અવ વૃક્ષો કે વિષય મેં ભાષણ કા પ્રકાર દિશ્વલાતે હૈં—
‘જાઈમંતા’ इत्यादि ।

યે વૃક્ષ ઉચ્ચ જાતિ કે હૈ, લમ્બે હૈ, ગોલ હૈ, વિસ્તૃત હૈ, શાસ્વા પ્રશાસ્વાઓ સે સમૃદ્ધ હૈ । યે સવ વૃક્ષ દર્શનીય (સુન્દર) હૈ; એસા ભાષણ કરે ॥ ૩૧ ॥

હાય તો આ પ્રમાણે બોલે (૩૦)

હવે વૃક્ષોના વિષયમા ભાષણનો પ્રકાર બતાવે છે-જાઈમંતાં ઇત્યાદિ.

આ વૃક્ષો ઉચ્ચ જાતિના છે, લાંબાં છે, ગોળ છે, વિસ્તૃત છે, શાસ્વા-પ્રશાસ્વાઓથી સમૃદ્ધ છે. આ બધા વૃક્ષો દર્શનીય (સુંદર) છે, એવું ભાષણ કરે (૩૧)

ટીકા—‘તઠા ફલાઈં’ ઇત્યાદિ ।

તથા=તેનૈવ પ્રકારેણ ઇમાનિ ફલાનિ=આમ્રાદીનિ પકાનિ=પરિપાક
દશાઽપન્નાનિ સ્વતઃ એવ પકાનીત્યર્થઃ; ઇમાનિ ચ ફલાનિ પાકસ્વાદ્યાનિ=પાકેન=
ગર્ત્તપલ્લાદિષુ=ક્ષેપેણ તુષત્રિજયાદિપરિપૂર્ણસન્નિદ્રમૃષ્મયાદિપાત્રનિહિતાઽગ્નિફૂત્કાર
સમુત્પિત્તતાપસંયોગેન ચા પ્રાપ્તપરિપાકાવસ્થયા સ્વાદ્યાનિ=સ્વાદિતુંયોગ્યાનિ,
ઇતિ નો વદેત્ । તથા ઇમાનિ ફલાનિ વેલોચિતાનિ=પાકાતિશયતો વર્તમાન-
કાલિકમક્ષણયોગ્યાનિ, તથા ઇમાનિ ફલાનિ ટાલાનિ=કોમલાનિ અવદ્ધવીજાની-
ત્યર્થઃ, દેશીયોઽયંશબ્દઃ, તથા ઇમાનિ દ્વૈધિકાનિ દ્વિધાકરણયોગ્યાનિ શસ્ત્રેણ
સ્વઙ્ઘયિતું યોગ્યાનીત્યર્થઃ; ઇતિ નો વદેત્ ॥૩૧॥

કથં વદેદિત્યાહ—‘અસંથડા’ ઇત્યાદિ ।

મૂલમ્—અસંથડા ઈમે અંબો વહુનિવ્વડિમાફલા ।

વણ્ઞં વહુસંભૂયા ભૂયર્ભવેત્તિ વા પુણો ॥૩૩॥

છાયા—અસમર્થા ઈમે આમ્રા વહુનિર્વર્તિતફલાઃ,

વદેત્ વહુસંભૂતા રૂપા ઇતિ વા પુનઃ ॥૩૩॥

ફલો કે વિષય મેં ભાષાકા નિષેધ કરતે હૈં—‘તઠાફલાઈં’ ઇત્યાદિ ।

इसी प्रकार ये आम आदि फल स्वयं पके हुए हैं, अथवा
खट्टेमें भूसामें दबा देने से अथवा तुष भंगा आदि भरे छेद वाले
मिट्टी आदि के बरतन में रखकर अग्निज्वाला की गर्मि के संयोग से
पकने के पश्चात् खाने योग्य हैं, ऐसा न कहे । ये फल खूब पकजाने
से इसी समय खाने लायक हैं, ये फल अभी कोमल हैं इनमें बीज
नहीं पड़े हैं, ये फल फोड़व-चीरने (दो टुकड़े करने) योग्य हैं;
ऐसा भी प्रज्ञावान् साधु न कहे ॥ ३२ ॥

ફળોના વિષયમાં ભાષાનો નિષેધ કરે છે તઠાફલાઈં ઇત્યાદિ

એ પ્રકારે, આ કેરી આદિ ફળો પાકેલા છે, અથવા ખાડામાં ભૂસામાં દબાવી
રાખવાથી અથવા તુષલગ આદિ ભરેલા છિદ્રવાળા માટી આદિના વાસણમાં રાખીને
અગ્નિજ્વાલાની ગરમીના સંયોગથી પકાવીને પછી ખાવા યોગ્ય છે, એમ ન કહે
આ ફળ ખૂબ પાકી ગયા હોવાથી અત્યારે જ ખાવા લાયક છે, આ ફળ અત્યારે
કોમળ છે, તેમાં બીજ પડ્યા નથી, આ ફળ ચીરવા-ફોડવા યોગ્ય છે, એવું પણ
પ્રજ્ઞાવાન્ સાધુ ન કહે (૩૨)

ટીકા-‘અસંયદા’ ઇત્યાદિ ।

इमे आम्राः=आम्रवृक्षाः असमर्थाः=फलानां भारं बोद्धुमशक्ताः फलभार-
भरेण त्रुटितुमुद्यताः. अथवा बहुनिर्वर्त्तितफलाः=बहूनि निर्वर्त्तितानि=संकुलानि
फलानि येषु ते तथोक्ताः; बहुलतरफलसमृद्धिसप्पन्ना इत्यर्थः, वा=अथवा
बहुसंभूताः=बहूनि सम्भूतानि सम्यग्भूतानि चरमावस्थापन्नानि परिपक्वानि
फलानीत्यर्थः; येषु ते बहुसंभूता अतिशयपरिपक्ववन्त इत्यर्थः; पुनः भूतरूपाः=
भूतं=सञ्जातं रूपं=विलक्षणस्वरूपं येषां ते तथोक्ताः फलोत्पादानन्तरं संप्राप्तशोभन-
रूपाः वाल्यावस्थावलितफलतिशयलब्धरूपविशेषा इत्यर्थ अवद्वीजमृदुफल-
समन्विता इतियावत्, इति=पूर्वोक्तप्रकारेण वदेत्=भाषेत ॥३३॥

શાલ્યાદિવિષયે નિષિદ્ધભાષણમાહ—‘તદેવોસહીઓ’ ઇત્યાદિ ।

मूलम्-तद्देवोसहीओ पक्काओ नीलियाओ छवीइ यं ।

लौइमा भर्जिमाउत्ति पिहुखज्जत्ति नो” वए ॥३४॥

છાયા-તથૈવૌપધયઃ પકાઃ નીલિકાઃ છવયશ્ચ ।

लवनीया भर्जनीया इति पृथुखाद्या इति नो वदेत् ॥३४॥

ટીકા- ‘તદેવોસહીઓ’ ઇત્યાદિ ।

तथैव=तद्वत् इमा ओपधयः=शालिगोधूमादयः पकाइति, च=अथवा,

કિસ પ્રકાર વોલે ? સો કહતે હૈં— ‘અસંયદા ઇત્યાદિ ।

ये आम आदि वृक्ष फलो का भार सहन में असमर्थ हैं,
फलो के बोझ से टूटे पड़ते हैं, इन में बहुत फल लगे हुए हैं, ये
फल चुके हैं फल लगने से सुन्दर हो गये हैं अर्थात् वाल्यावस्था
वाले कच्चे बहुत से फलो से ये सुन्दर हो गये हैं, तथा बीज न
पडने के कारण कोमल फलवाले हैं, इस प्रकार भाषण करे ॥ ३३ ॥

અવ શાલી આદિ કે વિષય મેં નિષિદ્ધ ભાષા કહતે હૈં—

કેવે પ્રકારે બોલે ? તે હવે કહે છે- અસંયદા ઇત્યાદિ

આ આખો આદિ વૃક્ષો કળોના ભાર સહેવામાં અસમર્થ છે. કળોના બોળથી
તૂટી પડે છે, એમાં ઘણાં કળો લાગેલા છે, એ કળી ચૂક્યા છે, કળ લાગવાથી સુંદર
બની ગયો છે, અર્થાત્ ગાલ્યાવસ્થાવાળાં (કાચાકાચા) ઘણા કળોથી એ સુંદર થઈ
ગયા છે, તથા બીજ ન પડવાને કારણે કોમળ કળવાળાં છે, એ પ્રકારે ભાષણ કરે (૩૩)

હવે શલી આદિના વિષયમાં નિષિદ્ધ ભાષા કહે છે તદેવોસહીઓ ઇત્યાદિ.
એ પ્રકારે આ ડાંગર, ઘઉં આદિ પાકી ગયા છે, આ કુણી ચોળાની સીંગી

इमाः छवयः=वल्लवणकादिफलिका नीलाः=हारितावस्थासंपन्नाः सुकोमला इत्यर्थ इति; तथा लवनीयाः=लवनयोग्याः त्रोटनीया इत्यर्थ इति; तथा भर्जनीयाः=कटाहिकादौ शाल्यादिकं निधाय घृतादिसंमिश्रणेन तदमिश्रणेन वा वक्षितापेन संस्करणीया इति, तथा पृथुखाद्याः=पृथुका इव भक्ष्याः अर्द्धपक्वशाल्यादीनामुद्वखलादौ मुशलाद्यवधातेन 'चूडा' इति देशविशेषभाषाविश्रुता भक्ष्या निष्पाद्यन्ते ते पृथुका उच्यन्ते; पृथुकं कृत्वा भक्ष्या इति, यद्वा पृथु=बृहत् यथा स्यात्तथा खाद्या इति, अथवा पृथुकं=त्वक्नालादिसहितानामर्द्धपक्वयवगोधूमचणककलायादीनामग्नौ साक्षात्पक्षेपणरूपं 'होला' इति 'ओरहा' इति च भाषाप्रसिद्धं कृत्वा खाद्याः=भक्ष्या इति च नो वदेत्=न कथयेत्, एवं भाषणे शाल्यादीनां छेदनादिप्रसङ्गेन चारित्रविराधना भावनामालिन्यं च भवतीति भावः ॥३४॥ शाल्यादिविषये भाषणप्रकारमाह—'रूढा' इत्यादि ।

मूलम्—रूढा बहुसंभूया थिरा ओसढावि यं ।

गर्भिण्याओ पसूयाओ संसाराउत्तिं आलवे ॥३५॥

छाया-रूढा बहुसंभूताः स्थिरा उत्सृता अपि च ।

गर्भिताः पसूताः संसारा इति आलपेत् ॥३५॥

टीका—'रूढा' इत्यादि ।

इमे शाल्यादयो रूढाः=अङ्कुरिताः बहुसंभूताः=पत्रकाण्डादिसकलावय-

‘तहेवोसहीओ’ इत्यादि ।

इसी प्रकार ये चावल गेहूँ आदि पक गये हैं, ये वाल चवले (चौले) की फलियाँ हरी हैं—कोमल हैं, नोडने योग्य हैं, कडाही में डालकर घीका छोंक लगाकर या विना छोंक लगाये अग्नि में भूजने योग्य हैं, चिवडा बनाकर खाने योग्य हैं, अथवा होला बना कर खाने योग्य हैं, ऐसा भाषण न करे । ऐसा कहने से यदि उन्हें कोई काट लेगा तो साधु को चारित्र की विराधना होगी तथा भावमलिनता आदि दोष होंगे ॥ ३४ ॥

લીલી છે-કોમળ છે, તોડવા યોગ્ય છે, કડાઈમાં નાખીને ઘી વધારીને या વધાર્યા અગ્નિમાં ભૂંજવા યોગ્ય છે, ચીવડો બનાવીને ખાવા યોગ્ય છે, અથવા ઓળો બનાવીને ખાવા યોગ્ય છે, એવું ભાષણ ન કરે એમ કહેવાથી જો તેને કોઈ કાપી લે તો સાધુને ચારિત્રની વિરાધનાનો દોષ લાગે, તથા ભાવમલિનતા આદિ દોષ ઉત્પન્ન થાય (૩૪)

વમણ્ડિતાઃ સ્થિરાઃ=અતિવૃષ્ટ્યાદ્યુપદ્રવવિનિર્મુક્તતયા સ્થૈર્યમાગતાઃ ઉત્સુતાઃ= સમ્યગુપચયં ગતાઃ કાણ્ડપ્રકાણ્ડાદિવૃદ્ધ્યા સુસમૃદ્ધા इत्यर्थः; અપિ ચ ગર્ભિતાઃ= કાણ્ડાન્તર્ગતશીર્ષિકાઃ પ્રમૂતાઃ=ઉદ્રતશીર્ષિકાઃ સંસારાઃ=સંજાતકળા इति च आलपेत्=વદેત્ ॥૩૫॥

મૂલમ્--તદેવં સંખર્દિં નૈચ્ચા કિંચં કર્જંતિં નો^{૧૫} વૈણ ।

તેણં ગં વા વિ^{૧૬} વર્જિંતિ સુતિર્થિંતિ યં^{૧૭} આવગા ॥૩૬॥

છાયા-તથૈવ સંખર્દિં જ્ઞાતા કૃત્યં કાર્યમ્ इति नो वदेत् ।

સ્તેનકં વાડપિ વધ્ય इति सुतीर्था इति च आपगाः ॥૩૬॥

ટીકા-‘તદેવ’ इत्यादि ।

તથૈવ=તદ્રૂત્ સંખર્દિં=સંખણ્ડચન્તે=ઉપહન્યન્તે પ્રાણિનો યત્ર સા સંખર્દિ-સ્તામ્=મૃતપિત્રાદિનિમિત્ત વિવાહાદ્યુત્સવનિમિત્તં ચ જ્ઞાતિભોજનં ‘જીમનવાર’ इति भाषाप्रसिद्धं જ્ઞાત્વા=વિજ્ઞાય इदं कार्यं=કર્મ કૃત્યં=કર્તુ યોગ્યમિતિ નો વદેત્ । અપિવા સ્તેનકં=ચોરં જ્ઞાત્વા વધ્યોડયમિતિ, ચ પુનઃ આપગાઃ=નદીઃ જ્ઞાત્વા સુતીર્થાઃ=શુભતીર્થસ્વરૂપાઃ સુસ્વસન્તરણયોગ્યા વા इति नो वदेत्, एवं भाषणे साधोरवोध्यारम्भादिदोषप्रसङ्ग इति भावः ॥૩૬॥

શાલિ આદિ કે વિષય મેં કિસ પ્રકાર બોલે ? સૌ કહેતે હૈં—
‘રૂઢા’ इत्यादि ।

યે શાલિ આદિ અંકુરિત હોગયે હૈં, પત્તા કાણ્ડ આદિ સવ અવગચૌં સે શોભિત હૈં, અતિ વૃષ્ટિ આદિ ઉપદ્રવ ન હોને કે કારણ સ્થિર હૈં, અચ્છી તરહ વઢગયે હૈં અર્થાત્ કાણ્ડ-પ્રકાણ્ડ આદિ કી વૃદ્ધિ સે સમૃદ્ધ હૈં, મંજરી વાલે હૈં, ઇન કી મંજરી નિકલ આઈ હૈં, ઇનમેં ઢાને પડ ગયે હૈં; ઇસ પ્રકાર ભાષણ કરે ॥ ૩૫ ॥

‘તદેવ’ इत्यादि । ઇસી પ્રકાર મૃતક કે નિમિત્ત યા વિવાહ

શાલિ આદિના વિષયમાં કેવી રીતે બોલે ? તે કહે છે-રૂઢાં ઇત્યાદિ

આ શાલિ આદિ અંકુરિત થઈ ગયાં છે, પાંદડાં ઢાંડલી આદિ સર્વ અવયવોથી શોભિત છે, અતિવૃષ્ટિ આદિ ઉપદ્રવો ન હોવાને કારણે સ્થિર છે, સારી પેઠે વધી ગયાં છે, અર્થાત્ ઢાંડલી-ડાબલી આદિની વૃદ્ધિથી સમૃદ્ધ છે, મંજરીવાળા છે, એની મંજરી નિકળી આવી છે, એમાં ઢાણા બેસી ગયા છે, એ પ્રકારે ભાષણ કરે. (૩૫)
તદેવં ઇત્યાદિ. એ જ પ્રકારે મરણને નિમિત્તે યા વિવાહ આદિ ઉત્સવ

તર્હિ કથં વદેત્ ! इत्याह—‘संखडिं’ इत्यादि ।

મૂલમ્--સંખડિં સંખડિં બ્રૂયાં પ્ણિઅટ્ટત્તિ તેણંગં ।

बहुसमाणि तित्थाणि आवगाणं वियागंरे ॥३७॥

छाया-संखडिं संखडिं (इति) स्तेनकं पणितार्थ इति ब्रूयात् ।

बहुसमानि तीर्थानि आपगानां इति व्यागृणीयात् ॥३७॥

ટીકા-‘સંખડિં’ इत्यादि ।

સંખડિં જ્ઞાત્વા સંખડિરિતિ બ્રૂયાત્ इयं સંખડિરિતિ વદેત્, તથા સ્તેનકં=ચૌરં જ્ઞાત્વા અયં પણિતાર્થ इति=પણિતઃ=પણયુક્તઃ પ્રાણાર્પણરૂપં પળં પુરસ્કૃત્ય સંજાતઃ અર્થઃ=પ્રયોજનમ્ અર્થગ્રહણસ્વરૂપં यस्य स तथोक्तः, પ્રાણ-સંકટપુરસ્સરસ્વાર્થસાધનપરોऽयमिति બ્રૂયાત્, આપગાનાં=નદીનાં તીર્થાનિ=અવતરણ-સ્થાનાનિ बहुसमानि=સમતલાનિ निम्नोन्नतभागरहितानीत्यर्थः, इति व्यागृणीयात्=વદેત્ ॥ ૩૭ ॥

આદિ ઉત્સવ કે નિમિત્તે જીમનવાર જાનકર, यह कार्य करने योग्य है, ऐसा न कहे । चोरको देखकर ‘यह मारने के योग्य है’ नदी को देखकर ‘यह तीर्थस्वरूप है या सरलता से पार की जा सकती है, ऐसा भी भाषण न करे, ऐसा कहने से साधु को मिथ्यात्व तथा आरम्भ आदि दोष लगते हैं ॥ ३६ ॥

તો કિસ પ્રકાર સે વૉલે ? સો કહતે હૈ—‘સંખડિં’ इत्यादि । જીમનવાર કો દેખકર કેવલ યહી કહે કિ યહ જીમનવાર હૈ । ચોર કો દેખકર કહે કિ યહ પ્રાણોં કો સંકટ મેં ડાલકર સ્વાર્થ કી સિદ્ધિ મેં તત્પર હૈ । નદી કો દેખકર કહે કિ હસકે ઘાટ સમતલ હૈ અર્થાત્ ઝૂંચે નીચે નહીં હૈ ॥ ૩૭ ॥

ને નિમિત્તે જમણવાર જાણીને આ કાર્ય કરવા યોગ્ય છે એમ ન કહે ચોરને જોધને ‘આ મારવા યોગ્ય છે,’ નદીને જોધને ‘આ તીર્થ સ્વરૂપ છે, યા સહેલાઈથી પાર કરી શકાય તેવા છે’ એવું ભાષણ ન કરે. એમ કહેવાથી સાધુને મિથ્યાત્વ તથા આરંભ આદિના દોષ લાગે છે (૩૬)

તો કેવી રીતે જોલવું ? તે કહે છે—સંખડિં० इत्यादि

જમણવારને જોધને કેવળ એમ કહે કે આ જમણવાર છે ચોરને જોધને કહે કે આ પ્રાણને સંકટમાં નાંખીને સ્વાર્થની સિદ્ધિમા તત્પર છે નદીને જોધને કહે કે એના ઘાટ સમતળ છે અર્થાત્ ઉચા-નીચા નથી. (૩૭)

નદીવિષયે ભાષાનિષેધમાહ—‘તદા નર્દૈઝ’ ઇત્યાદિ ।

મૂલમ્—તદા નર્દૈઝ પુત્રાંઝ કાયતિજ્જંતિ નો^{૧૦} વં^{૧૧} ।

નાવાંહિં તારિમાઝત્તિ પાણિપિજ્જંતિ નો^{૧૦} વં^{૧૧} ॥૩૮॥

છાયા—તથા નદીસ્તુ પૂર્ણાઃ કાયતરણીયા ઇતિ નો વદેત્ ।

નૌભિસ્તરણીયા ઇતિ પ્રાણિપેયા ઇતિ નો વદેત્ ॥૩૮॥

ટીકા—‘તદાનર્દૈઝ’ ઇત્યાદિ ।

તથા=તેન પ્રકારેણ પૂર્ણાઃ=સલિલોપચિતાઃ નદીઃ=સરિતો જ્ઞાત્વા ઇમાઃ કાયતરણીયાઃ=શરીરવ્યાપારેણ તરીતું યોગ્યાઃ શક્યા વા, વેગસહકારેણ મુક્ત-સન્તરણાર્હા ઇત્યર્થઃ, ઇતિ નો વદેત્, ઇમા નદ્યો નૌભિઃ=નૌકાભિસ્તરણીયા ઇતિ, તથા પ્રાણિપેયાઃ=પ્રાણિભિઃ પેયાઃ=પાતું યોગ્યા જલાહરણાર્થં કૂલાદવતરણે જલા-ન્તિકાદારોહણે ચ જાયમાનદુઃખસ્યાભાવાત્મુખપેયા ઇતિ ચ નો વદેત્ ॥૩૮॥ નદીવિષયે ભાષાવિધિમાહ—‘વહુવાહડા’ ઇત્યાદિ ।

મૂલમ્—વહુવાહડા અગાહા વહુસલિલૃપ્પિલોદગા ।

વહુવિત્થંડોદગા યાંવિ^{૧૨} એવં^{૧૩} ભાસેજ્જં પન્નવં ॥૩૯॥

છાયા—વહુધામૃતા અગાધા વહુસલિલોત્પીડોદકાઃ ।

વહુવિસ્તૃતોદકાઃ ચાપિ એવં ભાષેત પ્રજ્ઞાવાન ॥ ૩૯ ॥

નદી કે વિષય મેં નહીં ઘોલને કી ભાષા કહતે હૈ—‘તદા નર્દૈઝ’ ઇત્યાદિ ।

ઉસી પ્રકાર જલસે ભરી હુઈ નદી દેખકર યહ શરીર ઢારા પાર કરને યોગ્ય હૈ, યહ મુજાઓ સે પાર કી જા સકતી હૈ; યે નદિયાં નૌકાસે તિરને યોગ્ય હૈ, તથા જલ લાને કે લિપ ઘાટ મેં ઉતરને યા જલકં સમીપ સે ઊપર આને મેં હોને વાલે દુઃખ કે અભાવ કે કારણ ઇનકા પાની સુખ સે પીને યોગ્ય હૈ, એસા ન કહે ॥ ૩૮ ॥

નદીના વિષયમાં નહીં ઘોલવાની ભાષા કહે છે તદા નર્દૈઝ ઇત્યાદિ.

એ પ્રકારે જળથી ભરેલી નદી ભેળવે આ નદી શરીરદ્વારા પાર કરવા યોગ્ય છે, આ નદી ભુજાઓથી પાર કરી શકાય તેમ છે, આ નદીઓ નૌકાથી તરવા યોગ્ય છે તથા જળ લાવવાને માટે ઘાટમાં ઉતારવા યોગ્ય છે યા જળની સમીપેથી ઉપર આવવામાં થનારા દુઃખના અભાવને કારણે એનું પાણી મુખથી પીવા યોગ્ય છે. એમ ન કહે (૩૮)

ટીકા-‘વહુવાહડા’ इत्यादि—

इमा नद्यः बहुधाभृताः=बहुविधजलागमनमार्गेण संप्राप्तजलोपचिताः पूर्णमाया वा तथा अगाधाः=अतिगम्भीराः दुस्वगमप्रमाणा इत्यर्थः; तथा बहुसलिलोत्पीडोदकाः=जलातिशयावरुद्धेतरजलसञ्चाराः अन्यमार्गागतवारिविरोधि-वेगवत्य इत्यर्थः यद्वा जलातिशयसमुच्छलितोदकवत्य इत्यर्थः, अपि च बहु-विस्तृतोदकाः=बहुतरप्रदेशाक्रमण-शालि-सलिलाः, एवम्=उक्तरीत्या प्रज्ञावान् साधुःभाषेत ॥३९॥

साधोः स्वार्थसावद्ययोगप्रतिषेधस्य सुतरां सिद्धत्वात् परार्थसावद्य-योगविषये भाषणप्रतिषेधमाह- ‘तदेव सावज्जं’ इत्यादि ।

मूलम्--तदेव सावज्जं जोगं परस्सट्ठाए निट्ठियं ।

कीरमाणंति” वाँ नच्चं सावज्जं नं लंवे मुणी ॥४०॥

छाया-तथैव सावद्यं योगं परस्यार्थाय निष्ठितम् ।

क्रियमाणमिति वा ज्ञात्वा सावद्यं न लपेत् मुनिः ॥४०॥

ટીકા-‘તહેવ’ इत्यादि—

तथैव=पूर्वोक्तवत् मुनिः परस्यार्थाय=अन्यार्थं निष्ठितं=कृतम् अतीत-

नदी के विषय में भाषा की विधि कहते हैं—‘वहुवाहडा’ इत्यादि ।

इन नदियों में जल आने के अनेक मार्ग हैं इसलिए ये जल से खूब भरी हुई हैं, अथाह हैं, इनका वेग इतना तीव्र है कि दूसरी जगह का पानी नहीं आ सकता, अथवा अधिकता के कारण इनका जल छल छला रहा है, इनका पाट बहुत चौड़ा है—इनका जल बहुत स्थान को घेरे हुए हैं, प्रज्ञावान् साधु ऐसा भाषण करे ॥ ३९ ॥

स्वार्थ के लिए साधु को सावद्य बोलना स्वतः निषिद्ध ही है, अतएव परार्थ सावद्ययोग के विषय में बोलने का निषेध करते

નદીના વિષયમાં ભાષાની વિધિ બતાવે છે-વહુવાહડા ઈત્યાદિ

આ નદીઓમાં જળ આવવાના અનેક માર્ગો છે તેથી તે જળથી ખૂબ ભરેલા છે, અથાગ છે, એમનો વેગ એટલો તીવ્ર છે કે બીજા જગ્યાનું પાણી આવી શકતું નથી, અથવા અધિકતાને કારણે એ જળ છલકાઇ રહ્યું છે, એના પાટ ખુબ જ પહોળા છે, એનું જળ ઘણાં સ્થાન વિસ્તારને ઘેરે છે, પ્રજ્ઞાવાન સાધુ એવું ભાષણ કરે (૩૯)

સ્વાર્થને માટે સાધુએ સાવધ બોલવું એ નિષિદ્ધ જ છે, એટલે પરાર્થ

કાલિકમિત્યર્થઃ, ક્રિયમાણં વર્તમાનકાલિકં, વા શબ્દાત્ કરિષ્યમાણં= ભવિષ્યત્કાલિકમ્, इति=इत्यम्भूतं सावद्यं योगं=सपापं कर्म गृहनिर्माणादि ज्ञात्वा सावद्यं न लपेत् सुष्ठुकृतं, सुष्ठुકરોતિ, सुष्ठु કરિષ્યતીત્યાદિ ન માષેતેત્યર્થઃ ॥૪૦॥

મૂલમ્—સુકંઢેત્તિ સુપંક્વેત્તિ સુચ્છિન્ને મુહંઢે મંઢે ।

સુંનિઢ્ટિઐ સુલંઢ્ટેત્તિ સાવંજ્જં વજ્જંઐ મુર્ણી ॥૪૧॥

છાયા-સુકૃતમિતિ સુપકમિતિ સુચ્છિન્નં સુહતં મૃતઃ ।

સુનિષ્ઠિતં સુલઘ્મિતિ સાવયં વર્જયેત્ મુનિઃ ॥૪૧॥

ટીકા—‘સુકંઢેત્તિ’ इत्यादि ।

સુકૃતં=સુષ્ઠુ કૃતમનેન સંગ્રામાદિકમિતિ, સુપક્વં=સુષ્ઠુ પકમનેનાડપૂપાદિકં સહસ્રપાકાદિતૈલંવેતિ, સુચ્છિન્નં=સુષ્ઠુ છિન્નમનેનોઘાનાદિકં વૈરિશાકાદિકં વેતિ, સુહતં=સુષ્ઠુ હતં ચૌરેણાસ્ય ધનાદિકમિતિ, ‘મંઢે’ इत्यनेन पूर्वापरसाहचर्यात् ‘सुमंઢે’ इति बोध्यते, तेन સુમૃતઃ=સુષ્ઠુ મૃતોડયં દુષ્ટ इति, यद्वा ‘सुमૃષ્ટં’ इति-

हैं—, तहेव सावज्जं’ इत्यादि ।

उसी प्रकार मुनि, दूसरों के लिए अतीत कालीन, वर्तमान कालीन तथा भविष्यकालीन घर बनाना आदि रूप पापकर्मों को सावध्य समझकर ऐसा न कहे कि-तुमने ठोक किया, ठोक करते हो, या जो तुम करोगे-वह ठीक है ॥ ४० ॥

‘सुकंઢેત્તિ’ इत्यादि । इसने युद्ध अच्छा किया, इसने मालपूए या शतपाक सहस्रपाक आदि तैल अच्छे पकाये, इसने उद्यान या वरी के शाक आदि को अच्छा काटा’ चौरने धन आदि अच्छा चुराया, वह दुष्ट मर गया सौ अच्छा हुआ, या इस घेवर आदि

સાવધયોગના વિષયમા બોલવાનુ નિષેધ કરે છે—તહેવ સાવજ્જં ઇત્યાદિ.

એ પ્રકારે મુનિ, ખીબ્બઓને માટે ભૂતકાલીન, વર્તમાનકાલીન તથા ભવિષ્યકાલીન, ઘર બનાવવું આદિ રૂપ પાપકર્મોને સાવધ સમજીને એમ ન કહે કે—તમે ઠીક કર્યું, ઠીક કહો છો, યા જે તમે કરશો તે ઠીક છે. (૪૦)

સુકંઢેત્તિ० ઇત્યાદિ એણે યુદ્ધ સાડં કર્યું, એણે માલપૂઆ યા શતપાક સહસ્રપાક આદિ તેલ સરસ પકાવ્યા, એણે ઉદ્યાનને યા વેરીનાં શાક આદિને સારી પેઠે કાપી નાખ્યું, એણે ધન આદિ સારી પેઠે ચોર્યું છે, દુષ્ટ મરી ગયો તે સાડ

ચ્છાયા, તેન સુમૃદ્ધં=સુષ્ટુ મૃદ્ધં ઘૃતાઘૃતિશયેન પાચિતં ઘૃતપૂરાદિકમિતિ, સુનિષ્ઠિતં=સુષ્ટુ નષ્ટમસ્ય દુષ્ટસ્ય દ્રવિણાદિકમિતિ, સુલઘ્ના રુચિરાવયવેયં રાજ-કન્યેતિ ચ સાવચ્ચં=સાવચ્ચભાષણંચેતિ વર્જયેત્=ન વદેદિત્યર્થઃ ॥ ‘સાવચ્ચં વર્જયેત્’ इत्यनेन उक्तमेव भाषणं निरवद्यं चेत् तत्र न प्रतिषेध इति ध्वन्यते, तथा च पक्षद्वयमनया गाथया गम्यते, तत्र सावद्यपक्षो व्याख्यातः; निरवद्यपक्षो व्याख्यायते यथा सुकृतमिति=सुष્ટु कृतमनेन वैयावृत्यमभयदानं सुपात्रदानादिकं चेति, सुपक्वमिति=सुष્ટु पक्वमस्य ब्रह्मचर्यादिकमिति, सुच्छिन्नं=सुष્ટु छिन्नमनेन स्नेहबन्धनमिति, सुहृतं=सुष્ટु हृतं स्वायत्तीकृतं ज्ञानादिरत्नत्रयमिति सुनિષ્ઠિતં=સુષ્ટુ નષ્ટમસ્યાપ્રમત્તસાધોઃ કર્મજાલં સુમૃતં=સુષ્ટુ મૃતં તેન પण્ડિતમરણમિતિ, સુલઘ્ના=સુષ્ટુ મનોજ્ઞા ક્રિયાઽસ્ય સાધોઃ, યદ્વા સુલઘ્ના=દીક્ષાયોગ્યા કન્યેતિ વદેત્ ॥૪૧॥

મેં ઘી खूब रमाया है, इस दुष्ट की सम्पत्ति नष्ट हो गई सो ठीक हुआ, यह राजा की कन्या ऐसी सुन्दरी है। इस प्रकार की सावद्य भाषा न बोले।

‘સાવચ્ચં વર્જયે’ इस पदसे यह सूचित किया है कि उक्त भाषा यदि निरवद्य हो तो बोलने का निषेध नहीं है। इस पदसे दोनो पक्ष झलकते हैं, जिनमें सावद्यपक्ष का व्याख्यान ऊपर कर चुके हैं, निरवद्य पक्ष का व्याख्यान इस प्रकार है—इसने वैयावच्च या अभयदान सुपात्र दान आदि अच्छा किया है, इसका ब्रह्मचर्य अच्छा पका हुआ है, इसने ममता के बन्धन को अच्छी तरह काटा है, इसने ज्ञानादिक की अच्छी प्राप्ति की है, अच्छा हुआ इस अप्रमत्त साधु का कर्मजाल नष्ट हो गया, वह पण्डितमरण से अच्छा मरा,

થયું, આ આ ઘેવર આદિમા ઘી ખૂબ નાખ્યું છે આ દુષ્ટની સંપત્તિ નષ્ટ થઈ ગઈ તે ઠીક થયું, આ રાજાની કન્યા એવી સુંદરી છે, એ પ્રકારની સાવચ્ચ ભાષા ન બોલે

સાવચ્ચં વર્જયે ० એ પદથી સૂચિત થયું છે કે ઉક્ત ભાષા બે નિરવચ્ચ હોય તો બોલવાનો નિષેધ નથી એ પદથી બેઉ પક્ષો અગ્રકે છે એમાંથી સાવચ્ચ પક્ષનું વ્યાખ્યાન ઉપર કરવામા આવ્યું છે, નિરવચ્ચ પક્ષનું વ્યાખ્યાન આ પ્રમાણે છે— એણે વैयावच्च या अलसदान सुपात्रदान आदि सारा कर्मा છે, એનું બ્રહ્મચર્ય સારી પેઠે પકવ થયું છે, એણે મમતાનાં બંધનને સારી રીતે કાપ્યાં છે, એણે જ્ઞાનાદિકની સારી પ્રાપ્તિ કરી છે. સારૂ થયું કે આ અપ્રમત્ત સાધુની કર્મ જાળ નષ્ટ થઈ ગઈ, તે પંડિત મરણથી સારી રીતે મરણ પામ્યો. અમુક સાધુની ક્રિયા અનોખી છે,

अपवादमाह—‘पयत्तपक्वत्ति’ इत्यादि ।

मूलम्—‘पयत्तपक्वत्ति’ र्यं पक्वमालवे, पयत्तच्छिन्नत्ति वं छिन्नमालवे ।

पयत्तलट्टित्ति वं कर्महेतुयं, पहारगाढत्ति वं गाढमालवे । ४२१

छाया—प्रयत्नपक्वम् इति च पक्वमालपेत्, प्रयत्नच्छिन्नम् इति छिन्नमालपेत् ।

प्रयत्नलट्टेति व कर्महेतुकं, प्रहारगाढ इति व गाढमालपेत् ॥ ४२२ ॥

टीका—‘पयत्तपक्वत्ति’ इत्यादि ।

पक्वं=शतपाक-सहस्रपाकतैलादिकं-प्रति इदं प्रयत्नपक्वमिति वा आलपेत्=वदेत्, छिन्नम् ओपधिशकादिकं प्रति इदं प्रयत्नछिन्नमिति वा आलपेत् । लट्टां कन्यां प्रति प्रयत्नलट्टेति=प्रयत्नः लट्टः=सुन्दरो यस्याः सा तथोक्ता चारुचरित्रे-त्यर्थः. अहो धन्येयं कन्या यत स्वसौन्दर्यादिकं केवलं तपश्चर्यादिधर्मक्रियायां समापयतीति भावः । वा=अथवा लट्टां=कन्यां प्रति कर्महेतुकमित्यालपेदित्यन्वयः, अस्याः सौन्दर्यं पूर्वोपाजितपुण्यकर्मजनितमिति भावः, तथा गाढं=विलोडितं केनचित्कारणेनाऽऽघातमनुमाप्तं प्रति अयं प्रहारगाढ इति=प्रहारेण गाढःप्रहार-गाढः प्रहारजनिताऽऽघातवानित्यर्थ इति वा आलपेत् ॥ ४२२ ॥

अमुक साधु की क्रिया मनोज्ञ है, इस प्रकार निरवद्य भाषा बोले ॥ ४१ ॥

आवश्यकता होने पर बोलने की विधि कहते हैं—‘पयत्तपक्वत्ति’ इत्यादि ।

यह पके हुए शतपाक-सहस्रपाक तैल आदि प्रयत्नपूर्वक पकाये गये हैं, ऐसा बोले । कटे हुए शालि आदि तथा शाक आदि के प्रति यह कहे कि ये प्रयत्न पूर्वक काटे गये हैं । सुन्दरी कन्या को देखकर ऐसा कहे कि यह कन्या सदाचारिणी तथा धन्य है जो अपनी सुन्दरता को केवल तपश्चर्या आदि धर्म कार्य में लगाती है अथवा कन्या के प्रति ऐसा कहे कि इसकी सुन्दरता पूर्वपुण्य के

जो प्रकारनी निरवद्य भाषा बोले (४१)

आवश्यकता उत्पन्न यथा बोलवानी विधि कहे छे—पयत्तपक्वत्ति० इत्यादि.

आ पाकेला शतपाक-सहस्रपाक तैल आदि प्रयत्न पूर्वक पकावामा आल्या छे, जेम बोले कायेला शालि आदि तथा शाक आदिनी प्रति जेम कहे छे ते प्रयत्न पूर्वक कावामा आल्या छे सुंदरी कन्याने जोधने जेम कहे छे आ कन्या सदाचारिणी तथा धन्य छे छे जे पोतानी सुंदरताने जेवण तपश्चर्या आदि धर्म-कार्यमा लगाछे छे, अथवा कन्यानी प्रति जेम कहे छे जेनी सुंदरता पूर्वपुण्यना

કચિદ્વ્યવહારે પૃષ્ઠસ્યાપૃષ્ઠસ્ય વા સાધોર્માપાપ્રતિષેધમાહ-‘સવ્બુક્કસં’ इत्यादि ।

મૂલમ્-સવ્બુક્કસં પરંગ્ધં વં અર્ઠલં નર્તિયં ઇરિસં ।

અવિક્રિયમવત્તત્ત્વં અવિયંતં ચેવં નો^{૧૧} વર્ણે ॥૪૩॥

છાયા-સર્વોત્કર્ષ પરાર્ધ વા અતુલં નાસ્તિ ર્દેશમ્ ।

અવિકૃતમવત્તત્ત્વમ્ અપ્રીતિકં ચૈવ નો વદેત્ ॥૪૩॥

ટીકા-‘સવ્બુક્કસં’ इत्यादि ।

इदं वस्तु सर्वोत्कर्षं=सर्वतः=सर्वोपेक्षया उत्कर्षो यत्र तत्, सर्वोत्तम-
मित्यर्थः, वा=अथवा परार्धम्=अधिकमूल्यकं, तथा अतुलम्=अनुपमं, तथा इतोऽ-
न्यत् ईदृशम्=एतत्सदृशं नास्ति, अविकृतं=यथास्वरूपावस्थितम् अवतत्तव्यम्=
अकथनीयम् अनन्तगुणवत्त्वात्, च=पुनः अप्रीतिकं=नोत्पद्यते प्रीतिः-सुखं
यस्मात्तत् दुःखकरमित्यर्थः, इति नो एव=नैव वदेत् । एवं भाषणे श्रोतॄणां पर-
स्पराऽप्रीतितदन्तरायादिदोषप्रसङ्गाच्चारित्रहानिरिति भावः ॥४३॥

ઉદય સે હુર્દ હૈ, તથા કિસી કારણ સે ઘાતકો પ્રાપ્ત હુએ વ્યક્તિ
કે પ્રતિ એસા કહે કિ પ્રહાર સે હસકા ઘાત હુઆ હૈ ॥ ૪૨ ॥

વ્યવહારિક વિષય મેં પૂછે જાને પર યા ન પૂછે જાને પર
બોલને કા નિષેધ કરતે હૈ-‘સવ્બુક્કસં’ इत्यादि ।

यह वस्तु सब से अच्छी है, अधिक मूल्यवान् है, अनुपम
है, इसके समान दूसरी वस्तु नहीं है, यह वस्तु विकृत नहीं हुई
है अर्थात् जैसी की तैसी है, बहुत गुणवाली होने से अवर्णनीय
है, यह वस्तु अच्छी नहीं है, हानि-कारक है । ऐसा नहीं कहना
चाहिए । ऐसा कहने से सुनने वालों में परस्पर अप्रीति होती है

ઉદયથી ઉત્પન્ન થઈ છે તેમ કોઈ કારણથી ઘાતને પ્રાપ્ત થએલી વ્યક્તિની પ્રતિ
એમ કહે કે પ્રહારથી એનો ઘાત થયો છે (૪૨)

વ્યાવહારિક વિષયમાં પૂછવામાં આવતાં યા ન પૂછતાં સાધુને બોલવાનો
નિષેધ કહે છે-સવ્બુક્કસં ૦ इत्यादि.

આ વસ્તુ બધાથી સારી છે, અધિક મૂલ્યવાન છે, અનુપમ છે. એના જેવી
બીજી કોઈ વસ્તુ નથી, આ વસ્તુ વિકૃત થઈ નથી, અર્થાત્ જેવી ન તેવી જ છે,
બહુ ગુણવાળી હોવાથી અવર્ણનીય છે, આ વસ્તુ સારી નથી, હાનિકારક છે, એમ
ન કહેવું જોઈએ એમ કહેવાથી સામળનારાઓમાં પરસ્પર અપ્રીતિ થાય છે અને

મૂલમ્-સંવમેયં^૧ વદસ્સામિ સંવમેયં^૨ તિં મો^૩ વણ^૪ ।

અંણુવીણ સંવં સંવંતથ એવં^૫ માસિજ્ઞં પંન્નવં ॥૪૪॥

છાયા-સર્વમેતદ્ વદિપ્યામિ સર્વમેતત્ इति નો વદેત ।

અનુવિચિન્ત્ય સર્વં સર્વત્ર એવં ભાષેત પ્રજ્ઞાવાન્ ॥૪૪॥

ટીકા-‘સંવમેયં’ इत्यादि ।

કેનચિત્સંદિષ્ટોસંદિષ્ટો વા સાધુઃ एतत्=ભવદીયસન્દેશવચનં સર્વં વદિ-
પ્યામિ=કથયિષ્યામિ તસ્મૈ इति શેષઃ; તથા સર્વમેતત્=તસ્ય કથનં સર્વમેતદેવેતિ
નો વદેત । તર્હિ કથં ભાષેત ? इत्याह-પ્રજ્ઞાવાન્ સાધુઃ સર્વત્ર=ગ્રામનગરાદૌ
સર્વકાર્યેષુ વા સર્વં=વક્તવ્યવિષયમ્ અનુવિચિન્ત્ય=વિચાર્ય એવં=યથા મૃપાવાદા-
દિદોષો ન ભવેત્ તથા ભાષેત=વદેત, સાધોશ્ચઙ્ગસ્થતયા સમગ્રભાષણસ્ય યથા-
વત્સ્વરવ્યજ્ઞનાદિન્યૂનાધિકતત્પરિવર્તનાડવશ્યમ્ભાવેન ભાષાદોષાણાં પરિહર્તુમશક્ય-
ત્વાદિતિ ભાવઃ ॥૪૪॥

મૂલમ્-સુક્કીયં^૧ વા સુવિક્રીયં^૨ અકિજ્જં^૩ કિજ્જમૈવ^૪ વા ।

इमं^૫ ગિણ્હ^૬ इमં^૭ મુંચ^૮ પણિયં^૯ નો વિયાગરે^{૧૦} ॥૪૫॥

છાયા-સુક્કીયં વા સુવિક્રીયમ્ અક્રેયં ક્રેયમેવ વા ।

इदं ગૃહાણ^{૧૧} इदं મુચ્ચ^{૧૨} પણિતં નો વ્યાગૃણીયાત્ ॥૪૫॥

और अन्तराय आदि दोष लगते हैं, इस कारण से चारित्र दूषित हो जाता है ॥ ४३ ॥

‘સંવમેયં’ इत्यादि । यदि कोई साधु से अपना संदेश कहने के लिए कहे या न कहे तो साधु ऐसा न कहे कि मैं आपका सब सन्देश उससे कह दूंगा तथा यह भी न कहे कि उसने इसी प्रकार ही कहा है । किन्तु साधु सर्वत्र ग्राम नगर आदि में कहने योग्य विषयो का विचार करके ऐसा बोले जिससे मृपावाद आदि दोष न लगे ॥ ४४ ॥

અંતરાય આદિ દોષો લાગે છે, એ કારણથી ચારિત્ર દૂષિત થઇ જાય છે (૪૩)

સંવમેયં० ઇત્યાદિ નો કેઇ સાધુને પોતાનો સંદેશો કહેવાનું કહે થા ન કહે તો સાધુ એમ ન કહે કે હું આપનો આજો સંદેશો એને કહીશ, તથા એમ પણ ન કહે કે એણે આ પ્રમાણે જ કહ્યું છે, કિન્તુ સાધુ સર્વત્ર ગ્રામનગર આદિમાં કહેવા યોગ્ય વિષયોનો વિચાર કરીને એવું બોલે કે જેથી મૃપાવાદ આદિ દોષ ન લાગે (૪૪)

ટીકા-‘સુક્રીયં’ इत्यादि ।

केनचित् क्रीतादि वस्तु दद्या सुक्रीतं=त्वया सुष्ठु क्रीतमिति, वा=अथवा सुविक्रीतं=त्वया सम्यग् विक्रीतमिति, तथा अक्रयम्=इदं न क्रयणार्हमिति, वा=अथवा क्रयमेव=क्रेतुं योग्यमेवेति तथा इदं पणितं=पण्यं गुडधान्यादिकं गृहाण क्रीणीहि, भविष्यति काले लाभो भविष्यतीति, इदं पणितं मुञ्च=विक्रीणीहि सत्त्वरम् इदानीमेतदक्षणे स्वल्पमूल्यतया पश्चाद्विक्रयणे हानिर्भविष्यतीति, नो व्यागृणीयात्=नो वदेदित्यर्थः । अत्राऽऽरम्भादिदोषाः प्रतीता एवेति भावः॥४५॥

मूलम्--अप्पग्घे वा महग्घे वा कए वा विकए वि वा ।

पणियट्ठे समुप्पन्ने अणवज्જં વિયાગરે ॥४६॥

છાયા-અલ્પાર્થે વા મહાર્થે વા કણ વા વિક્કણ વિ વા ।

પણિતાર્થે સમુત્પન્ને અનવઘં વ્યાગૃણીયાત્ ॥૪૬॥

ટીકા-‘અપ્પગ્ધે વા ’ इत्यादि ।

समुत्पन्ने=समीपमुपस्थिते समीपवर्तिनि पणितार्थे=पण्यवस्तुनि क्रय-विक्रययोग्ये साधुः अल्पार्थे वा=अल्पमूल्यविषये वा, महार्थे वा=बहुमूल्ये वा, क्रये वा=क्रयविषये वा अपिवा विक्रये=विक्रयणविषये अनवघम्=अपापं पापा-

‘सुक्रीयं’ इत्यादि । किसी के द्वारा खरीदी हुई वस्तु देखकर ऐसा न कहे कि तुमने बहुत अच्छी बेची है, यह खरीदने योग्य नहीं है, यह खरीदने योग्य है, गुड धान्य आदि खरीद लो इससे भविष्य में लाभ होगा, इस खरीदी हुई वस्तु को जल्दी बेच दो भविष्य में भाव गिरजाने से हानि होगी । ऐसा कहने से आरम्भ आदि दोष लगते हैं ॥ ४५ ॥

‘अप्पग्घે વા ’ इत्यादि । खरीदने-बेचने योग्य वस्तु हो तो साधु ऐसा अनवघ वचन बोले कि-कममूल्य, अधिकमूल्य, बेचने-

સુક્રીયં० ઇત્યાદિ ક્રોધએ ખરીદેલી વસ્તુ જોઇને એમ ન કહે કે તેમણે બહુ સારી વસ્તુ ખરીદી છે, સારી રીતે વેચી છે. એ ખરીદવા યોગ્ય નથી, આ ખરીદવા યોગ્ય છે, ગોળા ધાન્ય આદિ ખરીદી લ્યો તેથી ભવિષ્યમાં લાભ થશે આ ખરીદેલી વસ્તુને જલ્દી વેચી નાખો કારણ કે ભવિષ્યમાં ભાવ ઘટી જવાથી નુકસાન થશે એમ કહેવાથી આરંભ આદિ દોષ લાગે છે. (૪૫)

અપ્પગ્ધેવાં० ઇત્યાદિ. ખરીદવા-વેચવા યોગ્ય વસ્તુ હોય તો સાધુ એવું

ડનનકં વાક્યં, યથા અસ્માકમેતસ્મિન્ વ્યાપારવિષયે ભાષણાધિકારો નાસ્તીતિ
લક્ષણં વ્યાગૃણીયાત્=વદેદિત્યર્થઃ ॥૪૬॥

ગૃહસ્થવિષયે ભાષાપ્રતિષેધમાહ-‘તદેવા’ ઇત્યાદિ ।

મૂલમ્-તદેવાડસંજયં^૧ ધીરો^૨ આસ^૩ એહિ^૪ કરેહિ^૫ વા^૬ ।

સય^૭ ચિટ્^{૧૦} વયાહિત્તિ^{૧૧} ને^{૧૨} વં^{૧૩} ભાસેજ્ઞ^{૧૪} પન્નવં^{૧૫} ॥૪૭॥

છાયા-તથૈવાડસંયતં ધીરઃ આસ્સ્વ એહિ^{૧૬} કુરુ^{૧૭} વા ।

શેષ્વ^{૧૮} તિષ્ઠ^{૧૯} વ્રજ^{૨૦} ઇતિ નૈવં^{૨૧} ભાષેત પ્રજ્ઞાવાન્ ॥૪૭॥

ટીકા-‘તદેવા’ ઇત્યાદિ ।

તથૈવ=તદ્વત્ ધીરઃ=ધૈર્યવાન્ પ્રજ્ઞાવાન્=બુદ્ધિમાન્ સાધુઃ અસંયતં=ગૃહસ્થં
પ્રતિ ‘આસ્સ્વ=ઉપવિશ, એહિ=આગચ્છ વા=અથવા કુરુ=ત્રિધેદિ, શેષ્વ=સ્વપિદિ, તિષ્ઠ,
વ્રજ=ગચ્છ’ ઇત્યેવમ્=અનયા રીત્યા ન ભાષેત, ‘ધીરો’ ઇતિ પદેન લોકમાનનીય-
સાંનિધ્યેડપિ તદાદરાય સ્વચારિત્રસંકોચો નાચરણીય ઇતિ વ્યક્તિકૃતમ્ ॥૪૭॥

મૂલમ્-વહંવે^{૨૨} ઇમે^{૨૩} અસાહૂ^{૨૪} લોએ^{૨૫} બુચ્ચંતિ^{૨૬} સાહુણો^{૨૭} ।

ને^{૨૮} લંવે^{૨૯} અસાહુ^{૩૦} સાહુત્તિ^{૩૧} માહુ^{૩૨} સાહુત્તિ^{૩૩} આલંવે^{૩૪} ॥૪૮॥

સ્વરીદને-આદિ વ્યાપાર વિષય મેં સાધુકો ભાષણ કરને કા અધિકાર
નહીં હૈ ॥ ૪૬ ॥

ગૃહસ્થ કે વિષય મેં ભાષા કા નિષેધ ગતાતેહૈ-‘તદેવા’ ઇત્યાદિ ।

ડસી પ્રકાર પ્રજ્ઞાવાન્ ધીર સાધુ અસંયત અર્થાત્ ગૃહસ્થ સે
એસા ન કહે કિ વૈઠો, આઓ, કરો, સો જાઓ, રહે રહો યા જાઓ ।
‘ધીરો’ પદસે ગૃહ પ્રગટ કિયા હૈ કિ યદિ કોઈ લોક મેં પ્રતિષ્ઠિત
ભી વ્યક્તિ આજાય તો ભી ડસ કે આદર કે લિએ અપને ચારિત્ર
મેં સંકોચ ન કરના ચાહિએ ॥ ૪૭ ॥

અનવધ વચન બોલે કે-સન્તુ છે યા મોંધુ છે વેચવા ખરીદવા આદિ વ્યાપાર
વિષયમાં સાધુને ભાષણ કરવાનો અધિકાર નથી. (૪૬)

ગૃહસ્થના વિષયમાં ભાષાનો નિષેધ ગતાવે છે-તદેવા ૦ ઇત્યાદિ

આ પ્રમાણે પ્રજ્ઞાવાન્ ધીર સાધુ અસંયત અર્થાત્ ગૃહસ્થને એમ ન કહે
છે બેસો, આવો, કરો, સૂઈજાઓ, જાશો રહો યા જાઓ ધીરો શબ્દથી એમ પ્રકટ
થયું છે કે-જો કોઈ લોકમાં પ્રતિષ્ઠિત વ્યક્તિ આવે યા જાય તો પણ તેના આદરને
માટે પોતાના ચારિત્રમાં સંકોચ ન કરવો બોધ્યો (૪૭)

છાયા-વહવ રૂમે અસાધવઃ લોકે ઉચ્યન્તે સાધવઃ ।

ન લપેદસાધું સાધુરિતિ સાધું સાધુરિત્યાલપેત્ ॥૪૮॥

ટીકા-‘વહવે’ રૂમ્યાદિ ।

રૂમે=દૃષ્ટિપથસમારૂઢાઃ રૂતસ્તતઃ સંચરણમાણાઃ વહવોઽસાધવઃ=આજીવિ-
કાદયઃ લોકે સાધવ ઉચ્યન્તે=સાધુશબ્દેન નિર્દિશ્યન્તે, તત્ર અસાધું પ્રતિ સાધુ-
રિતિ ન લપેત્=સાધુશબ્દં ન પ્રયુજ્ઞીત, સાધું પ્રતિ તુ સાધુરિતિ સાધુશબ્દનિર્દેશેન
‘અયં સાધુ’ રિતિ આલપેત્ વદેત્ । અસાધોઃ સાધુત્વકથને મિથ્યાત્વમૃષાવાદ-
પ્રસન્નઃ, સાધોઃ સાધુત્વાઽકથને તુ મત્સરત્વાદિદોષપ્રસન્ન રૂતિ ભાવઃ ॥૪૮॥
કથ સાધુશબ્દેન નિર્દેશયઃ ? રૂત્યાહ- ‘નાણ’ રૂત્યાદિ ।

મૂલમ્-નાણદંસર્ણસંપન્નં સંજયમે યૈ તૈવે રૂયં ।

અંગુણંસમારૂત્તં સંજયં સંહુમાલવે ॥૪૯॥

છાયા-જ્ઞાનદર્શનસમ્પન્નં સંયમે ચ તપસિ રૂતમ્ ।

અંગુણસમારૂત્તં સંયતં સાધુમાલવે ॥૪૯॥

ટીકા-‘નાણ’ રૂત્યાદિ ।

જ્ઞાનદર્શનસંપન્નં=જ્ઞાનદર્શનરૂત્તં સંયમે=દયાલક્ષણે સમ્પદશવિધે ચ=તથા

‘વહવે’ રૂત્યાદિ । લોક મેં વહુતેરે વેષધારી અસાધુ સાધુ કહ-
લાતે હૈં કિન્તુ ઁન અસાધુઓં કે વિષય મેં સાધુ શબ્દ કા પ્રયોગ
ન કરે અર્થાત્ ઁન કો સાધુ ન કહે, સાધુ કો સાધુ શબ્દ સે કહે
જૈસે-‘ઘહ સાધુ હૈ’ ક્યૌંકિ અસાધુ કો સાધુ કહને સે મિથ્યાત્વ
ઔર મૃષાવાદ આદિ દોષ લગતે હૈં તથા સાધુ કો સાધુ ન કહને
સે મત્સરતા આદિ દોષ લગતે હૈં ॥ ૪૮ ॥

સાધુ શબ્દ સે કિસે કહના ચાહિઅ સો કહતે હૈં-‘નાણ’ રૂત્યાદિ ।

સમ્યગ્જ્ઞાન સમ્યગ્દર્શન સે સમ્પન્ન ઔર સત્રહ પ્રકારકે

વહવેં ઇત્યાદિ લોકમા ઘણાય વેષ ધારી અસાધુઓ સાધુ કહેવાય છે,
પરન્તુ ઁ સાધુઓના વિષયમા સાધુ શબ્દનો પ્રયોગ ન કરે. અર્થાત્ ઁમને સાધુ
ન કહે સાધુને જ સાધુ શબ્દથી બોલે-જેમકે, ‘આ સાધુ છે’ કારણકે અસાધુને
સાધુ કહેવાથી મિથ્યાત્વ અને મૃષાવાદ આદિ દોષ લાગે છે, તથા સાધુને સાધુ ન
કહેવાથી મત્સરતા આદિ દોષ લાગે છે (૪૮)

સાધુ કોને કહેવો જોઇએ તે કહે છે- નાણં ઇત્યાદિ.

સમ્યગ્જ્ઞાન સમ્યગ્દર્શનથી સંપન્ન અને સત્તર પ્રકારના સંયમ તથા બાર

तपसि=अनशनादिद्वादशविधे रतं=तत्परम्, एवंगुणसमायुक्तम्=उक्तगुणविशिष्टं
संयतं=मुनिं प्रति साधुमालपेत्=साधुशब्दनिर्देशेन वदेत् ॥४९॥

मूलम्--देवाणां मनुष्याणां च तिरिच्याणां च वृग्गहे ।

अमुयाणां जओ होउं मां वां होउं ति^१ नो^२ वए^३ ॥५०॥

छाया-देवानां मनुष्याणां च तिरश्चां च विग्रहे ।

अमुकानां जयो भवतु मा वा भवतु नो वदेत् ॥५०॥

टीका-‘देवाणं’ इत्यादि ।

देवानां=सुराणां, मनुष्याणां=भूपादीनां तिरश्चां=पशूनां च परस्परं
विग्रहे=युद्धे, सपत्नापेक्षयाऽऽत्मपक्षं प्रबलं समबलं वा मन्यमानाः सुरादयो द्विष-
द्विजिगीषया यदन्योन्यं प्रहरन्ति तदेव युद्धम्, भयातुराणां हीनदीनानां क्रोधा-
वेशेन हननं तु न युद्धपदव्यवहार्यतामर्हति, शूरजनजुगप्सितत्वादिति भावः । तस्मिन्
प्रवृत्ते सति ‘एषु अमुकानां (देवादीनां मध्ये कांश्चिद्बुद्धिस्थीकृत्य) एषां’ जयो=
रिपुपराभवस्वरूपो भवतु वा मा भवतु, इति नो वदेत्=नोचरेत् । इतरथा राग-
द्वेषावेशप्रकाशात्संयमात्मविराधनादयो दोषा उत्पद्येरन्निति भावः ॥५०॥

संयम तथा वारह प्रकार के तपमें तत्पर, इन गुणों से युक्त संयमी
को ‘साधु’ शब्द से कहे ॥ ४९ ॥

‘देवाणं’ इत्यादि । देवों मनुष्यों और पशुओं का आपस में
युद्ध हो तो ऐसा न कहे कि इन में से अमुक जीते या अमुक न
जीते । ऐसा कहने से रागद्वेष के आवेग से संयम की तथा आत्मा
की विराधना आदि दोष उत्पन्न होते हैं । अपने को विपक्ष की
अपेक्षा से अधिक बलवाले या सम बल वाले मानकर जो देव आदि
अपने विजय की इच्छा से विपक्ष के ऊपर शस्त्र आदि का प्रहार

प्रकारना तपमां तत्पर, ओ शुब्रैथी युक्त संयमीने ‘साधु’ शब्दथी गोले (४९)

देवाणं० इत्यादि देवो मनुष्यो अने पशुओनु मांडोभाडे युद्ध थाय तो
ओम न कडे हे ओनांथी अमुक छते या अमुक न छते ओम कडेवाथी रागद्वेषना
आवेशथी संयमीनी तथा आत्मानी विराधना आदि दोष उत्पन्न थाय छे विरुद्ध
पक्षीनी अपेक्षाओ पोताने अधिक गणवाणा या समगणवाणा मानीने ते देव आदि
पोताना विजयनी इच्छाथी विपक्षनी उपर शस्त्र आदि प्रकार करे छे ते युद्ध छे नाथी
हंपता डोड हीन हीन प्राणीने भारवां ओ युद्ध-नथी. (५०)

मूलम्-वाओ^१ वुष्टं^२ च^३ सीउण्हं^४, खेमं^५ धायं^६ सिवन्ति वा^७ ।

कया^{१०} णु^{११} होज्ज^{१२} एयाणि^९, मा^{१४} वा^{१३} होउत्ति^{१५} नो^{१६} वए^{१७} ॥५१॥

छाया-वातो वृष्टं च शीतोष्णं क्षेमं धान्यं शिवमिति वा ।

कदा नु भवेयुः एतानि मा वा भवन्तु इति नो वदेत् ॥५१॥

टीका-‘वाओ’ इत्यादि ।

वातः=वायुः वृष्टं=वर्षणं शीतोष्णं=शीतम् उष्णं च प्रतीतं, क्षेमं=शुभं, धायं=धान्यं शालिगोधूमादिकं वा=अथवा शिवम्=उपद्रवराहित्यम्, एतानि=वात-प्रभृतीनि कदा नु भवेयुः=कदा भविष्यन्तीति, वा=अथवा मा भवन्तु, इति नो वदेत् ? अहो ! निदाघतापव्याकुलोऽस्मि, कदा मलयजगन्धसंवलितजलदानिसमागमस्तत्क्षिप्तशीकरनिकरसंपर्को वा भविष्यति ।

शीतवाधाकम्पितस्य ममात्मानं वारिदाद्यावरणनिर्मुक्तदिवाकरकिरणाः कदा सुखयिष्यन्ति, कदा वा प्रावरणविशेषानपेक्षो निदाघः समागमिष्यति ।

करते हैं वही युद्ध है; भय से काँपते किसी दीन हीन प्राणी को मारना युद्ध नहीं है ॥ ५० ॥

‘वाओ’ इत्यादि । साधु ऐसा भी न कहे की वायु कब वहेगी ? वर्षा कब होगी ? सरदी-गर्मी कब पड़ेगी ? सुभिक्ष कब होगा ?, शालि आदि धान्य होंगे या नहीं ? अर्थात् फसल अच्छी होगी या बुरी ? उपद्रवों की शान्ति कब होगी ? अथवा ये सब न हों ।

शीत आदि से स्वयं पीड़ित होकर साधुको यह भी नहीं कहना चाहिए कि-हाय ! मैं गर्मी से व्याकुल हूँ न जाने कब चन्दन की सुगंध से सुगंधित मेघ और वायु का समागम होगा ? कब मेघ के फुहारें चलेगे ?

वाओ० इत्यादि साधु जेभ पायु न जोले डे वायु क्यारे वडेशे ? वर्षाड क्यारे आवशे ? टाढ-ताप क्यारे पडेशे ? सुझाण क्यारे धशे ? शालि आदि धान्य पाडेशे डे नई ? अर्थात् पड जावे जायशे या भराग जितशे ? उपद्रवोनी शान्ति क्यारे धशे ? अथवा जे पधुं नडि धाय टाढ आदिथी पोते पीडित धधने साधुजे जेभ पायु न डेडवुं जेधजे डे-हुं तापथी व्याकुण थये छुं. भगर पडवी नथी डे क्यारे चंदननी सुगंधथी सुगंधित मेघ अने वायुने समागम धशे ? क्यारे वरसादना

राजयक्ष्मादिरोगननिताभिभवं प्राप्तः कदाऽहमेतस्माद्व्याधिदुःखाद्
त्रिमुक्तो भविष्यामि ।

अहो ! यथेष्टाहाराद्यलाभेन बाधते बुभुक्षा, देशोऽयं कदा सुभिक्षो भवि-
ष्यति, तथोपसर्गादिबाधायां सत्यां कदा मदीयोपसर्गादि-प्रशमनं स्यादिति
न वदेत् ।

अथवा मदीयदुःखोत्पादका एते निदाघतापादयो मा समायान्तु, इति
न ब्रूयादित्यर्थः । अनुकूलप्रतिकूलपरीपहोपसर्गसहनस्यैव मुनिकर्तव्यतया तेनाऽ-
ऽर्त्तध्यानवशात्परीपहोपसर्गावुक्तरीत्या भाषणं न विधेयम् “वट्टमाणोऽट्टज्ञाणे य
भम्मई दीहसंसारे” इत्यादि वचनादिति भावः ॥५१॥

सर्दीं से थर थर कांपने वाले मुझको, बादलों के आवरण
से रहित तीव्र-सूर्य की किरणे कब आनन्द पहुंचावेंगी ? वह ग्रीष्म-
ऋतु कब आवेगी जिसमें प्रावरण की आवश्यकता नहीं रहती ।

मैं राजयक्ष्मा आदि की पीडा से न जाने कबतक छुटकारा
पा सकूंगा ।

ओह ! इच्छा भर आहार आदि का लाभ न होने से भूख
सता रही है । इस देशमें न मलूम कब तक सुभिक्ष होगा ? मेरा
इस परीपह या उपसर्ग कब निवारण होगा ? कब मैं सुखी होऊंगा ?

अथवा-“मुझे पीडा उत्पन्न करने वाले निदाघ ताप आदि न
आवे तो अच्छा हो” ऐसा भी साधु को नहीं कहना चाहिए । क्योंकि
अनुकूल प्रतिकूल परीपहों को तथा उपसर्गों को सहना मुनि का
कर्तव्य ही है । अतः आर्त्तध्यान के वश होकर ऐसा भाषण करना

छाटा पड़ये ? टाढथी थर थर कपता जेवा भने वाढणना आवरलथी रहित तीव्र
सूर्यना किरणो क्यारे आनंद आनंद आपये ? जे ग्रीष्मऋतु क्यारे आपये ते जेमां
जोढवानी नइर न पडे नडि ? हुं राजयक्ष्मा (क्षय) आदिनी पीडाथी क्यारे छुटके
पामीश ? जोड ! धुंछानुदूण आडावादिना लाभ न यवाथी लूथ सतावी गही छे.
अणर पठती नथी ते आ देशमा कया सुधी सुकाण रडेथे ? मारा आ परीपह या
उपसर्गानु क्यारे निवारण थथे ? क्यारे हुं सुभी थईथ ?

अथवा-‘भने पीडा उपलवनास उन्हाणाने ताप आदि न आवे तो गहु
साइं,’ जेभ पलु साधुजे न कडेवुं लेधजे. कारण ते अनुदूणप्रतिदूण परीपहाने
तथा उपसर्गाने सडेवां जे मुनिनु कर्तव्य न छे. जेटवे आर्त्तध्यानने वश थईने

મેઘાદિવિષયે ભાષણભાષણવિધિમાહ—‘તહેવમેહં’ इत्यादि ।

મૂલમ્-તહેવ^૧ મેહં^૨ વ^૩ નહં^૪ વ^૫ માનવં^૬ ન^૭ દેવદેવેત્તિ^૮ ગિરં^૯ વણ્જા^{૧૦} ।

સંમુચ્ચિ^{૧૨}ણ^{૧૪} ઉન્ન^{૧૩}ણ^{૧૧} વા^{૧૨} પઓ^{૧૫}ણ^{૧૭} વણ્જ^{૧૬} વા^{૧૮} વુટ્ટ^{૧૯} બલાહ^{૨૦} ઉત્તિ ॥૫૨॥

છાયા-તથૈવ મેઘં વ નમો વ માનવં ન દેવદેવ इति ગિરં વદેત્ ।

સંમૂર્ચ્છિતઃ ઉન્નતો વા પયોદઃ વદેદ્ વા વૃષ્ટઃ બલાહક इति ॥૫૨॥

ટીકા—‘તહેવમેહં’ इत्यादि ।

તથૈવ=તદ્દેવ મેઘં=જલધરં વા=અથવા નમઃ=ગગનં વા=અથવા માનવં=માનનીયમનુષ્યં પ્રતિ દેવદેવ इति=इन्द्र इति ગિરં=ભાષાં ન વદેત્ । કથં તદ્દિ વદેત્ ? इति પ્રશ્ને પૂર્વ મેઘં પ્રતિ ભાષણવિધિમાહ-પયોદઃ=અયં મેઘઃ સંમૂર્ચ્છિતઃ વિસ્ત્રસાપુદ્ગલપરિણતઃ સમુત્પન્ન इत्यર્થઃ, વા=અથવા ઉન્નતઃ=ઉચ્છિતઃ ગગનતલમા રુદ્ધ इत्यર્થઃ વા=અથવા બલાહકો=મેઘઃ વૃષ્ટઃ=વર્ષણં કૃતવાન્ इति વદેત્ । મેઘં પ્રતિ इन्द्रશબ્દં ન પ્રયુજ્ઞીતેતિ ભાવઃ ॥૫૨॥

ઉચિત નહીં છે । કહા મી છે-આર્ત્તધ્યાની, દીર્ઘ-સંસાર મેં પરિભ્રમણ કરતા છે ॥ ૫૧ ॥

વાદલ આદિ કે વિષય મેં બોલને કી વિધિ કહતે છે—‘તહેવમેહં’ इत्यादि ।

इसी प्रकार, मेघ, आकाश तथा माननीय मनुष्य को देव-देव=इन्द्र न कहे । तब किस प्रकार कहे ? ऐसी आशंका होने पर पहले वादल के विषय में बोलने की विधि कहते हैं—यह वादल पुद्गलों का स्वाभाविक परिणमन है, यह मेघ बहुत ऊंचा अर्थात् आकाश में आरूढ़ है, या मेघ वरसा है इस प्रकार कहे ॥ ५२ ॥

એવું ભાષણ કરવું ઉચિત નથી. કહ્યું છે કે—“ આર્ત્તધ્યાની દીર્ઘ સંસારમા પરિભ્રમણ કરે છે ” (૫૧)

વાદળા આદિના વિષયમાં બોલવા ન બોલવાની વિધિ બતાવે છે—તહેવમેહં इत्यादि

એજ પ્રમાણે મેઘ, આકાશ તથા માનનીય મનુષ્યને દેવદેવ=इन्द्र ન કહે તો શું કહે ? એવી આશંકા થતાં પહેલાં વાદળાના વિષયમાં બોલવાની વિધિ કહે છે—આ વાદળાં પુદ્ગલોનું સ્વાભાવિક પરિણમન છે, આ મેઘ બહુ ઊંચો અર્થાત્ આકાશમાં રહેલો છે, યા મેઘ વરસે છે, એમ કહે (૫૨)

मेघं प्रति भाषणविधिं प्रदर्श्य साम्प्रतं गगनादिकं प्रति भाषणविधिमाह—
'अंतलिक्खत्ति' इत्यादि ।

मूळम्—अंतलिक्खत्ति णं ब्रूया गुञ्ज्ञाणुचरियत्ति यं ।

रिद्धिमंतं नरं दिस्स रिद्धिमंतंत्तिआलंवे ॥५३॥

छाया—अन्तरिक्षमिति तद्ब्रूयात् गुह्यकानुचरितमिति च ।

ऋद्धिमन्तं नरं दृष्ट्वा ऋद्धिमानित्यालपेत् ॥५३॥

टीका—'अंतलिक्खत्ति' इत्यादि ।

तत्=नभः प्रति अन्तरिक्षमिति, गुह्यकानुचरितं=गुह्यकशब्दः सरलसुरोप-
लक्षकः असौ सुरसञ्चरणसरणिरिति च ब्रूयात्=वदेत्, ऋद्धिमन्तं नरं दृष्ट्वा =
सम्पत्तिशालिनं मनुष्यं विलोक्य ऋद्धिमानित्यालपेत्=भाषेत् । एवं भाषणे मृषा-
भाषणदोषो न जायत इति भावः ॥५३॥

मूळम्—तथैव सावज्जणुमोयणी गिरा, ओह्मारिणी जाय परोवघायणी ।

सें कोहलोहभयहं समाणवो, नं हासमाणो वि गिरं वड्ढं ॥५४॥

छाया—तथैव सावधानुमोदिनी गीः अवधारिणी या च परोपघातिनी ।

तां क्रोधात् लोभात् भयात् हासात् मानवोः न हसन्नपि गिरं वदेत् ॥५४॥

मेघ के प्रति भाषण करने की विधि कहकर अब आकाश
आदि के विषय में भाषण करने की विधि कहते हैं—'अंतलिक्खत्ति'
इत्यादि ।

आकाश को अन्तरिक्ष तथा देवों के गमन करने का मार्ग
कहे अर्थात् यह देवों के गमन करने का मार्ग है ऐसा कहे । सम्प-
त्तिशाली मनुष्य को देखकर ऐसा कहे कि यह सम्पत्तिवाला है ।
ऐसा भाषण करने से मृषावाद दोष नहीं लगता है ॥ ५३ ॥

मेघ विषे लापणु इरवान्नी विधि जतावीने हुवे आकाश आदिना विषयभा
लापणु इरवान्नी विधि छडे छे—अंतलिक्खत्ति० इत्यादि

आकाशने अन्तरिक्ष तथा देवाने गमन इरवाने मार्ग छडे, अर्थात् आ
देवाने गमन इरवाने मार्ग छे ओम छडे, सम्पत्तिशाली मनुष्यने लेखने ओम छडे
छे आ सम्पत्तिवाणी छे, ओबु लापणु इरवाथी मृषावाद दोष लागतो नथी, (५३)

ટીકા—‘તહેવ’ ઇત્યાદિ ।

તથૈવ યા ગીઃ સાવઘાનુમોદિની=હિંસાદિકલુષકર્માનુમોદિની યથા—
‘સુષ્ટુ હતો મૃગાદિરનેને’ ? ત્યાદિકા, અવધારિણી=સંશયિતાર્થે નિશ્ચયરૂપેણ પ્રતિ-
પાદિકા ‘એવમેવૈત’—દિત્યાદિકા, યા ચ પરોપઘાતિની=પરોપઘાતવિધાયિની,
યથા—‘પશુહનને સિદ્ધિર્ભવતિ, માંસમદિરાદિનિષેવણે વા દોષો ન ભવતી’ત્યાદિકા,
સે=તાં=તથાભૂતાં ગિરં માનવઃ=મનુજે જિનાજ્ઞામિતિ માનવઃ ; સાધુઃ ક્રોધાત્
ઉપલક્ષણતયા માનાદપિ, લોભાત્, ઉપલક્ષણત્વેન માયાતોઽપિ, ભયાત્, હાંસાત્,
ઉપલક્ષણતયા પ્રમાદાદેરપિ તથા હસન્નપિ ન વદેત્ । સૂત્રે ક્રોધાદીનિ પદાનિ લુપ્ત-
પશ્ચમીવિભક્તિકાનિ । ‘સાવજ્જણુમોયણી’ ઇતિ પદેન સાવઘકર્મપ્રશંસયા તજ્જ-
નિતપાપભાગિત્વં સૂચિતમ્ । ‘ઓહારિણી’ ઇત્યનેન શાઙ્કિતાર્થે નિશ્ચયરૂપેણ ભાષણે

‘તહેવ’ ઇત્યાદિ । જો ભાષા સાવઘ અર્થાત્ હિંસા આદિ પાપ કર્મોં કા અનુમોદન કરને વાલી હો, જૈસે—‘ઇસને મૃગકો અચ્છા મારા હૈ’ ઇત્યાદિ, તથા સંદિગ્ધ (સંદેહયુક્ત) પદાર્થમેં ‘યહ એસા હી હૈ’ ઇસ પ્રકાર કી નિશ્ચયકારી, તથા જો ભાષા પર કી હિંસા કરને વાલી હો, જૈસે કિ—‘પશુકા હવન કરને સે સિદ્ધિ મિલતી હૈ, માંસમદિરા કે સેવન કરને મેં દોષ નહીં હૈ’ ઇત્યાદિ ભાષા સાધુ, ક્રોધ, માન, માયા, લોભ, ભય, હાસ્ય તથા પ્રમાદ આદિ સે ન વોલે ઓર હૈસતા હુઆ ભાષણ ન કરે ॥

‘સાવજ્જણુમોયણી’ પદસે યહ સૂચિત કિયા હૈ કિ સાવઘ કાર્યોંકી પ્રશંસા કરને સે સાવઘ કર્મ જનિત પાપ કા ભાગી હોના પડતા હૈ । ‘ઓહારિણી’ પદસે યહ પ્રગટ કિયા હૈ કિ સંદેહયુક્ત વિષય મેં નિશ્ચયકારી ભાષા વોલને સે મૃપાવાદ આદિ દોષોં કા

તહેવ૦ ઇત્યાદિ જે ભાષા સાવઘ અર્થાત્ હિંસા આદિ પાપકર્મોંનું અનુમોદન કરનારી હોય, જેમકે—‘એણે મૃગને ઠીક માર્યો છે’ ઇત્યાદિ, સંદિગ્ધ પદાર્થમાં ‘એ આમજ છે’ એ પ્રકારની નિશ્ચયકારી, તથા જે ભાષા પરની હિંસા કરનારી હોય, જેમકે ‘પશુને હવન કરવાથી સિદ્ધિ મળે છે, માંસ મદિરાનું સેવન કરવામાં દોષ નથી’ ઇત્યાદિ ભાષા સાધુ ક્રોધ, માન માયા, લોભ, ભય, હાસ્ય તથા પ્રમાદ આદિથી ન બોલે અને હસીને ભાષણ ન કરે.

સાવજ્જણુમોયણી પદથી એવ સૂચિત કર્યું છે કે સાવઘ કર્મોંની પ્રશંસા કરવાથી સાવઘ કર્મજનિત પાપના ભાગી થવું પડે છે ઓહારિણી શબ્દથી પ્રગટ કર્યું છે કે—સંદેહયુક્ત વિષયમાં નિશ્ચયકારી ભાષા બોલવાથી મૃપાવાદ આદિ દોષોંનો પ્રસંગ

મૃષાવાદદિદોષમમ્નઃ, તદ્ભાષણસિદ્ધ્યર્થં ચાઽઽર્ત્તધ્યાનાદિદોષઃ, તદ્ભાષણ-
 સાધનાઽનન્તરં માનાદિદોષાવેશશ્ચેતિ વ્યક્તીકૃતમ્ । ‘પરોવઘાઙ્ણી’ ઇતિ પદેન
 પરોપવાતક્રુભાષાભાષણે મહાવ્રતાઙ્ગીકારકાલિક્યાઃ ‘ઇતઃ પરં કથન્નિદપિ
 જીવોપહનનવચનં ન વદિષ્યામી’-તિ નિયમેન અવધીરણે દ્વિતીયમહાવ્રતમ્નઃ,
 જિનાજ્ઞાસમુલ્લઙ્ઘનં ચ વ્યક્તિભવતિ, ક્રોધાદિદેહુપદર્શનેન કષાયાવેગિતાઽન્નઃ-
 કરણસ્ય વાચ્યાવાચ્યભાષાવિવેકવિધુરતા ધ્યન્યતે, તેન કષાયવિજયતત્પરતા
 વિધેયેત્યાવેદિતમ્ । ‘હાસ’ ઇતિ પદેન હાસ્યવશેનાઽપિ સાવધ્યાનુમોદિકાદિભાષા-
 ભાષણેન કદાચિત્તત્ર પ્રવૃત્તૌ સત્યાં મદ્વાઽનર્થસમ્ભવઃ સ્વપરિણામમાલિન્યં ચેતિ

પ્રસંગ હોતા હૈ । ઓર મૃષાવાદ કો સિદ્ધ કરને કે લિષ્ઠ આર્ત્તધ્યાન
 આદિ દોષોં કા સેવન કરના પડતા હૈ । મૃષાભાષણ કે કિસી પ્રકાર
 સિદ્ધ હો જાને પર અહઙ્કારકા આવેશ આદિ દોષ ઉત્પન્ન હોતા હૈ,
 યહ પ્રગટ કિયા હૈ । ‘પરોવઘાઙ્ણી’ પદસે યહ પ્રગટ કિયા હૈ કિ
 મહાવ્રતોં કો અંગીકાર કરતે સમય ઁસા પ્રત્યાધ્યાન કિયાથા કિ-‘સંજમ
 ગ્રહણ કરને કે પશ્ચાત્ જીવઘાત કરને વાલી ભાષા નહીં વોલૂંગા’
 ઇસ નિયમ કે ભંગ હોનેસે દ્વિતોય મહાવ્રત કા ભંગ ઓર જિનાજ્ઞા
 કા ઉલ્લંઘન હોતા હૈ । ક્રોધ આદિ કારણ વતાને સે યહ ઘોતિત
 હોતા હૈ કિ કષાયયુક્ત અન્તઃકરણવાલે મનુષ્ય કો યહ વિવેક નહીં
 રહતા કિ કયા વોલને યોગ્ય હૈ ઓર કયા વોલને યોગ્ય નહીં હૈ,
 અતઁવ કષાયોં કો જીતને કા પ્રયત્ન કરના ચાહિષ્ । ‘હાસ’ પદસે
 યહ પ્રગટ કિયા હૈ કિ યદિ હૈસી મેં ભી સાવધ્યાનુમોદિની આદિ
 ભાષા કા ભાષણ કિયા જાય તો મહાન્ અનર્થ હોના સંભવ હૈ, ઓર

આવે છે, અને મૃષાવાદને સિદ્ધ કરવાને માટે આર્ત્તધ્યાન આદિ દોષોનું સેવન કરવું
 પડે છે. મૃષાભાષણ કોઈ પ્રકારે સિદ્ધ થઈ જતા અહ કારને આવેશ આદિ દોષો ઉત્પન્ન
 થાય છે, એમ પ્રગટ કરવામાં આવ્યું છે પરોવઘાઙ્ણી પદથી એમ પ્રગટ કરવામાં
 આવ્યું છે કે-મહાવ્રતો અંગીકાર કરતી વખતે એવી પ્રતિજ્ઞા કરી હતી કે-‘મંથમ
 ગ્રહણ કર્યા પછી જીવઘાત કરનારી ભાષા બોલીશ નહિ’ એ પ્રતિજ્ઞાને ભંગ થવાથી
 દ્વિતીય મહાવ્રતનો ભંગ અને જિનાજ્ઞાનું ઉલ્લંઘન થાય છે ક્રોધાદિ કારણ બતાવવાથી
 એમ સૂચિત થાય તે કે કષાય યુક્ત અંતઃકરણવાળા મનુષ્યને એને વિવેક રહેતો
 નથી કે શું બોલવા યોગ્ય છે અને શું બોલવા યોગ્ય નથી, એટલે કષાયોને છૂતવાને
 પ્રયત્ન કરવો જોઈએ હાસ શબ્દથી એમ પ્રકટ કર્યું છે કે, જો હસવામાં (હાસીમાં)
 પણ સાવધ્યાનુમોદિની આદિ ભાષાનું ભાષણ કરવામાં આવે તો મહાન્ અનર્થ થવાનો

મૂચ્યતે । ‘હાસ્યમાણો’ ઇતિ પદેન હસતો ભાષણે વાક્યશુદ્ધિર્ન જાયતે ઇતિ ઘોષિતમ્ ॥ ૫૪ ॥

મૂલ્ય-સુવક્કસુદ્ધિ સમુપેહિયા મુળી, ગિરં ચં દુદ્ધં પરિવજ્જણ સયાં ।

મિયં અંદુદ્ધે અણુવીઢ મોસણ, સયાળં મેંજ્ઞે લેંહઈ પસંસેળાં ॥૫૫॥

છાયા-સુવાક્યશુદ્ધિ સમુત્પેક્ષ્ય મુનિઃ ગિરં ચ દુદ્ધં પરિવર્જયેત્ સદા ।

મિતામ્ અદુદ્ધામ્ અનુવિચિન્ત્ય ભાષકઃ સતાં મધ્યે લભતે પ્રશંસનમ્ ॥૫૫॥

ટીકા-‘સુવક્ક’ ઇત્યાદિ ।

મુનિઃ=સાધુઃ સુવાક્યશુદ્ધિ=શોભના વાક્યશુદ્ધિઃ સુવાક્યશુદ્ધિઃ=સમ્યક્ પ્રકારેણ વાક્યસંશોધનં સર્વથા ભાષણદૂષણરાહિત્યકરણમિત્યર્થઃ; સમુત્પેક્ષ્ય=સમ્યગ્લોચ્ય દુદ્ધં=મૂળાવાદાદિદોષયુક્તાં ગિરં=ભાષાં સદા પરિવર્જયેત્=કદાઽપિ ન વદેદિત્યર્થઃ; મિતાં=ભાષાદોષ-સંસર્ગ-ભયેનાઽનાવશ્યકવાગાડમ્બરરહિતામિત્યર્થઃ, અદુદ્ધા=નિરવદ્યામ્ અનુવિચિન્ત્ય=પર્યાલોચ્ય ભાષકશ્ચ=વક્તા તુ સતાં=મુનીનાં મધ્યે પ્રશંસનં=સત્કીર્તિં લભતે=પ્રાપ્નોતિ । મિતત્વ-નિરવદ્યત્વ ગુણવિશિષ્ટાઽપિ ભાષા ભાષણકાલે પુનઃ પુનરાલોચનીયેતિ ભાવઃ॥ ‘મુળી’ પદેન પ્રવચન-શ્રદ્ધાલુત્વં સૂચિતમ્ । ‘મિયં’ ઇત્યનેન વહુભાષણતો વાગ્યતનાત્વમાવેદિતમ્ ।

સ્વકીય પરિણામોં મેં મલિનતા આવેગી । ‘હાસમાણો’ પદસે યહ ઘોષિત ક્રિયા હૈ કિ હૈસતે બોલનેસે વાક્યશુદ્ધિ નહીં હોંતી ॥૫૪॥

‘સુવક્ક’ ઇત્યાદિ । સાધુ સુવાક્યશુદ્ધિ કા વિચાર કરકે મૂળાવાદ આદિ દોષોં સે દુષ્ટ ભાષા કદાઽપિ ન બોલે । દોષોં કે ભય સે અનાવશ્યક વાગાડમ્બર રહિત-પરિમિત ઓર નિરવદ્ય ભાષા બોલને વાલા સાધુ, મુનિયોં મેં પ્રશંસા પાતા હૈ । તાત્પર્ય યહ હૈ કિ પરિમિત ઓર નિરવદ્ય ભાષા ભી બોલતે સમય વારંવાર વિચાર લેની ચાહિણી ॥

‘મુળો’ પદસે પ્રવચન મેં શ્રદ્ધા; ‘મિયં’ પદસે વહુત ભાષણ

સંભવ છે, અને સ્વકીય પરિણામોના મલિનતા આવશે હાસમાણો શબ્દથી એમ સૂચિત કર્યું છે કે હસતાં-હસતા બોલવાથી વાક્ય શુદ્ધિ થતી નથી (૫૪)

સુવક્ક ૦ ઇત્યાદિ સાધુ સુવાક્યશુદ્ધિનો વિચાર કરીને મૂળાવાદ આદિ દોષોથી દુષ્ટ ભાષા કદાપિ બોલે નહિ દોષોના ભયથી અનાવશ્યક વાગાડમ્બરથી ગુહિત-પરિમિત અને નિરવદ્ય ભાષા બોલનાર સાધુ મુનિઓમાં પ્રશંસા પામે છે તાત્પર્ય એ છે કે પરિમિત અને નિરવદ્ય ભાષા પણ બોલતી વખતે વારંવાર વિચારી લેવી જોઈએ.

મુળી શબ્દથી પ્રવચન શ્રદ્ધાળુતા, મિયં શબ્દથી બહુ ભાષણ કરવાને કારણે

‘अदुष्टे’ इति पदेन दोषरहितभाषणमेव स्वपरकल्याणकरमिति स्पष्टीकृतम् ॥५५॥

मूलम्-भासाइ^६ सैसे^७ य^८ गुणे^{१०} य^{११} जाणिया^{१२}, तीसे^{१३} य^{१४} दुष्टे^{१५} परिवज्जए^{१६} सया।

छसु^१ संजए^२ सामाणिए^३ सयाजए^४ वइज्ज^५ बुद्धे^६ हियमाणुलोमियं^७ ॥

छाया-भापायां दोषांश्च गुणांश्च ज्ञात्वा तस्याश्च दुष्टां परिवर्जयेत्सदा ।

पट्सु संयतः श्रामण्ये सदायतः वदेद्वुद्धः हितामानुलोमिकाम् ॥५६॥

टीका-‘भासाइ’ इत्यादि ।

पट्सु=पट्टजीवनिकायेषु संयतः=यतनावान् तद्विराधनापरिवर्जनसावधान इत्यर्थः; श्रामण्ये=साधुधर्मे सदायतः=सर्वदोषतः तद्रक्षणपरायण इत्यर्थः; बुद्धः=विदितवेदितव्यः साधुः भापायाः=चतुर्धा कथितायाः सत्यासत्यमिश्रव्यवहार-लक्षणायाः दोषान्=सावद्यकर्कशशङ्कितत्वादीन् गुणांश्च=हितमितप्रियत्वादीन् ज्ञात्वा तस्याः=भापायाश्च दुष्टानि=दोषाम् ‘भावक्तान्तनिर्देशः, प्राकृतत्वाच्च लिङ्ग-व्यत्ययः’ सदा परिवर्जयेत् । हितां=सकलप्राणिगणोपकारिकाम्, आनु-लोमिकाम्=आनुक्रमिकां पूर्वापरविरोधरहितां संग वा भापां वदेत् । ‘छसुसंजए’ इति पदेन वसस्थावरजीवरक्षक एव भापासमिति सम्यगाराधयितुं प्रभवतीति

करने के कारण भाषा की अयतना; और ‘अदुष्टे’ पदसे निर्दोष भाषण ही स्व-पर कल्याणकारी है; ऐसा सूचित किया है ॥५५॥

‘भासाइ’ इत्यादि । पट्टजीवनिकाय की यतना में सावधान, सदा श्रामण्य (चारित्र) में तत्पर, प्रयोजन भूत पदार्थों का ज्ञाता साधु चारों प्रकार की भाषा के सावद्यता कर्कशता आदि दोषों को, तथा हितमित-प्रियता आदि गुणों को जानकर भाषा के दोषों का सदा परित्याग करे । प्राणियों का कल्याण करने वाली तथा पूर्वा-पर विरोध रहित संगत भाषा बोले ।

‘छसुसंजए’ पद से यह प्रगट किया है कि वस-स्थावर जीवों की

यही भाषाने अयतना, अने अदुष्टे शब्दही निर्दोष भाषण व स्व-पर कल्याणकारी है, अने सूचित किया है (५५)

भासाइ इत्यादि पट्टजीवनिकायनी यतनामां सावधान, सदा श्रामण्य (चारित्र)मां तत्पर, प्रयोजन भूत पदार्थानां ज्ञाता साधु अने प्रकारान्नी भाषानां सावद्यता कर्कशता आदि दोषानां तथा हित-मित-प्रियता आदि गुणानां जानने भाषानां दोषानां सदा परित्याग करे, प्राणीभ्यां कल्याण करने वाली तथा पूर्वापर विरोधही रहित संगत भाषा बोले ।

छसुसंजए पदही अने प्रगट किया है कि वस-स्थावर जीवों की

ધ્વનિતમ્ । ‘સામાણિજ્ઞ સયાજ્ઞ’ તિ પદેન ‘નિરન્તરસાધુધર્મારાધક એવહિતા-
નુલોમિકભાષણક્ષમો ભવતિ નેતરઃ’ ઇતિ વ્યક્તીભવતિ । ‘હિયં’ ઇતિ પદેન એહિક-
પારલૌકિકસુખકરત્વં ભાષાયાઃ સૂચિતમ્ । ‘આણુલોમિયં’ ઇતિપદેન શ્રવણસુખ-
જનકત્વં ભાષાયાં પ્રતીયત ઇતિ ॥૫૬॥

અધ્યયનાર્થમુપસંહરન્નાહ—‘પરિક્ષ્વભાસી’ ઇત્યાદિ ।

મૂલમ્-પરિક્ષ્વભાસી સુસમાહિદ્દિજ્ઞ ચતુષ્કસાયાવગ્ન એણિસ્સિજ્ઞ ।

સં નિદ્ધુજ્ઞે ધુન્નમ્મલં પુરેકં આરંહંજ્ઞ લોગંમિણં તંહા પેરં ॥૫૭॥

છાયા-પરીક્ષ્યભાષી સુસમાહિતેન્દ્રિયઃ ચતુષ્કપાયાપગતઃ અનિશ્રિતઃ ।

સ નિર્દ્ય ધાવ્યમલં પુરાકૃતમ્ આરાધયતિ લોકમિમં તથા પરમ્ ॥

ઇતિ વ્રતીમિ ॥૫૭॥

ટીકા-‘પરિક્ષ્વ’ ઇત્યાદિ ।

પરીક્ષ્યભાષી=ગુણદોષપર્યાલોચનપૂર્વકભાષણશીલઃ, સુસમાહિતેન્દ્રિયઃ=
વશીકૃતેન્દ્રિયઃ, ચતુષ્કપાયાપગતઃ-ચતુર્વિધકપાયસંસર્ગરહિતઃ, અનિશ્રિતઃ=દ્રવ્ય-

રક્ષા કરને ચાલા હી ભાષાસમિતિકા સમ્યક પ્રકાર સે પાલન કર
સકતા હૈ । ‘સામાણિજ્ઞ જ્ઞ’ પદસે યહ સૂચિત કિયા હૈ કિ નિરન્તર ધર્મ
કી આરાધના કરને ચાલા હી સાધુ હિતકારી ભાષા બોલ સકતા હૈ
અન્ય નહીં । ‘હિયં’ પદસે ભાષા કા ઇહ-પરલોક સમ્બન્ધી સુખક-
રત્વ સૂચિત કિયા હૈ । ‘આણુલોમિયં ? પદસે યહ પ્રતીત હોતા હૈ
કિ ભાષા શ્રવણસુખદ હોના ચાહિજ ॥૫૬॥

ઇસ અધ્યયન કા ઉપસંહાર કરતે હુજ કહતે હૈ-‘પરિક્ષ્વભાસી’
ઇત્યાદિ । ગુણ દોષોં કા વિચાર કરકે બોલને ચાલા, ઇન્દ્રિયોં કો
વશમેં કરને ચાલા, ચારોં કપાયોં કા ત્યાગ કરને ચાલા, દ્રવ્ય-ભાવ

ભાષાસમિતિનુ સમ્યક્ પ્રકારે પાલન કરી શકે છે સામાણિજ્ઞ જ્ઞ પદથી એમ સૂચિત
કર્યું છે કે નિરંતર ધર્મની આરાધના કરનારે સાધુ જ હિતકારી ભાષા બોલી શકે છે-
બીજે નહિ હિયં શબ્દથી ભાષાનુ ઇહ-પરલોક સંબંધી સુખકરત્વ સૂચિત કર્યું છે
આણુલોમિયં શબ્દથી એમ પ્રતીત થાય છે કે-ભાષા શ્રવણ-સુખદ હોવી જોઈએ (૫૬

આ અધ્યયનને ઉપસંહાર કરતાં કહે છે. પરિક્ષ્વભાસી ૦ ઇત્યાદિ શુદ્ધ દોષોને
વિચાર કરીને બોલનાર, ઇન્દ્રિયોને વશ કરનાર, ચારે કપાયોને ત્યાગ કરનાર, દ્રવ્ય-ભાવ

ભાવપ્રતિબંધવર્જિતઃ સઃ=ભાપાસમિત્યારાધકઃ સાધુઃ પુરાકૃતં=પૂર્વભવોપાર્જિતં
ધાન્યમલં=કર્મમલં 'નિદુષ્ણે' इत्यव्ययं निर्दूय=અપાકૃત્ય ઇમં તથા પરં લોકં=
મનુષ્યલોકં નિર્વાણલોકં ચ આરાધયતિ=સાધયતિ પારમ્પર્યેણ વાઽઽનન્તર્યેણ
વેતિ ભાવઃ ॥

‘પરિક્ષ્માસી’ इतिपदं पर्यालोच्य भापकस्यैव देशतः सर्वतश्च चारित्र-
समाराधनयोग्यतां सूचयति । ‘सुसमाहिंदिण्’ इत्यनेन चञ्चलेन्द्रियाणां विशुद्ध-
भापाभापणाऽक्षमत्वं प्रकटीकृतम् ।

‘चउक्कसायावगए’ इति पदेन कपायमलरहितानामेव निरवद्या भापा-
भवतीत्यावेदितम् । ‘अणिमिसए’ इति पदं बाह्याभ्यन्तरप्रतिबन्धविनिर्मुक्तस्यैव
विशुद्धभापया लोकद्वयाराधनयोग्यतामावेदयति । ‘इति ब्रवीमि’ इति
पूर्ववत् ॥६७॥

इति श्री विश्वविख्यात-जगद्बल्लभ-प्रसिद्धवाचक-पञ्चदशभापाकलितललित-
कलापालापक-प्रविशुद्गद्यपद्यनैकग्रन्थनिर्मायक-वादिमानमर्दक-श्री शाहूछत्र-
पति कोल्हापुर राजप्रदत्त-‘जैनशास्त्राचार्य’-कोल्हापुरराजगुरुपदभूषित
-बालब्रह्मचारि-जैनाचार्य जैनधर्म दिवाकर-पूज्यश्री-घासीलाल
व्रति विरचितायां श्रोदशवैकालिकसूत्रस्याऽऽचारमणिज्जू-
पाख्यायां सप्तमं सुवाक्यशुद्धारव्यमध्ययनं समाप्तम् ॥७॥

सम्बन्धी प्रतिबन्धसे रहित, भापासमिति का आराधक साधु पूर्व-
भव में उपाजित कर्म-मलको दूर कर के मनुष्य-भव तथा मोक्ष
की साधना करता है । ‘परिक्खभासी’ पद यह सूचित करता है कि
विचार करके बोलने वाला ही एकदेश तथा सर्वदेश से चारित्र की
आराधना कर सकता है अर्थात् चारित्र का पूर्ण आराधक हो
सकता है । ‘सुसमाहिण्’ पदसे यह सूचित किया है कि जिस की
इन्द्रियां चपल होती हैं वह विशुद्ध भापा का भापण नहीं कर
सकता ‘चउक्कसायावगए’ पद से यह प्रगट होता

સમબંધી પ્રતિબંધથી રહિત, ભાપાસમિતિનો આરાધક સાધુ પૂર્વભવમાં ઉપાર્જિત કર્મ-
મળને દૂર કરીને મનુષ્યભવ તથા મોક્ષની સાધના કરે છે, - પરિક્ષમાસી પદ એમ
સૂચિત કરે છે કે વિચાર કરીને બોલનાર જ એકદેશે તથા સર્વદેશે ચારિત્રની આરાધના
કરી શકે છે. અર્થાત્ ચારિત્રનો પૂર્ણ આરાધક થઈ શકે છે સુસમાહિણ પદથી એમ
સૂચિત થયું છે કે જેની ઇન્દ્રિયો અપણ હોય છે તે વિશુદ્ધ ભાપાનું ભાપણ કરી શકે
નથી ચઉક્કસાયાવગए શબ્દથી એમ પ્રકટ થાય છે કે કપાયરહિત શ્રમણ જ

है कि-कषाय रहित श्रवण ही निरवद्यभाषाभाषी हो सकता है ।
'अणिस्सिए' पद यह सूचित करता है कि बाह्य और अभ्यन्तर
परिश्रम से मुक्त मुनि ही विशुद्ध भाषा द्वारा उभय लोक की
आराधना करने की योग्यतावान् है ॥

श्री सुधर्मा स्वामी जम्बूस्वामीसे कहते हैं ।— हे जम्बू !
भगवान् महावीरने जैसा कहा है वैसा ही मैं तुमसे कहता हूँ ॥५७॥

श्री दशवैकालिक सूत्र की आचारमणिमंजूषा नामकी व्याख्या
के हिन्दी भाषानुवाद का सातवाँ अध्ययन समाप्त हुआ ॥७॥

॥श्रीरस्तु॥

निरवद्यभाषाभाषी होई शके छे अणिस्सिए पद अम सूचिन करे छे छे बाह्य अने
आभ्यन्तर परिश्रमही मुक्त मुनिज विशुद्ध भाषा द्वारा उभयलोकनी आराधना
करवानी योग्यतावाणेने छे

श्री सुधर्मा स्वामी जम्बू स्वामीने कहे छे छे जम्बू ! भगवान् महावीरे
जेवुं कह्युं छे तेवुं ज मे तमने कह्युं छे (५७)

इति सातमुं मध्ययन समाप्त.
अध्ययन आठमुं.

॥ અથાષ્ટમાધ્યયનમ્ ॥

વાક્યશુદ્ધિનામકસપ્તમાધ્યયનતૌ ભાષણગુણદોષાન્ વિજ્ઞાય નિરવદ્યભાષા
ભાષણીયેત્યુપદિષ્ટમ્ । નિરવદ્યભાષા આચારપરિપાલનાનવહિતસ્ય ન ભવતીત્યત
આચારપ્રણિધિનામકમષ્ટમાધ્યયનં પ્રસ્તૂયતે-‘આયારપ્પણિહિ’ इत्यादि ।

મૂલમ્-આયારપ્પણિહિં લંદ્ધુ, જહાકાંયવ્વ મિઠ્ઠુણા !

તં મે^૬ ઉદાહરિસ્સામિ, ઔણુપુવ્વિ સુણેહં મે^૭ ॥૧॥

છાયા-આચારપ્રણિધિં લઘ્વા યથાકર્તવ્યં મિશ્રુણા ।

તં ભવદ્વયઃ ઉદાહરિણ્યામિ, આનુપૂર્વ્યા શ્રુણુત મે ॥૧॥

ટીકા-‘આયાર’ इत्यादि ।

આચારપ્રણિધિઃ=આચારે પ્રવચનોક્તમર્યાદાનતિક્રમણપૂર્વકાચરણલક્ષણે
પ્રણિધિઃ=પ્રણિધાનં સાવધાનતેત્યર્થઃ इत्याचारप्रणिधिस्तम्, यद्वा-प्रकृष्टो निधिः
પ્રણિધિઃ, આચારઃ પ્રણિધિરિવેત્યાચારપ્રણિધિસ્તં તથોક્તમ્ ઉત્કૃષ્ટનિધિસદૃશ-

અથાષ્ટમાધ્યયનમ્

વાક્ય શુદ્ધિનામક સાતવે અધ્યયન મેં “ભાષા કે ગુણદોષ
જાનકર નિરવદ્ય ભાષા બોલની चाहिए. ऐसा उपदेश दिया है ।
કિંતુ જો આચાર (સંયમ) કા પાલન કરને મેં ઉપયોગ નહીં રખતા,
ઉસકી ભાષા શુદ્ધિ નહીં હોતી, इसलिए, अब आचार प्रणिधि
નામક આઠવે અધ્યયનકા પ્રતિપાદન કરતે હૈં-“આયારપ્પણિહિં”
इत्यादि ।

સુધર્મા સ્વામી જમ્બૂ સ્વામી સે કહતે હૈં-હે જમ્બૂ ! शास्त्रमें
કહી હુઈ મર્યાદા કા નામ આચાર है, उसमें सावधान रहना
આચારપ્રણિધિ है, अथवा-उत्तमनिधि-निधान के समान आचारप्रणिधि

વાક્યશુદ્ધિ નામક સાતમા અધ્યયનમા “ભાષાના ગુણદોષ જાણીને નિરવદ્ય
ભાષા બોલવી જાણ્યે” એવો ઉપદેશ આપ્યો છે કિંતુ જે આચાર (સંયમ) નું
પાલન કરવામા ઉપયોગ રાખતો નથી. એની ભાષા શુદ્ધિ થતી નથી, તેથી કરીને
હવે આચાર પ્રણિધિ નામક આઠમા અધ્યયનનું પ્રતિપાદન કરે છે આયારપ્પણિહિં
इत्यादि

સુધર્માસ્વામી જખૂને કહે છે કે-હે જખૂ ! शास्त्रમાં કહેલી મર્યાદાનું નામ
આચાર છે, એમાં સાવધાન રહેવું એ આચારપ્રણિધિ છે, અથવા ઉત્તમ નિધિ-

माचारमित्यर्थः, लब्ध्वा=अधिगत्य भिक्षुणा=साधुना यथा=येन विधिना विहितानुष्ठानं कर्तव्यं भवतीति शेषः, तं=लोकत्रयप्रतीतं तीर्थङ्करगणधरादिभिर्निरूपितमाचारप्रणिधिमित्यर्थः, अथवा तं विधिं=प्रकारमित्यर्थः, भवद्भ्यः अनुपूर्व्यां=क्रमेण उदाहरिष्यामि=वक्ष्यामि मे=मम सकाशाद् यूयं शृणुत=आकर्णयत। “आयारप्पणिहिं”—इत्यनेन यथा निधिर्दारिद्र्यविद्रावणेन द्रुतं दुःखानि दूरीकृत्य संपदां समुदयेन जनान् विभूषयन् सुखमनुभावयति, तथैवाचारः कर्मदारिद्र्यलयं विधाय साधुं सकलदुःखसंबन्धाद् विमोच्यानन्तज्ञानादिचतुष्टयसंपदा विभूषयन् अक्षयमोक्षसुखं साक्षात्कारयतीति सूचितम्, ‘प्रणिधि’मित्यत्र ‘प्र’ शब्दोपादानेनाक्षयसुखदायित्वमेव निध्यन्तरापेक्षया प्रकृष्टत्वमिति सूच्यते ॥१॥

को जानकर भिक्षु को जिसप्रकार आचरण करना चाहिए, उस लोकसिद्ध तथा तीर्थकर भगवान् और गणधरो द्वारा प्ररूपित आचारप्रणिधि या उसकी विधि को तुम्हारे सामने क्रमशः कहूँगा, तुम मुझ से सुनो।

सुत्रमें “आयारप्पणिहिं” इस पदसे सूचित किया गया है कि जैसे निधि दरिद्रता को दूर करके दुःख का नाश कर देती है, और संपत्ति की प्राप्ति करा कर मनुष्यों को विभूषित करती एवं सुखी बनाती है, उसी प्रकार आचार, कर्मरूपी दरिद्रता को दूर करके साधुको सकल दुःखों से मुक्त कर देता है, और अनन्तज्ञान अनन्तदर्शन, अनन्तसुख अनन्तवीर्य रूपी संपत्तिसे शोभित करके अक्षय मोक्ष को प्राप्त कराता है। ‘प्रणिधि’ पदमें ‘प्र’ उपसर्ग जोड़ने से यह प्रगट होता है कि-अन्य पौन्दलिक निधियों से तो अल्पकालके

निधाननी सभान आचार प्रणिधिने णाणीने भिक्षुओ ने प्रकारे आचरण करवुं लेछो, ते लोक सिद्ध तथा तीर्थ कर भगवान् अने गणधरोओ प्रप्रेक्षी आचार प्रणिधि या ओनी विधि तभारी सामे क्रमशः कहूथ, ते भारी पासैथी आंखणे।

सुत्रमां आयारप्पणिहिं ओ पदथी सूचित कर्तुं छे के नेम निधि दरिद्रताने दूर करीने दुःखोना नाश करी नाओ छे, अने संपत्तिनी प्राप्ति करावीने मनुष्योने विभूषित करे छे, तथा सुणी गनावे छे तेम आचार कर्मरूपी दरिद्रताने दूर करीने साधुने सकल दुःखोधी मुक्त करे छे, अने अनन्तज्ञान, अनन्त दर्शन, अनन्त सुख, अनन्त वीर्य रूपी संपत्तिथी शोभित करीने अक्षय मोक्षने प्राप्त करवे छे प्रणिधि शब्दमां प्र उपसर्ग लेउवाथी ओम प्रकट थाय छे के-अन्य पौण्डलिक निधिओधी ते।

१-दुःखजनकत्वधर्मसाम्यादारिद्र्यसादृश्यं कर्मणः । उक्तधर्मपुरस्कारेणामेदारोगे तु रूपकत्वात् ।

ત પ્રકારમાહ-‘પૃથ્વી’ इत्यादि ।

મૂલમ્-પુર્વાવદંગઅગ્નિમારુત, તર્ણસ્ક્રવા સર્વીયંગા ।

तसौ यं पाणा जीवन्ति, इदं वृत्तं महेसिर्णा ॥२॥

છાયા-પૃથિવ્યુદકાગ્નિમારુતાઃ તૃણવૃક્ષાઃ સર્વીજકાઃ ।

ત્રસાથ પ્રાણિનો જીવા ઇતિ, ઇતિ ઉક્તં મહર્ષિણા ॥૨॥

ટીકા-પૃથિવ્યુદકાગ્નિમારુતાઃ=પૃથિવીજલતેજોવાયવઃ, તથા સર્વીજકાઃ
વીજ સહિતાઃ, તૃણવૃક્ષાઃ=તૃણાનિ વૃક્ષાઃ વીજાનિ ચેતિ ત્રિવિધા વનસ્પતયઃ,
एवं च पृथिवीकायोऽपकायोऽग्निकायो वायुकायो वनस्पतिकायश्चेति पञ्चैकेन्द्रिय-
પ્રાણિનિ इत्यर्थः, च=अपि त्रसाः प्राणिनः द्वीन्द्रियादयः इति=एते सर्वे जीवाः=
जीवपदवाच्याः, सन्तीति शेषः, इति मर्षिणा=तीर्थकरादिना उक्त कथितम् ॥२॥

મૂલમ્-तेसि^१ अच्छर्णजोएण, निञ्चं^२ होयर्व्वयं^३ सिंया ।

મળસા કાય વર્ક્ષેણ, એવં હવઙ્ સંજણ ॥૩॥

છાયા-તેષામ્ અક્ષણયોગેન, નિત્યં ભવિતવ્યં સ્યાત્ ।

મનસા કાયેન વાક્યેન, એવં ભવતિ સંયતઃ ॥૩॥

लिए ही सुख की प्राप्ति होती है, परंतु इस आचाररूपी निधि से
ऐसा अनुपम सुख मिलता है कि जिसका कभी नाश नहीं होता ॥१॥

अब आचार प्रणिधि की विधि का प्रतिपादन करते हैं-
‘पृथ्वी’ इत्यादि ।

પૃથિવી, જલ, અગ્નિ, વાયુ, તથા વીજ સહિત વનસ્પતિ, એ
પાંચ એકેન્દ્રિય તથા દ્વીન્દ્રિય આદિ ત્રસ પ્રાણી, સર્વ ‘જીવ’ શબ્દ કે
વાચ્ય છે અર્થાત્ એ સર્વ જીવ છે । એસા તીર્થકર આદિ મહર્ષિયો
ને કહા છે ॥૨॥

અવપ્રકાશને માટે જ સુખની પ્રાપ્ત થાય છે, પરંતુ આ આચાર રૂપી નિધિથી એવું
અનુપમ સુખ મળે છે કે જેનો ક્યારે પણ નાશ થતો નથી (૧)

૧ પુર્વવિદ્યુદકાગ્નિમારુતાઃ-હવે આચાર પ્રણિધિની વિધિનું પ્રતિપાદન કરે છે પૃથ્વી,
જળ, અગ્નિ, વાયુ તથા વીજ સહિત વનસ્પતિ એ પાંચ એકેન્દ્રિય તથા દ્વીન્દ્રિય
આદિ ત્રસ પ્રાણી, એ સર્વ જીવ શબ્દના વાચ્ય છે, અર્થાત્ એ બધા જીવ છે,
એમ તીર્થકર આદિ મહર્ષિઓએ કહ્યું છે. (૨)

टीका-‘तेसि’ इत्यादि ।

भिक्षुणा मनसा=अन्तःकरणेन कायेन=शरीरेण वाक्येन=वाचा स्यात् केनापि प्रकारेण, एकेनापि केनचित् प्रकारेण हिंसाकरणे सर्वथा हिंसावर्जनं न सिध्यति, यदि केनापि प्रकारेण न हिंस्यात्, तदा सर्वथा हिंसात्यागी भवेत्, तथा च स्यात्=सर्वथेत्यर्थः । पृथिव्यादीनामक्षणयोगेन=हिंसनकर्मवर्जितेन नित्यं=सर्वदा भवितव्यं=वर्तितव्यम् । एवं हिंसानिरासशीलः साधुः संयतः=संयत-पदव्यपदेश्यो भवतीति सूत्रार्थः ॥३॥

पृथिवीकाययतनामाह- ‘पुढवि’ इत्यादि ।

मूलम्-पुढविं भित्तिं सिलं लेलुं, नैव भिन्दे न संलिहे ।

तिविहेण करणजोएण, संजए सुसमाहिए ॥४॥

छाया-पृथिवीं भित्तिं शिलां लेण्डुं, नैव भिन्द्यात् न संलिखेत् ।

त्रिविधेन करणयोगेन, संयतः सुसमाहितः ॥४॥

टीका-‘पुढवि’ इत्यादि-

सुसमाहितः=चारित्राराधनतत्परः संयतः=साधुः पृथिवी=भूमि, भित्ति=सरिदादिकूलम् शिलां=पापाणम्, लेण्डुं=मृत्खण्डं त्रिविधेन=मनोवाक्कायैतत्त्रय

‘तेसि’ इत्यादि । जब भिक्षु, मन वचन और कायसे अर्थात् इन तीन योगों में से किसी भी योग से हिंसा नहीं करता, तब ही समस्त हिंसा का परित्यागी हो सकता है । अतः पृथिवीकाय आदि की हिंसा से सदा सर्वदा दूर रहना चाहिए । इस प्रकार हिंसा का त्याग करने वाला साधु संयत कहलाता है ॥३॥

पृथिवीकाय की यतना कहते हैं- ‘पुढवि’ इत्यादि ।

चारित्र की आराधना करने में तत्पर संयमी पृथिवी को, नदी आदि के किनारे को, पापाण को, मिट्टी के ढेले को मन वचन

तेसि० इत्यादि न्याये भिक्षु मनवचन अने श्रवणी अर्थात् ये त्रय योगोभांता डोछ पण्य योगथी हिंसा नथी कन्तो, त्यारे न समस्त हिंसानो परित्यागी बनी शके छे तेथी करीने पृथिवी आदि हिंसाथी सदा सर्वदा दूर रहेवुं नछे छे अथ हिंसानो त्याग करनार साधु संयत कहलाय छे (३)

पृथिवीकायनी यतना छे छे-पुढवि० इत्यादि.

चारित्रणी आराधना करामा तत्पर संयमी पृथिवीने, नदि आदिना किनाराना पर्यटने, भाटीना देखने, मनवचन श्रवणी लेहे नहि, पीण द्वारा लेहावे

ત પ્રકારમાદ્-‘પૃથ્વી’ ઇત્યાદિ ।

મૂલમ્-પૃથ્વાવદંગઅગ્નિમારુતં, તર્ણૈરુચ્ચા સર્વીયંગા ।

તસાં યં પાણાં જીવન્તિ, ઈદં વુત્તં મહેસિર્ણા ॥૨॥

છાયા-પૃથિવ્યુદકાગ્નિમારુતાઃ તૃણવૃક્ષાઃ સર્વીજકાઃ ।

ત્રસાશ્ચ પ્રાણિનો જીવા ઇતિ, ઇતિ ઉક્તં મહર્ષિણા ॥૨॥

ટીકા-પૃથિવ્યુદકાગ્નિમારુતાઃ=પૃથિવીજલતેજોવાયવઃ, તથા સર્વીજકાઃ
વીજ સહિતાઃ, તૃણવૃક્ષાઃ=તૃણાનિ વૃક્ષાઃ વીજાનિ ચેતિ ત્રિવિધા વનસ્પતયઃ,
एवं च पृथिवीकायोऽष्कायोऽग्निकायो वायुकायो वनस्पतिकायश्चेति पञ्चैकेन्द्रिय-
પ્રાણિન ઇત્યર્થઃ, ચ=અપિ ત્રસાઃ પ્રાણિનઃ દ્વીન્દ્રિયાદયઃ ઇતિ=એતે સર્વે જીવાઃ=
જીવપદવાચ્યાઃ, સન્તીતિ શેષઃ, ઇતિ મહર્ષિણા=તીર્થંકરાદિના ઉક્તં કથિતમ્ ॥૨॥

મૂલમ્-તૈસિં અચ્છર્ણજોણ, નિચ્ચં હોયર્વ્યં સિંયા ।

મનસા કાય વક્ત્રેણ, એવં હવઙ્ સંજણ ॥૩॥

છાયા-તેષામ્ અક્ષણયોગેન, નિત્યં ભવિતવ્યં સ્યાત્ ।

મનસા કાયેન વાક્યેન, એવં ભવતિ સંયતઃ ॥૩॥

लिए ही सुख की प्राप्ति होती है, परंतु इस आचाररूपी निधि से
ऐसा अनुपम सुख मिलता है कि जिसका कभी नाश नहीं होता ॥१॥

अब आचार प्रणिधि की विधि का प्रतिपादन करते हैं-
‘पृथ्वी’ इत्यादि ।

पृथिवी, जल, अग्नि, वायु, तथा बीज सहित वनस्पति, ये
पाँच एकेन्द्रिय तथा द्वीन्द्रिय आदि त्रस प्राणी, सब ‘जीव’ शब्द के
वाच्य हैं अर्थात् ये सब जीव हैं । ऐसा तीर्थंकर आदि महर्षियों
ने कहा है ॥२॥

અદ્યક્ષાણને માટે જ સુખની પ્રાપ્તિ થાય છે, પરંતુ આ આચાર રૂપી નિધિથી એવું
અનુપમ સુખ મળે છે કે જેનો ક્યારે પણ નાશ થતો નથી (૧)

પૃથ્વી, જલ, અગ્નિ, વાયુ તથા બીજ સહિત વનસ્પતિ એ પાંચ એકેન્દ્રિય તથા દ્વીન્દ્રિય
આદિ ત્રસ પ્રાણી, એ સર્વ જીવ શબ્દના વાચ્ય છે, અર્થાત્ એ બધા જીવ છે,
એમ તીર્થંકર આદિ મહર્ષિઓએ કહ્યું છે. (૨)

टीका-‘तेसि’ इत्यादि ।

भिक्षुणा मनसा=अन्तःकरणेन कायेन=शरीरेण वाक्येन=वाचा स्यात् केनापि प्रकारेण, एकेनापि केनचित् प्रकारेण हिंसाकरणे सर्वथा हिंसावर्जनं सिध्यति, यदि केनापि प्रकारेण न हिंस्यात्, तदा सर्वथा हिंसात्यागी भवेत्, तथा च स्यात्=सर्वथेत्यर्थः । पृथिव्यादीनामक्षणयोगेन=हिंसनकर्मवर्जितेन नित्यं=सर्वदा भवितव्यं=वर्तितव्यम् । एवं हिंसानिरासशीलः साधुः संयतः=संयत-पदव्यपदेश्यो भवतीति सूत्रार्थः ॥३॥

पृथिवीकाययतनामाह- ‘पुढविं’ इत्यादि ।

मूलम्-पुढविं भित्तिं सिलं लेलुं, नैव भिन्दे न संलिहे ।

तिविहेण करणजोएण, संजए सुसमाहिण ॥४॥

छाया-पृथिवीं भित्तिं शिलां लेण्डुं, नैव भिन्धात् न संलिखेत् ।

त्रिविधेन करणयोगेन, संयतः सुसमाहितः ॥४॥

टीका-‘पुढविं’ इत्यादि-

सुसमाहितः=चारित्राधनतत्परः संयतः=साधुः पृथिवीं=भूमिं, भित्तिं=सरिदादिकूलम् शिलां=पापाणम्, लेण्डुं=मृत्खण्डं त्रिविधेन=मनोवाक्कायैतत्त्रय

‘तेसिं’ इत्यादि । जब भिक्षु, मन वचन और कायसे अर्थात् इन तीन योगों में से किसी भी योग से हिंसा नहीं करता, तब ही समस्त हिंसा का परित्यागी हो सकता है । अतः पृथिवीकाय आदि की हिंसा से सदा सर्वदा दूर रहना चाहिए । इस प्रकार हिंसा का त्याग करने वाला साधु संयत कहलाता है ॥३॥

पृथिवीकाय की यतना कहते हैं- ‘पुढविं’ इत्यादि ।

चारित्र की आराधना करने में तत्पर संयमी पृथिवी को, नदी आदि के किनारे को, पापाण को, मिट्टी के ढेले को मन वचन

तेसिं० इत्यादि व्याख्ये लिखु मनवचन अने कायाथी अर्थात् ये त्रय योगोभाना डेअ पण योगथी हिंसा नथी करेते, त्यारे न समस्त हिंसाने परित्यागी अनी शङ्के छे तेथी करीने पृथिवी आदि हिंसाथी सदा सर्वदा दूर रहेवुं नरथअने छे प्रकारे हिंसाने त्याग करनार साधु संयत कहवाय छे (३)

पृथिवीकायनी यतना कहे छे-पुढविं० इत्यादि.

चारित्रनी आराधना करवाभां तत्पर संयमी पृथिवीने, नदि आदिना किनाराना पत्थरने, माटीना ढेकने, मनवचन कायाथी सेहे नहि, पील द्वारा सेदावे

गतत्रित्वसंख्याप्रयुक्तभेदत्रयविशिष्टेन, करणयोगेन=करणं=करणकारणानुमोदनलक्षणोत्थिविधो व्यापारस्तस्य योगः=मनोवाक्कायेन प्रत्येकं सम्बन्धः, तेन तथोक्तेन नैव भिन्धात्=नैव विदारयेत् न खण्डयेदित्यर्थः, तथा न संलिखेत्, रेखाघर्षणादिकं न कुर्यादित्यर्थः ॥ ४ ॥

मूलम्—सुद्धपुढवीं नै निसीएँ, ससरंक्खंमि अँ आसणे ।

परमंजित्तुं निसीइज्जा जाइत्तां जस्स उग्गहं ॥५॥

छाया-शुद्धपृथिव्यां न निषीदेत्, सरजस्के च आसने ।

प्रमृज्य तु निषीदेत्, याचित्वा यस्य अवग्रहम् ॥ ५ ॥

टीका—‘सुद्धपुढवीं’ इत्यादि—

संयतः शुद्धपृथिव्यां=शक्तापरिणतायां सचित्तायां भूमौ इत्यर्थः । (अत्र सप्तमीस्थाने द्वितीया) सरजस्के=सचित्तरेणुसंसर्गिणि आसने=पीठफलकादौ च न निषीदेत्=नोपविशेत् । अन्यत्र अचित्तभूमौ तु यस्याचित्तभूम्यादि तस्य अवग्रहम्=अनुज्ञां याचित्वा, प्रमृज्य=रजोहरणेन संशोध्य निषीदेत्=उपविशेत् । मार्गादौ तु शक्रेन्द्राज्ञया साधुरूपवेशनादिकं कुर्यात्, इति साधुसामाचारी ।

कायसे न भेदे, न दूसरे से भिदावे, और न भेदते हुए को भला जाने । तथा न उनपर रेखा करे, न उन्हे घिसे, न दूसरे से ये क्रियाएँ करावे न करते को भला जाने ॥ ४ ॥

‘सुद्धपुढवीं’ इत्यादि । संयमी, शस्त्र से अपरिणत-सचित्त भूमिपर तथा सचित्त रजके संसर्ग से युक्त आसन पर न बैठे और जो भूमि अचित्त हो, उस पर भी उस के स्वामी से आज्ञा लेकर, रजोहरणसे प्रमार्जन करके बैठे । मार्ग में जब कि स्वामी उपस्थित नहीं रहता, तब शक्रेन्द्र की आज्ञा लेकर साधु बैठना आदि क्रियाएँ करे । ऐसी साधुसमाचारी है ।

નહિ અને ભેદનારને ભલો બાણે નહિ, તથા તેના ઉપર રેખા કરે નહિ, તેને ઘસે નહિ, ઘીબા પાસે એ ક્રિયાઓ કરાવે નહિ, અને કરનારને ભલો બાણે નહિ. (૪)

સુદ્ધપુદ્ધવોં ઇત્યાદિ સયમી શસ્ત્રથી અપરિણત-સચિત્ત ભૂમિપર તથા સચિત્ત રજના સસર્ગથી યુક્ત આસનપર બેસે નહિ, અને જે ભૂમિ અચિત્ત હોય તેનાપર પણ એના સ્વામીની આજ્ઞા લઇને રજોહરણથી પ્રમાર્જન કરીને બેસે માર્ગમાં બન્યારે સ્થાનના સ્વામી હાજર ન હોય, ત્યારે શક્રેન્દ્રની આજ્ઞા લઇને સાધુ બેસવા આદિ ક્રિયાઓ કરે એવી સાધુ સમાચારી છે.

सचित्तपृथिव्यादौ स्वाम्यनुज्ञयाऽपि न साधुनोपवेष्टव्य, पृथिवीकाय-
विराधनाया अपरिहार्यत्वात्, अचित्तपृथिव्यादौ तु स्वाम्यनुज्ञां विना नोपवेष्ट-
व्यम्, अदत्तादानदोषप्रसङ्गादिति भावः ॥६॥

अपकाययतनामाह—‘सीओदगं’ इत्यादि—

मूलम्—सीओदगं न सेविज्जा, सिला वुट्ठं हिमाणि थं ।

उसिणोदगं तत्तफासुयं, पडिगाहिज्ज संजए ॥६॥

छाया-शीतोदकं न सेवेत, शिला वृष्टं हिमानि च ।

उष्णोदकं तप्तप्रासुकं, प्रतिगृह्णीयात् संयतः ॥ ६ ॥

टीका—संयतः=साधुः शीतोदकं=भूमिगतं नदीकूपकासारादिसम्बन्धि
सचित्तजलं शस्त्रापरिणतमित्यर्थः शिलाः=शिलातुल्यत्वाल्लक्षणया वर्षोपलान् वृष्टं=
वर्षोदकं हिमानि=प्रालेयजलानि ‘वर्फ’ इति भाषाप्रसिद्धानि च न सेवेत ।
तर्हि कथं साधुर्निर्वहेत् ? इत्याह—उष्णोदकं=प्रतीतं, तप्तप्रासुकं, तप्त च प्रासुकं
चेति समाहारद्वन्द्वः, तत्र तप्तं=मेथिकाशकादिपरिश्राणजलम् ‘ओसावण’ इति
भाषाप्रसिद्धं, प्रासुकं=तिलतण्डुलतक्रादीनां तोयं प्रतिगृह्णीयात्, याचित्वा तत्स्वा-
मिना दत्तं गृह्णीयादित्यर्थः ॥ ६ ॥

सचित्त भूमिपर तो स्वामी की आज्ञा लेकर भी नहीं बैठना
चाहिए, क्योंकि वहां बैठने से पृथिवी काय के जीवों को विराधना
का परिहार नहीं हो सकता और अचित्त भूमि आदि पर विना
स्वामी की आज्ञा के नहीं बैठना चाहिए। ऐसा न करने से अद-
त्तादान दोष लगता है ॥ ५ ॥

अब अपकाय की यतना कहते हैं—‘सीओदगं’ इत्यादि ।

संयमी भूमिगत नदी, कूप, तालाव आदि के सचित्त जलकों,
ओलोंको, वर्षा के जलको, हिम (पाले) को कभी सेवन न करे,

सचित्त भूमिपर तो स्वामी की आज्ञा लधने पणु भेसवुं न लेधये, करणुके त्यां
भेसवार्थी पृथिवीकायना एवोनी विराधनानो परिहार थर्थ शकतो नथी, अने अचित्त
भूमि आदिपर स्वामी की आज्ञा विना भेसवुं न लेधये. येम न करवार्थी अदत्तादान
दोष लागे छे. (५)

इवे अपकायनी यतना कडे छे—सीओदगं इत्यादि.

संयमी भूमिगत नदी, कूप, तालाव आदिना सचित्त जलने, कराने, वर्षाना
जलने, हिमने कदापि सेवे नहिः परंतु छितुं पाणी. ओसाभणु, तथा तल, ओआ

मूलम्-उदउल्लं^२ अप्पणो^३ कायं^४, नैव पुंछे^५ न संलिहे^६ ।

समुप्पेह^{१०} तहां भूयं^९ नो^{१२} णं^{११} संघट्टे^{१३} मुणी^{१४} ॥७॥

छाया-उदकाद्रम् आत्मनः कायं, नैव प्रोञ्छेत् न संलिखेत् ।

समुत्प्रेक्ष्य तथाभूतं, नो तत् मुनिः संघट्टयेत् ॥ ७ ॥

टीका-‘उदउल्लं’ इत्यादि-

मुनिः=साधुः भिक्षादौ प्रविष्टः उदकाद्रं=वृष्ट्यादिसचित्तजलक्लिष्टम्
आत्मनः=स्वस्य कायं=शरीरं नैव प्रोञ्छेत्=वाससा तज्जलं नैव शोषयेत्, तथा
न संलिखेत्=नाङ्गुल्यादिना तदुपरि रेखां कुर्यात्, तथाभूतम् उदकाद्रमङ्गं
समुत्प्रेक्ष्य=निरीक्ष्य, तत् अङ्गं न संघट्टयेत्=न स्पृशेत्, अङ्गप्रत्यङ्गादिनाऽपि
इत्यर्थः । उपलक्षणमेतद् वस्त्रपात्रादीनामपि, तेन सचित्तक्लिष्टानां वस्त्रपात्रा-
दीनां निष्पीडनं प्रोञ्छनादिकं साधुना न विधेयमिति भावः ॥ ७ ॥

वरन् उष्ण जल, ओसावण, तथा तिल, चावल और छांछ की आंछ
तथा छांछ का धोवन प्रासुक हो तो उसके स्वामी से याचना करके
ग्रहण करें ॥ ६ ॥

‘उदउल्लं’ इत्यादि । भिक्षा आदि के लिए गया हुआ साधु
वर्षा आदि के सचित्त जलसे भीगे हुए अपने शरीर को वस्त्र आदि
से न पोंछे, न उसपर अंगुली आदि से लकीर खींचे । भीगे हुए
शरीर को देख कर किसी का संघटा न करे, न किसी अङ्गोपाङ्ग से
स्पर्श करे । यह उपलक्षण है इस लिए यह भी समझ लेना चाहिए
कि-साधु, सचित्त जलसे भीगे हुए वस्त्र पात्र को भी न पोंछे, न
स्पर्श करे, न निचोड़े और न धूपमें सुखावे ॥ ७ ॥

अने छाशनी पराश तथा छाशनु धोवणु प्रासुक होय तो अने स्वामीनी याचना
करीने अङ्गुली करे. (६)

उदउल्लं इत्यादि भिक्षा आदिने भाटे गयेवा साधु वर्षा आदिना सचित्त
जलानी भीजय तो पोताना शरीरने वस्त्र आदिथी लूछे नहि, तेनी उपर आगणी
आदिथी रेखा होरे नहि लींजेला शरीरने कोछनु संघटन न करे, के कोछना अङ्गो-
पात्राने स्पर्श न करे आ उपलक्षण छे तेथी अने पणु समणु लेनु नेछने के-साधु
संचित्त जलानी भीजयला वस्त्रपात्रने लूछे पणु नहि, स्पर्श न करे, नीचावे नहि
अने तडकाभा सूकवे नहि (७)

अथ तेजस्काययतनामाह—‘इंगालं’ इत्यादि ।

मूलम्—इंगालं अंगणिं अर्चिं अलायं वा सज्जोइयं ।

न उंजिज्जा न घट्टिज्जा, नो णं निव्वावए मुणी ॥८॥

छाया—अङ्गारम् अग्निम् अर्चिः, अलातं वा सज्ज्योतिः ।

नोत्सिञ्चेत् न घट्टयेत्, नो तत् निर्वापयेत् मुनिः ॥८॥

टीका—मुनिः=साधुः अङ्गारं=निज्वालं समिद्धतवह्निम् अग्निम्=अयः पिण्डस्थम्, अर्चिः=अनलादुत्थितां ज्वालां वा=अथवा सज्ज्योतिः=साग्निकम्, अलातम्=अर्द्धदग्धं दारु, न उत्सिञ्चेत्=न प्रदीपयेत्, न घट्टयेत्=न घर्षणादिना उत्पादयेत्, ‘णं’ तम्=अङ्गारादिकं नो निर्वापयेत्=नो विध्यापयेत् उदकादिनेत्यर्थः, अग्न्यारम्भश्चारित्रविघाताय भवतीति भावः ॥८॥

अथ वायुकाययतनामाह—‘तालियंटेण’ इत्यादि ।

मूलम्—तालियंटेण पत्तेण सांहाए विहुण्णेण वा ।

नं वीइज्जं अप्पणो कायं, बाहिरं वा वि पुग्गलं ॥९॥

छाया—तालवृन्तेन पत्रेण, शाखाया विधूननेन वा ।

न वीजयेदात्मनः कायं, बाह्यं वापि पुद्गलम् ॥९॥

अथ तेजस्काय की यतना कहते हैं—‘इंगालं’ इत्यादि ।

संयमी, अंगार को लोहे आदि के गोले में प्रविष्ट अग्निको, अग्निकी ज्वालाको, अग्नि सहित अधजले काष्ठ को न जलावे और न घर्षण आदि करके अग्नि उत्पन्न करे तथा न अङ्गार आदि को जलादि से बुझावे, तात्पर्य यह है कि अग्निकाय के आरम्भ से चारित्र का घात होता है इसलिए साधु सर्वथा अग्निकायका आरम्भ त्यागे ॥ ८ ॥

इवे तेजस्कायनी यतना कडे छे— इंगालं० इत्यादि

संयमी अंगाराने, लोढा आदिना गोणामां प्रवेशेला अग्निने, अग्निनी ज्वालाणे अग्नि सायेना अर्धा णणेला लाकडाने णाणे नडि अने घर्षण आदि करीने अग्निने उत्पन्न करे नडि. तेमज्ज अंगारा आदिने ज्वालादिथी पुआवे नडि तात्पर्य अे छे के अग्निकायना आरंभथी चारित्रनो घात थाय छे तेथी साधु सार्वथा अग्निकायनो आरंभ त्यागे (८)

મૂલમ્-ઉદ્‌ઉલ્લં અપ્પણો કાચં, નૈવ પુંછે ન સંલિહે ।

સમુત્પ્રેહ તહાં ભૂયં નો ણં સંઘટ્ટે મુણી ॥૭॥

છાયા-ઉદકાર્દ્રમ્ આત્મનઃ કાચં, નૈવ પ્રોઞ્છેત્ ન સંલિખેત્ ।

સમુત્પ્રેક્ષ્ય તથાભૂતં, નો તત્ મુનિઃ સંઘટ્ટેત્ ॥ ૭ ॥

ટીકા-‘ઉદ્‌ઉલ્લં’ इत्यादि-

મુનિઃ=સાધુઃ ભિક્ષાદૌ પ્રવિષ્ટઃ ઉદકાર્દ્ર=વૃષ્ટ્યાદિસચિત્તજલકિલ્બન્નમ્
આત્મનઃ=સ્વસ્ય કાચં=શરીરં નૈવ પ્રોઞ્છેત્=વાસસા તજ્જલં નૈવ શોષયેત્, તથા
ન સંલિખેત્=નાદ્ઙ્ગુલ્યાદિના તદુપરિ રેખાં કુર્યાત્, તથાભૂતમ્ ઉદકાર્દ્રમ્
સમુત્પ્રેક્ષ્ય=નિરીક્ષ્ય, તત્ અદ્ધ ન સંઘટ્ટેત્=ન સ્પૃશેત્, અદ્ધપ્રત્યઙ્ગાદિનાઽપિ
इत्यर्थः । उपलक्षणमेतद् वस्त्रपात्रादीनामपि, तेन सचित्तकिल्बानां वस्त्रपात्रा-
दीनां निष्पीडनं प्रोञ्छनादिकं साधुना न विधेयमिति भावः ॥ ७ ॥

वरन् उष्ण जल, ओसावण, तथा तिल, चावल और छांछ की आंछ
तथा छांछ का धोवन प्रासुक हो तो उसके स्वामी से याचना करके
ग्रहण करें ॥ ६ ॥

‘ઉદ્‌ઉલ્લં’ इत्यादि । भिक्षा आदि के लिए गया हुआ साधु
वर्षा आदि के सचित्त जलसे भीगे हुए अपने शरीर को वस्त्र आदि
से न पोंछे, न उसपर अंगुली आदि से लकीर खींचे । भीगे हुए
शरीर को देख कर किसी का संघटा न करे, न किसी अङ्गोपाङ्ग से
स्पर्श करे । यह उपलक्षण है इस लिए यह भी समझ लेना चाहिए
कि-साधु, सचित्त जलसे भीगे हुए वस्त्र पात्र को भी न पोंछे, न
स्पर्श करे, न निचोड़ें और न धूपमें सुखावें ॥ ७ ॥

અને છાશની પરાશ તથા છાશનું ધોવણુ પ્રાસુક હોય તો એના સ્વામીની યાચના
કરીને ગ્રહણ કરે. (૬)

ઉદ્‌ઉલ્લં इत्यादि भिक्षा आदिने माटे गयेसे साधु वर्षा आदिना सचित्त
जलથી ભીંજાય તો પોતાના શરીરને વસ્ત્ર આદિથી લૂછે નહિ, તેની ઉપર આગળી
આદિથી રેખા દોરે નહિ ભીંજેલા શરીરને કોઈનું સંઘટન ન કરે, કે કોઈના અંગો-
પાંગનો સ્પર્શ ન કરે આ ઉપલક્ષણ છે તેથી એમ પણ સમજ લેવું જોઈએ કે-સાધુ
સચિત્ત જળથી ભીંજાયલા વસ્ત્રપાત્રને લૂછે પણ નહિ, સ્પર્શ ન કરે, નીચોવે નહિ
અને તડકામા સૂકવે નહિ (૭)

अथ तेजस्काययतनामाह—‘इंगालं’ इत्यादि ।

मूलम्—इंगालं अंगणिं अञ्चिं अलायं वा सज्जोडयं ।

न उंजिज्जा न घट्टिज्जा, नो णं निव्वावए मुणी ॥८॥

छाया—अङ्गारम् अग्निम् अञ्चिः, अलातं वा सज्ज्योतिः ।

नोत्सिञ्चेत न घट्टयेत्, नो तत् निर्वापयेत् मुनिः ॥८॥

टीका—मुनिः=साधुः अङ्गारं=निज्ज्वालं समिद्धतवह्निम् अग्निम्=अयः पिण्डस्थम्, अञ्चिः=अनलादुत्थितां ज्वालां वा=अथवा सज्ज्योतिः=साग्निकम्, अलातम्=अर्द्धदग्धं दारु, न उत्सिञ्चेत्=न प्रदीपयेत्, न घट्टयेत्=न घर्षणादिना उत्पादयेत्, ‘णं’ तम्=अङ्गारादिकं नो निर्वापयेत्=नो विध्यापयेत् उदकादिनेत्यर्थः, अग्न्यारम्भश्चारित्रविघाताय भवतीति भावः ॥८॥

अथ वायुकाययतनामाह—‘तालियटेण’ इत्यादि ।

मूलम्—तालियंटेण पत्तेण सांहाए विहुण्णेण वा ।

नं वीइज्जं अप्पणो कायं, बाहिरं वा वि पुग्गलं ॥९॥

छाया—तालवृन्तेन पत्रेण, शाखाया विधूननेन वा ।

न वीजयेदात्मनः कायं, बाह्यं वापि पुद्गलम् ॥९॥

अथ तेजस्काय की यतना कहते हैं—‘इंगालं’ इत्यादि ।

संयमी, अंगार को लोहे आदि के गोले में प्रविष्ट अग्निको, अग्निकी ज्वालाको, अग्नि सहित अधजले काष्ठ को न जलावे और न घर्षण आदि करके अग्नि उत्पन्न करे तथा न अङ्गार आदि को जलादि से बुझावे, तात्पर्य यह है कि अग्निकाय के आरम्भ से चारित्र का घात होता है इसलिए साधु सर्वथा अग्निकायका आरम्भ त्यागे ॥ ८ ॥

હવે તેજસ્કાયની યતના કહે છે— ‘ઇંગાલં’ ઇત્યાદિ

સંયમી અંગારાને, લોહા આદિના ગોળામાં પ્રવેશેલા અગ્નિને, અગ્નિની જ્વાળાને અગ્નિ સાથેના અર્ધા બળેલા કાકડાને બાળે નહિ અને ઘર્ષણ આદિ કરીને અગ્નિને ઉત્પન્ન કરે નહિ. તેમજ અંગારા આદિને જળાદિથી ધુણાવે નહિ તાત્પર્ય એ છે કે અગ્નિકાયના આરંભથી ચારિત્રનો ઘાત થાય છે તેથી સાધુ સાર્વથા અગ્નિકાયનો આરંભ ત્યાગે (૮)

ટીકા-સાધુઃ આત્મનઃ=સ્વસ્ય કાયં=શરીરમ્ અપિવા=અથવા વાહં= શરીરાદ્વહિઃસ્થિતં પુદ્ગલં=દુગ્ધકૃશરાદિ, તાલવૃન્તેન=તાલપત્રાદિરચિતવ્યજનેન, ઉપલક્ષણમેતદ્ વિદ્યુદ્વચજનાદીનામપિ, પત્રેણ કમલપત્રાદિના, શાખાયાઃ=વૃક્ષા- દિશાખાયાઃ વિધૂનનેન=આન્દોલનેન, ત્રુટિતયા પલ્લવયુક્તલઘુતરશાખયા વા, વિધૂ- નનેન વા=વીજનકેન વા ન વીજયેત્=શૈત્યાદિપ્રાપ્ત્યૈ ન સમીરમુત્પાદયેદિત્યર્થઃ॥૧૯॥

અથ વનસ્પતિકાયયતનામાહ—‘તળરુક્ષં’ इत्यादि ।

મૂલમ્—તળરુક્ષં ન છિંદિજ્ઞા, ફલં મૂલં ચં કર્સસઙ્ ।

આમંગં વિવિહં વીયં, મળંસાવિ ણં પર્થ્વં ॥૧૦॥

છાયા-તળ-વૃક્ષં ન છિન્ધ્યાત્, ફલં મૂલં ચ કસ્યચિત્ ।

આમકં વિવિધં વીજં, મનસાઽપિ ન પ્રાર્થયેત્ ॥૧૦॥

ટીકા-સાધુઃ તળવૃક્ષં=તળાનિ ચ વૃક્ષાશ્ચેતિ સમાહારદ્વન્દ્વઃ । તત્ર તળાનિ=કુશકાશાદીનિ, વૃક્ષાઃ=આમ્રાદયઃ, તાન, તથા કસ્યચિત્ પાદપાદેઃ ફલં મૂલં ચ ન છિન્ધ્યાત્=શસ્ત્રેણ હસ્તાદિના વા ન મઠ્ઠજ્યાત્, વિવિધમ્=

અથ વાયુકાય કી યતના કહતે હૈ—‘તાલિયંટેળ’ इत्यादि ।

સાધુ, અપને શરીર કો તથા અન્ય ધુગ્ધ આદિ કો તાડપત્ર (પંચે)સે અથવા વિજલી આદિ કે કિસી પ્રકાર કે મી પંચેસે, કમલ કે પત્તેસે, વૃક્ષ કી ઢાલિયોં કે હિલાનેસે, અથવા ટૂટી હુઈ-પલ્લવ-યુક્ત છોટી શાખાસે શીતકી પ્રાસિકે લિે ન વીજે, અર્થાત્ વાયુકાય કો ઉત્પન્ન ન કરે ॥ ૯ ॥

અથ વનસ્પતિકાય કી યતના કહતે હૈ—‘તળરુક્ષં’ इत्यादि ।

સાધુ દૂધ કાશ આદિ ઘાસ કો તથા આમ્ર આદિ વૃક્ષોં કો કિસી વૃક્ષ આદિ કે ફલ યા મૂલ કો હાથ સે યા હથિયાર (શસ્ત્ર)

હવે વાયુકાયની યતના કહે છે — તાલિયંટેળં ઇત્યાદિ

સાધુ પોતાના શરીરને તથા અન્ય દૂધ આદિને તાડપત્ર (પંખા)થી અથવા વિવળી આદિના કોઈ પ્રકારના પાંખ પંખાથી, કમળના પાદડાથી વૃક્ષની ડાળી પરથી તોટેલી પાદડાવાળી નાની ડાખળીથી ઠડકની પ્રાપ્તિને માટે વીંચે નહિ, અર્થાત્ વાયુકાયને ઉત્પન્ન કરે નહિ (૯)

હવે વનસ્પતિકાયની યતના કહે છે—તળરુક્ષં ઇત્યાદિ

સાધુ દાહડા, કાશ, આદિ ઘાસને તથા આમ્ર આદિ વૃક્ષોને, કોઈ વૃક્ષાદિનાં ફળ યા મૂળને હાથથી યા હથિયારથી છેદે નહિ, અને શાલિ (ડાંગર) આદિ

अनेकप्रकारम् आमकं=शस्त्रापरिणतं संचित्तमिति यावत्, वीजं=शाल्यादिकं मनसाऽपि न प्रार्थयेत्=नेच्छेत्, किं पुनर्वाक्याभ्यामिति भावः ॥१०॥

मूलम्--गहणेसु न चिट्टिजां बीजेषु हरिणसु वा ।

उदङ्गमि तहा निच्चं, उत्तिगर्पणगेसु वा ॥११॥

छाया-गहनेषु न तिष्ठेत् वीजेषु हरितेषु वा ।

उदकेषु तथा नित्यम् उत्तिङ्गपनकेषु वा ॥११॥

टीका--'गहणेसु' इत्यादि-

मृनिः गहनेषु=निविष्टेषु काननकुञ्जादिषु, वीजेषु=प्रसारितशालियव-
गोधूमादिकणेषु, वा=अथवा हरितेषु=दूर्वापल्लवादिषु हरितकायेषु, तथा उदके=
वनस्पतिकायविशेषे वा=अथवा उत्तिङ्गपनकेषु=उत्तिङ्गाः=छत्राकादयः कीटिका-
नगरादयो वा, पनकाः=प्रावृषि भूमिकाष्ठादिषु पञ्चवर्णाः तद्रव्यसंलग्नाः वनस्पति-
विशेषाः "लीलन फूलन" इति भाषाप्रसिद्धाः, तत्र नित्यं=सर्वदा कदाचिदपीति
भावः, न तिष्ठेत् । उपलक्षणं चैतत् तेन गमनोपवेशनावस्थानादिकं न कुर्यादित्यर्थः,
गहनकाननप्रवेशादौ संघट्टनादिदोषप्रसङ्गेरिति ॥११॥

से न छेदे और शालि आदि सचित्त वनस्पति को लेने की मनसे भी इच्छा न करे ॥१०॥

'गहणेसु' इत्यादि । गहन कानन उद्यान आदिमें तथा जहाँ शालि, गेहू आदि फैले हुए हो, उन स्थानों में और दूब पल्लवादि हरितकायपर उदक नामक वनस्पति पर छत्राक (सांपछत्ता) वनस्पति पर अथवा कीडीनगरे (चिउंटियोंके स्थान) पर तथा लीलन फूलन पर कभी न ठहरे । उपलक्षणसे यह भी समझना चाहिए कि-आना जाना उठना बैठना आदि कोई भी क्रिया इन पर नहीं करे । गहन

सचित्त वनस्पतिने देवानी वात तो शी, यषु मनशी यषु देवानी छच्छा करे नहि (१०)

'गहणेसु' इत्यादी गहन वन, उद्यान आदिमां, न्यां डांगर, घडं, आदि पडेल होय, अे स्थानोमा अने दर्वा पादडा आदि लीलोतरी पर, उदक नामनी वनस्पतिपर, छत्राक (सापछत्री) वनस्पतिपर, अथवा कीडीनगर (कीडीओना राइडा) पर तथा लीलकूल पर कदापि उला रडेवुं नहि. उपलक्षयुती ओम यषु समल्ल-
खेवुं के आववुं-जवुं उडवुं-येसवुं आदि छेड यषु किया ओनी, उपर करवी, नहि.

अथ त्रसकाययतनामाह- 'तसे' इत्यादि-

मूलम्-तसे पाणे न हिंसिजा, वाचा अदुव कम्मणा ।

उवरंओ सर्वभूएसु, पासेज्ज विविहं जगं ॥१२॥

छाया-त्रसान् प्राणिनः न हिंस्यात् वाचा अथवा कर्मणा ।

उपरतः सर्वभूतेषु पश्येद् विविध जगत् ॥ १२ ॥

टीका-साधुः वाचा=वचनेन अथवा कर्मणा=कायिकव्यापारेण, अत्र कायान्तः पातित्वान्मनसोऽनुपादानं, तथा-च 'कर्मणा' इति पदेनैव मनसेत्यर्थलाभः । उपलक्षणं चैतत् त्रिविधकरणयोगस्यापि-केनापि प्रकारेणेत्यर्थः । त्रसान् प्राणिनः=द्वीन्द्रियादीन् न हिंस्यात्=न द्रुह्यात्, अतएव सर्वभूतेषु=सकलजीवेषु उपरतः=निवृत्तः रागद्वेषरहितः सन् विविधं=विचित्रं जगत् स्थावरजङ्गमात्मकं संसारं पश्येत्=समालोचयेत्, यद् 'इमे जीवाः कर्मपरतन्त्राः स्वर्गनरकादिगतिं लभमानाः इष्टवियोगानिष्टसंयोगादिना क्लेशसागरे बहमाना न कदाचिद्

वनमें प्रवेश आदि करने से संघटा आदि दोष लग जाने की आशङ्का रहती है इस लिए वहां भी मुनि यतना में सावधान होवें ॥११॥ त्रसकाय की यतना कहते हैं—'तसे पाणे' इत्यादि ।

साधु वचन और काय से तथा काय में अन्तर्गत होने से मन से भी अर्थात् तीन करण तीन योग से द्वीन्द्रिय आदि त्रस प्राणियों की हिंसा न करे, इस लिए समस्त प्राणियों में रागद्वेष रहित होकर त्रस स्थावर जीवरूप जगत को देखे विचारे कि—'ये जीव कर्मों के बश होकर नरक तिर्यञ्च आदि गतियों को पाकर इष्ट वियोग अनिष्ट-संयोग आदि निमित्तों से क्लेशों के समुद्र में बहते

गहन वनમાં प्रवेशवाची संघटाअदि दोष लागवानी आशङ्का रहे છે, તેથી ત્યાં પણ મુનિ યતનામાં સાવધાન રહે (૧૧)

ત્રસકાયની યતના કહે છે-તસે પાણે ઇત્યાદિ

વચન અને કાયથી તથા કાયમાં અતર્ગત હોવાથી 'મનથી' પણ અર્થાત ત્રણ કરણ અને ત્રણ યોગથી દ્વીન્દ્રિયાદિ ત્રસ પ્રાણીઓની હિંસા સાધુ ન કરે તેથી 'સમસ્ત પ્રાણીઓમાં' રાગદ્વેષ રહિત થઈને ત્રસ સ્થાવર જીવરૂપ જગતને જુએ, વિચારે, કે—'આ જીવો કર્મેને વશ થઈને નરક તિર્યંચ આદિ ગતિઓને પામીને ઇષ્ટ વિયોગ અનિષ્ટ સંયોગ આદિ નિમિત્તોથી ક્લેશના સમુદ્રમાં બહતા

વિશ્રાન્તિ લભન્તે' इत्यादि परिणामदुःखस्वरूपत्वमनित्यत्वादिकं च जगतः स्वभावं समालोचयतो वैराग्यमुपजायते । किं च साधुना संसारसागरोत्तरणपो- तपात्रदशा द्वादशाप्यनुप्रेक्षाश्चिन्तनीया इति भावः ॥ १२ ॥

અથ સૂક્ષ્મયતનામાહ- 'અટ્ટ' इत्यादि ।

मूलम्—अट्ट सुहर्माइं पेहाए, जाइं जाणिउं संजए ।

दयाहिगारी भूयेसु, आस चिट्ठं सँएहि वा ॥१३॥

છાયા-અટ્ટૌ સૂક્ષ્માણિ પ્રેક્ષ્ય યાનિ જ્ઞાત્વા સંયતઃ ।

दयाधिकारी भूतेषु आसीत् तिष्ठेत् शयीत वा ॥ १३ ॥

ટીકા-સંયતઃ યાનિ અટ્ટૌ સૂક્ષ્માણિ વક્ષ્યમાણાનિ, તાનિ જ્ઞાત્વા=વિદિત્વા ભૂતેષુ=જીવેષુ દયાધિકારી=દયાપાલનયોગ્યતાપન્નો ભવતિ । તાનિ પ્રેક્ષ્ય=સમ્યક્-નિરીક્ષ્ય આસીત=ઉપવિશેત્, તિષ્ઠેત્=અવસ્થાનં કુર્યાત્, શયીત=સુપ્ત્યાત્ ॥૧૩॥

मूलम्—कयराइं अट्ट सुहर्माइं, जाइं पुच्छिँज्ज संजए ।

इर्माइं ताइं मेहावी, आइक्खिज्ज विअक्खणो ॥१४॥

હુણ કમી વિશ્રાન્તિ નહીં પાતે । યહ સંસાર પરિણામ મેં દુઃખરૂપ તથા અનિત્ય હૈ' इस प्रकार का विचार करे । विचार करने वाले का वैराग्य बढ़ता है । तात्पर्य यह कि-साधु को संसारसागर से पार उतरने के लिए पोत (नौका) के समान अनित्य अशरण आदि बारह भावनाएँ भानी चाहिए ॥१२॥

'अट्ट सुहुमाइं' इत्यादि । संयमी (साधु), आगे कहे-जाने वाले आठ सूक्ष्मों को जानकर जीवदया पालने का अधिकारी (योग्यतावान्) होता है । उनको सम्यक् प्रकार से निरीक्षण करके बैठे खड़ा रहे और शयन करे ॥१३॥

કદાપિ વિશ્રાન્તિ પામતા નથી આ સંસાર પરિણામ મેં દુઃખરૂપ તથા અનિત્ય છે એ પ્રમાણે વિચારે એવો વિચાર કરનારથી વૈરાગ્ય વધે છે- તાત્પર્ય એ છે કે- સાધુએ સંસારસાગરથી પાર ઉતારવાને માટે નૌકાની સમાન અનિત્ય અશરણુ આદિ આર ભાવનાઓ ભાવવી જોઈએ (૧૨)

અટ્ટસુહુમાઈ ઇત્યદિ સંયમી (સાધુ) આગળ કહેવામાં આવનારા આઠ સૂક્ષ્મોને જાણીને જીવદયા પાળવાનો અધિકારી (યોગ્યતાવાળો), અને એને સમ્યક્ પ્રકારે નિરીક્ષણ કરીને બેસે, ઉભો રહે અને શયન કરે. (૧૩)

છાયા-કતરાણિ અઘૌ સૂક્ષ્માણિ યાનિ પૃચ્છેત્ સંયતઃ ।

इमानि तानि मेधावी आचक्षीत विचक्षणः ॥ १४ ॥

ટીકા-‘કયરાઈ’ इत्यादि—

કતરાણિ=કાનિ અઘૌ સૂક્ષ્માણિ=સૂક્ષ્મશબ્દવાચ્યાનિ इति યાનિ વિપરી-
કૃત્ય સંયતઃ દયાધિકારાભિલાષી પૃચ્છેત્ । વિચક્ષણઃ=ધર્મોપદેશકુશલઃ મેધાવી=
સ્થિરપ્રજ્ઞઃ इमानि=વક્ષ્યમાણાનિ તાનિ=સૂક્ષ્માણિ આચક્ષીત=કથયેત્ । ‘સંજણ’
इतिપદેન પ્રાણિયતનાપરત્વં સૂચિતમ્, ‘મેહાવી’ इत्यनेन ધારણાશક્તિસપન્ને-
નૈવ પૂર્વાપરવિરોધપરિહારપૂર્વકં વ્યાખ્યાતું શક્યતે । ‘વિઅક્ષણો’ इत्यनेन દ્રવ્ય
ક્ષેત્રકાલભાવજ્ઞસ્યૈવ વ્યાખ્યાનં શ્રોતૃણાં લાભાય ભવતીતિ પ્રતીયતે ॥૧૪॥

अष्टानां सूक्ष्माणां नामानि निर्दिशति—‘सिणेहं’ इत्यादि—

મૂલમ્—सिणेहं पुष्पसुहमं च पाणुर्त्तिगं तहेव य ।

પણુંગં વીયહરિયં ચં અંડસુહમં^{૧૨} ચ^{૧૧} અંટુમં ॥૧૫॥

‘કયરાઈ’ इत्यादि । दया पालन का अभिलाषी पूछे कि—हे
गुरु महाराज ! वे आठ सूक्ष्म कौन कौन हैं, ? तब धर्मोपदेश देने
में कुशल स्थिर प्रज्ञावाले गुरुमहाराज आगे कहे जाने वाले आठ
सूक्ष्म बतावें ।

‘સંજણ’-પદસે પ્રાણિયોં કી યતના મેં તત્પરતા સૂચિત કી ગઈ
હે । ‘મેહાવી’ શબ્દસે યહ પ્રગટ હોતા હૈ કિ-જિસમેં ધારણાશક્તિ હોતી
હે વહી પૂર્વાપરવિરોધરહિત વ્યાખ્યાન કર સકતા હૈ । ‘વિઅક્ષણો’ શબ્દ
સે યહ પ્રગટ હોતા હૈ કિ જો દ્રવ્ય ક્ષેત્ર કાલ ભાવ કા જ્ઞાતા હોતા
હે ડસી કે વ્યાખ્યાન સે શ્રોતાઓં કો લાભ હો સકતા હૈ ॥૧૪॥

કયરાઈ. इत्यादि दया पालनने अभिलाषी पूछे छे કે-हे गुरु महाराज !
मे आठ सूक्ष्म क्या क्या छे ! तब धर्मोपदेश आपवाभां कुशल मेवा स्थिर
प्रज्ञावाणा गुरुमहाराज आगण कहेवाभां आपनारा आठ सूक्ष्म बतावे छे.

સંજણ પદથી પ્રાણીઓની યતનામા તત્પરતા સૂચિત કરી છે મેહાવી
શબ્દથી એમ પ્રકટ થાય છે કે-જેનામાં ધારણા શક્તિ હોય છે તે જ પૂર્વાપર
વિરોધ રહિત વ્યાખ્યાન કરી શકે છે વિઅક્ષણો શબ્દથી એમ પ્રકટ થાય છે કે
દ્રવ્ય, ક્ષેત્ર, કાળ જ્ઞાપનો જ્ઞાતા હોય છે -તેના વ્યાખ્યાનથી શ્રોતાએ ને લાભ
થઈ શકે છે. (૧૪) ;

છાયા-સ્નેહં પુષ્પસૂક્ષ્મં ચ પ્રાણ્યુત્તિજ્ઞં તથૈવ ચ ।

પનકં વીજહરિતં ચ અણ્ડસૂક્ષ્મં ચ અષ્ટમમ્ ॥ ૧૫ ॥

ટીકા-સ્નેહં=સ્નેહસૂક્ષ્મમ્ અવશ્યાય-હિમ-કુજ્જટિકાદિરૂપમ્ । અત્ર ‘સિનેહં’ इति पदेनापकायविशेषः सूक्ष्मः स्नेहकायोऽपि गृह्यते । पुष्पसूक्ष्मं=उदुम्बरादिपुष्पसदृशं सूक्ष्मं, प्राणिसूक्ष्मं=यः प्राणी संचरमाण एव लक्ष्यंते न तु स्थितः, स चासौ सूक्ष्मः प्राणिसूक्ष्मः तं-कुण्ड्यादिकम् । उत्तिग्गसूक्ष्मं=सૂક્ષ્મ-कीटिकादीनां वृन्दम् कीटिकानगरादि, कीटिकादयः सूक्ष्माः प्राणिनो घनीभूता अपि पृथिव्यादिवत्प्रतिभासमाना जीवत्वेन दुर्लक्ष्या भवन्तीति भावः । पनक-

અવ આઠ સૂક્ષ્મોં કે નામ ગિનાતે હૈં—‘સિનેહં’ इत्यादि ।

(૧) સ્નેહસૂક્ષ્મ-ઓસ, હિમ, ધૂંઅર આદિકો સ્નેહસૂક્ષ્મ કહતે હૈં, ઓર “સિનેહ” इस पदसे सूक्ष्म स्नेह काय भी लिया जाता हैं ।

—(૨) પુષ્પસૂક્ષ્મ-ઉંવર આદિ કે ફૂલોં કો પુષ્પસૂક્ષ્મ કહતે હૈં ।

(૩) પ્રાણિસૂક્ષ્મ-કુંથુવા આદિ પ્રાણી જો સૂક્ષ્મ હોને કે કારણ ચલતે સમય હી દીઘ પડતે હૈં, ઠહરે હુए दिखाई नहीं देते उन्हें प्राणिसूक्ष्म कहते है ।

(૪) ઉત્તિગસૂક્ષ્મ-સૂક્ષ્મ કીડિઍં આદિ કા સમૂહ-કીડીનગર આદિ, જે એસે બારીક અવયવ વાલે હોતે હૈં કિ અનેક એક જગહ મિલ જાને પર મી પૃથિવી આદિ કે સમાન રંગ રૂપ હોને સે ‘જે જીવ હૈં’ એસે જલદી નહીં દિઘાઈ દેતે ।

હવે આઠ સૂક્ષ્મઓનાં નામ ગણાવે છે:-‘સિનેહં’ इत्यादि

(૧) સ્નેહ સૂક્ષ્મ ઓસ (ઝાકળ), હિમ, ધૂમસ આદિને સ્નેહ સૂક્ષ્મ કહે છે. અને સિનેહ શબ્દથી સ્નેહકાય પણ ગણવામાં આવે છે.

(૨) પુષ્પસૂક્ષ્મ—ઉંવરા આદિનાં ફૂલોને પુષ્પસૂક્ષ્મ કહે છે.

(૩) પ્રાણીસૂક્ષ્મ—કંથવા આદિ પ્રાણી જે સૂક્ષ્મ હોવાને કારણે ચલતી વખતેજ જોવામાં આવે છે, સ્થિર હોય ત્યારે જોવામાં આવતા નથી, તેમને પ્રાણીસૂક્ષ્મ કહે છે.

(૪) ઉત્તિગ સૂક્ષ્મ—સૂક્ષ્મ કીડીઓ આદિનો સમૂહ, કીડીનગર આદિ. તે ઓવા બારીક અવયવવાળી હોય છે કે ઓક જગ્યાએ અનેક મળી હોય તો પણ પૃથિવી આદિના જેવા તેનાં રંગ રૂપ હોવાથી ‘આ જીવ છે’ એમ જલ્દી જોઈ શકાતું નથી.

रीत्या सर्वथा ज्ञात्वा सर्वेन्द्रियसमाहितः=सकलेन्द्रियदमनतत्परः अप्रमत्तः=सावधानः सर्वभावेन=मनसा वाचा कायेन त्रिविधकरणयोगेन नित्यं=सततं यतेत=यतनापरायणो भवेदित्यर्थः ।

ननु सूक्ष्मः स्नेहकायः सर्वतुषु दिवा रात्रौ च पतति, कथमेतस्य यतना साधुना संपादनीया ? इति चेदुच्यते—ऊर्ध्वप्रदेशानावरणे सति साधुना नक्तं तत्रावस्थानादिकं न विधेयम् । आवश्यकतायां तु वस्त्रादिनाऽङ्गमावृत्य निवा सस्थानमर्यादितभूमौ तथाविधप्रदेशे संचरणीयम् । दिवा तु निपतन्नेवासौ दिवा-करमण्डलग्रीष्मेणैव विनश्यतीति न तदर्थमावरणापेक्षा, नापि दिवाऽनावृतप्रदेश-जानकर साधु पांचों इन्द्रियो और मन कों दमन करने में तत्पर तथा सावधान होकर तीन करण तीन योग से इन की यतना करने में परायण रहे ।

शिष्य—हे गुरुमहाराज ! सूक्ष्म स्नेहकाय तो सब ऋतुओं में दिन रात गिरती रहती है फिर साधु उसकी यतना कैसे कर सकते हैं ?

गुरु—हे शिष्य ! जो प्रदेश ऊपर से आच्छादित न हो वहां रात में साधु का निवास करने बैठने सोने घूमने फिरने आदि का कल्प नहीं है । अगर अवश्य कार्य हो तो शरीर को वस्त्रादि से आच्छादित करके निवास स्थान की मर्यादित भूमि के अन्दर अच्छाया में भी जा सकते हैं । दिन में तो सूर्यमण्डल की गर्मी से वह गिरती हुई ही नष्ट हो जाती है इसलिए दिन में उस की यतना के लिए आवरण की आवश्यकता नहीं है और न दिन में घूमने फिरने

पाये छ'द्रियो तथा मनने दमन करवाभां तत्पर तथा सावधान थधने त्रणु करणु योग्थी जेनी यतना करवाभां परायणु रहे.

शिष्य—हे गुडमहाराज सूक्ष्म स्नेहकाय तो बधी ऋतुओंभां रात ने दिवस पड्या करे छे, तो पछी साधु जेनी यतना केनी रीते करी शके ?

गुड—हे शिष्य ! जे प्रदेश उपरथी आच्छादित न होय, त्यां रात्रे निवास करवानु, जेसवानु, सूवानु के करवा-करवानु साधुने कल्पतुं नथी. जे जरूरी कार्य होय तो शरीरने वस्त्रादिथी ढांकीने निवास स्थाननी मर्यादित भूमिनी अंदर ओछायाभां जध शके छे दिवसभां तो सूर्यमंडलनी गरमीथी सूक्ष्म स्नेहकाय पड्यां ज नष्ट थधं ज्य छे. तेथी दिवसे तेनी यतनाने भाटे आवरणुनी आवश्यकता होती नथी, तेम ज दिवसे करवा-करवा आदिथी, संयमभां सूक्ष्म स्नेहकायना निमित्तथी.

સંચારેણ સાધોસ્તન્નિમિત્તકઃ સંયમાપચારઃ, વિહારભૂમાવિહારભૂમૌ ચ સંચરણસ્ય શાસ્ત્રાઽઽઙ્ગાપિત્વાદિતિ ભાવઃ॥

‘સવ્વભાવેણ’ इति पदेन सर्वथा सर्वजीवसंरक्षणमन्तरेण चारित्रायाधना न भवितुमर्हतीति, ‘अप्पमत्तो’ इत्यनेन प्रमादवान् सम्यक् सूक्ष्मजीवनिकायरक्षणं कर्तुं न क्षमते इति सूच्यते, ‘सन्विदिअसमाहिए’ इत्यनेन रागद्वेषपरित्यागेनैव यतना संभवतीति व्यज्यते ॥१६॥

મૂલમ્--ધુવં' ચ પડિલેહિજ્ઞા, જોગંસા પાયકમ્બલં!

સિજ્ઞેમુચ્ચારૈભૂમિં ચ, સંથારં અંદુવાસણં ॥૧૭॥

છાયા-ધુવં ચ પ્રતિલેખયેત્ યોગેન પાત્રકમ્બલમ્ ।

શય્યામુચ્ચારભૂમિં ચ સંસ્તારકમથવાઽસનમ્ ॥૧૭॥

ટીકા-‘ધુવં’ इत्यादि ।

સાધુઃ પાત્રકમ્બલં=પાત્રં ચ કમ્બલં चेति समाहारद्वन्द्वः, પાત્રં કાષ્ઠાદિ-મયં, કમ્બલમ્=ઝૂર્ણાતન્તુમયં, શય્યાં=વસતિમ્ આવાસભૂમિમિત્યર્થઃ; ઉચ્ચારભૂમિં=

આદિ સે સંયમ મેં તત્પ્રયુક્ત (સૂક્ષ્મ સ્નેહકાય કે નિમિત્ત સે) કિસી પ્રકાર કા દોષ લગતા હૈ ક્યોંકિ, વિહાર ભૂમિ આદિ મેં વિચરને કી સાધુ કો શાસ્ત્ર મેં ભગવાનને આજ્ઞા દી હૈ । જીવો કી સર્વથા રક્ષા કિયે વિના ચારિત્ર કી આરાધના નહીં હો સકતી યહ “સવ્વ ભવેણ” પદસે પ્રગટ કિયા હૈ । પ્રમાદી સૂક્ષ્મકાય ભલી માંતિ રક્ષા નહીં કર સકતા યહ “અપ્પમત્ત” પદસે સૂચિત કિયા હૈ । “સન્વિદિયસમાહિએ” પદસે યહ વ્યક્ત કિયા ગયા હૈ કિ રાગદ્વેષ કા ત્યાગ કરને સે હી યતના કા પાલન હો સકતા હૈ ॥૧૬॥

‘ધુવંચ’ इत्यादी । સાધુ કાષ્ઠ આદિ કે પાત્ર કા, નિવાસ ભૂમિ કા, ઉચ્ચાર પ્રસ્રવણ ભૂમિકા, શયનોયોગી તૃણ આદિ કે ઘને હુએ

કોઈ પ્રકારનો દોષ લાગતો નથી, કારણ કે વિહાર ભૂમિમા વિચરવાની સાધુને શાસ્ત્રમાં લગવાને આજ્ઞા આપી છે જીવોની સર્વથા રક્ષા કર્યા વિના ચારિત્રની આરાધના થઈ શકતી નથી, એ સવ્વભાવેણ પદથી પ્રકટ કર્યું છે, પ્રમાદી સાધુ સૂક્ષ્મ કાયની રક્ષા સારી રીતે કરી શકતો નથી એ અપ્પમત્ત શબ્દથી સૂચિત કર્યું છે સન્વિદિયસમાહિએ પદથી એમ વ્યક્ત કરવામાં આવ્યું છે કે રાગદ્વેષનો ત્યાગ કરવાથી જ યતનાનું પાલન થઈ શકે છે (૧૬)

ધુવંચ૦ ઇત્યાદિ. કાષ્ઠ આદિના પાત્રનું, નિવાસ ભૂમિનું, ઉચ્ચાર પ્રસ્રવણની ભૂમિનું, શયનોપયોગી તૃણ આદિના બનેલા સંસ્તારકનું, ખીંકે, ફેલકે આદિ આસનનું

मलाद्युत्सर्जनस्थानम्, तथा संस्तारकं=शयनोपयोगि तृणादिनिर्मितमास्तरणम्, आसनं=पीठफलकादिकं, योगेन=एकाग्रलक्षणेन, ध्रुवं=नियमेन काले काले प्रति लेखयेत्, उपलक्षणमिदं सदोरकमुखवस्त्रिकारजोहरणादीनामपि ॥१७॥

मूलम्-उच्चारं प्रस्रवणं, खेलं^१ सिंघाणं जल्लियं ।

फासुयं पडिलेहिता,^२ परिट्टाविज्ज^३ संजण^४ ॥१८॥

छाया-उच्चारं प्रस्रवणं श्लेष्माणं सिंघाण जल्लं च ।

प्रासुकं प्रतिलेख्य प्रतिष्ठापयेत् संयतः ॥१८॥

टीका-‘उच्चारं’ इत्यादि ।

संयतः साधुः प्रासुकम्=अचित्तं स्थानं प्रतिलेख्यं=सम्यक् निरीक्षयेत्यर्थः, उच्चारं=पुरीषं, प्रस्रवणं=सूत्रं, श्लेष्माणं=कफं, सिंघाणजल्लं=नासिकामलं च परिष्ठापयेत्=उत्सृजेत् परित्यजेदित्यर्थः । उच्चारादिसमुत्सर्जनमचित्तप्रदेशे एव कार्यम् । प्रासुकस्थाननिश्चयश्च प्रतिलेखनं विना न संभवतीति स्थानप्रतिलेखनं विधायोच्चारादि कुर्यादिति भावः ॥१८॥

संस्तारक का, पीठ, फलक आदि आसन का एकाग्र चित्तसे यथाकाल अवश्य ही प्रतिलेखन करे, उपलक्षण से सदोरकमुखवस्त्रिका और रजोहरण आदि सब उपकरणों का भी प्रतिलेखन करे ॥१७॥

‘उच्चारं’ इत्यादि । साधु, जीवरहित स्थान में सम्यक् प्रकार देख कर उच्चार प्रस्रवण कफ तथा नासिका, और कान का मल त्यागे, उच्चार प्रस्रवण आदि का त्याग अचित्त प्रदेश में ही करना चाहिए, अचित्त प्रदेश का निश्चय भली भाँति प्रतिलेखन किये बिना नहीं हो सकता एतएव स्थान का प्रतिलेखन करके ही मलादि को परिठवना चाहिए ॥ १८ ॥

अथ चित्तस्थी यथाकाल साधु अवश्य प्रक्षिप्येयम् करे । उपलक्षणं च सुषुप्तवस्त्रिका अने रजोहरण आदि अथ उपकरणानि यथा प्रतिलेखन करे (१७)

उच्चारं.० इत्यादि साधु, एव रहित स्थानमा सम्यक् प्रकारे नेष्टने उत्थार प्रस्रवणं कर्ष तथा नासिका-कानना मेव त्यागे । उत्थार प्रस्रवण आदिना त्याग अचित्त प्रदेशमा न करवा नेष्टये; अचित्त प्रदेशेना निश्चय सारी रीते प्रतिलेखन कर्था विना यथ शक्यते नथी; तेथी करीने स्थानमु प्रतिलेखन करीने न भलादिने परिठववा नेष्टये. (१८)

मूलम्-पविसित्तु^१ परागारं, पाण्डु भोयणस्स वा^२ ।

जयं^३ चिट्ठे^४ मियं^५ भांसे, नै^६ यं^७ रुवेसु^८ मणं^९ करे ॥१९॥

छाया-प्रविश्य परागारं पानार्थं भोजनाय वा ।

यतं तिष्ठेत् मित भाषेत न च रूपेषु मनः कुर्यात् ॥१९॥

टीका-‘पविसित्तु’ इत्यादि-

गोचरीं गतः साधुः पानार्थं=जलाद्यर्थं, वा अथवा भोजनाय=भक्ताद्यर्थं रोगिणश्च साधोरौषधाद्यर्थं वा परागारं=गृहस्थगृहं प्रविश्य=गतवा यतं=यतनापूर्वकं यथा स्यात् तथा तिष्ठेत्=यतनया तिष्ठेत्, यथा पाणिचरणादि-प्रतीक परिष्ठितो न भवेत्तथेत्यर्थः । मितं=परिमितं स्वल्पं भाषेत=वदेत् पृष्टः सन् ‘भिक्षार्थमागतोऽस्मी’ ति वदेत् । भक्तादिग्रहणसमये ‘कस्यार्थे’ कृतं, केन वा निर्मित ?’ मित्यादि यावता भाषणेन निरवयसाद्यता निर्वर्तेत तावद् भाषणं कुर्यादित्यर्थः । च=पुनः रूपेषु=दातृयोपित्सदनादिसौन्दर्येषु मनो न कुर्यात्=चेतो न चालयेदित्यर्थः ॥ १९ ॥

‘पविसित्तु’ इत्यादि । गोचरी को गया हुआ साधु भोजन पानके लिए अथवा ग्लान साधु को औषध आदि के लिए गृहस्थ के घरमें प्रवेश करके यतनापूर्वक खड़ा होवे हाथ पैरों को न हिलावे । परिमित भाषण करे-अर्थात् कोई पूछे तो-यही कहे कि ‘मैं भिक्षा के लिए आया हूँ’ । आहार लेते समय केवल यही प्रश्न करे कि ‘यह भोजन किसके लिए बनाया गया है ? किसने बनाया है ?’ इत्यादि पूछने से यह संशय नहीं रहता कि-‘यह भोजन निरवय है कि सावद्य ?’ इसके सिवाय निष्प्रयोजन भाषण न करे । तथा दाता स्त्री आदि की सुन्दरता की ओर चित्त न लगावे ॥ १९ ॥

पविसित्तु^० इत्यादि गोचरी भाटे गयेलो साधु भोजन पानने भाटे अथवा ग्लान साधु औषधादिने भाटे गृहस्थना घरमा प्रवेश करीने यतनापूर्वक ठोसो रहे, हाथ पग न हिलावे, परिमित भाषण करे-अर्थात् कोई पूछे तो-कहे के हुं भिक्षा के लिए आया हूँ । आहार लेती वधते केवल ओटलो न प्रश्न करे के आ भोजन केने भाटे बनाव्युं छे-? केलो बनाव्युं छे ? ओस पूछवाथी संशय रहेतो नथी के-आ भोजन निरवद्य छे के सावद्य ओ उपरात् निष्प्रयोजन भाषण न करे, तथा दाता स्त्री आदिनी सुन्दरता तरक्ष चित्त न लगावे (१८)

મૂલમ્-‘વહું સુણેઈ કેન્નેહિં, વહું અચ્છીહિં પિચ્છંઈ ।

નં ય દિટ્ઠં સુયં સંઘં, મિલ્લુ અંઘરાઘમરિહં ॥૨૦॥

છાયા વહુ શ્રુણોતિ કર્ણાભ્યાં વહુ અક્ષિભ્યાં પશ્યતિ ।

ન ચ દૃષ્ટં શ્રુતં સર્વં મિશ્તુરાહ્યાતુમર્હતિ ॥ ૨૦ ॥

ટીકા-‘વહું સુણેઈ’ इत्यादि ।

મિશ્તુઃ=સાધુઃ મિશ્તાદ્યર્થે પ્રવિષ્ટઃ સન્ કર્ણાભ્યાં=શ્રવણાભ્યાં વહુ=વિ-

વિધે વાક્યજાતં શ્રુણોતિ=આકર્ણયતિ, તથા અક્ષિભ્યાં=નયનાભ્યાં વહુ=વિવિધં પશ્યતિ=વિલોકતે, તત્ર દૃષ્ટં, શ્રુતં ચ તત્સર્વમ્ આહ્યાતું=વક્તું નર્હતિ કેન-
ચિત્પૃષ્ઠોડપીત્યધ્યાહારઃ ॥ ૨૦ ॥

મૂલમ્-સુયં વાં જહવાં દિટ્ઠં, નં લંવિજ્જોવઘાઈયં ।

નં યે કેર્ણ ઉવાંણં, ગિહિજોગં સમ્માયરે ॥૨૧॥

છાયા-શ્રુતં ત્રા યદિવા દૃષ્ટં નાલપેત્ ઔપઘાતિકમ્ ।

ન ચ કેન ઉપાયેન ગૃહિયોગં સમાચરેત્ ॥૨૧॥

ટીકા-‘સુયં વા’ इत्यादि ।

શ્રુતં વા=પરમુખાત્ શ્રવણવિષયીકૃતં વાક્યજાતં, યદિવા=અથવા દૃષ્ટં=

સ્વયમેવ ચક્ષુર્વિષયીકૃતં વસ્તુજાતમ્ ઔપઘાતિકમ્=ઉપઘાતકારણં પરપીડાકરં

‘વહું સુણેઈ’ इत्यादि । મિશ્તુ જબ મિશ્તા કો જાતા હૈ તો નાના પ્રકાર કી વાતેં સુનાઈ પડતી હૈં, તરહ તરહ કી વસ્તુઈ નેત્રોં સે દિખાઈ પડ જાતી હૈં । વે સબ સુની હુઈ વાતેં ઔર દેખી હુઈ વસ્તુ કિસી સે પૂછે જાને પર ભી નહીં કહની ચાહિયે ॥ ૨૦ ॥

‘સુયં વા’ इत्यादि । કાનોં સુની હુઈ ઔર આંખો સે દેખી હુઈ વાત કિસી કો પીડા પહુંચાને વાલે હો તો પૂછને પર ભી નં

વહુસુણેઈ૦ ઇત્યાદિ લિશ્તુ ન્યારે લિશ્તાને માટે જાય છે. ત્યારે નાના પ્રકારની વાતો સાંભળવામા આવે છે, તરેહ તરેહની વસ્તુઓ આંખથી નેવામાં આવે છે; એ બધી સાંભળેલી વાતો અને નેમળી વસ્તુઓ કોઈ પૂછે તો પણ કહેવી ન નેમળે (૨૦)

સુયંવા૦ ઇત્યાદિ જ્ઞાનથી સાંભળેલી અને આંખથી નેમળેલી વાત કોઈને પીડા પહોંચાડનારી હોય, તો પૂછવા છતાં પણ ન કહેવી. તાત્પર્ય એ છે કે,

નાલપેત્=ન કથયેત્ પૃષ્ઠોડ્પીતિશેષઃ, યથાશ્રુતદૃષ્ટભાષણેન સંયમોપધાતો ભવતીતિ પૃષ્ઠોડ્પિ સ્વપરહિતં પ્રિયં ચાલ્પમેવ વદેદિતિ પિણ્ડિતાર્થઃ । કેન ચ=કેનાપિ, 'ચ' શબ્દોડ્પ્યર્થકઃ, ઉપાયેન=કારણેન, ગૃહિયોગં=ગૃહસ્થસમ્બન્ધમ્=ઇતસ્તતો વાર્તા-કરણાદિરૂપં, તદ્વાલલાલનાદિરૂપમ્, આરમ્ભસમારમ્ભાદિરૂપં વા ન સમાચરેત્=ન કુર્યાદિત્યર્થઃ ॥૨૧॥

મૂલમ્--નિઢાણં રસનિર્ઘૂંઢં, મદ્દગં પાવર્ગં તિં વા ।

પુટ્ટો વૌ વિ અપુટ્ટો વૌ, લાંભાલામં નં નિદિસે ॥૨૨॥

છાયા-નિઢાણં રસનિર્ઘૂંઢં મદ્દકં પાપકમ્ ઇતિ વા ।

પૃષ્ઠો વાડપિ અપૃષ્ઠો વા લાંભાલામં ન નિર્દિશેત્ ॥ ૨૨ ॥

ટીકા-'નિઢાણં' ઇત્યાદિ ।

અથ કીદૃશં ભક્તપાનં ભવદ્વિલ્લંઘનમ્ ? ઇતિ કેનચિત્ પૃષ્ઠોડ્પૃષ્ઠોવા સાધુઃ નિઢાણં=સુરસં (લઘ્વં ચેદ્) મદ્દકમિતિ=શોભનમિતિ, તથા રસનિર્ઘૂંઢં=વિરસં- (લઘ્વં ચેદ્) પાપકમિતિ=અશોભનમિતિ, તથા " ભવદ્વિમિશ્ણા લઘ્વા 'ન વા "

કહે, તાત્પર્ય યહ કિ દેહી સુની સવ વાતોં કે કહને સે સંયમ કા ઉપધાત હોતા હૈ હસ લિષ પૂછે જાને પર મી ઉતની હી વાત કહની ચાહિષ જો અપને કો ઓર પર કો હિત તથા પ્રિય હો । તથા કિસી મી કારણ-સે ગૃહસ્થ સમ્બન્ધ અર્થાત્ ગૃહસ્થ કી ઇધર વાતે કરના, વાલક કા લાડ કરના-પુચકારના આદિ ઓર આરંમ સમારંમ ક્રિયાઈ ન કરે ॥૨૧॥

'નિઢાણં' ઇત્યાદિ । 'આજ આપકો કસા આહાર મિલા હૈ ?' ઁસા કિસી કે પૂછને પર યા નહીં પૂછને પર મી સાધુ યહ ન કહે કિ 'સરસ મિલા હૈ અથવા નીરસ મિલા હૈ' તથા 'આજ આપકો

જોએલી સાંભળેલી બધી વાતો કહેવાથી સંયમનો ઉપધાત થાય છે તેથી પૂછવામાં આવ્યા છતાં પણ એટલી જ વાત કહેવી જોઈએ કે જે પોતાને તથા પરને હિતકારક તથા પ્રિય હોય, કોઈપણ કારણે ગૃહસ્થ સંબંધી અર્થાત્ ગૃહસ્થની આમતેમ વાતો કરવી, બાબતને લાઠ લગાવવા કે આરંભ સમારંભ આદિ ક્રિયાઓ ન કરવી (૨૧)

નિઢાણં ઇત્યાદિ 'આજ આપને કેવો આહાર મળ્યો છે?' એવું કોઈ પૂછે યા ન પૂછે તો પણ સાધુ એમ ન કહે કે સરસ મળ્યો છે, અથવા નીરસ મળ્યો છે 'આજ આપને લિશ્ણા મળી કે નહીં? એવું કોઈ પૂછે યા ન પૂછે તો પણ સાધુ

इति सामान्यतः पृष्ठोऽपृष्ठो वा लाभालाभं=लाभश्चालाभश्चेति समाहारद्वन्द्वः
भिक्षाप्राप्त्यप्राप्ति न निर्दिशेत्, भिक्षा प्राप्तेति अथवा भिक्षा न प्राप्तेति न कथ-
येदित्यर्थः । एवं भाषणे सति साध्वसंतोष-लोलुपता-प्रवचनलघुतादिदोष-
प्रसक्तेरिति भावः । पृष्ठः सन् साधुः 'सर्वदा साधूनामानन्दः' इत्यादि भाषया
समादधीतेति साधुसामाचारी ॥ २२ ॥

मूलम्-नै यं भोयणंमि गिद्धो, चरे उच्छं अंयंपिरो ।

अफासुयं नै भुंजिज्जा, कीर्यमुंदेसिआहंडं ॥२३॥

छाया-न च भोजने गृद्धः चरेदुच्छमजरूपन् ।

अप्रासुकं न भुञ्जीत, क्रीतमौद्देशिकमाहृतम् ॥ २३ ॥

टीका-उच्छं=ज्ञाताज्ञातकुले सधनाधनकुले वा, सप्तमीस्थाने प्राकृतत्वाद्
द्वितीया, अजरूपन्=सावधनिरव्यतासंशयनिवर्तकातिरिक्तभाषणमकुर्वन् चरेद् भि-
क्षार्थमिति शेषः । भोजने च=भक्तपानादौ च गृद्धः=स्पृह्यालुः(साकाङ्क्षः)न भवेत्

भिक्षा मिली है कि नहीं ?' इस प्रकार पूछने पर या नहीं पूछने
पर भी साधु यह न कहे कि 'आज भिक्षा मिली है या नहीं मिली'
अर्थात् न यह कहे कि-मिली है और न यही कहे कि-नहीं मिली
है, क्योंकि, ऐसा भाषण करने से साधु में असंतोष, लोलुपता,
प्रवचन की लघुता आदि दोष आजाते हैं अतः केवल यही कहे कि
'साधुओं को तो सदैव आनन्द है,' ऐसी साधुसमाचारी है ॥२२॥

'न य भोयणमि' इत्यादि । ज्ञात अज्ञात अथवा सधन और
निर्धन कुलों में निरव्यता साव्यता का संशय निवारण करने के
अतिरिक्त और न बोलता हुआ भिक्षा के लिए गमन करे । भक्तपान

એમ ન કહે કે-આજ ભિક્ષા મળી છે કે નથી મળી અર્થાત્ એમ ન કહે કે મળી
છે અને એમ પણ ન કહે કે-મળી નથી, કારણ કે એવું ભાષણ કરવાથી
સાધુમાં અસંતોષ, લોલુપતા, પ્રવચનની લઘુતા આદિ દોષ આવે છે એટલે
કેવળ એમ જ કહે કે-'સાધુઓને તો સદૈવ આનંદ જ આનંદ છે' એવી સાધુ
સમાચારી છે. (૨૨)

नयभोयणमि० इत्यादि-ज्ज्ञातीनां-अज्ञानाया अथवा धनवान निर्धन कुलोभा
निरव्यता-साव्यतानो संशय निवारवा सिवाय भीष्णु को न बोलता भिक्षाने माटे
साधु गमन करे. भक्त-पानमां लोलुपी न थाय, अर्थात् सरस लोचन पाननी

સરસંભક્તપાનામિલાષેણ સુસમૃદ્ધકુલમાત્રગામી ન ભવેદિત્યર્થઃ । તત્રાપિ અપ્રાસુક-
સચિત્તમિશ્રાદિ, તથા ક્રીતમ્, તથૌદૈશિકં, તથા-આહતં ન મુક્તીત=અનુપયોગતઃ
કથંચિદ્ ગૃહીતમપિ નાભ્યવહરેદિત્યર્થઃ । ક્રીતાદિકં પ્રાગ્વ્યાખ્યાતમેવ ॥૨૩॥

મૂલમ્-સંનિર્હિં ચ ન કુર્વિજ્ઞા, અણુમાયંપિ સંજૈણ ।

મુહાજીવી અસંવદ્ધે, હવિજ્ઞં જર્ગનિસ્સિણ ॥૨૪॥

છાયા-સંનિર્હિં ચ ન કુર્યાત્ અણુમાત્રમપિ સંયતઃ ।

મુધાજીવી અસંવદ્ધઃ ભવેજ્જગન્નિશ્રિતઃ ॥૨૪॥

ટીકા-‘સંનિર્હિં’ इत्यादि ।

મુધાજીવી=શરીરપોષણપ્રયોજનરહિતજીવનઃ નિરવધમિક્ષાગ્રાહક इत्यર્થઃ
અસંવદ્ધઃ=નિર્લિપ્તઃ રાગદ્વેષવિનિર્મુક્ત इत्यર્થઃ સંયતઃ=સાધુઃ અણુમાત્રમપિ=અત્ય-
લ્પમપિ તિલતુષપરિમિતમપીત્યર્થઃ સંનિર્હિં=નકં ભક્તાદિ સંચયં ન કુર્યાત્, એવંમૂતઃ
સન્નેવ જગન્નિશ્રિતઃ=ત્રસસ્થાવરાત્મકસકલજીવપાલકો ભવેત્ । ‘મુહાજીવી’ इति

में लोलुपी न होवे, अर्थात् सरस भोजन पान की इच्छा से सम्पत्तिशाली
कुलों में ही भिक्षा के लिए न जावें । तथा सचित्त-मिश्र आदि अप्रासुक,
क्रीत, औद्वैशिक, और अभ्याहृत आहार यदि असावधानी के कारण
लेनेमें आ जाय तो उसका उपयोग न करे । क्रीत आदि का स्वरूप
पहले कहा जा चुका है ॥ २३ ॥

‘संनिर्हिं’ इत्यादि । शरीर को पुष्ट करने के प्रयोजन से रहित
निरवध भिक्षा ग्रहण करने वाले, रागद्वेष के त्यागी साधुओं को
चाहिए कि वे अणुपात्र भी अर्थात् थोड़ा भी आहार आदि की संनिधि
(रात्रि में संचय) न करे । ऐसा करने वाले, त्रस स्थावर रूप जगत्
के पालन करने वाले होते हैं । गाथा में ‘मुहाजीवी’ पदसे ‘साधु को

ઇચ્છાથી સંપત્તિશાલીકુળોમાજી ભિક્ષાને માટે ન જાય તથા સચિત્ત-મિશ્ર
આદિ અપ્રાસુક, ક્રીત, ઔદૈશિક, અને અભ્યાહૃત આહારને અસાવધાનીને કારણે
ગૃહીત થઇ જાય તો પણ તેના ઉપયોગ ન કરે ક્રીત આદિનું સ્વરૂપ પહેલા
કહેવામાં આવી ગયું છે (૨૩)

સંનિર્હિં. इत्यादि. शरीरને पुष्ट કરવાના પ્રયોજનથી રહિત નિરવધ ભિક્ષા
ગ્રહણ-કરનારા રાગદ્વેષના ત્યાગી સાધુઓએ અણુમાત્ર પણ અર્થાત્ થોડા પણ
આહાર આદિની સંનિધિ (રાત્રિમાં સચય) રાખવી નહીં. એમ કરનારા સાધુઓ
ત્રસ-સ્થાવરરૂપ જગતનું પાલન કરનારા બને છે. ગાથામાં મુહાજીવી શબ્દથી એવે

पदेन सकलसावधक्रियाऽऽचरणभीरुत्वमावेदितम् । 'असंबद्धे' इतिपदेन पुद्गले-
ष्वगृध्नुत्वं ध्वनितम् ॥२४॥

मूलम्--लूहविती सुसंतुष्टे, अपिच्छे सुहरे सिया ।

आसुरत्त नं गच्छिजा, सुक्षाणं जिणसासनं ॥२५॥

छाया-रुक्षवृत्तिः सुसंतुष्टः अल्पेच्छः सुभरः स्यात् ।

आसुरत्वं न गच्छेत् श्रुत्वा तद् जिनशासनम् ॥२५॥

टीका--'लूहविती' इत्यादि ।

साधुः, रुक्षवृत्तिः=रुक्षै=नीरुसैवृत्तिः=जीविका यस्य स तथोक्तः, वल्लवण-
कान्तप्रान्तादिनीरसभिक्षान्नजीवीत्यर्थः, तथा सुसंतुष्टः=यथाप्राप्तपरितुष्टः, नीरसे
स्वल्पे वा भक्तपानादौ लब्धे तदधिकजिघृक्षारहितः, एवमल्पेच्छः=अल्पाभिलाषी,
तथा सुभरः=सुतृप्तः परपीडोत्पादनेन भिक्षोपादानकामनारहितः स्यात्=भवेत्,
परंतु तत्=लोकत्रयप्रथितं जिनशासनं-क्रोधपरिणामावेदकां जिनशिक्षां श्रुत्वा=

समस्त सावध व्यापार करने में भीरु होना चाहिए' ऐसा प्रगट किया
है । तथा 'असंबद्धे' पद से यह सूचित किया है कि 'साधु को
आहार आदि किसी वस्तु में आसक्ति नहीं करनी चाहिए' ॥२४॥

'लूहविती' इत्यादि । साधु, लूखे सूखे अर्थात् वाल, चनों
आदि अन्त प्रान्त भिक्षा से संतुष्ट रहने वाला जैसी जितनी निर्दोष
भिक्षा मिल जाय उसीमें संतुष्ट-अधिक की इच्छा न रखने वाला,
स्वल्प इच्छा वाला तथा पर को पीडा न पहुंचा कर अन्न पान ग्रहण
करने वाला होवे । तीन लोकमें प्रसिद्ध, क्रोधका कटुक परिणाम
प्रतिपादन करने वाले प्रवचन को सुनकर तदनुसार कदापि क्रोध न

अर्थ प्रगट किये छे डे साधुये समस्त सावध व्यापार करवाभा लीउ थयु लेधये
तथा असंबद्धे शण्ठथी येम सूचित । कथु छे डे साधुये आहार आदि केछ
वस्तुमा आसक्ति राखवी न लेधये (२४)

लूहविती इत्यादि 'साधु लूखा-सूखा अर्थात् वाल-चण्णा आदि अतप्रांत
भिक्षाथी संतुष्ट रहनेवाले, जवी शण्ठथी निर्दोष भिक्षा भणी जाय तेमा संतुष्ट,
अधिकनी इच्छा न नाखनारे, स्वल्प इच्छा वाणो तथा परने पीडा न पडोयाडीने
अन्नपान ग्रहण करनारे णने, त्रय लोकमा प्रसिद्ध क्रोधनु कटुं परिणाम प्रतिपादन
करनारे जिन प्रवचने सावणीने तदनुसार कदापि क्रोध न करे लूणी-सूखी भिक्षा

સમકર્ષ્ય આસુરત્વમ્-આસુરભાવં ક્રોધં ન ગચ્છેત્=ન ધારયેત્ । રુક્ષમિત્તાદિના રુક્ષવચનાદિના વા ચિત્તં ન વિકારયેદિતિ ભાવઃ ॥

‘લૂહવિત્તી’ इत्यनेन रसागृद्धित्वं सूचितम्, ‘सुसंतुष्टे’ इत्यनेनालाभादि-
परिषहविजेतृत्वमावेदितम् । ‘अपिच्छे’ इत्यनेन अनिदानत्वं प्रकटितम् । ‘सुहरे’
इत्यनेन यथालाभसन्तुष्टत्वं प्रत्यायितम् । ‘आसुरत्तं न गच्छिज्जा’ इत्यनेन
कषायपरित्याग एव जिनशासनरहस्यमिती धोतितम् ॥२५॥

મૂલમ્-કનનસુખલેહિં સદેહિં, પેમં નામિનિવેસણં ।

દારુણં કર્કસં ફાસં, કાર્ણેણ અંહિઆસણ ॥૨૬॥

છાયા-કર્ણસૌરુયૈઃ શબ્દૈઃ પ્રેમ ન અમિનિવેશયેત્ ।

દારુણં કર્કસં સ્પર્શ કાયેન અધિસહેત ॥૨૬॥

ટીકા-‘કનનસુખલેહિં’ इत्यादि—

साधुः कर्णसौख्यैः श्रवणेन्द्रियसुखसाधकैः शब्दैः सह, सहार्थे तृतीया,

करे । लूखी सुखी भिक्षा मिलने से अथवा किसी के कठोर वचन से
चित्त में खेद न लावे ।

‘लૂહવિત્તી’ પદસે ‘મન કો વશમેં કરને વાલા હોના વાહિણ’
યહ સૂચિત કિયા ગયા હૈ । ‘સુસંતુષ્ટે’ પદસે ‘અલાભ પરીષહ કોં
જીતને વાલા હો’ યહ પ્રગટ કિયા હૈ ।

‘અપિચ્છે’ સે નિદાનરહિતતા સૂચિત કી હૈ । ‘સુહરે’ શબ્દ
સે જિતના આહાર મિલજાય ઉતને હી સે સન્નોપ કરના પ્રગટ કિયા
હૈ । ‘આસુરત્તં ન ગચ્છિજ્જા’ હસ પદસે ‘કષાય કા ત્યાગ કરના હી
જિનશાસનં કા રહસ્ય હૈ’ યહ પ્રગટ કિયા ગયા હૈ ॥ ૨૫ ॥

‘કનનસુખલેહિં’ इत्यादि । साधु, श्रवणेन्द्रिय को सुख उपजाने

મળવાથી અથવા કોઈનાં કઠોર વચનથી ચિત્તમાં ખેદ ન લાવે

लूहवित्ती शब्दधी मनने वश राખनार थवुं लेधये अम सूचित कथुं छे.
सुसंतुष्टे शब्दधी अलाभ परीषहने छतनार गने अम प्रगट कथुं छे अपिच्छे
धी निदानरहितता सूचित करी छे सुहरे शब्दधी नेटवो आहार भणी जाय तेटवा
थीन सतोष राखवानु प्रगट कथुं छे आसुरत्तं न गच्छिज्जा अ पदधी कषायनो
त्याग करवो अने जिनशासनं रहस्य छे, अम प्रगट कथुं छे (२५)

કનનસુખલેહિં, इत्यादि. साधु श्रवणेन्द्रियने सुख उपजानानारा भनेअ

सप्तम्यर्थे वा तृतीया प्राकृतत्वात्, प्रेम=अनुरागं न अभिनिवेशयेत्=न कुर्यात्, ललनामृदुलालपनतद्भूषणझणत्कारस्वरतालसमलङ्कृतगानवीणादिशब्दसमाकर्षणा-
ऽऽसक्तो न स्यादित्यर्थः । अपि च कायेन=देहेन दारुणं=दुःखदायकं, कर्कशं= कठोरं, स्पर्शम् अधिसहेत, तत्र द्वेषं न कुर्यादित्यर्थः । उपलक्षणं चैतत् अनुक्तेन्द्रिय विषयाणामपि, तथा च सकलेन्द्रियविषयेषु रागद्वेषौ परिवर्जयेदिति भावः ॥२६॥

मूलम्—खुहं^१ पिवासं दुस्सिज्जं, सीउण्हं अरइं भयं ।

अहिआसे अव्वहिओ, देहदुक्खं महाफलं ॥२७॥

छाया-क्षुधं पिपासां दुःशय्यां शीतोष्णम् अरतिं भयम् ।

अधिसहेत अव्यथितो देहदुःखं महाफलम् ॥ २७ ॥

टीका—‘खुहं’ इत्यादि—

साधुः अव्यथितः=अनुद्विग्नः सन् क्षुधं=बुभुक्षां पिपासां=जलपानेच्छां-
दुःशय्यां=दुर्वसतिं, विषमभूम्यादिरूपं शयनस्थानं वा, शीतोष्णं=प्रतीतम्,
अरतिं=मोहनीयकर्मोद्भवां नो कपायलक्षणां, भयं=चौरव्याघ्रादिजनितां भीतिं अधि-

वाले मनोज्ञ शब्दों में स्नेह (राग) न करे, अर्थात् स्त्री आदी की कोमल मीठी भाषा, उसके भूषणों की झनझनाहट, स्वर और तालसे शोभित गान अथवा वीणा आदि के शब्द सुनकर अनुरक्त न होवे । शरीर से दुःखद और कर्कश स्पर्श सहन करे, अर्थात् ऐसे स्पर्श से द्वेष न करे । यह कथन अन्य इन्द्रिय विषयों का भी उपलक्षण है इस लिए इन्द्रियों के किसी भी विषय में राग द्वेष नहीं करना चाहिए ॥२६॥

‘खुहं’ इत्यादि । साधु, उद्विग्न (खिन्न) न होता हुआ क्षुधा, पिपासा, विषमशयन आदि के स्थान, शीत उष्ण, मोहनीय कर्म के उदय से उत्पन्न अरति नामक नोकषाय, और चोर व्याघ्र आदि

शण्डेभां स्नेह (राग) न रागे, अर्थात् स्त्री आदिनी कोमल मीठी भाषा, ऐनां भूषणोनां अणुअणुहट, स्वर अने तालथी शोभित गान अथवा वीणा आदिना शण्ड सावणीने अनुरक्त न थाय शरीरथी दुःखद अने कर्कश स्पर्श सहन करे अर्थात् ऐवा स्पर्शथी द्वेष न करे, आ कथन अन्य इन्द्रियविषयानुं पणु उपलक्षण छे तेथी इन्द्रियोना कोठ पणु विषयमा राग द्वेष न करवा लेछये (२६)

खुहं० इत्यादि. साधु उद्विग्न (भिन्न) न थता क्षुधा पिपासा, विषम शयन आदिनां स्थान, टाढ ताप, मोहनीय कर्मां उदयथी उत्पन्न अरति नामक नोकषाय,

સહેત=તિતિક્ષેત, યતઃ દેહદુઃખં=કાયક્લેશસહિષ્ણુત્વં મહાફલં=નિરન્તરશાત-
સંપાતપ્રાપ્તિલક્ષણમોક્ષફલકં ભવતીતિ શેષઃ । દ્વાદશવિધતપોઽન્તઃપાતિત્વેન
કાયક્લેશસહિષ્ણુતાયા મોક્ષસાધકત્વમિતિ ભાવઃ ॥ ૨૭ ॥

મૂલમ્--અત્થંગયંમિ આઈચ્છે, પુરંતથા ય ઍણુગ્ગણ ।

આહારમાદ્યં સંઘં, મણંસાવિ ણ પત્થણ ॥૨૮॥

છાયા-અસ્તંગતે આદિત્યે પુરસ્તાચ્ચ અનુદ્રતે ।

આહારાદિકં સર્વં મનસાઽપિ ન પ્રાર્થયેત્ ॥ ૨૮ ॥

ટીકા-‘અત્થંગયંમિ’ इत्यादि-

આદિત્યે=સૂર્યે અસ્તંગતે સતિ=સૂર્યાસ્તમયનાનન્તરં પ્રદોષકાલાદારમ્બ્ય
નિશાવસાનકાલં યાવદિત્યર્થઃ । પુરસ્તાત્=પ્રાચ્યાં દિશિ અનુદ્રગતે ચ સતિ
આદિત્યે इति શેષઃ, સૂર્યોદયાત્ પ્રાક્ પ્રભાતસમયે इत्यર્થઃ । સર્વં=સર્વવિધમ્
આહારાદિકંમ્=અન્નાદિકં મનસાપિ સાધુર્ન પ્રાર્થયેત્=નેચ્છેત્ કિં પુનઃ સંનિધિ-
કરણમિતિ, સાધુના સૂર્યાસ્તંગમનાનન્તરં સૂર્યોદયાત્ પ્રાગ્ ભોજનં સર્વથા હેયમ્,
બહુતરજીવર્હિસામમતાદિદોષપ્રસન્નાદિતિભાવઃ ॥ ૨૮ ॥

સે હોને વાલે ભયકો સહન કરે, કયોકિ-કાયક્લેશ કો સહન કરને
સે નિરન્તર સુખવાલા મોક્ષફલ પ્રાપ્ત હોતા હૈ । તાત્પર્ય યહ હૈ કિ
વારહ પ્રકાર કી તપસ્યા મેં કાયક્લેશ ભી એક તપ હૈ ઇસ લિખ
ઉસકે સહન કરને સે મોક્ષ કી પ્રાપ્તિ હોતી હૈ ॥ ૨૭ ॥

‘અત્થંગયંમિ’ इत्यादि । જવ સૂર્ય અસ્ત હો જાય અર્થાત્
સંધ્યાકાલ આરંભ હોનેપર રાત્રિ કે અન્ત તક જવ તક કિ સૂર્ય પૂર્વ
દિશામેં ઉદિત ન હો જાય, તવ તક સવ પ્રકાર કે અન્નાદિ આહાર
કો સાધુ મનસે ભી ન ચાહે, સંનિધિ રાખને કી તો વાત હી કયા
હૈ ? તાત્પર્ય યહ કિ સૂર્યાસ્ત કે વાદ સૂર્યોદય તક આહાર કા સવ

અને ચોર વાધ આદિથી થતા ભયને સહન કરે કારણ કે કાયક્લેશને સહન કરવાથી
નિરન્તર સુખવાળું મોક્ષલક્ષણ પ્રાપ્ત થાય છે. તાત્પર્ય એ છે કે જાગ્ર પ્રકારની તપસ્યામાં
કાયક્લેશ પણ એક તપ છે તેથી એને સહન કરવાથી મોક્ષની પ્રાપ્તિ થાય છે. (૨૭)

અત્થંગયંમિ० इत्यादि. જ્યારે સૂર્ય અસ્ત થાય અર્થાત્ સંધ્યાકાળના આરંભથી
રાત્રિના અત સુધી-જ્યાંસુધી સૂર્ય પૂર્વ દિશામાં ઉદિત ન થાય ત્યાં
સુધી સર્વ પ્રકારના અન્નાદિ આહારને સાધુ મનથી પણ ન ચાહે સંનિધિ રાખવાની
તો વાત જ શી ? તાત્પર્ય એ છે કે સૂર્યાસ્તની પછી સૂર્યોદય સુધી આહારને

મૂલ્મ-અંતિતિણે અચવૈલે, અપ્પભાસી મિયાસણે ।

હંવિજ્ઞ ઝંયરે દંતે, થોવં લંઘ્ઠં નં ચિંસં ॥૨૯॥

છાયા-અંતિતિણઃ અચપલઃ અલ્પભાષી મિતાશનઃ ।

ભવેદ્ ઉદરે દાન્તઃ સ્તોકં લબ્ધ્વા ન ચિંસયેત્ ॥ ૨૯ ॥

ટીકા-‘અંતિતિણે’ इत्यादि—

સાધુઃ, અતિન્તિણઃ=તિન્તિણો નામ ભિક્ષાયા અપ્રદાને ગૃહસ્થાગર્હણાપરક-
વિવિધવાક્યભાષણશીલઃ, ન તિતિણઃ અતિન્તિણઃ ભવેત્-ભિક્ષાયા અલાભેऽપિ-
તન્નિમિત્તં કિંચિદપિ કર્કશાદિવચનં ન ભાષેત્ इत्यर्थः, અચપલઃ=નિશ્ચલચેતો-
વચનકાયઃ, અલ્પભાષી=ભિક્ષાગ્રહણકાલેऽન્યદાપિ પરિમિતવચનઃ, મિતાશનઃ=
પ્રમાણોપેતાહારઃ, તથા ઉદરે દાન્તઃ=ઉદરપૂરણાનુચિન્તનરહિતઃ ભવેત્ । एवं સ્તોકં
પ્રવુરતરમધુરાન્નાદિસરસવસ્તુસત્ત્વેऽપિ તતઃ ઈષદ્ નીરસં વા કિંચિલ્લબ્ધ્વા ન

પ્રકાર સે પરિહાર કરના ચાહિયે, ક્યોં કિ ઉસમેં બહુતેરે પ્રાણિયોં
કી હિંસા મમતા આદિ દોષ લગતે હૈં ॥ ૨૮ ॥

‘અંતિતિણે’ इत्यादि । ભિક્ષા કા લાભ ન હોને પર ગૃહસ્થ કી
ગર્હણા કરનેવાલા તિન્તિણ કહલાતા હૈ । સાધુ કો એસા નહીં હોના
ચાહિયે । ભિક્ષા કા લાભ ન હોને પર ઉસ વિષય મેં કુછ ભી
બડબડાહટ ન કરે । મન, વચન ઔર કાય કો ચંચલ ન હોને દે ।
ભિક્ષા ગ્રહણ કરતે સમય અથવા અન્ય સમય પર પરિમિત વચનોં
કા ઉચ્ચારણ કરે ઔર પરિમિત આહાર ગ્રહણ કરે । ઉદર પૂર્તિ કે
લિયે ચિન્તા ન કરે । બહુત સે સ્વાદિષ્ટ પદાર્થોં મેં સે દાતા થોડા
સા યા નીરસ આહાર દે તો ક્રૂદ્ધ ન હોવે ।

સર્વ પ્રકારે પરિહાર કરવો જોઈએ, કારણકે તેના ધણાય પ્રાણીઓની હિંસા અને મમતા
આદિ દોષ લાગે છે (૨૮)

અંતિતિણે ० ઇત્યાદિ ભિક્ષાનો લાભ ન થતાં ગૃહસ્થની ગર્હણા કરનાર તિતિણ
કહેવાંય છે. સાધુએ એવા ન થવું જોઈએ. ભિક્ષાનો લાભ ન થતા એ વિષયમાં
કોઈ પણ ખડખડાટ ન કરવો. મન વચન અને કાયને ચચળ ન થવા જેવી ભિક્ષા
ગ્રહણ કરતી વખતે અથવા અન્ય સમયે પરિમિત વચનોનું ઉચ્ચારણ કરવું, અને
પરિમિત આહાર ગ્રહણ કરવો. ઉદરપૂર્તિને માટે ચિંતા ન કરવી. ધણા સ્વાદિષ્ટ
પદાર્થોમાથી દાતા થોડો યા નીરસ આહાર આપે તો ક્રુદ્ધ ન થવું.

સ્વિસયેત્=ન ક્રુધ્યેત્ । ‘અતિતિણો’ ઇતિપદેન મુનેર્ભાષાસમિત્યારાધકત્વં ગામ્ભીર્યં
 ચાવિષ્કૃતમ્ । ‘અચવલે’ ઇત્યનેન પઙ્ગીવનિકાયયતનાપરત્વં પ્રદર્શિતમ્ ।
 ‘અપ્પભાસી’ ઇતિ પદેન પ્રયોજનમન્તરેણ મૌનાવલમ્બિત્વં વિધેયમિતિ, સમૌનં
 શ્લોકવ્યમિતિ વા ધ્વનિતમ્ । ‘મિયાસણે’ ઇત્યનેન રસનેન્દ્રિયવશીકૃત્ત્વં સૂચિતમ્ ।
 ‘હયરે દંતે’ ઇત્યનેન ઉદરાધિકપૂરણેન પ્રમાદપ્રસક્તિસ્તયા સ્વાધ્યાયાદિહાનિશ્ચારિત્ર-
 મજ્જથેતિ વદ્વો દોષાઃ સમાપતન્ત્યતોઽન્તપ્રાન્તાદિયાદૃક્તાદગ્નાદિના ક્ષુધોપશ-
 મનમાત્રતત્પરત્વમાસ્થેયમિત્યાવેદિતમ્ ॥૨૯॥

‘અતિસ્તિણે’ પદ સે મુનિ કી ભાષાસમિતિ કી આરાધકતા તથા ગંભીરતા પ્રગટ કી હૈ, અર્થાત્ સાધુ કો સદા ભાષાસમિતિ મેં સાવધાન રહના चाहिए और गंभीरता रखनी चाहिए ।

‘અચવલે’ પદસે પઙ્ગીવનિકાય કી યતના મેં તત્પરતા પ્રદર્શિત કી હૈ । ‘અપ્પભાસી’ પદસે યહ સૂચિત કિયા હૈ કિ ‘સાધુ કો નિષ્પ્રયોજન ભાષણ ન કરના चाहिए-અર્થાત્ વચન શુષ્ઠિ કા પાલન કરના चाहिए’ । ‘મિયાસણે’ પદસે ‘રસના ઇન્દ્રિય કો વશ મેં કરના चाहिए’ એસા પ્રગટ કિયા હૈ । ‘હયરે દંતે’ ઇસ પદસે યહ વતાયા હૈ-‘અધિક ભોજન કરને સે પ્રમાદ આજાતા હૈ, પ્રમાદ સે સ્વાધ્યાય આદિ ક્રિયાઓ મેં વાધા પહુંચતી ઓર ચારિત્ર મેં દોષ લગતા હૈ, ઇત્યાદિ ઓનેક દૂષણ આજાતે હૈં અતઃ એવ અન્તપ્રાન્તાદિ સાધારણ આહાર સે બી ક્ષુધા વુઝા લેની चाहिए ॥ ૨૯ ॥

અતિતિણે શબ્દથી મુનિની ભાષા સમિતિની આરાધકતા તથા ગંભીરતા પ્રકટ કરી છે, અર્થાત્ સાધુએ સદા ભાષા સમિતિમાં સાવધાન રહેવું જોઈએ અને ગંભીરતા રાખવી જોઈએ

અચવલે શબ્દથી પણ જીવનિકાયની યતનામાં તત્પરતા પ્રદર્શિત કરી છે.

અપ્પભાસી શબ્દથી જોમ સૂચિત કર્યું છે કે સાધુએ નિષ્પ્રયોજન ભાષણ ન કરવું જોઈએ અર્થાત્ વચન શુષ્ઠિનું પાલન કરવું જોઈએ. મિયાસણે શબ્દથી રસના ઇન્દ્રિયને વશ કરવી જોઈએ જોમ પ્રકટ કર્યું છે હયરે દંતે પદથી જોમ બનાવ્યું છે કે-અધિક ભોજન કરવાથી પ્રમાદ આવી જાય છે, પ્રમાદથી સ્વાધ્યાય આદિ ક્રિયાઓમાં વાધા પડે છે, અને ચારિત્રમાં દોષ લાગે છે, અને જોક દૂષણ આવે છે, તેથી કરીને અતપ્રાતાદિક સાધારણ આહારથી પણ ક્ષુધા બુઝાવી લેવી જોઈએ. (૨૯)

मदो न कर्तव्य इत्याह—‘न य’ इत्यादि ।

मूलम्—न य बाहिरं परिभवे, अन्ताणं न समुक्कसे ।

सुर्यलाभे न^१ मज्जेज्जा, जंवा तवंसि बुद्धिं^२ ॥३०॥

छाया—न च बाह्यं परिभवेत्, आत्मानं न समुत्कर्षयेत् ।

श्रुतलाभे न माद्येत जात्या तपसि बुद्ध्या ॥३०॥

टीका—साधुः बाह्यं=स्वस्मात् वहिर्भवो बाह्यः अन्य इत्यर्थः, तं न परिभवेत्=न तिरस्कुर्यात्, तथा आत्मानं न समुत्कर्षयेत्=‘अहमेवंभूतोऽस्मि, नान्योऽस्ति मम समः’ इत्यादि भावनां न कुर्यादित्यर्थः तथा श्रुतलाभे=श्रुतं च लाभश्चेति समाहारद्वन्द्वे श्रुतलाभं, तस्मिन् तथोक्ते, तृतीयार्थे सप्तमी प्राकृतत्वात्, श्रुतेन लाभेन चेत्यर्थः श्रुतेन=आगमेन विविधागमाभ्यासेनेत्यर्थः लाभेन=प्रचुरसरसभिक्षान्नादिलाभेन तथा जात्या=ब्राह्मणत्वक्षत्रियत्वादिरूपया तपसि=तृतीयार्थे सप्तमी तपसा घृष्टाष्टमभक्तादिस्वरूपेण वा=अथवा बुद्ध्या=विविधसूक्ष्मविषयरहस्यप्रवेशिन्या मत्या न माद्येत=‘अहं प्रतिष्ठितजातिमानस्मि. तपश्चर्यावानहमस्मि, अहमस्मि प्रतिभाशाली’—त्यादिरीत्या नाभिमानं कुर्यादित्यर्थः ।

अब यह बताते हैं कि साधुको मद नहीं करना चाहिए—‘न बाहिरं’ इत्यादि ।

साधु, न दूसरे का तिरस्कार करे और न आत्मप्रशंसा करे कि—‘मैं ऐसा हूँ, मेरे जैसा दूसरा कोई नहीं है’ । तथा उच्चतम आगमज्ञान का, प्रचुर और सरस अन्नादि आहार के लाभ और अपनी उच्च जाति का, अपना तपस्वीपन का, तथा ‘मेरी बुद्धि सूक्ष्म और तीक्ष्ण है’ इस प्रकार अपनी बुद्धि के ऐश्वर्य का अभिमान न करे । बुद्धि शब्द उपलक्षण है इस से यह भी समझना चाहिए कि

हुवे ज्येभ गतावे छे के साधुजे भद न करवे नोछजे. न बाहिरं० धत्यादि.

साधु भीमने तिरस्कार करे नहि, अने आत्मप्रशंसा करे नहि के—‘हुं’ आवो छु, तेवो छु, भारा जेवो भीजे कोछ नथी,’ तथा उच्चतम आगम ज्ञान, प्रचुर अने सरस अन्नादि आहारने लाभ, पोतानी उच्च जाति, पोतानुं तपस्वीपणु, तथा ‘भारी बुद्धि सूक्ष्म अने तीक्ष्ण छे’ जे प्रमाणे पोतानी बुद्धिना ऐश्वर्यनुं अभिमान करे नहि. बुद्धि शब्द उपलक्षण छे, तेथी ज्येभ पणु समज्जु के शिष्य आदि स पढानु पणु, अभिमान - करवुं नहि कुण, अण,

बुद्धयेत्युपलक्षणं शिष्याद्यैश्वर्यस्यापि, अत्रैकदेशानुमत्या परिशिष्टैः कुल-बल रूपैरपि त्रिभिर्न साधेत, इत्यपि सूच्यते ॥३०॥

मूलम्—से^१ जाण-मजाणं वा, कट्टु औहस्मियं पयं ।

संवरं खिप्पमप्पाणं, बोयं^{११} तं^{१२} न^{१३} समायरे ॥३१॥

छाया-स ज्ञात्वा अज्ञात्वा, कृत्वा अधार्मिकं पदम् ।

संवरं क्षिप्रमात्मानं, द्वितीयं न समाचरेत् ॥३१॥

टीका—‘से जाण’ इत्यादि—

सः=निर्ग्रन्थत्वेन प्रसिद्धः साधुः, ज्ञात्वा आभोगेन, अज्ञात्वा अनाभोगेन वा अधार्मिकं=मुलोट्तरगुणविराधनरूपं पदं=स्थानं कृत्वा=सेवित्वा, क्षिप्रं=क्षिप्रमात्मानं संवृणुयात्=रक्षेत्, तस्मात्=दोषात् पृथक् कुर्यादित्यर्थः, द्वितीयं=द्वितीयवारं पुनरित्यर्थः तद्=दोषस्थानं न समाचरेत्=न सेवेतेत्यर्थः ॥३१॥

मूलम्—अणायारं परक्कम्मं, नेव गूहे^१ न^{१०} निह्वे^{११} ।

सुई सया वियडभावे, असंसत्ते जिइदिऐ ॥३२॥

छाया-अनाचारं पराक्रम्य नैव गूहेत न निह्वीत ।

शुचिः सदा विकटभावः असंसक्तो जितेन्द्रियः ॥३२॥

शिष्य आदि संपदा का भी अभिमान न करे । कुल, बल, रूप, इन तीनों का अभिमान भी एकदेश अनुमति से (स्थाली पुलाक न्याय से) निषिद्ध समझना चाहिए क्योंकि इस सूत्र में सब मदों के त्याग करने का अभिप्राय है ॥ ३० ॥

‘से जाण’—इत्यादि । निर्ग्रन्थ साधु, जानकर या अनजान में मूल गुण अथवा उत्तर गुणों की विराधना हो जाय तो क्षिप्र ही अपनी आत्मा को उस विराधना से पृथक् करले, दूसरी बार, उस दोष का सेवन न करे ॥ ३१ ॥

३५, ये त्रयुक्तु अभिमान पक्ष ओक देश अनुमतिथी (स्थालीपुलाक न्यायथी) निषिद्ध समज्जु, आ सूत्रभां सर्व भट्ठो त्याग करवाने अभिप्राय रहेलो छे (३०)

से जाण इत्यादि निर्ग्रन्थ साधु जगये के अनजगये भूण गुण अथवा उत्तर गुणोनी विराधना यथ जग तो तुरन्त पोताना आत्माने ये विराधनाथी छुटो भाडी नाणे, भीलवार ये दोषनु सेवन न करे, (३१)

टीक-‘अणायारं’ इत्यादि-

शुचिः=निर्मलः सदा=नित्यं विकटभावः=प्रकटाशयः, यद्वा अविकट-
भावः=सरलचित्त इत्यर्थः, असंसक्तः=रागद्वेषरहितः, जितेन्द्रियः=वशीकृतेन्द्रिय-
समूहः, अनाचारं=सावद्यक्रियां पराक्रम्य=सेवित्वा नैव गूहेत=आचार्यसमीपे
किंचिदपि संगोप्य न कथयेत्, समग्रं ब्रूयादिति भावः । न विह्नुवीत=न सर्वथाऽ
प्रलपेत् ‘सुई’ इति पदेन अनाचारभीरुत्वमावेदितम् । ‘वियडभावे’ इति पदेन
मायावर्जित्वं व्यञ्जितम् । ‘असंसक्त’ इत्यनेन वैराग्यवासितान्तःकरणवत्त्वं
द्योतितम् । ‘जिह्दिण्’ इति पदेन प्रायश्चित्तानुष्ठाने कृते पुनः सावद्यकर्माप्रवृ-
त्तत्वं बोधितम् ॥ ३२ ॥

मूलम्-अमोहं वयणं कुज्जा, औरियस्स महप्पणो ।

तं परिगिज्झ वायाए, कम्मण्णो उववायए ॥३३॥

छाया-अमोघं वचनं कुर्यात्, आर्यस्य महात्मनः ।

तत् परिगृह्य वाचा, कर्मणा उपपादयेत् ॥ ३३ ॥

टीका-‘अमोहं’ इत्यादि-

महात्मनः=पूजनीयस्वरूपस्य, आर्यस्य=गुरोः, वचनं=वाक्यम्, अमोघं=
सफलं, कुर्यात् । तद् वचनं वाचा परिगृह्य=वाचा तथेति कृत्वा स्वी कृत्य
कर्मणा=क्रियया, उपपादयेत्=संपादयेत् ॥३३॥

‘अणायारं’ इत्यादि । निर्मल, सरल चित्त, रागद्वेष रहित,
जितेन्द्रिय साधु अनाचार का (सावद्य क्रिया का) सेवन करके आचार्य
के सामने थोडा भी न छिपावे, न सर्वथा गोपन करे ।

‘सुई’ पदसे अनाचारभीरुता, ‘वियडभावे’ पदसे मायाचाररहितता,
‘असंसक्ते’ पदसे प्रायश्चित्त करलेने पर फिर सावद्य व्यापार में प्रवृत्ति
न करना चाहिए, यह प्रगट किया गया है ॥ ३२ ॥

‘अमोहं’ इत्यादि । पूजनीय आचार्य (गुरु) के वचनों को स्वीकार

अणायारं इत्यादि. निर्मल, सरलचित्त, राग द्वेष रहित, जितेन्द्रिय (साधु)
अनाचारनु (सावद्य क्रियाओनु) सेवन करीने आचार्यनी समीपे थोडुं थडु
छिपावे के सर्वथा गोपन कर नहि सुई शण्ढथी अनाचार भीरुता, वियडभावे
शण्ढथी मायाचार रहितता, असंसक्ते शण्ढथी प्रायश्चित्त करी दीधा पछी करी
सावद्य व्यापारमा प्रवृत्ति न करवी ओधओ ओम अकट करवामा आओछे. (३२)

अमोहं इत्यादि. पूजनीय आचार्य (गुरु)ना वचनोने साधु संक्षण करे-

मूलम्-अधुवं जीवियं नञ्चा, सिद्धिमंगं विद्याणिथा ।

विणिंयंद्दिज्ज भोगेसुं, आउं परिमिअप्पणो ॥३४॥

छाया-अधुवं जीवितं ज्ञात्वा सिद्धिमार्गं विज्ञाय ।

विनिवर्तेत भोगेभ्यः आयुः परिमितमात्मनः ॥ ३४ ॥

टीका-‘अधुवं’ इत्यादि-

साधुः, जीवितं=जीवनं प्राणधारणमित्यर्थः, अधुवम्=अनित्यं नश्वर-
मित्यर्थः, ज्ञात्वा=विदित्वा, सिद्धिमार्गं=सम्यग्ज्ञानदर्शनचारित्र्यरूपं, तथा अधु-
वमपि आत्मनः=स्वस्य आयुः=जीवितकालं, परिमितं=स्वरूपप्रमाणकं देशसंयोग-
वियोगकालानिश्चयत्वेन आगम्यनन्तरक्षणेऽपि शरीरस्थायित्वानिश्चयाद् अत्यल्प-
मित्यर्थः, विज्ञाय=निश्चित्य, भोगेभ्यः=विषयेभ्यः, विनिवर्तेत=विरज्येत् ॥३४॥

मूलम्-वलं थामं च पेहाए, सद्धामारुग्गमप्पणो ।

खित्तं कालं च विज्ञाय, तहप्पणं निजुंजए ॥३५॥

छाया-वलं स्थामं च प्रेक्ष्य श्रद्धामारोग्यमात्मनः ।

क्षेत्रं कालं च विज्ञाय तथा आत्मानं नियुञ्जीत ॥ ३५ ॥

करके कार्यरूपमें परिणत करे ॥ ३३ ॥

‘अधुवं’ इत्यादि । जीवन अनित्य है-विनश्वर है, ऐसा विचार कर साधु सम्यग्ज्ञान सम्यग्दर्शन सम्यक्चारित्र्यरूप मोक्षमार्ग को भली भाँति जानकर, तथा यह जीवन अनित्य है, न जानें कब इस देह से संयोग छूट जावे, एक क्षण भर भी जीवित रहनेका निश्चय नहीं है, यह भावना भा करके विषयों से विरक्त हो जावे ॥ ३४ ॥

‘वलं’ इत्यादि । साधु, अपनी मानसिक शक्ति, शरीरबल, आगममें प्ररूपित पदार्थों की दृढ श्रद्धा और नीरोगता को देखकर तथा द्रव्य, क्षेत्र, काल और भाव को जानकर-अर्थात् अपनी शक्ति

उत्सृज्य न हरे अभिमाना वयतोना स्वीकार करीने कार्यक्षेत्रे पण्डित न हरे (३३)

अधुवं० इत्यादि एवम अनित्य छे अनिश्वर छे ओवो विचार करीने साधु सम्यग् ज्ञान सम्यग् दर्शन सम्यग् चारित्र्य मोक्ष मार्गने सारीरीते नाली करीने तथा ओक एवम अनित्य छे, अणर नथी ठे क्यारे आ देहथी संयोग छुटी नशे, ओक क्षण सुधी पणु एवित रहवानो निश्चय नथी, ओ वावना वावीने विषयोभी विरक्त थल नथ. (३४)

वलं इत्यादि साधु, पोतानी मानसिक शक्ति, शरीर बल, आगममां प्ररूपित पदार्थोनी दृढ श्रद्धा, अने नीरोगिताने लोधने तथा द्रव्य, क्षेत्र, काम अने

टीका-‘वलं’ इत्यादि-

साधुः आत्मनः = स्वस्य, वलं = मानसिकसामर्थ्यं, स्थाम = शारीरिक सामर्थ्यं श्रद्धाम् = आगमोदीरितार्थं दृढप्रत्ययम्, आरोग्यं = नैरुज्यं, प्रेक्ष्य = दृष्ट्वा, तथा क्षेत्रं, कालं, च-शब्दाद् द्रव्यभावावपि विज्ञाय आत्मानं, तथा = तदनुसारेण आत्मवलस्थामाद्यनुसारेणेत्यर्थः नियुज्जीत तपश्चर्यादाविति शेषः, तपश्चर्या-द्यनुकूलं वलादिकं विज्ञानं तत्र प्रवर्तेत यथा संयमयोगहानिर्न भवेदिति भावः ॥३५॥

मूलम्-जरा जावं न पीलेई, वाही जावं न वर्द्धई ।

जांविंदिया न होंयंति, तावं धम्मं समाचरे ॥३६॥

छया-जरा यावत् न पीडयति, व्याधिर्यावत् न वर्द्धते ।

यावत् इन्द्रियाणि न हीयन्ते, तावत् धर्मं समाचरेत् ॥ ३६ ॥

टीका-‘जरा’ इत्यादि ।

जरा = वार्धक्यं यावत् = यदवधि न पीडयति = अङ्गबन्धशैथिल्यादिना न बाधते, व्याधिः = रोगः यावत् न वर्द्धते = शरीरं रोगपरतन्त्रं न यावदित्यर्थः, इन्द्रियाणि = श्रोत्रादीनि यावत् न हीयन्ते श्रवणादिशक्तेर्ह्रासो न यावदित्यर्थः, तावत् = तदवधि तदभ्यन्तरे, धर्मं श्रुतचारित्रलक्षणं, समाचरेत्, मुख्यश्चारित्राराधनकालस्तावदेवेति भावः ॥ ३६ ॥

आदि का निश्चय कर के तपश्चर्या आदि में प्रवृत्त होवे, जिससे संयम योग की हानि न हो ॥ ३५ ॥

‘जरा’ इत्यादि । जब तक बुढ़ापे के कारण शरीर में शिथिलता नहीं आती, शरीर को रोग नहीं आ घेरते, इन्द्रियों की शक्ति का ह्रास नहीं होता, तब तक-इसी बीच में श्रुतचारित्र रूप धर्म का खूब आचरण कर लेना चाहिए । चारित्र की आराधना का मुख्य काल वही है । बुढ़ावस्था आदि में कौन जाने क्या दशा हो जाय? ॥३६॥

भावने नल्लोने, अर्थात् पोतानी शक्ति आदिना निश्चय करीने तपश्चर्या आदिमां प्रवृत्त थाय. नेथी संयम योगनी हानि थाय नहिं (३५)

जरा० धृतदि जयां सुधी वृद्धावस्थाने कारणे शरीरमां शिथिलता नथी आवती, शरीरने रोगों आवीने घेरता नथी, धृदियेनी शक्तिने ह्रास नथी थतो, त्यां सुधी-ओ स्थिति वस्थे श्रुत चरित्र रूप धर्मनु आचरणे प्रवृत्त करी देवुं नेधये. चारित्रनी आराधनाने मुख्य काल ओअ छे. वृद्धावस्था आदिमां काले नल्ले छे केवी दशा थय जये? (३६)...

आत्मनः कथं धर्माचरणं भवेत् ? इत्युपायं दर्शयति—‘कोहं’ इत्यादि—
मूलम्—‘कोहं’ माणं च मायं च, ‘लोहं’ च पावर्वड्डणं ।

‘वमे चत्तारि दोसाइं, ईच्छंतो हिंमप्पणो’ ॥३७॥

छाया—क्रोधं मानं च मायां च लोभं च पापवर्द्धनम् ।

वमेत् चतुरो दोषान् इच्छन् हितमात्मनः ॥ ३७ ॥

टीका—आत्मनः=स्वस्य हितं=कल्याणम् इच्छन्=अभिलषन् साधुः, क्रोधं
क्रोधः=क्रोधमोहनीयोदयसंपादोऽक्षान्तिपरिणतिरूपो जीवस्य विभावपरिणति-
विशेषस्तम्, मानम्=मन्यते=अन्यं स्वापेक्षया हीनं येन स मानः=मानमोहनी-
योदयसमुत्थोऽन्यहीनतामननलक्षण आत्मनो विभावपरिणतिविशेषः, तम्, मायां
च=माया=मायामोहनीयोदयसमुत्पन्नस्वपरप्रतारणलक्षणो जीवस्य विभावपरिणा-
मविशेषः, ताम्, पापवर्द्धनं=पापनिदानं लोभं च=लोभः=लोभमोहनीयोदयसमु-
द्भूतो द्रव्याद्याकाङ्क्षारूपो जीवस्य विभावपरिणामः, तम् । एतान् चतुरः=चतुः-
संख्यकान्, दोषान्=चारित्रमालिन्यकारकान्, वमेत्=त्यजेत्, तदुक्तम्—

“लोभात् प्रभवति क्रोधो, लोभात् कामः प्रजायते ।

लोभान्मोहश्च नाशश्च, लोभः पापस्य कारणम्” ॥ ३७ ॥

‘कोहं’ इत्यादि । अपनी आत्मा का हित चाहने वाला साधु,
क्रोधमोहनीय के उदय से होने वाले अक्षमा रूप आत्मा के विभाव-
परिणामरूप क्रोध को, दूसरे की हीनता का भान कराने वाले मान-
मोहनीय के उदय से उत्पन्न होने वाले आत्मा के विभावपरिणामरूप
मानको, माया मोहनीय के उदय से उत्पन्न होने वाले छल कपट रूप
आत्मा के विभाव परिणाम, तत्स्वरूप माया को, तथा लोभमोहनीय
के उदय से होने वाले द्रव्यादि की आकाङ्क्षारूप आत्मा के विभाव
परिणाम लोभ को, अर्थात् चारित्र को दूषित करने वाले इन चारों
दोषोंको दूर करदे—त्यागदे ॥ ३७ ॥

कोहं इत्यादि चेत्ताना आत्मानु हित आह्वान साधु, क्रोध मोहनीयना
उदयशी उत्पन्न यता अक्षमा इय आत्माना विभावपरिणाम इय क्रोधने,
भीलनी हीनतानु लान इगवनारा भानमोहनीयना उदयशी उत्पन्न यता आत्माना
विभावपरिणाम इय भानने, छल कपट इय आत्मापरिणाम तत्स्वरूप मायाने, तथा
लोभ मोहनीयना उदयशी यता इच्छा इय आत्माना विभाव परिणाम लोभने,
अर्थात् चारित्रने दूषित करनारा ये चार दोषोने दूर त्यागे (उ७) .

ક્રોધાદીનાં કાલમાહ—‘કોહો’ इत्यादि ।

મૂલમ્—કોહો^૧ પીહં^૨ પૃણાસેહ, માંણો વિનયનાસણો ।

માયા મિત્રાણિ નાસેહ, લોહો^૩ સર્વવિન્યાસણો ॥૩૮॥

છાયા—ક્રોધઃ પ્રીતિં પ્રણાશયતિ માનો વિનયનાશનઃ,

માયા મિત્રાણિ નાશયતિ લોભઃ સર્વવિનાશનઃ ॥ ૩૮ ॥

ટીકા—ક્રોધઃ પ્રીતિં નાશયતિ, ક્રોધજ્વલનપ્રજ્વલિતચેતસો વચનેન સ્ફુલિન્ન-વર્ષણેનેવ મૃશ્મદ્વિગ્નાસ્તતો વિરજ્યન્તે જના इति भावः । માનઃ=ગર્વઃ વિનયનાશનઃ વિનયોપધાતકત્વાત્, તીર્થંકરગુર્વાદિમર્યાદાઽતિક્રમણપૂર્વકકાર્યોપક્રમણદેતૃત્વાચ્ચ ગર્વશ્ચારિત્રોપધાતક इति भावः, માયા મિત્રાણિ નાશયતિ, કપટેન જના વિરજ્યન્તે इति भावः । લોભઃ સર્વવિનાશનઃ ચારિત્રાદિસકલગુણમૂલોન્મૂલક इति भावः ॥૩૮॥

કથં જેતવ્યાઃ ક્રોધાદયઃ ? इत्याह ‘उपशमेण’ इत्यादि ।

મૂલમ્—ઉપશમેણ હૈણે કોહં^૧, માંણં મદ્વયા જિણે^૨ ।

માયમજ્જવભાવેણ, લોહં^૩ સંતોસંઓ જિણે^૪ ॥૩૯॥

છાયા—ઉપશમેન હન્યાત્ ક્રોધં, માનં માર્દવેન જયેત્ ।

માયામ્ આર્જવભાવેન, લોભં સંતોષતો જયેત્ ॥ ૩૯ ॥

ટીકા—ઉપશમેન=ક્ષમાલક્ષણેન ક્રોધં હન્યાત્=જયેત્ શમયેદિત્યર્થઃ । માર્દવેન

ક્રોધાદિ કષાયોં કા ફલ કહતે હૈં— ‘કોહા’ इत्यादि ।

જેસે ચિનગારિયોં કી વરસા હોને સે લોગ ઉદ્વિગ્ન હો જાતે હૈં વૈસેહી ક્રોધાગ્નિ સે પ્રજ્વલિત અન્તઃકરણ વાલે કે વચનો સે ભી લોગ વિરક્ત હો જાતે હૈં । અતઃક્રોધ પ્રીતિ કા નાશ કર દેતા હૈ । માન સે વિનયકા નાશ હોતા હૈં ઉસ સે ચારિત્ર કા અભાવ હોતા હૈ, ક્યોંકિ યહ તીર્થંકર ગુરુ આદિકી મર્યાદા કા અતિક્રમણ કરાતા હૈ । માયા સે મિત્ર છૂટ જાતે હૈં ઓર લોભ તો સર્વસ્વ કા સત્યાનાશ હી કર ઢાલતા હૈં ઉસ સે સમસ્ત ગુણ નષ્ટ હો જાતે હૈં ॥૩૮॥

કોહો इत्यदि જેમ ચીનગારીઓની વૃષ્ટિ થવાથી લોહો ઉદ્વિગ્ન થઇ જાય છે તેમ ક્રોધાગ્ની પ્રજ્વલિત અતઃકરણવાળાના વચનોથી પણ લોહો વિરક્ત થઇ જાય છે તેથી ક્રોધ પ્રીતિનો નાશ કરે છે માનથી વિનયનો નાશ થાય છે, તેથી ચારિત્રનો અભાવ થાય છે. કારણ કે તે તીર્થંકર ગુરુ આદીની મર્યાદાનું અતિક્રમણ કરાવે છે. માયાથી મિત્રની મિત્રતા ટૂટી જાય છે અને લોભ તો સર્વસ્વનું સત્યા નાશ જ કરી નાંખે છે, તેથી બધા ગુણો નષ્ટ થાય છે (૩૮)

=મૃદુભાવેન વિનયાલમ્બનેન માનં જયેત્, આર્જવભાવેન=સરલતયા નિષ્કંપટભાવે-
નેત્યર્થઃ માયાં=પરપ્રતારણલક્ષણાં જયેત્। સંતોષતઃ=ધૃત્યા લોભં જયેત્ ॥૩૯॥
एतद्विजयाभावे किं भवेत् ? इत्याह-‘कोहोय’ इत्यादि

मूलम्-कोहो य माणो य अणिग्गहीया, माया य लोहो य पवडुमाणं।

चत्वारि एए कंसिणा कसाया, सिंचन्ति मूलाई

पुणर्भवस्स ॥४०॥

છાયા-ક્રોધશ્ચ માનશ્ચ અનિગૃહીતૌ, માયા ચ લોભશ્ચ પ્રવર્ધમાનો ।

चत्वार एते कृत्स्नाः कपायाः, सिञ्चन्ति मूलानि पुनर्भवस्य ॥४०॥

टीका-क्रोधश्च मानश्च, उभौ अनिगृहीतौ,=समाविनयापरिशीलनेनाऽवि-
जितौ, माया च लोभश्च उभौ प्रवर्धमानौ-आर्जवसंतोषानुद्वहनेन प्रकर्षमनुप्राप्तौ,
एते चत्वारः क्रोधादयः कृत्स्नाः=समग्राः, यद्वा ‘कसिणा’ इत्यस्य ‘कृष्णाः’
इति च्छाया तेन आत्ममालिन्यकारकत्वात् कृष्णाः कपायाः=कपायपदवाच्याः
पुनर्भवस्य=पुनर्जन्मनः संसारस्येत्यर्थः मूलानि=कारणानि मिथ्यात्वादीनि, सि-
ञ्चन्ति=पोषयन्ति वर्द्धयन्तीत्यर्थः ॥ ४० ॥

તો ફિર ક્રોધાદિ કષાયોકો કૈસે જીતે ? સો કહતે હૈં-‘ઉવસમેળ’
इत्यादि ।

क्षमा के द्वारा क्रोध को, विनय से मान को, सरलता (निष्कपटता)
से माया को और संतोष से लोभ को जीतना चाहिए ॥३९॥

कपायों को नहीं जीतने से दोष कहते हैं-‘कोहो य’ इत्यादि ।

क्रोध और मान इन दोनों का क्षमा और विनय का अवल-
म्बन लेकर निग्रह (दमन) न किया जाय तथा माया और लोभ ये
सरलता और सन्तोष के न रखने से बढ़ते रहें तो ये आत्मा को
मलिन करनेवाले चारों कषाय पुनर्भव के मूल-मिथ्यात्वादि-को सींचते
हैं- अर्थात् बढ़ाते हैं-चारम्बार जन्म मरण के कारण होते हैं ॥४०॥

તો પછી ક્રોધાદિ કષાયોને કેવી રીતે છુટવા? તે બતાવે છે-ઉવસમેળ ઇત્યાદિ
क्षमा द्वारा क्रोधने, विनयથી मानને, सरलता (निष्कपटता) થી માયાને અને
સંતોષથી લોભને છુટવો બોધ્યો (૩૬)

કષાયોને નહિ છુટવાથી લાગતા દોષો બતાવે છે કોહોય૦ ઇત્યાદી-

ક્રોધ અને માન એ બેઉનો, ક્ષમા અને વિનયનું અવલંબન લઈને નિગ્રહ
(દમન) ન કરવામાં આવે, તથા માયા અને લોભ અને સરલતા અને સંતોષ ન
ગ્રાપવાથી વધતા બે તો એ આત્માને મલિન કરનારા આદે કષાયો પુનર્ભવનાં મૂળ-
મિથ્યાત્વ આદિને મિંચે છે અર્થાત્ વધારે છે-વારંવાર જન્મમરણનાં કારણ બને છે. (૪૦)

મૂલમ્—રાયણિણ્ણુ વિણયં પંડંજે, ધુવસીવયં સંયયં ન હાવજ્જાં ।

‘કૂર્મ્મવ અહ્છીળપલીણગુત્તો, પરક્કમેજ્જા’ તવ-સંજ્મમિ’ ॥૪૧॥

છાયા-રત્નાધિકેષુ વિનયં પ્રયુક્તીત, ધ્રુવશીલતાં સતતં ન હાપયેત્ ।

કૂર્મવત્ આલીન પ્રલીન-ગુપ્તઃ, પરાક્રમેત તપઃસંયમે ॥ ૪૧ ॥

ટીકા-‘રાયણિણ્ણુ’ इत्यादि-

રાત્રિકેષુ=રત્નાધિકેષુ સ્વાપેક્ષયા પૂર્વં પ્રવ્રજિતેષુ વિનયં=વન્દનાભ્યુત્થા-
નાદિકં પ્રયુક્તીત=વિદધીત, તથા ધ્રુવશીલતામ્=અઘ્રાદશસહસ્રશીલાઙ્ગલક્ષણાં સ-
તતં=કદાપિ ન હાપયેત્=ન ત્યજેત્ પાલયેદિત્યર્થઃ । કૂર્મવત્=કચ્છપ इव આલી-
નપ્રલીન ગુપ્તઃ=આલીનઃ=અદ્ભસદ્ભોપનેન, પ્રલીનઃ=ઉપાદ્ભસદ્ભોચનેન, અત एव ગુપ્તઃ=
ગુપ્તાવયવઃ અદ્ભોપાદ્ભસંયમનશીલઃ દેહચાપલ્યરહિત इत्यર્થઃ, તપઃસંયમે=તપસિ
સંયમે ચ, સમાહારદ્વન્દ્વવિવક્ષયૈકવચનમ્ પરાક્રમેત=ઉત્સાહપૂર્વકં પ્રવર્તેત ।

‘રાયણિણ્ણુ વિણયં પંડંજે’ इत्यनेन વિનયવતઃ કષાયોચ્છેદકતા,
વિનયારાધિતરત્નાધિકેભ્યઃ આચારગોચરપ્રભૃતિવિવિધતત્ત્વાવાપ્તિશ્ચ ધ્વન્યતે ।

‘રાયણિણ્ણુ’ इत्यादि । जो अपने से दीक्षा में बड़े हों उनका
विनय करे अर्थात् उन्हें वन्दना करे, आने पर खड़ा हो जावे आदि ।
तथा अठारह हजार शील का सदैव पालन करे । कछुवे की तरह
अंगोपांगों को गोपकर रखे । तप, और संयम में उत्साह के साथ
प्रवृत्ति करे ।

‘રાયણિણ્ણુ વિણયં પંડંજે’ इस पदसे यह प्रगट होता है कि
विनयवान ही कषायों का उच्छेद कर सकता है । तथा विनय के
द्वारा आराधित गुरु महाराज से आचार विषयक विविध तत्त्वों की
प्राप्ति हो सकती है ।

રાયણિણ્ણુ ઇત્યાદિ જેઓ પોતાથી દીક્ષામાં વડા હોય તેમનો વિનય
કરવો, અર્થાત્ તેમને વદના કરવી, તેઓ આવતાં ઊભા થઇ જવું ઇત્યાદિ તથા અઠાર
હજાર શીલનું સદેવ પાલન કરવું કાચબાની પેઠે અંગોપાંગોને ગોપવી રાખવા. તપ
અને સંયમમાં ઉત્સાહ સાથે પ્રવૃત્તિ કરવી.

રાયણિણ્ણુ વિણયં પંડંજે એ પદથી એમ પ્રકટ થાય છે કે વિનયવાન જ
કષાયોનો ઉચ્છેદ કરી શકે છે, તથા વિનય દ્વારા આરાધિત ગુરુ મહારાજ
પાસેથી આચાર વિષયક વિવિધ તત્ત્વોની પ્રાપ્તિ થઇ શકે છે.

‘ध्रुवसीलयं सययं न हावइज्जा’ इत्यनेन ‘चारित्र्यता सदा धर्मरामे रन्तव्य’-
मिति द्योत्यते । ‘कुम्मुन्व’ इत्यादिना गाथायास्तृतीयचरणेन ‘कारणमन्तरेणे-
तस्ततो न भ्रते’ इति सूच्यते ॥ ४१ ॥

मूलम्—निदं च न बहु मन्निज्जा, स प्पहांसं विवर्जये ।

मिहोक्कंहाहिं न रमे, सज्झायम्मि रंओ संया ॥४२॥

छाया—निद्रां च न बहु मन्येत, स प्रहासं विवर्जयेत् ।

मिथः कथासु न रमेत, स्वाध्याये रतः सदा ॥ ४२ ॥

टीका—‘निदं च’ इत्यादि—

स साधुः, निद्रां न बहु मन्येत=न समाद्रियेत नातिशयेन सुष्याद्रित्यर्थः,
प्रहासं च=हास्यं च विवर्जयेत्=न कुर्यात् तथा मिथः कथासु=परस्परलौकिक-
वार्तालापेषु न रमेत=नासक्तो भवेत् । तर्हि किं कुर्यादित्याह—स्वाध्याये=वाचना-
दौ सदा=सर्वदा रतः=तत्परः स्यात् ॥ ४२ ॥

मूलम्—जोगं च समणं धम्मं मि, जुजे अनलसो धुवं ।

जुत्तो यं समणं धम्मं मि, अट्ठं लंहइ अणुत्तरम् ॥४३॥

छाया—योगं च श्रमणधर्मे युज्जीत अनलसः ध्रुवम्

युक्तश्च श्रमणधर्मे अर्थं लभते अनुत्तरम् ॥ ४३ ॥

‘ध्रुवसीलयं सययं न हावइज्जा’ इस से यह द्योतित होता है
कि संयमी को सदैव चारित्र्य रूपी उद्यान में रमण करना चाहिए ।
‘कुम्मुन्व’ आदि पदसे यह दिखलाया है कि कारण विशेष के बिना
इधर-उधर नहीं घूमना चाहिये ॥ ४१ ॥

‘निदं च’ इत्यादि । साधु, अधिक निद्रा न ले, हास्य न करे
और आपस में लौकिक बात चीत में आसक्त न होवे, किंतु वाचना
आदि स्वाध्याय में ही सदा मग्न रहे ॥४२॥

ध्रुवसीलयं समयं न हावइज्जा એ પદથી એમ પ્રકટ થાય છે કે
સંયમીએ સદૈવ ચારિત્રરૂપી ઉદ્યાનમાં રમણ કરવું જોઈએ. કુમ્મુન્વ આદિ પદથી
એમ બતાવ્યું છે કે કારણ વિશેષ વિના આમ-નતમ ફરવું જોઈએ નહિ. (૪૧)

નિદંચ ઇત્યાદિ સાધુ વધારે ઉઘ ન લે, હાસ્ય ન કરે અને માહોમાંહે
લૌકિક વાતચીતમાં આસક્ત ન બને, પરંતુ વાચના આદિ સ્વાધ્યાયમાં જ મગ્ન
મસ્ત રહે. (૪૨)

टीका-‘जोगं च’ इत्यादि-

साधुः अनलसः=आलस्यशून्यः सन्, आलस्यं=कायचित्तयोगुरुत्वं, तद्रहितः सोत्साह इत्यर्थः श्रमणधर्मे=क्षान्त्यादौ दशविधे साधुकरणीये, योगं, त्रिविधं मनोवाकायलक्षणं ध्रुवं=निश्चितं, युज्जीत=कुर्यात् तत्र समाहितो भवेदित्यर्थः । अत्र फलमुखेन हेतुमाह-श्रमणधर्मे=उक्तलक्षणे युक्तश्च=समाहितो हि च-शब्दो हेत्वर्थकः अनुत्तरं=न विद्यते उत्तरम्=उत्कृष्टं यस्मात् तम् केवलज्ञानरूपमित्यर्थः, अर्थम् अर्ह्यते=याच्यते इति-अर्थस्तम्, अभीष्टं=प्रयोजनं फलमिति यावत्, लभते ॥ ४३ ॥

पूर्वोपदिष्टाचारसिद्धयर्थमुपायमाह-‘इहलोग०’ इत्यादि ।

मूलम्-इहलोगपारत्तहियं, जेणं गच्छई सुगईं ।

बहुस्सुयं, पज्जुवांसिजा, पुच्छिज्जत्थविणिच्छयं ॥४४॥

छाया-इहलोकपरत्रहितं, येन गच्छति सुगतिम् ।

बहुश्रुतं पर्युपासीत, पृच्छेदर्थविनिश्चयम् ॥ ४४ ॥

टीका-साधुः-इहलोकपरत्रहितम्=ऐहिकामुष्मिकहितकरं, तथा येन=यदुपदेशेन प्राणी सुगतिं=पारम्पर्येण मोक्षं गच्छति त बहुश्रुतं=यदा यावन्ति

‘जोगं च’ इत्यादि । साधु शारीरिक और मानसिक प्रमाद रहित होकर उत्साह के साथ साधु के लिए पालन करने योग्य क्षान्ति आदि दश श्रमण धर्मों में मन वचन काय को निरन्तर लगावे अर्थात् उन्हीं में लीन रहे । जो श्रमण धर्म में तीनों योग लगता है वह सर्वोत्कृष्ट केवलज्ञान रूपी फल को प्राप्त करता है ॥४३॥

उक्त आचार की सिद्धि का उपाय कहते हैं-‘इहलोग०’ इत्यादि ।

जिस समय जितने शास्त्र उपलब्ध हों उनके मर्म के ज्ञाता गुरु महाराज की साधु उपासना (सेवा) करे । उपासना करता हुआ

जोगं च इत्यादि साधु शारीरिक अने मानसिक प्रमाद रहित अर्थात् उत्साहवर्ध साधुने पाणवयोग्य क्षान्ति आदि दश श्रमण धर्मों में मन वचन कायाने निरन्तर लगायी राखे, अर्थात् तेमा लीन रहे जे श्रमण धर्मों में त्रय योग लगावे छे ते सर्वोत्कृष्ट केवलज्ञानरूपी फल प्राप्त करे छे. (४३)

उक्त आचारनी सिद्धिने उपाय अतावे छे-इहलोग० इत्यादि

जे समये जेटलां शास्त्र उपलब्ध होय तेना, मर्मोंना ज्ञाता शुभमहाराजनी

शास्त्राण्युपलभ्यानि तेषां मर्मविदं गुरुं पयुपासीत्=विनयभावेन सेवेत, तथा
अर्थविनिश्चयं=सुत्रार्थनिर्णयं च पृच्छेत् ॥ ४४ ॥

पृच्छाममये गुरुसमीपोपवेशनप्रकारमाह-‘हृत्थं’ इत्यादि ।

मूलम्-‘हृत्थं पायं च’ कायं च, पणिहाय जिह्दिण् ।

अल्लीणगुत्तो निसिण्, संगसे गुरुणो मुणी ॥४५॥

छाया-हस्तौ पादौ च कायं च प्रणिधाय जितेन्द्रियः ।

आलीनगुत्तो निपीदेत् सकाशे गुरोः मुनिः ॥ ४५ ॥

टीका-जितेन्द्रियः=कृतेन्द्रियनिग्रहो मुनिः=साधुः हस्तौ, पादौ, कायं,
च प्रणिधाय=विनयाविष्कारकशरीरसंकोचनं विधाय आलीनगुत्तः=मनोवाकायसं-
रक्षणपरः गुरोः सकाशे=समीपे निपीदेत्=उपविशेत् अर्थनिश्चयाद्यर्थमिति भावः ॥४५॥

मूलम्-न पक्खओ न पुरओ, नैव किच्चाण पिट्ठओ ।

न यं ऊरुं सामासिज्जं, चिट्ठिज्जा गुरुणंतिए ॥४६॥

छाया-न पक्षतो न पुरतो नैव कृत्वा पृष्ठतः ।

न च ऊरुं समासाद्य तिष्ठेद् गुरुणामन्तिके ॥ ४६ ॥

टीका-‘न पक्खओ’ इत्यादि ।

मुनिः गुरुं न पक्षतः=न पार्श्वतः, न पुरतः=नाग्रतः, नैव पृष्ठतः=नापि

जिससे इह लोग में हित तथा परंपरा से मोक्ष की प्राप्ति हो उस
अर्थ निश्चय के सम्बन्ध में गुरुमहाराज से पूछे ॥४४॥

गुरु के समीप किस प्रकार बैठना चाहिए सो कहते हैं-‘हृत्थं इत्यादि ।

‘इन्द्रियों का दमन करने वाला साधु गुरु के समीप हाथ, पैर
और कायको इस प्रकारका रखे जिससे विनय प्रगट होता हो, तथा मन
वचन काय को वश में रखकर गुरुमहाराज के समीप बैठे ॥४५॥

‘साधु उपासना (सेवा) करे उपासना करने वाले श्रेष्ठ भिक्षुओं के पास गुरु तथा परंपरा
मोक्षकी प्राप्ति काय के अर्थना निश्चयना संघर्षमां शुद्ध महाराजने पूछे. (४४)

शुद्धी समीपे देवी दीते भेसवु भेसवु ते छे छे हृत्थं इत्यादि.

इन्द्रियोंनु दमन करनेवाले साधु शुद्धी समीपे हाथ, पैर, अने ध्याने ओवी
दीते साथे छे श्रेष्ठ विनय प्रकट थाये, तथा मन वचन ध्याने वश राणीने शुद्ध
महाराजनी समीपे भेसे (४५)

पश्चाद्भागे च कृत्वा तिष्ठेत्=उपविशेत्, पार्श्वत उपवेशने एकपङ्क्त्युपवेशननिमित्त-
काऽविनयादिदोषाविर्भावात्, अग्रत उपवेशने वन्दनकर्तृणामभिमुख्यप्रतिरो-
धादिना वन्दनालापाद्यन्तरायसम्भवात्, पृष्ठत उपवेशने आचार्यं दृष्टिपातपात्रता-
प्रतिरोधसद्भावाच्चेति भावः । तथा गुर्वन्तिके=गुरोः समीपे ऊरुं समासाद्य=
ऊरुरूपरि ऊरुं कृत्वा न तिष्ठेत्=नोपविशेत्, तथा सनि अविनयौद्धत्यादिदो-
षापातादिति भावः ॥ ४६ ॥

मूलम्-अपुच्छिओ न भासमाणस्स अंतैरा ।

पिट्ठिमंसं न खाइज्जा, मायामोसं विवर्ज्जे ॥४७॥

छाया-अपृष्ठो न भाषेत भाषमाणस्य अन्तरा ।

पृष्ठमांसं न खादेत् मायामृषा विवर्जयेत् ॥ ४७ ॥

टीका-साधुः अपृष्ठः=केनाप्यनापृष्ठो न भाषेत, तथा भाषमाणस्य=

‘न पक्खओ’ इत्यादि । साधु, आचार्य आदि तथा जो मुनि
दीक्षा में बड़े हो उनके न पसवाड़े की तरफ-बरावरी में बैठे, न
आगे बैठे. न पीठ की ओर संघटा करता हुआ बैठे । पसवाड़े की
और बैठने से बरावरी पर बैठने के कारण अविनय आदि दोष
लगते हैं; आगे बैठने से वन्दना करनेवालों के लिए उनका सामना
रुक जाता है अतः वन्दना और बोल चाल में विघ्न आ जाता है;
पीछे की ओर बैठने से आचार्य आदि की दृष्टि नहीं पड सकती;
इस के सिवाय गुरु महाराज के समीप पैर पर पैर रखकर भी न बैठे,
क्योंकि ऐसे बैठने से अविनय और अहंकार आदि दोष आते हैं ॥४६॥

‘अपुच्छिओ’ इत्यादि । किसी विषय पर आचार्य महाराज

न पक्खओ इत्यादि साधु, आचार्य आदि तथा जो मुनि दीक्षामा बड़ा
छोय तेमनी भाणुनी तरङ्ग न भेसे, तेमनी आगण न भेसे, थीठनी भाणुओ न
भेसे भाणुनी तरङ्ग भेसवाथी गराणरीओ भेसवाने कारणु अविनय आदि दोष लागे
छे आगण (साधु) भेसवाथी वदना करनाराओने भाटे ओमनी समीपता रेकाध
जय छे तेथी वदना अने भोद आदमा विघ्न आवे छे. पाछणनी भाणुओ भेसवाथी
आचार्य आदिनी द्रष्ट पडी सकती नथी उपरात गुड महाराजनी समीपे पग
पर पग राणीने पणु न भेसवुं, कारणुके ओम भेसवाथी अविनय अने अहंकार
आदि दोष लागे छे. (४६)

अपुच्छिओ० कोइ विषय पर आचार्य महाराज लाषणु करी रह्या

कश्चित् प्रस्तावमालम्ब्य परस्परं वदतः गुरो अन्तरा=मध्ये प्रस्तुतविषयापरि-
माप्ति समये न भाषेत, तथा पृष्ठसांसं न खादेत्=परोक्षे निन्दावाक्यं न वदेत्,
पुरतः प्रियवचनरचनाकौशलेन सद्भावमुपदर्शयन् परोक्षे निन्दादिना तदपका-
रकं भाषणं न कुर्यादित्यर्थः । मायामृषा=मायायुक्तमृषा, विवर्जयेत्=परित्य-
जेत्, न द्रूयादित्यर्थः ॥ ४७ ॥

अपृष्ठभाषणादौ दोषान् दर्शयति-‘अप्पत्तियं’ इत्यादि ।

मूलम्--अप्पत्तियं जेण सियौ, आसु कुप्पिंज वां पॅरो ।

सर्व्वसो तं न भासिज्जं, भांसं अहियंगामिणिं ॥४८॥

छाया-अप्रत्ययो येन स्यात् आशु कुप्येत् वा परः ।

सर्व्वशः तां न भाषेत भाषान् अहितगामिनिम् ॥४८॥

टीका-येन-अपृष्ठभाषणेन परस्य अप्रत्ययः=अविश्वासः स्यात्=उत्प-
द्येत, वा=तथा भाषतो मध्ये भाषणे परः=अन्यो आशु=शीघ्रं कुप्येत्=क्रोधा-
विष्टो भवेत्, तथा तां=तादृशीं परोक्षे निन्दारूपाम् अहितगामिनीम्=अपकार-
पर्यवसानां भाषां=गिरं सर्व्वशः=सर्वावस्थामु साधुर्न भाषेत=न वदेत् । अप्रत्य-
यादिसाधनं वचनं साधुनां नोच्चारणीयमिति भावः ॥ ४८ ॥

बोल रहे हो तो जब तक वह विषय पूरा न हो तब तक बीचही
में न बोले। सामने चतुराई के साथ मीठा मीठा बोलकर सद्भाव
दिखलाता हुआ परोक्ष में उनकी निन्दा करने वाले वचन न बोले।
मायाचार से भरा हुआ असत्य भाषण न करे ॥४७॥

‘अप्पत्तियं’ इत्यादि । किसी भी अवस्था में साधु को परिणाम
में अपकार करने वाली ऐसी वाणी न बोलनी चाहिए जिससे छेप
हो जाय, तथा दूसरे को क्रोध आदि आजाय, अर्थात् छेप आदि
का उत्पादक वचन साधु को कदापि उच्चारण नहीं करना चाहिए ॥४८॥

छाय तो ल्या सुधी ओ विषय पूरा न थाय त्या सुधी पयसां ओलवुं नही स.मे
यतुगधनी आधे भीहु भीहु ओदीने अद्भाव यतायनारां अने परेक्षमां तेमनी निंदा
करना-नं पयसां ओलवा नाडे मायाआ-यां वरेह असत्य लायवुं क्यु नदि (४७)

अप्पत्तियं० इत्यादि. कौं यत्तु अवस्थामा साधुओ पणिवाभमा अपकार
करनारी ओधी पाणी न ओलवी लेहओ डे लेधी छेप उत्पन्न थाय. तथा पीनने
क्रोध आधि आधी लय, अर्थात् द्वय आदिनां उत्पादक पयसां साधुओ कदापि
उच्चारवा न लेहओ (४८)

कथं वदे ?-दित्याह-‘दिट्ठं’ इत्यादि ।

मूलम्-दिट्ठं मियं असंदिद्धं, पंडिपुन्नं विर्यं जियं ।

अयंपिरमणुव्विग्गं, भासं ^१निसिर अत्तवं ॥४९॥

छाया-दृष्टां मितां असंदिग्धां प्रतिपूर्णा व्यक्तां जिताम् ।

अजल्पिनीम् अनुद्विशां भाषां निसृजेत् आत्मवान् ॥४९॥

टीका-आत्मवान्=समाहितः दृष्टां=साक्षात्कृतार्थगोचरां, मितां=स्वरूपाक्षराम्, असंदिग्धां=संशयानुत्पादिकां संशयनिवर्तिकां च, प्रतिपूर्णा=परिपुष्ट-स्वरवर्णसहितां, व्यक्तां=स्पष्टाक्षरां च, जितां=वशीकृतां प्रस्तुतविषयमात्रगामिनीम्, अप्रस्तुतविषयसंचारवर्जितामित्यर्थः, अजल्पिनीम्=वाचालतादिदोषवर्जितां, नोच्चैर्न नीचैः किंतु मृद्वीमित्यर्थः, अनुद्विशाम्=अनुद्वेगकारिणीम् द्रवानुत्पादिकामित्यर्थः भाषां=गिरं निसृजेत्=उच्चारयेत् ॥ ४९ ॥

मूलम्-आयारपेन्नत्तिधरं, दिट्ठिवायमहिज्जंगं ।

वायविकस्वलियं नच्चा, न ^२तं उव्हसे मुणी ॥५०॥

छाया-आचारमज्ञप्तिधरं दृष्टिवादमधीयानम् ।

वाग्विस्खलितं ज्ञात्वा न तम् उपहसेन्मुनिः ॥५०॥

कैसे बोले ? सो कहते हैं-‘दिट्ठं’ इत्यादि । अन्तर्दृष्टि वाला श्रमण, अपनी आंखी देखी हुई बात के विषय में, परिमित, संशय उत्पन्न न करने वाली और संशय को दूर करने वाली, पुष्ट स्वर व्यञ्जन वाली, स्पष्ट और स्पष्ट अर्थ वाली, प्रकरण के ही अनुकूल, प्रकरण से बाहर प्रवृत्त न होने वाली, तथा न बहुत ऊंचे स्वर से और न बहुत नीचे स्वर से बोले जाने वाली, मृदु और उद्वेग को उत्पन्न न करने वाली वाणी उच्चारण करे ॥४९॥

कैसे बोले ? तो कहे छे दिट्ठं० इत्यादि. अन्तर्दृष्टिवाणो श्रमणो, पोतानी आप्णे जेजेथी वातना विषयभा, परिमित, संशय उत्पन्न न करनारी अने संशयने दूर करनारी, पुष्ट स्वर व्यञ्जनवाणी, स्पष्ट अने स्पष्ट अर्थवाणी, प्रकरणनेअ अनुकूल, प्रकरणनी अहार प्रवृत्त न थनारी, तथा न अहुं उये स्वरे अने न अहुं नीचे स्वरे बोलाती मृदु उद्वेगने उत्पन्न न करनारी वाणी उच्चारणे (४९)

ટીકા-‘આચાર’ इत्यादि ।

मुनिः=साधुः आचारप्रज्ञप्तिधरम्=आचाराङ्ग-व्याख्याप्रज्ञप्ति धारकं, यद्वा आचारशब्देनाचाराङ्गाद्यङ्गं. प्रज्ञप्तिशब्देनोपाङ्गं गृह्यते, तयोर्धारकमित्यर्थः. तथा दृष्टिवादमधीयानं वाग्विस्खलितं=वाग्विच्छेदवर्जितं ज्ञात्वा=विदित्वा भाषण-काले प्रमादादिना स्वरवर्णादित्रुटौ सत्यामिति भावः तम्=आचारप्रज्ञप्तिधरं, दृष्टि-वादमधीयानं च, न उपपद्येत=‘कथमेते महाविद्वांसो येषां भाषणं सदूषणं भवती’ति कृत्वा न निन्देदित्यर्थः, तेषां छद्मस्थत्वेन कादाचित्कवाग्विस्खलन संभाव-नायाः सत्त्वात् ।

‘अहिज्जगं’ अधीयान-मित्यनेनेदमवगम्यते-यन्निरवशेषाधीतदृष्टિवादस्य

‘આચાર’ इत्यादि । आचाराङ्ग और व्याख्याप्रज्ञप्ति (भगवती) के ज्ञाता, अथवा आचार शब्द से यहां आचाराङ्ग आदि ग्यारह अंगों का, और प्रज्ञप्ति शब्द से उपाङ्गों का ग्रहण समझना चाहिए, अतः उनके धारी तथा दृष्टिवाद के पाठी मुनि के बोलते समय वचनों में यदि स्खलना हो जाय’ अर्थात् बोलते समय प्रमाद आदि किसी कारण से स्वर या व्यञ्जन की त्रुटि रह जाय तो साधु उनकी हँसी न करे क्योंकि छद्मस्थ होने के कारण कभी बोलने में स्खलन हो जाना असंभव नहीं है । तात्पर्य यह है कि, जब ऐसे पुरुष भी भाषणमें स्खलित हो जाते हैं तो सामान्य जनकी बात ही क्या है ? अतएव किसी की भी हँसी नहीं करनी चाहिए ।

‘अहिज्जगं’ इस पदसे यह सूचित होता है कि संपूर्ण दृष्टिवाद

આચાર૦ ઇત્યાદિ આચારાંગ અને વ્યાખ્યાપ્રજ્ઞપ્તિ (ભગવતી) ના જ્ઞાતા, અથવા આચાર શબ્દથી અહીં આચારાંગ આદિ અગીઆર અંગોનું અને પ્રજ્ઞપ્તિ શબ્દથી ઉપાંગેનું શ્રદ્ધણ સમજી લેવું, એટલે કે એમને ધારણ કરનાર તથા દૃષ્ટિવાદના પાઠી મુનિની, દૃષ્ટિવાદનું અધ્યયન કરતી વખતે વચનોમાં જો સ્ખલના થઈ જાય, અર્થાત્ બોલતી વખતે પ્રમાદ આદિ કોઈ કારણથી સ્વર યા વ્યંજનની ત્રુટિ રહી જાય તો સાધુ તેની હાસી ન કરે કારણકે તે પણ છદ્મસ્થ છે. તે કારણે કોઈવાર બોલવામાં સ્ખલના થઈ જવાનો અસંભવ નથી તાત્પર્ય એ છે કે, જ્યારે એવા પુરુષો પણ ભવિષ્યમાં સ્ખલિત થઈ જાય છે, તો સામાન્ય જનની તો વાતજ શી ? તેથી કરીને કોઈની પણ હાસી ન કરવી જોઈએ.

અહિજ્જગં એ શબ્દથી એમ સૂચિત થાય છે કે-સંપૂર્ણ દૃષ્ટિવાદને બાજુનારા-

વાગ્વિસ્વલનસંભાવનૈવ નાસ્તિ, તથાવિધસ્ય સકલસંશયોચ્છેદકત્વેન જિનસંકા-
શત્વ-સકલવાદ્ય યામિજ્ઞત્વ-જિનવત્સુસ્પષ્ટત્વાકૃતિશક્તિશાલિત્વપ્રતિપાદનાત્ । દૃષ્ટિ-
વાદાધ્યયનાવસ્થાયામેવ કદાચિદ્વાગ્વિસ્વલનસંભવ इति वर्तमानार्थकेन शानच्-
प्रत्ययेन बोध्यते ॥૫૦॥

સાધોર્નિમિત્તભાષણે દોષમાહ—‘નક્ષત્ત’ इत्यादि ।

મૂલમ્--નક્ષત્તં સુમિણં જોગં, નિમિત્તં મંત્રમેષજં ।

गिहिणो तं न आङ्ख्वे, भूयांहिगरणं पयं^{११} ॥૫૧॥

છાયા-નક્ષત્રં સ્વપ્નં યોગં નિમિત્તં મન્ત્ર-મેષજમ્ ।

गृहिणः तत् न आचक्षीत भूताधिकरणं पदम् ॥૫૧॥

ટીકા-મુનિઃ, નક્ષત્રમ્=અશ્વિન્યાદિકં, સ્વપ્નં=શુભાશુભસ્વપ્નફલં, યોગં=
વશીકરણાકર્ષણાદિ, નિમિત્તં=અતીતાનાગતકથનરૂપં, મન્ત્રમેષજં=મન્ત્રશ્ચ મેષજં
યેતિસમાહારદ્વન્દ્વઃ, તત્ તત્ર મન્ત્રઃ ભૂતાદીનામ્, મેષજમ્=અતીસારાદીનામૌષધં .

કો જાનને વાલેકે ચોલને મેં સ્વલના હોને કી સંભાવના હી નહીં હો
સકતી, ક્યૌંકિ વે સવ સંશયોં કા સમાધાન કરને વાલે, જિનસદ્દશ,
સકલ વાદ્યમય સકલશાસ્ત્રકે જાનકાર ઔર જિન ભગવાન કી તરહ
પ્રશ્નોં કા સ્પષ્ટ ઉત્તર દેને વાલે હોતે હૈં । કિન્તુ દૃષ્ટિવાદ પઢતે
સમય કદાચિત્ ઉનકી વાણી મેં સ્વલના હોને કી સંભાવના રહતી
હૈં । યહ વર્તમાન અર્થવાલે ‘શાનચ્’ પ્રત્યય સે જાના જાતા હૈ ॥૫૦॥

‘નક્ષત્તં’ इत्यादि । मुनि, अश्विनी आदि नक्षत्र, शुभ या अशुभ
फल वाले स्वप्न, वशीकरण या आकर्षण आदि योग, भूत या भविष्य

ના બોલવામા સ્વલના થવાની સંભાવનાજ નથી થતી, કારણ કે તે સર્વ સંશયોનુ
સમાધાન કરનારા જિન સમાન, સકલવાર્ધમયના બાહ્યકાર અને જિન ભગવાનની
પેઠે પ્રશ્નોનો સ્પષ્ટ ઉત્તર આપનારા હોય છે પરન્તુ દૃષ્ટિવાદ ભણતી વખતે કદાચિત્
એમની વાણીમાં સ્વલના થવાની સંભાવના રહે છે. એ વર્તમાન અર્થવાળા ‘શાનચ્’
પ્રત્યયથી બાણી શકાય છે (૫૦)

नक्खत्तं० इत्यादि. मुनि, अश्विनी आदि नक्षत्र, शुभ या अशुभ स्वप्न
वाणां क्षण, वशीकरण, या आकर्षण आदि योग, भूत या भविष्य काणना कथनश्च

गृहिणो=गृहस्थान् नावक्षीत=न कथयेत्, यतः तद्=नक्षत्रादिकथनं, भूताधिकरणं=भूतानि अधिक्रियन्ते=व्यापाद्यन्तेऽस्मिन्निति विग्रहः, एकेन्द्रियादिजीवोपपातकं, पट्टं=स्थानमस्ति । गृहस्थैरनुयुक्तेनापि साधुना संयमभद्रप्रसङ्गवारणाय नक्षत्रफलादिकं न कथनीयमिति भावः ॥५१॥

मूलम्-अन्नद्वं पण्डं लयणं, भईज सयणांसणं ।

उच्चारभूमिसंपन्नं, इत्थीपसुविवर्जितं ॥५२॥

छाया-अन्यार्थं प्रकृतं लयनं भजेत् शयनासनम् ।

उच्चार भूमिसंपन्नं स्त्रीपशुविवर्जितम् ॥५२॥

टीका-‘अन्नद्वं’ इत्यादि ।

साधुः, अन्यार्थं=साध्वपेक्षयाऽन्यः=परो गृहस्थादिः तदर्थं=तिव्रितं,=प्रकृतं=निष्पादितम्, उच्चारभूमिसंपन्नं =मलमूत्रोत्सर्जनस्थानयुक्तं, स्त्रीपशुविवर्जितं=स्त्रिया पशुना च रहितम्, उपलक्षणात् नपुंसकरहितं च लयनं=वसति, तथा

काल का कथन रूप निमित्त, भूत प्रेतादि का मन्त्र, अतिसार आदि किसी प्रकार के रोग का प्रतिकार करने वाली औषधि, ये सब गृहस्थ को न बतावे । बताने से आरंभ समारंभ आदि का संभव है । यदि कोई गृहस्थ, साधु से पूछे तो भी संयम के भंग होने के भय से नक्षत्र का फल आदि नहीं कहना चाहिए ॥ ५१ ॥

‘अन्नद्वं’ इत्यादि । साधु, दूसरे (गृहस्थादि) के लिए बनाये हुए, उच्चार प्रस्त्रवण की भूमि से युक्त, स्त्री पशु और उपलक्षण से नपुंसक रहित वैसे उपाश्रय. तथा निरवद्य शय्या, आसन आदि को संयमयात्रा का निर्वाह करने के लिए स्वीकार करे । अर्थात् जिसमें स्त्री पशु नपुंसक न रहते हो, तथा उच्चार प्रस्त्रवण के लिए स्थान हो ऐसे

निमित्त, भूत प्रेतादिना मन्त्र, अतिसार आदि दार्ढ्य प्रकाशना रोग ना प्रतिकार करनारी औषधी पशु गृहस्थने बतावे नहि बताववाथी आरंभ समारंभ आदिना संभव छे जे दार्ढ्य गृहस्थ, साधुने पूछे तो पशु संयमने भंग भवाना कथयी नक्षत्रनु क्षण आदि छडेवां जेछे नहि (५१)

अन्नद्वं. इत्यादि साधु, भूत (गृहस्थादि)ने भाटे जनावेसी, उच्चार प्रस्त्रवणनी भूमिथी युक्त, स्त्री, पशु, अने उपलक्षणथी नपुंसक रहित जेवा उपाश्रय तथा निरवद्य शय्या, आसन आदिने संयम यात्राना निर्वाहने भाटे स्वीकारे. अर्थात् जेभां स्त्री पशु नपुंसक न छेतां छाय, तथा उच्चार प्रस्त्रवणने भाटे स्थान छाय जेवा

साधुव्यतिरिक्तनिमित्तनिष्पादितं शयनम्, आसनं च, भजेत्=सेवेत्, तादृशं संयमयात्रानिर्वाहार्थं स्वीकुर्यादित्यर्थः, उक्तञ्चोत्तराध्ययनसूत्रे—

❀ 'जं विविक्तमणाइन्द्रं, रहियं स्त्रीजणेन य । वंमचेरस्स रक्खवट्ठा, आलयं तु निसेवए ॥१॥ इति । छाया-यद् विविक्तमनाकीर्णं रहितं स्त्रीजनेन च, ब्रह्मचर्यस्य रक्षार्थं, आलयं तु निषेवते ॥ इति ॥५२॥

उपाश्रय को, तथा निरवद्य आसन आदि को साधु अंगीकार करे जो साधु के लिए न बनाया गया हो । जैसे-श्री उत्तराध्ययन सूत्र में भगवान ने फरमाया है कि-

“जो वसति (उपाश्रय) एकान्त में हो, पशु पण्डओं से अनाकीर्ण और स्त्रियों से रहित हो, ऐसी वसति का साथ, अपने ब्रह्मचर्य की रक्षा के लिए सेवन करे ॥ ५२ ॥

उपाश्रयने, तथा निरवद्य शय्या आसन आदिने साधु अंगीकार करे के जो साधुने भाटे गनावेला न होय जेभ के श्री उत्तराध्ययन सूत्रमा भगवाने इरमाओयु छे के-

“जे वसति-(उपाश्रय) ओकान्तमां होय, पशु पण्डोथी अनाकीर्ण अने स्त्रीओथी रहित होय, ओवी वसतिनु साधु पोताना ब्रह्मचर्यनी रक्षाने भाटे सेवन करे (५२)

❀ “जं” इत्यादि । यः विविक्तः=रहस्यभूतः, तत्रैव वास्तव्यस्याद्य-भावात्, अनाकीर्णः=असंकुलः, तत्तत्प्रयोजनागतस्याद्यनाकुलत्वात्, रहितः=परित्यक्ताऽकालचारिणा वन्दनश्रवणादिनिमित्तागतेन स्त्रीजनेन; च शब्दात् पण्डकैः पित्रादिपुरुषैश्च । प्रक्रमापेक्षया चैवं व्याख्या । अन्यत्रापि चैवं प्रक्रमाद्यपेक्षत्वं

१ वहां स्त्रियों का निवास न होने से विविक्त, प्रयोजनवश भी स्त्रियों का आना जाना न होने से अनाकीर्ण अकाल में प्रवृत्ति करने वाली, वंदन धर्मकथाश्रवण आदि के लिए आने वाली स्त्रियों से रहित तथा नपुंसक और पिंडज आदि पुरुषों से रहित स्थान का साधुओं को ब्रह्मचर्य की रक्षा के लिए सेवन करना चाहिए । यह व्याख्या यहाँ प्रकरण के अनुसार की गई है । दूसरी

१ तथा स्त्रीओने निवास न होवाथी विविक्त, प्रयोजन वश पशु स्त्रीओनी आवण न होवाथी अनाकीर्ण, अकाले प्रवृत्ति करनारी, वंदन धर्मकथा श्रवण आदिने भाटे आवनारी स्त्रीओथी रहित, तथा नपुंसक अने पिंडज आदि पुरुषोथी रहित ओवा स्थाननु साधुओओ प्रह्मचर्यनी रक्षाने भाटे सेवन करवु जेधओ आ व्याख्या

મૂલમ્-વિવિ^૩ત્તા યં ભવે^૨ સિ^૪જ્જા, નારી^૫ણં નં લવે^૬ કહં^૭ ।

ગિ^{૧૦}હિસંથવં નં કુ^{૧૧}જ્જા, કુ^{૧૪}જ્જા સા^{૧૨}હુ^{૧૩}હિં સંથવં^{૧૩} ॥૫૩॥

છાયા-‘વિવિત્તા’ ચ ભવેત્ શય્યા નારીણાં, ન લપેત્ કથામ્ ।

ગૃહિસંસ્તવં ન કુર્યાત્, કુર્યાત્ સાધુભિઃ સંસ્તવમ્ ॥૫૩॥

ટીકા-‘વિવિત્તા’-શય્યા=વસતિઃ વિવિત્તા ચ ભવેત્=સ્ત્રીપશુપણ્ડકવર્જિત-
ત્વેન અન્યાર્થપ્રકૃતત્વેન ચ પૂતા નિરવચ્યાઽપિ ભવેદિત્યર્થઃ, ‘ચ’ શબ્દોઽપ્યર્થકઃ
તથાપિ, નારીભિઃ=સ્ત્રીભિઃ સહેતિશેષઃ, કથાં=ધર્મવાર્તામપિ ન લપેત્=ન

‘વિવિત્તા’ इत्यादि । वसति (उपाश्रय) एकान्त में हो अर्थात्
स्त्री पशु नपुंसक से रहित और दूसरे के लिए बनाई हुई तथा

विवित्ता इत्यादि वसति (उपाश्रय) एकान्तમાં હોય અર્થાત્ સ્ત્રી પશુ
નપુસકથી રહિત અને બીજાને માટે બનાવેલી તથા નિર્દોષ હોવી બોધ્યે, અને

भावनीयम् । उक्तहि—“अर्थात्प्रकरणाल्लिङ्गादौ । चत्यादेशकालतः । शब्दार्थाः
प्रविभज्यन्ते, न शब्दादेव केवलम् ” ॥१॥

ब्रह्मचर्यस्य=उत्तरूपस्य रक्षार्थं=पालननिमित्तम् आलयः=आश्रयः सर्वत्र
लिङ्गव्यत्ययः प्राग्वत्, यत्तदोर्नित्यसम्बन्धस्तं तु=पूर्णे निषेवर्ते=भजते ॥ ॥१॥
इति बृहद्वक्तिः ।

ઉક્તં हि भगवता निशीथसूत्रे-“जे भिक्खु राओ वा विलाये वा
इत्थीमज्झगए इत्थीसंसत्ते इत्थीपरिवुडे अपरिमाणए कं कहेइ कंठं वा
साइज्जइ ॥१॥ ‘अपरिमाणए’ इत्यत्र प्रकृत्यादित्वादभेदे तृतीया, तेन अपरिमाणं
कथां कथयति कथयन्तं वाऽनुमोदते स प्रायश्चित्ती भवतीत्यर्थः । एतेन सत्य-
निवार्य कारणे परिमितकथाभाषणं प्रायश्चित्ताय न भवतीति भावः ।

जगह प्रकरण आदि के अनुसार ही समझना चाहिए। कहा भी है
-अर्थ, प्रकरण, लिंग, औचित्य, देश और कालकी विशेषता से
शब्दों के अर्थ में भेद हो, जाता है, केवल शब्द से ही नहीं।

અહીં પ્રકરણને અનુસાર કરવામા આવી છે. બીજી જગ્યાએ પ્રકરણ આદિને અનુસાર
જ સમજવી બોધ્યે. કહ્યું છે કે-અર્થ, પ્રકરણ, લિંગ ઔચિત્ય, દેશ અને કાળની
વિશેષતાથી શબ્દોના અર્થમાં ભેદ પડી જાય છે, કેવળ શબ્દથી જ નહિ.

ભાષેત શઙ્કાદિદોષપ્રસન્નાત્, તથા ગૃહસંસ્તવં=ગૃહસ્થૈઃ સહ પરિચયં ન કુર્યાત્
રાગાદિદોષસંભવાદિતિ ભાવઃ। સાધુમિસ્તુ સહ સંસ્તવં=પરિચયં કુર્યાત્ જ્ઞાન-
ધ્યાનાગ્રાત્મકલ્યાણવૃદ્ધિસન્નાવાદિતિ ભવઃ ॥૫૩॥

સ્ત્રીસંસ્તવઃ કિમર્થં ન કર્તવ્યઃ ? इत्याह--‘जहा कुक्कुड०’ इत्याह।

મૂલમ્--જહા કુક્કુડપોયંસસ, નિચ્ચં કુલ્લલઓ ભયં।

एवं खु वंभयारिस्स, इत्थीविग्गहओ भयं ॥५४॥

નિદોષ હોની चाहिए और धर्मकथा भी साधु को स्त्रियों के साथ
एकान्त में नहीं करनी चाहिए, अन्यथा शङ्का आदि दोष उत्पन्न
हो जाते हैं; साधु को गृहस्थों के साथ परिचय नहीं करना चाहिए
क्योंकि, गृहस्थों के साथ परिचय करने से राग आदि दोषों का
संभव है; साधु को साधुओं के साथ परिचय करना चाहिए, क्योंकि,
इस से ज्ञान ध्यान रूप कल्याण की वृद्धि होती है ॥५३॥

ધર્મકથા પણ સાધુએ સ્ત્રીઓની સામે એકાંતમાં ન કરવી જોઈએ. નહિ તો શંકા
આદિ દોષ ઉત્પન્ન થાય છે. સાધુએ ગૃહસ્થની સાથે પરિચય ન કરવો જોઈએ,
કારણ કે ગૃહસ્થોની સાથે પરિચય કરવાથી રાગાદિ દોષોનો સંભવ રહે છે સાધુએ
સાધુઓની સાથે પરિચય કરવો જોઈએ, કારણ કે એથી જ્ઞાન ધ્યાનરૂપ કલ્યાણની
વૃદ્ધિ થાય છે (૫૩)

* भगवान्ने निशीथ सूत्रमें कहा है--“ जो साधु रात्रिमें
अथवा विकाल वेलामें स्त्रियों के मध्य रहता है, स्त्रियों में आसक्त
रहता है, स्त्रियों से घिरा रहता है और अपरिमित कथा (वार्तालाप)
करता है या करने वालेकी अनुमोदना करता है वह प्रायश्चित्त का
भागी होता है।” ‘अपरिमाणए’ पद से यह ध्वनित होता है
कि अनिवार्य कारण उपस्थित हो जाने पर परिमित वार्तालाप
करने से प्रायश्चित्त नहीं लगता।

૧ ભગવાને નિશીથ સૂત્રમાં કહ્યું છે કે-- “જો સાધુ રાત્રે અથવા વિકાળ વેળાએ
સ્ત્રીઓની વચ્ચે રહે છે, સ્ત્રીઓથી ઘેરાયેલો રહે છે અપરિમિત કથા (વાર્તાલાપ) કરે તે,
અથવા કરનારને અનુમોદે છે તે પ્રાયશ્ચિત્તનો ભાગી બને છે.” અપરિમાણપ્ પદથી
એમ ધ્વનિત થાય છે કે અનિવાર્ય કારણ ઉપસ્થિત થતાં પરિમિત વાર્તાલાપ કરવાથી
પ્રાયશ્ચિત્ત લાગતું નથી.

છાયા-યથા કુક્કુટપોતસ્ય નિત્યં કુલલાદ્ ભયમ્ ।

एवमेव ब्रह्मचारिणः स्त्रीविग्रहाद्भयम् ॥ ५४ ॥

टीका-यथा कुकुटपोतस्य=कुकुटमुख्यपक्षिणावकस्य कललात्=मार्जरात्, नित्यं=सततं भयं विद्यते उभयोरेकवसतिनिवासित्वात्, तद्भक्ष्यत्वाच्चेति भावः । एवमेव=इत्यमेव ब्रह्मचारिणः=साधुः स्त्रीविग्रहात्=स्त्रीशरीराद् भयं भवति । स्त्रीरूपविषयस्य झटिति मनोमोहावहत्वेनेतरविषयापेक्षया दुर्जयत्वादिति भावः ॥ ५४ ॥

स्त्रीसંસ્તवः सर्वथा न कर्तव्यः, इत्याह-‘चित्तभित्ति’ इत्यादि ।

मूलम्-चित्तभित्तिं न निज्ઞાણ, નારીં વા સુઅલંકિયં ।

भर्खरं पिव दँटूढं, दिट्टिं पडिसंमाहरे ॥ ५५ ॥

छाया-चित्रभित्तिं न निध्यायेत् नारीं वा स्वलंकृताम् ।

भास्करमिव-दृष्ट्वा દટ્ટિં પ્રતિસમાહરેત્ ॥ ૫૫ ॥

टीका-मुनिः, चित्रभित्तिं=नारीचित्रयुक्तं कुडयं वा=अथवा स्वलंकृतां नारीं सुवसनभूषणशोभितां स्त्रियम्, अस्योपलक्षणत्वादनलंकृतामपि न निध्यायेत्=न निरीक्षेत । कथञ्चिदर्शनयोगेऽपि भास्करमिव=प्रचण्डमार्तण्डमिव तां दृष्ट्वा दट्टि=

स्त्रीपरिचय से दोष बताते हैं-‘जहा कुक्कुड’ इत्यादि,

जैसे कुक्कुट (मुर्ग) का बच्चा और विलाव एक ही स्थान में निवास करहे हों तो मुर्ग के बच्चे को सदा विलाव से भय रहता है, वैसे ही ब्रह्मचारी (साधु) को स्त्री के शरीर से भय रहता है, क्योंकि स्त्रीरूप विषय शीघ्र ही मन को मोहित करने वाला होता है इसलिए अन्य विषयों की अपेक्षा दुर्जय है ॥ ५४ ॥

‘चित्तभित्ति’ इत्यादि । जिस पर स्त्री का चित्र हुआ हो उस भीत को तथा सुन्दर वस्त्रालङ्कारों से अलंकृत स्त्री न देखे । कदा-

સ્ત્રી પરિચયથી દોષ બતાવે છે-જહા કુક્કુડ. ઇત્યાદિ.

જેમ કુક્કુડના બચ્ચા અને ગિલાડી એકજ સ્થાનમાં નિવાસ કરતાં હોય તે કુક્કુડના બચ્ચા, તો ગિલાડીનો ભય રહ્યા કરે છે, તમ બ્રહ્મચારીને (સાધુને) સ્ત્રીના શરીરથી જે મેદ હાથ કે, સ્ત્રીરૂપ વિષય શીઘ્રજ્ઞ મનને મોહિત કરનારો બને છે, તેથી અન્ય વિષયોની અપેક્ષા દુર્જય છે. (૫૪);

‘ચિત્તભિત્તિ’ ઇત્યાદિ. જેની ઉપર સ્ત્રીનું ચિત્ર હોય તે બીતને તથા સુંદર વસ્ત્રાલંકારથી અલંકૃત સ્ત્રીને જાવાં નહિ. કદાચિત તે દિપ્તિપ્રદ દષ્ટિ મેડી

ચન્દ્રુઃ પ્રતિસમાહરેત્=તતઃ પ્રતિસંહરેદિત્યર્થઃ, યથા પ્રચન્દ્રમાર્ષન્દ્રવિલોકનમાત્રં નયનયોર્માલિન્યમુપનયતિ તથા નારીનિરીક્ષણમાત્ર સાધોશ્ચારિત્રમાલિન્યં સઘઃ સમુદ્ભાવયતીતિ ભાવઃ ॥ ૫૫ ॥

કિં વહુના-‘હૃથપાય’ इत्यादि ।

મૂલમ્-હૃથપાયપડિચ્છિન્નં, કર્ણનાસવિકર્તિતમ્ ।

અંહિ વાસસંચં નારી વંર્મયારી વિવર્જણ ॥૫૬॥

છાયા-હસ્તપાદપ્રતિચ્છિન્નાં કર્ણનાસવિકર્તિતામ્ ।

અપિ વર્ષશતાં નારીં વ્રહ્મચારી વિવર્જયેત્ ॥ ૫૬ ॥

ટીકા-વ્રહ્મચારી=સાધુઃ હસ્તપાદપ્રતિચ્છિન્નાં=છિન્નકરચરણાં, કર્ણનાસવિકર્તિતાં=વિકર્તિતકર્ણનાસિકાં વર્ષશતામપિ=પૂર્ણશતવર્ષવયસ્કામપિ જરાજર્જરિતદેહામપીત્યર્થઃ નારીં વિવર્જયેત્=એવમ્ભૂતાયા અપિ નાર્યાઃ સસર્ગં ન કુર્યાદિતિ ભાવઃ ॥ ૫૬ ॥

મૂલમ્-વિમૂસા ઇતિથિસંસર્ગો, પળીયં રસભાયણં ।

નરસસત્તમવેસિસ્સ, વિસં તાલુડં જહાં ॥૫૭॥

ચિત્ ઉસપર દૃષ્ટિ પડજાય તો જૈસે પ્રચન્દ્ર સૂર્ય પર નજર પડને સે શીઘ્ર નેત્ર નીચે કર લેને પડતે હૈ, વૈસે હી ઉસે દેખતે. હી નેત્ર નીચે કર લેવે । તાત્પર્ય યહ હૈ કિ જૈસે પ્રચન્દ્ર સૂરજ કી ઓર નજર કરને સે હી આંખોં મેં મલિનતા આ જાતી હૈ વૈસે હી છી પર સાનુરાગ દૃષ્ટિ પડને સે ચારિત્ર મેં મલિનતા આજાતી હૈ ॥૫૫॥

‘હૃથપાય૦’ इत्यादि । अधिक क्या कहा जाय-जिसके हाथ पैर छेदे हुए हो तथा कान नाक कटी हुई हो ऐसी सौ वर्ष की वृद्ध स्त्री का भी ससर्ग साधु न करे ॥५६॥

જાન્ય તો જોમ પ્રચંડ સૂર્ય પર નજર પડવાથી શીઘ્ર નેત્રોને નીચાં કરી લેવાં પડે છે, તેમ તેને જોતાજ નેત્ર નીચા ઢાળી દેવાં તાત્પર્ય એ છે કે-જોમ પ્રચંડ સૂર્ય તરફ નજર કરવાથીજ આખોમા મલિનતા આવી જાય છે, તેમ સ્ત્રી પર સાનુરાગ દૃષ્ટિ પડવાથી ચારિત્રમા મલિનતા આવી જાય છે (૫૫)

હૃથપાય૦ इत्यादि पधारें शुं कटीये-जेना हाथ पैर छेदेला. डोय तथा नाक कान, कपेलां डोय, जेवी सौ वर्ष की वृद्ध स्त्रीना पण्य संसर्ग साधु न करे. (५६)

છાયા-વિભૂષા સ્ત્રીસંસર્ગઃ પ્રણીતરસભોજનમ્ ।

નરસ્યાત્મગવેષિણઃ વિષં તાલુપુટં યથા ॥ ૫૭ ॥

ટીકા-‘વિભૂષા’ इत्यादि ।

આત્મગવેષિણઃ=આત્મકલ્યાણાભિલાષિણઃ નરસ્ય=સાધુપુરુષસ્ય વિભૂષા=શરીરમણ્ડનં સ્ત્રીસંસર્ગઃ=સ્ત્રિયા સઘાલપનાદિ, પ્રણીતરસભોજનં=નિત્યં ઘૃતાદિ-રસાભ્યવહરણમ્, एतत्सर्वं યથા તાલુપુટં=તાલુસ્પર્શમાત્રેણ પ્રાણાપહારકં વિષં ભવતિ તથૈવ વિભૂષાદિક સઘશ્ચારિત્રાપહારકમિત્યર્થઃ ॥ ૫૭ ॥

મૂલમ્-અંગપચ્ચંગસંઠાણં, ચૌરુહ્રવિચ્યં પેહિચ્યં ।

इत्थीणं तं न निज्झाण, कामरागविवड्ढणं ॥ ૫૮ ॥

છાયા-અઙ્ગપ્રત્યઙ્ગસંસ્થાનં ચારુહ્રપિતં પ્રેક્ષિતમ્ ।

સ્ત્રીણાં તત્ ન નિધ્યાયેત્ કામરાગવિવર્ધનમ્ ॥ ૫૮ ॥

ટીકા-‘અંગપચ્ચંગ’० इत्यादि ।

સ્ત્રીણામ્ અઙ્ગપ્રત્યઙ્ગસંસ્થાનમ્=અઙ્ગાનિ=મુખાદીનિ, પ્રત્યઙ્ગાનિ નયનાદિનિ, તેષાં સંસ્થાનં=સંનિવેશવિશેષઃ આકારવિશેષ इत्यर्थः, ચારુ=મનોહ્રમ્ ઉહ્રપિતમ્=ઉચ્ચૈર્ભાષિતં ગીતાદિકં, તથા પ્રેક્ષિતં=કટાક્ષવિક્ષેપાદિકં, ન નિધ્યાયેત્=સરાગં-નાવલોકયેત્ ન ચિન્તયેદ્ વા, યતઃ તત્સર્વં કામરાગવિવર્ધનં=કામવિકારજનક-મિત્યર્થઃ ॥ ૫૮ ॥

‘વિભૂષા’ इत्यादि । આત્મકલ્યાણ કે અભિલાષી પુરુષ-સાધુ કો, શરીર કા મણ્ડન, સ્ત્રી કે સાથ ચોલ ચાલ આદિ સંસર્ગ તથા પ્રતિદિન પ્રણીત-સરસ-ભોજન ન કરના ચાહિયે । યે સઘ ચારિત્ર કો શીઘ્રહી હસ પ્રકાર નષ્ટ કર દેતે હૈં જૈસે તાલપુટ (તાલુ મેં સ્પર્શ હોતે હી પ્રાણ હરણ કરને વાલા) વિષ પ્રાણોં કા નાશ કર દેતા હૈ ॥ ૫૭ ॥

‘અંગપચ્ચંગ’० इत्यादि । સ્ત્રિયોં કે મુખ આદિ અંગો કી, નેત્ર આદિ ઉપાઙ્ગોં કી ચનાવટ, મનોહર ભાષણ ઓર કટાક્ષવિક્ષેપ આદિ

વિભૂષા० इत्यादि. આત્મકલ્યાણના અભિલાષી સાધુ પુરુષે, શરીરનુ મંડન, સ્ત્રીની સાથે બોલ-ચાલ આદિ સંસર્ગ તથા પ્રતિદિન પ્રણીત-સરસ-ભોજન ન કરવું જોઈએ એ ચારિત્રને એવી રીતે શીઘ્ર નષ્ટ કરી નાખે છે કે એવી રીતે તાલપુટ (તાળવામાં સ્પર્શ થતા જ પ્રાણ હરણ કરનાર) વિષ પ્રાણનો નાશ કરી નાખે છે. (૫૭)

‘અંગપચ્ચંગ’० इत्यादि સ્ત્રીઓનાં મુખ આદિ અંગોની, નેત્રાદિ ઉપાંગોની અનાવટ, મનોહર ભાષણ, અને કટાક્ષ વિક્ષેપ આદિ અનુરાગ પૂર્વક જોવાં નહિ, અને

મૂલમ્--વિસર્ણસુ મંણુન્નેસુ, પેમં નાભિનિવેસણં ।

અંગિચ્ચં તેસિં વિન્નાય, પરિણામં પુગ્ગલાણ ચ ॥૫૯॥

છાયા-વિષયેષુ મનોજ્ઞેષુ પ્રેમ નાભિનિવેશયેત્ ।

અનિત્યં તેષાં વિજ્ઞાય પરિણામં પુદ્ગલાનાં ચ ॥૬૦॥

ટીકા-‘વિસર્ણસુ’ इत्यादि ।

સાધુઃ, તેષાં=શબ્દાદિવિષય સમ્પન્નિનાં પુદ્ગલાનાં પરિણામં=પર્યાયાન્ત-
પરિણતિલક્ષણમ્ અનિત્યં વિજ્ઞાય=જિનશાસનતો વિદિત્વા, મનોજ્ઞેષુ=મનોદરેષુ,
વિષયેષુ=શબ્દાદિષુ, પ્રેમ=રાગં નાભિનિવેશયેત્=ન કુર્યાત્, શબ્દાદિવિષયૈઃ
સહેન્દ્રિયાણાં કદાચિત્ સમ્બન્ધે સતિ તત્રાસત્ત્યપરપર્યાયં રાગં ન કુર્યાત્, કિંચ્ચ
અનિત્યવિપરાગો દુઃસ્વાયૈવ કલ્પતે इति તત્ર રાગો ન વિધેયઃ । સ્વદેહસ્ય
શબ્દાદિવિષયસ્ય ચ ક્ષયિત્વેન તત્સમ્બન્ધકૃતસુખસ્યાપિ તથાત્વાદિતિ ભાવઃ॥૬૦॥

કો અનુરાગપૂર્વક ન દેખે, ઓર ન ડન કે વિષય મેં ધ્યાન કરે ।
ક્યોંકિ, યે સવ, કામ-રાગ કો વઢાને વાલે હૈ ॥૫૮॥

‘વિસર્ણસુ’ इत्यादि । સાધુ જિનશાસન સે ખલી ખાંતિ વિદિત
કરલે કિ શબ્દાદિ વિષયોં કે પુદ્ગલ અનિત્ય હૈ, સદા એક પર્યાય સે
દૂસરી પર્યાય મેં પરિવર્તિત હોતે રહતે હૈ । સ્થાયી નહીં હૈ । એસા
જાનકર ડન મનોજ્ઞ વિષયોં મેં રાગ ન કરે ઓર અમનોજ્ઞ મેં દ્રેષ
ખી ન કરે । શબ્દાદિ વિષયોં કે સાથે ઇન્દ્રિયોં કા સમ્બન્ધ હો જાય
તો ડન મેં આસક્તિ ન કરે ડન મેં મગ્ન ન હોવે । અનિત્ય વિષયોં
મેં કિયા હુઆ રાગ, પરિણામ મેં દુઃખદાયી હી હોતા હૈ, એસા સમઘકર
ડનમેં રાગ ખી ન કરે । અપના શરીર તથા શબ્દાદિ વિષય નશ્વર હૈ
હસલિએ ડનકે નિમિત્ત સે ઉત્પન્ન હોને વાલા સુખ ખી નશ્વર હૈ ॥૬૦॥

એના વિષયમા ધ્યાન કરવું નહિ, કારણ કે બધા કામ-રાગને વધારનારા છે (૫૮)

વિસર્ણસુ ० ઇત્યાદિ સાધુ જિનશાસનથી સારી પેઠે બાણી લે કે-શબ્દાદિ
વિષયોના પુદ્ગલ અનિત્ય છે સદા એક પર્યાયથી બીજા પર્યાયમા પરિવર્તિત થતાં
રહે છે, સ્થાયી નથી એમ બાણીને એ મનોજ્ઞ વિષયોમા રાગ ન કરે અને અમ-
નોજ્ઞમા દોષ પણ ન કરે. શબ્દાદિ વિષયોની સાથે ઇન્દ્રિયોના સંબંધ થઈ બંધ તો
તેમા આસક્તિ ન કરે તેમાં મગ્ન ન થાય. અનિત્ય વિષયોમાં કરેલો રાગ પરિણામે
દુઃખદાયી બને છે એમ સમજીને તેમાં રાગ ન કરે પોતાનું શરીર તથા શબ્દાદિ
વિષય નશ્વર છે તેથી તેના નિમિત્તે ઉત્પન્ન થનારું સુખ પણ નશ્વર છે. (૫૯)

મૂલમ્—પોગ્ગલાણં પરીણામં, તેસિં નંચા જહાતેહા ।

વર્ણીયતિણ્હો વિહરે, સીઙ્ મૂણ્ણં અર્પણા ॥૬૦॥

છાયા-પુદ્ગલાનાં પરિણામં તેષાં જ્ઞાત્વા યથા-તથા ।

વિનીતતૃણ્ણો વિહરેત્ શીતીભૂતેન આત્મના ॥૬૦॥

ટીકા-‘ પોગ્ગલાણં ’ इत्यादि ।

સાધુઃ, તેષાં=શબ્દાદિવિષયસવન્ધિનાં પુદ્ગલાનાં પરિણામં પર્યાયરૂપા-
ન્તરાઽઽપત્તિરૂપં યથા-તથા=‘યે ઇષ્ટાસ્તેઽનિષ્ટા ભવન્તિ, યેઽનિષ્ટાસ્તે ઇષ્ટા ભવન્તિ’
इत्यादि જ્ઞાત્વા વિનીતતૃણ્ણઃ=અપગતસ્પૃહઃ શીતીભૂતેન=ક્રોધાદિકપાયાનલોપ-
શ્મનલઘ્વશૈત્યેન આત્મના વિહરેત્=વિચરેત્ । પુદ્ગલસ્વભાવાનુસ્મરણોત્પાદિત-
વિરત્યા સંયમમાર્ગે વિચરેદિતિ ભાવઃ ॥૬૦॥

મૂલમ્— જાણ સંદ્ધાણ નિર્વૃત્તો, પરિચયંટ્ટાણમુત્તમં ।

તમેવ અણુપાલિજ્ઞા, ગુણે આચરિયસંમણ ॥ ૬૧ ॥

છાયા-યયા શ્રદ્ધયા નિષ્ક્રાન્તઃ પર્યાયસ્થાનમુત્તમમ્ ।

તામેવ અનુપાલયેત્ ગુણેષુ આચર્યસંમતેષુ ॥૬૧॥

‘પોગ્ગલાણં’ इत्यादि । સાધુ શબ્દાદિ વિષયોં કે પુદ્ગલોં કો
વિનશ્વરતા રૂપ પરિણામ કો જાનકર, અથવા યહ જાનકર કિ-જો
પુદ્ગલ કમી ઇષ્ટ હોતે હૈ વેહી દૂસરે સમય અનિષ્ટ હો જાતે હૈં ઉન
વિષયોં મેં તૃણા (લાલસા) કા ત્યાગ કરકે ક્રોધ આદિ કષાય રૂપી
અગ્નિ કી ઉપશાન્તિ સે પ્રાપ્ત હુઈ યુક્ત આત્મા કે સાથ વિહાર કરે ।
અર્થાત્ પુદ્ગલોં કે સ્વભાવ કો સ્મરણ કરને સે ઉત્પન્ન હુઈ વૈરાગ્ય
કે સાથ સંયમ માર્ગ મેં વિચરે ॥૬૦॥

પોગ્ગલાણં, इत्यादि साधु शब्दादि विषयैना पुद्गलैस्तु विनश्वरता इय
परिणाम लक्ष्मीने, अथवा अमेन लक्ष्मीने के ने पुद्गल अमेक समये छष्ट होय छे
तेन भीने समये अनिष्ट गनी नय छे अने ने अमेक समये अनिष्ट होय छे तेन
भीने समये छष्ट गनी नय छे, अे विषयेमां तृष्णा (लालसा) ने त्याग करीने
क्रोध आदि कषायरूपी अग्निनी उपशान्तिथी प्राप्त थयेला युक्त आत्मानी साथे
विहार करे अर्थात्-पुद्गलैना स्वाभावतु स्मरण करवाथी उत्पन्ने थयेला वैराग्यनी
साथे संयम मार्गमा विचरे. (६०)

टीका-‘जाए सद्धाए’ इत्यादि ।

साधुः, यया श्रद्धया=भावनया निष्क्रान्तः गृहात्प्रवर्जितः सन् उत्तमं= सर्वोत्कृष्टं पर्यायस्थानं सर्वविरतिस्वीकाररूपं प्रव्रज्यालक्षणं स्थानं प्राप्तः सन् तामेव श्रद्धाम् आचार्यसंमतेषु=तीर्थङ्कराद्यनुमतेषु गुणेषु=मूलोत्तरगुणेषु अनुपालयेत्=मूलोत्तरगुणसंरक्षणतत्परिवर्द्धनहेतुभूतां तामेव श्रद्धां यत्नतः प्रवर्धयेदित्यर्थः । येनैव उत्कृष्टपरिणामेन चारित्र्यं गृहीतं तेनैव वर्द्धमानपरिणामेन यावज्जीवं निर्वाहयेदिति भावः ॥६१॥

अथाचारप्रणिधेः फलमाह-‘तव चिमं’ इत्यादि ।

मूलम्-तव^२ चिमं^३ संजमजोगयं^४ च, सज्झायजोगं^५ च सया^६ अहिट्ठिए^७ ।

सूरेव^{११} सेणाइ^{१०} समत्तमाउहे^{१२}, अलमप्पणो^{१४} हाइ^{१३} अलं^{१५} परेसिं^{१६} ॥६२॥

छाया-तपश्चेदं संयमयोगं च स्वाध्याययोगं च सदा अधिष्ठाता ।

शूर इव सेनया समात्तायुधः अलमात्मनो भवति अलं परेपाम् ॥६२॥

टीका=इदं=प्राग्व्याख्यातरूपं, तपः=अनगनादिलक्षणं च संयमयोगं=षड्जीवनिकायरक्षणलक्षणं च, स्वाध्याययोगं=वाचनापृच्छाद्यात्मकं, सदा=नित्यम् अधिष्ठाता=तदाचरणपरायणः साधुः-सेनया=चतुरङ्गात्मिकया शूर इव=शौर्य-

‘जाए सद्धाए’ इत्यादि । साधु जिस श्रद्धा-भावना के साथ गृहस्थावास का त्याग करके दीक्षित होकर सर्वश्रेष्ठ सर्वविरतिरूप पद को प्राप्त हुआ उसी श्रद्धा को तीर्थङ्कर प्रणीत मूल गुण और उत्तर गुणों में पालन करे । अर्थात् मूल गुण और उत्तर गुणों की रक्षा करने वाली तथा उन्हें बढ़ाने वाली उसी श्रद्धा को यत्नपूर्वक बढ़ाता रहे । तात्पर्य यह है कि जिस उत्कृष्ट परिणाम से यावज्जीवन उस का पालन करे ॥६१॥

‘तव चिमं’ इत्यादि । जैसे शूरवीर पुरुष चतुरङ्ग सेना को साथ

जाए सद्धाए, इत्यादि साधु ने श्रद्धा भावनानी साथे गृहस्थावासने त्याग करीने दीक्षित श्रद्धा सर्वश्रेष्ठ सर्वविरति रूप पदने प्राप्त थयो, ओ श्रद्धाने तीर्थंकर प्रणीत मूल गुणो अने उत्तर गुणोमा पालन करे, अर्थात् मूल गुणो अने उत्तर गुणोनी रक्षा करनारी तथा तेमने वधारनारी ओ श्रद्धाने यत्नपूर्वक वधारतो रहे । तात्पर्य ओ छे के-ओ उत्कृष्ट परिणामथी चारित्र्य अङ्गु कथुं हेतु, ते उत्कृष्ट परिणामथी यावज्जीवन ओनु पालन करे (६१) ।

तव चिमं इत्यादि, ओम शूरवीर पुरुष चतुरङ्ग सेनाने साथे लधने

વાનિવ સમાત્તાયુધઃ=સમ્યગુપાત્તતપશ્ચર્યાદિસૂત્રઃ, જ્ઞાનાવરણીયાદિકર્મશત્રુનિરાકર-
ણાય તપશ્ચર્યાયા અસ્ત્રસદશત્વાદસૂત્રત્વં કથનમ્ । આત્મનઃ કલ્યાણાય અલં=
સમર્થો ભવતિ, તથા પરેષાં જીવાનાં કલ્યાણાય ચાલં ભવતીત્યર્થઃ ।

યદ્વા ‘સમત્તમાડહે’ इत्यस्य ‘समाप्तायुधः’ इतिच्छाया तथा च-सेनया
समाप्तायुधः समाप्तं=शत्रुपराजयकरणेन विरतं निवृत्तमिति यावत् आयुधम् =
आयुधव्यापारो युद्धं यस्य स तथोक्तः शूर इव साधुः, साधुपक्षे सेनया=तप-
श्चर्यादिरूपया समाप्तायुधः=ज्ञानावरणीयाद्यष्टविधकर्मक्षयकरणेन समाप्तं=निवृत्तम्
आयुधं=तद्विजयव्यापारः परीपढसहनादिरूपो यस्य स तथोक्त इत्यर्थः । शेषं पूर्ववत् ।
साधूनां तपश्चर्यादिकमेव कर्मशत्रुविनाशनाय सकलसेनाकार्यं संपादयति, तपश्च-

લેકર અપને અસ્ત્રશસ્ત્રોં સે શત્રુઓં કો હટા દેતા હૈ, વૈસે હી અનશન
આદિ તપ ષડ્જીવનકાય કી સંરક્ષારૂપ સમય, વાચના, પ્રચ્છના
આદિ રૂપ સ્વાધ્યાય કા સદા આચરણ કરને મેં તત્પર સાધુ પૂર્વોક્ત
તપશ્ચર્યા આદિ અસ્ત્રોં સે જ્ઞાનાવરણ આદિ કર્મશત્રુઓં કે જીતને મેં
તથા પરકા કલ્યાણ કરને મેં સમર્થ હોતા હૈ । તપશ્ચર્યા, કર્મોં કા
નાશ કરને કે લિયે અસ્ત્ર કે સમાન હૈ અતઃ ઉસે અસ્ત્ર કહા ગયા
હૈ । ‘સમત્તમાડહે’ પદકી દૂસરી છાયા યહ હૈ-સમાપ્તાયુધઃ, અર્થાત્
જૈસે શૂરવીર અપની સેનાકી સહાયતા સે શત્રુઓં કો પરાસ્ત કરકે
યુદ્ધ સમાપ્ત કર દેતા હૈ, ઉસી પ્રકાર સાધુ તપશ્ચર્યા આદિ સેના સે
અષ્ટવિધ કર્મ રૂપી રિપુઓં કો પરાસ્ત કરકે છેડે હુઅરણ (સંગ્રામ)
કો સમાપ્ત કર દેતા હૈ । અર્થાત્-સાધુઓં કે તો તપ સંયમ હી કર્મ
શત્રુઓં કા નાશ કરને કે લિયે સેના કા કામ કરતે હૈં, તાત્પર્ય

પોતાના અસ્ત્રશસ્ત્રોથી શત્રુઓને હઠાવી દે છે, તેમજ અનશન આદિ તપ, ષડ્જીવ-
નિકાયની સંરક્ષા, રૂપ સંયમ વાચના, પ્રચ્છના, આદિરૂપ સ્વાધ્યયને સદા આચરવામાં
તત્પર એવો સાધુ પૂર્વોક્ત તપશ્ચર્યા આદિ અસ્ત્રોથી જ્ઞાનાવરણ આદિ કર્મ શત્રુઓને
જીતવામાં, તથા પરનું કલ્યાણ કરવામાં સમર્થ બને છે તપશ્ચર્યા કર્યોના નાશ
કરવાને માટે અસ્ત્રની સમાન છે, તેથી તેને અસ્ત્ર કહેવામાં આવ્યું છે.
સમત્તમાડહે પદનો બીજો અર્થ છે સમાપ્તાયુધઃ અર્થાત્ જેમ શૂરવીર પોતાની
સેનાની સહાયતાથી શત્રુઓને પરાસ્ત કરીને યુદ્ધ સમાપ્ત કરી નાખે છે, તેમ સાધુ
તપશ્ચર્યાદિ સેનાથી અષ્ટવિધ કર્મરૂપી રિપુઓને પરાસ્ત કરીને-છેડેલા રણ (સંગ્રામ)
ને સમાપ્ત કરી નાખે છે અર્થાત્-સાધુઓના તપ-સંયમજ કર્મ શત્રુઓનો નાશ

यादिना सकलकर्मशत्रौ प्रक्षीणे सति कारणाभावान्न पुनः कर्मोत्पत्तिर्भवतीति केवलित्वं प्राप्तानां साधूनां तद्विजयव्यापारो निवर्तते इति भावः ॥

‘तवं’ इतिपदेन कर्मशत्रुदमनोत्साहवचनं, ‘संजमजोगयं’ इत्यनेन कर्मशत्रु-संवन्धिशक्तिक्षयकारकत्वं, ‘सज्ज्ञायजोगं’ इत्येतेन कर्मशत्रुनिराकरणकर्तृत्वं च ध्वनितम् ॥ ६२ ॥

मूलम्—सज्ज्ञायसंज्ज्ञायणरयस्स ताइणो, अपावभावस्स तवे रयस्स ।

वि^{१३}सुज्झई जं^६ सि मलं^७ पुरेकडं, समीरियं^{११} रूपमलं^{१२} व जोइणा^९ ॥६३॥

छाया-स्वाध्याय-सद्धानरतस्य त्रायिणः अपापभावस्य तपसि रतस्य ।

विशुध्यति यत् तस्य मलं पुराकृतं, समीरितं रूप्यमलम् इव ज्योतिषा ॥६३॥

टीका—‘सज्ज्ञाय०’ इत्यादि ।

स्वाध्यायसद्धानरतस्य=स्वाध्यायो=वाचनादिपञ्चविधः, सद्धान=प्रश-स्तध्यानं धर्मशुक्लध्यानात्मकम् अनयोर्द्वन्द्वः, स्वाध्यायसद्धाने, तत्र रतस्तस्य

यह है कि-तप संगम से सब कर्मों का नाश हो जानेपर कारण के अभाव से फिर कर्मों का प्रादुर्भाव नहीं होता अतः केवली होनेपर साधुओं का कर्म के जीतने का व्यापार निवृत्त हो जाता है ।

‘तवं’ पद से कर्म रूपी दुश्मन का दमन करने में उत्साह, ‘संजमजोगयं’ पद से कर्मशत्रु की शक्ति का क्षय और ‘सज्ज्ञायजोगं’ पद से कर्मरूपी वैरी का निराकरण करना (हटाना) प्रगट किया है ॥६२॥

‘सज्ज्ञाय’-इत्यादि । वाचना आदि पाँच प्रकार का स्वाध्याय, तथा धर्म और शुक्ल ध्यान रूप प्रशस्त ध्यान में लीन, स्व पर की

करवाने भाटे सेनानुं काम करे छे तात्पर्य अे छे डे तप सयमधी सर्व कामेनि नाश थर्ध जाता, कारणुने अभाव थता, पछी कर्मेनि प्रादुर्भाव थतो नथी अेटले डेवणी थता साधुओने कर्म छुतवाने व्यापार निवृत्त थर्ध जाय छे

तवं पदथी कर्मइपी दुश्मननु दमन करवामा उत्साह, संजमजोगयं पदथी कर्मशत्रुनी शक्तिने क्षय अने सज्ज्ञायजोगं पदथी कर्मइपी वैरीनु निराकरण करवुं (हटाववुं) प्रकट क्युं छे (६२)

‘सज्ज्ञाय’० इत्यादि वाचना आदि पांच प्रकारना स्वाध्याय, तथा धर्म अने शुक्ल ध्यानइप प्रशस्त ध्यानमा लीन, स्वपरनी रक्षा करनारा, सर्वथा विकार

પશ્ચવિધસ્વાધ્યાયધર્મશુક્લધ્યાનનિમગ્નસ્યેત્યર્થઃ, ત્રાયિણઃ=સ્વપરરક્ષણતત્પરસ્ય, અપાવભાવસ્ય=શુદ્ધચિત્તસ્ય વિગતવિષયમુખસ્પૃહસ્યેત્યર્થઃ। તપસિ=અનશનાદિલક્ષણે રતસ્ય=સમાસક્તસ્ય તસ્ય=સાધોઃ યત્ પુરાકૃતં=પૂર્વોપાર્જિતં મલં=પાપં, તત્ જ્યોતિષા=વહ્નિના સમીરિતં=સંયોજિતં રૂપમલં=રજતમલમિવ વિબુઘ્યતિ=પ્રકીયતે।

‘સજ્ઞાયસજ્ઞાણરયસ્સ’ इत्यनेन स्वाध्याये चित्तैकाग्रता, विकथावर्जितत्वं निष्प्रयोजनावस्थितिरहितत्वं च सूचितम्। ‘ताइणો’ इत्यनेन संयमरक्षण-शीलत्वं ध्वनितम्। ‘अपावभावस्स’ इत्यनेन जिनवचनाभिरुचिमत्त्वं व्यक्तीकृतम्। ‘तवेरयस्स’ इत्यनेनात्मसंशोधनातिशयाभिलाषवच्चमावेदितम् ॥ ६३ ॥

મૂલમ્—સે તારિસે દુઃખસહે જિહ્મિદિયે સુચેણ જુત્તે અમમે અકિંચણે ।
વિરિયઈ કમ્મઘણંમિ અવંગણ, કસિણવ્ભેપુડાવગમે વં ચંદિમે ॥૬૪॥

છાયા-મ તાદૃશો દુઃખસહો જિતેન્દ્રિયઃ, શ્રુતેન યુક્તોઽમમોઽકિચ્ચનઃ ।

વિરાજતે કર્મઘનેઽપગતે, કૃત્સ્નામ્નપુટાપગમે ઇવ ચન્દ્રમાઃ ॥

इति ब्रवीमि ॥ ६४ ॥

રક્ષા કરને વાલે, સર્વથા વિકાર રહિત ચિત્ત વાલે, ઔર અનશન આદિ તપ મેં લીન સાધુ કા પૂર્વોપાર્જિત પાપ ઇસ પ્રકાર નષ્ટ હો જાતા હૈ જૈસે અગ્નિ કે દ્વારા ચાંદી કા મૈલ નષ્ટ હો જાતા હૈ ।

‘સજ્ઞાયસજ્ઞાણરયસ્સ’-ઇસ પદ સે ચિત્ત કી એકાગ્રતા, વિકથાઓ કા ત્યાગ, તથા નિકમ્મે રહનેકા ત્યાગ સૂચિત કિયા હૈ ।

‘તાઈણો’ પદ સે સંયમ કી રક્ષણશીલતા વ્યક્ત કી ગઈ હૈ । ‘અપાવભાવસ્સ’-પદ સે જિનેન્દ્ર ભગવાન્ કે વચનોં મેં રુચિ રાખને કા વિધાન કિયા ગયા હૈ । ‘તવેરયસ્સ’ પદ સે આત્મશુદ્ધિ કી અતિશય અભિલાષા રાખના વતાયા ગયા હૈ ॥૬૩॥

રહિત ચિત્તવાળા, અને અનશન આદિ તપમા લીન, એવા સાધુના પૂર્વોપાર્જિત પાપ એ રીતે નષ્ટ થઈ જાય છે કે જે રીતે અગ્નિ દ્વારા ચાંદીનો મૈલ નષ્ટ થઈ જાય છે.

સજ્ઞાયસજ્ઞાણરયસ્સ એ પદથી ચિત્તની એકાગ્રતા, વિકથાઓનો ત્યાગ, તથા નકામા રહેવાનો ત્યાગ સૂચિત કર્યો છે તાઈણા પદથી સંયમની રક્ષણ શીલતા વ્યક્ત કરી છે અપાવભાવસ્સ પદથી જિનેન્દ્ર ભગવાનના વચનોમા રૂચિ રાખવાનું વિધાન કરવામા આવ્યું છે. તવેરયસ્સ પદથી આત્મશુદ્ધિની અતિશય અભિલાષા રાખવાનું બતાવ્યું છે (૬૩)

ટીકા—‘સે તારિસે’ ઇત્યાદિ ।

તાદૃશઃ=પૂર્વોક્તગુણવિશિષ્ટઃ, દુઃસ્વસહઃ=અનુકૂલપ્રતિકૂલપરીષદ્વિજિણ્ણુઃ, જિતેન્દ્રિયઃ=રાગદ્વેષરહિતઃ, શ્રુતેન યુક્તઃ=શાસ્ત્રમર્માભિજ્ઞઃ અમમઃ=મમત્વરહિતઃ, અકિશ્ચનઃ=દ્રવ્યભાવપરિગ્રહશૂન્યઃ, સ સાધુઃ કર્મઘને=કર્મઘન ઇવેતિ કર્મઘનઃ, તસ્મિન્, પુરુષવ્યાઘ્રવત્સમાસઃ, આવરકત્વેન ઘનસાદૃશ્યં, મેઘસદૃશે જ્ઞાનાવરણી-યાદિકર્મ્મણીત્યર્થઃ અપગતે=પ્રક્ષીણે સતિ, કૃત્સ્નાન્નપુટાપગમે=સકલજલદમ્પટલા-વરણક્ષયે સતિ ચન્દ્રમા ઇવ વિરાજતે=શોભતે, અનન્તવિમલકેવલજ્ઞાનપ્રકાશાદિત્યર્થઃ ।

‘દુઃસ્વસહે’ ઇત્યનેન સાધોઃ પ્રાણાત્યયસંકટેऽપિ પ્રવચનાચલત્વં, ‘જિહંદિ’ ઇત્યનેનાચારવત્ત્વં, ‘સુષ્ણ જુત્તે’ ઇત્યનેન જ્ઞાનવત્ત્વં, ‘અમમે’ ઇત્યનેનૈહિકરાજસં-માનાદિ, -પારત્રિક-દિવ્યદેવદ્ધર્ચાદિપ્રાપ્તિલક્ષણપૌદ્ગલિકસુખાભિલાષનિરપેક્ષત્વમ્,

‘સે તારિસે’ ઇત્યાદિ । પૂર્વોક્તગુણવિશિષ્ટ, અનુકૂલ-પ્રતિકૂલ પરીષદ્વોં કો જીતને વાલે, રાગદ્વેષ રહિત, જિતેન્દ્રિય, આગમોં કે મર્મ કે જ્ઞાતા, મમત્વરહિત, બાહ્યાભ્યન્તર પરિગ્રહ કે ત્યાગી સાધુ, મેઘ કે સમાન આવરણ કરને વાલે કર્મોં કા ક્ષય હોને પર કેવલ જ્ઞાન રૂપી પ્રકાશ સે શોભિત હોતે હૈં । જૈસે મેઘ કા પટલ હટને સે ચન્દ્રમા શોભાયમાન હોતા હૈ ।

‘દુઃસ્વસહે’ હસ પદ સે યહ સૂચિત કિયા હૈ કિ-પ્રાણ જાને પર ભી જિનપ્રવચન સે ચલાયમાન ન હોના ચાહિયે । ‘જિહંદિ’ પદ સે આચાર, સુષ્ણ જુત્તે’ પદ સે જ્ઞાન, ‘અમમે’ પદસે હહલોકસમ્બન્ધી રાજસમ્માન આદિ ઔર પરલોકસમ્બન્ધી દેવતા આદિ કી ઋદ્ધિ વગેરહ પૌદ્ગલિક સુખોં કી અભિલાષા કા ત્યાગ; ઔર ‘અકિંચણે’ પદસે, જૈસે—

સે તારિસે ૦ ઇત્યાદિ પૂર્વોક્તગુણવિશિષ્ટ, અનુકૂળ-પ્રતિકૂળ પરીષદ્વોંને છતનાર, રાગદ્વેષ રહિત, જિતેન્દ્રિય, આગમના મર્મના જ્ઞાતા, મમત્વરહિત, બાહ્યાભ્યાન્તર પરિગ્રહના ત્યાગી, એવા સાધુ મેઘની પેઠે આવરણ કરનારાં કર્મોંના ક્ષય થતાં કેવળજ્ઞાનરૂપી પ્રકાશથી શોભિત બને છે, કે જેમ મેઘને પડદો હટી જવાથી ચન્દ્રમા શોભાયમાન બને છે દુઃસ્વસહે પદથી એમ સૂચિત કર્યું છે કે-પ્રાણુ જવા છતા પણ જિન-પ્રવચનથી ચલાયમાન થવું ન જોઇએ જિહંદિ શબ્દથી આચાર, સુષ્ણ જુત્તે પદથી જ્ઞાન, અમમે પદથી ઇહલોકસંબન્ધી રાજ સમાન અને પરલોક-સંબન્ધી દેવતા આદિની ઋદ્ધિ વગેરે પૌદ્ગલિક સુખોની અભિલાષાનો ત્યાગ, અને

‘અર્કિચળે’ इत्यनेन च पक्षिणः पक्षातिरिक्तसाहाय्यरहितत्वमिव साधोर्धर्मोपकरणा-
तिरिक्तवस्तुरहितत्वं धर्मोपकरणेऽप्यगृह्यत्वं च सूचितम् । इति ब्रवीमीति
पूर्ववत् ॥ ६४ ॥

इति श्री विश्वविख्यात-जगद्धल्लभ-प्रसिद्धवाचक-पञ्चदशभाषाकलितललित-
कलापाऽऽलापकप्रविशुद्धगद्यपद्यनैकग्रन्थनिर्मापक-वादिमानमर्दक-शाह-
छत्रपतिकोल्हापुरराजप्रदत्त ‘जैनशास्त्राचार्य’ पदभूषित-कोल्हापुर-
राजगुरु-वालब्रह्मचारि-जैनाचार्य-जैनधर्मदिवाकर-पूज्यश्री-
घासीलाल-व्रतिविरचितायां श्रीदशवैकालिकसूत्र-
स्याऽऽचारमणिमञ्जुपाख्यायां व्याख्याया-
मष्टममाचारप्रणिधिनामकमध्ययनं
समाप्तम् ॥८॥

પક્ષી કો, સિવાય પાંત્રોં કે ઓર કિસી કી અપેક્ષા નહીં રહતી, ડસી
પ્રકાર સાધુ કો ધર્મ કે ઉપકરણો કે સિવાય સમરત વસ્તુઓં કા
ત્યાગ, તથા ધર્મોપકરણોં મેં મી મમતા ન રલ્લના સૂચિત કિયા હૈ ॥૬૪॥

શ્રી સુધર્મા સ્વામી જમ્બૂ સ્વામી સે કહતે હૈં કિ-હે જમ્બૂ !
મગવાન મહાવીર પ્રભુ કે સમીપ જૈસે મૈને સુના હૈ વૈસા હી મૈં
તુજે કહતા હૂ ॥

શ્રી દશવૈકાલિક સૂત્ર કી આચારણમણિમજ્જુલા ટીકા કે આઠવે
આચારપ્રણિધિનામકે

વિધોન ઈક અધ્યયન કા સમાપ્ત ॥૮॥

પક્ષીને પાળો વિના બીજી કશી અપેક્ષા રહેતી નથી, તેમ
‘અર્કિચળે’ પદથી જેમ તમને સિવાય બીજી બધી વસ્તુઓનો ત્યાગ તથા ધર્મોપકરણોમાં
ધુને ધર્મના ઉપકરણો ના સૂચિત કર્યું છે (૬૪)
મમતા ન રાખવી એમ ત્યાગ સૂચિ છે તેવુંજ મે તમને કહ્યું છે.
શ્રી સુધર્મા સ્વામી જમ્બૂસ્સ પાનું આઠમું આચારપ્રણિધિ નામનું
સમીપે જેવું મેં સાબરું છે, ત્રેયન સમાપ્ત. (૮)

॥ અથ નવમાધ્યયનમ્ ॥

આચારપાલનપરસ્યૈવ વચો નિરવચ્ચં ભવતીત્યત આચારમણિધિવિધિવોધ-
નાર્થમષ્ટમમધ્યયનમુક્તમ્ । આચારમણિધાનં ચયથાગોગ્યવિનયયુક્તસ્યૈવ ભવતીતિ
વિનયસમાધિનામકં નવમમધ્યયનં શિક્ષણીયાનાં વિનયશિક્ષણાર્થં પ્રસ્તુયતે-
'થંભાવ' ઇત્યાદિ ।

મૂલમ્--થં^૧ભા^૨ વ^૩ કોહા^૪ વ^૫ મયપ્પમાયા^૬, ગુરુસસંગાસે^૭ વિણથં^૮ ન સિ^૯ક્ર^{૧૦}ચે ।

સી^{૧૩} ચેવ^{૧૪} ડ^{૧૨} તસસ^{૧૧} અમ્હૃ^{૧૫}ભાવો^{૧૭}, ફલં^{૧૮} વ^{૧૬} કીઅસસ^{૧૯} વહાય^{૨૦} હોણ ॥૧॥

છાયા-સ્તમ્ભાદ્ વાક્રોધાદ્ વા માયા-પ્રમાદાદ્ ગુરોઃ સકાશે વિનયં ન શિક્ષતે ।

સ એવ તુ તસ્ય અમૂતિભાવઃ ફલમિવ કીચકસ્ય વધાય ભવતિ ॥૧॥

ટીકા-યઃ સ્તમ્ભાદ્=જાતિકુલાદ્યભિમાનાત્, ક્રોધાદ્=વિનયાદ્યર્થગુરુકૃત-
ભર્ત્સનાસમુત્થિતાદક્ષમાલક્ષણાત્, માયાપ્રમાદાત્, તત્ર માયાતઃ=કપટતઃ=અસત્યા-

॥ અથ નવવાં અધ્યયન ॥

જો આચાર કા સમ્યક્ પ્રકાર પરિપાલન કરને મેં તત્પર રહતે
હૈં ડન્હોં કી ભાષા નિરવચ્ચ હોતી હૈ । યહ બત્તાને કે લિણ આઠવો
અધ્યયન ભગવાન્ ને કહા હૈ । આચાર કા પરિપાલન વહી કર સક્તા
હૈ જો યથોચિત વિનયવાન્ હો, ઇસલિણ વિનયસમાધિ-નામક નવવે
અધ્યયન મેં વિનય કી શિક્ષા કા વ્યાખ્યાન કરતે હૈં-‘થંભાવ’ ઇત્યાદિ ।

જો જાતિ યા કુલ કે અભિમાન સે અથવા વિનય આદિ
સિખલાને કે લિણ ગુરુ દ્વારા કી હુઈ ભર્ત્સના દ્વારા ઉત્પન્ન હુણ ક્રોધ

(અથ નવમું અધ્યયન)

જે આચારને સમ્યક્ પ્રકારે પરિપાલન કરવામા તત્પર રહે છે તેની ભાષા
નિરવચ્ચ હોય છે એ બતાવવા માટે ભગવાને આઠમું અધ્યયન કહેલું છે

જે યથાર્થ વિનયવાન હોય તેજ આચારનું સંપૂર્ણપણે પાલન કરી શકે છે,
એટલા માટે વિનયસમાધિ નામના નવમા અધ્યયનમા વિનયની શિક્ષાનું વ્યાખ્યાન
કરે છે.— “થંભાવ” ઇત્યાદિ

જે જાતિ અથવા કુલના અભિમાનથી અથવા વિનય આદિનું શિક્ષણ આપવા
માટે ગુરુએ કહેલા કડવા શબ્દોથી ઉત્પન્ન થયેલા ક્રોધથી તથા કોઈ પ્રકારની શરીરમાં
વેદના નહીં હોવા છતાં “મારા શરીરમાં વેદના થાય છે” આ પ્રમાણે માયા-કપટથી

મપિ વેદનાયાં 'મમ દેહે વેદના વિદ્યતે' ઇત્યાદિરૂપતઃ, સૂત્રે પ્રાકૃતત્વાદ્ હ્રસ્વઃ, પ્રમાદાદ્ વા=નિદ્રાવિકથાઽઽલસ્યાદિતો વા ગુરોઃ સકાશે=સમીપે વિનયં=ગ્રહણા સેવનશિક્ષાલક્ષણં ન શિક્ષતે=નાધીતે તસ્ય સાધોસ્તુ સ એવ=સ્તમ્ભક્રોધાદિ એવ અભૂતિભાવઃ=જ્ઞાનાદિસંપદાદિત્યમ્, કીચકસ્ય=કીચકાલ્યસ્ય વેળોઃ ફલમિવ વધાય=નાશાય=ગુણરૂપ-ભાવપ્રાણ-નાશાય ભવતિ=જાયતે, વંશસ્ય ફલોદ્રમે સતિ-તન્નાશ ઇવેતિ ભાવઃ । શિષ્યઃ સ્વકલ્યાણાય સ્તમ્માદિકં વિઠાય ગુરુસમીપે વિનય-ગિક્ષામુપાદદીતેતિ ગાથાશયઃ ॥૧॥

મૂલમ્-જે યાવિ મંદેત્તિ ગુરું વિદિત્તા, ડહરે ઈમે અલ્પસુપ્તિ નિન્દ્યા ।

હીલંતિ મિચ્છં પડિવજ્જમાણા, કરંતિ આસાયણં તે ગુરૂણં ॥૨॥

છાયા-યે ચાપિ મન્દ ઇતિ ગુરું વિદિત્વા ડહરોઽયમ્ અલ્પશ્રુત ઇતિ જ્ઞાત્વા ।

હોલયન્તિ મિથ્યાત્વં પ્રતિપદ્યમાનાઃ કુર્વન્તિ આશાતનાં તે ગુરૂણામ્ ॥૨॥

ટીકા-‘જે યાવિ’ ઇત્યાદિ ।

યે ચાપિ કેચન દ્રવ્યસાધવઃ મન્દ ઇતિ=મન્દપ્રજ્ઞોઽયમિતિ વિદિત્વા, તથા ડહરોઽયમ્-વાલોઽયમ્--અલ્પવયસ્કોઽયમિતિ, તથા અલ્પશ્રુતઃ=અલ્પજ્ઞોઽયમ્

સે તથા વેદના ન હોને પર મી “મેરે શરીર મેં વેદના હૈ” હસ પ્રકાર કી માયા (કપટ) સે, તથા નિદ્રા, વિકથા, આલસ્ય, આદિ પ્રમાદ સે ગુરુ કે સમીપ ગ્રહણ આસેવન રૂપા શિક્ષા નહીં સીખતા, ડસ સાધુ કી જ્ઞાનાદિ રૂપ સંપત્તિ, અભિમાન યા ક્રોધ આદિ સે નષ્ટ હો જાતી હૈ, જૈસે કીચક-વાંસ કે ફલ આનેપર ડસ વાંસ કા નાશ હો જાતા હૈ ।

તાત્પર્ય યહ હૈ કિ અભિમાન તથા ક્રોધ આદિ કા ત્યાગ કરકે શિષ્ય કો ગુરુ કે સમીપ વિનય કી શિક્ષા ગ્રહણ કરના ચાહિયે ॥૧॥

‘જે યાવિ’ ઇત્યાદિ । જો દ્રવ્યલિઙ્ગી સાધુ રત્નાધિક ગુરુ કો

થા નિદ્રા, વિકથા, આલસ્ય આદિ પ્રમાદોથી ગુરુના સમીપે ગ્રહણ અને આસેવન પ શિક્ષા અરુણ કરતા નથી તે સાધુની જ્ઞાન આદિ રૂપ જે સંપત્તિ છે તે અભિમાન મથવા ક્રોધથી નાશ પામી જાય છે જેવી રીતે કીચક વાસને ફળ આવે ત્યારે તે ॥સનેા નાશ થઈ જાય છે

તાત્પર્ય એ છે કે.- અભિમાન તથા ક્રોધ વગેરેનો ત્યાગ કરીને શિષ્યે ગુરુની સમીપમા વિનયનું શિક્ષણ લેવું જોઈએ (૧)

‘જે યાવિ’ ઇત્યાદિ. જે દ્રવ્યલિંગી સાધુ રત્નાધિક ગુરુને ‘આ મંદબુદ્ધિ છે,

अविदितसिद्धान्तोऽयमिति च ज्ञात्वा=मत्वा गुरुं=रत्नाधिकं हीलयन्ति=अवमान-
यन्ति ते शिष्याः मिथ्यात्वम्=अनन्तसंसारकारणभूतं पापं प्रतिपद्यमानाः=प्राप्य-
माणाः 'गुरुर्न हीलनीयः' इति जिनशासनरहस्यमन्यमाना सन्त इत्यर्थः, गुरुणा-
माशातनां=तिरस्कारेणापराधं कुर्वन्ति=जनयन्ति । रत्नाधिकः सर्वथा विनयभावे-
नाऽऽराधनीय इति भावः ॥२॥

मूलम्-पगईए मन्दो भवन्ति एंगे डहरा विं जे सुयबुद्धोर्ववेया ।

आयारमंत। गुणंसुट्टिअप्पा, ते^१ हीलियां सिहिरिवं भोस कुज्जा । ३।

छाया-प्रकृत्या मन्दा अपि भवन्ति एके डहरा अपिच ये श्रुतबुद्ध्युपपेताः ।

आचारवन्तः गुणमृस्थितात्मानः ते हीलिताः शिखीव भस्म कुर्युः ॥३॥

टीका-‘पगईए’ इत्यादि ।

एके=केचित् प्रकृत्या=स्वभावेन मन्दा अपि=वार्तालापदिव्यवहाराऽ-
कुशला अपि भवन्ति, ये डहरा=अल्पवयस्काः, अपिच=किन्तु श्रुतबुद्ध्युपपेताः=

‘यह मन्दबुद्धि है’ ‘यह बालक है’ ‘यह अल्पश्रुत-सिद्धान्त का अनभिज्ञ है’ ऐसा मानकर उनका अनादर करता है, वह अनन्त संसार के कारणभूत मिथ्यात्व को प्राप्त होकर गुरु की निन्दा न करने रूप जिनशासन के रहस्य को न जानता हुआ गुरु की आशातना अपराध-करता है । भाव यह है कि जो गुरु हैं, तथा दीक्षा में बड़े हैं वे बुद्धि आदि से समृद्ध न भी हो तथा बालक हो तो भी सब प्रकार से उन की विनय द्वारा आराधना करनी चाहिए ॥२॥

‘पगईए’ इत्यादि । कोई कोई गुरु वार्तालाप व्यवहार आदि मेंकुशल नहीं भी होते, तथा कोई कोई अल्प उम्र के भी होते

‘आ बालक छे’ ‘अल्पश्रुत-सिद्धान्तना अज्जण छे’ जे प्रमाणे समज्जने तेमने अनादर करे छे, ते अनन्त संसारना कारणभूत मिथ्यात्वने प्राप्त थय, ‘गुरुनी निन्दा न करवा इप जेपु जिनशासननु जे रहस्य तेने नही ज्ञाणवार्थी गुरुनी अशातना-अपराध-करे छे तात्पर्य जे छे डे- जे गुरु छाय जेने दीक्षामा मोटा छाय ते कदाय बुद्धि पगेरे गुणोभां संपूर्ण न छाय, तेमज्ज बालक छाय तो पण तेमनी सर्व प्रकारे विनय सहित आराधना करवी जेधज्जे (२)

‘पगईए’ इत्यादि डोछ-डोछ गुरु वार्तालाप आदि व्यवहारमा कुशल नही छोता, तथा डेटलाक नानी उमरवाणा पण छाय छे परन्तु श्रुतज्ञानशी सपन्न,

શ્રુતજ્ઞાનસંપન્નાઃ=આગમાર્થજ્ઞાનવન્તઃ, આચારવન્તઃ=પશ્ચપ્રકારાચારયુક્તાઃ, ગુણ-
સુસ્થિતાત્માનઃ=મૂલોત્તરગુણરક્ષણતત્પરાન્તઃ કરણાઃ ગુરવો ભવન્તિ, તે=ઉભયવિધા
અપિ, હીલિતાઃ=લિસિતાઃ તિરસ્કૃતાઃ સન્તઃ इत्यर्थः શિર્શીવ=ત્રિહિરિવ ભસ્મ=
જ્ઞાનાદિગુણનાશં કુર્યુઃ=जनयेयुः, यस्य कस्यापि रत्नाधिकस्याशातना ज्ञानादि-
गुणगणनाशाय जायते, इति भावः ॥૩॥

પુનર્વિશેષરૂપેણ હરતિરસ્કારે દોષમાહ—‘જે યાત્રિ’ इत्यादि ।

મૂલમ્--જે યાત્રિ નાગં હરંતિ નર્ચા, આસાંય એ અહિર્યાય હોઈ :

एवायरियं पि हु हीलयंतो, नियच्छई जाइपहं खु मंदो ॥૪॥

છાયા-યશ્વાપિ નાગં હરંતિ જ્ઞાત્વા આશાતયતિ તસ્ય અઢિતાય ભવતિ ।

एवमाचामपि हु हीलयन् नियच्छति जात्रिपथं खलु मन्द ॥૪॥

ટીકા-યશ્વાપિ હરંતિ=‘અયં વાલઃ’ इति જ્ઞાત્વા=મત્વા, નાગં=सर्पम्,
આશાતયતિ=अवमानयति अयमकिंचिर्करः’ इति કૃત્વા લકુટાદિનાઽપરાધ્યતિ, સા-

હૈ, કિન્તુ શ્રુત જ્ઞાન સે સપન્ન, પાંચ આચારોં સે યુક્ત તથા મૂલ ઔર
ઉત્તર ગુણોં કે પાલન કરને મેં મન લગાવ વાલે હોતે હૈં, ઉન દોનોં
પ્રકાર કે રત્નાધિક કા અવિનય કરને સે જ્ઞાન આદિ સદ્ગુણોં કા
ઉસી પ્રકાર નાશ હો જાતા હૈ જૈસે અગ્નિ મેં પડા હુઆ ઇંધન ભસ્મ
હો જાતા હૈ, અર્થાત્ કિસી મી રત્નાધિક કી આશાતના કરને સે
જ્ઞાન આદિ ગુણોં કા નાશ હો જાતા હૈ ॥૩॥

ફિર મી વાલ (અલ્પવયવાલે) રત્નાધિક કે અવિનય કે દોષ
વતાતે હૈં—‘જે યાત્રિ’ इत्यादि ।

જૈસે કોઈ વ્યક્તિ “यह छोटा है” ऐसा समझ कर दण्ड

તથા પાત્ર આચારીથી યુક્ત તથા મૂલ ગુણ અને ઉત્તર ગુણોનું પાલન કરવામા મન
સ્થિર રાખવાવાળા હોય છે એ બન્ને પ્રકારના રત્નાધિકનો અવિનય કરવાથી જ્ઞાન આદિ
સદ્ગુણોનો નાશ થઈ જાય છે જેવી રીતે અગ્નિમા લાકડા (કાષ્ઠ) પડતા તે ભસ્મ
થઈ જાય છે. તેવીજ રીતે-કાષ્ઠપણ રત્નાધિકની આશાતના કરવાથી જ્ઞાન આદિ
ગુણોનો નાશ થઈ જાય છે (૩)

ફરીથી પણ બાલ (અલ્પવય વાળા) રત્નાધિકના અવિનયથી થતા દોષોને
બતાવે છે:—‘જે યાત્રિ’ इत्यादि

જેવી રીતે કોઈ વ્યક્તિ “आ नान्छो छे” એ પ્રમાણે સમજીને

आशातना, से=तस्य=अपराधकर्तुः, अहिताय=जीवितनाशाय भवति 'एव'
एवम्=अनेनैव प्रकारेण डहरबुद्धयेत्यर्थः आचार्यमपि=आचार्य-पदाधिष्ठितमपि
योग्यमुनेरभावेऽल्पवयस्कमप्याचार्यपदे नियुक्तमित्यर्थः अपिशब्दाद् रत्नाधिकं
हीलयन=तिरस्कुर्वन् मन्दः=जिनवचनमर्मानभिज्ञः खलु=निश्चयेन जातिपथं=
जन्ममार्गं संसारमिति यावत् नियच्छति=पुनः पुनः प्राप्नोति संसारे परि-
भ्रमत्येवेत्यर्थः ॥ ४ ॥

मूलम्--आसीविसो वा वि परं सुरुटो, किं जीवनासाउ परं नु कुंजा ।

आचार्यपाया पुणं अप्पसंन्ना, अबोहि आसायण नत्थि मुक्खो ॥५॥

छाया-आशीविषो वाऽपि परं सुरुष्टः किं जीवनाशात् परं नु कुर्यात् ।

आचार्यपादाः पुनरप्रसन्नाः अबोधिः आशातना नास्ति मोक्षः ॥५॥

टीका-'आसीविसो' इत्यादि ।

परम्=अतिशयेन सुरुष्टोऽपि=सर्वथा क्रुद्धोऽपि आशीविषो विषधरः,
जीवनाशात्=प्राणोपघातात्, परम्=अधिकं, किं नु वा कुर्यात्? न किमपीत्यर्थः ।
आचार्यपादाः=पूज्यचरणाः पुनरप्रसन्नाः=विनयाभावेन अनाराधिताश्चेद् भवन्ति,

आदि से सापको छेडता है, वह छेडना उस छेडने वाले का अहित
जीवन का नाश करने वाला होता है उसी प्रकार कदाचित् योग्य
मुनि के अभाव में आचार्य पद पर प्रतिष्ठित अल्पवयस्क भी आचार्य
को बालक समझ कर उनका तिरस्कार करने वाला जिन मार्ग का
अनजान, निश्चय ही संसार में परिभ्रमण करता है ॥४॥

'आसीविसो' इत्यादि ।

अत्यन्त क्रुद्ध विषधर जीवन का अन्त कर सकता है इस
से अधिक और कुछ भी नहीं बिगाड सकता । किंतु पूज्यपाद आचार्य
महाराज, यदि भली भाँति विनय-पूर्वक आराधित न किये जायँ तो

६४-साकडी आदि वडे करी सर्पने छछेडे छे, तो ते पोतानां जिवननो नाश करनार
होय छे ते प्रभाळे कदाचित् योग्य मुनिना अलावमा आचार्य पद उपर प्रतिष्ठ
नानी उमरना आचार्यने पाणक समज्जने तेनो तिरस्कार करवा वाणा, जिनमार्गना
अमण्ण नकडी ससारमाण परिभ्रमण करे छे (४) .

'आसीविसो' इत्यादि अकहम कोधायमान थयेदो, सर्प जिवननो नाश
करी शके छे, तेथी वधारे पीणुं कशुय भगाडी शकतो नथी, परन्तु पूज्यपाद आचार्य
महाराजनी इडा प्रकाशे लो आराधना वितथपूर्वक करवामां आवे नही, तो तेमनी

તદા આશાતના=વિનયાદિગુણનાશો ભવતિ, તતઃ અવોધિઃ=જિનધર્માપ્રાપ્તિઃ, તથા
 ચ સતિ સાધોર્મોક્ષો=મુક્તિર્નાસ્તિ=ન ભવતિ । સર્પદષ્ટાઃ સક્રુદેવ મ્રિયન્તે, આશા-
 તનાકર્તારસ્ત્વનન્તવારં મ્રિયન્તે, મોક્ષાભાવેન પુનઃ પુનર્જન્મ-મરણલક્ષણસંસાર-
 પરિશ્રમણસત્ત્વાદિતિ ભાવઃ ॥૫॥

મૂલમ્—જો^૧ પાવગં^૨ જાલઅમવમિજ્જા^૩, આસીવિસં વા^૪વિ હુ^૫ કોવઈજ્જા^૬, ।

જો^૧ વા^૨ વિસં^૩ ધા^૪યઈ^૫ જીવિ^૬અટ્ટી^૭, એસોવમા^૮સા^૯યણયા^{૧૦} ગુરૂણં^{૧૧} ॥૬॥

છાયા—યઃ પાવકં જ્વલિતમવક્રામેત્, આશીવિપં વાડપિ હુ કોપયેત્ ।

યો વા ત્રિપં યાદતિ જીવિતાર્થી, એપોપમાડસાતનયા ગુરૂણામ્ ॥૬॥

ટીકા—‘જો પાવગં’ इत्यादि ।

યો નરઃ જ્વલિતં=દીપ્તં પાવકં=વહ્નિમ્ અવક્રામેત્=પાદેનારોહેત્ પાદતલે-
 કૃત્વા તિષ્ઠેદિત્યર્થઃ, અપિવા આશીવિપ=સર્પં કોપયેત્=ક્રુદ્ધ કુર્યાત્, વા=અથવા

उनकी आशातना रूप अवोधि-मिथ्यात्व से मुनि को मुक्ति नहीं
 मिल सकती, अर्थात् आचार्य की आशातना से बोधि-सम्यक्त्व का
 अभाव हो जाता है और बोधिका अभाव होने से चतुर्गतिक संसार
 सागर के जन्ममरणादि विविध विकराल आवर्तो (चक्रो) में घूमते
 घूमते जन्म जन्मान्तर तक दुःख भोगने पड़ते हैं, यह आशय है कि
 सांप के काटने से एक ही बार मृत्यु होती है किन्तु गुरु की आशातना
 करने से बारंवार जन्म मरण के दुःख भोगने पड़ते हैं, क्योंकि
 उन्हें मोक्ष की प्राप्ति नहीं होती ॥५॥

‘જો પાવગં’ इत्यादि । जो मनुष्य जलती हुई अग्नि को पैर
 से दबा कर खड़ा हो जाय, सर्प को क्रोधित करे तथा जो जीने की

અશાતના રૂપ અવોધિ-મિથ્યાત્વથી મુનિને મુક્તિ મળી શકતી નથી અર્થાત્ આચાર્યની
 અશાતનાથી બોધિબીજ-સમ્યક્ત્વનો અભાવ થઈ જાય છે, અને બોધિનો અભાવ
 થવાથી ચાર ગતિરૂપ સંસાર સાગરના જન્મ-મરણાદિ વિવિધ વિકરણ ચક્રોમાં
 ભટકતાં-ભટકતા જન્મ જન્માંતર સુધી દુઃખ ભોગવવા પડે છે. આશય એ છે કે-
 સર્પના ડશથી એકજ વાર મૃત્યુ થાય છે, પરંતુ ગુરુની અશાતના કરવાથી વારંવાર
 જન્મ-મરણના દુઃખો ભોગવવા પડે છે કારણકે તેને મોક્ષની પ્રાપ્તિ થતી નથી (૫)

‘જો પાવગં’ इत्यादि. જે મનુષ્ય સળગતી અગ્નિમાં પગ મૂકીને ભ્રમી થઈ
 જાય, સર્પને ક્રોધિત કરે, તથા જે જીવવાની ઇચ્છા રાખે છે છતાં વિષ-ઝેર ખાય,

यो जीवितार्थो=प्राणान् दिधीर्षुः विषं=गरलं खादति=अश्नाति, एषा उपमा= तुलना गुरुणाम् अशातनया भवति । गुरुणामाशातना ज्वलितानलारोहण-सर्प कोपोत्पादन-प्राणधारणनिमित्तविषभक्षणैतस्त्रितयतुल्येति भावः ॥ ६ ॥

अत्र विशेषमाह—‘सिया हु’ इत्यादि ।

मूलम्—सिया^१ हु^२ से^३ पावको^४ नो^५ डहिजा^६, आसीविसो^७ वा कुविओ^८ न भक्खे^९ ।

सिया^{१२} विसं^{१४} हालहलं^{१३} न सारै^{१५}, न यावि^{१६} मुक्खो^{१७} गुरुहीलणाए^{१८} ॥७॥

छाया—स्यात् खलु स पावको नो दहेत्, आशीविषो वा कुपितो न भक्षेत् ।

स्यात् विषं हलाहलं न मारयेत्, न चापि मोक्षो गुरुहीलनया ॥७॥

टीका—स्यात्=कदाचित् स ज्वलितः पावकः=अग्निः खलु=निश्चयेन नो दहेत्=मणिमन्त्रादिमाहात्म्यान् भस्मीकुर्यात्, वा=अथवा कुपितः=उत्पादितक्रोधः आशीविषः=सर्पौ न भक्षेत्=केनापि कारणवशेन न दशेत्, अपिच हलाहलं विषं=तीव्रतरं गरलं हलाहल-नामधेयम्, उक्तं च हलाहलस्वरूपं यथा—

इच्छा रस्सता हुआ भी विष खा लेवे, तो उसकी जैसी दुर्दशा होती है । अर्थात् गुरु की आशातना इन सब उपमाओं के समान अनर्थ करने वाली है ॥६॥

यहां विशेषता दिखाते हैं—‘सिया हु’ इत्यादि ।

संभव है कि अग्नि किसी को न भी जलावे, क्रोधित किया हुआ सर्प किसी कारण से न भी काटे और तीव्रतर विष (हलाहल) का भक्षण करने पर भी औषध के प्रभाव से बच जावे, परन्तु गुरु की अवहेलना करने से जन्म मरण के दुःख कदापि नहीं मिट सकते, अर्थात् मोक्ष की प्राप्ति कभी संभव नहीं हो सकती ।

તો તેની જે દુર્દશા થાય છે તેવી જ દુર્દશા ગુરુની આશાતના કરવાવાળાની થાય છે. અર્થાત ગુરુની આશાતના, ઉપર આપેલી સર્વ ઉપમાઓ પ્રમાણે અનર્થ કરવાવાળી છે. (૬)

વિશેષતા બતાવે છે—‘સિયા હુ’ ઇત્યાદિ

સંભવ છે કે—કદાચિત્ અગ્નિ કોઇને બાળે પણ નહિ, કોઇવારમાન થયેલો સર્પ કદાચિત કોઇને ડશ કરે નહીં અને મહાન હલાહલ વિષ—ઝેરનું ભક્ષણ કરવા છતાંય કોઈ ઔષધના પ્રભાવે પ્રાણ બચી પણ બચે પરન્તુ ગુરુની અવહેલના કરવાથી જન્મ-મરણના દુઃખો કદાપિ પણ મટી શકતાં નથી, અર્થાત્ મોક્ષની પ્રાપ્તિ કદાપિ પણ થાય નહીં.

“ગોસ્તનામફલો ગુચ્છ-સ્તાલપત્રચ્છદસ્તથા ।

તેજસા યસ્ય દહ્યન્તે, સમીપસ્થા દ્રુમાદયઃ ॥૧॥

અસૌ હાલાહલો જ્ઞેયઃ, કિષ્કિન્ધાયાં હિમાલયે ।

દક્ષિણાવિધતટે દેશે કોઢ્કણેઽપિ ચ જાયતે ॥૧૧॥”

इति भावप्रकाशे ।

સ્યાત્=કદાચિત્ ન મારયેત્=વિપદારકૌષધમન્ત્રાદિપ્રભાવેણ ન પ્રાણાનપહરેત્ ,
પરન્તુ ગુરુહીલનયા=ગુરુતિરસ્કારેણ મોક્ષો=નિર્વાણં ન ચાપિ ભવતિ=ન ચૈવ સપદ્યતે ।

પાત્રકાઘાશાતનાઽપેક્ષયા ગુર્વાશતના ગરીયસેઽનર્થાય કલ્પતે इति भावः ॥७॥

मूलम्--जो पञ्चयं शिरसा भित्तुमिच्छे, सुप्तं व सीहं पडिवोहइजा ।

जो वा दा सत्तिअग्ने पहारं, एसोवमाऽऽसायणया गुरुणम्॥८॥

छाया-यः शिरसा पर्वतं भेत्तुमिच्छेत्, सुप्तं वा सिंहं प्रतिबोधयेत् ।

यो वा दद्यात् शक्त्यग्रे प्रहारम् एषोવમાઽઽશાતનયા ગુરુણામ્ ॥૮॥

टीका-‘जो पञ्चयं’ इत्यादि ।

यः शिरसा मस्तकेन पर्वतं=शैलं भेत्तुं=विदारयितुम्’ इच्छेत्=अभिलषेत्

હલાહલ વિષકા સ્વરૂપ યહ હૈ—“ગાય કે સ્તન કે સમાન
જિસકે ફલ હોતે હૈ, જિસકે તેજ સે આસપાસ કે વૃક્ષ આદિ ભસ્મ
હો જાતે હૈ ઉસે હલાહલ વિષ કહતે હૈ, યહ વિષ કિષ્કિન્ધા, હિમલય,
દક્ષિણ સમુદ્ર કે કિનારે તથા કોઢ્કણ—(કોકન) દેશ મેં ઉત્પન્ન હોતા હૈ ॥૧॥

તાત્પર્ય યહ હૈ કિ-અગ્નિ આદિ કી અપેક્ષા ગુરુ કી આશાતના
મહાન્ અનર્થકા કારણ હૈ ॥૭॥

‘જો પન્ચયં’ ઇત્યાદિ । જો અપને મસ્તક કી ટક્કર સે પર્વત

હલાહલ વિષનુ સ્વરૂપ એ છે કે:-“ગાયના આશન પ્રમાણે જેના દૂધ હોય છે
જેના તેજથી આબુ-ખાબુના વૃક્ષો ખળીને ભસ્મ થઈ બાકી છે તેને હલાહલ વિષ-જેર
કહે છે. આ વિષ કિષ્કિન્ધા, હિમાલય, દક્ષિણ સમુદ્રના કિનારે તથા કોઢ્કણ દેશમાં
ઉત્પન્ન થાય છે (૧)

અર્થાત્ અગ્નિ આદિની અપેક્ષાએ - ગુરુની આશાતના મહાન અનર્થનું
કારણ છે. (૭)

‘જો પન્ચયં’ ઇત્યાદિ. જે પોતાનું માથું મારીને પર્વતને છિન્ન-ભિન્ન કરવા

વા=અથવા સુપ્તં=શયિતં સિંહં પ્રતિવોધયેત્=જાગરયેત, યો વા શક્ત્યગ્રે=શક્તિઃ શસ્ત્ર-વિશેષસ્તસ્યા અગ્રે=ધારાયાં પ્રહારં=મુષ્ટ્યાદિના તાઢનં દદ્યાત્ કુર્યાત્ ઇષો-પમા તુલના ગુરુણામાશાતનયા ભવતિ । શિરસા ગિરિસ્ફોટનં, સુપ્તસિંહપ્રવોધનં, શક્તિધારોપરિ મુષ્ટ્યાદિના પ્રહારઃ, એતત્ત્રિતયવદનર્થાય ભવતિ ગુરુણામાશાતનેતિ ભાવઃ ॥૮॥

અત્રાપિ વિશેષમાહ-‘સિયા હુ’ ઇત્યાદિ ।

સિયા^૧ હુ^૫ સીસેણં^૨ ગિરિં^૩ પિ^૪ ભિંદે, સિયા^{૧૦} હુ^{૧૦} સીહો^{૧૧} કુવિઓ^{૧૨} ન ભક્ષ્યે ।

સિયા^{૧૪} ન^{૧૬} ભિંદિજ્ઞ^{૧૮} વ^{૧૩} સત્તિઅગ્નં, ન^{૧૫} યાવિ^{૨૦} મોક્ષો^{૨૧} ગુરુહીલણા^{૧૯} ॥૯॥

છાયા-સ્યાત્ સ્વલુ શિરસા ગિરિમપિ ભિન્દ્યાત્, સ્યાત્ સ્વલુ સિંહઃ કુપિતો ન ભક્ષેત્ ।

સ્યાત્ ન ભિન્દ્યાદ્ વા શક્ત્યગ્રં, ન ચાપિ મોક્ષો ગુરુહીલનયા ॥૯॥

ટીકા-સ્યાત્ કદાચિત્ કશ્ચિદ્ વાસુદેવાદિઃ શક્ત્યતિશયવશાત્ શિરસા મસ્તકેન ગિરિં=પર્વતમપિ સ્વલુ=નિશ્ચયેન ભિન્દ્યાત્=વિદારયેત્, સ્યાત્=કદાચિત્ કુપિતઃ=પ્રાપ્તક્રોધઃ સિંહઃ સ્વલુ=નિશ્ચયેન ન ભક્ષેત્ ન खादेत् મન્ત્રાદિપ્રભાવાદિતિ ભાવઃ । વા=અથવા સ્યાત્ કદાચિત્ શક્ત્યગ્રં=શક્તિશસ્ત્રધારા મુષ્ટ્યાદિપ્રહતાઽપિ

છિન્ન-ભિન્ન કરના ચાહતા હૈ, જો સોયે હુઈ સિંહ કો જગા દેતા હૈ, જો શક્તિ નામક શસ્ત્ર કી ધાર પર મુઢિ સે પ્રહાર કરતા હૈ, ઉસ કી જૈસી દશા હોતી હૈ વૈસી હીં દશા ગુરુ કી આશાતના કરને વાલે કી હોતી હૈ । અર્થાત્ ગુરુ કી આશાતના જન્મ મરણ આદિ અનેક દુઃખ કા કારણ હૈ ॥૮॥

વિશેષ રૂપ સે અવિનય કા ફલ દિખાતે હૈ—‘સિયા હુ’ ઇત્યાદિ ।

કિસી સમય વાસુદેવ આદિ કી શક્તિ કે પ્રભાવ સે મસ્તક કી ટક્કર સે પર્વત ચૂર-ચૂર હો જાય, સંભવ હૈ કુપિત સિંહ કિસી કારણ સે જગાને વાલે કા ભક્ષણ ન કરે, ઓર યહ બી સંભવ હૈ—કિ

ધરે છે, જે સુતેલા સિંહને જગાડે છે, જે તલવારની ધાર ઉપર મુઠીને પ્રહાર કરે છે તે સૌની જેવી દશા થાય છે તેવીજ દશા ગુરુની આશાતના કરવાવાળાની થાય છે અર્થાત્ ગુરુની આશાતના જન્મ-મરણ આદિ અનેક દુઃખોનું કારણ છે (૮)

વિશેષ રૂપથી અવિનયનું ફળ બતાવે છે:— ‘સિયા હુ’ ઇત્યાદિ

કોઈ સમયસર વાસુદેવ આદિની શક્તિના પ્રભાવથી મસ્તકની ટક્કર મારવાથી થયું પર્વતના ચૂર-ચૂર થઈ જાય, તેમજ સભવ છે કે કોધાયમાન થયેલા સિંહ કોઈ કારણથી જગાડવાવાળાનું ભક્ષણ પણ ન કરે. અને તે પણ સભવ છે કે— મન્ત્રશક્તિ

पदानि=धर्मप्रधानपदानि शास्त्राणीत्यर्थः, शिक्षेत=अधीयीत, तस्य आचार्यादेः= अन्तिके=संनिधौ वैनयिकं=विनयव्यवहारं, प्रयुञ्जीत=कुर्यात् । केन प्रकारेण विनयं कुर्याद् ? इत्याह— शिरसा=मस्तकेन सह प्राञ्जलिकः=वद्धकरपुटः शिरः-संलग्नवद्धकरपुटः सन्नित्यर्थः, कायगिरा=कायेन=शरीरेण गिरा=वाचा कायेन नम्रीभूय “मत्थएण वंदामि” इति भाषमाणः, मनसा च विशुद्धभावेन नित्यं=निरन्तरं यावज्जीवमित्यर्थः सत्कारयेत्=अभ्युत्थानवन्दनादिना संमानयेत्, नत्व-ध्ययनकाल एव स्वार्थपरायणतयेति भावः ॥१२॥

विनयी शिष्यः कीदृशं चिन्तयेदित्याह—‘लज्जादया’ इत्यादि ।

मूलम्—लज्जादयासंजमवंभचेरं कल्याणभागिस्स विसोहिठाणं ।

जे मे गुरु सययमणुसासयंति, ते हं गुरुं सययं पूययामि ॥१३॥

छाया—लज्जा दया संयम ब्रह्मचर्यं, कल्याणभागिनो विशोधिस्थानम् ।

ये मां गुरुः सततमनुशासयन्ति, तान् अहं गुरुन् सततं पूजयामि ॥१३॥

टीका—कल्याणभागिनः=मोक्षाधिकारिणः शुभमार्गागामिन इत्यर्थः लज्जा-दया संयम-ब्रह्मचर्यम्=लज्जा च दया च संयमश्च ब्रह्मचर्यं चेत्येषां समाहार-

आदि के समीप शास्त्रों का अध्ययन करे उन के समीप विनय भाव अवश्य दिखलावे । विनय किस विधिसे करे ? सो कहते हैं—दोनों हाथ जोड़कर और जोड़े हुए हाथों को मस्तक से लगाकर शरीर से नम्र होकर “मत्थएण वंदामि” (मस्तक से प्रणाम करता हूँ) इन वचनों का उच्चारण करता हुआ विशुद्ध मनसे निरन्तर (यावज्जीव) गुरु का सम्मान करे ।

तात्पर्य यह है कि स्वार्थ साधने के लिए केवल अध्ययन करने समय ही नहीं किन्तु गुरु का सदा सम्मान करना चाहिए ॥१२॥

शास्त्रोंनु अध्ययन करे अथ्यास करे, तेमना समीप अवश्य विनय-भाव जातावे. विनय केली नीते करे ? ते कडे छे—जे हाथ जेडीने ते जेडेवा हाथोने माथा सुधी लधने शरीर, वडे नम्रता जातावी—मत्थएण वंदामि (मस्तक वडे करी प्रणाम करे छु) आ शण्डो जेडीने विशुद्ध मनशी निरन्तरं (यावत्तुलवन) गुरुनु सन्मान करे

तात्पर्य जे छे ते—स्वार्थ साधना भाटे, देवण अध्ययन-अथ्यास करवा संभयेन नही, परन्तु गुरुनु सदाय सन्मान करवु जेछे (१२).

द्वन्द्वः, तत्र लज्जा=असंयममार्गाद्भयं, दया=परदुःखदूरीकरणेच्छा, संयमः=साव-
धयोगविरतिलक्षणः सप्तदशविधः, ब्रह्मचर्यं=मैथुनविरतिः, एतच्चतुष्टयं विशोधिस्थानं
कर्मकर्मप्रक्षालनस्थानं ये गुरवो मां सततमनुशासयन्ति=लज्जादयादिकं शिक्षयन्ति
तान् गुरुन् सततं=निरन्तरमहं पूजयामि=विनयादिनाऽऽराधयामि । 'लज्जादयादि-
धर्मोपदेशेन कल्याणपदाधिकारदायिने गुरवे यावज्जीवमपि, इयता विनयादि-
लक्षणाराधनेन, मया तदीयनिष्कृतिनैव शक्यते कर्तुमिति चिन्तयन् विशुद्ध-
चेतसा सततं गुरुपदाराधनतत्परो भवेदिति भावः ॥ १३ ॥

मूलम्- जहा निंसते तबेण चिमाली, पभासइ केवल भारहं तु ।

एवायरिओ सुअंसीलबुद्धिए, विरायेंइ, सुरमंज्जे वं इंदो^{१२} ॥१४॥

विनयवान् शिष्य कैसा विचार करे ? सो बताते हैं—'लज्जा दया'
इत्यादि ।

मोक्ष मार्ग में गमन करनेवाले जो गुरु, असंयम मार्ग का
भय रूप लज्जा, अन्य प्राणियों के दुःख को दूर करने रूप दया,
सावध व्यापार से विरत होने रूप सत्तरह प्रकार का संयम तथा
ब्रह्मचर्य, इन की सदा शिक्षा देते हैं, उन गुरु महाराज की मैं सदा
विनय आदि से आराधना करूं ।

तात्पर्य यह है कि लज्जा दया संयम और ब्रह्मचर्य का उपदेश
देकर कल्याण करनेवाले गुरु महाराज का बदला मैं ऐसी विनय-भक्ति
करके भी यावज्जीव नहीं चुका सकता हूँ । ऐसा विचार कर शुद्ध
चित्त से सदैव गुरु महाराज की आराधना करने में तत्पर रहे ॥१३॥

विनयवान् शिष्य कैसा विचार करे ? ते बतावे छे—लज्जादया० इत्यादि.

मोक्ष मार्गमां गमन करवावाणा जे गुरु असंयम मार्गना भयइय लज्जा,
अन्य प्राणीओना दुःखने दूर करवा इय दया, सावध व्यापारथी निवृत्त थवा इय
सत्तर प्रकारना संयम, तथा ब्रह्मचर्यनी हुमेशा शिक्षा आपे छे—शिक्षण आपे
छे—ते गुरु महाराजनी हुं विनयथी हुमेशा आराधना करूं छुं

तात्पर्य जे छे ई—लज्जा, दया, संयम अने ब्रह्मचर्यनी उपदेश आपीने
कल्याण करवावाणा गुरु महाराजने पहिले हुं जेवी विनय भक्ति यावत् जीवन कइं
तो पणु थूकावी शक्त तेम नथी. अर्थात्, गुरुनु-ऊणु विनय भक्ति छुंइगी भर करता
छता, थूकावी शकाय तेम नथी जेवे विचार करीने शुद्ध चित्तथी गुरु महाराजनी
आराधना करवा तात्पर्य ई (गं३)

छाया-यथा निशान्ते तपनोऽर्चिर्माली प्रभासयति केवलं भारतं तु

एवमाचार्यः श्रुतशीलबुद्ध्या विराजते सुरमध्ये इव इन्द्रः ॥ १४ ॥

टीका-‘जहानिसंते’ इत्यादि । यथा=येन प्रकारेण, निशान्ते=रजन्यवसाने, अर्चिर्माली=अर्चिषां किरणानां माला=अर्चिर्माला साऽस्यास्तीति अर्चिर्माली तपनः=सूर्यः केवलं=संपूर्ण ‘लुप्तविभक्तिकं पदम्’ भारतं=भरतक्षेत्रं प्रभासयति=स्वकिरणकलापैः प्रकाशयति, एवम्=अनेन प्रकारेण, आचार्यः=गणी, श्रुतशीलबुद्ध्या,=श्रुतं च शीलं चेति द्वन्द्वः श्रुतशीले तयोर्बुद्धिः श्रुतशीलबुद्धिस्तया तत्र श्रुतं=सिद्धान्तः; शीलं=सकलप्राणिनिकरकल्याणाऽऽकलनं तद्विपयिण्याधियेत्यर्थः प्रभासयति मोक्षमार्गमिति शेषः, यद्वा भारतम्-भारम्=अर्थागमलक्षणमागमसारं तनोतीति भारतं=शब्दागमस्वरूपं, तद् प्रभासयति=भव्येषु=प्रकाशयति भगवद्वापितार्थानुसारेण गणधररचितं शब्दागमं शब्दतोऽर्थतश्च भव्यान् बोधयतीति भावः । सुरमध्ये=देवगणमध्ये ‘इंदोव’ इन्द्र इव=देवराज इव मुनिमण्डलमध्ये विराजते=संशोभते इत्यर्थः ॥१४॥

मूलम्-जहाँ सँसी कोमुँइजोगजुत्तो, नक्खत्ततारागणपरिवुडप्पा ।

खे सोहइ विमँले अब्भुमुक्के, एवं गँणी सोहँइ भिक्खुमँज्जे ॥१५॥

छाया-यथा शशी कौमुदीयोगयुक्तः नक्षत्रतारागणपरिवृतात्मा ।

खे शोभते विमलेऽभ्रमुक्ते, एवं गणी शोभते भिक्षुमध्ये ॥१५॥

टीका-‘जहा ससी’ इत्यादि ।

यथा=येन प्रकारेण, कौमुदीयोगयुक्तः-कौमुदस्य=कार्तिकमासस्येयं

‘जहा निसंते’ इत्यादि । रात्रि का अन्त होने पर जैसे सूर्य, संपूर्ण भरत क्षेत्र को प्रकाशित करता है उसी प्रकार आगम और आचार में तत्पर आचार्य महाराज अर्थागम का प्रतिपादन करनेवाले शब्दरूप प्रवचन के तत्त्व को प्रकाशित करते हैं । अतएव वे मुनि मण्डल के मध्य में इस प्रकार शोभित होते हैं, जैसे देवों में इन्द्र ॥१४॥

‘जहा निसंते’ इत्यादि रात्री पूरी यथा पछी जेवी रीते सूर्य, संपूर्ण भरत क्षेत्रने प्रकाशित करे छे-अर्थात् प्रकाश आये छे ते प्रभासे आगम अने आचारमां तत्पर आचार्य महाराज अर्थागमोना प्रतिपादन करवावाणा शब्दरूप प्रवचनना तत्त्वोने प्रकाशित करे छे अटला भाटे-ने मुनिमण्डलना मध्यमां देवोनी सभामां जेभ ईंद्र महाराज शोखे छे तेवी रीते शोखे छे (१४)

कौमुदी=कार्तिकी पूर्णिमा, अथवा कौमुदी=अश्विनी पूर्णिमा, तस्या योगः=सम्बन्धस्तेन युक्तः, यद्वा कौमुदी=चन्द्रकला, तस्या योगः=सलकफलासम्बन्धस्तेन युक्तः=पूर्ण इत्यर्थः सर्वथा शारदपूर्णमण्डल इति भावः, नक्षत्रतारागणपरिवृतात्मानक्षत्रतारागणपरिवलितस्वरूपः शशी=चन्द्रः विमले=धूलिधूमध्वान्तादिकृतमालिन्यरहिते, अभ्रमुक्ते=घनपटलशून्ये, खे=आकाशे, शोभते=द्योतते, एवम्=अनेन प्रकारेण गणी=आचार्यः भिक्षुमध्ये=साधुवृन्दमध्ये शोभते ॥१५॥

मूलम्-महागरा आर्यरिया महेसी, समाहिजोगे सुअसीलबुद्धिः ।

संपाविउकामे अणुत्तराई, आराहए तोसई धम्मकामी ॥१६॥

छाया-महाकरान् आचार्यान् महैषिणः समाधियोगान् श्रुतशीलबुद्ध्या ।

संप्राप्तुकामोऽनुत्तराणि आराधयेत् तोषयेत् धर्मकामी ॥१६॥

टीका-‘महागरा’ इत्यादि । अनुत्तराणि-न विद्यते उत्तरम्=उत्कृष्टं येभ्यस्तानि ज्ञानादिरन्तर्नीत्यर्थः, संप्राप्तुकामो=लब्धुकामः, धर्मकामी=कर्मनिर्जरार्थी, मुनिः महाकरान्=ज्ञानादिरत्नाधिष्ठानभूतान्, महैषिणः=महः=एकान्तोत्सवत्त्वान्मोक्षस्तद्वेषिणः आचार्यान्=गणिनः समार्थो=ध्यानादिविषये योगः=मनोवा-

‘जहा ससी’ इत्यादि । जिस प्रकार नक्षत्र और ताराओं से वेष्टित शरद ऋतु की पूर्णिमासी का चन्द्र मेघ आदि रहित निर्मल आकाश में शोभा पाता है, उसी प्रकार आचार्य महाराज, साधुओं के समूह में शोभित होते हैं ॥१५॥

‘महागरा’ इत्यादि । सर्वोत्कृष्ट सम्यग्ज्ञान आदि रत्नत्रय के अभिलाषी तथा कर्मों की निर्जरा चाहने वाले मुनि, रत्नत्रय के परम-स्थान, महर्षि, अर्थात् महान् आनन्द के स्थान मोक्ष के अभिलाषी ध्यानादि में लीन आचार्य महाराज की एकाग्र चित्त

“जहा ससी” जैसी-सीते नक्षत्र अने तारा मंडली वेष्टित शरद ऋतुनी पूर्णिमा=पूनर्मासी चन्द्र मेघ रहित निर्मल आकाशमां शोभा पाते छे । से अभ्याषे आचार्य महाराज साधुओंना समूहमां शोभा रहे छे ॥१५॥

“महागरा” इत्यादि-सर्वोत्कृष्ट-सम्यग्ज्ञान आदि रत्नत्रयना अभिलाषी तथा कर्मोंकी निर्जराणीछा राधवावाणा मुनि रत्नत्रयना परम-स्थान, महर्षि, अर्थात् महान् आनन्दुं स्थान, अने मोक्षना अभिलाषी ध्यान आदिमां लीन आचार्य

છાયા-યથા નિશાન્તે તપનોઽર્ચિર્માલી પ્રભાસયતિ કેવલં ભારતં

एवमाचार्यः श्रुतशीलबुद्ध्या विराजते सुरमध्ये इव इन्द्रः

टीका-‘जहानिसंते’ इत्यादि । यथा=येन प्रकारेण, नि

सानે, અર્ચિર્માલી=અર્ચિષાં કિરણાનાં માલા=અર્ચિર્માલા સાઽસ્યાસ્તીતિ

તપનઃ=સૂર્યઃ કેવલં=સંપૂર્ણ ‘લુપ્તવિભક્તિકં પદમ્’ ભારતં=ભરતક્ષેત્રં

કિરણકલાપૈઃ પ્રકાશયતિ, એવમ્=અનેન પ્રકારેણ, આચાર્યઃ=ગણી,

બુદ્ધ્યા,=શ્રુતં ચ શીલં ચેતિ દ્વન્દ્વઃ શ્રુતશીલે તયોર્બુદ્ધિઃ

શ્રુતં=સિદ્ધાન્તઃ; શીલં=સકલપ્રાણનિકરકલ્યાણાઽઽકલનં તદિતિ યા

પ્રભાસયતિ મોક્ષમાર્ગમિતિ શેષઃ, યદ્વા ભારતમ્-ભારમ્=

તનોતીતિ ભારતં=શબ્દાગમસ્વરૂપં, તદ્ પ્રભાસયતિ=ભવ્યેષુ=પ્રકાશયતિ મ

તાર્થાનુસારેણ ગણધરરચિતં શબ્દાગમં શબ્દતોઽર્થતથા ભવ્યાન્ વોધયતીતિ

સુરમધ્યે=દેવગણમધ્યે ‘ઈંદોવ’ ઇન્દ્ર ઇવ=દેવરાજ ઇવ મુનિમણ્ડલમધ્યે

સંશોભતે इत्यर्थः ॥૧૪॥

मूलम्-जहाँ सँसी कोमुँइजोगजुत्तो, नक्खत्ततारागणपरिवुडप्पा ।

खे सोहइ विमँले अब्भुमुक्के, एवं गँणी सोहँइ भिक्खुमँज्जे ॥

छाया-यथा शशी कौमुदीयोगयुक्तः नक्षत्रतारागणपरिवृतात्मा ।

खे शोभते विमलेऽभ्रमुक्ते, एवं गणी शोभते भिक्षुमध्ये ॥૧५॥

टीका-‘जहा ससी’ इत्यादि ।

यथा=येन प्रकारેણ, કૌમુદીયોગયુક્તઃ-કૌમુદસ્ય-ક.તિત્

‘જહા નિસંતે’ હત્યાદિ । રાત્રિ કા અન્ત હોને પર જૈસે સૂર્ય,

સંપૂર્ણ ભરત ક્ષેત્ર કો પ્રકાશિત કરતા હૈ ડસી પ્રકાર આગમ ઔર

આચાર મૈં તત્પર આચાર્ય મહારાજ અર્થાગમ કા પ્રતિપાદન કરનેવાલે

શબ્દરૂપ પ્રવચન કે તત્ત્વ કો પ્રકાશિત કરતે હૈં । અતएव वे मुनि

મણ્ડલ કે મધ્ય મૈં ઇસ પ્રકાર શોભિત હોતે હૈં, જૈસે દેવોં મૈં ઇન્દ્ર ॥૧૪॥

‘જહા નિસંતે’ ઇત્યાદિ રાત્રી પૂરી થયા પછી જેવી રીતે સૂર્ય, સંપૂર્ણ

ભરત ક્ષેત્રને પ્રકાશિત કરે છે-અર્થાત પ્રકાશ આપે છે તે પ્રમાણે આગમ અને

આચારમાં તત્પર આચાર્ય મહારાજ અર્થાગમના પ્રતિપાદન કરવાવાળા શબ્દરૂપ

પ્રવચનના તત્ત્વને પ્રકાશિત કરે છે એટલા માટે-ને મુનિમણ્ડળના મધ્યમાં દેવોની

સભામાં જેમ ઇન્દ્ર મહારાજ શોભે છે તેવી રીતે શોભે છે (૧૪)

कौमुदी=कार्तिकी पूर्णिमा, अथवा कौमुदी=अश्विनी पूर्णिमा, तस्या योगः=सम्बन्धस्तेन युक्तः, यद्वा कौमुदी=चन्द्रकला, तस्या योगः=सलककलासम्बन्धस्तेन युक्तः=पूर्ण इत्यर्थः सर्वथा शरदपूर्णिमण्डल इति भावः, नक्षत्रतारागणपरिवृतात्मानक्षत्रतारागणपरिवलितस्वरूपः शशी=चन्द्रः विमले=धूलिधूमध्वान्तादिकृतमालिन्यरहिते, अभ्रमुक्ते=घनपटलशून्ये, खे=आकाशे, शोभते=द्योतते, एवम्=अनेन प्रकारेण गणी=आचार्यः भिक्षुमध्ये=साधुवृन्दमध्ये शोभते ॥१५॥

मूलम्-महागरां आर्यरिया महेसी, समाहिजोगे सुअसीलबुद्धिः ।

संपाविडेकामे अणुत्तराङ्गं, आराहए तोसईं धम्मकामी ॥१६॥

छाया-महाकरान् आचार्यान् महैषिणः समाधियोगान् श्रुतशीलबुद्ध्या ।

संप्राप्तुकामोऽनुत्तराणि आराधयेत् तोषयेत् धर्मकामी ॥१६॥

टीका-‘महागरा’ इत्यादि । अनुत्तराणि-न विद्यते उत्तरम्=उत्कृष्टं येभ्यस्तानि ज्ञानादिरत्ननीत्यर्थः, संप्राप्तुकामो=लब्धुकामः, धर्मकामी=कर्मनिर्जरार्थी, मुनिः महाकरान्=ज्ञानादिरत्नाधिष्ठानभूतान्, महैषिणः=महः=एकान्तोत्सवत्त्वान्मोक्षस्तद्वेषिणः आचार्यान्=गणिनः समार्थो=ध्यानादिविषये योगः=मनोवा-

‘जहा ससी’ इत्यादि । जिस प्रकार नक्षत्र और ताराओं से वेष्टित शरद ऋतु की पूर्णिमासी का चन्द्र मेघ आदि रहित निर्मल आकाश में शोभा पाता है, उसी प्रकार आचार्य महाराज, साधुओं के समूह में शोभित होते हैं ॥१५॥

‘महागरा’ इत्यादि । सर्वोत्कृष्ट सम्यग्ज्ञान आदि रत्नत्रय के अभिलाषी तथा कर्मों की निर्जरा चाहने वाले मुनि, रत्नत्रय के परम स्थान, महर्षि, अर्थात् महान् आनन्द के स्थान मोक्ष के अभिलाषी ध्यानादि में लीन आचार्य महाराज की एकाग्र चित्त

“जहा ससी” जैसी रीति नक्षत्र अने तारा भङ्गशी वेष्टित शरद ऋतुनी पूर्णिमा=धूमनो चन्द्र मेघ रहित निर्मल आकाशमें शोभा पोसे छे । ते अभावे आचार्य महाराज (साधुओंना समूहमें शोभा रहे छे (१५) ।

“महागरा” इत्यादि-सर्वोत्कृष्ट सम्यग्ज्ञान आदि रत्नत्रयना अभिलाषी तथा कर्मोंनी निर्जरानी भ्रष्टा रागवाणा मुनि रत्नत्रयना प्रपन्न स्थान, महर्षि, अर्थात् महान् आनन्दु स्थान, अने मोक्षना अभिलाषी ध्यान आदिमें लीन आचार्य

कायरूपो येषां ते तथा तान् श्रुतशीलबुद्ध्या=ज्ञानाचारगोचरया बुद्ध्या आराधयेत्=समानयेत् । तोषयेत्=तन्मनोऽनुकूलप्रवृत्त्या प्रसादयेदित्यर्थः ॥१६॥

मूलम्—सोच्चां णं मेधावी सुभासियाइं, सुस्सूँसए आयरियमप्पमत्तो ।
आराहइत्ता णं गुणे अणेगे, से पाँवइ सिद्धिमणुत्तरं ॥१७॥
—तिवेमि ॥

छाया—श्रुत्वा णं मेधावी सुभाषितानी, शुश्रूषते आचार्यम् अप्रमत्तः ।

आराध्य णं गुणान् अनेकान् स प्राप्नोति सिद्धिमनुत्तराम् ॥१७॥ इति ब्रवीमि ॥

टीका—‘सोच्चाण’ इत्यादि । मेधावी=गुरुभाषितार्थधारणधीसंपन्नो मुनिः, सुभाषितानि तीर्थंकरसंकीर्तितविनयाराधनवचांसि, श्रुत्वा=आकर्ण्य, णं=वाक्यालङ्कारे, अप्रमत्तः=निद्रालंस्यादिरहितः सावधानः सन्नित्यर्थः, आचार्यं=गणिनं रत्नाधिकं वा, शुश्रूषते=विनयादिना समाराधयति स विनीतो मुनिः अनेकान् बहून्=गुणान्=ज्ञानादीन् आराध्य=संसेव्य, अनुत्तरां=सर्वोत्कृष्टां सिद्धिं=सिद्धगतिं मुक्तिमिति यावत् प्राप्नोति=लभते, ॥१७॥ इति ब्रवीमि पूर्ववत् ॥

विनयसमाधिनामनवमाध्ययने प्रथम उद्देशः समाप्तः ॥ ॥९-१॥

और ज्ञानाचार की बुद्धि से आराधना करे, तथा उनके मन के अनुकूल प्रवृत्ति करके उन्हें संतुष्ट रखे ॥१६॥

‘सोच्चाण’ इत्यादि । गुरु महाराज द्वारा उपदेश दिये हुए अर्थ को धारण करनेवाली बुद्धिसे युक्त मुनि, तीर्थंकर भगवान् के कहे हुए विनय आराधना के वचनों को सुनकर प्रमाद का परित्याग करके सावधान हो कर अचार्य महाराज तथा दीक्षा में बड़े साधुका

महाराजनी-एकत्र चित्त अने ज्ञानाचारनी बुद्धिधी आराधना करे, तथा तेभनो मननी अनुकूलता प्रभावे प्रवृत्ति करीने तेभने प्रसन्न राखे (१६) ।

‘सोच्चाण’ इत्यादिभाशुं महाराज द्वारा प्राप्त थयेला उपदेशना अर्थने धारण करवापाणी बुद्धिधी युक्त मुनि, तीर्थंकर भगवान् के कहेला विनये आराधनाना वचनेने सांभली प्रभावेने परित्याग करी सावधानतापूर्वक आचार्य महाराज तथा

વિનય કરકે ઉન્હે સન્માર્નિત કરે। એસાં વિનીત મુનિ, જ્ઞાનાદિ વહુતસે
ગુણોં કો પ્રાપ્ત કરકે સર્વશ્રેષ્ઠ સિદ્ધગતિ કો પ્રાપ્ત કર લેતા હૈ ॥૧૭॥

શ્રી સુધર્મા સ્વામી જમ્બૂ સ્વામી સે કહર્તે હૈ કિ-હૈ જમ્બૂ !
ભગવાન્ મહાવીરને જૈસા કહા હૈ વૈસા હી મૈને તુમ્હે સુનાયાં હૈ ॥

વિનયસમાધિ નામક નવવાં અધ્યયન કા પહેલા ઉદ્દેશ સમાપ્ત ૧૬-૧।

દીક્ષાપર્યાયથી મોટા સાધુ મુનિયોનો વિનય કરીને તેમનું સન્માન કરે, એવા વિનીત
મુનિ, જ્ઞાન-આદિ ધર્મ જ શુભોને પ્રાપ્ત કરી સર્વશ્રેષ્ઠ સિદ્ધગતિને પ્રાપ્ત કરી લે છે. (૧૭)

શ્રી સુધર્મા સ્વામી જમ્બૂ સ્વામીને કહે છે કે હે જમ્બૂ ! ભગવાન મહાવીર
જે પ્રમાણે કહ્યું છે તે પ્રમાણે જ મેં તમને સભળાવ્યું અથવા કહ્યું છે

વિનયસમાધિ નામના નવમાં અધ્યયનનો પહેલો ઉદ્દેશ

સમાપ્ત ॥૬-૧॥

અથ દ્વિતીયોદ્દેશઃ ।

ધુનરપિ વિનયમહિમાનમભિધાતું દ્વિતીયોદ્દેશઃ પ્રસ્તૂયતે—મૂલાડ' इत्यादि
મૂલમ્-મૂલાંડ खंधप्पभवो दुमस्स, खंधाउ पच्छा समुर्विति साहा ।
સાહપ્પસાહા विरुहति पत्ता, ततो से^{१३} पुष्पं च फलं रसो यं^{१४} । १ ।

छाया-मूलात् स्कन्धप्रभवो दुमस्य, स्कन्धात् पश्चात् समुपयान्ति शाखाः ।

शाखाभ्यः प्रशाखा विरोहन्ति पत्राणि, ततस्तस्य पुष्पं च फलं रसश्च ॥ १ ॥

ટોકા-દુમસ્ય=વૃક્ષસ્ય, મૂલાત્=ભૂમિષ્ઠભાગવિશેષાત્ સ્કન્ધપ્રભવઃ=સ્કન્ધો-
ત્પત્તિઃ, પશ્ચાત્=તદનુ, સ્કન્ધાત્ શાખાઃ સમુપયાન્તિ=ઉદ્ભવન્તિ, શાખાભ્યઃ=
'સાહા' इति मूले लुप्तपञ्चम्यन्तं पदम्, प्रशाखाः=लघुशाखाः, विरोहन्ति=
समुत्पद्यन्ते, प्रशाखातः पत्राणि विरोहन्तीत्यस्यात्रापि संवन्धः । ततः=तदन-
न्तरं, तस्य=वृक्षस्य, पुष्पं फलं च, रसश्च, भवतीत्यर्थः ॥ १ ॥

દૃષ્ટાન્તં પ્રદર્શ્ય દાર્ષ્ટાન્તિકયોજનામાહ—'एवं' इत्यादि ।

मूलम्-एवं धम्मस्स विणओ, : मूलं परमो से^{१५} मुक्खो ।

जेण किञ्चिं सुअं सिधं^{१६} नीसेसं^{१७} चाभिगच्छेइ ॥ २ ॥

छाया-एवं धर्मस्य विनयो मूलं, परमस्तस्य मोक्षः ।

येन कीर्ति श्रुतं श्लाघ्यं निःशेषं चाभिगच्छति ॥ २ ॥

। दूसरा उद्देश ।

फिरभी विनय की महिमा कहने के लिए दूसरे उद्देश का प्रारम्भ करते हैं—'मूलाड' इत्यादि ।

जैसे वृक्ष के मूलसे स्कन्ध की उत्पत्ति होती है, स्कन्ध से शाखाएँ; शाखाओं से प्रशाखाएँ तथा प्रशाखाओं से पत्ते उत्पन्न होते हैं । इसके-अनन्तर उस वृक्ष में फूल, फल और फल में रस आता है ॥ १ ॥

બીજો ઉદ્દેશ

ફરી વિનયનો મહિમા કહેવા માટે બીજા ઉદ્દેશનો પ્રારંભ કરે છે:—

“મૂલાડ” ઇત્યાદિ—

જેમ વૃક્ષના મૂળપડે સ્કન્ધની ઉત્પત્તિ થાય છે. સ્કન્ધથી શાખાઓ, શાખાઓથી પ્રશાખાઓ, તથા પ્રશાખાઓથી પત્તા-પાદડા ઉત્પન્ન થાય છે. તે પછી એ વૃક્ષમાં ફૂલ-ફળ અને ફળમાં રસ આવે છે. (૧)

ટીકા—एवं=महीरुहमूलवत् विनयः=विनयति दूरीकरोति चतुर्गतिपरि-
भ्रमणक्लेशविधायकं ज्ञानावरणीयाद्यष्टविधं कर्मेति विनयः=गुरुजनाभ्युत्थाना-
भिवादनतदादेशकरणादि-तन्मनोऽनुकूलचरणलक्षणाराधनरूपः, धर्मस्य मूलं=मू-
लकारणम्, तस्य=विनयस्य, परमः=सर्वोत्कृष्टफल मोक्षो भवति । येन मूल-
लक्षणेन विनयेन साधुः कीर्तिं=शुभप्रवादलक्षणां तथा श्लाघ्यं श्रुतं=सम्यक्शास्त्रं
द्वादशाङ्गात्मकं, निःशेषम्=अखण्डं समग्रमिति यावत्, अभिगच्छति=प्राप्नोति ।
यथा महीरुहस्य मूलं स्कन्धादिरसपर्यन्तनिमित्तं तथा धर्मस्य मूलं विनयः-
कीर्त्यादिमोक्षपर्यन्तनिमित्तमिति भावः ॥

अथवा—अष्टविधदृष्टान्तप्रदर्शकपूर्वगाथानुरोधेनैतद्वाधायां, स्कन्ध-शास्त्रा-

दृष्टान्त बताकर अब दાષ્ટાન્ટિક યોજના કહતે હૈં—“एवं धम्मस्स”
इत्यादि ।

चार गतियो में भ्रमण रूप क्लेश को उत्पन्न करनेवाले ज्ञाना-
वरणीय आदि आठ कर्मों को जो दूर करता है उसे विनय कहते
हैं । गुरुजन के आनेपर खड़ा हो जाना, अभिवादन (वंदना) करना,
उनकी आज्ञा पालना तथा उनके मन के अनुकूल आचरण करके
उनकी आराधना करना, यह सब विनय हैं । जैसे वृक्ष का मूल
उस की जड़ है वैसे ही विनय, धर्म का मूल है विनय का सर्वोत्कृष्ट
फल मोक्ष है, इस धर्ममूल विनय से साधु को कीर्ति तथा समस्त
द्वादशाङ्ग की सम्यक् प्राप्ति होती है । आशय यह है कि जैसे वृक्ष
का मूल वृक्ष के स्कन्ध से लेकर रस तक का कारण होता है उसी
प्रकार विनय, कीर्ति से लगाकर मोक्ष पर्यन्त का कारण है ।

દૃષ્ટાન્ટ કહીને હવે દાષ્ટાન્ટિક યોજના કહે છે:—“एवं धम्मस्स”
ઈત્યાદિ—ચાર ગતિઓમાં ભ્રમણ કરવા રૂપ ક્લેશને ઉત્પન્ન કરવા વાળા જ્ઞાનાવરણીય
આદિ આઠ કર્મેને જે દૂર કરે છે, તેને વિનય કહે છે ગુરુજન આવતા ઉભા થઈ જવું
વંદના કરવી, તેમની આજ્ઞાનું પાલન કરવું, તથા તેમની ઇચ્છાને અનુકૂળ આચરણ
કરવું, તેમની આરાધના કરવી, આ સર્વ વિનય તે ધર્મનું મૂલ છે-વિનયનું-સર્વોત્કૃષ્ટ
ફલ મોક્ષ છે. ધર્મના મૂળરૂપ એ વિનયથી સાધુ-મુનિઓને કીર્તિ તથા સમસ્ત
દ્વાદશાંગની સમ્યક્ પ્રાપ્તિ થાય છે આશય એ છે કે:—જેવી રીતે વૃક્ષનું મૂલ-વૃક્ષનાં
સ્કન્ધથી લઈને રસ સુધીનું કારણ હોય છે. તે પ્રમાણે વિનય કીર્તિથી આરભીને
મોક્ષ સુધીનું કારણ છે.

अथवा-पहली गाथा में वृक्ष के आठ अङ्गों को लेकर दृष्टान्त बनाये हैं। पूर्व गाथा के अनुरोध से-स्कन्ध, प्रशाखा, इन तीन दृष्टान्तों के तीन दार्ष्टान्तिक इस गाथा में समझ लेना चाहिए। इस प्रकार विनय के साथ क्रमशः कार्यकारण भाव होने से ज्ञान, महाव्रत और समिति आदिका भी अध्याहार करना चाहिए। इसके बिना संयम आदि की सिद्धि नहीं हो सकती। दृष्टान्त इस प्रकार घटाना (१) वृक्ष के मूल की तरह विनय, धर्म का मूल है, (२) जैसे वृक्ष के मूल से स्कन्ध होता है वैसे ही विनय से प्रशस्त भाव होता है, (३) स्कन्ध के समान प्रशस्त भाव से शाखा के समान महाव्रत होते हैं, (४) महाव्रत से प्रशाखाओं के समान समिति गुप्ति होती हैं, (५) समिति गुप्ति से पत्र के समान कीर्ति के कारण इन्द्रियनिग्रह आदि उत्पन्न होते हैं; (६) इन से पुष्पों के सदृश पांच प्रकार

અથવા—પહેલી ગાથામાં વૃક્ષના આઠ અંગો સહિત દૃષ્ટાંત જણાવ્યું છે. પૂર્વની ગાથાના અનુરોધથી—‘સ્કન્ધ, શાખા, પ્રશાખા, એ ત્રણ દૃષ્ટાન્તોના ત્રણ દાષ્ટાન્તિક આ ગાથામા સમજી લેવું જોઈએ’ આ પ્રમાણે વિનયની સાથે કેમ્પી કાર્ય-કારણ ભાવ હોવાથી જ્ઞાન, મહાવ્રત, અને સમિતિ આદિનો પણ અધ્યાહાર કરવો જોઈએ, તેના વિના સંયમ આદિની સિદ્ધિ થઈ શકતી નથી દૃષ્ટાન્ત આ પ્રમાણે ઘટાવ્યું—
(૧) વૃક્ષના મૂળ પ્રમાણે વિનય, ધર્મનું મૂળ છે. (૨) જેવી રીતે વૃક્ષના મૂળથી સ્કન્ધ થાય છે, તેવી રીતે વિનયથી પ્રશસ્ત ભાવ થાય છે. (૩) સ્કન્ધના સમાન પ્રશસ્ત ભાવથી શાખાની સમાન મહાવ્રત થાય છે. (૪) મહાવ્રતથી પ્રશાખાઓની સમાન સમિતિ-ગુપ્તિ થાય છે, (૫) સમિતિગુપ્તિથી પત્ર-પાદડાની સમાન કીર્તિના કારણ રૂપ ઇન્દ્રિયનિગ્રહ આદિ ઉત્પન્ન થાય છે. (૬) તેનાંથી પુષ્પોનાં સમાન પાંચ પ્રકારનાં સ્વાધ્યાય

કર્મવિપ્રમોક્ષો મોક્ષઃફલતુલ્યઃ (૭), મોક્ષજનિતમનન્તમવ્યાવાધસિદ્ધસુખં ચ ફલરસસદૃશં વ્યજ્યતે । एवं मूलाद्यष्टविधवृक्षाद्दृष्टान्तो विनयाद्यष्टासु धर्माङ्गेषु क्रमशः समन्वेतीति गाथाश्रयः ॥૨॥

મૂલમ--જે' યે' ચંડે' મિઈ થંદ્રે, દુર્વાઈ નિયંડી સંદે ।

બુઝ્ઝંઈ સે' અવિણીઅંપ્પા, કંટં સોયગંયં જંહા ॥૩॥

છાયા-યશ્ચ ચણ્ડો મૃગઃ સ્તબ્ધો દુર્વાદી નિકૃતિઃ શઠઃ ।

उह्यते स अविनीतात्मा काष्ठं स्रोतोगतं यथा ॥ ૩ ॥

ટીકા--'જે ય' इत्यादि ।

યશ્ચ મનુષ્યઃ ચણ્ડઃ=ક્રોધનિધ્માતમનાઃ, તથા મૃગઃ=મૃગસદૃશત્વાન્મૃગઃ તતુલ્યઃ વિવેકશૂન્યઃ ભીરુર્વા કેનચિત્ ભયહેતુના પ્રવચનપ્રચ્યુત इत्यर्थः, યઃ સ્તબ્ધઃ=અભિમાની, દુર્વાદી=પરુષાહિતભાષી, નિકૃતિઃ=કપટી, શઠઃ=ધૂર્તો ભવતિ, સોઽવિનીતાત્મા = સકલસુખસાધનવિનયવિનિર્મુક્તઃ ક્રોધાવિવેકાદ્યપરિત્યાગાદિ-ત્યર્થઃ । યથા=યેન પ્રકારેણ સ્રોતોગતં=વારિપ્રવાહપતિતં કાષ્ઠં=શુષ્કં દારુ ઉહ્યતે પ્રવાહેણેતિભાવઃ, તથા ઉહ્યતે અનાદિચતુર્ગતિલક્ષણસંસારપ્રવાહેણેત્યર્થઃ ॥૩॥

કે સ્વાધ્યાય તથા સ્વાધ્યાયજનિત ક્ષમા, ધ્યાન તથા તપ કી પ્રાપ્તિ હોતી હૈ; (૭) ઇન સે વૃક્ષ કે ફલ કે સમાન સબ કર્મો કા સર્વથા છૂટ જાના રૂપી મોક્ષ પ્રાપ્ત હોતા હૈ; (૮) મોક્ષ પ્રાપ્ત હોનેસે ફલ કે રસ કે સદૃશ અનન્ત અવ્યાવાધ સુખ પ્રાપ્ત હોતા હૈ । ઇસ પ્રકાર વૃક્ષ કે મૂલ (જડ) આદિ અઙ્ગો કે દૃષ્ટાન્ત, ધર્મ કે વિનય આદિ આઠ અઙ્ગો મેં ક્રમ સે જાડે જાતે હૈ ॥ ૨ ॥

'જે ય' इत्यादि । जो मनुष्य क्रोधी और अविवेकी होता है, तथा भय के कारण उपस्थित होनेपर प्रवचन से च्युत होजाता है; अभिमानी कठोरभाषी कपटी और धूर्त होता है वह अविनीत,

તથા સ્વાધ્યાયથી ઉત્પન્ન ક્ષમા, ધ્યાન તથા તપની પ્રાપ્તિ થાય છે (૭) તેનાથી વૃક્ષના ફલ સમાન સર્વ કર્મોનું સર્વથા છુટી જવા રૂપ મોક્ષ પ્રાપ્ત થાય છે (૮) મોક્ષ પ્રાપ્ત હોવાથી ફલના રસ સમાન અનન્ત અવ્યાવાધ સુખ પ્રાપ્ત થાય છે આ પ્રમાણે વૃક્ષના મૂલ આદિ અંગોના દૃષ્ટાન્ત, ધર્મના વિનય આદિ આઠ અંગોમાં ક્રમથી જોડવામાં આવે છે (૨)

“જેય” इत्यादि--જે મનુષ્ય ક્રોધી અને અવિવેકી હોય છે તથા ભયનું કારણ ઉભું થતાં પ્રવચનથી ચ્યુત થઈ જાય છે, અભિમાની, કઠોર ભાષણ કરનાર, કપટી અને

મૂલમ્-વિણયંમિ ઉવૌણ્ણં, ચોઈઓ કુંપ્પઈ નરો ।

દિવ્વં સો^૬ સિરિમિજ્જંતિ^૭, દંડેણં પહિસેહૂં^૮ ॥૪॥

છોયા-વિનયે યઃ ઉપાયેન નોદિતઃ કુપ્યતિ નરઃ ।

દિવ્યાં સઃ શ્રિયમ્ આયન્તીં દળ્દેન પ્રતિપેધયતિ ॥ ૪ ॥

ટીકા-‘વિણયંમિ’ इत्यादि ।

યો નરઃ ઉપાયેન=પ્રિયવચનેન આચાર્યાદિના વિનયે=વિનયધારણવિપયે નોદિતઃ=પ્રેરિતઃ ઉપદિષ્ટઃ સન્ કુપ્યતિ=ક્રોધાવિષ્ટો ભવતિ, ‘કિમહં મૂર્ખોઽસ્મિ યન્મામયમુપદિશતી’ ત્યાદિદુર્ભાવનાવશાદિત્યર્થઃ, આયન્તીં=આગચ્છતીં દિવ્યામ્=અલૌકિકીં શ્રિયં=લક્ષ્મીં સ્વયં દળ્દેન=પ્રતિપેધયતિ=નિવારયતિ ॥૪॥

અવિનયદોષમાહ—‘તહેવ’ इत्यादि ।

મૂલમ્-તેહેવ અવિણીઅપ્પા, ઉવવજ્ઞા હયા ગયા ।

દીસંતિ^૧ દુહમેહંતા, આંભિઓગમુવટ્ઠિયા^૨ ॥૫॥

૧ ‘ઉત’ इत्युपसर्गसहितस्य ‘रण गतौ’ इत्यस्य रूपम् ।

ચતુર્ગતિક સંસાર કે પ્રવાહ મેં इसी प्रकार बहता रहता है, जैसे जल के पूर में पडा हुआ सूखा काष्ठ सदैव बहता रहता है । ॥३॥

‘વિણયમ્મિ’ इत्यादि । आचार्य महाराज का प्रियवचनों से दिया हुआ विनय आदि का उपदेश सुनकर जो कुपित हो जाता है, अर्थात् “मैं क्या मूर्ख हूँ जो यह सुझे उपदेश देते हैं” इस प्रकार की दुर्भावना से क्रोधित हो जाता है वह व्यक्ति, आतीहुई अलौकिक लक्ष्मी को डंडा मारकर खुद रोक देता है ॥ ४ ॥

ધૂર્ત હોય છે તે અવિનીત ચાર ગતિ રૂપ સંસાર પ્રવાહમાં આ પ્રમાણે વહેતો રહે છે જેવી રીતે જલના પ્રવાહમાં પડેલું સૂકું કાષ્ઠ હંમેશાં વહેતું રહે છે.-તથાતુ જ રહે છે. (૩)

‘વિણયમ્મિ, ઇત્યાદિ-પ્રિય વચનોથી આપેલો આચાર્ય મહારાજનો વિનય વિગેરેનો ઉપદેશ સાભળીને જે કોપાયમાન થઈ જાય છે. અર્થાત્ “શું હું મૂર્ખ છું કે જે મને આ ઉપદેશ આપે છે” આ પ્રકારની દુર્ભાવનાથી ક્રોધિત થઈ જાય છે તે વ્યક્તિ-માણસ, સામે આવીને આવેલી અલૌકિક લક્ષ્મીને ડાડા મારીને ખુદ પોતે જ રોકી દે છે (૪)

૧ ‘આ’ इत्युपसर्गसहितस्य ‘इणगतौ’ इत्यस्य रूपम्

છાયા-તથૈવ અવિનીતાત્માનઃ ઔપવાહ્યા હયા ગજાઃ ।

દૃશ્યન્તે દુઃસ્વમેધમાના આભિયોગ્યમુપસ્થિતાઃ ॥૫॥

ટીકા-યથા ઔપવાહ્યાઃ=રાજાં રાજપ્રિયાણાં ચોપવાહનયોગ્યાઃ, હયાઃ=અશ્વાઃ ગજાઃ=હસ્તિનઃ અવિનીતાત્માનઃ=શિક્ષાપ્રતિકૂલપ્રવૃત્તિમન્તઃ સન્તઃ આભિયોગ્યમુપસ્થિતાઃ-આભિમુખ્યેન યુજ્યન્તે=ભારવહનકર્મસુ વ્યાપાર્યન્તે इत्यભિયોગાસ્તેષાં ભાવઃ આભિયોગ્યં=ભારવહનકર્મકરત્વં ભારવાહિત્વમિત્યર્થઃ ઉપસ્થિતાઃ=પ્રાપ્તાઃ દુઃસ્વમ્ એધમાનાઃ=ધાતૂનામનેકાર્થત્વાદ્ અનુભવન્તઃ સ્વામીષ્ટપુષ્ટિકારકચળકાદ્યાદારપ્રતિરોધેન વિવિધાધિકભારવાહિત્વેન ચ સતતં સ્વિદ્યન્તો દૃશ્યન્તે, તથૈવ=તદ્વદેવ અવિનીતાત્માનઃ સાધવ ઉભયલોકદુઃસ્વાનુભવિનો ભવન્તીત્યર્થઃ ॥૫॥

મૂલમ્-તહેવં સુવિનીઁપ્પા, ઉવંવજ્ઞા હૈયા ગૈયા ।

દીસંતિ^૧ સુહમેહંતાં^૨ ઇહ્લિપ્ત્તાં^૩ મહાર્જસા ॥૬॥

છાયા-તથૈવ સુવિનીતાત્માનઃ ઔપવાહ્યા હયા ગજાઃ ।

દૃશ્યન્તે સુસ્વમેધમાના ઋદ્ધિપ્રાપ્તા મહાયશસઃ ॥ ૬ ॥

ટીકા-‘તહેવ’ इत्यादि ।

યથા ઔપવાહ્યાઃ=રાજવાહનયોગ્યાઃ હયાઃ ગજાઃ સુવિનીતાત્માનઃ=શા-

અવિનય કે દોષ દિશાતે હૈ—‘તહેવ’ इत्यादि ।

રાજાઓં કી યા રાજા કે પ્રિયજનોં કી સવારી કે કામ આને વાલે જો ઘોડે યા હાથી અવિનીત હોતે હૈં વે કેવલ બોઝા ઢોનેવાલે હોંકર દુઃસ્વ કો પ્રાપ્ત હોતે હૈં, અર્થાત્ અપની અમીષ્ટ સુરાક ન પાકર અધિક દુઃસ્વ ભોગતે હૈં, યહ વાત લોક મેં પ્રત્યક્ષ દેસી જાતી હૈ, હસી પ્રકાર અવિનીત સાધુ હલ્લોક-પરલોક મેં દુઃસ્વ કે ભાગી હોતે હૈ ॥ ૫ ॥

અવિનયના દોષ બતાવે છેઃ—“તહેવ” इत्यादि-રાજાઓની અથવા રાજાઓના પ્રિયજનોની સવારીમાં કામમાં-ઉપયોગમાં લેવામાં આવતા ઘોડા અથવા હાથી અવિનીત જે થઈ જાય છે અર્થાત્ નિરકુશ બની જાય છે તે કેવલ બોળે ઉપાડવાના કામ માટે થઈ જાય છે. અને દુઃખને પ્રાપ્ત થાય છે. અર્થાત્ પોતાના ઇચ્છિત ખોરાક તેને મળતો નથી અને અધિક દુઃખ ભોગવે છે. આ વાત લોકમાં-જગતમાં પણ પ્રત્યક્ષ જોવામાં આવે છે એ પ્રમાણે-અવિનીત સાધુ આ લોકમાં અને પરલોકમાં દુઃખને પ્રાપ્ત કરે છે (૫)

મૂલમ્-વિણયમિ ઉવાણં, ચોઈઓ કુંપ્પઈ નરો ।

દિવ્વં સોં સિરિમિજ્જંતિ, દંડેણં પડિસેહંણ ॥૪॥

છાયા-વિનયે યઃ ઉપાયેન નોદિતઃ કુપ્યતિ નરઃ ।

દિવ્યાં સઃ શ્રિયમ્ આયન્તીં દણ્ડેન પ્રતિષેધયતિ ॥ ૪ ॥

ટીકા-‘વિણયમિ’ इत्यादि ।

યો નરઃ ઉપાયેન=પ્રિયવચ્ચનેન આચાર્યાદિના વિનયે=વિનયધારણવિપયે નોદિતઃ=પ્રેરિતઃ ઉપદિષ્ટઃ સન્ કુપ્યતિ=ક્રોધાવિષ્ટો ભવતિ, ‘કિમહં મૂર્ખોઽસ્મિ યન્મામયમુપદિશતી’ ત્યાદિદુર્ભાવનાવશાદિત્યર્થઃ, આયન્તીં=આગચ્છતીં દિવ્યામ્=અલૌકિકીં શ્રિયં=લક્ષ્મીં સ્વયં દણ્ડેન=પ્રતિષેધયતિ=નિવારયતિ ॥૪॥

અવિનયદોષમાહ—‘તહેવ’ इत्यादि ।

મૂલમ્-તહેવ અવિણીઅપ્પા, ઉવવજ્ઞા હયા ગયા ।

દોસંતિં દુહંમેહંતા, આંભિઓગમુવટ્ઠિયા ॥૫॥

૧ ‘ઉત’ इत्युपसर्गसहितस्य ‘रण गतौ’ इत्यस्य रूपम् ।

ચતુર્ગતિક સંસાર કે પ્રવાહ મેં इसी प्रकार बहता रहता है, जैसे जल के पूर में पडा हुआ सूखा काष्ठ सदैव बहता रहता है । ॥३॥

‘વિણયમ્મિ’ इत्यादि । आचार्य महाराज का प्रियवचनों से दिया हुआ विनय आदि का उपदेश सुनकर जो कुपित हो जाता है, अर्थात् “मैं क्या मूर्ख हू जो यह मुझे उपदेश देते हैं” इस प्रकार की दुर्भावना से क्रोधित हो जाता है वह व्यक्ति, आतीहुई अलौकिक लक्ष्मी को डंडा मारकर खुद रोक देता है ॥ ४ ॥

ધૂર્ત હોય છે તે અવિનીત ચાર ગતિ રૂપ સંસાર પ્રવાહમા આ પ્રભાણે વહેતો રહે છે જેવી રીતે જલના પ્રવાહમા પડેલું સૂકું કાષ્ઠ હંમેશા વહેતું રહે છે.-તથાતું જ રહે છે. (૩)

‘વિણયમ્મિ, ઇત્યાદિ-પ્રિય વચનોથી આપેલો આચાર્ય મહારાજનો વિનય વિગેરેનો ઉપદેશ સાંભળીને જે કોપાયમાન થઈ બળ્ય છે અર્થાત્ “શુ હું મૂર્ખ છું કે જે મને આ ઉપદેશ આપે છે” આ પ્રકારની દુર્ભાવનાથી ક્રોધિત થઈ બળ્ય છે તે વ્યક્તિ-માણસ, સામે આવીને આવેલી અલૌકિક લક્ષ્મીને ડાડા મારીને ખુદ પોતે જ રોકી દે છે (૪)

૧ ‘આ’ इत्युपसर्गसहितस्य ‘इणगतौ’ इत्यस्य रूपम्

છાયા-તથૈવ અવિનીતાત્માનઃ ઔપવાહ્યા હયા ગજાઃ ।

દૃશ્યન્તે દુઃસ્વમેધમાના આભિયોગ્યમુપસ્થિતાઃ ॥૫॥

ટીકા-યથા ઔપવાહ્યાઃ=રાજાં રાજપ્રિયાણાં ચોપવાહનયોગ્યાઃ, હયાઃ=

અશ્વાઃ ગજાઃ=દૃશ્તિનઃ અવિનીતાત્માનઃ=શિક્ષાપ્રતિકૂલપ્રવૃત્તિમન્તઃ સન્તઃ આભિ-

યોગ્યમુપસ્થિતાઃ-આભિમુખ્યેન યુજ્યન્તે=ભારવહનકર્મસુ વ્યાપાર્યન્તે इत्यभियो-

ગાસ્તેષાં ભાવઃ આભિયોગ્ય=ભારવહનકર્મકર્તૃત્વં ભારવાહિત્વમિત્યર્થઃ ઉપસ્થિતાઃ=

પ્રાપ્તાઃ દુઃસ્વમ્ એધમાનાઃ=ધાતૂનામનેકાર્થત્વાદ્ અનુભવન્તઃ સ્વામીષ્ટુષ્ટિકારક-

ચળકાદ્યાહારપ્રતિરોધેન વિવિધાધિકભારવાહિત્વેન ચ સતતં સ્વિધ્યન્તો દૃશ્યન્તે,

તથૈવ=તદ્વદેવ અવિનીતાત્માનઃ સાધવ ઉભયલોકદુઃસ્વાનુભવિનો ભવન્તીત્યર્થઃ ॥૫॥

મૂલમ્-તહેવં સુવિળીઅપ્પા, ઉવંવજ્ઞા હૈયા ગૈયા ।

દીસંતિ^{૧૦} સુહમેહંતા^{૧૧} ઇદ્દિપત્તા^{૧૨} મહાજૈસા ॥૬॥

છાયા-તથૈવ સુવિનીતાત્માનઃ ઔપવાહ્યા હયા ગજાઃ ।

દૃશ્યન્તે સુસ્વમેધમાના ઋદ્ધિપ્રાપ્તા મહાયશસઃ ॥ ૬ ॥

ટીકા-‘તહેવ’ इत्यादि ।

યથા ઔપવાહ્યાઃ=રાજવાહનયોગ્યાઃ હયાઃ ગજાઃ સુવિનીતાત્માનઃ=શા-

અવિનય કે દોષ દિશ્વાતે હૈ—‘તહેવ’ इत्यादि ।

રાજાઓં કી યા રાજા કે પ્રિયજનોં કી સવારી કે કામ આને

વાલે જો ઘોડે યા હાથી અવિનીત હોતે હૈં વે કેવલ ચોડ્યા ઢોનેવાલે

હોંકર દુઃસ્વ કો પ્રાપ્ત હોતે હૈં, અર્થાત્ અપની અમીષ્ટ સુરાક ન

પાકર અધિક દુઃસ્વ ભોગતે હૈં, યહ વાત લોક મેં પ્રત્યક્ષ દેસી

જાતી હૈ, હસી પ્રકાર અવિનીત સાધુ હહલોક-પરલોક મેં દુઃસ્વ કે

ભાગી હોતે હૈ ॥ ૫ ॥

અવિનયના દોષ બતાવે છે:—“તહેવ” इत्यादि-રાજાઓની અથવા રાજાઓના પ્રિયજનોની સવારીમાં કામમાં-ઉપયોગમાં લેવામાં આવતા ઘોડા અથવા હાથી અવિનીત જે થઈ જાય છે. અર્થાત્ નિરકુશ બની જાય છે તે કેવલ બોલે ઉપાડવાના કામ માટે થઈ જાય છે. અને દુઃખને પ્રાપ્ત થાય છે. અર્થાત્ પોતાના ઈચ્છિત ખોરાક તેને મળતો નથી અને અધિક દુઃખ ભોગવે છે. આ વાત લોકમાં-જગતમાં પણ પ્રત્યક્ષ જોવામાં આવે છે. એ પ્રમાણે-અવિનીત સાધુ આ લોકમાં અને પરલોકમાં દુઃખને પ્રાપ્ત કરે છે (૫)

સનાતુસારિપ્રવૃત્તિમન્તઃ સન્તઃ મહાયશસઃ=મદ્રભાવેન સ્વ્યાતિમાપન્નાઃ, ક્રદ્ધિ-
પ્રાપ્તાઃ નાનાવિધભૂષણભૂષિતશરીરાઃ સુખમેધમાનાઃ=સુખમનુભવન્તો દશ્યન્તે,
તથૈવ=તદ્વદેવ સુવિનીતાત્માનઃ=ગુરુમનોઽનુગામિપ્રવૃત્તિમન્તઃ સાધવોઽપિ વિન-
યારાધનેન ચતુર્વિધસંઘશ્ચાધ્યમાના જ્ઞાનાદિરત્નત્રયક્રદ્ધિસમૃદ્ધાઃ મોક્ષસુખમનુ-
ભવન્તો દશ્યન્તે इत्यर्थः ॥ ૬ ॥

વિનીતાઽવિનીતપશુદૃષ્ટાન્તેન વિનયાવિનયફલં સ્ફુટીકૃત્યાવિનીત-
મનુષ્યદૃષ્ટાન્તેનાઽવિનયફલમાદ-‘તદેવ અવિણીઅપ્પા’ इत्यादि ।

મૂલમ્-તદેવ અવિણીઅપ્પા, લોગંસિ’ નરનારિઓ ।

दीसन्ति’ दुहमेहंतां छायां ते’ विगलंदिष्यां ॥७॥

છાયા-તથૈવ અવિનીતાત્માનઃ લોકે નરનાર્યઃ

દશ્યન્તે દુઃખમેધમાના-શ્છાતાસ્તે વિકલેન્દ્રિયાઃ ॥ ૭ ॥

ટીકા-લોકે=મનુષ્યલોકે યા નરનાર્યઃ=પુરુષાઃ સ્ત્રિયશ્ચ, અવિનીતા-
ત્માનઃ=ચૌર્યસાહસવ્યભિચારાચરણપરાયણાઃ ભવન્તિ, તે=તે ચ તાશ્ચેત્યેકશેષઃ,

‘તદેવ સુવિણીઅપ્પા’ इत्यादि । जैसे हाथी अथवा घोडा विनीत अर्थात् शिक्षा के अनुसार चलनेवाले होकर महान् यश पातेहैं, मद्र कहलाते हैं और नाना प्रकार के आभूषणों से भूषित होकर अभीष्ट खुराक खाकर सुखी देखे जाते हैं, वैसे ही गुरु महाराज की शिक्षा के अनुकूल चलनेवाले सुविनीत साधु, चतुर्विध मंघमें कीर्ति पाते हैं तथा ज्ञानादि रत्न रूप क्रद्वि से समृद्ध होकर मोक्ष के सुखका अनुभव करते हैं ॥६॥

વિનીત ઔર અવિનીત પશુકા દૃષ્ટાન્ત દેકર વિનય ઔર અવિનય કા ફલ સ્પષ્ટ કરકે અવિનીત મનુષ્ય કે દૃષ્ટાન્ત સે અવિનય

‘તદેવ સુવિણીઅપ્પા’ इत्यादि-જેવી રીતે હાથી અથવા ઘોડા વિનીત અર્થાત્ આજ્ઞા પ્રમાણે ચાલવા વાળા હોઇને મહાન્ યશ પામે છે, સારા કહેવાય છે અને અનેક પ્રકારના અભૂષણોથી શણગારીને ઇચ્છિત અનુકૂળ ખોરાક ખાઇને સુખી ભોવામાં આવે છે તેવીજ રીતે ગુરુ મહારાજની આજ્ઞાને અનુકૂળ રહીને ચાલવા વાળા સુવિનીત સાધુ, ચતુર્વિધ સઘમાં કીર્તિ પ્રાપ્ત કરે છે તથા જ્ઞાનાદિરત્નત્રય ક્રદ્ધિથી સમૃદ્ધ બનીને મોક્ષ સુખનો અનુભવ કરે છે (૬)

વિનીત અને અવિનીત પશુનું દૃષ્ટાન્ત આપીને વિનય અને અવિનયનું દ્વં

દુષ્કર્મકારકાઃ છાતાઃ=ક્રશાઘાતાદિના ક્ષતશરીરાઃ વિકલેન્દ્રિયાઃ=હસ્તાદિચ્છે-
દેન ઉપહતેન્દ્રિયાઃ દુઃસ્વમેધમાનાઃ=લ્કેશમનુભવન્તો યથા દૃશ્યન્તે, તથૈવ=તદ્વ-
દેવ અવિનીતાત્માનઃ સાધવોઽપીત્યર્થઃ ॥૭૥॥

અપિચ-અવિનીતાત્માનો નરનાર્યઃ એવંવિધા ભવન્તીત્યાહ-‘દંડસત્થ૦’ ઇત્યાદિ ।

મૂલમ્-દંડસંત્થપરિજ્જુઞ્ઞા, અસભ્ભવયણેહિ ઐ ।

કલ્હણૌ વિવર્ણચ્છંદા, સુપ્તિવાસંપરિગ્ગયા ॥૮॥

છાયા-દળ્હશસ્ત્રૈઃ પરીજીર્ણાઃ અસમ્ભવચનૈશ્ચ ।

કરુણાવ્યાપન્નચ્છંદાઃ સુત્પિપાસાપરિગતાઃ ॥૮॥

ટીકા-અવિનીતાત્માનો નરનાર્યઃ દળ્હશસ્ત્રૈઃ=મૂલે-‘દંડસત્થ’ ઇતિ
પદં હ્રસ્વતૃતીયાન્તમ્, દળ્હૈઃવેત્રજ્જુઞ્ઞાદિભિઃ, શસ્ત્રૈઃ=મહાદિભિઃ, પરીજીર્ણાઃ
દળ્હાદિપ્રહારદુઃસ્વેનાતિક્રશાઃ, ચ=પુનઃ અસમ્ભવચનૈઃ=મર્મચ્છેદિપરુષાદિવચનૈઃ,

કા ફલ કહતે હૈં-‘તહેવ અવિનીઅપ્પા’ ઇત્યાદિ ।

લોકમેં જો અવિનયી નર ઓર નારી, ચોરી; સાહસ તથા
વ્યભિચાર આદિ કુકર્મોં મેં તત્પર રહતે હૈં उन सब दुष्कर्म करने
વાલે का शरीर कोडो से उंधेडो जाता है, वे हाथ पैर आदि अङ्ग
काट लेने से विकलाङ्ग होजाते हैं और अनेक प्रकार के दुःस्व भोगते
देखे जाते हैं, इसी प्रकार अविनयी साधु भी दुःस्व के भागी होते हैं ॥७॥

અવિનયી નર નારી કિસ પ્રકાર કે હોતે હૈં સો ફિર વતાતા
હૈં-‘દંડસત્થ૦’ ઇત્યાદિ ।

અવિનયી નર ઓર નારી હંડા, વેત, લકડી તથા ભાલા આદિ
શસ્ત્ર કે પ્રહાર સે દુર્બલ બનાદિયે જાતે હૈં । મર્મમેદી કઠોર વચનોં

સ્પષ્ટ કરીને અવિનીત મનુષ્યના દૃષ્ટાન્તથી અવિનયનુ ક્ષણ બતાવે છે:- ‘તહેવ અવિ-
નીઅપ્પા’ ઇત્યાદિ-લોકમાં-જગતમાં અવિનયી પુરુષ અને સ્ત્રી ચોરી, સાહસ તથા
વ્યભિચાર આદિ કુકર્મોં તત્પર રહે છે તે દુષ્કર્મ કરવા વાળા સર્વના શરીર પર
કેરડાએનો માર પડે છે તેના હાથ-પગ આદિ કાપી લેવાથી વિકલાંગ થઈ જાય છે
અને અનેક પ્રકારના દુઃખને ભોગવતાં બેવામાં આવે છે એ પ્રમાણે અવિનયી સાધુ
પણ દુઃખના ભાગી થાય છે (૭)

અવિનયી પુરુષ અને સ્ત્રી કેવા પ્રકારના હોય છે તે કરીને બતાવે છે :-
‘દંડસત્થ૦’ ઇત્યાદિ-

અવિનયી નર અને નારી. હંડા. સોટી, લાકડી તથા ભાલા આદિ શસ્ત્રોના
પ્રહારથી દુર્બલ બનાવવામાં આવે છે. મર્મમેદી કઠોર વચનોથી તેમનાં હૃદયને

પરિજીર્ણાઃ=સ્વિદ્યન્તઃ વાગ્વાણવ્યથિતહૃદયત્વેન દીના इत्यर्थः, તથા કરુણાઃ= કરુણોત્પાદકત્વાદ્ દયનીયાઃ, તદીયદુર્દશામાલોક્યાન્યેષાં દયોત્પત્તેરિત્યર્થઃ, તથા વ્યાપન્નચ્છદાઃ=વ્યાપન્નઃ=નષ્ટઃ છન્દઃ=અભિપ્રાયો યેષાં તે તથાભૂતાઃ પરાધીનતયા સ્વકીયાભિપ્રાયેણ કિમપિ કાર્યં કર્તુમશક્તા इत्यर्थः, તથા શ્રુત્પિપાસાપરિગતાઃ=બુદ્ધશાપિપાસાવ્યાકુલાઃ અન્નપાનપ્રતિરોધેન અસંમાનપૂર્વકાલ્પાદિ-લાભેન વા યથેષ્ટાદ્વારાભાવાદિત્યર્થઃ, યથા દૃશ્યન્તેયધિલોક્યન્તે લોકે ઉપલ-ભ્યન્તે તથૈવાવિનીતાત્માન શિષ્યા અપિ દુઃસ્વિનો ભવન્તિ ॥ ૮ ॥

વિનીતમનુષ્યદૃષ્ટાન્તેન વિનયફલમાદૃ-‘તદેવ સુવિણીઅપ્પા’ इत्यादि ।

મૂલમ્-તદેવં સુવિણીઅપ્પા, લોગંસિ નરનારિઓ ।

દોસંતિં સુંદમેહંતા, ઇડ્ઢિપત્તા મહાર્જસાઃ ॥૯॥

છાયા-તથૈવ સુવિનીતાત્માનઃ લોકે નરનાર્યઃ ।

દૃશ્યન્તે સુખમેધમાના ઋદ્ધિમાતા મહાયશસઃ ॥૯॥

ટીકા-તથૈવ=સુવિનીતહયગજવત્ લોકે=મનુષ્યલોકે નરનાર્યઃ=

પુરુષાઃ સ્ત્રિયશ્ચ, સુવિનીતાત્માનઃ=સમારાધિતમાતાપિતૃશ્વશ્વશ્ચરુરાદિગુરુજનાઃ,

સે ઉનકે દિલપર ચોટ પહુંચાઈ જાતી હૈ । ઉનકી એસી દુર્દશા હોજાતી હૈ કિ ઉન્હેં દેઘકર દૂસરોં કો દયા આજાતી હૈ । પરાધીન હોને કે કારણ ઉનકી સ્વતન્ત્ર ઇચ્છાઈ નષ્ટ હો જાતી હૈ ।

વે ભોજન-પાન મેં મિલને સે અથવા અનાદરપૂર્વક થોડાસા ભોજન-પાન મિલને સે શૂંઘ પ્યાસ કે દારુણ દુઃખો કો ઉઠાતે હૈ । યે સવ વાતેં લોકમેં પ્રત્યક્ષ દેઘી જાતી હૈ, અવિનીત શિષ્ય ભી હસી પ્રકાર દુઃખ ભોગતે હૈ ॥૮॥

વિનીત મનુષ્ય કે દૃષ્ટાન્ત સે વિનય કા વિપાક (ફલ) વતાતે

ધણો પહોઆડવામા આવે છે તેમની ઓવી દુર્દશા થઈ જાય છે કે -તેને જોધને ખીજતોને દયા આવી જાય છે. પરાધીન હોવાના કારણે તેમની સ્વતંત્ર ઇચ્છાઓ નાશ થઈ જાય છે તેને ભોજન-પાન નહી મળવાથી અથવા અનાદર પૂર્વક થોડું ભોજન-પાન મળવાથી ભૂખ તરસના દારુણ દુઃખને ઉઠાવે છે. આ સર્વ વાત જગતમા પ્રત્યક્ષ જોવામા આવે છે. અવિનીત શિષ્ય પણ આ પ્રભાવે દુઃખ ભોગવે છે. (૮)

વિનીત મનુષ્યના દૃષ્ટાન્તથી વિનયનું ફળ બતાવે છે:-“તદેવ સુવિણીઅપ્પા”

મહાયશસઃ=વિતતકીર્તિયુક્તાઃ, ઋદિમ્=એશ્વર્ય પ્રાપ્તાઃ, સુખમેધમાનાઃ=સુખં લભમાનાઃ
દૃશ્યન્તે=વિલોક્યન્તે । તથૈવ સુવિનીતાત્માનઃ શિષ્યાઃ સુખિનો ભવન્તીત્યર્થઃ ॥૧॥

દેવદૃષ્ટાન્તેનાવિનયવિપાકમાહ—‘તદેવ અવિણીઅપ્પા’ ઇત્યાદિ ।

મૂલમ્—તદેવ અવિણીઅપ્પા, દેવા જક્ષ્વા યં ગુહ્યગ્નાઃ ।

દીસંતિ’ ‘દુહમેહંતાં, આભિયોગમુવટ્ટિયા ॥૧૦॥

છાયા—તથૈવ અવિનીતાત્માનઃ દેવા યક્ષાશ્ચ ગુહ્યકાઃ ।

દૃશ્યન્તે દુઃસ્વમેધમાનાઃ આભિયોગ્યમુપસ્થિતાઃ ॥૧૦॥

ટીકા—તથૈવ=અવિનીતનરનારીવત્ અવિનીતાત્માનઃ=વિનયાચરણરહિતાઃ,
દેવાઃ=જ્યોતિષ્કા વૈમાનિકાશ્ચ, યક્ષાઃ=વ્યન્તરાઃ, ગુહ્યકાઃ=દેવવિશેષાઃ, પુણ્ય-
કર્મયોગેન દેવત્વાદિકં પ્રાપ્તા અપિ આભિયોગ્યમુપસ્થિતાઃ=અન્યદેવાનાં કિઙ્ક-
રત્વમુપગતાઃ, દુઃસ્વમેધમાનાઃ=દુઃસ્વમનુભવન્તો દૃશ્યન્તે શાસ્ત્રે શ્રૂયન્ત ઇત્યર્થઃ ।
એવમવિનીતાઃ શિષ્યા અપિ દુઃસ્વમનુભવન્તીતિ ભાવઃ ॥ ૧૦ ॥

હૈ—‘તદેવ સુવિણીઅપ્પા’ ઇત્યાદિ । વિનીત ઘોડે ઓર હાથી કી તરહ
લોકમેં માતા પિતા સાસુ શ્વશુર આદિ ઘડોં મેં વિનય રચનેવાલે
પુરુષ ઓર સ્ત્રી મી કીર્તિ તથા એશ્વર્ય પાકર સુખી દેચે જાતે હૈ વૈસે
‘હી વિનયવાન્ શિષ્ય સુખી હોતે હૈ ॥૧॥

દેવોં કે દૃષ્ટાન્ત સે અવિનય કા ફલ દિચાતે હૈ—‘તદેવ અવિણી-
અપ્પા’ ઇત્યાદિ ।

અવિનીત મનુષ્ય કી તરહ જ્યોતિષી વમાનિક તથા યક્ષ
રાક્ષસ આદિ વ્યન્તર અથવા ગુહ્યક દેવ વિશેષ દેવ હોકર મી અવનીત
હોને સે દૂસરે દેવોં કે દાસ બનકર દુઃસ્વ ભોગતે હૈ, એસા શાસ્ત્રોં મેં
સુના જાતા હૈ, ઇસી પ્રકાર અવિનીત શિષ્ય મી દુઃસ્વ ભોગતે હૈ ॥૧૦॥

ઈત્યાદિ—સુવિનીત ઘોડા હાથીની પેઠે લોકમા-જગતમા માતા-પિતા તથા સાસુ,
સસરા આદિ વડિલો પ્રત્યે વિનયવાન્ પુરુષ અથવા સ્ત્રી કીર્તિ તથા એશ્વર્ય પામીને
સુખી ભોવામા આવે છે તેવીજ રીતે વિનયવાન્ શિષ્ય સુખી થાય છે (૯)

દેવાના દૃષ્ટાન્તથી અવિનયનુ ક્ષણ બતાવે છે—“તદેવ અવિણીઅપ્પા”
ઈત્યાદિ—અવિનીત મનુષ્યના પ્રમાણે જ્યોતિષી, વૈમાનિક તથા યક્ષ-રાક્ષસ અદિ
વ્યન્તર અથવા ગુહ્યદેવ વિશેષ દેવ થઈને પણ અવિનીત હોવાથી બીજા દેવાના દાસ
બનીને દુઃખ ભોગવે છે. એ પ્રમાણે શાસ્ત્રોદ્ધારા સાબળવામા આવ્યું છે. એજ
પ્રમાણે અવિનીત શિષ્ય પણ દુઃખ ભોગવે છે. (૧૦)

વિનીતદેવદૃષ્ટાન્તેન વિનયફલમાહ—‘તદેવ સુવિણીઅપ્પા’ इत्यादि ।

મૂલમ્—તદેવ સુવિણીઅપ્પા, દેવાં જક્ષ્ણાં ચ ગુહ્યગૌ ।

દોસંતી^૧ સુહમેહંતાં, ર્દ્વિપત્તાં મહાજસા ॥૧૧॥

છાયા—તથૈવ સુવિનીતાત્માનઃ દેવા યક્ષાશ્ચ ગુહ્યકાઃ ।

દૃશ્યન્તે સુખમેધમાનાઃ ઋદ્ધિપ્રાપ્તા મહાયશસઃ ॥૧૧॥

ટીકા—તથૈવ=સુવિનીતનરનારીવત્, સુવિનીતાત્માનઃ=વિનયાચરણસંપન્નાઃ, દેવા યક્ષા ગુહ્યકાશ્ચ મહાયશસઃ=વિસ્તૃતકીર્તિમન્તઃ, ઋદ્ધિપ્રાપ્તાઃ=એશ્વર્યવિકસ્વરઃ, સુખમેધમાનાઃ=સ્વાધીનતાલક્ષણસુખમનુભવન્તો દૃશ્યન્તે=વિલોક્યન્તે ॥૧૧॥

લોકોત્તરવિનયારાધનફલમુપદર્શયતિ—‘જે આચરિય૦’ इत्यादि ।

મૂલમ્—જે^૨ આચરિય-ઉવજ્ઞાયાણં, સુસ્સૂસાવયણંકરા ।

તેસિં^૩ સિક્ષ્ણાં પવડ્ઢંતિં, જલસિત્તા ઈવ પાયવા ॥૧૨॥

છાયા—યે આચાર્યોપાધ્યાયાનાં શુશ્રૂપાવચનકરાઃ ।

તેષાં શિક્ષાઃ પ્રવર્ધન્તે જલસિક્તા ઇવ પાદપાઃ ॥૧૨॥

ટીકા—યે આચાર્યોપાધ્યાયાનાં શુશ્રૂપાવચનકરાઃ=સેવાનિદેશતત્પરાઃ શિષ્યાઃ ભવન્તિ, તેષાં જલસિક્તાઃ પાદપાઃ=વૃક્ષા ઇવ, શિક્ષાઃ=ગ્રહણાસેવન-લક્ષણાઃ પ્રવર્ધન્તે=વૃદ્ધિ ગચ્છન્તિ । ગુર્વાદિસેવાનિદેશતત્પરાણાં શિષ્યાણાં મૂલોત્તરગુણા ઉત્કર્ષમુપયાન્તીતિ ભાવઃ ॥૧૨॥

‘તદેવ સુવિણીઅપ્પા, इत्यादि । સુવિનીત નરનારી કી તરહ જો દેવ (જ્યૌતિપિક-વૈમાનિક) યક્ષ (વ્યન્તર) ઔર ગુહ્યક વિનયવાન્ હોતે હૈ વે મહાન્ યશસ્વી તથા એશ્વર્યવાન્ હોકર સુખ સે પરિપૂર્ણ દેવે જાતે હૈ ॥૧૧॥

‘જે આચરિય૦’ इत्यादि । જૈસે જલ સીંચને સે વૃક્ષ વઢતે હૈં ઉસી પ્રકાર જો શિષ્ય, આચાર્ય ઔર ઉપાધ્યાય કી સેવા તથા આજ્ઞા મેં

“તદેવ સુવિણીઅપ્પા” इत्यादि—સુવિનીત નર નારીની પ્રમાણે જે દેવ (જ્યૌતિપી, વૈમાનિક) યક્ષ (વ્યન્તર) અને શુદ્ધક વિનયવાન્ હોય છે તે મહાન્ યશસ્વી તથા એશ્વર્યવાન્ થઇને સુખથી પરિપૂર્ણ જોવામાં આવે છે (૧૧)

‘જે આચરિય૦’ इत्यादि—જેવી રીતે જલથી સિંચન કરવાથી વૃક્ષ વૃદ્ધિ પામે

વક્ષમાણવિષયમપિ વિચાર્ય વિનયઃ કરણીયઃ, इत्याह—‘अप्पणट्ठा’ इत्यादि ।

મૂલમ્—અપ્પણટ્ટા પૈરટ્ટા વા, સિપ્પા ગેઝણિયાણિ ય ।

गिहिणो उवभोगैट्ठा, इंहलीगस्सं कारणौ ॥१३॥

छाया—आत्मार्थं वा परार्थं वा शिल्पानि नैपुण्यानि च ।

गृहिण उपभोगार्थम् इहलोकस्य कारणम् ॥१३॥

ટીકા—ગૃહિણૌ=ગૃહસ્થાઃ, આત્માર્થં પરાર્થંવા=આત્મનઃ પરેપાં પુત્રાદીનાં વા કૃતે, ઉપભોગાર્થમ્ અન્નપાનાદ્યુપભોગાય શિલ્પાનિ=ચિત્રનિર્માણાદિકલાકર્માણિ નૈપુણ્યાનિ=વ્યવહારકૌશલાનિ યત્ શિક્ષન્તે તત્ ઇહલોકસ્ય=એતજ્જન્મોપભોગ્ય-મુખ્યસ્ય કારણં=નિમિત્તમિત્યર્થઃ ॥૧૩॥

મૂલમ્—જેળં વંધં વહં ઘોરં, પરિયાંવં ચં દારુણં ।

सिक्जमाणा नियच्छन्ति, जुंत्ता ते ललिइंदियाँ ॥१४॥

छाया—येन वन्धं वधं घोरं परितापं च दारुणम् ।

शिक्षमाणाः नियच्छन्ति युक्तास्ते ललितेन्द्रियाः ॥१४॥

ટીકા—‘જેળ’ इत्यादि ।

येन=शिल्पादिहेतुना युक्ताःनियुक्ताः कलाशिक्षणार्थं शिक्षकाय सम-

तत्पर रहते हैं वे भी ज्ञानवृद्धि को प्राप्त होते हैं अर्थात् उनके ज्ञान आदि गुण खूब बढ़ते हैं ॥१२॥

आगे कहे जाने वाले विषय को विचार कर विनय करना चाहिए सो कहते हैं—‘अप्पणट्ठा’ इत्यादि ।

गृहस्थ, अपने और पर-पुत्र पौत्र आदि के लिए चित्र-चित्रण आदि शिल्प कलामें चतुरता प्राप्त करते हैं वह इस लोक सम्बन्धी सुख के लिए है ॥१३॥

છે તે પ્રમાણે જે શિષ્ય આચાર્ય અને ઉપાધ્યાયની સેવા તથા આજ્ઞામા તત્પર રહે છે, તે પણ વૃદ્ધિ પામે છે અર્થાત્ તેના જ્ઞાન આદિ ગુણો ખૂબ વધે છે (૧૨)

આગળ પર કહેવાના વિષયનો વિચાર કરી વિનય કરવો નોંધવો તે કહે છે:—

‘અપ્પણટ્ટા’ ઇત્યાદિ—ગૃહસ્થ પોતાના અથવા તો પોતાના પુત્ર-પૌત્ર આદિ બીજાઓ માટે ચિત્ર-ચિત્રણ આદિ શિલ્પ કલામાં પ્રવીણતા-કુશળતા પ્રાપ્ત કરે છે તે આ લોકના સુખ માટે છે. (૧૩)

पिताः, ललितेन्द्रियाः=सुन्दरसकलेन्द्रियाः सुकुमारा राजकुमारा इत्यर्थः, ते शिक्षमाणा=कलाशिक्षां प्राप्नुवन्तः, घोरं=कठोरं, बन्धं=शृङ्खलादिवन्धनं, तथा घोरं बन्धं=वेत्रदण्डचपेटादिना तीव्रताडनलक्षणं, च=पुनः, दारुणं=दुस्सहं, परितापं=भर्त्सनजन्यदुःखं नियच्छन्ति=प्राप्नुवन्ति ॥१४॥

मूलम्--ते^१ वि^२ तं^३ गुरुं पूजयन्ति,^४ तस्स^५ सिप्पस्स^६ कारणं ।

^{११}सत्कारयन्ति नमस्यन्ति,^{१२} तुष्टा^{१३} निदेशवर्तिणो ॥१५॥

छाया-तेऽपि तं गुरुं पूजयन्ति, तस्य शिल्पस्य कारणम् ।

सत्कारयन्ति नमस्यन्ति, तुष्टा निदेशवर्तिनः ॥१५॥

टीका-‘तेवि’ इत्यादि ।

ते=सुकुमारशरीरा राजकुमारादयोऽपि तीव्रबन्धनताडनादिकं प्राप्ता अपि, तुष्टाः=सुदितमनसः, निदेशवर्तिनः=विनयप्रदर्शनपूर्वकतदीयादेशकारिण एव भवन्तः; तस्य=पूर्वोक्तस्य शिल्पस्य=कलाकर्मणः कारणं=निमित्तं तं=तीव्र-बन्धनताडनादिकर्तारं गुरुं=शिल्पशिक्षकं पूजयन्ति=विभववसनादिवितरणेन अर्चयन्ति, सत्कारयन्ति=अभ्युत्थानादिना संमानयन्ति, नमस्यन्ति=कायेन नमस्कुर्वन्ति, न तु तदप्रियमाचरन्तीत्यर्थः ॥१५॥

‘जेण बंध’ इत्यादि । शिल्पकला आदि सीखने के लिए शिक्षक को सोपे हुए सुकुमार भी राजपुत्र आदि, सीखते समय साँकल आदिका बन्धन, वेत, डंडे आदि की मार तीव्र भर्त्सना आदि के दुःख सहते हैं ॥१४॥

‘ते वि तं’ इत्यादि । वे सुकुमार राजकुमार आदि, पूर्वोक्त तीव्र ताडना को प्राप्त होने पर भी प्रसन्नतापूर्वक गुरु की आज्ञा शिरोधार्य करते हैं अर्थात् शिल्पकला आदि सीखने के लिए मार पीट सहते हुए भी गुरु को वस्त्र आदि प्रदान करके संमानित करते

‘जेण बंध’ इत्यादि-शिल्पकला आदि शिष्यवा माटे शिक्षकने सोपवाभा आवेला सुकुमार राजपुत्र आदि शीष्यवा समये साँकल आदिजुं ण धन, सोटी लाउटी वगेरेना मार तथा तीव्र तिरस्कार आदि दुःखने सहन करे छे (१४)

‘तेवि तं’ इत्यादि-ते सुकुमार-सुदोमल राजपुत्र आदि आगण छडेवा प्रभाप्ते तीव्र ताडन-मार भावा छायाय पणु प्रसन्नतापूर्वक गुरुनी आज्ञाने शिर पर चढायी दे छे. अर्थात्-शिल्प कला आदि शिष्यवा माटे मार पीट सहन करता छायाय गुरुने वस्त्र

મૂલ્મ-કિં' પુનં જે' સુયંગાહી, અનંતહિયકામંણ ।

આચરિયા જં વંણ મિલ્લૂં, તંમ્હા 'તં નોઝવત્તણ ॥૧૬॥

છાયા-કિં પુનર્યઃ શ્રુતગ્રાહી અનન્તહિતકામુકઃ ।

આચાર્યા યદ્ વદન્તિ મિશ્રુસ્તસ્માત્ તન્નાતિવર્તતે ॥૧૬॥

ટીકા-‘કિં પુન’ ઇત્યાદિ ।

યદિ શિક્ષકૈસ્તાડચમાના લૌકિકશિલ્પામિલાષિણોઽપિ અન્યજનસેવ્યા રાજકુમારાદયઃ શિક્ષકં સેવન્તે તર્હિ કિં પુનર્યઃ સાધુરનન્તહિતકામુકો=મોક્ષા-મિકાદક્ષી શ્રુતગ્રાહી=જિનેન્દ્રાગમગૂઢતત્ત્વજ્ઞાનામિલાષી, તેન તુ ગુરવઃ સદૈવ સંસેવ્યા ઇતિ ભાવઃ । તસ્માદ્ હેતોઃ આચાર્યાઃ=ગુરવો યદ્ વદન્તિ=આદિશન્તિ, મિશ્રુઃ=સાધુસ્તન્નાતિવર્તત=ન તદુલ્લઙ્ગનં કુર્યાત્ ।

હૈં, ડનકે આતે હી ડઠકર સત્કાર કરતે હૈં તથા ડનકો નમસ્કાર કરતે હૈં ઓર ડનકા અનિષ્ટ કદાપિ નહીં કરતે ॥૧૫॥

‘કિં પુન જો’ ઇત્યાદિ । જબ લૌકિક શિલ્પ વિદ્યા આદિ કે અમિલાષી રાજકુમાર આદિ તાડના સહતે હુણ હી શિક્ષક કી સેવા કરતે હૈં તો ફિર જો સાધુ અનન્ત હિત મોક્ષ કી અમિલાષા કરતે હૈં જિન ભગવાન્ દ્વારા ઉપદિષ્ટ આગમ કે સર્મ કે જિજ્ઞાસુ હૈં ડનકા તો કહના હી ક્યા ? અર્થાત્ ડન્હેં તો શુરુ મહારાજ કી સેવા અવશ્ય કરની ઑાહિણ । અતઃ આચાર્ય (શુરુ) મહારાજ જો આદેશ દેવે ડસકા ડલ્લઙ્ગન શિષ્ય કદાપિ ન કરેં ।

અથવા-જબ રાજકુમાર આદિ કેવલ ઇસ લોકમેં સુખ દેને

આદિ-આપીને-તેમનુ સન્માન કરે છે તેમના આવતા સાથે જ શિષ્ય ડભા થઇને સત્કાર કરે છે, તથા તેમને નમસ્કાર કરે છે, અને તેમનુ અનિષ્ટ કાંઈ વખત પળુ કરતા નથી (૧૫)

‘કિંપુન જો’ ઇત્યાદિ-જ્યારે લૌકિક શિલ્પ વિદ્યા આદિના અમિલાષી રાજ-કુમાર આદિ, માર સહન કરતા થકા પળુ શિક્ષકની સેવા કરે છે, તો પછી જે સાધુ અનન્તહિકારક મોક્ષની અમિલાષા-કરે છે જિન ભગવાન દ્વારા ઉપદેશ કરાએલા આગમના મર્મના જિજ્ઞાસુ છે, તેમના માટે તો કહેવાનુ જ શુ હોય ? અર્થાત્-ઉપરના લૌકિક ન્યાયને જોતાં તો વિનીત શિષ્યે શુરુ મહારાજની સેવા અવશ્ય કરવી જોઈએ એ કારણથી આચાર્ય-શુરુ મહારાજ જે કાંઈ આજ્ઞા કરે તેનુ ડલ્લઙ્ગન શિષ્યે કદાપિ કરવું નહિ.

यद्वा—‘जे सुअग्गाही अणंतहियकामए’ इत्यस्य पदसमुदायस्य विभक्ति परिमाणेन ‘ये श्रुत ग्राहिणः अनन्तहितकामुकाः’ इति छाया, तथा चैतानि-
आचार्यविशेषणपदानि । लौकिकफलमात्रसाधनशिक्षादायिनो गुरवो यदि ताडितैरपि
नृपकुमारैः सेव्यन्ते तदा किं पुनर्ये श्रुतग्राहिणः=आगमरहस्यं ग्राहयितारः,
अनन्तहितकामुकाः=शिष्याय अनन्तहितं=मोक्षे कामयन्ते-इत्येवंगीला आचार्याः,
ते तु अवश्यं संसेवनीयाः, शिल्पविद्याजन्यलौकिकफलापेक्षयोत्कृष्टतरमोक्षफला-
वाप्तिकारयितृत्वादित्यर्थः ॥ १६ ॥

अथ विनयप्रकारमाह—‘नीयं सिज्ज’ इत्यादि ।

मूलम्—नीयं^१ सिज्जं गैइं ठाणं, नीयं^२ चं आसणाणि र्य ।

नीयं^३ चं पाए वंदिज्जा, नीयं^४ कुज्जा र्यं अज्जलिं ॥१७॥

छाया—नीचां शय्यां गतिं स्थानं नीचानि च आसनानि च ।

नीचं च पादौ वन्देत् नीचं कुर्याच्च अञ्जलिम् ॥ १७ ॥

टीका—शिष्यः, शय्याम्=पादौ प्रसार्य यत्र शय्यते सा शय्या, शरीर-
परिमाणसंस्तारकरूपा दार्वादिनिर्मिता, तां नीचाम्=आचार्यरत्नाधिकशय्यापेक्षया

वालो शिल्पकला आदि के शिक्षक-गुरुकी सेवा करते हैं तो आग-
मरहस्य के दाता, शिष्य के अनन्त हित की अभिलाषा करने वाले
आचार्य महाराज की तो बात ही क्या है ? अर्थात् उनकी सेवा
तो शिष्य को अवश्य ही करनी चाहिए, क्यों कि वे इस लोकमें
फल देने वाली शिल्प आदि कलाओं के शिक्षक की अपेक्षा अत्यन्त
उत्कृष्ट फल स्वरूप मोक्ष की प्राप्ति कराने वाले हैं ॥१६॥

‘नीयं’ इत्यादि । शिष्य को चाहिए कि वह, अपनी शय्या,
आचार्य तथा रत्नाधिक (दीक्षामें बड़े) मुनिराज की शय्या की अपेक्षा

अपेक्षा—ज्यारे गुरुकुमार आदि, देवल आ लोकमा सुअ आपवा वाणी
शिष्य कला आदिना शिक्षक-गुरुनी सेवा करे छे तो आगमरहस्यनुं ज्ञान आपनारा,
शिष्यना अनन्त हितनी अभिलाषा करवावाणा आचार्य गुरु महाराजनी तो बात न
शु ? अर्थात्—तेमनी सेवा तो शिष्ये अवश्य करवीन नदथ्ये. कारणुछे ते आ लोकमां
इण आपवावाणी शिष्य आदि कलाओना शिक्षकनी अपेक्षा अत्यन्त उत्कृष्ट इल
स्वरूप मोक्षनी प्राप्ति करवावा वाणा छे (१६)

‘नीयं’ इत्यादि— शिष्ये समथ लेवुं लेथ्ये के-पोतानी शय्या-पधारी
अथवा आसन, आचार्य महाराज तथा रत्नाधिक-दीक्षानां मोठा ने मुनिराज होथे

द्रव्यभावभेदेन निम्नां कुर्यात् , इदं यथायोगं सर्वत्र संयोज्यम् । तथा गतिं= गमनं नीचां, स्थानम्=अवस्थानं नीचम्, आसनानि=फलकादीनि नीचानि, नीचम्=अवनतं शिरो यथा स्यात् तथा पादौ=चरणौ बन्देत=प्रणमेत् अञ्जलिं= बद्धकरपुटं, नीच=नम्रकायं यथा स्यात् तथा कुर्यात् , एवं कायविनयो वि-
धेय इति भावः ॥ १७ ॥

कायविनयमुक्त्वा वाग्विनयमाह—‘संघट्टइत्ता’ इत्यादि ।

मूलम्—संघट्टइत्ता काएणं, त्तेहो उव्हिणामेवि ।

खमेर्ह अवराहं मे,^६ वइज्जै नं पुणुंति अं ॥१८॥

छाया-संघट्यक्रायेन तथा उपधिनाऽपि ।

क्षमस्व अपराधं मे वदेत् न पुनरिति च ॥ १८ ॥

टीका-कायेन=स्वशरीरेण तथा=एवम्, उपधिना=स्वकीयेन शाटकरजो-
हरणादिनाऽपि वा, संघट्य=आचार्यस्य रत्नाधिकस्य वा कायं शाटकादिकं

द्रव्य भावसे नीची रखे, द्रव्य से आचार्यादि की शय्या के प्रदेश से नीचे प्रदेश में रखे, भावसे अल्प मूल्य को शय्या रखे, तथा गति नीची रखे अर्थात् आचार्यादि के पीछे पीछे संघटा न करता हुआ चले; स्थान (बैठने का तथा खड़ा रहने का स्थल) नीचा रखे, नम्र-तापूर्वक चरणों में वन्दना करे और नम्रकाय होकर दोनों हाथ जोड़े । १७।

काया का विनय बताकर अब वचन का विनय बताते हैं—
“संघट्टइत्ता” इत्यादि ।

यदि प्रमाद से भी आचार्य या रत्नाधिक (दीक्षामें बड़े) का शरीर या उपधि अपने शरीर या रजोहरण आदि से संघटित (स्पृष्ट)

તેમની-શય્યા-આસનની અપેક્ષા દ્રવ્ય-ભાવથી નીચે રાખવી દ્રવ્યથી આચાર્ય આદિની શય્યા નીચેના ભાગમાં રાખવી ભાવથી અલ્પ મૂલ્યની શય્યા રાખે તથા ગતિ નીચે રાખે અર્થાત્ આચાર્યાદિકના પાછળ પાછળ સઘટ્ટા-સ્પર્શ ન કરીનેચાલે, બેસવા અને ઉભા રહેવાનું સ્થાન પણ નીચે રાખે, નમ્રતા પૂર્વક ચરણોમા વહના કરે અને નમ્રકાય થઈને બે હાથ જોડે (૧૭)

કાયાનો વિનય ખતાવીને હવે વચનનો વિનય ખતાવે છે. - 'સંઘટ્ટિત્તા' ઇત્યાદિ-
નો અમાદ્ધથી આચાર્યે અથવા રત્નાધિકુ-દીક્ષામાં મોટા-મુનિરાજના શરીર અથવા

વા કથञ्चित્ સંસ્પૃશ્ય, 'મે=મમ, અપરાધમ્=અવિનયં, ક્ષમસ્વ હેમદન્ત ! અઘ-
મઘતિ પુનર્નૈવ કરિષ્યામિ' ઇતિ વદેત્=સવન્દનં પ્રાર્થયેદિત્યર્થઃ ॥૧૮॥

દુર્બુદ્ધિશિષ્યસ્ય વિનયપ્રકારમાહ--'દુગ્ધાઓ વા' ઇત્યાદિ ।

મૂલમ્--દુગ્ધાઓ વાં પઓણં, ચોંઈઓ વહૈં રહૈં ।

एवं दुर्बुद्धि किञ्चाणं, वृत्तो वृत्तो पकुर्वह ॥૧૯॥

છાયા-દુર્ગોરિવ પ્રતોદેન નોદિતઃ વહતિ રથમ્ ।

एवं दुर्बुद्धिः कृत्यानाम् उक्तः उक्तः प्रकरोति ॥૧૯॥

ટીકા-પ્રતોદેન=દણ્ડાદિના, નોદિતઃ=પ્રેરિતઃ પુનઃપુનર્મર્ત્તિસતઃ, દુર્ગોઃ=
ગલિવલીવદઃ, ઇવ=યથા, રથં=શકટં, વહતિ=નયતિ, એવમ્=અનેન પ્રકારેણ,
દુર્બુદ્ધિઃ=અવિનીતઃ, શિષ્યઃ, ઉક્ત ઉક્તઃ=પુનઃ પુનઃ પ્રેરિતઃ, સન્ કૃત્યાનામ્=
આચાર્યાદીનાં કાર્યં પ્રકરોતિ=નિષ્પાદયતિ ॥ ૧૯ ॥

सम्प्रति सुबुद्धिशिष्यस्य विनयप्रकारमाह--'आलवंते' इत्यादि ।

મૂલમ્--આલવંતે લવંતે વા, ન નિસિજ્ઞાંઈ પહિસ્સુણે ।

मुत्तूण आसणं धीरो, सुस्सूसंण पडिस्सुणे ॥૨૦॥

છાયા-આલપન્તિ લપન્તિ વા ન નિપઘાયાં પ્રતિશ્રુણ્યાત્

मुक्त्वाऽऽसने धीरः श्रुत्पया प्रतिश्रुण्यात् ॥ ૨૦ ॥

ટીકા-રત્નાધિકાઃ આલપન્તિ=શિષ્યં સંવોધ્ય સકૃદાશ્યાન્તિ, વા=અથવા

हो जाय तो इस प्रकार कहे "हे भदन्त ! मेरा अपराध क्षमा
कीजिए, आज पीछे कभी ऐसा न करूंगा" ॥१८॥

दृष्टान्तद्वारा दुर्बुद्धि शिष्य का विनय बताते हैं--"दुग्धाओ वा इत्यादि ।

जैसे गली (गलियार) बैल बारंवार लकड़ी या चेत की मार
खा खा कर गाड़ी खींचता है, वैसे ही अविनीत शिष्य, बार-बार
प्रेरणा करने पर आचार्य आदि का कार्य करता है ॥१९॥

ઉપધીને પોતાના શરીર અથવા તો રત્નેહરણ્ય આદિથી સ્પર્શ થઈ જાય તો આ પ્રમાણે
કહે કે-હે ભદન્ત ! મારો અપરાધ ક્ષમા કરો, હવે પછી આ પ્રમાણે નહિ કરું. (૧૮)

દૃષ્ટાન્ત પડે દુર્બુદ્ધિ શિષ્યનો વિનય બતાવે છે :-'દુગ્ધાઓ વા' ઇત્યાદિ-તેવી
રીતે ગળીઓ ગળદ વારવાર લાકડીનો માર ખાઈને ગાડી ખેંચે છે, તેવી જ રીતે
અવિનીત શિષ્ય વારંવાર પ્રેરણા કરવાથી આચાર્ય આદિનું કાર્ય કરે છે. (૧૯)

लपन्ति=असकृदाख्यान्ति, किञ्चित् कथयितुं समक्षमागच्छन्ति वा चेत् तदा धीरः= स्थिरस्वभावो विनीत इत्यर्थः शिष्य निषद्यायाम्=आसने, आसने स्थित एवेत्यर्थः न प्रतिशृणुयात्=नाकर्णयेत् किन्तु-आसनं मुक्त्वा परित्यज्य, शृणुपया= रत्नाधिकवाक्यश्रवणेच्छया प्राञ्जलिपूर्वकं विनयाभावेन वा प्रतिशृणुयात्= आकर्णयेत् ॥२०॥

मूलम्—कालं, छन्दोवैचारं च, पडिलेहितौण हेउहिं ।

तेण तेण उवाएणं, तं संपडिवीयए ॥२१॥

छाया-कालं छन्दोपचारं च प्रत्युपेक्ष्य हेतुभिः ।

तेन तेनोपायेन तत् तत् संप्रतिपादयेत् ॥२१॥

टीका-‘काल’ इत्यादि ।

शिष्यः हेतुभिः=यथायोग्यैः कारणैः कालं=शरद्वसन्तादिलक्षणं छन्दोपचारं=छन्दो गुर्वादीनामभिप्रायः, तस्योपचारः=तदनुकूलपरिचर्या तं च प्रत्युपेक्ष्य =अवबुध्य, तेन तेन उपायेन=दातृपरिणामसमावर्जनादिना, तद् तद् गुरोर्हितं प्रियं च वस्तु संप्रतिपादयेत्=समानयेत् संघटयेदित्यर्थः, आचार्यादिसमीहितं वस्तुसामान्यं साधुसामाचर्यासंपादनीयमिति भावः ॥२१॥

अब सुबुद्धि शिष्य के विनय का प्रकार कहते हैं—‘आलवन्ते’ इत्यादि ।

रत्नाधिक, यदि शिष्य को संबोधन करके एक बार या बार-बार बुलावें अथवा कुछ कहने के लिए सामने आवें तो विनयवान् धीर शिष्य, आसन पर बैठा बैठा न सुने किन्तु आसन त्यागकर आदर के साथ सुने ॥२०॥

‘कालं’ इत्यादि । आचार्य आदि का अभिप्राय समझकर ऋतु के अनुसार उचित उपाय करके उन गुरुओं के हितकारी तथा प्रिय,

इसे सुबुद्धि शिष्यना विनयना प्रकार कहे छे.—‘आलवन्ते’ इत्यादि—रत्नाधिक, जे शिष्यने संबोधन करीने ओकवार अथवा बार-बार ओलावे अथवा कांछ कहेवाने भाटे सामे आवे तो ते विनयवान् धीर शिष्य, आसन पर ओठां-ओठां साबणे नही, परन्तु आसन उपरथी उला थर्छ ओटले के आसनने त्याग करी आदर सहित साबणे (२०)

‘काल’ इत्यादि—आचार्य आदिने अभिप्राय समझने ऋतुना अनुसार योग्य उपाय करीने गुरुओने हितकारक तथा प्रिय वस्तु जे होय ते लावी आये अर्थात्—आचार्य आदिने आशय समझने—साधुसामाचार्यपूर्वक वस्तु लावे (२१)

મૂલમ્—વિવંતી અવિણીયૈસ્સ, સંપત્તી વિણીયૈસ્સ ચે ।

‘જસ્સેયં દુહૌ નાંયં, સિદ્ધં’^{૧૧} સે^{૧૦} અભિગચ્છઈ^{૧૨} ॥૨૨॥

છાયા—વિપત્તિરવિનીતસ્ય સંપત્તિર્વિનીતસ્ય ચ ।

યેનૈતદુભયતો જ્ઞાતં શિક્ષાં સઃ અભિગચ્છતિ ॥૨૨॥

ટીકા—‘વવત્તી’ इत्यादि ।

અવિનીતસ્ય=વિનયવિકલસ્ય, વિપત્તિઃ=જ્ઞાનાદિગુણવિલયઃ, ચ=પુનઃ, વિનીતસ્ય=વિનયસકલસ્ય, સંપત્તિઃ=જ્ઞાનાદિગુણસમૃદ્ધિર્ભવતિ, इत्येतद् द्वयम् उभयतः=વિનયાવિનયાભ્યામુદ્ભવતીતિ યેન સાધુના જ્ઞાત ભવેત્ સ શિક્ષાં=ગ્રહણાડ-સેવનલક્ષણામ્, અભિગચ્છતિ=પ્રાપ્નોતિ ॥૨૨॥

અવિનીતસ્ય ફલમાહ—‘જે આવી’ इत्यादि ।

મૂલમ્—જે આવી ચંડે મડ્ઝઢિંગારવે, પિસુને નરે સાહસ હીણપેસણે ।

અદિદ્વધમ્મે વિણ્ણ અકોવિણ્ણ, અસંવિભાગી ન હુ તસ્સ મોક્ખો । ૨૩ ।

છાયા—યથાપિ ચંડો મતિક્કઢિંગૌરવઃ, પિશુનો નરઃ સાહસિકો હીનપ્રેષણઃ ।

અદ્વધમ્મા વિનયેઽકોવિદઃ, અસંવિભાગી ન હુ તસ્ય મોક્ષઃ । ૩

ટીકા—‘જે આવી’ इत्यादि ।

યથાતિ નરઃ ચંડ=ક્રોધનિર્ધર્માત્મકદયઃ, મતિક્કઢિંગૌરવઃ=બુદ્ધિસમૃદ્ધય-

વસ્તુ, લા દેવે । અર્થાત્ આચાર્ય આદિ કા આશય સમન્નકર સાધુ-સમાચારીપૂર્વક વસ્તુ લાવે ॥૨૧॥

‘વિવત્તી’ इत्यादि । જો વિનયરહિત હોતા હૈ વહ જ્ઞાન આદિ ગુણો કો ગ્વોતા હૈ, જો વિનયવાન હોતા હૈ વહ જ્ઞાનાદિ વૈભવવાન હોતા હૈ । જો ઇન દોનોં વિષયોં કો ભલી માતિ જાનલેતા હૈ વહી ગ્રહણી આસેવની શિક્ષા કો પ્રાપ્ત કરતા હૈ ॥૨૨॥

અવિનીત કા ફલ કહતે હૈ—‘જે યાવિ’ इत्यादि ।

જો શિષ્ય ક્રોધી, બુદ્ધિકા અહંકાર તથા પરાઈ નિન્દા કરને

‘વિવત્તી’ इत्यादि—જે વિનય ગ્રહિત હોય છે, તે જ્ઞાન આદિ ગુણોને ગુમાવે છે, અને જે વિનયવાન હોય છે તે જ્ઞાનાદિ વૈભવવાન હોય છે, જે આ બન્ને વિષયોને યોગ્ય પ્રકારે બાણી લે છે તે ગ્રહણી આસેવની શિક્ષાને પ્રાપ્ત કરે છે. (૨૨)

અવિનીતનું ક્ષણ કહે છે—‘જે યાવિ’ इत्यादि—જે શિષ્ય ક્રોધી, બુદ્ધિનો અહં-

भिमानी, पिशुनः=परगुणासहिष्णुतया प्रीतिं शून्यां करोतीति निरुक्तवृत्त्या
पिशुनः=प्रीतिभेदकः परनिन्दक इत्यर्थः, साहसिक=अविमृश्यकारी, हीनप्रेषण=
विनष्टनिदेशः=गुर्वादिनिदेशवर्हिर्वर्तो, अदृष्टधर्मा=अज्ञातप्रवचनधर्मा, विनयेऽको-
विद=विनयगुणानभिज्ञः, असंविभागी=आनीतं प्रशस्यमन्नादिकमसंविभज्य=
अन्यस्मै साधवे अदत्त्वा स्वयं तदुपभोगशीलः, तस्य क्रोधादिदुर्गुणयुक्तस्य हु=निश्च-
येन मोक्षो नास्ति=न भवति । 'चंडे' इति पदेन "स्वरतरकरनिकरकृशानुकीलाति-
शुष्ककेदारे शाल्यादिवीजवत् क्रोधकृशानुसंतप्तहृदये विनयादिगुणबीजं न प्रह-
रोहति," इति सूचितम्

'मइइड्डिगारवे' इति पदेन मानान्धानां मुक्तिमार्गगमनानधिकारित्वं
ध्वनितम् । 'पिसुणे' इति पदेन द्वितीयमहाव्रतभङ्गः सूचितः । 'साहस'

वाला, बिना सोचे विचारे कार्य करने वाला, गुरु आदि की आज्ञासे
बाहर; जिन्नप्रवचन से अनजान, विनय से अनभिज्ञ तथा असंविभागी
अर्थात् लाया हुआ आहार आदि अन्य मुनियों को यथासंविभाग
करके नहीं देने वाला है उस दुर्गुणी शिष्य को निश्चय ही मोक्ष
नहीं प्राप्त होता ।

'चंडे' पदसे यह सूचित किया है कि जैसे मार्त्तण्ड (सूर्य) की
प्रचण्ड किरणों से सर्वथा सूखी हुई क्यारी में बीज अंकुरित नहीं हो
सकता, उसी प्रकार क्रोधाग्नि से संतप्त हृदय में विनय आदि गुण
उत्पन्न नहीं हो सकते ।

"मइइड्डिगारवे"—पदसे यह प्रगट किया है कि अहंकारी नर,
मोक्षमार्ग में गमन करने का अधिकारी नहीं होता । "पिसुणे"—पदसे

हार तथा पारकी निन्दा करवावाणा, पूरा विचार कर्था बिना काम करवावाणा, गुरु
आदिनी आह्वाथी गहार, जिन प्रवचनना अज्जणु, विनय धर्माना अज्जणु तथा
अस विभागी, अर्थात्-आहार आदि जे लाव्या छाय तेमाथी अन्य मुनिओने यथासं-
विभाग करीने नही आपवा वाणा जेवा दुर्गुणी शिष्यने निश्चयथी (नकड़ी) मोक्ष
प्राप्त थते नथी

'चंडे' पदथी जे सूचना करी छे के :—जेवी रीते सूर्यना प्रचंड किरणोथी
जेकहम सूकठ गयेली क्यारीमां पडेलुणीज अंकुरित थछ शकतु नथी ते प्रभाणु
क्रोधाग्नितथी संतप्त हृदयमां विनय आदि गुण उत्पन्न थछ शकता नथी

'मइइड्डिगारवे' पदथी जे प्रगट कर्थु छे के :—अहंकारी भाणुस मोक्ष-
मार्गमा गमन करवाना अधिकारी थता नथी. 'पिसुणे'—पदथी सत्य महाव्रतने

इति पदेन विवेकवैधुर्यं, 'हीणपेसणे'—इत्यनेनाश्रुतप्रवचनत्वं, 'विणए अकोविण' इत्यनेन अधीतेऽपि सकलशास्त्रे विनयमन्तरेण आत्मकल्याणानवाप्तिमत्त्वम्, 'असंविभागी, इत्यनेन च रसलोलुपत्वमावेदितम् ॥२३॥
 पूर्वाक्ताथमुपसंहरन विनयफलं कथयति—'निदेसवित्ती' इत्यादि ।

મૂલપ્—નિદેસવિત્તી પુણ જે ગુરુગં, સુઅત્થધમ્મા વિણચંસિ કોવિઆ, તરિત્તુ તે ઓઘસિણં દુરુત્તરં, લવિત્તુ કમ્મં ગઇસુત્તસં ગય-ત્તિવેસિ ॥૨૪॥

छाया—निदेशवर्तिनः पुनर्ये गुरुणां श्रुतार्थधर्मा विनये कोविदाः तीर्त्वा ते ओघमिदं दुरुत्तरं क्षपयित्वा कर्म गतिमुत्तमां गताः, इति ब्रवीमि ॥२४॥

टीका—ये पुनर्गुरुणाम्=आचार्यादीनां निदेशवर्तिनः=आज्ञाप्रमाणकाः, श्रुतार्थधर्मा=गीतार्थाः, विनये कोविदा=विनयकर्मणि कुशलाः, ते साधवः इदं=प्रत्यक्षमनया दृश्यमानं दुरुत्तरं=दःसाध्यावरणम्, ओघं=संसारसमुद्रवेगं तीर्त्वा=उत्तीर्य, कर्म=ज्ञानावरणीयाद्यष्टविधं क्षपयित्वा=क्षयं नीत्वा उत्तमां=सर्वोत्कृष्टां, गतिं=मिद्धिनाम्नीं, गतां=प्राप्ता भवन्तीत्यध्याहरणीयम् । 'निदेसवित्ती' इतिपदेन

સસ્ય મહાવ્રત કા ભંગ, “સાહમ” પદસે વિવેક કી વિકલતા, “હીણપે-સણે”—પદસે ઉચ્છૃંખલતા “અદિદુષ્કમે” પદસે પ્રવચન કા મનન ન કરના, “વિણए अकोविण” પદસે સકલ શાસ્ત્ર પદ લેને પર મી વિનય કે વિના આત્મકલ્યાણ કી અપ્રાપ્તિ, ઓર “અસંવિભાગી” પદસે રસમેં લોલુપતા પ્રગટ કી હૈ ॥૨૩॥

પૂર્વોક્ત અર્થ કા ઉપસંહાર કરતે હુણ વિનય કા ફલ કહતે હું—
 ‘નિદેસવિત્તી’ ઇત્યાદિ ।

જો ગ્રિપ્ય આચાર્ય આદિ કી આજ્ઞા મેં ચલને વાલે, ગીતાર્થ, તથા વિનય કરને મેં નિપુણ હોતે હું વે ડસ દુરસ્ત સંસાર સમુદ્ર કો તૈરકર

ભંગ ‘સાહમ’ પદથી વિવેકની વિકલતા ‘હીણપેસણે’ આ પદથી ઉચ્છૃંખલતા, ‘અદિદુષ્કમે’ પદથી પ્રવચનનું મનન નહીં કરવું તે, ‘વિણए अकोविण’ પદથી સકલ શાસ્ત્રનો અભ્યાસ કરી લે તો પણ વિનય વિના આત્મકલ્યાણની અપ્રાપ્તિ અને ‘અસંવિભાગી’ પદથી અસંગ લોલુપતા પ્રગટ કરી છે. (૨૩)

પૂર્વોક્ત અર્થનો ઉપસંહાર કરીને વિનયનું ફળ કહે છે:— ‘નિદેસવિત્તી’ ઇત્યાદિ—

તે ગ્રિપ્ય આચાર્ય આદિની આજ્ઞાપૂર્વક ચાલવાવાળા, ગીતાર્થ તથા વિનય કરવામાં નિપુણ હોય છે. તે આ દુરસ્ત સંસાર સમુદ્રને તરીકે જ્ઞાનાવલીય આદિ આઠ કર્મેનો ક્ષય કરીને સર્વોત્કૃષ્ટ શિદ્ધિ ગાનને પામે છે.

ભૂચાલનશ્વાસોચ્છ્વાસાદિસ્વાભાવિકાઙ્ગવેષ્ટાં વિહાયાન્યસકલકાર્યે ગુરુનિદેશસ્ય પ્રધાનત્વમાવેદિતમ્ । ‘સુઅત્યધમ્મા’ इत्यनेन गीतार्था एव सकलविनयाचारसंपन्ना भवन्तीति सूचितम् । ‘विणयम्मिकोविआ’ इत्येन विज्ञातविनयगुणमहिम्नामेव जिनप्रवचनमर्मज्ञताऽऽवेदिता ‘इति ब्रवीमि’ पूर्ववत् ॥ २४ ॥

॥ इति विनयसमाधिनामनवमाध्ययने द्वितीयोद्देशः समाप्तः ॥ १-२ ॥

જ્ઞાનાવરણ આદિ આઠોં કર્મોં કા ક્ષય કર કે સર્વોત્કૃષ્ટ સિદ્ધિગતિ કો પ્રાપ્ત હોતે હૈં ।

“નિદેસવિત્તી”-પદસે યહ સૂચિત કિયા હૈ કિ-મૌહ ચલાને, શ્વાસોચ્છ્વાસ લેને આદિ સિવાય અન્ય સર્વ કાર્ય ગુરુ કી આજ્ઞાપૂર્વક હી કરને યાહિયે ।

“સુઅત્યધમ્મા”-પદસે યહ પ્રગટ હોતા હૈ કિ ગીતાર્થ સાધુ હી સમસ્ત વિનયાચાર સે સુસંપન્ન હોતા હૈ ।

“વિણયમ્મિ કોવિઆ”-પદસે યહ ચોતિત હોતા હૈ કિ-જો વિનયગુણ કી મહિમા જાન લેતા હૈ વહી જિનપ્રવચન કા મર્મ સમજ સકતા હૈ ।

શ્રી સુધર્મા સ્વામી જમ્બૂસ્વામી સે કહતે હૈં-હે જમ્બૂ ! ભગવાન મહાવીર સ્વામીને જૈસા કહાં હૈ વૈસા હી મૈં તુમસે કહતા હૂં ॥ ૨૪ ॥

। इति विनयसमाधि-नामक नववां अध्ययन का दूसरा उद्देशक ॥ सम्पूर्ण १-२ ॥

‘નિદેસવિત્તી’ પદથી એ સૂચિત કર્યું છે કે-નેત્રાનુ સ્પુરણ તથા શ્વાસોચ્છ્વાસ લેવો તે સિવાય બીજા તમામ કામ ગુરુની આજ્ઞા પ્રમાણે જ કરવા જોઈએ.

‘સુઅત્યધમ્મા’ પદથી એ પ્રગટ થાય છે કે-ગીતાર્થ સાધુ જ સમસ્ત વિનયાચારથી સુસંપન્ન હોય છે.

‘વિણયમ્મિ કોવિઆ’ પદથી એ જણાય છે કે :-જે વિનયગુણનો મહિમા જાણી લે છે તે જ જિન પ્રવચનના મર્મને સમજી શકે છે.

શ્રી સુધર્મા સ્વામી જમ્બૂસ્વામીને કહે છે હે જમ્બૂ ! ભગવાન મહાવીર સ્વામીએ જે પ્રમાણે કહ્યું છે એ પ્રમાણે જ હું તમને કહું છું. (૨૪)

આ વિનયસમાધિ નામક નવમા અધ્યયનનો

બીજો ઉદ્દેશક સમાપ્ત થયો. (૯-૨)

અથ તૃતીયોદેશઃ ।

વિનયાયાચરણેન મુનિઃ પૂજ્યો ભવતીતિ પ્રદર્શયન્ તૃતીયોદેશમાહ—
'આચરિય' ઇત્યાદિ ।

મૂલમ્—આચરિય^૧ અગ્નિમિવાહિ^૨અંગી^૩, સુસ્સૂસમાણો^૪ પઠિજાગરિજ્ઞા,
આલોઙ્ગ^૫અં ઇંગિ^૬અમેવ^૭ નચ્ચા^૮, જો^૯ છંદમારાહ્યઈ^{૧૦} સ પુજ્ઞો^{૧૧} ॥૧॥

છાયા-આચાર્યમ્ અગ્નિમિવાહિતાગ્નિઃ શુશ્રૂષમાણઃ પ્રતિજાગૃયાત્ ।

આલોકિતમ્ ઇન્દ્રિતમેવ જ્ઞાત્વા યશ્છન્દમારાધયતિ સ પૂજ્યઃ ॥૧॥

ટીકા-અહિતાગ્નિઃ=અગ્નિહોત્રી દ્વિજન્માઽગ્નિમિવ=અગ્નિ સેવમાનો યથા સાવ-
ધાનસ્તથા યઃ શિષ્યઃ આચાર્ય=ગણિનં રત્નાધિકં વા શુશ્રૂષમાણઃ=સમ્યક્
સેવમાન પ્રતિજાગૃયાત્=ગુર્વોદિપરિચર્યાં કર્તુ સાવધાનમના ભવેત્ તથા-આચાર્યા-
દીનામ્ આલોકિતં=ચીન્નિતમ્ ઇન્દ્રિતમ્=કુશલધિપણાવેદ્યપ્રવૃત્તિનિવૃત્તિજ્ઞાપકમીપદ-
શિરશ્ચાલનમ્ । ઉપલક્ષણં ચૈતદ્ આકારાદીનામપિ, તથા ચોક્તમ્—

અથ તૃતીયોદેશ

'આચરિય' ઇત્યાદિ । જૈસે અગ્નિહોત્રી બ્રાહ્મણ, અગ્નિ કી આરાધના
કરને મેં સાવધાન રહતા હૈ વૈસે હી જો શિષ્ય, આચાર્ય કી સેવા
પરિચર્યા મેં મન કો સાવધાન રાખતા હૈ, તથા આચાર્ય આદિ કી
આલોકિત (દૃષ્ટિ) યા ઇંગિત (દર્શારા) કો સમજ્ઞકર. ઉસ અભિપ્રાય
કી આરાધના કરને મેં સદા તૈયાર હૈ, અર્થાત્—જિસ જિસ પ્રકાર
આચાર્ય આદિ કા અભિપ્રાય હો ઉસ ઉસ પ્રકાર સે ઉન્કી સેવાયે
તત્પર રહતા હૈ વહ શિષ્ય લોકમેં પૂજનીય હોતા હૈ, ઇસ ગાથામેં
'આલોઙ્ગ' ઓર 'ઇંગિયં' યે દોનોં પદ આકાર આદિકા બી ઉપલક્ષણ
હૈ । કહા બી હૈ—

અથ તૃતીયોદેશ

આચરિય-ઇત્યાદિ-જેવી રીતે અગ્નિહોત્રી બ્રાહ્મણ, અગ્નિની આરાધના
કરવામાં સાવધાન રહે છે. તેવીજ રીતે જે શિષ્ય આચાર્યની સેવા-પરિચર્યા કરવામાં
મનને સાવધાન રાખે છે, તથા આચાર્ય આદિ દૃષ્ટિ તથા દર્શારા કરી તેને સમજીને
તમના અભિપ્રાય પ્રમાણે વ્યવહાર કરવામાં તૈયાર રહે છે. અર્થાત્ જેવી રીતે
આચાર્ય આદિના અભિપ્રાય હોય તે પ્રમાણે તેમની સેવામાં તત્પર રહે છે તે શિષ્ય
જગતમાં પૂજનીય થાય છે આ ગાથામાં 'આલોઙ્ગ' અને 'ઇંગિયં' આ બન્ને પદ
આવવાથી તે આશર આદિનું પ્રભુ ઉપલક્ષણ થાય છે કહ્યું છે કે :-

‘આકારૈરિદ્ધિર્તૈર્ગત્યા, ચેષ્ટયા ભાષણેન ચ ।

નેત્રવક્ત્રવિકારૈશ્ચ, જ્ઞાયતેઽન્તર્ગતં મનઃ” ॥૧॥ ઇતિ ।

વિજ્ઞાય છન્દસ્=તદભિપ્રાયમ્ આરાધયતિ, યથા યથા તેષામભિપ્રાયમ્ તથા તથા તત્સેવનપરો ભવતિ સ શિષ્યઃ પૂજ્યો=લોકેઽર્ચનીયો ભવતિ । શીતાગમે પ્રાવરણં પ્રતિ દૃષ્ટિનિપાતે સતિ શીઘ્રમાનીય તસ્ય સમર્પણેન, શ્લેષ્માદિવ્યાધિવશતાં વિલોક્ય શુષ્ક્યાદ્યૌષધાનયનાદિના ચ ગુરુસેવાસાવધાન એવ લોકે પૂજનીયો ભવતીતિ ભાવઃ ॥૧॥

મૂલમ્--આચારમઢ્ટા વિર્ણયં પડંજે, સુસ્સૂસમ્ગૌ પરિગિજ્ઞૈ વક્ત્રં ।

જહોવદ્દં અભિકંઘમાણો, ગુરું ચ નાસાર્યયદ્ સં પુજ્ઞો ॥૨॥

આકાર (અંગવિકૃતિરૂપ આકૃતિવિશેષ સુખરાગાદિ), ઇંગિત (સૂક્ષ્મ બુદ્ધિકે ગમ્ય પ્રવૃત્તિ નિવૃત્તિ કા બોધક જો થોડા થોડા મોંહ આદિ કા ચલાના) ગતિ-(ગમન), ચેષ્ટા (હસ્તાદિવ્યાપાર) ભાષણ (કથન) નેત્રવિકાર (દૃષ્ટિપાતકા ઢંગ) ઔર વક્ત્રવિકાર (મુંહકા ઇશારા) ઇન કે દ્વારા હૃદય કા ભાવ જાના જાતા હૈ ॥૧॥

અર્થાત્ ઉક્ત પ્રકાર સે ડનકા અભિપ્રાય જાનકર ગુરુ કી સેવા કરને વાલા શિષ્ય, પૂજ્ય-લોકમાન્ય હોતા હૈ । તાત્પર્ય યહ હૈ કિ-શીત હોને પર આચાર્ય, યદિ પ્રાવરણ-ચહર પર દૃષ્ટિ ઢાલે તો શીઘ્ર હી, લાકર ડન્હે અર્પણ કરે । ચેષ્ટાસે યદિ કફ આદિ કા પ્રકોપ જ્ઞાત હો તો સોંઠ આદિ ઔષધ લાકર દેવે । ઇસ પ્રકાર ગુરુ કી સેવામેં સાવધાન શિષ્ય હી સંસાર મેં સમ્માનનીય હોતા હૈ ॥૧॥

આકાર-(અંગ વિકૃતિ ઇપ આકૃતિવિશેષ સુખરાગાદિ) ઇંગિત (સૂક્ષ્મ બુદ્ધિ-ગમ્ય પ્રવૃત્તિ નિવૃત્તિનુ બોધક જે જે થોડી-થોડી સુખની ઇશારત) ગતિ, (ગમન) ચેષ્ટા, (હસ્તાદિ વ્યાપાર) ભાષણ, (કથન) નેત્રવિકાર, (દૃષ્ટિપાતનો ઢંગ) અને વક્ત્ર-વિકાર (સુખનો ઇશારો) આ તમામ સજ્ઞા વડે હૃદયનો લાવ જાણી શકાય છે (૧)

અર્થાત્-ઉપર કહેવા પ્રમાણે ગુરુના અભિપ્રાયને જાણીને ગુરુની સેવા કરવાવાળા શિષ્ય લોકમાન્ય થાય છે તાત્પર્ય એ છે કે શીત-ઠંડી હોય તો આચાર્ય જે પાવરણ પર દૃષ્ટિ કરે તો તરતજ તે લાવીને તેમને અર્પણ કરે કફ આદિનો પ્રકોપ થતા તે પ્રમાણે જરા ઇશારત કરે ત્યારે સુઠ આદિ ઔષધ લાવીને આપે, આ પ્રમાણે ગુરુની સેવામાં જે શિષ્ય સાવધાન હોય છે તેજ સ સારમા સન્માન પ્રાપ્ત થાય છે (૧)

છાયા-આચાર્ય વિનયં પ્રયુક્તે શુશ્રૂષમાણ પરિગૃહ્ય વાક્યમ્ ।

યગોપદિષ્ટમભિક્ષાદ્દક્ષન્ ગુરું ચ નાશાતયતિ સ પૂજ્યઃ ॥૨॥

ટીકા-‘આચારમદ્વા’ ઇત્યાદિ ।

યઃ સાધુઃ શુશ્રૂષમાણઃ=‘કિમાચાર્યોવશ્યતી’તિ શ્રોતુમિચ્છન્, યદ્વા આચાર્યસ્ય ગુર્વાદેર્વા પરિચર્યાં કુર્વન્, તથા વાક્યમ્=આચાર્યાદિમાપિતં પરિગૃહ્ય=સ્વીકૃત્ય સ્વચ્છહૃદય સન ભક્ત્યા કર્તુમિચ્છન્ આચાર્ય=જ્ઞાનાચારાદિપ્રાપ્તયે વિનયં=દૂર્વપ્રતિપાદિતલ્લભણં પ્રયુક્તે=રુરોતિ, ચ=પુનઃ; ગુરુમ્=આચાર્યાદિકં નાશાતયતિ=નાશમાનયતિ, ગુર્વાદ્યાશાતનાં ન કરોતીત્યર્થઃ, સ સાધુ પૂજ્યો=લોકેઽર્ચનીયો ભવતિ ॥૨॥

મૂલમ્--રાયણિણસુ વિનયં પડંજે, હહરા વિયં જે પરિયાયજેટ્ટા ।

નીયત્તળે વદ્દઈ સચ્ચવાઈ, ઓવાયવં વક્કકરે સ પુજ્જો ॥૩॥

છાયા-રત્નાધિકેષુ વિનયં પ્રયુક્તે હહરા અપિ યે પર્યાયજ્યોઃ ।

નીત્ત્વે વર્તતે સત્યવાદી અવપાતવાન્ વાક્યકર- સ પૂજ્યઃ ॥૩॥

ટીકા-‘રાયણિણસુ’ ઇત્યાદિ ।

યે હહરા અપિ=ચાલ અપિ સ્વાપેક્ષયા ન્યૂનવયસ્કા અપીત્યર્થઃ, કિન્તુ

‘આચારમદ્વા’ ઇત્યાદિ ।

જો ગિણ્ય સદા એસા સુનને કે વામ્તે ચાવધાન રહના હૈ કિ-‘ગુરુ મહારાજ કયા આદેશ દેગે, અથવા ગુરુ મહારાજ કી પરિચર્યા કરતા હુઆં ઓર આચાર્ય કા કથન સુનતે હી ઉસે સ્વીકાર કરના હુઆ સ્વચ્છ હૃદય સે ભક્તિપૂર્વક ઉસકા પાલન કરતા હૈ, ઇસ પ્રકાર આચાર કી પ્રાપ્તિ કે લિણ-ઉત્કૃષ્ટ ચાગિત્રવાન્ વનને કે લિયે વિનય કરતા હૈ. ઉનકી કમી આશાનના નહીં કરતા હૈ વહ લોકમે પૂજનીય હોતા હૈ ॥૨॥

‘રાયણિણસુ’ ઇત્યાદિ । જો અલ્પવયસ્ક (ચાલક) હોને પર ઓ

‘આચારમદ્વા’ ઇત્યાદિ-૧ શિષ્ય ગુરુ મહારાજ શું આજ્ઞા-દુક્રમ કરશે. એ સાંભળવામાં આવેલ સાવધાન રહે છે, અથવા ગુરુ મહારાજની પરિચર્યા કરતા યદ્વા અને આચાર્યનાં વચન સાંભળતા જ તેના સ્વીકાર કરીને નિર્ભણ હૃદયથી ભક્તિ પૂર્વક તેનું પાલન કરે છે આ પ્રમાણે આચારની પ્રાપ્તિ માટે ઉત્કૃષ્ટ ચાગિત્રવાન્ યદ્વા માટે વિનય કરે છે. અને કોઇ પ્રકારે આજ્ઞાનના કરે નહિ તે (શિષ્ય) જગતમાં પૂજનીય થાય છે (૨)

‘રાયણિણસુ’ ઇત્યાદિ-૨ બાલક છતાંય દીક્ષામાં આવે હોય છે. તેમને

પર્યાયજેષ્ઠા=પત્રજ્યાજ્યેષ્ઠાઃ સ્વકીયદીક્ષાપેક્ષયા પ્રાગ્ગૃહીતદીક્ષા इत्यर्थः, તેણે રત્નાધિકેષુ-જ્ઞાનાદિભાવરત્નત્રયપ્રાપ્તિકાલાધિક્યેન સ્વાપેક્ષયાऽऽધિક્યં પ્રાપ્તેષુ વિનયમ્=અશ્યુતથાનાભિવાદનાદિલક્ષણં પ્રયુક્ત=કરોતિ વિનયમેવ પ્રદર્શયતિ, તથા નીચત્વે વર્તતે=પર્યાયાધિકાન્ પ્રતિ આસનાદિના નિમ્નભાવમાશ્રયતે સત્ય-વાદી=પ્રિયહિતમિતભાષણશીલઃ તથા-અવપાતવાન્=વન્દનશીલઃ, તથા વાક્યકરઃ=આજ્ઞાપ્રમાણકઃ ભવેત્ સ સાધુઃ પૂજ્યો ભવતિ ।

‘નીચત્તણે વટ્ટહ’ इत्यनेन निरभिमानत्वं ‘સચ્ચવાઈ’ इत्यनेन मायापरि-
હારित्वम्, ‘ઓવાયવં’ इत्यनेन गुरौ सदा नम्रभाव, ‘વક્કકરે’ इत्यनेन
स्वच्छन्दाचारपरिहारशीलत्वं सूचितम् ॥૩॥

મૂલમ્-અન્નાય ઉઝ્ઝં^૨ ચરઈ^૩ વિસુઝ્ઞં^૪, જવણટ્ટયા સપુયોળં^૫ ચ નિઝ્ઞં^૬ ।

અલઙ્ઘયં^૭ નો પરિદેવણ્જા^૮, લહુ^૯ ન વિકતથઈ^{૧૦} સ પુજો^{૧૧} ॥૪॥

દીક્ષામ્ને વડે હોતે હૈં, ઉન્હેં જ્ઞાનાદિરત્નત્રય કી પ્રાપ્તિ કા અધિક સમય હુઆ હૈ, અતઃ વે (અલ્પવયસ્ક) દીક્ષામ્ને વડે હોને સે વઢી ઉમ્મ ચાલોં કી અપેક્ષા ઐષ્ટ હૈં, જો ઉન રત્નાધિકોં કે પ્રતિ, ઉનકા આગમન હોને પર સ્વહા હો જાના આદિ વિનયભાવ પ્રદર્શિત કરતા હૈ; ઉનકે આસન સે અપના આસન નીચા રખતા હૈ; હિતમિત ઓર પ્રિય ભાષા બોલતા હૈ; વન્દના કરતા હૈ ઓર આજ્ઞા પાલન કરતા હૈ વહ શિષ્ય પૂજનીય હોતા હૈ । ‘નીઅત્તણે વટ્ટહ’ इस पदसे निरभिमानता, ‘સચ્ચવાઈ’ पदसे मायाचाररहितता, ‘ઓવાયવં’ पदसे गुरु के प्रति नम्रता और ‘વક્કકરે’ पदसे स्वच्छन्द आचरण का निषेध सूचित किया है ॥૩॥

જ્ઞાનાદિ રત્નત્રયની પ્રાપ્તિનો સમય વિશેષ થયો છે, તે કારણથી તે આળસ દીક્ષામાં મોટા હોવાથી તેમના કરતા મોટી ઉમર વાળા દીક્ષિતની અપેક્ષાએ તે ઐષ્ટ છે એટલે રત્નાધિક-દીક્ષામાં મોટા હોય તે મુનિનુ આવવું થતા વિનય લાવ બતાવવા માટે ઉભા થઈ જવું જોઈએ, અને તેમના આસનથી પોતાનું આસન નીચે રાખે છે. થોડી અને હિતકારી ભાષા બોલે છે, અને આજ્ઞા પાલન કરે છે તે શિષ્ય પૂજનીય હોય છે ‘નીઅત્તણે વટ્ટહ’ આ પદથી નિરભિમાનપણું, “સચ્ચવાઈ” પદથી માયાચારરહિતપણું ‘ઓવાયવં’ પદથી શુરુપ્રતિ નમ્રતા અને ‘વક્કકરે’ પદથી સ્વચ્છન્દ આચરણનો નિષેધ સૂચિત કર્યો છે (૩)

छाया-अज्ञात उच्छं चरति विशुद्धं, यापनार्थं समुदानं च नित्यम् ।

अलब्ध्वा न परिदेवयेत्, लब्ध्वा वा न विकत्थते स पूज्यः ॥४॥

टीका-‘अन्नाय, इत्यादि ।

(यः मुनिः) नित्यं=सर्वदा, अज्ञातः=अपरिचितः, गृहस्थैः सह परिचय-मकुर्वन् यापनार्थं=संयमयात्रानिर्वाहार्थं विशुद्धम्=आधाकर्मादिसकलदोषवर्जितं, च=तथा समुदानम्=उच्चावचकुलेभ्यो भिक्षया लब्धम्, उच्छं=स्वभोजनपात्रे गृहस्थैः समुद्धृतम् अशनादिकं चरति=गृह्णन् विहरति । एतद्विषये मुनीनामभिग्रहः सूचितः । अलब्ध्वा=अप्राप्य अशनादिकं न परिदेवयेत्=न विषीदेत्-‘इतभाग्योऽहं यतो न मया किञ्चिल्लब्ध’मिति, यद्वा ‘कीदृशोऽयं दरिद्रो देशो यत्र भिक्षाऽपि न लभ्यते’ इति खेदं न कुर्यादित्यर्थः । वा=अथवा, लब्ध्वा=प्राप्य न विकत्थते=न श्लाघां करोति ‘अहो ! अहमस्मि लब्धिमान्, दाताऽप्यसौ परमोदारः, धन्योऽयं देश यत्रेदं

‘अन्नाय’ इत्यादि । जो मुनि सदा गृहस्थो से परिचय न रखता हुआ संयम मार्ग में विचरता है, तथा संयमयात्रा के निर्वाह के लिए आधाकर्म आदि समस्त दोषों से रहित और अनेक प्रकार के कुलो से प्राप्त, ‘हंडी आदि से गृहस्थ द्वारा अपने भोजन-पात्र में निकाला हुआ ओदनादि लूंगा; अन्यथा ‘नहीं,’ इत्यादि प्रकार के अभिग्रह से मिले हुए अशनादि को न पाकर विषाद भी न करे अर्थात् ‘हाय मैं कैसा अभाग्य हूँ जो मुझे भिक्षा नहीं मिली, यह देश कैसा दरिद्र है, जहाँ भिक्षा तक नहीं मिलती’ इत्यादिरूप से खेद न करे, अथवा (उक्त प्रकार की भिक्षा का) पाकर प्रशंसा भी न करे, अर्थात् ‘अहो ! मैं लब्धिधारी हूँ

‘अन्नाय’ इत्यादि—जो मुनि उभेशा गृहस्थाश्रमीभ्योऽपि परिचय राभता नथी, अने संयम मार्गमा विचारे छे, तथा संयम यात्राना पालन भाटे आधाकर्म आदि तमाम प्रकारना दोषोथी रहित अने अनेक प्रकारना कुणभांथी प्राप्त ‘हाडी आदिथी गृहस्थ द्वारा पोताना लोअन पात्रमा कडेला लात आदि हुं लधंथ, पीणु लधंथ (नडोरीथ) नडि’—इत्यादि प्रकारना अलिअड प्रमाणे लोअन नडि पामवाथी विषाद-शोक पणु करे नही. अर्थात्—हाय ! हुं डेवो अभाग्यवान् छुं डे मने भिक्षा भणी नडि. आ देश डेवो दरिद्र छे ? डे नया भिक्षा पणु भणती नथी, इत्यादि प्रकारे जेड करे नडि, अथवा तो पोतानी उपर कडेली धंछा प्रमाणेनी भिक्षाने पामीने प्रशंसा-वभाणु पणु करे नडि, अर्थात् ‘अहो ! हुं लब्धिवाणो छुं

મિશ્રાસૌકર્યમ્' इत्यादिनाऽऽत्मप्रशंसां दात्रादिप्रशंसां वा न प्रकटयति स पूज्यो भवतीति सूत्रार्थः ॥४॥

મૂલમ્--સંથારસિજ્ઞાસણભક્તપાણે, અર્પિચ્છયા અહિલાભે વિ^૩ સંતે^૩ ।

જો^૧ એવમપ્પાણંભિતોસહજ્ઞા, સંતોસપાહનંરણ સં પુજ્જો ॥૫॥

છાયા-સંસ્તારકશ્યાસનભક્તપાને, અલ્પેચ્છયા અતિલાભેડપિ સતિ ।

૫ એવાત્માનમભિતોષયેત્ , સન્તોષપ્રાધાન્યરતઃ સ પૂજ્યઃ ॥૫॥

ટીકા-‘સંથાર’ इत्यादि ।

યઃ સાધુઃ અતિલાભેડપિ=ગૃહસ્થાનાં સકાશાત્ પ્રચુરપ્રાપ્તાવપિ સંસ્તાર-કશ્યાસનભક્તપાનેડલ્પેચ્છયા=અમૂર્છયા, આવશ્યકાધિકપરિહારેણ વા આત્માન-મભિતોષયેત્=સંતોષપીયુષેણ પ્રીણયેત્ , એવમ્=અનયા રીત્યા સન્તોષપ્રાધાન્યરતઃ =સંતોષે પ્રાધાન્યેન રતઃ સંતોષાતિશયવાન્ ભવેત્ સ પૂજ્યો ભવતીત્યર્થઃ ॥૫॥

इन्द्रियवशीकारेण पूज्यत्वमाह-‘सका’ इत्यादि ।

મૂલમ્--સક્કા સહેડં આસાઈ કંટંયા, અઓમંયા ઉચ્છંયા નંરેણં ।

અળાસણ જો ડં સહિજ્ઞં કંટંય, વડમંય કનંસરે સં પુજ્જો ॥૬॥

और दाता भी बड़ा उदार है, धन्य है यह देश जहां इस प्रकार भिक्षा सुलभ है' इत्यादिरूप से अपनी तथा दाता आदि की श्लाघा न करे वह पूजनीय है ॥४॥

‘સંથાર’ इत्यादि । इस प्रकार जो साधु, गृहस्थ द्वारा संस्थारक, श्या, आसन और भक्त-पान आदि अधिक मिले तो भी इच्छाको अल्प बनाये रखता है, समत्व न रख कर अनावश्यक वस्तुओ का त्याग करता हुआ संतोषरूपी सुधा (अमृत) से संतुष्ट बना रहता है वह साधु संसार में पूजनीय होता है ॥५॥

અને દાતા આપનાર દાતા પણ મહાન્ ઉદાર છે ધન્ય છે આ દેશ કે જ્યાં આવી ભિક્ષા સહેલાઈથી મળી શકે છે’ આ પ્રમાણે પોતાની તથા દાતા-દાતા આપનારની પ્રશંસા વખાણ કરે નહિ તે પૂજનીય છે. (૪)

‘સંથાર’ इत्यादि-આ પ્રમાણે જે સાધુ, ગૃહસ્થ દ્વારા સસ્તારક, શ્યા, આસન અને ભોજન-પાન વિશેષ મળે તો પણ પોતાની ઇચ્છાનો નિરોધ કરી અદ્વૃ ઇચ્છા રાખે છે અનાવશ્યક (જરૂરી વિનાની) વસ્તુઓ ઉપરના મમત્વનો ત્યાગ કરીને સંતોષરૂપી અમૃતથી સંતુષ્ટ થતી રહે છે તે સાધુ સંસારમાં પૂજનીય હોય છે. (૫)

છાયા-શક્યાઃ સોઢુમાશયા કણ્ટકાઃ અયોમયાઃ ઉત્સહમાનેન નરેણ ।

અનાશયા યસ્તુ સહેત કણ્ટકાન્ વાહ્મયાન્ કર્ણશરાન્ સ પૂજ્યઃ ॥૬॥

ટીકા-ઉત્સહમાનેન=અર્થાયોદ્યમં કુર્વતા નરેણ=મનુષ્યેણ, આશયા='ઇદં મે ભવિષ્યતી' ત્યાઘાકારિકયા તૃષ્ણયા, અયોમયાઃ=લૌહમયાઃ, કણ્ટકાઃ= તીક્ષ્ણા-ગ્રાઃ, સોઢુ શક્યાઃ=સહ્યા ભવન્તિ, તીક્ષ્ણાગ્રલૌહમયાસ્તરણશયનવ્યથામર્થલિપ્સયા કેચિત્ સોઢુ શક્નુવન્તીત્યથઃ, કિન્તુ યઃ પુનઃ કર્ણપ્રવેશિનો વાર્ણાનિવ વાહ્મયાન્=વચનમયાન્ કણ્ટકાન્ હૃદયવેદનાજનકત્વાત્ અનાશયા=વિષયસ્પૃહારાહિ-ત્યેન સહેત=ક્ષપેત જલદનિર્યાતજલચિન્દુજાલનિપાતાઘાતેન પર્વત इव નિશિતશ-રવિસરવર્ષણાઘાતેન ધૃતકવચસમરશૂર इव તાદૃગ્વચનવાણાઘાતેન ન કિંચિદ્ વિકારમાદધીત, કિન્તુ સહજપ્રસાદમાસાદયતા માનસેન ભાષેતેતિ ભાવઃ સ સાધુઃ પૂજ્યો ભવતિ ॥૬॥

इन्द्रियों को वशमें करने से पूज्यता होती है वह प्रदर्शित करते हैं—
सक्का इत्यादि ।

અર્થ-ઉપાર્જન કરને કા ઉદ્યોગ કરને વાલા પુરુષ આશા કે વશમાં લોહે કે તીચે કાર્દોં કો ખુશી કે સાથ સહન કર સકતા હૈ, જૈસે જલકી વૂંદોં કી વર્ષાં સે પર્વત મેં જરાબો વિકાર નહીં હોતા ઔર કવચધારી યોદ્ધા તીચે તીચે તીરોંકી તાડનાસે ચિતકો તનિક ભી વિચલિત નહીં કરતા, ઁસી પ્રકાર જો સાધુ, કાનોં મેં વાળોં કે સમાન ચુમને વાલે મનોવેદનાજનક વચનોં કો નિઃસ્પૃહ હોકર સહ લેતા હૈ, અપને મનમેં તનિક ભી ચિન્નતા નહીં આને દેતા વહી પૂજનીય હોતા હૈ ॥૬॥

ઇન્દ્રિયોને વશ કરવાથી પૂજ્યતા મળે છે તે બતાવે છે :-‘સક્કા’ ઇત્યાદિ અર્થ -ધનાદિક મેળવવાને ઉદ્યોગ કરવાવાળા માણસ, આશાને વશ થઇને લોહનાં તીખા કાટાને ખુશીથી સહન કરી શકે છે, જેવી રીતે જલનાં ટીપાંને વરસાદ થવાથી પર્વતમા જરાય વિકાર-અસહ સ્થિતિમાં ફેરફાર થતો નથી, અને કવચ ધારણ કરનાર યોદ્ધાઓ પોતાના ઉપર તીક્ષ્ણ બાણોને માર પડે તો પણ ચિત્તને જરાય ચલાયમાન કરતા નથી તે પ્રમાણે જે સાધુ પોતાના કાનને બાણ જેવાં લાગે, અને મનમાં પીડા ઉત્પન્ન કરે તેવાં વચનોને પણ નિઃસ્પૃહ થઇને સહન કરી લે છે અને પોતાના મનમાં જરાય પણ ખેદ પામતા નથી તેજ પૂજનીય થાય છે. (૬)

एतदेव स्पष्टयति—‘मुहुत्त०’ इत्यादि ।

મૂલમ્-મુહુત્તદુઃખા ઉ હંવંતિ કંઠેયા, અઓમયા તેવિ^૧ તઓ સુઝંદરા ।

वायादुर्स्ताणि दुरुद्धराणि, वैराणुबंधाणि महर्भयाणि ॥७॥

છાયા-મુહુર્તદુઃખાસ્તુ ભવન્તિ કણ્ઠકાઃ, અયોમયારતેઽપિ તતઃ સૂદ્રરાઃ ।

वाग्दुरुक्तानि दुरुद्धराणि, वैरानुबन्धानि महाभयानि ॥७॥

ટીકા-અયોમયાઃ=લૌહનિર્મિતાઃ કણ્ઠકાસ્તુ મુહુર્તદુઃખા,=અલ્પકાલિક-
ક્લેશકારકાઃ, વેદસમય એવ પ્રાયેણ વેદનોદ્ભવાત્ । તેઽપિ=લૌહમયા અપિ કણ્ઠકાઃ
તતઃ શરીરાત્ સૂદ્રરાઃ=સુખેનોદ્ધર્તુ=વહિર્નિઃસારયિતું શક્યા ભવન્તિ, પરન્તુ વૈરાનુ-
બન્ધાનિ=વૈરસ્ય=દ્વેષસ્યાનુબન્ધઃ=સંવન્ધો યત્ર તાનિ ર્હલોકે પરદ્વેષોત્પાદકાનિ,
અત એવ મહાભયાનિ=પરલોકે નરકપાતાદિમહાભયનિદાનસ્વરૂપાણિ, વાગ્દુરુ-
ક્તાનિ=કઠોરવચનકણ્ઠકાનિ, દુરુદ્ધરાણિ=દુઃસાધ્યનિઃસારણાનિ ભવન્તિ, હૃદયમ-
ર્મનિલાતસ્ય વાક્કણ્ઠકસ્ય નિસ્સારણં દુષ્કરમિતિ ભાવઃ ॥૭॥

મૂલમ્-સમૌવયંતા વયળાભિઘાયા, કન્નગંયા દુસ્મર્ણિંઅં જળંતિ^૨ ।

धम्मंत्ति किञ्चां परमर्गसूरे, जिह्ंदिण जो संहई स^{१२} पुजो^{१३} ॥८॥

છાયા-સમાપતન્તઃ વચનાશ્રિઘાતાઃ કર્ણગતાઃ દૌર્મનસ્યં જનયન્તિ ।

धर्म इति कृत्वा परमाग्रशूरः जितेन्द्रियो यः सहते स पूज्यः ॥८॥

‘મુહુત્તદુઃખા’ ઇત્યાદિ । લોહે કે કાંટે, થોડે સમય તક હી
દુઃખદાયી હોતે હૈ, ક્યોંકિ જવ વેં ચુમતે હૈ તમી પ્રાય વેદના હોતી
હૈ, તિસ પર મી વે સરલતા સે શરીર સે નિકાલકર અલગ કિયે
જાસકતે હૈ પરંતુ ર્હસ લોકમ્મેં વૈર કા અનુબન્ધ કરને વાલે ઔર
પરલોકમ્મેં નરક આદિ કુગતિયો મ્મેં લેજાને વાલે મહાભયંકર કઠોર
વચનરૂપી કાંટો કા નિકલના બહુત કઠિન અર્થાત્ મર્મસ્થાન મ્મેં
છિદે હુઅ વચનરૂપી કાંટો કા નિકાલના અત્યન્ત દુષ્કર હૈ ॥૭॥

‘મુહુત્તદુઃખા’ ઇત્યાદિ—લોહાને કાંટો થોડા સમય સુધી પણ દુઃખરૂપ
થાય છે, જ્યારે તે લાગે છે ત્યારેજ ઘણું કરી દુઃખ થાય છે, તો પણ તે કાંટાને
સરલતાથી શરીર બહારથી કાઢી જીલ્લો કરવામા આવે છે, પરન્તુ આ લોકમાં વેરનો
અનુબન્ધ (સંબન્ધ) કરવાવાળા અને પરલોકમા નરક આદિ કુગતિઓમા લઈ જવા
વાળા મહા ભયંકર કઠોર વચન રૂપી કાંટો નીકળવો તે બહુ કઠિન છે; અર્થાત્
મર્મસ્થાનમાં ઘા કરેલો વચન રૂપી કાંટો નીકળવો તે અત્યંત કઠિન છે. (૭)

ટીકા—‘સમાવયંતા’ इत्यादि ।

વચનાભિધાતાઃ=વાગ્વાણપ્રહારાઃ કર્ણગતાઃ=કર્ણમાર્ગપ્રવિષ્ટા, સમાપતન્તઃ સંઘીભૂય હૃદયાભિમુખમાયાન્ત એવ દૌર્મનસ્યં=મનોમાલિન્યં જનયન્તિ=ઉત્પાદયન્તિ પ્રાણિનામિતિશેષઃ । યસ્તુ જિતેન્દ્રિયઃ=ત્રીકૃતેન્દ્રિયગણઃ પરમાગ્રશૂરાઃ=અદ્વિતીય-વીરઃ ધર્મ इति કૃત્વા=‘ક્ષમાકરણં મમ સાધોર્ધર્મઃ’ इति મત્વા તાન્=વચનાભિધાતાન્ સહતે=ક્ષમતે, તાદૃશવચનાભિધાતેન ન ગ્લાયતીત્યર્થઃ સ પૂજ્યો=જગતિ માનનીયો ભવતિ । વચનવાણાભિધાતસહને તસ્ય ન કિંચિદર્થલિપ્સાદિકં હેતુઃ કિન્તુ શિશૂનાં જનનીવ સહનશીલતૈવ સાધોઃ સકલશ્રેયસાં સાધનમિતિ મત્યા મુનિર્માનનીયો ભવતીતિ ભાવઃ ।

‘પરમગમ્ભીરે’—इत्यनेनान्तरङ्गरिपुविजयशील एव शूरप्रवरो नान्यः, मोक्ष-साम्राज्याधिकारित्वादिति सूचितम् ।

‘સમાવયંતા’ इत्यादि । ये दुर्वचनरूपी प्रहार, कानो में प्रविष्ट होकर ज्योही हृदय की ओर आते हैं, त्योंही मनमें दुष्ट विचारों को उत्पन्न कर देते हैं । किंतु जो साधु जितेन्द्रिय होता है अद्वितीय शूरवीर होता है तथा क्षमा करना अपना धर्म समझता है, ऐसे वचन सुनकर खेद नहीं करता, वही संसारमें पूजनीय होता है ।

ભાવ યહ હૈ કિ વચનવાણો કા સહન કરને મેં મુનિકો કિસી પ્રકાર કી લિપ્સા નહીં હૈ, જૈસે માતા હી શિશુકા કલ્યાણ કરતી હૈ ઉસી પ્રકાર ક્ષમા હી સાધુકે સવ પ્રકાર કે કલ્યાણ કા કારણં હૈ” એસે સમજ્ઞ કર જો ક્ષમા કરતા હૈ વહી મુનિ પૂજનીય હોતા હૈ ।

‘સમાવયંતા’ इत्यादि—ये दुर्वचन-प्रहार वचनो रूपी प्रहार, कानमा प्रवेशीने समुद्भूत यथने हृदयनी तरङ्ग आवे छे, ते वचनो मनमा दुष्ट विचारो उत्पन्न करे छे परन्तु ये साधु जितेन्द्रिय होय छे, अद्वितीय शूरवीर होय छे तथा क्षमा करवी ते पोतानो धर्म समझे छे, ते जेवां वचनो साक्षणीने जेठ करता नथी, ते संसारमां पूजनीय थाय छे.

ભાવ એ છે કે :-વાગ્વાણ (વચનરૂપી વાણ) સહને કરવામાં મુનિને કોઈ પ્રકારની ઇચ્છા (લિપ્સા) નથી “જેવી રીતે માતાજી પોતાના બાળકનું કલ્યાણ કરે છે, તે પ્રમાણે ક્ષમા જ સાધુનું સર્વ પ્રકારે કલ્યાણ કરે છે” એવું સમજીને જે ક્ષમા કરે છે તેજ મુનિ પૂજનીય થાય છે

‘જિહ્વિયે’-ઇત્યનેન ચાત્વિપમપિ સુધાકારેણ પરિણમયિતું મુનેઃ શક્તિર્વ્યજ્યતે ॥૮॥
મૂલ્મ-અવન્નવાયં ચ પરમ્મુહસ્ત, પન્નચ્ચલ્લો પલ્લિનીઅં ચ ભાસં ।

ઓહારણિ અપ્પિઅંકારણિ ચ ભાસં નં ભાસિજ્જ સર્વા સં પુજ્જી ॥૯॥

છાયા-અવર્ણવાદં ચ પરાદ્મુલ્લસ્ય પ્રત્યક્ષતઃ પ્રત્યનીકાં ચ ભાપામ્ ।

અવધારણામપ્રિયકારિણીં ચ ભાપાં ન ભાપેત સદા મ પૂજ્યઃ ॥૧॥

ટીકા-‘અવન્નવાયં’ इत्यादि ।

યઃ સાધુઃ પરાદ્મુલ્લસ્ય=અનભિમુલ્લસ્ય પરીક્ષસ્થિતસ્યેત્યથઃ, પ્રત્યક્ષતઃ= સમક્ષસ્થિતસ્ય ચ અવર્ણવાદમ્=અપ્રશંસાશંસનં નિન્દાવચનમિત્યર્થઃ યથા-‘મ દુઃ-
શીલઃ’ इत्यादि, ચ=પુનઃ પ્રત્યનીકામ્=અપકારિણીં ભાપાં યથા-‘દ્રઢનીયોડયં
મમ ગત્તુ’ રિત્યાદિ ન ભાપેત=ન વદેત્, તથા અવધારણીં=નિશ્ચયવૌધિકાં યથા
‘શ્વસ્ત્રાવશ્યં ગન્તાસ્મી’ ત્યાદિ, અપ્રિયકારિણીં=દુઃસ્વોત્પાદિકાં યથા ‘મ્રિયતાં

‘પરમગ્ગસૂરે’ इस पदसे प्रगट किया है कि जो अन्तरंग रिपुओं पर विजय प्राप्त करता है वही वीरवर हो सकता है, क्योंकि, वही मोक्षसाम्राज्य का अधिकारी होता है अन्य नहीं ।
‘जिह्दिये’-पदसे यह प्रगट होता है कि विप के समान कटुक वचनोको भी साधु, सुधा (अमृत) के सदृश मधुर कर लेता है ॥८॥

‘અવન્નવાયં ચ’ इत्यादि । जो साधु, परोक्षमें चा प्रत्यक्षमें किसीकी निन्दा नहीं करता अर्थात् किसीको दुराचारी आदि अप-
शब्द नहीं कहता, तथा अन्य का अपकार करने वाली भाषा नहीं बोलता, जैसे कि-“यह दण्डनीय है” इत्यादि, तथा “कल वहां अवश्य जाऊंगा” इत्यादि प्रकार की निश्चयकारी भाषा नहीं बोलता,

‘પરમગ્ગસૂરે’ આ પદથી એ જણાવવામાં આવ્યું છે કે :-એ અન્તરંગ શત્રુઓ પર વિજય પ્રાપ્ત કરે છે તેજ વીર પુરુષોમાં શ્રેષ્ઠ થઈ શકે છે કેમકે તેજ મોક્ષ રૂપી સામ્રાજ્યના અધિકારી થાય છે અન્ય નહિ ‘જિહ્વિયે’ પદની એ પ્રગટ થાય છે કે :-એ જેવાં કડવાં વચનો પશુ સાધુ, અમૃત સમાન મીઠા કરી લે છે (૮)

‘અવન્નવાયં ચ’ ઇત્યાદિ-એ સાધુ, પરીક્ષમાં અથવા પ્રત્યક્ષમાં કોઈની નિન્દા કરતા નથી અર્થાત્ કોઈને દુરાચારી આદિ અપશબ્દ કહેતા નથી તથા અન્યનો અપકાર કરનારી ભાષા બોલતા નથી જેમકે “આ દુઃશય્ય છે” ઇત્યાદિ, તથા “હું કાલે ત્યાં અવશ્ય જઈશ” ઇત્યાદિ પ્રકારની નિશ્ચયકારી ભાષા બોલતા નથી તથા તારો

તવ પુત્રઃ' इत्यादिकां भाषां सदा न भाषेत स पूज्यो भवति । निरवद्यभाषा-
भाषणतत्पर एव जगन्माननीयो भवतीति भावः ॥९॥

મૂલમ્-અલોલુપ્ અકુહ્ અમાઈ, અપિશુને યાવિ^{૧૨} અદીળવિત્તી ।

નો ભાવે નોવિ^{૧૩} યં ભાવિઅપ્પા, અકોઠહલ્લે યં સર્થો સ^{૧૬}

પુજ્જો^{૧૭} ॥૧૦॥

છાયા-અલોલુપ્: અકુહક: અમાયી, અપિશુન: ચાપિ અદીનવૃત્તિ: ।

નો ભાવયેત્ નાપિ ચ ભાવિતાત્મા, અકૌતૂહલશ્ચ સદા સ પૂજ્ય: ॥૧૦॥

ટીકા-‘અલોલુપ્’ इत्यादि ।

અલોલુપ્: = સરસાહારાદૌ લોભશૂન્ય:, અકુહક: = ઇન્દ્રજાલાદિક્રિયાવિવર્જિત:, અમાયી = નિષ્કપટ:, અપિશુન: = વિદ્વેષોત્પાદકવૃત્તિનિવેદનરહિત:, અપિચ અદીન-
વૃત્તિ: = ભિક્ષાઘલાભેઽપિ દૈન્યભાવશૂન્ય:, ય: સાધુ: નો ભાવયેત્ = અન્યદ્વારા સ્વ-
પ્રશંસાં ન કારયેત્, અપિચ ભાવિતાત્મા = ભાવિત: = પ્રશંસિત: આત્મા યેન સ
તથાવિધ: = આત્મશ્લાઘી ન ભવેત્, ચ = પુન: અકૌતૂહલ: = નટનાટકાદિદર્શનોત્ક-
ળારહિતો ભવેત્ સ પૂજ્યો ભવતિ ।

તથા “તેરા વેટા મર જાય” इत्यादि दुःखजनक भाषा नहीं बोलता
वह पूजनीय होता है ।

તાત્પર્ય યહ હૈ કિ નિરવદ્ય ભાષા બોલને વાલા હી સંસાર મેં
પૂજનીય હોતા હૈ ॥૯॥

‘અલોલુપ્’ इत्यादि । सरस आहार आदि में लोलुपता न
करनेवाला, इन्द्रजाल आदि क्रियाओं का त्यागी, निष्कपट, चुगली
न खानेवाला अर्थात् इधर की बात उधर भिडाकर किसी को
क्लेश न पहुंचाने वाला और भिक्षाका लाभ न होने पर भी दीनता
न धारण करने वाला होता है, दूसरो से अपनी प्रशंसा नहीं

પુત્ર મરી જશે” આવી દુઃખ ઉત્પન્ન કરાવનારી ભાષા બોલતા નથી તે જ પૂજનીય થાય
છે તાત્પર્ય એ છે કે:-નિરવદ્ય ભાષા બોલવાવાળા જ સંસારમાં પૂજનીય થાય છે. (૯)

‘અલોલુપ્’ इत्यादि-सरस आहार आदिमा लोलुपता नहि करवावाणा धन-द्रव्य
आदि क्रियाओंमा त्यागी, निष्कपट, खाडी नहि आनारा, अर्थात् ऐकनी बात भीजने
अवणी समजवी डेअने क्लेश नहि पडोआउवावाणा अने भिक्षाने लाभ न भणे
तो धरु दीनता नहि धारण करवावाणा होय छे भीज पासे चेतानी प्रशंसा करवाता

‘અલોલુપ્’ इत्यनेन रसनेन्द्रियविजेतृत्वम् , ‘अकुहए’ इत्यनेन अवञ्च-
कत्वम् , “अमार्ह” इत्यनेन स्फटिकमणिविमलमानसत्वम् , “अपिसुणे” इत्य-
नेन समदर्शित्वम् , “अदीणवित्ती” इत्यनेन यथालाभसंतोषित्वं, प्रवचनमहि-
मवेतृत्वं च ‘अकोउहल्ले’ इत्यनेन च कर्मनाटकचिन्तनेन लौकिकनाटकदर्शनो-
त्कण्ठाविरमत्वं चावेदितम् ॥१०॥

मूलम्--‘गुणेहिं’ साहू^३ अंगुणेहिंऽसाहू^३, गिह्माहि साहूगुणं^३ मुंचऽसाहू^३ ।

विआणिआ अंप्पगमप्पणं, जो रागदोसेहिं^३ संमो सं पुंजो॥११॥

છાયા-ગુણેઃ સાધુઃ અગુણેઃ અસાધુઃ, ગૃહાણ સાધુગુણાન મુચ્ચ અસાધૂન્ ,
વિજ્ઞાય આત્માનમાત્મના, યો રાગદ્વેષયોઃ સમઃ સ પૂજ્યઃ ॥૧૧॥
ટીકા-‘ગુણેહિં’ इत्यादि ।

गुणैः=विनयादिभिः सप्तविंशत्यनगारगुणैश्च साधुर्भवति, अगुणैरविनया-
दिभिरसाधुः=साधुत्वरहितो भवति, अतो हे शिष्य ! साधुगुणान्=विनयादीन् ,

कराता, स्वयं अपनी प्रशंसा नहीं करता, तथा नाटक आदि खेल
देखने की उत्कण्ठा नहीं रखता वह पूजनीय होता है ।

“अलोलुप” पदसे रसना-इन्द्रिय का विजय, ‘अकुहए’ पदसे
धूर्तता-ठगार्ह नहीं करना, ‘अमार्ह’ पदसे स्फटिक के सामान अन्तः-
करण की स्वच्छता, ‘अपिसुणे’ पदसे समता, ‘अदीणवित्ती’ पदसे
संतोष और प्रवचन की महिमा का ज्ञान, ‘अकोउहल्ले’ पदसे कर्म
रूपी नाटक का विचार करके लौकिक नाटक देखने की इच्छा का
परित्याग सूचित किया है ॥१०॥

‘गुणेहिं’ इत्यादि । विनय आदि सदगुणो से साधु होता हैं .

નથી તેમજ પોતે પણ પોતાની પ્રશંસા કરતા નથી; તથા નાટક વગેરે ખેલ જોવાની
ઉત્કંઠા રાખતા નથી. તે પૂજનીય થાય છે

‘અલોલુપ્’ પદથી રસના ઇન્દ્રિયનો વિજય ‘અકુહए’ પદથી ધૂર્તતા ઠગાર્હ
નહી કરવી તે. અમર્હ પદથી સ્ફટિકના પ્રમાણે અન્તઃકરણની સ્વચ્છતા ‘અપિસુણે’
પદથી સમતા, ‘અદીણવિત્તી’ પદથી સંતોષ અને પ્રવચનના મહિમાનું જ્ઞાન
‘અકોઉહલ્લે’ પદથી કર્મરૂપી નાટકનો વિચાર કરીને લૌકિક નાટક જોવાની ઇચ્છાનો
પરિત્યાગ સૂચવ્યો છે (૧૦)

‘ગુણેહિં’ इत्यादि-विनय आदि सदगुणोથી साधु થવાય છે; અને અવિનય

ગૃહાણ, અસાધૂન=અસાધુગુણાન્ અસાધુત્વકારકાન્ અવિનયાદીન્, મુશ્ચ=પરિ-
ત્યજ । યદ્વા-“ગુણૈઃ સાધુઃ, અગુણૈઃ સાધુઃ ગૃહાણ સાધો ! ગુણાન્ મુશ્ચ સાધો!”
इति च्छाया । તત્ર-ગુણૈઃ=વિનયાદિભિઃ સાધુર્ભવતિ, અગુણૈઃ=શબ્દાદિકામગુણ-
વર્જનૈશ્ચ સાધુર્ભવતિ, અતઃ હે સાધો ! ગુણાન્=વિનયાદીન્ ગૃહાણ, તથા હે
સાધો ! મુશ્ચ ચ શબ્દાદિકામગુણાનિતિ ભાવઃ । इत्येवं तीर्थकरादीनामुपदेशेन,
આત્મના=સ્વયમ્ આત્માનં વિનયાદિગુણયુક્તં વિજ્ઞાય=વિધાય, યઃ સાધુઃ-રાગ-
દ્વેષયોઃ સમઃ=રાગદ્વેષસાધનસમવધને રાગદ્વેષરાહિત્યેન નિર્વિકારસ્તિષ્ઠેત્ સ
પૂજ્યો ભવતિ । ગુર્વાદિવિનયેનૈવ રાગદ્વેષવિજયો જાયતે, તદ્વિજયેન ચ પૂજની-
યતેતિ ભાવઃ ॥ ૧૧ ॥

और अविनय आदि दुर्गुणों से असाधु (साधुपनसे रहित) हो
जाता है, इसलिए हे शिष्य ! विनय आदि गुणों को ग्रहण करो
और असाधु बनाने वाले अविनय आदि दुर्गुणों को दूर करो ।
अथवा विनयादि गुणों के ग्रहण से और शब्दादि कामगुणों के
वर्जन से साधु कहलाता है, इसलिये हे साधु ! विनयादि गुणों
को ग्रहण करो और शब्दादि कामगुणों का त्याग करो । तीर्थकर
और गणधर भगवान् का ऐसा उपदेश सुनकर जो साधु, अपने
को विनय आदि गुणों से संपन्न बना लेता है और रागद्वेष के
कारण उपस्थित रहने पर भी समताभाव रखता है वही संसार
में पूजनीय होता है । आशय यह है कि गुरु आदि का विनय
करने से ही रागद्वेष पर विजय प्राप्त होता है ॥११॥

આદિ દુર્ગુણોથી અસાધુ (સાધુપણથી રહિત) થઈ જાય છે એ માટે હે શિષ્ય !
વિનય આદિ ગુણોને ગ્રહણ કરો, અને અસાધુ બનાવવા વાળા અવિનય આદિ
દુર્ગુણોને ત્યાગ કરો અથવા વિનયાદી ગુણોના ગ્રહણથી અને શબ્દાદિ કામ ગુણોના
વર્જનથી સાધુ કહેવાય છે માટે હે મુનિ ! તમે વિનયાદિ ગ્રહણ કરો અને કામાદિ
ગુણોને મૂકો તીર્થંકર અને ગણધર ભગવાનનો એવો ઉપદેશ સાંભળીને જે સાધુ
પોતાને વિનય આદિ ગુણોથી સંપન્ન બનાવી લે છે અને રાગ-દ્વેષ થવાનું કોઈ
કારણ ઉભું થાયતો પણ સમતા લાવે રાખે છે તે સંસારમાં પૂજનીય થાય છે.
આશય એ છે કે:-ગુરુ આદિનો વિનય કરવાથી રાગ-દ્વેષ પર વિજય પ્રાપ્ત કરી
શકાય છે (૧૧)

મૂલ્મ-તૈહેવ ડંહરં ચ^૧ મંહલ્લગં વાં, ઈત્થી પુમં પર્વડયં ગિહિં વાં ।

નો^૨ હીલંણ નોવિ^૩ યં ચિસડજ્ઞા, થમં^૪ ચ કોહં^૫ ચ ચણં^૬
સં પુજો^૭ ॥૧૨॥

છાયા-તથૈવ ડંહરં ચ મહલ્લકં વા, સ્ત્રિયં પુમાંસં પ્રવ્રજિતં ગૃહિણં વા,
નો હીલયતિ નાપિ ચ ચિસયતિ, સ્તમ્ભં ચ ક્રોધં ચ ત્યજતિ, સ પૂજ્યઃ ॥૧૨॥

ટીકા-‘તહેવ’ इत्यादि ।

તથૈવ=પૂર્વોક્તપ્રકારેણ, ડંહરં=વાલં, મહલ્લકં=ટુઢં વા, ‘મહલ્લકં’ ઇતિ
દેશી શબ્દઃ, સ્ત્રિયં, પુમાંસં, પ્રવ્રજિતં=સંયતં, ગૃહિણમ્=અસંયતમ્ વા ન હીલયતિ=
નાવમાનયતિ, ન ચિસયતિ=ન ક્રોધયતિ સાક્ષેષવાદાદિના, સ્તમ્ભમ્=અભિમાનં,
ક્રોધં ચ ત્યજતિ=ન કરોતિ સ પૂજ્યઃ=પૂજનીયો ભવતિ ॥૧૨॥

મૂલ્મ-જે^૧ માણિયા સયથં માળંયંતિ, જંતેણ કંઠં વં નિવેસંયંતિ ।

તે^૨ માળંણ માળંરિહે તેવસ્સી, જિંદિંદિં સંચરંણ સ પુજો^૩ ॥૧૩॥

છાયા-યે માનિતાઃ સતતં માનયંતિ, યત્નેન કન્યામિવ નિવેશયન્તિ ।

તાન માનયતિ માનાર્દાન તપસ્વી, જિતેન્દ્રિયઃ સત્યરતઃ સ પૂજ્યઃ ॥૧૩॥

ટીકા-‘જે માણિયા’ इत्यादि ।

યે આચાર્યાદયઃ અભ્યુત્થાનાંભિવાદનાદિનાન્તેવાસિના માનિતાઃ=સત્કૃતાઃ
સન્તઃ સતત=નિરન્તરમ્ અન્તેવાસિનં માનયન્તિ=સત્કુર્વંતે સદ્ગુણશિક્ષયા વર્દયન્તી-

‘તહેવ’ इत्यादि । इसी प्रकार जो साधु छोटा, बडा, स्त्री, पुरुष, संयत, असंयत, इनमें से किसी से किसी की भी अवहेलना (तिरस्कार) नहीं करता, किसी को क्रोधित नहीं करता, अहंकार और क्रोध का त्याग करता है वह पूजनीय होता है ॥१२॥

‘જે માણિયા’ इत्यादि । शिष्य, जिन आचार्य आदि बडो, का विनय सत्कार करता है, वे आचार्यादिक, शिष्य को भी

‘તહેવ’ इत्यादि के साधु नाना-मोटा, स्त्री, पुरुष संयत, असंयत, ये सर्व पैड़ी छोड़नी पड़े अवहेलना-तिरस्कार करता नहीं, कोधने कोधित करता नहीं, अहंकार अपने कोधने त्याग करे छे ते पूजनीय छाय छे. (१२)

‘જે માણિયા’ इत्यादि- शिष्य, के आचार्य आदि मोटानो विनय-सत्कार करे छे, ते आचार्य आदि, शिष्यसुं सम्मान करे छे अर्थात्-तेने सदगुणानु शिक्षण

ત્યર્થઃ । તથા માતાપિતરૌ કન્યામિવ તં શિષ્યં ગુરવઃ યત્નેન=પ્રયત્નેન નિવેશયન્તિ= આચાર્યાદિપદે સ્થાપયન્તિ । યથા માતાપિતરૌ કન્યાં વયસા ગુણૈશ્ચ સંવર્ધ્ય વિવિધ- વસનાભરણધનયાનાદિમિઃ સહ પ્રશસ્તસન્નિ સુકૃતશીલે યોગ્યમર્ત્તરિ સ્થાપયતઃ, તથૈવ ગુરવોઽપિ વયસા મૂલોત્તરગુણૈશ્ચ સંવર્ધ્ય લજ્જાવસનક્ષમાર્જવવિનયસંતોષાદિ ભૂષણગણેન જ્ઞાનાદિરત્નૈશ્ચ માનયિત્વાઽઽચાર્યપદે સ્થાપયન્તિ । તાન્ માનાર્હાન્ પૂજનીયાચાર્યાદીન્ યઃ શિષ્ય તપસ્વી=તપશ્ચર્યારતઃ જિતેન્દ્રિયો=વશીકૃતેન્દ્રિય- ગણઃ, સત્યરતઃ=સત્યમહાવ્રતપાલનપરાયણઃ માનયતિ=આચાર્યપદલાભેઽપિ પૂર્વ- વદમ્બુત્યાનાભિવાદનાદિના પર્યાયજ્યેષ્ઠાન્ પૂજયતિ સ પૂજ્યો=જગત્સંમાનનીયો ભવતિ ॥ ૧૩ ॥

મૂલમ્-તેસિં^૧ ગુરૂણં ગુણસાગરં^૨ સોઞ્ચાણં મેહાં^૩ વિ સુભાંસિયાદં^૪ ।

ચરે^૫ મુણી પંચરણ તિગુત્તો, ચઠક્સંયાવગણ સં પુજ્જો ॥૧૪॥

સંમાનિત કરતે હૈં-અર્થાત્ ઉસે સદગુણોં કી શિક્ષા દેકર ઉન્નત બનાતે હૈં । જૈસે માતા પિતા કન્યાકો ગુણોસે ઓર અવસ્થાસે વઢાકર વસ્ત્ર અલંકાર સવારી આદિ કે સાથ ધર્મપરાયણ પ્રદાસનીય ઘરમેં યોગ્ય પતિકે સાથ સ્થાપિત કર દેતે હૈં વૈસે હી ગુરુ બી, વય ઓર મૂલોત્તર ગુણો સે વઢાકર લજ્જારૂપી વસ્ત્ર સે તથા ક્ષમા, આર્જવ, વિનય, સંતોષ આદિ ભૂષણો સે, જ્ઞાન આદિ રત્નો સે સન્માનિત કરકે આચર્યપદ પર પ્રતિષ્ઠિત કર દેતે હૈં । જો તપસ્વી, જિતેન્દ્રિય તથા સત્યપાલક શિષ્ય, પૂજ્ય આચાર્ય ઓર અપને સે બડો કા સન્માન કરતા હૈ, વહી પૂજનીય હોતા હૈ ॥૧૩॥

આપીને ઉન્નત-ઉચ્ચ બનાવે છે જેવી રીતે માતા-પિતા પોતાની પુત્રીઓને (કન્યાઓને) શુભ અને વયમાં વધારીને મોટાં થતાં વસ્ત્ર ઘરેણાં અને વાહન સાથે ધર્મપરાયણ વખાણવા લાયક ઘરમાં યોગ્ય પતિને સોપે છે. તેવીજ રીતે શુરુ પણ, વય અને મૂલોત્તર શુભથી વધારીને લજ્જારૂપી વસ્ત્ર તથા ક્ષમા, આર્જવ, વિનય, સંતોષ, આદિ ઘરેણાથી, જ્ઞાનઆદિ રત્નોથી સન્માન કરીને આચાર્ય પદ પર પ્રતિષ્ઠિત કરે છે જે તપસ્વી, જિતેન્દ્રિય, તથા સત્યપાલક શિષ્ય, પૂજ્ય આચાર્ય અને પોતાથી દીક્ષામાં મોટાનું સન્માન કરે છે—તેજ પૂજનીય થાય છે (૧૩)

છાયા-તેષાં ગુરુણાં ગુણસાગરાણાં શ્રુત્વા મેધાવી સુભાપિતાનિ ।

ચરેન્મુનિઃ પશ્ચરતઃ ત્રિગુણઃ ચતુષ્કપાયાપગતઃ સ પૂજ્યઃ ॥૧૪॥

ટીકા-‘તેર્સિ’ इत्यादि ।

યઃ મેધાવિ=ત્રિગિષ્ટવૃદ્ધિશાલી મુનિઃ=સાધુઃ તેષાં=પ્રાકૃમતિપાદિતાનાં ગુણસાગરાણાં, ગુરુણામ્=આચાર્યાણાં રત્નાધિકાનાં વા, સુભાપિતાનિ=ધર્મોપદેશ-વાક્યાનિ, શ્રુત્વા=નિશમ્ય, પશ્ચરતઃ=પશ્ચમહાવ્રતપાલનપરઃ, ત્રિગુણઃ=મનોગુપ્તિ-વાગુપ્તિકાયગુપ્તિયુક્તઃ, ચતુષ્કપાયાપગતઃ=ક્રોધાદિરહિતઃ સન્, ચરેત્=વિચરેત્ સ પૂજ્યો ભવતિ । ‘ગુણસાગરાણં’ ઇતિ વિશેષણપદેન તદીયસુભાપિતે સકલ-સદ્ગુણપ્રકાશકત્વમિતિ, તદુપદેશશ્રવણમાત્મકલ્યાણકારકમિતિ ચ સ્મૃતિત્વમ્ । ‘મેધાવિ’ इत्यनेन ‘ધારણાશપિતસંપન્ન एव उपदेशश्रवणसाफल्यं सूते’ इत्यावेदितम् ‘મુળી’ इतिपदेन गुर्वाज्ञापमाणत्वं, ‘પંચરણ’-इत्यनेन सावध्यक्रियाभीरुत्वं, ‘તિગુત્તો’ इतिपदेन आत्मनो विशुद्धाध्यवसायत्वं, ‘ચઝકસાયાવગણ’ इतिपदेन च आत्मनिरोधित्वं ध्वनितम् ॥૧૪॥

‘તેર્સિ’ इत्यादि । जो साधु, उन-गुणों के समुद्र आचार्य तथा रत्नाधिक के धर्मोपदेश वाक्य सुन कर पश्चमहाव्रत के पालन में सावधान, मन वचन और काय, इन तीन गुप्तियों का आराधक, तथा क्रोध आदि चारों कपायों से रहित होता है वह पूजनीय होता है ।

“गुणसागराणं”-इस विशेषण से प्रगट किया है कि उनका उपदेश, समस्त सद्गुणों का प्रकाशक तथा आत्मा के लिए परम कल्याण कारी है । “मुणी”-पदसे गुरु की आज्ञाका मानना; “पंचरण” पदसे सावध्यक्रिया से भय रखना “तिगुत्तो” पदसे आत्माका विशुद्ध अध्यवसाय, और “चउकसायावगण” पदसे आस्रवका निरोध प्रगट किया है ॥१४॥

‘તેર્સિ’ इत्यादि— જે સાધુ તે ગુણોના સમુદ્ર આચાર્ય તથા રત્નાધિકના ધર્મોપદેશવાણાં વાક્યો સાલણીને પાંચ મહાવ્રતોનું પાલન કરવામાં સાવધાન, મન, વચન અને કાય આ ત્રણ ગુપ્તિઓના આરાધક તથા ક્રોધ આદિ ચાર કષાયોથી રહિત હોય છે તે પૂજનીય થાય છે. ‘ગુણસાગરાણં’ આ વિશેષણથી એ પ્રગટ કરવામાં આવ્યું છે કે તેમનો ઉપદેશ સમસ્ત સદ્ગુણોને પ્રકાશક, તથા આત્માને પરમ કલ્યાણકારી છે, ‘મુળી’ પદથી ગુરુની આજ્ઞાનું પાલન, ‘પંચરણ’ પદથી સાવધ્ય ક્રિયાથી ભય રાખવો ‘તિગુત્તો’ પદથી આત્માનો વિશુદ્ધ અધ્યવસાય અને ‘ચઝકસાયાવગણ’ પદથી આસ્રવનો નિરોધ પ્રગટ કર્યો છે (૧૪)

उद्देशार्थमुपसंहरन्नाह-‘गुरुमिह’-इत्यादि ।

भूलम्-गुरुं मिहं संययं पण्डियरिय मुणी, जिणमयनिउणे अभिगमकुसले
धुणिंय रयमलं पुरेकडं, भासुरमउलं गंडं गैया॥१५॥ १५ त्तिवेमि १६ ॥

छाया-गुरुम् इह सततं परिचर्य मुनि; जिनमतनिपुणोऽभिगमकुशलः ।

विधूय रजोमलं पुराकृतं भास्वरामतुलां गतिं गतः ॥१५॥ इति ब्रवीमि ॥

टीका-मुनि=विनयवान् साधुः, इह=ओके, गुरुम्=आचार्य रत्नाधिकं
वा सततं परिचर्य=विनयादिना निरन्तरं संसेव्य, जिनमतनिपुणः=निर्ग्रन्थप्रव-
चनतत्त्वाभिज्ञः, गुरुपरिवर्यैव शास्त्ररहस्यविज्ञानमूलमिति भावः, तथा अभिगम-
कुशलः=प्राधुनिकसाधुपादसेवाप्रवीणः सन् पुराकृतं=पूर्वभवोपाजितं, रजोमलं=
ज्ञानावरणीयाद्यष्टविधं कर्म, विधूय=क्षयं नीत्वा, अतुलाम्=अनुपमां, भास्वरां=
देदीयमानाम् अनन्तज्ञानादितेजःपुञ्जरूपत्वात्, गतिं=सिद्धिं, गतः=प्राप्तो भवति ।
“अभिगमकुसले”-इत्यनेन उत्कृष्टविनयित्वं सूचितम् । इति ब्रवीमीति पूर्ववत् ॥१५॥

॥ इति विनयसमाधिनामनवमाध्ययने तृतीयोद्देशः समाप्तः ॥९-३॥

उपसंहार करते हुए कहते हैं-‘गुरुमिह’ इत्यादि । मुनि, गुरु
(आचार्य) तथा रत्नाधिक को सतत सेवा करके निर्ग्रन्थ प्रवचन का
रहस्य समझकर अतिथिरूप से आये हुए साधुओं की परिचर्या
(सेवा) में प्रवीण होता हुआ पूर्व भव में उपाजित ज्ञानावरण आदि
आठ कर्मों का क्षय करके अनुपम, प्रकाशमान, अर्थात् अनन्त केवल
ज्ञान रूपी तेज से दीप्त सिद्धगति को प्राप्त करता है । “अभिगम-
कुसले” पदसे उत्कृष्ट विनय सूचित किया है ॥१५॥

श्री सुधर्मा स्वामी जम्बू स्वामी से कहते हैं-हे जम्बू ! भग-
वान् महावीरने जैसा कहा है वैसा ही मैंने तुमसे कहा है ॥

इति विनयसमाधि-नामक नववां अध्ययन का तीसरा

उद्देशकः समाप्त ॥ ९-३ ॥

उपसंहार करना छोड़े ;—‘गुरुमिह’- इत्यादि-मुनि, गुरु-आचार्य तथा
रत्नाधिकनी सतत सेवा करीने निर्ग्रन्थ प्रवचननु रहस्य समझने अतिथिरूपी आवेला
साधुओंनीपरिचर्या-सेवाओं प्रवीण थछने पूर्वभवमां उपाजित ज्ञानावरणीय आदि आठ
कर्मोंना क्षय करीने अनुपम प्रकाशमान अर्थात् अनन्त केवलज्ञान रूपी तेजसी प्रकाशित
सिद्धगतिने प्राप्त करे छे ‘अभिगमकुसले’ पदसी उत्कृष्ट विनय सूचित करी छे. (१५)

सुधर्मा स्वामी जम्बू स्वामीने छोड़े छे-छे जम्बू ! भगवान् महावीर ने प्रभावे
छछुं छे तवी रीते मे तमने छछुं छे ।

इति विनय समाधि नामक नवमा अध्ययननो त्रीने उद्देशक समाप्त भवे.

અર્થ ચતુર્થોદ્દેશઃ ।

અથ ચતુર્થોદ્દેશે વિશેષરૂપેણ વિનયમુપદર્શયન્નાહ—‘મૃયંમે’ इत्यादि ।
 મૂલ્મ-સુયં મે આઉસં તેણં ભગવયા પૂર્વમવલ્લાયં इह खलु
 थेरेहिं भगवंतेहिं चत्तारि विणयसमाहिट्टाणा पन्नत्ता । कथरे
 खलु ते थेरेहिं भगवंतेहिं चत्तारि विणयसमाहिट्टत्ताणा पन्नत्ता ।
 इमे खलु ते थेरेहिं भगवंतेहिं चत्तारि विणयसमाहिट्टाणा
 पन्नत्ता । तंजहा-विणयसमाही, सुअसमाही, तवसमाही,
 आचारसमाही ॥ १ ॥

છાયા-શ્રુતં મયા આયુષ્મન્ । તેન ભગવતા એવમાહ્યાતમ્ । इह खलु
 स्थविरैर्भगवद्भिश्चत्वारि विनयसमाधिस्थानानि प्रज्ञप्तानि । कतमानि खलु तानि
 स्थविरैर्भगवद्भिश्चत्वारि विनयसमाधिस्थानानि प्रज्ञप्तानि ? । इमानि खलु तानि
 स्थविरैर्भगवद्भिश्चत्वारि विनयसमाधिस्थानानि प्रज्ञप्तानि । तद् यथा-विनय-
 समाधिः, श्रुतसमाधिः, तपःसमाधिः, आचारसमाधिः ॥१॥

ટીકા-હે, આયુષ્મન્ જન્મ્ : ! તેન=લોકત્રયપ્રસિદ્ધેન, ભગવતા=વર્દ્ધ-
 માનસ્વામિનાઽન્તિપ્રતીર્થકરેણ, एवं=વક્ષ્યમાણરીત્યા, આહ્યાતં=કથિતં તન્મયા
 શ્રુતમ્ इह=પ્રવચને, खलु=નિશ્ચયેન, भगवद्भिः=ચતુર્જ્ઞાનચતુર્દગપૂર્વરૂપૈશ્વર્યાદિ-
 ગુણયુક્તૈ સ્થવિરૈ' ચત્વારિ વિનયસમાધિસ્થાનાનિ પ્રજ્ઞપ્તાનિ=નરૂપિતાનિ,

। चौथो उद्देश ।

‘ચૌથે ઉદ્દેશકમેં વિનય કા વિશેષ સ્વરૂપ કહતે હૈં-‘સુયં મે’ इत्यादि ।
 સુધર્માસ્વામી જન્મૂ સ્વામી સે કહતે હૈં । આયુષ્મન્ ! जम्बू !
 उन तीनलोकप्रसिद्ध अंतिम तीर्थंकर भगवान् वर्द्धमान स्वामीने, ऐसा
 कहा है, वह मैंने सुना है । इस प्रवचन में परमऐश्वर्यवान् गुण-गण
 गरिष्ठ स्थविर भगवानने विनयसमाधि के चार स्थान निरूपण किये

चौथो उद्देशः

‘સુયં મે’ इत्यादि—સુધર્મા સ્વામી જન્મૂ સ્વામીને કહે છે-હે આયુષ્મન્ !
 त्रैलोक्ये प्रसिद्ध अंतिम तीर्थंकर भगवान् वर्द्धमान स्वामीने आ प्रभाषे कथ्य
 છે મેં ભગવાન પાસે જે સાંભળ્યું છે. એ પ્રવચનમાં પરમઐશ્વર્યવાન શુભ-ગણ-
 गरिष्ठ स्थविर भगवाने-विनयसमाधिना चार स्थान निरूपण करेला છે. अर्थात्

અર્થ ભાવ:-ભગવતઃ સકાશાદ્ વિનયસમાધિસ્થાનાનિ યથા મયા શ્રુતાનિ તથૈવા-
પરતીર્થઙ્કરેભ્યઃ શ્રુત્વા તત્તદ્ગણધરા અપિ ચત્વારિ વિનયસમાધિસ્થાનાનિ તત્ત-
ચ્છાસને પ્રણીતવન્ત્ इति । શિષ્યઃ પૃચ્છતિ-કતરાણિ ચલ્લુ તાનીતિ ?

આચાર્યઃ સમાધત્તે-ઈમાનિ ચલ્લુ તાનીતિ, તદ્ યથા—

વિનયસમાધિરિતિ, વિનયતિ = નાશયતિ ચતુર્ગતિપરિભ્રમણહેતુજ્ઞાના-
વરણીયાદ્યવિધં કર્મ યઃ સવિનયઃ = ગુર્વારાધનાલક્ષણ. અભ્યુત્થાનાભિવાદન-
તન્મનોઽનુકૂલપ્રવૃત્તિતદાજ્ઞાપુરસ્સરાહારવિહારાદિસકલકૃત્યાચરણલક્ષણ इत्यર્થઃ,

હૈં, અર્થાત્ ભગવાન્ કે ચતાયે હુણ ચાર વિનયસમાધિકે સ્થાન જૈસે
સુને થે વૈસે હી ગણધર ભગવાન્ ને નિરૂપણ કિયે હૈં ।

શિષ્ય-હે ભદન્ત ! સ્થવિર ભગવાન્ દ્વારા નિરૂપિત વિનય-
સમાધિ કે ચાર સ્થાન કૌન-કૌન હૈં ?

આચાર્ય-હે શિષ્ય ! સ્થવિર ભગવાન્ દ્વારા નિરૂપિત વિનય
સમાધિ કે ચાર સ્થાન યે હૈં-(૧) વિનયસમાધિ, (૨) શ્રુતસમાધિ,
(૩) તપસમાધિ, (૪) આચારસમાધિ ।

‘વિણ્ણ’ इत्यादि । (૧) ચતુર્ગતિ મેં પરિભ્રમણ કરાને વાલે
જ્ઞાનાવરણીય આઠ કર્મોં કા જિસસે નાશ હોતા હૈ, ઉસે વિનય
કહતે હૈં; ગુરુ કી આરાધના કરના-અર્થાત્ ઉનકે સન્મુખ આતે હી
ચલ્લા હો જાના, અભિવાદન (વન્દના) કરના, ઉનકે મનકે અનુકૂલ
પ્રવૃત્તિ કરના ઓર ઉનકી આજ્ઞા કે અનુસાર આહાર વિહાર આદિ

ભગવાનના બતાવેલા વિનયસમાધિના ચાર સ્થાન જેવી રીતે સામળ્યા છે તેવીજ
રીતે ગણધર ભગવાને નિરૂપણ કર્યા છે

શિષ્ય-હે ભદન્ત ! સ્થવિર ભગવાન્ દ્વારા નિરૂપિત વિનયસમાધિના ચાર
સ્થાન કોણ-કોણ છે ?

આચાર્ય-હે શિષ્ય ! સ્થવિર ભગવાન્ દ્વારા નિરૂપિત વિનયસમાધિના ચાર
સ્થાન આ પ્રમાણે છે. (૧) વિનયસમાધિ, (૨) શ્રુતસમાધિ, (૩) તપસમાધિ, (૪)
આચારસમાધિ

‘વિણ્ણ’ इत्यादि-(૧) ચાર ગતિમાં પરિભ્રમણ કરાવનાર જ્ઞાનાવરણી આદિ
આઠ કર્મોંના જેના વડે નાશ થાય છે તેને વિનય કહે છે શુરૂની આરાધના કરવી
અર્થાત્-સામેથી શુરૂને આવતા જોધને ઉઠા થઈ જવું, વદના કરવી, તેમના મનને
અનુકૂલ પ્રવૃત્તિ કરવી અને તેમની આજ્ઞા પ્રમાણે આહાર વિહાર આદિ તમામ કાર્યો

समाधिः=चित्तस्वास्थ्यं, सुखमित्यर्थः, चित्तैकाग्रता वा, विनये, विनयाद् वा समाधिर्विनयसमाधिरिति विग्रहः, विनयजनितानन्दविशेष इत्यर्थः १ ।

श्रुतसमाधिरिति-श्रूयते यत्तत् श्रुतं, भव्यहिताय भगवतोपदिष्टं गणधरैः श्रवणविषयीकृतम् आचाराद्यद्रोपाद्वादिलक्षणम्, श्रुते श्रुताद्वा समाधिः श्रुत-समाधिरिति विग्रहः, श्रुतजनिताऽऽनन्दविशेष इत्यर्थः । २ ।

तपःसमाधिरिति-तपति=दहति भस्मीकरोति अप्रविधं कर्मेति तपः, तपे-रौणादिकोऽमुप्रत्ययः तच्चोदयोदर्यादिद्वादशविधात्मकम्, तपसि तपसो वा समाधिः तपःसमाधिरिति विग्रहः, तपोजनितानन्दविशेष इत्यर्थः ३ ।

आचारसमाधिरिति-चरणं चारः, आ=मर्यादया चारः=प्रवृत्तिः-आचारः=

समस्त कार्य करना विनयका लक्षण है । चित की समता या एकाग्रता को समाधि कहते हैं । विनय से चित्त की समाधि (विनय से या विनय में होने वाले आनन्द) को विनयसमाधि कहते हैं ।

(२) भव्य जीवों के हित के लिए भगवान् तीर्थंकर द्वारा उपदेश किये हुए और गणधर महाराजा द्वारा सुने हुए आचाराङ्ग-आदि अङ्ग उपाङ्ग श्रुत है । श्रुतसे या श्रुत में होने वाली समाधि को श्रुतसमाधि कहते हैं ।

(३) जो आठ कर्मों को भस्म करे सो तप है, उसके अनशन आदि चारह भेद हैं । तपसे या तपमें होने वाली समाधि को तपसमाधि कहते हैं ।

(४) शास्त्रों मर्यादा के अनुसार किये जाने वाले अनुष्ठान (कार्य)

करवां ते विनयनु लक्षणे छे. चित्तनी समता अथवा ज्येष्ठताने समाधि छडे छे. विनयथी चित्तनी समाधि (विनयथी अथवा विनयभा जे आनंद थाय छे ते आनंद) ने विनयसमाधि छडे छे.

(२) लब्ध छुवेना हित भाटे लगवान तीर्थंकर द्वारा उपदेश करअवेला अने गणधर महाराज द्वारा सांकेतिक आचारांग आदि अंग उपांग ते श्रुत छे. श्रुतथी अथवा श्रुतमां थवा वाणी समाधिने श्रुतसमाधि छडे छे.

(३) जे आठ कर्मेनि बरभ करे ते तप छे. तेना अनशन आदि आर वेद छे. तपथी अथवा तपमां थवावाणी समाधिने तपसमाधि छडे छे.

(४) शास्त्रोनी मर्यादा प्रमाणे करवामां आवतुं जे अनुष्ठानकार्य तेने आचार

શાસ્ત્રમર્યાદાયા આવર્જનેન-અભિમુખીકરણેન-મોક્ષાર્થાનુષ્ઠાનમ્, શાસ્ત્રોક્તવિધિ-
નૈવ સમસ્તક્રિયાકારણમ્ इत्यर्थः, આચારે આચારાદ્ વા સમાધિઃ=આચાર
સમાધિઃ, આચારજનિતાનન્દવિશેષ इत्यर्थः ४ । સૂ. ૧॥

વિનયાદીનાં ફલમાહ-‘વિણ્ણ’ इत्यादि ।

મૂલમ્-વિણ્ણ સુણ્ ધ ત્વે, આર્યારે નિચ્ચં^{૧૦} પંડિયાં ।

અભિરમયંતિ અર્પણાં, જે ભવંતિ જિહંદિયાં ॥૧॥

છાયા-વિનયે શ્રુતે ચ તપસિ, આચારે નિત્યં પણિતાઃ ।

અભિરમયંતિ આત્માનં, યે ભવન્તિ જિતેન્દ્રિયાઃ ॥૧॥

ટીકા-યે સાધવો જિતેન્દ્રિયાઃ=વશીકૃતેન્દ્રિયગણાઃ પણિતાઃ=સદસદ્ધિ-
વેકજ્ઞાનસફલીકૃતજીવના ભવન્તિ તે વિનયે=ગુર્વારાધનાલક્ષણે, શ્રુતે=તીર્થકર-
ગણધરમાપિતે શાસ્ત્રે, તપસિ=ઝનોદર્યાદિદ્વાદશવિધે, ચ=પુનઃ, આચારે=શાસ્ત્ર-
મર્યાદાનુલ્લઘ્નપૂર્વકાહારવિહારાદિકરણલક્ષણે, નિત્યં=નિરન્તરમ્, આત્માનં=સ્વ-
કીયં પરકીયં વા, અભિરમયન્તિ વિનયાદ્યનુષ્ઠાનેન પ્રસાદયન્તીત્યર્થઃ ।

‘જિહંદિયા’-इत्यनेन વિનયાદ્યનુષ્ઠાનેऽનુદ્વિષ્ણા એવ તત્સાધયિતું શન્ક્રુવ-
ન્તીતિ સૂચિતમ્, ‘પંડિયા’ इत्यनेन પાપમીરૂત્વમાવેદિતમ્ ॥૧॥

કો આચાર કહતે હૈં આચાર સે યા આચાર મેં હોને વાલી સમાધિ
કો આચારસમાધિ કહતે હૈં ॥સૂ. ૧॥

વિનયાદિ કા ફલ કહતે હૈં-‘વિણ્ણ’ इत्यादि ।

જો સાધુ જિતેન્દ્રિય-इन्द्रियों કો વશમેં કરને વાલે હોતે હૈં,
પંડિત-जिन्होंने સદસદ્ધિવેક જ્ઞાન સે અપને જીવન કો સફલ
કર લિયા હૈ વે વિનય, શ્રુત, તપ ઓર આચાર મેં સ્વ-પર કો નીરન્તર
લગાયા કરતે હૈ અર્થાત્ વિનય આદી કા આચરણ કરકે સ્વ પર કો
સુખી બનાતે હૈં ।

કહે છે- આચાર્યશ્રી એથવા આચાર્યમાં થવાવાળી સમાધિને આચારસમાધિ
કહે છે (સૂ. ૧)

‘વિણ્ણ’ इत्यादि-જે સાધુ ઇન્દ્રિયોને વશ કરવાવાળા છે. તે વિનય, શ્રુત
તપ અને આચારમાં સ્વ-પરને નિરન્તર લગાવ્યો કરે છે અર્થાત્ વિનય-આત્મનું
અસાધ્ય કરીને સ્વ-પરને સુખી બનાવે છે. એટલા માટે તે પંડિત એટલે સંત અને
અંકસત્તા વિવેકી છે, અને તે પોતાના મનુષ્ય બંધને સફલ કરે છે. (૧૧૫-૧૧૬)

વિનયસમાધેર્મેદાનુપદર્શયન્ પ્રથમં ભેદમાહ—‘ચતુર્વિહા’ ઇત્યાદિ ।

મૂલમ્--ચતુર્વિહા ચતુર્ વિનયસંસાહી હવેઈ તંજૈહા—અણુસાંસિજંતો
સુસ્સૂસંઈ ૧,

સમ્મં પહિવજ્જં, ૨, વેયંમારાહંઈ, ૩ ન ચં ભવંઈ અત્તસંપગ્ગહિં, ૪
ચૈત્થં પંયં ભવંઈ । ભવંઈ ચં ઇત્થં સિલોગો” ॥ સૂ. ૨ ॥

છાયા-ચતુર્વિધઃ ચતુર્ વિનયસમાધિર્ભવતિ, તદ્વથા—અનુશાસ્યમાનઃ
શુશ્રૂષતે ૧, સમ્યક્ પ્રતિપદ્યતે ૨, વેદમારાધયતિ ૩, ન ચ ભવતિ આત્મ-
સંપ્રગૃહીતઃ ૪, ચતુર્થે પદં ભવતિ, ભવતિ ચ અત્ર શ્લોકઃ ॥મૂ. ૨॥

ટીકા—ચત્વારિ વિનયસમાધિસ્થાનાનિ પૂર્વે પ્રતિપાદિતાનિ, તત્ર પ્રથમં
વિનયસમાધિનામકં સ્થાનં ચતુર્વિધમ્ । તત્ર ક્રમેણ દર્શયતિ—“તદ્વથા—(૧)
અનુશાસ્યમાનઃ શુશ્રૂષતે ઇતિ, ગુરુણા યસ્મિન્ કર્મિશ્ચિત્ કાર્યે મૃદુર્કર્કશવચ-
નાદિનાઽઽદિશ્યમાનઃસંસ્તઢ્વચનં સાદરં શ્રોતુમિચ્છતીત્યર્થઃ ।

“જીઈંદિયા” પદસે યહ સૂચિન કિયા હૈ કિ જો વિનય આદિ
કે આચરણમેં ચિન્ન નહીં હોતે વેહી ઉસકા પાલન કર સકતે હૈં ।
“પંડિયા” પદસે પાપભીરુતા પ્રગટ કી હૈ ॥૧॥

વિનયસમાધિ કે ચાર સ્થાનો મેં વિનયસમાધિ કે ભેદ
દિખાતે હૈં—“ચતુર્વિહા” ઇત્યાદિ ।

વિનયસમાધિ ચાર પ્રકાર કી હૈ । વહ ઇસ પ્રકાર— (૧) ગુરુ,
કિસી ભી કાર્ય કે લિખ કોમલ યા કર્કશ વાક્યો સે આદેશ દેવેં
તો ઉનકે વચનોં કો આદર કે સાથ સુનને કિ ઇચ્છા કરના ।

‘જિંદિયા’ પદથી એ સૂચિત કરવામાં આવ્યું છે કે :- જે વિનય આદિ
આચરણમાં ખિન્ન થતા નથી તે જ એનું પાલન કરી શકે છે.

‘પંડિયા’ પદથી પાપભીરુતા પ્રગટ કરી છે (૧)

વિનય સમાધિના ચાર સ્થાનોમાં પ્રથમ વિનયસમાધિના લેખે જતાવે છે.

“ચેતુર્વિહા” ઇત્યાદિ.

વિનય સમાધિ ચાર પ્રકારની છે તે આ પ્રમાણે છે - (૧) કોઈપણ કાર્ય
માટે ગુરુ મીઠા શબ્દો અથવા તો કટુ-અપ્રિય શબ્દોથી કઈ પણ આજ્ઞા કરે તો
તેમની આજ્ઞાના વચનોને આદરપૂર્વક સાંભળવાની ઇચ્છા કરવી, (૨) ગુરુ મહારાજ

દ્વિતીયં વિનયસમાધિં દર્શયતિ-(૨) સમ્યક્ પ્રતિપદ્યતે इति, શુરુણા યથાઽઽદિષ્ટો ભવતિ તથૈવ કર્તુમનુમન્યતે-इत्यर्थः । તૃતીયં પદદર્શયતિ-(૩) વેદ મારાધયતીતિ, વેત્યસ્માદ્-हेयोषादेयपदार्थमिति वेदः=શ્રુતજ્ઞાનમ્ તમારાધયતિ, પ્રવચનવિહિતક્રિયાનુષ્ઠાનેન શ્રુતજ્ઞાનં સફલયતીત્યર્થઃ । ચતુર્થમાહ-(૪)-ન ચ ભવતિ આત્મસંપ્રગૃહીતઃ-आत्मैव सम्यक् प्रकर्षेण गृहीतो येन स तथोक्तः, 'અહમેવોત્કૃષ્ટોઽસ્મિ, વિનીતોઽસ્મિ, ઇત્યાદિભાવૈરાત્મશ્લાઘી ન ભવતિ, ચતુર્થ પદં ભવતિ=इदमेव चतुर्थं पदं विनयसमाधिस्थानं भवतीत्यर्थः । ચ=પુનઃ, અવ શ્લોકઃ-‘પેહેઈ’ ઇત્યાદિચતુશ્વરણાત્મકઃ પદ્યવિશેષો ભવતિ=अस्तीत्यर्थः॥મૂ. ૨॥

શ્લોકમાહ-‘પેહેઈ’ ઇત્યાદિ ।

મૂલમ્-પેહેઈ હિયાણુસાસણં, સુસ્સૂસંઈ તં ચં પુણો અહિંદણં ।

નં ચં માળમંણ મંજ્ઞઈ, વિણયસંમાહિ આયઅટ્ટિણ ॥૨॥

છાયા-પ્રેક્ષતે હિતાનુશાસનં શુશ્રૂપતે તચ પુનઃ અધિતિષ્ઠતિ ।

ન ચ માનમદેન માઘાતિ વિનયસમાધીં આત્માર્થિકઃ ॥૨॥

ટીકા-વિનયસમાધીં=વિનયસમાધિવિષયે વિનયસમાધિમધિકૃત્યેત્યર્થઃ આત્માર્થિકઃ=આત્મકલ્યાણાભિલાષુકઃ યદ્વા-‘આયતાર્થી’ ઇતિ છાયા, મોક્ષાર્થી

(૨) શુરુમહારાજ જૈસી આજ્ઞા દેવેં વૈસા હી કાર્ય પ્રસન્નતાપૂર્વક કરના ।

(૩) હિતાહિત કા વેદ (જ્ઞાન) કરાનેવાલે શ્રુતજ્ઞાન કી આરાધના કરના, અર્થાત્ શાસ્ત્રવિહિત આચરણ કરકે શ્રુતજ્ઞાન કો સફલ કરના । (૪) “મૈ હી ઉત્કૃષ્ટ હું વિનીત હું” હસ પ્રકાર કી આત્મ-પ્રશંસા ન કરના, યહી વિનયસમાધિકા ચૌથા સ્થાન (ભેદ) હોતા હૈ । હસી વિષયમેં “પેહેઈ” ઇત્યાદિ શ્લોક હૈ ॥ સૂ. ॥૨॥

વહ શ્લોક હસ પ્રકાર હૈ- ‘પેહેઈ’ ઇત્યાદિ ।

વિનયસમાધિદ્વારા જો આત્મકલ્યાણ કા અભિલાષી હૈ વહ

જેવી આજ્ઞા કરે તેવુંજ કાર્ય, પ્રસન્નતાપૂર્વક કરવું (૩) હિત-અહિતનું જ્ઞાન કરાવનારા શ્રુતજ્ઞાનની અરાધના કરવી, અર્થાત્ શાસ્ત્રવિહિત આચરણ કરીને શ્રુતજ્ઞાનને સફલ કરવું. (૪) હું જ ઉત્કૃષ્ટ છું, વિનીત છું, એ પ્રમાણે પોતાની આત્મશ્લાઘા-પ્રશંસા કરવી નહિ, એ વિનય સમાધિનો એથો ભેદ છે. તે વિષયમાં “પેહેઈ” ઇત્યાદિ ગાથા છે. (સૂ. ૨)

તે ગાથા આ પ્રકારે છે-- ‘પેહેઈ’ ઇત્યાદિ.

આત્માર્થી અથવા મોક્ષાર્થી મુનિ, આચાર્ય ઉપાધ્યાય આદિ પાસેથી બનને

સાધુઃ, હિતાનુશાસનમ્=ઉભયલોકોપકારકોપદેશવચનં શ્રૂણ્ણતે=શ્રોતુમિચ્છતિ, એતેન પ્રથમો વિનયસમાધિર્દર્શિતઃ, ચ=પુનઃ, તત્=શ્રવણગોચરીકૃતં હિતાનુશાનં પ્રેક્ષતે=ધાતૂનામનેકાર્થત્યાત્ સમ્યક્ પ્રતિપદ્યતે, इदं ગુરુપદિદ્દં સમીચીનમિતિ કૃત્વા, ગુરુણા યથા યથાऽऽદિદ્દમ્તથા તથા કર્તુમુદ્યમતે इत्यर्थः, અનેન દ્વિતીયો વિનયસમાધિર્દર્શિતઃ, પુનઃ અધિતિદ્દત્તિ=ગુરુપદિદ્દં યથાવિધિ સમાચરતિ, એતેન તૃતીયો વિનયસમાધિરુક્તઃ । અથ ચતુર્થમાદ-વિનયસમાધિં પ્રાપ્ય તત્કૃતેન માન-મદેન=અહંકારાત્મકેન મદેન ચ 'અહમસ્મિ મદાવિનયી'ત્વમિમાનેનેત્યર્થઃ ન મા-દ્યતિ=ન ચિત્તસમુન્નતિ કુરુતે ॥૨॥

અથ દ્વિતીયં શ્રુતસમાધિં દર્શયતિ-‘ચઙ્ગવિહા સ્વલ્લુ સુયસમાહી’ इत्यादि । मूलम्-चउव्विहंहा खल्लु सुयंसमाही भवइ, तंजहो-सुयं मे भवि-स्सइति अज्झाइअव्वं भवइ । एगग्गचित्तो भविस्सामिति अज्झाइअव्वयं भवइ अप्पाणं ठावइस्सामिति अज्झाइअव्वयं भवइ । ठिओ परं ठावइस्सामिति अज्झाइअव्वयं भवइ चउत्थं पयं भवइ । भवइ अ इत्थं सिलोगो ॥सू०३॥

છાયા-ચતુર્વિધઃ સ્વલ્લુ શ્રુતસમાધિર્ભવતિ, તદ્યથા-(૧) શ્રુતં ભવિષ્ય-તીતિ અધ્યેતવ્યં ભવતિ । (૨) એકાગ્રચિત્તો ભવિષ્યામીતિ અધ્યેતવ્યં ભવતિ ।

मुनि, आचार्य-उपाध्याय आदि से उभय लोकमें उपकारी उपदेश की इच्छा करता है । इससे विनयसमाधि का पहला भेद प्रदर्शित किया । ‘गुरुका उपदेश शुद्ध हृदय से ग्रहण करता है अर्थात् कार्यरूपमें परिणत करने के लिये उद्यत होता है’ इससे दूसरा भेद दिखाया है । गुरुके उपदेश का त्रिधिपूर्वक आचरण करता है’-इससे तीसरा भेद बताया है । और ‘विनयसमाधिप्राप्त अहंकार नहीं करता’ इससे चौथा भेद प्रगट किया है ॥२॥

લોકમા ઉપકારી ઉપદેશની ઇચ્છા કરે છે, એ વડે વિનય સમાધિનો પ્રથમ ભેદ પ્રદર્શિત થયો છે. એટલે કે 'શુદ્ધ' ઉપદેશ શુદ્ધ હૃદયથી ગ્રહણ કરે છે' અર્થાત્ કાર્યરૂપમાં પરિણત કરવા યોગ્ય સમજે છે એ પ્રાકર્યથી બીજો ભેદ બતાવ્યો છે. શુદ્ધ ઉપદેશ તેનું ત્રિધિપૂર્વક આચરણ કરે છે એ ત્રીજો ભેદ બતાવ્યો છે. અને વિનયસમાધિ પ્રાપ્ત કરીને અહંકાર કરતા નથી એ સ્વૈકર્યથી ચોથો ભેદ પ્રગટ થયો છે. (૨)

(૩) આત્માનં સ્થાપયિષ્યામીતિ અધ્યેતવ્યં ભવતિ । (૪) સ્થિતઃ પરં સ્થાપયિ-
ષ્યામીતિ અધ્યેતવ્યં ભવતિ—ચતુર્થં પદં ભવતિ । ભવતિ ચાત્ર શ્લોકઃ ॥સૂ૦ ૩॥

ટીકા—શ્રુતસમાધિઃ=ચતુર્વિધવિનયસમાધિસ્થાનાન્તર્ગતો દ્વિતીયો વિન-
યસમાધિઃ સ્વલ્પ=નિશ્ચયેન ચતુર્વિધઃ=ચતુષ્પ્રકારો ભવતિ=અસ્તીત્યર્થઃ, તદ્વથા-
શ્રુતં મે ભવિષ્યતિ, આચારાદ્વાદિદ્વાદશાદ્ શ્રુતં, તન્મમ ભવિષ્યતિ પ્રાપ્તં ભવિ-
ષ્યતિ, इति हेतोः અધ્યેતવ્યં=પઠિતવ્યમ્ અભ્યસનીયં ભવતિ=અસ્તીત્યર્થઃ । અનેન-
પ્રથમઃ ચતસમાધિરુક્તઃ (૧) ॥ એકાગ્રચિત્તો ભવિષ્યામિ=સ્થિરચિત્તે ભવિષ્યામિ,
નતુ વિક્ષિપ્તચિત્તં इति અધ્યેતવ્યં ભવતીતિ પૂર્વવત્, અનેન દ્વિતીયઃ શ્રુતસમાધિ-
રુક્તઃ (૨) ॥ આત્માનં સ્થાપયિષ્યામિ=અધ્યયનં કુર્વન્ વિદ્વાતશાસ્ત્રરહસ્યઃ સન્ સંયમ-
માર્ગે આત્માનં સ્થિરીકરિષ્યામિ, इति हेतोः અધ્યેતવ્યં ભવતીતિ પૂર્વવત્ । અનેન તૃતીયઃ
શ્રુતસમાધિરુક્તઃ (૩) અથ ચતુર્થમાહ—સ્થિતઃ=સંયમમાર્ગે દૃઢઃ સન્, પરમ્=
અન્યં સ્થાપયિષ્યામિ=સ્થિરીકરિષ્યામિ, इति हेतोः અધ્યેતવ્યં ભવતીતિ પૂર્વવત્ ।

अब दूसरी श्रुतसमाधि कहते हैं—‘चउन्विहा इत्यादि ।

વિનય સમાધિ કે ચાર ભેદોં મેં સે દૂસરી શ્રુતસમાધિ ચાર પ્રકાર કી હૈ— (૧) આચારાદ્વાદિ શાસ્ત્ર મુદ્દે પ્રાપ્ત હોંગે ફસલિયે ઉનકા અધ્યયન કરના ચાહિયે । (૨) મૈં એકાગ્ર (સ્થિર) ચિત્તવાલા હોજંગા, મેરા મન ઇધર ઉધર નહીં જાયગા, ફસલિયે શાસ્ત્રો કા અભ્યાસ કરના ચાહિયે (૩) શાસ્ત્રોકા અધ્યયન કરકે ઉનકા રહસ્ય સમજકર આત્મા કો મોક્ષમાર્ગ મેં સ્થાપિત કરંગા, ફસલિયે શાસ્ત્રોં કા અભ્યાસ કરના ચાહિયે । (૪) મૈં સંયમ માર્ગ મેં સ્થિર રહ કર દૂસરોં કો ભી સ્થિર કરંગા, ફસલિયે અધ્યયન કરના ચાહિયે । યહ શ્રુતસમાધિ

હવે બીજી શ્રુતસમાધિ કહે છે—

‘ચઉન્વીહા’ ઇત્યાદિ—વિનયસમાધિના ચાર ભેદોમાં જે બીજી શ્રુતસમાધિ છે તે ચાર પ્રકારની છે. (૧) આચારાગ આદિ શાસ્ત્ર મને પ્રાપ્ત થયે, એટલા માટે તેનું અધ્યયન કરવું જોઈએ (૨) હું એકાગ્ર-સ્થિર ચિત્ત વાળો થઈશ, મારું મન જ્યાં-ત્યાં જશે નહિ, એ માટે શાસ્ત્રોનો અભ્યાસ કરવો જોઈએ (૩) શાસ્ત્રોનું અધ્યયન કરી તેનું રહસ્ય સમજીને આત્માને મોક્ષ માર્ગમાં સ્થાપિત કરીશ, એ માટે શાસ્ત્રોનો અભ્યાસ કરવો જોઈએ. (૪) હું સંયમ માર્ગમાં સ્થિર રહીને બીજાને પણ સ્થિર કરીશ, એ માટે અધ્યયન કરવું જોઈએ, આ શ્રુતસમાધિનો એથો ભેદ છે. આ વિષયમાં ગાથા છે. (સૂ ૩)

इदं चतुर्थं परं श्रुतमभिधानं नानि=अन्योन्यः ॥ नानि चात्र श्लोक इति= एतद्व्यतिरेकदिनार्थमिति 'नान' इत्यादि पदसंयम इत्यर्थः ॥ सू० ३॥
श्लोकमाह—'नान' इत्यादि ।

મૃત્યુ-નાળમેગગચિત્તો યે. 'ઠિઓ યે ટાવેડે પરં' ॥

સુચાંણિ યે અહિજિનાં, રંઓ સુચસમાહિણં ॥ ૩ ॥

ત્રાપા-જ્ઞાનમેગગચિત્તોય સ્થિતય સ્થાપયતિ પમ્ ॥

શ્રુતાનિ ચાચીત્ય, સ્તઃ શ્રુતસમાધો ॥૩॥

ટીકા-યઃ શ્રુતાનિ=અનાગદાદીનિ અચીત્ય=ચરિત્તમ શ્રુતમમાધૌ શ્રુત-જ્ઞાનજનિતાનન્દવિશેષે સ્તો=નિષ્ક્રાં ગતિ. મન્ય જ્ઞાનં ભવતિ (૧) મ ન સ્વયમેતાશ્રયીયઃ=સ્થિરચિત્તઃ (૨) । તયા સ્થિતો=શરણયત ભવતિ (૩) । પમ્ અન્ય શ્રુતમાર્ગે સ્થાપયતિ=નિર્મીરત્તોતિ ચેત્યર્થઃ (૩) ॥૩॥

ત્રીતીય તપઃગમાધિમાહ—'ચડવિહા ચત્તુ તતમમાધો' ઇત્યાદિ ।

મૃત્યુ-ચડવિવંહા ચત્તુ તવમસોહિ ભવંહ. તંજંહા નો' હહલોગદુ-

યાણં તવમહિટ્ટિજા । નો પરલોગેદુયાણં તવમિહિટ્ટિજાં ॥

નો કિત્તિવંતસદસિલોગદુયાણં તવમંહિટ્ટિજાં । મંત્રતથ

નિજ્જેરદુયાણં તવમંહિટ્ટિજાં. ચડતંયં પવં ભવંહ । ભવંહ

યેં હરંથે 'સિલોગો ॥૪॥ સૂ० ॥

કા ચૌથા પદ (ભેદ) હોંતા હૈ । હસી વિષય મેં શ્લોક હૈ ॥ સૂ. ૩॥

શ્રુતમમાધિ કે વિષય મેં શ્લોક કહતે હૈ—'નાળ' ઇત્યાદિ ।

(૧) જો મુનિ. આચારાદ્ધ આદિ શાસ્ત્રોક્તા અધ્યયન કરકે શ્રુતસમાધિ મેં લીન હો જાતા હૈ હસે મન્યજ્ઞાન કી પ્રાપ્તિ હોતી હૈ । (૨) હસકા મન ણકાય (સ્થિર) હો જાતા હૈ । (૩) ઘટ અપની આત્મા કો સંયમમાર્ગ મેં સ્થિર કરતા હૈ । (૪) અન્ય મન્ય જીવોં કો ધર્મ માર્ગ મેં સ્થાપિત કરતા હૈ ॥૩॥

શ્રુતમમાધિ વિષયની ગાથા—'નાળમેગગચિત્તોય' ઇત્યાદિ—(૧) જે મુનિ આચારાંગ આદિ શાસ્ત્રોનુ અધ્યયન કરીને શ્રુતમમાધિમાં લીન થઈ જાય છે, તેને સમ્યજ્ઞાન પ્રાપ્તિ થાય છે. (૨) તેનું મન એકાગ્ર-સ્થિર થઈ જાય છે. (૩) તે પોતાના આત્માને સંયમ માર્ગમાં સ્થિર કરે છે. (૪) અને બીજા લોક્ય જીવોને ધર્મ માર્ગમાં સ્થાપિત કરે છે. (૩)

છાયા-ચતુર્વિધઃ खलु तपःसमाधिर्भवति । तद्यथा-नेह लोकार्थतायै तपोऽधितिष्ठेत् । परलोकार्थतायै तपोऽधितिष्ठेत् । नो कीर्ति-वर्ण-शब्द-श्लोकार्थतायै तपोऽधितिष्ठेत् । नान्यत्र निर्जरार्थतायाः तपोऽधितिष्ठेत्, चतुर्थं पदं भवति । भवति चात्र श्लोकः ॥ सू० ४ ॥

टीका-तपःसमाधिः= विनयसंमाધેસ્તૃતીયો ભેદઃ खलु=निश्चयेन चतુર્વિધો भवतीत्यन्वयः । तद्यथा-‘नेहलोकार्थतायै’ इत्यादिषु सर्वत्र स्वार्थे तलू । इह लोकार्थतायै=लब्ध्यादिप्राप्त्यर्थं तपः=अनशनादिलक्षणं, नाधितिष्ठेत्=न कुर्यात्, अनेन प्रथमस्तपःसमाधिरुक्तः । परलोकार्थतायै=भवान्तरे देवादिसुखप्राप्त्यर्थं तपो न कुर्यादिति द्वितीयस्तपःसमाधिः । कीर्तिः=‘अहो अयं पुण्यभागी’ -त्यादिसर्वव्यापिसाधुवादः, वर्णः=एकदिग्व्यापिसाधुवादः, शब्दः=अर्धदिग्व्यापिसाधुवादः, श्लोकः=तत्रैव गुणवर्णनम्, एवं च कीर्त्यादिकामनया तपो नाधितिष्ठेत्=न कुर्यात्, इति तृतीयस्तपःसमाधिः । अथ चतुर्थमाह-‘नान्यत्रे’ त्यादि । निर्जरार्थताया अन्यत्र= निर्जरानिमित्तं मुक्त्वा अन्यनिमित्तमधिकृत्य तपो नाधितिष्ठेत्, इति चतुर्थं पदं भवति, इदं चतुर्थं स्थानं तपःसमाधेर्भवतीत्यर्थः । ‘भवति । चात्रे’-ति अत्रार्थं श्लोकः=‘विविहगुणे’-त्यादि पञ्चं च भवति=अस्तीत्यर्थः ॥ सू० ४ ॥

તીસરી તપસમાધિ કહતે હૈં—‘ચઙ્ચિહા’ ઇત્યાદિ ।

વિનયસમાધિ કા તીસરા ભેદ તપસમાધિ હૈ । ઉસકે ચાર ભેદ હૈં—(૧) ઇહલોક સમ્બન્ધી લબ્ધિ આદિ કી પ્રાપ્તિ કી ઇચ્છા સે તપ ન કરે । (૨) પરલોકમેં સ્વર્ગ આદિ કે કામ ભોગોં કી વાંછા સે તપ ન કરે । (૩) ‘અહો ! યહ વડા પુણ્યાત્મા હૈ’ ઇસ પ્રકાર સર્વત્ર ફેલને વાલે યશ કો કીર્તિ કહતે હૈં; એક દશામેં ફેલે હુએ યશ કો વર્ણ કહતે હૈં; આધી દિશામેં ફેલે હુએ યશ કો શબ્દ કહતે હૈં. તથા જહાં રહે વહીં પ્રશંસા હોને કો શ્લોક કહતે હૈં । इन सब

‘ચઙ્ચિહા’ ઇત્યાદિ-વિનયસમાધિનો ત્રીજો ભેદ તપસમાધિ છે. તેના ચાર ભેદ છે (૧) આ-લોક સમ્બન્ધી લબ્ધિ વગેરે પ્રાપ્તિની ઇચ્છાથી તપ કરે નહિ. (૨) પરલોકનાં સ્વર્ગ આદિના કામલોગોની વાંછના થી તપ કરે નહીં (૩) આહો ! આ મહાન પુણ્યાત્મા છે, આ પ્રમાણે સર્વત્ર ફેલાઈ જવો વાળા યશને કીર્તિ કહે છે, એકદશ દિશામાં ફેલાએલા યશને વર્ણ કહે છે. અહીં દિશામાં ફેલાએલા યશને શબ્દ કહે છે તથા જ્યાં રહે છે ત્યાજ થાય તેને શ્લોક કહે છે, આ સર્વત્રી અભિલાષથી તપ કરે

श्लोकमाह—'विविधगुण' इत्यादि ।

वृत्त-विविधगुणतत्त्वोप, निजं भवेद् निरासं निजं रट्टिग ।

तत्र सा धुणेह पुण्योपायं, जुंनो सया तत्र समोद्विग । ४।

जाया-विविधगुणतत्त्वः, निजं भवति निगमकः निजं गतिः ।

तस्या धुणेहि पुण्योपायं, युक्तः सदा तपःसमाधि ॥४॥

टीका—तपःसमाधि=तपःसमाधिरित्येव सदा=नित्यं युक्तः=मनोतत्त्वयोगयोगवा-
न साधुः विविधगुणतत्त्वः=विशिष्टाः=सन्नायन्यादिभ्यां अनेकविधाः साधोक्ताः
गुणा यस्मिन् तद् विविधगुणं, तत्र तत्र इति विविधगुणतपः, तस्मिन् सतः=
संयमो भवति न तु लब्ध्याय तपः करोतीति भावः १। नित्यं=सदा निगमकः=
प्राग्विक्रमेणादिगुणानामस्मिन् भवति । 'भवति' इत्यस्य देहादीपयन्यायेन
पूर्वम् अग्रे न सन्त्यः २। निजं गतिः=तन्निजं गतिं भवति न तु कीर्तिवर्ण-
शब्दश्लोकार्थीति भावः ३, स तपसा=तपश्चर्यायां पुण्योपायम्=अनेकभवोपाजितं

की अभिलाषा से तप न करे । (४) केवल कर्मों की निर्जग के अभिप्राय
के सिवाय अन्य निमित्त से तप नहीं करे । इसी विषय में श्लोक है ॥४॥

श्लोक कहते हैं—'विविधगुण' इत्यादि ।

तपसमाधि में निरन्तर मन चचन काया के योग को लगाने
वाला मुनि लब्धि आदि की वांछ को छोड़कर रत्नावली आदि शास्त्रोक्त
अनेक गुण वाले तपमें तत्पर रहता है १। परन्तु क सम्यन्धी देवादि
सुखों की आशा नहीं रखता है २। कीर्ति वर्ण शब्द श्लोक—की आशा
को अर्थात् श्लोक में यज्ञ फैलाने की वांछा को त्यागकर केवल कर्मों की
निर्जरा चाहने वाला होता है ३। वह तपस्या से अनेक भवोपाजित

नहीं (४) केवल कर्मों की निर्जरा इत्यादि अभिप्रायही न तप करे, अन्य निमित्तही
करे नहीं, आ विषयमां गाथा छे, (४)

'विविध गुण' इत्यादि—तपसमाधिमां मन चचन कायाना योगने लगाववाला
साधु लब्धि आदिनी वांछाने भूरीने रत्नावली आदि शास्त्रोक्त अनेक सुखवाणा तपमां
लीन रहे छे (१) परलोह संयन्धी देवादि सुखोनी आशा करता नहीं, (२) कीर्ति
वर्ण शब्द श्लोकनी आशाने अर्थात् लोकमा जय देलाववाणी छाने भूरी केवल
कर्मोंनी निर्जराकरे छे छे, (३) ते तपश्चर्याधी अनेक भवोनी पाप राशिने अपावे
(४) तात्पर्य को छे छे तपसमाधिमां सदा संलग्न, विषय तृप्ता रहित, कर्मनिर्जरा

पापपुञ्जं धुनोति=प्रक्षपयति कर्मनिर्जरार्थमेव तपः करोतीति भावः ४। तथा च तपःसमाधौ सदा युक्त एव विषयवितृष्णो निर्जरार्थी तपश्चरणेन पुरातनपापमपोहितुं प्रभवति, न तु कदाचित् कदाचित् कीर्त्यादिकाभ्युक्तस्तपश्चरन्नापीत्याशयः ॥४॥

अथाचारसमाधिं प्रदर्शयति—‘चउन्विहा खलु आचार०’ इत्यादि ।

मूलम्—चउन्विहा खलु आचारसमाही भवइ-तंजहा-नो^१ इहलोगंठु-याए आचारमहिट्टिज्जा । नो^२ परलोगंठुयाए आचारमहिट्टिज्जा । नो^३ कित्तिवन्नसदसिलोगट्टुयाए आचारमहिट्टिज्जा । नन्नैत्थ आरहंतेहिं हेउंहिं आचारमहिट्टिज्जा, चउत्थं पयं^४ भवइ^५ । भवइ^६ यं इत्थं सिलोग ५॥

छाया—चतुर्विधः खलु आचारसमाधिर्भवति । तद्यथा—नेहलोकार्थमाचारमधितिष्ठेत् । न परलोकार्थमाचारमधितिष्ठेत् । न कीर्तिवर्ण शब्दश्लोकार्थमाचारमधितिष्ठेत् । नान्यत्र आर्हतेभ्यो हेतुभ्यो आधारमधितिष्ठेत् चतुर्थं पदं भवति । भवति चात्र श्लोकः ॥ ५ ॥

टीका—आचारसमाधिः=विनयसमाधिभेदचतुष्टयघटकश्चतुर्थः खलु चतुर्विधः=चतुष्प्रकारो भवति । तद्यथा—नेहलोकार्थमित्यादि, अयं प्रथमः । न पर-

पापराशिको खपाता है ४। तात्पर्य यह कि—तपसमाधि में निरन्तर संलग्न विषयतृष्णा रहित कर्मनिर्जराका अभिलाषी मुनि ही तपश्चर्या से पुराने अनेक भवों के पापों को खपाने में समर्थ होता है किन्तु कभी कभी कीर्त्ति आदिकी इच्छा से तप करने वाला कर्मा को नहीं खपा सकता ॥४॥

अब चौथी आचारसमाधि कहते हैं—‘चउन्विहा’ इत्यादि ।

विनयसमाधि का चौथा भेद आचारसमाधि है । उसके भी चार भेद हैं—(१) इस लोक में कीर्त्ति आदि के लिए आचार का पालन

अभिलाषी मुनिज तप वडे अनेक लेखना पापेने अपाववाभा समर्थ होय छे परन्तु कोइ कोइ वर कीर्त्तिआदिनी छुछाथी तप करना कर्मेनि नहीं अपावी शके (४)

हुवे चौथी आचारसमाधि कहे छे :- ‘चउन्विहा’ इत्यादि—

विनय समाधिना चौथे भेद-ते आचारसमाधि-छे अने तेना पापु आर लेह छे (१) आ लोकनी कीर्त्ति भोगवानी आधाथी आचारनु पालन करे नहि, (२) परलोकना

लोकार्थमित्यादि, अयं द्वितीयः । न कीर्त्यार्थमित्यादि, अयं तृतीयः । चतुर्थमा-
चारसमाधिमाह—आर्हतैभ्यः आर्हतसिद्धान्तानुधाविभ्यो हेतुभ्यः अन्यत्र=आर्हत
सिद्धान्तोक्तहेतून् मुक्त्वाऽन्यहेतुमाश्रित्येत्यर्थः, आचारं=क्रियाकलापं नाऽधितिष्ठेत्=
नाऽऽचरेत् जिनोक्ततत्त्वमभिमुखीकृत्यैव संयमं पालयेदिति भावः । इदमेव
चतुर्थं पदम्=आचारसमाधेस्तुरीयं स्थानं भवति=अस्तीत्यर्थः । अत्र आचारसमा
धिविषये श्लोकः—‘जिणवयण’ इत्यादिरूपं पद्यं च भवति=अस्तीत्यर्थः ॥ ५ ॥
श्लोकमाह—‘जिणवयण’ इत्यादि ।

मूलम्—जिणवयणरए अतित्तिणे, पडिपुञ्ञाययझाययट्टिए° ।

आचारसमाहिसंवुडे, भवइ यं दंते° भावसंधए° ॥ ५ ॥

छाया—जिनवचनरतः अतिन्तिणः, प्रतिपूर्णः आयतमायतार्थिकः

आचारसमाधिसंवृतः, भवति च दान्तो भावसन्धकः ॥ ५ ॥

टीका—आचारसमाधिसंवृतः=आचारे समाधिः आचारसमाधिः, तेन
संवृतः=आचारसमाधिना निरुद्धास्रवद्वारः साधुः जिनवचनरतः=प्रवचनतत्परः;
अतिन्तिणः=भिक्षाप्रभृतेरलाभेऽपि किञ्चिदप्यभाषी । यद्वा कटुवचनैः केनाऽपि

न करे । (२) परलोक के विषय सुखो की अभिलाषा से आचार
का पालन न करे । (३) कीर्ति आदि की कामना करके आचार का
पालन न करे । (४) आगम में प्रतिपादित निर्जरा के लिए ही
मूलोत्तर गुण रूप आचार का पालन करे । अन्य निमित्त से न करे ।
यही चौथा पद-आचारसमाधि का चौथा भेद है । इस विषय में
श्लोक है—‘जिणवयण’ इत्यादि ॥ ५ ॥

श्लोक कहते हैं—‘जिणवयणरए’ इत्यादि ।

आचारसमाधि के द्वारा आस्रव के द्वार को रोकने वाला साधु,
प्रवचन में लीन भिक्षा आदि का लाभ न होने पर भी तन तनाट

विषय सुभो भेजववानी अल्लिळाषाथी आचारनु पालन करे नहि, (४) आगममा प्रति-
पादित प्रयोजन भाटे न भूषोत्तरगुणरूप आचारनु पालन करे पीण निमित्तथी करे
नहि. आ बोधुं पद ते आचारसमाधिने बोधो वेद छे आ विषयमां गाथा छे :-
‘जिणवयण’ इत्यादि [५]

‘जिण’ इत्यादि. आचारसमाधि द्वारा आस्रव द्वारने रोकनारा साधु प्रवचनमां
धीन होय छे अने भिक्षा वगैरेने लाभ न भणे तो पण बोधवाणो शब्द बोधता नथी

કથિતઃ સન્ વડવડ-શબ્દેન વદતિ સ તિન્તિણઃ, ન તિન્તિણોઽતિન્તિણઃ । તથા પ્રતિપૂર્ણઃ સૂત્રાદિના । આયતમાયતાર્થિક=અત્યન્તં મોક્ષાભિલાષી । દાન્તો=જિતેન્દ્રિયઃ । ભાવસંધકો=ગુર્વાધમિપ્રાયવર્તી વિનયીત્યર્થઃ । ભવતિ=સંપદ્યતે આચારસમાધિ તત્પરાણામેતે ગુણાઃ સંપદ્યન્તે इति ભાવઃ । ‘જિણવચણરણ’ इत्यनेन વીતરાગવચનવ્યતિરિક્તસ્વીકરણમ્ આત્મદ્વિતાય ન ભવતીતિ સૂચિતમ્ । ‘અતિતિણે’-इतिपदेन गाम्भीर्यवचनं, जिनवचनाऽलघुत्वं च व्यञ्जितम् ।

‘પડિપુન્ન’-इत्यनेन सम्यग्ज्ञानक्रियावचनम्, ‘आययद्विण’ इत्यनेन पौद्गलिकसुखानमिलापित्वं, ‘दंते’-इत्यनेन इन्द्रियदमनाभावे आचारपालनाऽ-

શબ્દ ન કરને ચાલા, અથવા કિસી ને કટુક વાક્ય કહ મી દિયા હો તો પીછા કુછમી નહી ધોલને ચાલા, સૂત્રાદિ સે પરિપૂર્ણ ઓર વિનયી હોતા હૈ । તાત્પર્ય યહ કિ આચારસમાધિ મેં તત્પર મુનિ, અનેક ગુણ પ્રાપ્ત કર લેતા હૈ ।

“જિણવચણરણ” પદસે યહ પ્રગટ કિયા હૈ કિ-વીતરાગ કે સિવાય અન્ય કે વચનોં સે આત્મા કા કલ્યાણ નહીં હો સકતા “અતિતિણે” પદસે સમ્યગ્ જ્ઞાન ઓર સમ્યક્ ચારિત્ર “આયયદ્વિણ” પદસે વિના હિન્દ્રિયોં કા દમન કિયે આચાર પાલને કા અસામર્થ્ય, ઓર “ભાવસંધણ” પદસે ગુરુકે અભિપ્રાય સે વિમુક્ત વ્યક્તિકા આત્મ-કલ્યાણ ન હોના પ્રગટ કિયા હૈ । પહેલે કહી હુઈ આચારસમાધિ, વિધિરૂપસે સમસ્ત અનર્થોં કા નિવારણ કરનેવાલી, તથા સર્વ મનોરથોં કા સાધને વાલી હૈ ઇસલિયે માનનીય હોને કે કારણ ‘જિણવચણરણ’

અથવા કોઈએ કડવાં વચનો કહ્યા હોય તો પણ કોઈવાર તેના પર શેષ નહિ કરવાવાળા સૂત્રોના જ્ઞાનથી પરિપૂર્ણ અને વિનયી હોય છે તાત્પર્ય એ છે કે :- આચાર-સમાધિમાં તત્પર મુનિ અનેક ગુણ પ્રાપ્ત કરી લીએ છે

‘જિણવચણરણ’ પદથી એ પ્રગટ કર્યું છે કે :-વીતરાગનાં વચનો વિના બીજાનાં વચનોથી આત્માનુ કલ્યાણ થઇ શકેતું નથી. ‘અતિતિણે’ પદથી સમ્યગ્જ્ઞાન અને સમ્યક્ ચારિત્ર ‘આયયદ્વિણ’ પદથી હિન્દ્રિયોના દમન વિના આચાર પાલનમાં અસમર્થતા અને ‘ભાવસંધણ’ પદથી ગુરુના અભિપ્રાયથી વિમુક્ત વ્યક્તિનું આત્મ-કલ્યાણ થતું નથી એ પ્રગટ કર્યું છે પ્રથમ કહેલી આચારસમાધિ, વિધિરૂપથી સમસ્ત અનર્થોનું નિવારણ કરવા વાળી, તથા સર્વ મનોરથોને સિદ્ધ કરવા વાળી, એ, એ માટે શ્રેષ્ઠ હોવાના કારણે ‘જિણવચણરણ’ પદથી પ્રથમ કહેવામાં આવી છે. કોઈ પણ પ્રકારની-

सामर्थ्यम्, 'भावसन्धे'—इत्यनेन च गुरुतात्पर्यप्रतिबलस्यात्मकल्याणं न भवतीत्यावेदितम् । पूर्वप्रतिपादितश्चतुर्थ आचारसमाधिर्विधिरूपतया सर्वानर्थ-निवारकत्वेन सकलसमीहितसाधकत्वेन च-अभ्यर्हितत्वात् प्रथमं 'जिणवयणरण' इतिपदेन श्लोके प्रदर्शितः । अन्ये त्रयो भेदास्तु कामनानिषेधपराः 'अर्तित्तिणे' इत्यादिनाऽनेकपदेन पद्यगतेन प्रतिपादिताः, इति ध्येयम् ॥ ५ ॥

सर्वसमाधिफलं प्रदर्शयति—'अभिगम' इत्यादि ।

मूलम्—अभिगम चउरो समाहिओ, सुविसुद्धो सुसमाहिअप्पओ ।

विउलं हिअं सुहावहं पुणो, कुँवइ अं सो पर्यं खेममप्पणो ॥६॥

छाया-अभिगम्य चतुरः समाधीन्, सुविशुद्धः सुसमाहितात्मा ।

विपुलं हितं सुखावहं पुनः, करोति च स पदं क्षेममात्मनः ॥६॥

टीका-सुविशुद्धः=मनसा वचनेन कायेन च परिपूतःसुसमाहितात्मा=सप्तदशप्रकारे संयमे स्थिरचित्तः स साधुः चतुरः समाधीन्=विनयसमाधि-श्रुत-समाधि-तपःसमाध्याचारसमाधीन् अभिगम्य=विदित्वा आत्मनः=स्वस्य, वि-पुलं=महाफलजनकत्वान्मदत् हितम्=आनन्ददायकं, पुनःसुखावहं=परमशर्मजनकं, क्षेमं=सकलकर्मविप्लवशून्यं पदं=स्थानं मोक्षरूपं करोति=साधयति ।

पदसे पहले कही गई है । किसी प्रकार का कामना के बिना किये जाने वाले तीन भेद 'अर्तित्तिणे' इत्यादि अनेक पदों द्वारा प्रतिपादित किये गये हैं ॥५॥

अब सब समाधियोंका फल दिखाते हैं—'अभिगम' इत्यादि ।

मन वचन काय से शुद्ध सत्तरह प्रकार के संयम में मनको स्थिर रखनेवाला साधु, विनयसमाधि, श्रुतसमाधि, तपसमाधि और आचारसमाधि को जानकर महान् फल का जनक होने से महान्, हितकारी, सुखदायक, तथा सकल कर्मों से रहित मोक्षरूप पदको प्राप्त करता है अर्थात् अपनी आत्माको मुक्त बना लेता है । 'सुविसुद्धो' पदसे

कामना बिना करवाभां आवतां त्रिषु लेह 'अर्तित्तिणे' इत्यादि अनेक पदों द्वारा प्रति-पादित करवाभा आव्या छे [५]

इसे सर्व समाधियोंना इष्टाने अतावे छे:- 'अभिगम' इत्यादि मन, वचन, अने कायाथी शुद्ध सत्तर प्रकारना संयमभा मनने स्थिर 'संभवां वाणा साधु, विनय-समाधि, श्रुतसमाधि, तपसमाधि, अने आचारसमाधिने जाली महान् इष्टाने उत्पन्न करनार होवाथी महाहितकारी, सुखदायक, तथा सकल कर्मोंथी रहित मोक्षरूप पदने प्राप्त करे छे. अर्थात् पोतात्मा आत्माने मुक्त अतावे छे. 'सुविसुद्धो' पदथी मुनिनी-

‘સુવિમુદ્ધો’ इत्यनेन मुने रागद्वेषविनिर्मुक्तत्वं, ‘सुसमाहिअप्पओ’ इत्यनेन अखण्डितसमाधिमण्डितत्वं सूचितम् ।

‘विउलं’ इति विशेषणेन मोक्षस्याऽनन्तचतुष्टयवत्त्वं, ‘हिय’-मित्यनेन मुमुक्षुणामभिलषणीयत्वं ‘सुहावहं’ इत्यनेन दुःखोच्छेदस्वरूपत्वम् । ‘खेमं’-इत्यनेन सकलोपाधिरहितत्वमावेदितम् ॥६॥

एतदेव स्पष्टीकरोति-‘जाइमरणाओ’ इत्यादि ।

मूलम्--जाइमरणाओ मुच्चइ, ईत्थं च चइए^१ सव्वंसो ।

सिद्धે વાં હવંઈ સાસે, દેવે^૨ વાં અપ્પરે મંહિદ્ધિ^૩ ॥

તિવેસિ^૪ ॥૭॥

छाया-जातिमरणान्मुच्यते, इत्थंस्थं च त्यजति सर्वशः ।

सिद्धो वा भवति शाश्वतो देवो वा अल्परजा महर्धिकः। इतिब्रवीमि ॥७॥

टीका-असौ विनयसमाधिसमाराधकः साधुः, जातिमरणात्=जातिश्च मरणं चेति समाहारद्वन्द्वः तस्मात्=तथोक्तात् जन्मवन्धान्मृत्युवन्धाच्च मुच्यते=मुक्तो भवति । च=पुनः, इत्थंस्थं=इत्थम्=अनेन प्रकारचतुष्टयेन तिष्ठतीति इत्थंस्थं तत्, नरनारकादि-

मुनिकी रागद्वेषरहित वृत्ति, ‘सुसमाहि-अप्पओ’ से અર્ચક સમાધિ સૂચિત કી હૈ ‘વિઉલ’ વિશેષણ સે મોક્ષમેં અનન્તચતુષ્ટય, ‘હિઅં’ સે મોક્ષાર્થિયોંકી અભિલષણીયતા ‘સુહાવહં’ સે દુઃખોંકા સર્વથા નાશ, ‘ખેમ’ સે સકલ ઉપદ્રવોંસે રહિનતા પ્રગટ કી હૈ ॥૬॥

‘જાઈમરણાઈ’ इत्यादि । विनयसमाधि की आराधना करनेवाला साधु, जन्म और मरण के बन्धन से मुक्त होजाता है । नर, नारक आदि कर्मजन्य पर्यायोंको त्याग देता है और कर्मों के नाश पुनरा-

રાગ-દ્વેષ રહિત વૃત્તિ ‘સુસમાહિઅપ્પઓ’ પદથી અખંડ સમાધિની સૂચના કરવામા આવી છે ‘વિઉલ’ વિશેષણથી મોક્ષમા અનન્તચતુષ્ટય, ‘હિઅં’ પદથી મોક્ષાર્થિઓનુ અભિલાષાપણુ, ‘સુહાવહં’ પદથી દુઃખોના સર્વથા નાશ ‘ખેમં’ પદથી સકલ ઉપદ્રવોથી રહિતપણુ પ્રગટ કર્યું છે [૬]

‘જાઈમરણાઈ’ इत्यादि विनयसमाधिनी आराधना કરવા વાળા સાધુ, જન્મ અને મરણના બન્ધથી મુક્ત થઈ બંધ છે નર-નાન્દી આદિ કર્મજન્ય પર્યાયોને ત્યજી દે છે. અને કર્મોના નાશ કરી, પુનરાગમનરહિત મોક્ષને પ્રાપ્ત થઈ સિદ્ધ થઈ

નામવીજં વર્ણસંસ્થાનાદિ, સર્વશઃ=સર્વથા, ત્યજતિ=મુક્તિ. વા=નિશ્ચયેન, શાશ્વતઃ=પુનરાગમનવર્જિતઃ, સિદ્ધો ભવતિ, સકલકર્મપ્રક્ષયાદિતિ ભાવઃ. વા અથવા અવશિષ્ટે સતિ કર્મણિ, અલ્પરજા=અવશિષ્ટાલ્પકર્મમલ સન્ મૃત્વા મહર્દિકાં અનુત્તરોઽનુત્તર-વૈમાનિકાદિરિત્યર્થ દેવો ભવતિ. ઇતિબ્રવીમીતિ પૂર્વવત્ ॥૭॥

इति विनयसमाधिनामनवमाध्ययने चतुर्थ उद्देशः समाप्तः ॥

इति श्री विश्वविख्यात-जगद्धलभ-प्रसिद्धवाचक-पञ्चदशभाषाकलितललित-
कलापाऽऽलापकप्रविशुद्भगद्यपचनैकग्रन्थनिर्मापक-वादिमानमर्दक-शाहू-
छत्रपतिकोल्हापुरराजप्रदत्त 'जैनशास्त्राचार्य' पदभूषित-कोल्हापुर-
राजगुरु-बालब्रह्मचारि-जैनाचार्य-जैनधर्मादिवाकर-पूज्यश्री-
घासीलाल-व्रतिविरचितायां श्रीदशवैकालिकसूत्र-
स्याऽऽचारमणिसञ्जुषारूपायां व्याख्यायां-
नवमं विनयसमाधि नामकमध्ययनं
समाप्तम् ॥९॥

ગમનરહિત મોક્ષકો પ્રાપ્ત હોકર સિદ્ધ હો જાતા હૈ, અથવા કુછ કર્મ શેષ રહ જાને પર ઉપશાન્તકામવિકાર વાલા ઋદ્ધિધારી અનુત્તર વૈમાનિક દેવ હોતા હૈ ॥૭॥

શ્રી સુધર્મા સ્વામી જમ્બૂસ્વામીસે કહતે હૈં-હે જમ્બૂ ! ભગવાનસે મૈને જૈસા સુના હે વૈસા હી તુજે કહતા હૂં ॥

इति विनयसमाधिनामक नववाँ अध्ययनका चौथा उद्देश समाप्त हुआ ॥८॥

। इति नववाँ अध्ययन समाप्त ।

બીય છે અથવા થોડા કર્મ શેષ રહી જતાં ઉપશાન્તકામવિકાર વાળા ઋદ્ધિધારી અનુત્તર વૈમાનિક દેવ થાય છે (૭)

શ્રી સુધર્મા સ્વામી જમ્બૂ સ્વામીને કહે છે-હે જમ્બૂ ! ભગવાન પાસેથી મેં જેવું સાંભળ્યું તે તેવું જ તને કહ્યું છે

इति विनयसमाधिनामक नवमां अध्ययननो योथो उद्देश समाप्त थयो

इति नवमुं अध्ययन समाप्त थयु.

॥ અથ દશમાધ્યયનમ્ ॥

॥ આચારમણિમઙ્ગલા ॥

નવમાધ્યયને વિનયસમાધિર્વર્ણિતઃ ચતુર્વિધવિનયસમાધિયુક્ત એવ મિશ્ર-
શબ્દપ્રતિપાદ્યો ભવતીત્યાહ, અથવા—

પ્રાગુક્તનવમાધ્યયનપ્રતિપાદિતાઽઽચારનિચયાનુષ્ઠાનનિરત એવ મિશ્રપદ-
વ્યવહાર્યતામૃચ્છતીત્યાહ—‘નિક્ષમ્મ’ इत्यादि,

મૂલમ્--નિક્ષમ્મસામાગૌઙ્ગયં બુદ્ધવૈયગે, નિચ્ચં ચિત્તસમાહિઓ હવિજ્ઞા” ।

इत्थीणं वंसं न आवि गच्छे, वंतं नो पडिआयइ जे सँ

भिक्खू ॥१॥

છાયા—નિષ્ક્રમ્ય આજ્ઞાયા ચ બુદ્ધવચને, નિત્યં ચિત્તસમાહિતો ભવતિ ।

સ્ત્રીणां वंशं न चापि गच्छेत्, वान्तं न प्रत्याददाति यः स भिक्षुः ॥१॥

टीका—यः साधुः, आज्ञाया=तीर्थङ्करगणधरादिनिदेशेन प्रवचनोपदेशेनेत्यर्थः

निष्क्रम्य=प्रव्रज्य, बुद्धवचने सर्वज्ञवचसि जिनागमे इत्यर्थः, नित्यं=निरन्तरं

॥ અથ દશવો અધ્યયન ॥

— નવવે અધ્યયન મેં વિનયસમાધિ કા વર્ણન કિયા જો વિનય-
સમાધિવાલે હોતે હેં વે હી મિશ્રુ કહલાતે હેં, અથવા—

નવો અધ્યયનો મેં પ્રતિપાદિત આચાર કે પાલન કરને મેં
તત્પર હી મિશ્રુ કહલાતે હેં, ઇસલિએ ઇસ દશવે અધ્યયન મેં મિશ્રુ
કે ગુણ વતાતે હેં—‘નિક્ષમ્મ’ इत्यादि ।

જો, તીર્થંકરો ઓર ગણધરોં કે ઉપદેશ કે અનુસાર ઘર છોડ
કર દીક્ષા ગ્રહણ કરકે સર્વજ્ઞકથિત જિનાગમ મેં નિરન્તર મન લગાતે

દસમું અધ્યયન

— નવમા અધ્યયનમા વિનયસમાધિનું વર્ણન કર્યું જે વિનયસમાધિવાળા ગને
છે તેજ મિશ્રુ કહેવાય છે અથવા—

— નવે અધ્યયનમા પ્રતિપાદિત આચારનું પાલન કરવામા તત્પરજ મિશ્રુ કહેવાય
છે, તેથી આ દસમા અધ્યયનમા મિશ્રુના ગુણો બતાવે છે.—નિક્ષમ્મ, इत्यादि.

જે, તીર્થંકરો અને ગણધરોના આદેશ અનુસાર ઘર છોડીને દીક્ષા ગ્રહણ
કરીને સર્વજ્ઞ કહેલા જિનાગમમાં નિરન્તર મન લગાડે છે, પ્રવચનની અનુસાર પ્રવૃત્તિ

ચિત્તસમાહિતઃ=પ્રસન્નચેતસા પ્રવચનપરાયણો ભવતિ, અપિચ સ્ત્રીણાં=વશમ્= અધીનતાં, ન ગચ્છતિ=ન યાતિ । તથા વાન્તં=પરિત્યક્તં વિષયરસં, ન પ્રત્યાદ-
દાતિ=ન પુનઃ સેવતે સ ભિક્ષુઃ, 'ભિક્ષુ'-શબ્દપ્રતિપાદ્યો ભવતિ ॥૧॥

મૂલમ્-પુઢવિં ન ર્વળે ન ર્વળાવણ, સીઑદગં ન પિણં નં પિયાવણ ।

અંગણિ સંત્થં જંહા સુનિસિઅં, તં નં જંલે નં જંલાવણ જે સં
ભિક્ષૂ ॥૨॥

છાયા-પૃથિવીં ન ર્વનતિ ન ર્વાનયતિ, શીતોદકં ન પિવતી ન પાયયતિ ।

અગ્નિં શસ્ત્રં યથા સુનિશિતં, તં ન જ્વલયતિ ન જ્વાલયતિ યઃ સ ભિક્ષુઃ ॥૨॥

ટીકા-‘પુઢવિં’ इत्यादि

યઃ સાધુઃ પૃથિવીં=ભૂમિં ન ર્વનતિ=ન વિદારયતિ સ્વયમ્, ન ર્વાનયતિ
પરેણ, ર્વનન્તમન્યં નાનુજાનાતિ, इदं च सर्वत्र योज्यम्, તથા શીતોદકં સચિત્ત-
જલં ન પિવતિ, ન પાયયતિ પરેણ, તથા સુનિશિતં=સમ્યક્તીક્ષ્ણીકૃતં શસ્ત્રં યથા=
શસ્ત્રમિવ શસ્ત્રસદશમિત્યર્થઃ તં=સુતીક્ષ્ણશસ્ત્રસદશત્વેન વિશ્રુતમ્ અગ્નિં ચ ન જ્વલયતિ
ન ચ પરેણ જ્વાલયતિ સ ભિક્ષુઃ ॥૨॥

હૈં; પ્રવચન કે અનુસાર પ્રવૃત્તિ કરતે હૈં, જો સ્ત્રી કે વશમેં નહીં
રહતે તથા ત્યાગે હુણ વિષય ઓગોં કા ફિર સેવન નહીં કહતે વે
ભિક્ષુ કહલાને યોગ્ય હોતે હૈં ॥૧॥

‘પુઢવિં’ इत्यादि । જો સ્વયં ભૂમિકો નહીં ર્વોદતે, દૂસરે સે
નહીં ર્વોદવાતે; ર્વોદતે હુણ કો ભલા નહીં જાનતે, સ્વયં સચિત્ત જલ
નહીં પીતે, દૂસરે સે નહીં પિલવાતે; પીતે હુણ કો ભલા નહીં જાનતે,
તીક્ષ્ણ શસ્ત્ર કે સમાન અગ્નિકો સ્વયં નહીં જલાતે, દૂસરે સે નહીં
જલવાતે ઓર ન જલાતે હુણ કો ભલા જાનતે હૈં વે ભિક્ષુ હૈં ॥૨॥

કરે છે, અને વશ રહેતા નથી તથા ત્યાગેલા વિષયભોગોનું ક્રી સેવન કરતા નથી
તેઓ ભિક્ષુ કહેવાવાને યોગ્ય બને છે (૧)

પુઢવિં० इत्यादि जेओ पोते भूमिने जोइता नथी अने भीज्-पासे
जोइवता नथी, जोइनारने लदो जायता नथी, पोते सचित्त जण पीता नथी, भीज्-
पीउवता नथी, पीनारने लदो जायता नथी, तीक्ष्ण शस्त्रनी समान अग्निने पोते
आणता नथी, भीज्-पासे जणावता नथी, अने आणनारने लदो जायता नथी,
तेओ भिक्षु छे (२)

મૂલ્મ-અનિલેનં નૈ વીર્ણં નૈ વીયાર્વણ, હરિયાણિં નં છિદેં નં છિદાર્વણ ॥

વીર્ણાણિ સંયા વિવર્જયંતો, સંચિત્તં નાહાર્યં જે' સં મિર્ક્ષૂ ॥૩॥

છાયા-અનિલેન ન વીજયતિ, ન વિજયતિ હરિતાનિ ન છિનત્તિ ન છેદયતિ ।

વીજાનિ સદા વિવર્જયન્ સચિત્તં નાહારયતિ ય' સ મિશ્નુઃ ॥૩॥

ટીકા-‘અનિલેન’ इत्यादि ।

યઃ સાધુઃ અનિલેન=અનિલોત્પાદકેન=પવનોદીરકેણ વસ્ત્રવ્યજનાદિના ન વીજયતિ સ્વયમ્, તથા પરેણ ન વીજયતિ, ન વાડ્યં વીજયન્તમનુમોદયતિ, इदं च सर्वत्र योज्यम् । તથા હરિતાનિ=હરિતકાયાના તરુલતાગુલ્માદીન્ ન છિનત્તિ, નાપિ પરેણ છેદયતિ, તથા વીજાનિ=શાલિગોધુમાદીનિ સદા નિરન્તરં વિવર્જયન્ સચિત્તાનાં તેષાં સંઘટનમર્દનાદિકમકુર્વન્, સચિત્તં શસ્ત્રાપરિણતમન્નાદિકં નાહારયતિ=ન શુદ્ધે ન ભોજયતે ચ સ મિશ્નુઃ ॥૩॥

औदेशिकाद्याहारस्य दोषानाह ‘वहणं’ इत्यादि,

મૂલ્મ-વહ્ણં તસથાવરાણ હોઢં, પુઢવીતળકંટુનિસિસઆણં ।

તમ્હા ઉદેસિઅં નં મુંજે, નો' વિ' પંણ નં પર્થાવણ જે' સં મિર્ક્ષુ' ॥૪॥

‘અનિલેન’ इत्यादि । જો વાયુકાય કો ઉત્પન્ન કરને વાલે વસ્ત્ર, અથવા વ્યજન (પરે) સે સ્વયં વાયુ કો ઉત્પન્ન નહીં કરતે, દૂસરે સે ઉત્પન્ન નહીં કરાતે ઓર ઉત્પન્ન કરતે હુએ કો ભલા નહીં જાનતે, તથા તરુ લતા આદિ વનસ્પતિકાયકો સ્વયં નહીં છેદતે, દૂસરે સે છેદન નહીં કરાતે, ઓર છેદન કરતે હુએ કો ભલા નહીં જાનતે, એવં શાલિ ગેહૂં આદિ વીજો કે સંઘટેકા સદા ત્યાગ કરતે હુએ સચિત્ત આહાર નહીં કરતે, દૂસરોંસે સચિત્ત આહાર નહીં કરાતે, ઓર સચિત્ત આહાર કરને વાલોકો ભલા નહીં જાનતે વે મિશ્નુ કહલાને યોગ્ય હૈ ॥૩॥

અનિલેનં ઇત્યાદિ. જેઓ વાયુકાયની ઉત્પત્તિ કરનારા વસ્ત્ર થા વીજણાથી પોતે વાયુને ઉત્પન્ન કરાવતા નથી અને ઉત્પન્ન કરનારને ભલો બાણતા નથી, તથા તરુ લતા આદિ વનસ્પતિકાયને પોતે છેદતા નથી, બીજા પાસે છેદાવતા નથી અને છેદનારને ભલો બાણતા નથી, તેમજ શાલિ, ઘઉં આદિ બીજોના સંઘટનને સદા ત્યાગ કરતાં સચિત્ત આહાર કરતા નથી, બીજા પાસે સચિત્ત આહાર કરાવતા નથી અને સચિત્ત આહાર કરનારને ભલો બાણતા નથી તેઓ મિશ્નુ કહેવાને યોગ્ય છે. (૩)

છાયા-વધનં ત્રસસ્થાવરાણાં ભવતિ, પૃથિવીતૃણકાષ્ઠનિશ્રિતાનામ્ ।

તસ્માદૌદેશિકં ન મુંદક્તે, નાપિ પચતિ ન પાચયતિ યઃ સ મિશ્નુઃ ॥૪॥

ટીકા-યતઃ ઔદેશિકાદૌ પૃથિવીતૃણકાષ્ઠનિશ્રિતાનાં=ભૂમિદરિતકાયકાષ્ઠ-
સંસ્થિતાનાં ત્રસસ્થાવરાણાં-ત્રસાનાં દ્વિન્દ્રિયાદીનાં સ્થાવરાણાં=પૃથિવ્યાથેકેન્દ્રિ-
યાણાં વધનં-વધો=ઘાતો ભવતિ, તસ્માદ્ હેતોઃ ઔદેશિકં=સાધુમુદિશ્ય
કૃતમાહારં ન મુંદક્તે, તથા ન ભોજયતે, નાપિ મુજ્જાનં પરમનુમોદયતિ, તથા
ન કિમપ્યન્નાદિકં પચતિ, ન પાચયતિ ચ, પચમાનમન્યં વા નાનુજાનાતિ
સ મિશ્નુઃ ॥૪॥

મૂલ્મ-રોઙ્ઞ નાયપુત્તવૈયણે, અત્તંસમે મન્નિજ્ઞં છંપિ કાંણ ।

પંચ યં પાસે મહંબંયાઙ્ઞં, પંત્તાસંવસંવરે જે' સં મિક્કલૂ' ॥૫॥

છાયા-રોચયિત્વા જ્ઞાતપુત્રવચનમ્, આત્મસમાન્ મન્યતે ષડપિ કાયાન્ ।

પંચ ચ સ્પૃશતિ મહાવ્રતાનિ, પંચાસ્રવસંવૃતો યઃ સ મિશ્નુઃ ॥૫॥

ટીકા-'રોઙ્ઞ' इत्यादि ।

યઃ સાધુઃ જ્ઞાતપુત્રવચનં=વર્ધમાનસ્વામિવચનં, રોચયિત્વા=યથાત્રિધિ

ઔદેશિક આદિ આહાર કે દોષ બતાવે છે—'વહ્ણં' इत्यादि ।

ઔદેશિક આદિ આહાર કરને સે પૃથિવી હન્ધન ઔર લકડી
આદિ કો આશ્રય કરકે સ્થિત ત્રસ તથા સ્થાવર પ્રાણિયોંકા ઘાત
હોતા હૈ ઇસલિય જો ઔદેશિક આહાર કો નહીં કરતે, દૂસરો સે
નહીં કરાતે તથા કરતે હુય કો ભલા નહીં જાનતે, એવં અન્નાદિકો
સ્વયં નહીં પકાતે, દૂસરો સે નહીં પકવાતે, પકાનેવાલેકો ભલા નહીં
જાનતે, વે મિશ્નુ કહલાને યોગ્ય હૈ ॥૪॥

'રોઙ્ઞ' इत्यादि । જો શ્રમણ, ભગવાન્ મહાવીર કે વચનોં

ઔદેશિક આદિ આહારના દોષ બતાવે છે વહ્ણં ઇત્યાદિ

ઔદેશિક આદિ આહાર કરવાથી, પૃથિવી ઇધન અને લાકડા આદિનો આશ્રય
કરીને રહેલા ત્રસ તથા સ્થાવર પ્રાણીઓનો ઘાત થાય છે, તેથી જેઓ ઔદેશિક
આહારનો ભોગ નથી કરતા, ખીજા પાસે નથી કરાવતા તથા કરનારને બલો નથી,
બાણુતા, તેમજ અન્નાદિને પોતે પકાવતા નથી, ખીજા પાસે પકાવરાવતા નથી,
પકાવનારને બલો બાણુતા નથી, તેઓ ભિક્ષુ કહેવાવાને યોગ્ય છે (૪)

રોઙ્ઞ ઇત્યાદિ જે શ્રમણ ભગવાન્ મહાવીરના વચનોમા રુચિ રાખીને

ગુરો સકાશાદ્ ગૃહીત્વા-અમન્દાદરેણ હૃદયે નિધાય, પઢપિ કાયાન=પૃથિવ્યા-
દીન્ પઢ્ઞ જીવનિકાયાન્, આત્મસમાન્=આત્મતુલ્યાન્ મન્યતે આત્મરક્ષણવત્
તદ્રક્ષણપરાયણો ભવતીત્યર્થઃ, તથા પંચમહાવ્રતાની=અર્હિસાદીનિ સ્પૃશતિ=આરાધ-
યતિ, તથા પંચાસ્રવસંહત=પંચેન્દ્રિયનિગ્રહી ભવતિ સ ભિક્ષુઃ ॥૫॥

મૂલ્મ-ચત્તારિ વૈમે સર્યા કસાંણ, ધુવ્વજોગી વવિર્જ્જ બુદ્ધવચણે ।

અહંણે નિજ્જાયરૂંવરયણ, ગિહિજોગં પરિવ્વજ્જણ જે'સ'

ભિક્ખ' ॥૬॥

છાયા-ચતુરઃ વ્રમતિ સદા કપાયાન્, ધ્રુવયોગી ભવતિ બુદ્ધવચને ।

અધનો નિર્જાતરૂપરજતો, ગૃહિયોગં પરિવર્જયતિ યઃ સ ભિક્ષુઃ ॥૬॥

ટીકા-‘ચત્તારિ’ इत्यादि ।

ય' સાધુ ચતુરઃ કપાયાન્=ક્રોધાદીન્ સદા વ્રમતિ=પરિત્યજતિ બુદ્ધ
વચને = આર્હતાગમે ધ્રુવયોગી = નિશ્ચલભાવેન વાચનાદિપંચવિધસ્વાધ્યાય-
યોગવાન્ નિર્જાતરૂપરજત = જાતરૂપં=સુવર્ણ ચ રજતં = રૂપ્યં ચેતિ દ્વન્દ્વઃ-જાત-
રૂપરજતે, નિર્ગતે જાતરૂપરજતે યસ્માદિતિ વિગ્રહઃ, સુવર્ણરૂપ્યાદિધનશૂન્યઃ
અકિશ્ચન इत्यર્થઃ । તાદૃશ્ય સન્ ગૃહિયોગં=મૂર્છયા ગૃહસ્થપરિચય પરિવર્જયતિ=
પરિત્યજતિ સ ભિક્ષુઃ ॥ ૬ ॥

મેં રુચિ રચ્ચકર ઉન વચનોંકો ગુરુ મહારાજ સે સમ્યક્ પ્રકાર સમજ્જકર,
અતિઆદર પૂર્વક હૃદયમેં ધારણ કરકે ષઢ્ઞજીવનિકાય કો આત્મસમાન
સમજ્જતે હૈં અર્થાત્ આત્મરક્ષાકે સમાન ઉનકી રક્ષા કરને મેં તત્પર
રહતે હૈં, પાંચ મહાવ્રતોંકી આરાધના (સેવન) કરતે હૈં ઓર પાંચ
ઇન્દ્રિયોંકા નિગ્રહ કરતે હૈં વે ભિક્ષુ કહલોને યોગ્ય હૈં ॥૫॥

‘ચત્તારિ’ इत्यादि । જો, ચાર કપાયોં કા સદા ત્યાગ કરતે
હૈં, અર્હન્ત ભગવાન્ કે પ્રરૂપીત વત્તીસ સૂત્રો કા શ્રદ્ધા કે સાથ
વાચના આદી સ્વાધ્યાય ઓર તદનુસાર ક્રિયા કરને મેં તત્પર રહતે

એ વચનોને ગુરુમહારાજ પાસેથી સમ્યક્ પ્રકારે સમજીને, અતિ આદર પૂર્વક
હૃદયમાં ધારણ કરીને મર્વ જીવનિકાયને આત્મસમાન સમજે છે, અર્થાત્ આત્મ
રક્ષાની સમાન એમની રક્ષા કરવામાં તત્પર રહે છે, પંચ મહાવ્રતોની આરાધના
[સેવન] કરે છે અને પાંચ ઇન્દ્રિયોનો નિગ્રહ કરે છે તે ભિક્ષુ કહેવાવાને યોગ્ય છે [૫]

ચત્તારિ० इत्यादि. જેઓ ચાર કપાઓનો સદા ત્યાગ કરે છે, અર્હન્ત ભગવાને
પ્રરૂપેલા બત્રીસ સૂત્રોની શ્રદ્ધા સાથે વાચના આદિ સ્વાધ્યાય અને તદનુસાર ક્રિયા

મૂલમ્--સમ્મદિટ્ટી સર્યા અમૂઢે, અતિથં હુ નાંણે તવે સંજમે ય ।

તવસા ધુણઇ પુરાણપાવગં, મળવચકાંયસુસંવુઢે જે' સં ભિક્ખુ' ॥૭॥

છાયા-સમ્યગ્દષ્ટિઃ સદાઽમૂઢઃ અગિત હુ જ્ઞાને તપસિ સંયમે ચ ।

તપસા ધુનોતિ પુરાણપાપકં મનોવચનકાયસુસંવૃતો યઃ સ

ભિક્ષુઃ ॥ ૭ ॥

ટીકા-‘સમ્મદિટ્ટી’ इत्यादि ।

યઃ માધુઃ સમ્યગ્દષ્ટિઃ=સમ્યગ્દર્શનવાન્ સન્ જ્ઞાને=મત્યાદિપંચવિધે,
તપસિ=અનશનાદિલક્ષણે દ્વાદશવિધે, સંયમે=સાવધવ્યાપારવિરતિલક્ષણે સપ્તદશવિધે,
હુ=નિશ્ચયેન, સદા=નિરન્તરમ્, અમૂઢઃ=વ્યામોહરહિતઃ આન્તિપ્રમાદાદિશૂન્યતર્યા
યથાર્થોપયોગવાનિત્યર્થઃ, અસ્તિ=ભવતિ, તથા મનોવચનકાયસુસંવૃતઃ=મનોવા-
ક્કાયેષુ સમ્યગુપયુક્તઃ સન્ તપસા=તપશ્ચર્યા, પુરાણપાપકં=પ્રાક્તનપાપરાશિ
ધુનોતિ=ક્ષપયતિ સ ભિક્ષુઃ ॥ ૭ ॥

મૂલમ્--તેહેવ અસણં પાણં વાં, વિવિહં^૩ જાહમસાઈમં લભિત્તા ।

હોહી^૩ અંટો સુણં^૩ પરે વાં, તં^૩ નં નિહે^૩ નં નિહાવહ જે^૩

સં^૩ ભિક્ખૂ^૩ ॥૮॥

હૈં, સોના ચાંદી આદિ સર્વ પ્રકાર કે ધન સે રહિત હોતે હૈં તથા
ગૃહસ્થ કે સાથે પરિચય નહીં રખતે વે ભિક્ષુ હૈં ॥૬॥

‘સમ્મદિટ્ટી’ इत्यादि । जो सम्यग्दृष्टि होते हुए मति, श्रुत,
आदि पांच ज्ञानों में, अनशन आदि बारह प्रकार के तपमें, सत्तरह
प्रकार के संयम में, प्रमाद आन्ति आदि से रहित होने के कारण
यथार्थ उपयोगवान् होते हैं, तथा मनोगुप्ति वचनगुप्ति और कायगुप्ति
का पालन करते हुए तपश्चर्या द्वारा पूर्वोपार्जित पापों का विनाश
करते हैं वे ही भिक्षु हैं ॥७॥

કરવામાં તત્પર રહે છે. સોના ચાંદી આદિ સર્વ પ્રકારના ધનથી રહિત બને છે તથા
ગૃહસ્થની સાથે પરિચય રાખતા નથી. તેઓ ભિક્ષુ છે (૬)

સમ્મદિટ્ટી ० इत्यादि जेव्हा सम्यग्दृष्टि બનીને મતિ, શ્રુતિ, આદિ પાંચ
જ્ઞાનોમાં અનશન આદિ બાર પ્રકારના, તપમાં, સત્તર પ્રકારના સંયમમાં, પ્રમાદ,
આન્તિ આદિથી રહિત હોવાને કારણે યથાર્થ ઉપયોગવાન્ બને છે, તથા મનોગુપ્તિ,
વચનગુપ્તિ અને કાયગુપ્તિનું પાલન કરતા તપશ્ચર્યા દ્વારા પૂર્વોપાર્જિત પાપનો વિનાશ
કરે છે, તેઓજ ભિક્ષુ છે (૭)

छाया-तथैव अशनं पानकं वा, विविधं स्वाद्यं खाद्यं लब्ध्वा ।

भविष्यति अर्थः श्वः परश्वो वा, तद् न निधत्ते न निधाप-
यति यः स भिक्षुः ॥ ८ ॥

टीका-‘तथैव’ इत्यादि ।

यः साधुस्तथैव=तद्वत्, विविधम् = अनेकप्रकारम्, अशनम्=अन्नादिकं,
पानं=द्राक्षातक्रादिजलं, खाद्यम्=अचित्तनारिकेलखर्जूरद्राक्षादिकं, स्वाद्यं=प्रासु-
कैलालवद्गादिकं, लब्ध्वा=प्राप्य, अस्याशनादेश्वः परश्वो वा=अनागते द्वितीयेऽहि
तृतीयेऽहि वा, इदमुपलक्षणं तथा च-अन्येद्युः, अर्थः=प्रयोजनं भविष्यति, इति
हेतोः तद् अशनादिकं न निधत्ते=न स्थापयति, न वा निधापयति=परेण वा न
स्थापयति, स्थापयन्तमन्यं वा नानुमोदयति स भिक्षुरित्यर्थः ॥ ८ ॥

मूलम्-तथैव असणं पाणं वा, विविहं^१ खाइमसाइमं^२ लभित्ता ।

छंदिअं साहम्मिआणं भुंजे^{११}, भुञ्चा सज्झायैरण्ण जे स^{१२}

भिक्षु ॥ ९ ॥

छाया-तथैव अशनं पानकं वा, विविधं खाद्यं स्वाद्यं लब्ध्वा ।

छन्दित्वा साधर्मिकान् भुंक्ते, भुक्त्वा स्वाध्यायरतो यः स

भिक्षुः ॥ ९ ॥

टीका-‘तथैव’ इत्यादि ।

यः साधुस्तथैव=पूर्ववत् विविधमशमादिकं लब्ध्वा=प्राप्य, साधर्मिकान्=

‘तथैव’ इत्यादि । जो अन्न आदि अशन, दाख या छाछ
का घोवन आदि पान, अचित्त नारियल खजूर दाख आदि खाद्य,
तथा प्रासुक सुपारी लोंग आदि खाद्य पदार्थों का लाभ करके दूसरे
तीसरे दिन या और कभी के लिए नहीं बचाते=संग्रह नहीं करते,
दूसरों से नहीं कराते, तथा करते हुएका अनुमोदन नहीं करते
वे भिक्षु हैं ॥ ८ ॥

‘तथैव’० इत्यादि. जेवो अन्न आदि अशन दाख या छाछ घोवण आदि
पान, अचित्त नारीयेल, खजूर, दाख अदि भाद्य, तथा प्रासुक सोपारी लवंगादि
स्वाद्य पदार्थोंने लाभ करीने (भोगवीने) जीजे-जीजे द्विसे या जीज केछ वधतने
माटे गथावता नथी संग्रहता नथी, जीज पासो संग्रहावता नथी तथा संग्रह
करनारने अनुमोदता नथी तेजो भिक्षु छे. (८)

एकसामाचारीपालकान् स्वगच्छाधिवासिन इत्यर्थः, साधून् छन्दित्वा=निमन्त्र्य
मंडले समाहूय, भुंक्ते=अभ्यवहरति, शुक्त्वा च स्वाध्यायरतः=वाचनादिपंच-
विधस्वाध्यायपरो भवति स भिक्षुरित्यर्थः ॥९॥

मूलम्—नै यं बुग्गहियं कैहं कहिंजा, नै यं कुप्पे^१ निहुइंदिं^२ पैंसंते ।

संजमधुव^३जोगजुत्ते, उवसंते उवहेड^४ए जे^५ सैं भिक्खू^६ । १०॥

छाया—न च व्युद्गाहिकीं कथां कथयति, न च कुप्यति निभृतेन्द्रियः प्रशान्तः ।

संयमध्रुवयोगयुक्तः, उपशान्त अविहेटकः यः स भिक्षुः ॥१०॥

टीका—‘नय’ इत्यादि ।

यः साधुः व्युद्गाहिकीं=विग्रहसंबन्धिनीं कलहोत्पादनीं कथां न कथयति=
कस्मैचिन्न ब्रूते, च=पुनः, न कुप्यति=न क्रुध्यति कस्मैचिदिति शेषः अपितु
निभृतेन्द्रियः=सुवशीकृतेन्द्रिय’, प्रशान्तः=प्रकृष्टोपशमयुक्तः रागद्वेषशून्य इत्यर्थः,
तथा संयमध्रुवयोगयुक्तः=संयमे समदशविधे ध्रुवयोगः=निश्चयजा मनोवाक्काय-
प्रवृत्तिः, तथा युक्तः संयमरक्षणसावधान इत्यर्थः । उपशान्तः=निराकुलः अव्यग्र
इत्यर्थः ‘इयद्धिर्दिवसैस्तपःसंयमाचरणेऽपि न काचित् सिद्धिरुपलब्धे’ति कृत्वा

‘तहेव’ इत्यादि । जो विविध अशन पान आदि को प्राप्त
करके एक सामाचारी के पालक अपने गच्छ के साधुओं को आम-
न्त्रित करके-बुलाकर आहार करते हैं और आहार के स्वाध्याय में
लीन हो जाते हैं वे भिक्षु हैं ॥९॥

‘नय’ इत्यादि । जो किसीसे कलकहारिणी कथा नहीं करते,
कभी किसी पर क्रोध नहीं करते, किंतु इन्द्रियों को वशमें करके
शान्त रहते हैं, तथा संयम की रक्षा करने में मन, वचन, काय से
सदा सावधान रहते हैं—कभी व्याकुल नहीं होते अर्थात् ‘इतने दिन
तप करते और संयम पालते हुए होगये परन्तु कुछ भी लब्धि

તહેવં ઇત્યાદિ જેઓ વિવિધ અશન પાન આદિ પ્રાપ્ત કરીને એક સામા-
ચારીના પાલક પોતાનાજ ગચ્છના સાધુઓને આમન્ત્રિત કરીને બોલાવીને આહાર
કરે છે, અને આહાર કરીને સ્વાધ્યાયમાં લીન બની બાય છે, તેઓ ભિક્ષુ છે. (૯)

નયં ઇત્યાદિ જેઓ કોઈની સાથે કલહકારિક કથા કરતા નથી, કદાપિ કોઈ
પર ક્રોધ કરતા નથી, પરંતુ ઇન્દ્રિયોને વશ રાખીને શાન્ત રહે છે, તથા સંયમની
રક્ષા કરવામાં મન, વચન, કાયાથી સદા સાવધાન રહે છે કદી વ્યાકુળ થતા નથી,
અર્થાત્ ‘આટલા દિવસ તપશ્ચરણ કરતા અને સંયમ પાળતા થયા છતાં કોઈ પણ

તપઃસંયમાદિતચ્ચલિતચિત્તો ન ભવતીતિ ભાવઃ, તથા અવિદ્યેટકઃ=સ્વકર્તવ્ય-
સંયમાદિક્રિયાકલાપાનુપેક્ષકઃ સ ભિક્ષુઃ ॥૧૦॥

મૂલમ્--જો સહઈ હું ગામકંટણ, આક્રોશપ્રહારતર્જનાઓ યે ।

ભયભૈરવસદ્સપ્પહાસે, સમસુહંદુલ્લસહે યં જે સં ભિક્ષુ ॥૧૧॥

છાયા-યઃ સદ્ગતે હુ ગ્રામકણ્ટકાન્ આક્રોશપ્રહારતર્જનાશ્ચ ।

ભયભૈરવશબ્દસપ્પહાસે, સમસુહદુઃખસહશ્ચ યઃ સ ભિક્ષુઃ ॥૧૧॥

ટીકા--'જો સહઈ' इत्यादि ।

યઃ સાધુઃ ગ્રામકણ્ટકાન્ ગ્રામઃ=ઇન્દ્રિયસમુદાયસ્તસ્ય કણ્ટકાઃ=ઋણક-
સદૃશત્વાદ્ દુઃખદાયકાસ્તાન્ હસ્તપાદાદિમોટનેન નેત્રાદૌ ધૂલ્યાદિપ્રક્ષેપેણ
ઇન્દ્રિયવેદનોત્પાદકાનિત્યર્થઃ । તથા આક્રોશપ્રહારતર્જનાઃ = આક્રોશો=જુગુપ્સા-
વચનં ગુહારાઃ=વેત્રકશાદિભિસ્તાડનાનિ તર્જના=અમૂયાદિભિર્ભર્ત્સનં તાશ્ચ, સદ્ગતે=
ક્ષમતે, પરેણ કણ્ટકાં નીતોઽપિ ન ગ્લાયતીત્યર્થઃ । યથા પુનઃ ભયભૈરવશબ્દસ-
પ્પહાસે=ભયભૈરવાઃ ભયાદ્=ભયરૂપાત્ કારણાદ્ ભૈરવાઃ=ભયઢ્ઢરાઃ, અથવા
વિર્મત્યેભ્ય इति ભયાઃ=ભયહેતવઃ, તે ચ ભૈરવાશ્ચ=ભયઢ્ઢરાશ્ચેતિ ભયભૈરવાઃ=
મહાભયાત્રદાઃ દુઃશ્રવણા इत्यર્થઃ, વસ્તુતઃ-ભયભૈરવા ભયઢ્ઢરા इत्यર્થઃ 'વિશિષ્ટ-
વાચકપદાના'મિતિ ન્યાયેન ભયપદસ્ય નો વૈયર્થ્યમ્ । ભયભૈરવાઃ શબ્દાઃ=નાદાઃ

આદિં કી સિદ્ધિ નહીં હુઈ' ऐसा विचार कर संयमादि से विचलित नहीं
होते और अपने आचार में सदा सावधान रहते हैं वे भिक्षु हैं ॥१०॥
'जो सहइ' इत्यादि ।

જો હાથ પાંચ કો મરોડ દેને, આંખોં મેં ધૂલ અર દેને આદિ
સે આદિસે હોનેવાલી ઇન્દ્રિયોં કી પીડા કો સહન કરતે હૈં, તથા
નિન્દા, વેત યા કોડે કી માર, एवं भर्त्सना को विना खेद के सहन
कर लेते हैं अर्थात् दूसरों द्वारा दुःख दिये जाने पर भी जो दुःखी
नहीं होते, तथा जहाँ पर भूत वेताल आदि भयंकर अट्टहास और

લબ્ધિ આદિની સિદ્ધિ થઈ નહિ' એવો વિચાર કરીને સંયમાદિથી વિચલિત થતા
નથી, અને પોતાના આચારમાં સદા સાવધાન રહે છે તેઓ ભિક્ષુ છે. (૧૦)

જો સહઈ ઇત્યાદિ. જેઓ હાથ પગ મરડાઈ જવા, આખોમાં ધૂળ ભરાઈ
જવી, ઇત્યાદિથી થનારી ઇન્દ્રિયોની પીડાને સહન કરે છે, તથા નિન્દા, નેતર યા આખુ-
લનો માર, તથા ભર્ત્સનાને ખેદ વિના સહન કરી લે છે, અર્થાત્ બીજાઓ તરફથી
દુઃખ દેવામાં આવે તો પણ જેઓ દુઃખી નથી થતા, તથા જ્યાં ભૂત વેતાલ આદિ

રસપૂર્ણનિર્વાણફલસમુત્પાદની યેન કુઠારેણેવ સ્વર્ગાદિકામભોગાભિકાંક્ષણલક્ષણેન આત્મપરિણામેન તન્નિદાનં, ન વિદ્યતે નિદાનં યસ્ય સોઽનિદાનઃ=સ્વર્ગમર્ત્યાદિ-
ઋદ્ધિભોગાભિલાષરહિત इत्यर्थः । નિદાનફલં સંસારપરિભ્રમણલક્ષણં તીવ્રદુઃખ
યથા બ્રહ્મદત્તચક્રવર્તીન इति भावः । અકૌતૂહલઃ=નૃત્યનાટકાદિદર્શનોત્કંઠારહિતો
ભવતિ સ ભિક્ષુઃ ॥૧૩॥

મૂલમ્—અંભિભૂય કાર્યેણ પરીસંહાઈં, સમુદ્ધરે જાઈપહાડ અંપ્પયં ।

વિઙ્તુ જાઈમરણં મહબ્ભયં, તંવે રંણ સામણિણ જે સ

ભિક્ષુ ॥૧૪॥

છાયા—અભિભૂય કાર્યેન પરીપહાન્ સમુદ્ધરેત્ જાતિપથાત્ આત્માનમ્ ।

વિદિત્વા જાતિમરણં મહાભયં તપસિ રતઃ શ્રામણ્યે યઃ સ ભિક્ષુઃ ॥૧૪॥

ટીકા—‘અભિભૂય’ इत्यादि ।

યઃ સાધુઃ જાતિમરણં=જન્મમૃત્યુલક્ષણં, મહાભયં=મહાભીતિકરમ્ અસીમ-
દુઃખહેતુમિતિ યાવત્, વિદિત્વા=જ્ઞાત્વા, શ્રામણ્યે=સાધુધર્મભૂતે નિર્જરાર્થમેવ

આનન્દ રસ પ્રદાન કરને વાલે સંયમરૂપી વલ્લરી કો ઉચ્છેદ કરને
કે લિયે કુલ્હાડે કે સમાન, સ્વર્ગ આદિ કે કામ ભોગ રૂપ નિદાન
સે રહિત હોતે હૈં, ક્યોંકિ નિદાન કા ફલ અત્યન્ત દુઃખદાયી હૈ
સંસાર મેં પરિભ્રમણ કરાને વાલા હૈ । હસી નિદાન સે બ્રહ્મદત્ત ચક્રી
કો નરકમેં જાના પડા થા । તથા જો નાચ તમાશા નાટક સિનેમા
દેખને કી ઉત્કંઠા નહીં રખતે વે ભિક્ષુ કહલાતે હૈ ॥૧૩॥

‘અભિભૂય’ इत्यादि । મોક્ષાર્થી પુરુષ, જિન્હે ભલી ખાંતિ સહતે
હૈ ઉન્હે પરીષદ્ કહતે હૈ, જો જન્મ મરણ કે અસીમ દુઃખોં કા

રસ પ્રદાન કરનારા સયમરૂપી વેલનો ઉચ્છેદ કરવાને કોહાડા સમાન, સ્વર્ગ આદિના
કામ ભોગ રૂપ નિદાનથી રહિત બને છે; કારણ કે નિદાનનું ફળ અત્યંત દુઃખદાયી
છે, સંસારમા પરિભ્રમણ કરાવનારું છે, એ નિદાનથી બ્રહ્મદત્ત ચક્રીને નરકમા જવું
પડ્યું હતું, તથા જે નાચ તમાશા નાટક સીનેમા જોવાની ઉત્કંઠા રાખતા નથી,
તેઓ ભિક્ષુ કહેવાય છે. (૧૩)

અભિભૂયં इत्यादि मोक्षार्थी पुरुष जेने बली पेरे सहे छे ते परीषद
કહેવાય છે. જે જન્મ, મરણનાં અસીમ દુઃખોનું કારણ બાણીને સયમમાં તથા બાર

स्यादिति न भावयतीति भावः । अथवा शरीरमिदं स्थेयात्, तपश्चर्यादिना भवान्तरे वा सुन्दरं मम शरीरं भूयादिति नाभिलष्यति शरीरसम्बन्ध एव हि सकलक्लेशमूलमिति भावः, य एवम्भूतः स भिक्षुरित्यर्थः ॥१२॥

मूलम्-असइं वोसट्टुच्चत्तदेहे, अँकुट्टे वै हएँ वँ लूसिएँ वा ।

पुढविसंमे मुंणी हविज्जाँ, अनिआणे अँकोउहल्ले जे' स'^{१५}

भिक्षू'^{१६} ॥१३॥

छाया-असकृद् व्युत्सृष्ट्युत्तदेहः, आकृष्टो वा हतो वा लूषितो वा ।

पृथिवीसमो मुनिर्भवति, अनिदानः अकौतुहलो यः स भिक्षुः ॥१३॥

टीका-‘असइं’ इत्यादि ।

यो मुनिः, असकृत्=पुनः पुनः, आकृष्टः=दुर्वचनेनाधिक्षिप्तो वा हतो वा=वेत्रलगुडमृत्खण्डादिना ताडितो वा, लूषितो वा=नखादिना विदारितो वा, श्वशृगालादिना दष्टो वा, पृथिवीसमः=सर्वसहासदृशः सर्वसहिष्णुर्भवति तथा च्युत्सृष्ट्युत्तदेहः=व्युत्सृष्टः=रागद्वेषवर्जितः त्यक्तः=मण्डनवर्जितः देहः=शरीरं यस्य स तथोक्तः, अनिदानः=निदायते खण्डयते संयमवह्नी निरतिशयप्रमोद-

मेरा शरीर नष्ट हो जायगा, अथवा तप आदि करने से मेरी सुन्दरता चली जायगी,—यह शरीर नाश न हो, भवान्तर में सुन्दर शरीर प्राप्त हो’ ऐसा विचार नहीं करते वे भिक्षु हैं ॥१२॥

‘असइं’ इत्यादि । जो मुनि, बार बार गालियाँ सुनकर, वेतलकड़ी ढेला आदि की मार सहकर तथा नख आदि से विदारित होने अथवा शृगाल आदि के काट खाने पर पृथिवी की भाँति निश्चल रहकर समता से सब सह लेते हैं । जो शरीर पर राग द्वेष नहीं करते न उसे मंडित (भूषित) करते हैं, अनन्त आत्मिक

भाइं शरीर नष्ट थई जशे अथवा तप आदि करवाथी भारी सुहरता आसी जशे. आ शरीर नाश न पाये भवातरभा सुहर शरीर प्राप्त थाओ, ओवो विचार करता नथी तेओ भिक्षु छे. (१२)

असइं० इत्यादि जे मुनि बारबार गाणो सालणीने, नेतर लाकड़ी ढेकुं आदिने मार सहन करीने तथा नख आदिथी विदारित थइने अथवा शीयाण आदि करडे तो पणु पृथ्विनी पंढे निश्चल रहीने समतापूर्वकं पणु सही ले छे. जे शरीर पर रागद्वेष न करता तेने मंडित (भूषित) करता नथी, अनन्त आत्मिक आनंद-

રસપૂર્ણનિર્વાણફલસમુત્પાદની યેન કુઠારેણેવ સ્વર્ગાદિકામભોગાભિકાંક્ષણલક્ષણેન આત્મપરિણામેન તન્નિદાનં, ન વિદ્યતે નિદાનં યસ્ય સોઽનિદાનઃ=સ્વર્ગમર્ત્યાદિ-
ઋદ્ધિભોગાભિલાષરહિત ઇત્યર્થઃ । નિદાનફલં સંસારપરિભ્રમણલક્ષણં તીવ્રદુઃખ
યથા બ્રહ્મદત્તચક્રવર્તીન ઇતિ ભાવઃ । અકૌતૂહલઃ=નૃત્યનાટકાદિદર્શનોત્કંઠારહિતો
ભવતિ સ ભિક્ષુઃ ॥૧૩॥

મૂલમ્-અંભિભૂય કાયેર્ણ પરીસંહાઈ, સમુદ્ધરે જાંઈપહાડ અંપ્પયં ।

વિદિત્તુ જાઈમરણં મહાભયં, તંવે રાંણ સામણિણ જે સ

ભિક્ષુ ॥૧૪॥

છાયા-અભિભૂય કાયેન પરીપહાન સમુદ્ધરેત્ જાતિપથાત્ આત્માનમ્ ।

વિદિત્વા જાતિમરણં મહાભયં તપસિ રતઃ શ્રામણ્યે યઃ સ ભિક્ષુઃ ॥૧૪॥

ટીકા-‘અભિભૂય’ ઇત્યાદિ ।

યઃ સાધુઃ જાતિમરણં=જન્મમૃત્યુલક્ષણં, મહાભયં=મહાભીતિકરમ્ અસીમ-
દુઃખહેતુમિતિ યાવત્, વિદિત્વા=જ્ઞાત્વા, શ્રામણ્યે=સાધુધર્મભૂતે નિર્જરાર્થમેવ

આનન્દ રસ પ્રદાન કરને વાલે સંયમરૂપી વલ્લરી કો ઉચ્છેદ કરને
કે લિયે કુલ્હાડે કે સમાન, સ્વર્ગ આદિ કે કામ ભોગ રૂપ નિદાન
સે રહિત હોતે હૈં, ક્યોંકિ નિદાન કા ફલ અત્યન્ત દુઃખદાયી હૈ
સંસાર મેં પરિભ્રમણ કરાને વાલા હૈ । હસી નિદાન સે બ્રહ્મદત્ત ચક્રી
કો નરકમેં જાના પડા થા । તથા જો નાચ તમાશા નાટક સિનેમા
દેખને કી ઉત્કંઠા નહીં રખતે વે ભિક્ષુ કહલાતે હૈ ॥૧૩॥

‘અભિભૂય’ ઇત્યાદિ । મોક્ષાર્થી પુરુષ, જિન્હે ‘અલી’ ખાતિ સહતે
હૈ ઉન્હે ‘પરીપહ’ કહતે હૈ, જો જન્મ મરણ કે અસીમ દુઃખોં કા

રસ પ્રદાન કરનારા સંયમરૂપી વેલનો ઉચ્છેદ કરવાને કોહાડા સમાન, સ્વર્ગ આદિના
કામ ભોગ રૂપ નિદાનથી રહિત અને છે, કારણ કે નિદાનનું ફળ અત્યંત દુઃખદાયી
છે, સંસારમાં પરિભ્રમણ કરાવનારું છે, એ નિદાનથી બ્રહ્મદત્ત ચક્રીને નરકમાં જવું
પડ્યું હતું, તથા જે નાચ તમાશા નાટક સીનેમા જોવાની ઉત્કંઠા રાખતા નથી,
તેઓ ભિક્ષુ કહેવાય છે. (૧૩)

અભિભૂય ૦ ઇત્યાદિ મોક્ષાર્થી પુરુષ જેને બલી પેરે સડે છે તે પરીપહ
કહેવાય છે જે જન્મ, મરણનાં અસીમ દુઃખોનું કારણ બાણીને સંયમમાં તથા બાર

સાધુનાં સ્તુષ્ઠેયે, તપસિ=અનશનાદિલક્ષણે દ્વાદશવિધે, રતઃ=તત્પરઃ સન્, શરીરેણ, પરીપહાન=મોક્ષાર્થિભિઃ પરિ=સમન્તાત્, સહ્યન્તે કર્મનિર્જારક પરીપહાઃ તાન્, શ્રુધાદીનિત્યર્થ અભિભૂય=વિજિત્ય, જાતિપથાત્=જન્મસંસારલક્ષણાત્ આત્માનં સમુદ્ધરેત્=ઉત્તારયેત્ સ મિશ્રુ । ‘કાયેને’ત્યુપવાદ્ગ્નસોરપિ, તયોઃ કાયાન્તર્ગતત્વાદિતિ બોધ્યમ્, આત્મોદ્ધારાય પરીપહાસ્તપશ્ચર્યાં ચેતિ દ્વય મુખ્યસાધનમિતિ ભાવઃ ॥૧૪॥

મૂલ્મ—હૃત્થસંજણ પાયસંજણ, વાયસંજણ સંજઈંદિણ ।

અંજ્ઞપ્પરણ સુસમાહિઅપ્પા, સુત્તથં ચં વિઆંણઙ્ગે

મિક્કવૂ^{૧૨} ॥

છાયા-હસ્તસંયતઃ પાદસંયતઃ વાક્સંયતઃ સંયતેન્દ્રિયઃ

અધ્યાત્મરતઃ સુસમાહિતાત્મા, સૂત્રાર્થં ચ વિજાનાતિ યઃ

મિશ્રુઃ ॥ ૧૪

ટીકા-‘હૃત્થસંજણ’ ઇત્યાદિ ।

હસ્તસંયત=હસ્તે=હસ્તવ્યાપારે સંયતઃ=યતનાયુક્ત કારણવિશેષમન હસ્તપ્રસારણાદિવ્યાપારશૂન્ય ઇત્યર્થઃ, एवं પાદસંયતો વાક્મયત ઇત્યપિ

કારણ જાનકર સંયમ મેં તથા વારહ પ્રકાર કે તપ મેં તત્પર હુણ શ્રુધા આદિ પરીપહોં કો કાય સે જીતકર સંસારસમુદ્ર આત્મા કો તાર લેતે હૈ વે મિશ્રુ હૈ । યહાં કાય ઉપલક્ષણ હૈ । તપસ્યે વચન ઔર મનકા ખી ગ્રહણ સમજના ચાહિણ । તાત્પર્ય હૈ કિ આત્મા કા ઉદ્ધાર કરને કે લિણ પરીપહોં કા જીતના અતપ, યે હી પ્રધાન સાધન હૈ ॥ ૧૪ ॥

‘હૃત્થસંજણ’ ઇત્યાદિ । વિના પ્રયોજન હાથોં કોં ન ફેલા આદિ હસ્તસંયમ કહલાતા હૈ । નિરર્થક પૈર ન ફેલાના-ચલના અ

પ્રકારના તપમા તત્પર નહીને શ્રુધા આદિ પરીપહોંને કાયાર્થી છતીને સંસાર સમુદ્ર આત્માને તારી લે છે તેઓ મિશ્રુ છે અહીં કાય ઉપલક્ષણ છે, તેથી વચન મનનું પણ અહણ સમજવાનું છે તાત્પર્ય એ છે કે આત્માને ઉદ્ધાર કરવાને પરીપહોંને છતવા અને તપ એ બેઉ પ્રધાન સાધન-૧ છે. (૧૪)

હૃત્થ સંજણ વગેરે પ્રયોજન વિના હાથ લાળા પહોળા ન કરવા તે હસ્તસંયમ કહેવાય છે. નિરર્થક પણ ન પ્રસારવા-હલાવવા ચલાવવા આદિ પાદસંયમ કહે

ख्येयम् । संयतेन्द्रियः=श्रौत्रादीन्द्रियेषु संयत=यतनावान् इष्टानिष्टशब्दादिविषयेषु रागद्वेषरहित इत्यर्थः । अध्यात्मरतः=सम्यग्धर्मध्यानादियुक्तः, सुसमाहितात्मा=ऋद्धिवर्द्धने समृद्धिमानिव संयमसपदि संततं सावधानः, सूत्रार्थम्=आचाराङ्गादि-सूत्रं तत्प्रतिपाद्यमर्थं च विजानाति=यथावदवगच्छति यः स भिक्षु ॥१५॥

मूलम्—उवहिमि अमुच्छिष्टे अगिद्धे, अन्नाय उच्छं पुलनिप्पुलाए ।

कयविक्रियसंनिहिओ विरए, सव्वसंगावए यं जे^१ स^{११}

भिवख^{१२} ॥१६॥

छाया-उपधौ अमूर्च्छितः अगृह्यः अज्ञातउच्छः पुलनिष्पुलाकः ।

क्रविक्रयसंनिधितो विरतः सर्वसंगापगतश्च यः स भिक्षुः ॥१६॥

टीका-‘उवहिंसि’ इत्यादि ।

यः साधुः उपधौ=वस्त्रपात्राद्यात्मके अमूर्छितः=मूर्छारहितः, तथा अगृहः=अलोलुपः, अज्ञातउच्छः=अज्ञातकुले स्वल्पभिक्षाग्राही 'उच्छ' इति प्राकृतत्वान्नपुंसकम्, पुलनिष्पुलाकः = संयममालिन्यकारकदोषवर्जितः, क्रय-विक्रयसंनिधितो विरतः क्रयविक्रयौ प्रतीतौ, संनिधिश्च=औषधार्थमपि दुग्ध-

पादसंयम कहलाता है। शब्दादि विषयों में राग द्वेष न करना वाग संयम है। इन सब के संयम को पालने वाले धर्मध्यान आदि में लीन, जैसे ऐश्वर्यवान् अपने ऐश्वर्य को बढ़ाने का सदा उद्योग करते हैं उसी प्रकार जो संयमरूपी संपत्ति की वृद्धि में सावधान है और आचाराङ्ग आदि सूत्र तथा उनके अर्थों के ज्ञाता है वे भिक्षु कहलाते हैं ॥ १५ ॥

‘उवहिंमि’ इत्यादि । जो वस्त्र पात्र आदि उपधिमें मूर्छा रहित, लोलुपता रहित, संयम को मलिन करने वाले दोषो के त्यागी, क्रय विक्रय के लिए संग्रह न करने वाले अथवा क्रय विक्रय और संग्रह

છે. શબ્દાદિ વિષયોમા રાગદ્વેષ ન કરવો તે ઇદ્રિયસયમ છે. એ ગદ્યા સયમને પાળનારા, ધર્મધ્યાન આદિમા દ્વીન, જેમ ઐશ્વર્યવાન્ પોતાનુ ઐશ્વર્ય વધારવાને સદા ઉદ્યોગ કરે છે તેમ જે સયમરૂપી સપત્તિની વૃદ્ધિમા સાવધાન રહે છે અને આચારાગ આદિ સૂત્ર તથા તેના અર્થોના જ્ઞાતા છે, તેઓ ભિક્ષુ કહેવાય છે (૧૫)

उर्वहिमि० धृत्यदि. जेयो वरु-पात्र आदि उपधिमा भूर्छा रहित, दोलु-
पता रहित, सयुग्मने भस्त्रिन, कर्नारा, दोषोना, त्यागी, कथ प्रिकथने भाटे सथह

ધૃતાદિકસ્ય રાત્રૌ સંચયકરણં, ચ=પુનઃ, સર્વસંગાપગતઃ=દ્રવ્યભાવસંગવર્જિતઃ,
તત્ર દ્રવ્યતઃ સુવર્ણાદેઃ, ભાવતઃ ક્રોધાદેરિતિ વિવેકઃ, સ મિશ્રુઃ ॥૧૬॥
મૂલમ્-અલોલ મિશ્રૂં ન રસેસુ ગિદ્ધે, ડંછં^{૧૩} ચરે જીવિઅનામિકંચી ।
ઈદિં^{૧૩} ચ સક્કારણં પૂર્ણં ચ, ચર્ણં ઠિઅપ્પાં અણિહે જે સ^{૧૦}
મિશ્રૂં ॥૧૭॥

છાયા-અલોલો મિશ્રુઃ ન રસેષુ શૃદ્ધઃ ડંછં ચરતિ જીવિતાનમિકાદ્ધક્ષી ।
ઋદ્ધિં ચ સત્કારં પૂજનં ચ ત્યજતિ સ્થિતાત્મા અનીહઃ યઃ સ મિશ્રુઃ ॥૧૭॥
ટીકા-‘અલોલ’ इत्यादि ।

અલોલઃ=દ્રવ્યભાવચાપલ્યરહિતઃ, રસેષુ=મધુરાદિષુ, ન શૃદ્ધઃ = ન
લોલુપઃ તથા જીવિતાનમિકાદ્ધક્ષી=અસંયમજીવિતવાચ્છારહિતઃ સ્થિતાત્મા=જ્ઞાનાદિ-
રત્નત્રયે સ્થિરમાનસઃ, અનીહઃ=નિઃસ્પૃહઃ, યદ્વા અનીહઃ=નિષ્કપટઃ । યદ્વા અસ્તિહઃ=
રાગરહિતઃ, અથવા અનિભઃ=અસદૃશઃ ન સંસારિસદૃશઃ, ત્યાગીત્યર્થઃ । યો મિશ્રુઃ
ડંછં=સ્તોકં સ્તોકં મિશ્રાન્નાદિકં ચરતિ,=શૃદ્ધાતિ ચ=પુનઃ, ઋદ્ધિં=લઙ્ક્યાદિ,
સત્કારં=વસ્ત્રપાત્રાદિલાભં, પૂજનં=સ્વસ્તુતિ, ત્યજતિ=નામિલપતિ સ મિશ્રુઃ ॥૧૭॥

કે ત્યાગી અર્થાત્ રાત્રિમેં ઔપધ આદિ કે લિષ્ઠ ઘૃતાદિ કા ખી સંગ્રહ
ન કરને વાલે, દ્રવ્ય ભાવ પરિગ્રહ સે મુક્ત અર્થાત્ દ્રવ્યસે સુવર્ણ
આદિ કા ઔર ભાવ સે રાગ આદિ કા પરિગ્રહ ન રખને વાલે હોતે હૈં,
તથા અજ્ઞાત કુલો સે થોડી થોડી મિશ્રા ગ્રહણ કરતે હૈં વે મિશ્રુ હૈં ॥૧૬॥

‘અલોલ’ इत्यादि । જો દ્રવ્ય ભાવ સે ચંચલતા રહિત, મધુર
રસ આદિ મેં લોલુપતા ન રખને વાલે, અસંયમ રૂપ જીવન કી
આકાંક્ષા સે રહિત, જ્ઞાનાદિ રત્ન ત્રયમેં મન સ્થિર રખને વાલે, તથા
માયાનાર કે ત્યાગી હોતે હૈં, જો થોડી થોડી મિશ્રા અનેક ઘરોં સે

ન કરનારા અથવા કંઈ વિક્રય અને સંગ્રહના ત્યાગી અર્થાત્ રાત્રિમાં ઔપધ આદિને
માટે ધી આદિને પણ સંગ્રહ ન કરનારા દ્રવ્ય ભાવ પરિગ્રહથી મુક્ત અર્થાત્ દ્રવ્યથી
સુવર્ણ આદિને પરિગ્રહ ન રાખનારા હોય છે, તથા અજ્ઞાત ધુળોમાંથી થોડી થોડી
મિશ્રા ગ્રહણ કરે છે, તેઓ મિશ્રુ છે. (૧૬)

અલોલં इत्यादि तेनो द्रव्य भावथी चंचलता रहित, मधुर रस आदिर्भा
वोलुपता न राखनारा, असंयम रूप छवतनी आकांक्षाथी रहित, ज्ञानादि रतनत्रयभां
मनने स्थिर राखनारा तथा मायायास्वना त्यागी होय छ, तेनो थोडी थोडी मिक्षा

મૂલ્મ-નં પરં વડ્ઝાસિ અયં કુસીલે, જેણં ચં કુપ્પિજ્જં નં તં વડ્ઝા
જણિઅં પંત્તેઅં પુણ્ણપાવં, અંત્તાણં નં સંમુક્કસે જે સં મિક્કૂ ॥૧૮॥

છાયા-ન પરં વદેત્ અય કુસીલઃ યેન ચ કુપ્પ્યતિ ન તદ્ વદેત્ ।

જ્ઞાત્વા પ્રત્યેકં પુણ્યપાપમ્ આત્માનં ન સમુત્કર્ષયેદ્ યઃ સ મિશ્નુઃ ॥૧૮॥

ટીકા-ન પરં ઇત્યાદિ ।

ય સાધુઃ પરમ્ અન્યં પ્રતિ ‘અયં કુસીલઃ=અયં દુશ્ચારિત્રઃ’ ઇતિ ન વદેત્ । ચ=પુનઃ, યેન વચસા, પરઃ કુપ્પ્યતિ તત્ તાદૃશં વચો ન વદેત્=ન કથયેત્ । તથા પ્રત્યેકં=એકૈકસ્ય પુણ્યપાપમ્=પુણ્યં પાપં ચ જ્ઞાત્વા=‘આત્મા યદા પુણ્ય-પ્રકૃતિં બદ્ધાતિ તદા પુણ્યફલમ્, એવં યદા પાપપ્રકૃતિં બદ્ધાતિ તદા પાપફલં મુનક્તિ’ ઇતિ વિચાર્ય આત્માનં ન સમુત્કર્ષયેત્=‘અહં સકલગુણગરિષ્ઠોઽસ્મી’ તિ ગર્વં ન કુર્યાત્ સ મિશ્નુઃ ॥૧૮॥

મૂલ્મ-નં જાહમંત્તે નં ય રૂઘ્મંત્તે, નં લાભમંત્તે નં સુણ્ણ મંત્તે ।

મંયાણિ સંવાંણિ વિવજ્ઞંત્તા, ધમ્મંજ્ઞાણરણ જે સં મિક્કૂ ॥૧૯॥

ગ્રહણ કરતે હૈં, જો લવ્ધિ, વસ્ત્ર, પાત્ર, કા લાભ તથા સ્તુતિ નહીં ચાહતે વે મિશ્નુ હૈં ॥૧૭॥

‘ન પરં’ ઇત્યાદિ । જો દૂસરો કે પ્રતિ ‘યહ દુરાચારી હૈ, ઇત્યાદિ ભાષા કા પ્રયોગ નહીં કરતે, ક્રોધ કો ઉત્પન્ન કરને બાલે વચનો કા ઉચ્ચારણ નહીં કરતે તથા “જથ આત્મા, પુણ્ય પ્રકૃતિકા બન્ધ કરતા હૈ તથ પુણ્ય કા ફલ ભોગતા હૈ, જથ પાપ પ્રકૃતિ કા બન્ધ કરતા હૈ તથ પાપકા ફલ ભોગતા હૈ,” એસા જાન કર ખી આત્મપ્રશંસા નહીં કરતે વે મિશ્નુ હૈ ॥૧૮॥

અનેક ઘરોમાથી ગ્રહણ કરે છે, જેઓ લવ્ધિ, વસ્ત્ર પાત્રનો લાભ તથા સ્તુતિ આહતા નથી. તેઓ મિશ્નુ છે. (૧૭)

ન પરં ઇત્યાદિ. જેઓ ખીજાઓ પ્રત્યે ‘આ દુરાચારી છે’ ઇત્યાદિ ભાષાનો પ્રયોગ કરતા નથી, ક્રોધને ઉત્પન્ન કરનારા વચનોનું ઉચ્ચારણ કરતા નથી, તથા “ન્યારે આત્મા પુણ્ય પ્રકૃતિનો બધ કરે છે ત્યારે પુણ્યનું ફળ ભોગવે છે, ન્યારે આત્મા પાપ પ્રકૃતિનો બધ કરે છે ત્યારે પાપનું ફળ ભોગવે છે” એવું બાહ્યીને કદી આત્મપ્રશંસા કરતા નથી, તેઓ મિશ્નુ છે. (૧૮)

छाया—न जातिमत्तो न च रूपमत्तो न लाभमत्तो न श्रुतेन मत्त ।

मदान् सर्वान् विवर्ज्य धर्मध्यानरतो यः स भिक्षुः ॥१९॥

टीका—‘न जाडमत्ते’ इत्यादि ।

यः साधुः, न जातिमत्तः=न जात्या क्षत्रियत्वादिना मत्तः=गर्वितः ‘अह-
मुत्कृष्टजातिमानस्मी’ त्यादिभावनाविरहित इत्यर्थः । तथा च रूपमत्तः=
रूपेण सौन्दर्यादिना न मत्तः=न गर्वितः, ‘अहमस्मि सौन्दर्यशाली’त्यादि पूर्ववत् ।
न लाभमत्तः=लाभेन=वस्त्रपात्रादिप्राप्त्या, न मत्तः=न मदवान्—‘विद्यते च
प्रशस्ततरं मे वस्त्रादिकम्, अथवा मया यादृशमुत्कृष्टं भिक्षादि लभ्यते तथा नान्यै-
रिति भावनाविरहित तथा न श्रुतेन मत्तः=श्रुतेन=शास्त्रज्ञानेन न मत्तः, ‘न
कोऽप्यस्ति मादृशः आचाराद्भादिशास्त्रतत्त्वविज्ञाता, अथवा स्वसमयपरसमय-
मर्मविज्ञानवानहमेवास्मी’ त्यादिभावनावर्जितः । एवम्=अनेन प्रकारेण सर्वान्=
सर्वप्रकारान्, मदवान्=स्वोत्कर्षाभिमानान् जात्याद्यष्टविधेषु मदेषु चत्वारो मूढे
प्रोक्ताः, अवशिष्टांचतुर कुल बल-तप-ऐश्वर्य-मदानित्यर्थः, विवर्ज्य=परित्यज्य,
धर्मध्यानरतः=धर्मध्यानाख्ये ध्यानविशेषे, रतः=तत्परो भवेत् स भिक्षु
रित्यर्थः ॥१९॥

‘न जाडमत्ते’ इत्यादि । जो साधु—‘मैं क्षत्रिय हूँ’ इस प्रकार
जाति का अभिमान नहीं करते, ‘मैं सबसे अधिक सुन्दर हूँ’ इस
प्रकार, रूप का अभिमान नहीं करते, वस्त्र पात्र आदि के लाभ का
घमण्ड नहीं करते अर्थात् ‘मुझे जैसी सर्वोत्कृष्ट भिक्षा तथा वस्त्र
मिलता है वैसा किसी को नहीं मिलता’ ऐसा लाभका अभिमान
नहीं करते. आचाराद्भादि शास्त्रों के ज्ञाता मेरे समान कोई नहीं
है, इस प्रकार शास्त्र का अभिमान नहीं करते, अथवा ‘मैं ही स्वसमय
परसमय का ज्ञाता हूँ’ इस प्रकार श्रुत का मद नहीं करते तथा

न जाडमत्ते० इत्यादि के साधुओं ‘हूँ’ क्षत्रिय हूँ’ ओम जाति अलिमान
करता नहीं, ‘हूँ’ अधामा वधाई सुंदर हूँ’ ओम इपनू अलिमान करता नहीं, पत्र
पात्र आदिना लाभने धर्म करता नहीं. अर्थात् “मने लेवी सर्वोत्कृष्ट भिक्षा तथा
वस्त्र मने छे तेवा कोधने मणतां नहीं” ओम लाभनु अलिमान करता नहीं, “आ
आचार्याग आदि शास्त्रोना ज्ञाता मारा लेवा कोध नहीं” ओम शास्त्रनु अलिमान करता
नहीं, अथवा “हूँ” स्वसमय परसमयने ज्ञाता हूँ” ओम श्रुतने मद करता नहीं,

મૂલમ્--પવેઅર્ણ અંજપયં મહામુની, ધર્મ્મે ઠિઠો ઠાવયઈ પૈરંપિ ।

નિઘ્નમ્મ વજ્જિજ્જં કુસીલિલિંગં, ન^{૧૩} યાવિહાસંકુહણં^{૧૭} જો^{૧૮} સં^{૧૯}
ભિક્ખુ^{૧૯} ॥૨૦॥

છાયા-પ્રવેદયતિ આર્યપદં મહામુનિઃ ધર્મે સ્થિત સ્થાપયતિપરમપિ ।

નિષ્ક્રમ્ય વર્જયતિ કુસીલિલિંગં, ન ચાપિ હાસ્યં કુહયતિ સ ભિક્ષુ. ॥૨૦॥

ટીકા-‘પવેઅર્ણ’ इत्यादि ।

યો મહામુનિ=પ્રવચનતત્ત્વમનનશીલેષુ વર્યઃ આર્યપદમ્=પદ્યતે=ગમ્યતે પ્રાપ્યતે મોક્ષોઽનેનેતિ પદં ધર્મ, આર્યસ્ય=જિનેન્દ્રસ્ય પદમ્-આર્યપદં જિનોપદિષ્ટ-ધર્મમિત્યર્થઃ પ્રવેદયતિ=પ્રકર્ષેણ વોધયતિ ધર્મે=શ્રુતચારિત્રલક્ષણે, સ્થિતઃ=સ્વયં નિશ્ચલ. સન્, પરમપિ=અન્યમપિ, સ્થાપયતિ=સ્થિરં કરોતિ વિચલિતચિત્તમપિ વિચિકિત્સાદિનિવારણેનેતિ ભાવ, નિષ્ક્રમ્ય=ગૃહાત્ પ્રવ્રજ્ય, કુસીલિલિંગમ્=આરમ્ભ સમારમ્ભલક્ષણં ગૃહસ્થચેષ્ટાં વર્જયતિ=પરિત્યજતિ, અપિચ ન હાસ્યં ન કુહયતિ= ન કારયતિ, વિસ્મયમુત્પાદ્ય જનान નહાસયતિ વિકૃતાકારવાગ્વેષાદિચેષ્ટાં કૃત્વા હાસ્યં નોત્પાદયતીત્યર્થ. સ ભિક્ષુ રિતિ ॥૨૦॥

કુલ, ચલ, તપ, ऐश्वर्य का भी मद नहीं करते, और सदा धर्मध्यानमें लीन रहते हैं वे भिक्षु हैं ॥१९॥

‘પવેઅર્ણ’ इत्यादि । जो महामुनि, भव्य जीवों को जिनेन्द्र भगवान् द्वारा उपदिष्ट धर्म का बोध करते हैं, श्रुत चारित्र रूप धर्म में स्थिर रहकर दूसरों को स्थिर करते हैं, अर्थात् धर्म से डिगते हुए जीवों को संसार की असारता तथा शरीर की अनित्यता समझाकर निश्चल कर देते हैं, दीक्षित होकर आरम्भ समारम्भ रूप गृहस्थ की क्रिया परित्याग कर देते हैं, जो हास्योत्पादक चेष्टा नहीं करते,

तथा कुल, गल, तप, ऐश्वर्यनो पणु मद करता नथी, सदा धर्म ध्यानमा दीन रहे छे तेओ भिक्षु छे (१९)

પવેઅર્ણ ૦ ઇત્યાદી જે મહામુનિએ ભવ્ય જીવોને જીનેન્દ્ર ભગવાને ઉપદેશેલા ધર્મનો બોધ આપે છે શ્રુત ચારિત્રરૂપ ધર્મમાં સ્થિર રહીને બીજાઓને સ્થિર કરે છે, અર્થાત્ ધર્મમાંથી ડગતા જીવોને સંસારની અસારતા તથા શરીરની અનિત્યતા સમજાવીને નિશ્ચલ બનાવે છે, દીક્ષિત થઈને આરંભ સમારંભ રૂપ ગૃહસ્થની ક્રિયાઓનો પરિત્યાગ કરે છે, જેઓ હાસ્યોત્પાદક ચેષ્ટા કરતા નથી, અર્થાત્ બંધાવટી

भिक्षुधर्मापराधनफलमाह—

मूलम्—तं देहवासं असुइं असासयं, सयां चए निच्चहि अट्ठि
छिंदित्तु जाईमरणस्स वंधणं, उवेइ भिक्खू अपुणा

इत्तिवेमि ॥

छाया—तं देहवासम् अशुचिम् अगाश्वतं, सदा त्यजति नित्यद्वित स्थि
छित्वा जाति मरणस्य बन्धनम्, उपैति भिक्षुः अपुनरागमां

इति ब्रवीमि ॥

टीका—‘तं देहवासं’ इत्यादि ।

यो भिक्षुः नित्यद्वितस्थितात्मा—नित्यद्विते=मोक्षलाभोपकारजनकत्वात्
दर्शनचारित्रलक्षणे मोक्षमार्गे, स्थितः=वर्तमानः आत्मा यस्य स तथोक्तः
संयमतपःस्वरूपे उत्कृष्टमङ्गलात्मके धर्मे निहितचित्त इत्यर्थः, भिक्षुः=
तं=प्रसिद्धम्, अशुचिम्=अमेध्यं, शुक्रशोणितसमुद्भवत्वात्, मलमूत्ररले
संभृतत्वाच्च, एवं सत्यपि अगाश्वतम्=अनियतस्थितिं, देहवासं=शरीर

अर्थात् बनावटी बोली बोलकर विचित्र प्रकार का वेष बनाकर अ
वस्तु को सद् वस्तु जैसी बना कर नहीं दिखाते वे भिक्षु हैं ॥

भिक्षु धर्म के आराधन का फल कहते हैं—

‘तं देहवासं’ इत्यादि । जिन की आत्मा मोक्ष रूपी हि
निरन्तर स्थिर रहती है अर्थात् अहिंसा, संयम, तप स्वरूप उत्
मङ्गलमय धर्म में चित्तको लीन रखते हैं वे भिक्षु, रज वीर्य
उत्पन्न होने के कारण और मलमूत्र आदि अशुचि पदार्थों से
हुआ होने से अपवित्र विनश्वर शरीर को त्यागकर जन्म मरण

बोली बोलीने विचित्र प्रकारको वेश बनावीने, तथा असद् वस्तुने सद्
बनावीने देखाडता नथी तेजो भिक्षु छे (२०)

उवे भिक्षु धर्माना आराधननुं इण कडे छे—

तं देहवासं ० इत्यादि । जेभनो आत्मा मोक्षरूपी हितमां निरन्तर स्थित
छे, अर्थात् अहिंसा, संयम, तप स्वरूप उत्कृष्ट मङ्गलमय धर्ममां चित्तने लीन
राखे छे, ते भिक्षुज्यो रज वीर्यरूपी उत्पन्न भवाने कान्हे अने मलमूत्र आदि अशुचि
पदार्थों से अपवित्र विनश्वर शरीरने त्यागीने,

સદા=નિત્યં ત્યજતિ=જઠાતિ સ જાતિમરણસ્ય વન્ધનં જન્મમરણાત્મકં વન્ધનં
છિત્વા=સંછિદ્ય 'અમેદાર્થે ષષ્ઠી' યદ્વા જાતિમરણસ્ય=વતુર્ગતિભ્રમણસ્ય વન્ધનં=
કારણં જ્ઞાનાવરણીયાદ્યદૃષ્ઠિધિકર્મસ્વરૂપં, છિત્વા = ક્ષપયિત્વા, અપુનરાગમ્યામ્ =
અપુનરાવર્તિનીં, યત્રગત્વાઽઽત્મા ન પુનઃ પરાવર્તતે તાદૃશીં ગતિં=મોક્ષલક્ષણાં
સિદ્ધિગતિમ્, ઉપૈતિ=પ્રાપ્નોતિ ઇતિ વ્રતીમીતિ પૂર્વવત્ ॥૨૧॥

इति श्री विश्वविख्यात-जगद्धल्लभ-प्रसिद्धवाचक-पञ्चदशभाषाकलितललित-
कलापाऽऽलापकप्रविशुद्भगद्यपद्यनैकग्रन्थनिर्मापक-वादिमानमर्दक-शाहू-
छत्रपतिकोल्हापुरराजप्रदत्त 'जैनशास्त्राचार्य' पदभूषित-कोल्हापुर-
राजगुरु-बालब्रह्मचारि-जैनाचार्य-जैनधर्मदिवाकर-पूज्यश्री-
घासीलाल-व्रतिविरचितायां श्रीदशवैकालिकसूत्र-
स्याऽऽचारमणिमंजूषाख्यायां व्याख्यायां-
दशमं भिक्षुनामकमध्ययनं समाप्तम्

॥ ૧૦ ॥

સમાપ્તમિદં સંસ્કૃત-હિન્દી-ગુર્જર-અષાસમ-કૃતં
શ્રી દશવૈકાલિકસૂત્રમ્.

વન્ધન કો છેદકર સંસાર ભ્રમણ કે કારણ જ્ઞાનાવરણીય આદિ
અષ્ટકર્મ રૂપી વન્ધન કો તોડકર જિસસે લોટકર ફિર સંસાર ભ્રમણ
નહીં કરના પડતા એસી સર્વોત્કૃષ્ટ સિદ્ધિ ગતિ કો પ્રાપ્ત કરતે હૈં ॥૨૧॥

શ્રી સુધર્મા સ્વામી જમ્બૂસ્વામીસે કહતે હૈં કિ હે જમ્બૂ !
ભગવાન્ મહાવીરને જૈસા કહા હૈ વૈસા હી મેં તુજ પ્રતિ કહતા હૈં ॥

॥ ઇતિ દશવૈકાલિક સૂત્ર કી આચારમણિમંજૂષા ટીકા કા

હિન્દી ભાષાનુવાદ સમાપ્ત ॥

શ્રી દશવૈકાલિક સૂત્ર સમ્પૂર્ણ

મરણના બંધનને છેદીને, સંસાર ભ્રમણના કારણરૂપ જ્ઞાનાવરણીય આદિ આઠ કર્મ
રૂપી બંધનને તોડીને જેમથી પાછા ફરીને પાછું સંસાર ભ્રમણ કરવું ન પડે એવી
સર્વોત્કૃષ્ટ સિદ્ધિ ગતિને પ્રાપ્ત કરે છે. (૨૧)

શ્રી સુધર્માસ્વામી જમ્બૂસ્વામીને કહે છે કે-હે જમ્બૂ ! ભગવાન્ મહાવીર જેવું
કહ્યું છે તેવું જ મેં તને કહ્યું છે

ઈતિ દસમું અધ્યયન સમાપ્ત

